
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

TÜRKİYE'DE KAMU EĞİTİM YAPILARI TİP PROJELERİNDE MİMARİ DÖNÜŞÜMÜN ANALİZİ (1923–2023)

Hayri Baran ESİRGEN

DOKTORA TEZİ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

OCAK 2025

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hayri Baran ESİRGEN
06/01/2025

TÜRKİYE'DE KAMU EĞİTİM YAPILARI TİP PROJELERİNDE MİMARİ DÖNÜŞÜMÜN ANALİZİ (1923–2023)

(Doktora Tezi)

Hayri Baran ESİRGEN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ocak 2025

ÖZET

Bu araştırma, Türkiye Cumhuriyeti'nde kamu okul projelerinin 1923–2023 arasındaki tarihsel süreç içerisinde mimari dönüşümünü ele almaktadır. Araştırma, bu dönüşümün biçimsel ve nicel yanlarını incelerken ülkenin sosyal, siyasal ve ekonomik dinamiklerinin bu dönüşümle olan ilişkilerini anlamayı ve yorumlamayı, araştırma konusunu destekleyici bir çerçeve olarak ele almaktadır. Araştırma bu özgün bakış açısıyla, mimarlık çalışmaları içinde önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Tarihsel, nitel ve nicel yaklaşımları bir araya getiren birleşik bir araştırma stratejisi doğrultusunda tasarlanan bu araştırma, kapsamlı bir literatür taramasına dayalı olarak geliştirilmiştir. Veri toplama ve düzenleme aşamaları neticesinde 178 projeden oluşan veri seti, analitik yöntemler kullanılarak, dönemsel ve tipolojik çeşitliliği temsil eden bir örnekleme indirgenmiştir. Örneklem üzerinde biçimsel ve nicel analizler gerçekleştirilmiş ve elde edilen bulgular sosyal, siyasal ve ekonomik dinamiklerle çok katmanlı bir bağlamda tartışılmıştır. Neticede bu araştırma, 1923–2023 yılları arasında Türkiye'de kamu okul projelerinde okul tipleri, tasarım süreçleri, plan tipleri ve mekânsal düzenlemeler açısından çok katmanlı bir dönüşüm yaşandığını ortaya koymuştur. Ayrıca bu dönüşümün sosyal, siyasal ve ekonomik dinamiklerle güçlü bir ilişki içinde şekillendiği fikrini tartışarak, eğitim yapılarının yalnızca fiziksel mekanlar değil, aynı zamanda dönemin sosyo-ekonomik ve ideolojik bağlamlarının birer yansıması olduğunu göstermiştir. Bu araştırma ulaştığı sonuçlar itibariyle literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmak yanında, daha önce metrik düzeyde ele alınmamış parametreleri akademik literatüre kazandırmıştır. Ayrıca, Türkiye'deki eğitim yapıları için kapsamlı bir proje envanteri oluşturulması, bu çalışmanın literatüre sunduğu diğer bir önemli katkıdır.

Bilim Kodu	:	80107
Anahtar Kelimeler	:	Kamu eğitim yapıları, tip projeler, mimari dönüşüm
Sayfa Adedi	:	536
Danışman	:	Doç. Dr. A. Yağmur TOPRAKLI

ANALYSIS OF ARCHITECTURAL TRANSFORMATION IN STANDARDIZED PROJECTS OF PUBLIC EDUCATIONAL BUILDINGS IN TÜRKİYE (1923–2023)

(Ph. D. Thesis)

Hayri Baran ESİRGEN

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

January 2025

ABSTRACT

This study examines the architectural transformation of public-school projects in the Republic of Türkiye (1923–2023). It analyzes the formal and quantitative aspects of this transformation while exploring and interpreting the relationship with the country's social, political, and economic dynamics, providing a supportive framework for the research topic. With this unique perspective, the study fills a significant gap in the field of architectural studies. It was designed using a combined research strategy that integrates historical, qualitative, and quantitative approaches, this study is based on an extensive literature review. Through data gathering and structuring processes, a dataset comprising 178 projects was reduced to a representative sample, reflecting the periodical and typological diversity, by using analytical methods. Formal and quantitative analyses were applied to the sample, and the findings were discussed within a multi-layered context of social, political, and economic dynamics. Consequently, this study reveals that a multi-layered transformation has occurred in public-school projects in Türkiye (1923–2023) in terms of school types, design processes, plan typologies, and spatial arrangements. Furthermore, it argues that this transformation is strongly shaped by social, political, and economic dynamics, demonstrating that educational buildings are not merely physical spaces but also reflections of the socio-economic and ideological contexts of their time. In addition to addressing a significant gap in the literature with its findings, this study introduces parameters that have not been previously examined at the metric level into academic discourse. Moreover, developing a comprehensive project inventory for educational buildings in Turkiye constitutes another important contribution of this study to the literature.

Science Code	:	80107
Key Words	:	Public educational buildings, standardized projects, architectural transformation
Page Number	:	536
Supervisor	:	Assoc. Prof. Dr. A. Yağmur TOPRAKLI

TEŞEKKÜR

Araştırmam, birçok kişinin kıymetli katkıları, rehberliği ve desteği sayesinde tamamlanmıştır. Çalışmam boyunca bilgi, tecrübe ve samimi yaklaşımlarıyla beni yönlendiren ve cesaretlendiren tüm isimlere en derin teşekkürlerimi sunarım.

Öncelikle, tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Yağmur TOPRAKLI'ya, bilimsel titizliği, etkili yönlendirmeleri ve çalışmam boyunca sağladığı destek için şükranlarımı sunarım. Kendisinin rehberliği, akademik çalışmalarımda yol gösterici olmuştur. Ayrıca tezimin her aşamasını özenle takip eden, eleştirileri ve önerileriyle tezimin şekillenmesinde büyük katkıları olan Sayın Prof. Dr. Zeynep ULUDAĞ ve Sayın Prof. Dr. Mehmet UYSAL'a teşekkür ederim. Kıymetli görüşleri, çalışmamın akademik derinliğini artırmıştır.

Araştırma sürecimde, mesleki bilgi birikimini ve tecrübelerini paylaşan, kütüphanesini ve kaynaklarını bana açarak ufkumu genişleten Sayın A. Remzi SEZGİN'e (Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı; İnşaat ve Emlak Genel Müdürü, emekli) içtenlikle teşekkür ederim. Paylaştığı kıymetli bilgiler çalışmama önemli katkılar sağlamıştır. Millî Eğitim Bakanlığı İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğünde görevli mimar Sayın Aynur ÇINAR'a ve elektrik ve elektronik mühendisi Sayın Murat ÖZAYDAN'a sağladıkları bilgi ve projelerle araştırmamı destekledikleri için teşekkür ederim. Ayrıca, Millî Eğitim Bakanlığı'na ait belgeler ve kaynaklara erişimimde sağladığı rehberlik ve destek için Sayın Ruhi ESİRGEN'e (Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Genel Müdürü, emekli) şükranlarımı sunarım.

Manevi varlığıyla her zaman yolumu aydınlatan merhum babam Mustafa ESİRGEN'i saygıyla anıyorum. Onun hatırası, çalışmamın her aşamasında bana güç vermiştir. Bana duyduğu güveni ve sevgisini yaşamım boyunca hissettiren annem Ayşen ESİRGEN'e minnettarım. Ayrıca, sınırsız desteğiyle her zaman yanımda olan Suzan ESİRGEN'e sonsuz teşekkür ederim. Hayatımı anlamlı kılan ve araştırma sürecimde gösterdikleri sabır ve anlayışla bana daima destek olan sevgili eşim Seda ÖRSTEN ESİRGEN ve biricik oğlum Sinan ESİRGEN'e derin bir teşekkür borçluyum. Varlıkları, bu süreçte en büyük motivasyon kaynağım olmuştur.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv

ABSTRACT v

TEŞEKKÜR vi

İÇİNDEKİLER vii

ŞEKİLLERİN LİSTESİ xi

ÇİZELGELERİN LİSTESİ xix

SİMGELER VE KISALTMALAR xxiii

1. GİRİŞ 1

2. LİTERATÜR TARAMASI 13

2.1. Eğitimin Kavramsal Çerçevesi 13

2.1.1. Eğitim sözcüğünün kökleri 13

2.1.2. Eğitimin tanımı ve kapsamı 15

2.1.3. Eğitimin türleri 16

2.2. Cumhuriyet Öncesi Modern Türk Eğitimi ve Okul Binaları (1773 – 1923) 17

2.2.1. Tarihsel arka plan 17

2.2.2. Eğitimin temel özellikleri ve eğitimdeki gelişmeler 18

2.2.3. Eğitimin felsefi ve ideolojik dayanakları 21

2.2.4. Eğitimin mekânsal boyutu 26

2.3. Türkiye Cumhuriyeti'nde Modern Eğitim ve Okul Binaları (1923–2023) 30

2.3.1. Tarihsel arka plan 30

2.3.2. Eğitimin temel özellikleri ve eğitimdeki gelişmeler 34

2.3.3. Eğitimin felsefi ve ideolojik dayanakları 42

2.3.4. Eğitimin mekânsal boyutu 55

2.4. Modern Türk Eğitiminde Program (Müfredat, *Curriculum*) 101

Sayfa

2.4.1. Tanımı ve kapsamı 101

2.4.2. Felsefi ve ideolojik düşüncelerle ilişkisi 103

2.4.3. Program (müfredat) çalışmaları 105

3. MALZEME ve YÖNTEM 147

3.1. Araştırmanın Malzemesi 147

3.2. Araştırmanın Yöntemi 148

3.2.1. Verilerin toplanması 151

3.2.2. Verilerin düzenlenmesi 152

3.2.3. Verilerin ayıklanması 156

3.2.4. Örneklem tasarımı 161

3.2.5. Örneklerin seçimi 176

3.2.6. Örneklem 187

3.2.7. Analiz teknikleri 188

3.3. Durum Çalışması 200

3.3.1. Örnek-01: 1933 plan.013 TİP BI a-3 kerpiçten 3 sınıflı köy mektebi 200

3.3.2. Örnek-02: 1941 1 sınıflı köy okulu (soğuk iklim bölgesi tipi) 202

3.3.3. Örnek-03: 1962 300 öğrencilik yatılı bölge okulu derslik bloğu 204

3.3.4. Örnek-04: 1963 Pr. No. 6375 21 derslikli ortaokul 206

3.3.5. Örnek-05: 1965 500 öğrencilik yatılı bölge okulu Pr. No. 6785 derslik bloğu 208

3.3.6. Örnek-06: 1970 Pr. No. 8841 24 derslikli lise 210

3.3.7. Örnek-07: 1986 5 dershaneli ilkokul (E.K. Bankası – Kalaba) 213

3.3.8. Örnek-08: 1986 5 dershaneli ilkokul (Sabancı – Bingöl) 215

3.3.9. Örnek-09: 1986 Pr. No. 10402 12 dershaneli ilköğretim okulu 217

3.3.10. Örnek-10: 1986 Pr. No. 10515 3 derslikli anaokulu (bağımsız) 219

3.3.11. Örnek-11: 1998 ODTÜ 240 İÖ 240 öğrencilik ilköğretim okulu 221

Sayfa

3.3.12. Örnek-12: 1998 GÜ 480 İÖ 3.3 480 öğrencilik ilköğretim okulu..... 224

3.3.13. Örnek-13: 1998 İTÜ 960 İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu..... 227

3.3.14. Örnek-14: 1998 MSÜ 960 İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu..... 230

3.3.15. Örnek-15: 1998 EÜ 1200 YIBO 1200 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu 233

3.3.16. Örnek-16: MEB.2000.04 12 derslikli lise 236

3.3.17. Örnek-17: MEB.2000.05 12 derslikli lise 238

3.3.18. Örnek-18: MEB.2000.12 24 derslikli lise 240

3.3.19. Örnek-19: MEB.2004.46 16 derslikli ilköğretim okulu 242

3.3.20. Örnek-20: MEB.2004.48 16 derslikli ilköğretim okulu 245

3.3.21. Örnek-21: MEB.2004.59 anaokulu (büyük tip) 248

3.3.22. Örnek-22: MEB.2014.12 Lİ 12 derslikli lise..... 250

3.3.23. Örnek-23: MEB.2014.16 OO 16 derslikli ortaokul..... 252

3.3.24. Örnek-24: MEB.2014.12 İO 12 derslikli ilkokul 254

3.3.25. Örnek-25: MEB.2014.08 AO 8 derslikli anaokulu 257

3.3.26. Örnek-26: MEB.AO.4.Z.20x31.BT.2022 4 derslikli anaokulu..... 259

3.3.27. Örnek-27: MEB.İO.8.Z1.21x54.BT.2022 8 derslikli ilkokul..... 261

3.3.28. Örnek-28: MEB.İO.16.BZ2.20x43.BT.2022 16 derslikli ilkokul 264

3.3.29. Örnek-29: MEB.OO.12.BZ2.23x36.BT.2022 12 derslikli ortaokul... 267

3.3.30. Örnek-30: MEB.OO.32.BZ3.36x59.BT.2022 32 derslikli ortaokul... 269

3.3.31. Örnek-31: MEB.Lİ.20.BZ2.20x41.BT.2022 20 derslikli lise 271

3.3.32. Örnek-32: MEB.İHL.40.BZ3.41x60.BT.2022 40 derslikli imam hatip lisesi..... 273

4. BULGULAR..... 275

4.1. Okul Tiplerine İlişkin Bulgular..... 275

4.2. Tasarım Süreçleri ve Tasarımcılara İlişkin Bulgular 277

4.3. Plan Tiplerine İlişkin Bulgular..... 281

Sayfa

4.4. Okul Büyüklüklerine İlişkin Bulgular 284
4.5. Kullanım Alanlarına İlişkin Bulgular 287
4.5.1. Sirkülasyon alanları özelinde bulgular 295
4.5.2. Öğretim alanları özelinde bulgular 299
4.6. Mekânsal Birimlere İlişkin Bulgular 303
4.7. Dersliklere İlişkin Bulgular 308
5. TARTIŞMA 311
5.1. Okul Tiplerine İlişkin Tartışma 311
5.2. Tasarım Süreçleri ve Tasarımcılara İlişkin Tartışma 316
5.3. Plan Tiplerine İlişkin Tartışma 322
5.4. Okul Büyüklüklerine İlişkin Tartışma 324
5.5. Kullanım Alanlarına İlişkin Tartışma 330
5.6. Mekânsal Birimlere İlişkin Tartışma 335
5.7. Dersliklere İlişkin Tartışma 341
6. SONUÇ 345
6.1. Genel Değerlendirme 345
6.2. Araştırmanın Kısıtları 355
6.3. Gelecekte Yapılabilecek Çalışmalar 358
KAYNAKLAR 361
EKLER 377
EK-1. Derlenmiş veri seti 378
EK-2. Tip proje şemaları 393
EK-3. Örneklem kodları 437
EK-4. Bina programları 451
EK-5. Hesap cetvelleri 462
ÖZGEÇMİŞ 536

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 1.1. Araştırma amacı 5

Şekil 1.2. Araştırma paradigmaları 7

Şekil 1.3. Araştırmanın yapısı 12

Şekil 2.1. a) Hamidiye Mekteb-i İptidaisi b) Üsküp Mekteb-i İptidaisi 27

Şekil 2.2. a) Ayasofya Mekteb-i Rüştiyesi b) Sultan Ahmed İnâs Mekteb-i Rüştiyesi . 27

Şekil 2.3. a) Üsküdar Mekteb-i İdadisi b) Edirne Mekteb-i İdadisi c) Canik Mekteb-i İdadisi (Samsun Lisesi) zemin kat ve birinci kat planı 28

Şekil 2.4. Darülfünun binasının Fossati tarafından yapılan a) perspektifi b) planı 29

Şekil 2.5. Mekteb-i Sultani a-b) dış görünüşü c) zemin kat planı 29

Şekil 2.6. Kız Lisesi (1930) a) dış görünüşü b) zemin kat planı 55

Şekil 2.7. Atatürk Lisesi (1938) a) dış görünüşü b) zemin kat planı 56

Şekil 2.8. Cebeci Ortaokulu (1938) a) dış görünüşü b-c) zemin kat planı ve ön cephesi 56

Şekil 2.9. Mimar Kemal İlkokulu (1926) a) dış görünüşü b) zemin kat planı 57

Şekil 2.10. *İlkmektep Planları Albümü* (1933) adlı yayından örnek: Kerpiç malzemeden bir derslikli (altmış öğrencilik) köy okulu projesi 58

Şekil 2.11. *Köy Okulu Binası* (1937) adlı yayından örnek proje: Nafia Vekâleti Yapı İşleri Umum Müdürlüğünce hazırlanan bir derslikli köy okulu projesi..... 58

Şekil 2.12. *Yeni Köy Okulları Bina Tipleri Üzerine Bir Deneme* (1939) adlı yayından örnek bir okul ve etrafının görünüşü: I. okul binası II. ayrı binada tuvalet, küçük hayvan ahırı ve alet yeri III. köy heyeti için kameriye (çardak) 59

Şekil 2.13. Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar'ın birincilik ödülü aldığı köy ilkokulu planları a) soğuk ilkim tipi b) ılıman iklim tipi c) sıcak iklim tipi..... 60

Şekil 2.14. 1961 Akdeniz tipi bir, iki ve üç derslikli köy ilkokulu a) plan b) kuzey cephesi c) A-A kesiti 62

Şekil 2.15. 1961 tipi beş derslikli ilkokul a) plan b) giriş cephesi c) arka cephe d) yan cephe d) A-A kesiti 62

Şekil **Sayfa**

Şekil 2.16. 1962 tipi bir, iki ve üç derslikli köy ilkokulu projesi a) plan b) ön cephe c) A-A kesiti d) sağ yan cephe 63

Şekil 2.17. 1962 tipi on derslikli şehir-kasaba ilkokulu projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) bodrum kat planı d) B-B kesiti e) sağ yan cephe f) A-A kesiti g) güney cephesi h) kuzey cephesi 64

Şekil 2.18. 1966 tipi bir, iki ve üç derslikli köy ilkokulu projesi a) plan b) ön cephe c) A-A kesiti d) B-B kesiti e) arka cephe 65

Şekil 2.19. 1966 tipi on iki derslikli şehir-kasaba ilkokulu projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) bodrum kat planı d) A-A kesiti e) B-B kesiti f) ön cephe g) arka cephe 66

Şekil 2.20. 1961 tipi Bingöl Solhan Yatılı Bölge Okulu vaziyet planı 67

Şekil 2.21. 1961 tipi yatılı bölge okulu derslik bloğu a) plan b) kesit c) ön cephe d) sol yan cephe d) arka cephe 68

Şekil 2.22. 1961 tipi yatılı bölge okulu kitaplık-müze bloğu a) zemin kat planı b) asma kat planı c) sol yan cephe d) A-A kesiti e) giriş cephesi 68

Şekil 2.23. 1961 tipi yatılı bölge okulu spor salonu a) plan b) ön cephe c) sol yan cephe d) sağ yan cephe 68

Şekil 2.24. 1962 tipi Kars Kağızman Yatılı Bölge Okulu vaziyet planı 69

Şekil 2.25. 1962 tipi yatılı bölge okulu derslik bloğu a) plan b) A-A kesiti c) ön cephe 70

Şekil 2.26. 1962 tipi yatılı bölge okulu atölye (işlik) bloğu a) plan b) ön cephe c) arka cephe d) A-A kesiti e) sağ yan cephe 70

Şekil 2.27. 1961 tipi yatılı bölge okulu spor salonu a) plan b) A-A kesiti c) sol yan cephe d) arka cephe 70

Şekil 2.28. 1965 tipi Adıyaman Kahta Yatılı Bölge Okulu vaziyet planı 71

Şekil 2.29. 1965 tipi yatılı bölge okulu derslik bloğu a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) ön cephe d) B-B kesiti e) yan cephe f) A-A kesiti 72

Şekil 2.30. 1970 tipi Maraş Afşin Yatılı Bölge Okulu vaziyet planı 73

Şekil 2.31. 1970 tipi yatılı bölge okulu derslik-yemekhane bloğu a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) ikinci kat planı d) bodrum kat planı e) B-B kesiti f) A-A kesiti g) arka cephe h) sağ yan cephe 74

Şekil **Sayfa**

Şekil 2.32. 1963 tipi on iki derslikli ortaokul projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) sağ yan cephe d) A-A kesiti e) B-B kesiti..... 75

Şekil 2.33. 1967 tipi sekiz derslikli ortaokul ek pavyon projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) bodrum kat planı d)giriş cephesi e) sol yan cephe f) A-A kesiti 76

Şekil 2.34. 1970 tipi on iki derslikli lise projesi a) bodrum kat planı b) zemin kat planı c) birinci kat planı d) ikinci kat planı e) A-A kesiti f) B-B kesiti g) C-C kesiti h) ön cephe i) sağ yan cephe j) sol yan cephe 78

Şekil 2.35. a) Bir derslikli köy ilkokulu planı b) iki derslikli köy ilkokulu planı c) bir derslikli köy ilkokulu ve bir yatak odalı lojman planı 80

Şekil 2.36. Üç derslikli köy ilkokulu projesi a) plan b) kesit c) ön görünüş..... 80

Şekil 2.37. Beş derslikli Kalaba İlkokulu projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) bodrum kat planı d) kesit 81

Şekil 2.38. Sekiz derslikli ilköğretim okulu projesi a) zemin kat planı b) normal kat planı c) kesit d) görünüş..... 82

Şekil 2.39. Yirmi dört derslikli lise projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı..... 83

Şekil 2.40. Yirmi dört derslikli lise projesi a) ikinci kat planı b) kesit c) görünüş 84

Şekil 2.41. Ilıman bölgeler için 1994 tipi çok programlı lise projesi vaziyet planı (Karaaslan Mimarlık) A blok eğitim ve idare, B blok atölyeler, C blok yurt, D blok yemekhane, E blok lojman 85

Şekil 2.42. Ilıman bölgeler için 1994 tipi çok programlı lise projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) bodrum kat planı d) A-A kesiti e) ön görünüş 86

Şekil 2.43. GÜ 240 İÖ 1.3 tipi 240 öğrencili ilköğretim okulu projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) ikinci kat planı d) 1-1 kesiti e) 2-2 kesiti 88

Şekil 2.44. GÜ 960 YİBÖ tipi 960 öğrencili yatılı ilköğretim bölge okulu projesi a) vaziyet planı b) 1-1 kesiti c) 2-2 kesiti d) zemin kat planı e) birinci kat planı..... 89

Şekil 2.45. İTÜ 480 İÖ tipi 480 öğrencili ilköğretim okulu projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) çatı katı planı d) A-A kesiti e) B-B kesiti..... 90

Şekil 2.46. MEB.2000.01 tipi 8 derslikli lise projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) ikinci kat planı d) ön görünüş 91

Şekil 2.47. MEB.2004.45 tipi 8 derslikli ilköğretim okulu projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) ikinci kat planı d) ön görünüş..... 92

Şekil **Sayfa**

Şekil 2.48. MEB.2004 tipi okul binası örnekleri a) MEB.2004.52 tipi 40 derslikli ilköğretim okulu b) MEB.2004.48 tipi 16 derslikli ilköğretim okulu..... 93

Şekil 2.49. MEB.2014 tipi okul binası örnekleri a) MEB.2014.24 İHO tipi 24 derslikli imam hatip ortaokulu b) MEB.2014.16 Lİ tipi 16 derslikli lise c) MEB.2014.16 İO tipi 20 derslikli ilkokul..... 94

Şekil 2.50. MEB.2014.08 Lİ tipi 8 derslikli lise projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) ikinci kat planı d) ön görünüş 95

Şekil 2.51. MEB.2014.16 Lİ tipi lise 30 derslikli revizyonu a) giriş cephesi b) cephe süslemesi 96

Şekil 2.52. MEB.2022 tipi okul binası örnekleri a) MEB.OO.24.BZ3.22x42.BT.2022 tipi 24 derslikli ortaokul b) MEB.İO.20.BZ3.25x38.BT.2022 tipi 20 derslikli ilkokul c) MEB.İO.32.BZ3.21x65.BT. 2022 tipi 32 derslikli ilkokul d) MEB.Lİ.20.BZ2.20x41.BT. 2022 tipi 20 derslikli lise 97

Şekil 2.53. MEB.Lİ.20.BZ2.20x41.BT.2022 tipi 20 derslikli lise projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) ikinci kat planı d) ön görünüş..... 98

Şekil 2.54. *Eğitim Kampüsleri Projesi* a) Muğla Milas Eğitim Kampüsü b) Aydın Merkez Eğitim Kampüsü c) Malatya Fırıncı Eğitim Kampüsü d) Afyonkarahisar Eğitim Kampüsü 100

Şekil 2.55. *Yaşayan Okullar Projesi* örnekleri a) Mardin Artuklu Atatürk Ortaokulu b) Muğla Çamlık Köyü İlkokulu c) İzmir Hasan Öncüoğlu İlkokulu d) İstanbul Kıraç Ortaokulu 101

Şekil 3.1. Araştırmanın stratejisi: birleşik strateji (*combined strategy*) 150

Şekil 3.2. Yöntem akış şeması..... 150

Şekil 3.3. Araştırmanın dönemleri..... 155

Şekil 3.4. Dönemlere göre okul tip projelerinin toplam sayısal değişimi 160

Şekil 3.5. Dönemlere göre okul tip projelerindeki sayısal değişim..... 160

Şekil 3.6. $P_{dönem}$: Belirli bir dönemde yapılan projelerin derlenmiş veri seti içindeki yüzdesi..... 162

Şekil 3.7. $P_{tipoloji\ (yapılanma\ dönemi)}$: Bina tiplerinin yapılanma dönemindeki (1923–1950) tüm projeler içindeki yüzdesi 162

Şekil 3.8. $P_{tipoloji\ (sınırlı\ gelişme\ dönemi)}$: Bina tiplerinin sınırlı gelişme dönemindeki (1950–1997) tüm projeler içindeki yüzdesi..... 162

Şekil **Sayfa**

Şekil 3.9. $P_{tipoloji\ (yenilenme\ dönemi)}$: Bina tiplerinin yenilenme dönemindeki (1997–2012) tüm projeler içindeki yüzdesi 163

Şekil 3.10. $P_{tipoloji\ (yeniden\ yapılanma\ dönemi)}$: Bina tiplerinin yeniden yapılanma dönemindeki (2012–2023) tüm projeler içindeki yüzdesi 163

Şekil 3.11. Cumhuriyet Dönemi okul projelerinin örneklem dağılımı 167

Şekil 3.12. Tanımlı süreçler içerisinde projelerin etkinlik dönemlerine göre kümelenmesi 168

Şekil 3.13. Yapılanma dönemindeki (1923–1950) ilkokulların büyüklüklerine (öğrenci sayılarına) göre kümelenmesi 169

Şekil 3.14. Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) ilkokul, ortaokul, ilköğretim okulu ve liselerin büyüklüklerine (öğrenci sayılarına) göre kümelenmesi .. 170

Şekil 3.15. Yenilenme (1997–2012) ve yeniden yapılanma dönemlerinde (2012–2023) ilkokul, ortaokul ve liselerin büyüklüklerine (öğrenci sayılarına) göre kümelenmesi 170

Şekil 3.16. Sınırlı gelişme (1950–1997), yenilenme (1997–2012) ve yeniden yapılanma dönemlerinde (2012–2023) anaokullarının büyüklüklerine (öğrenci sayılarına) göre kümelenmesi 171

Şekil 3.17. Yapılanma döneminde (1923–1950) okul projelerinin tasarım gruplarına göre dağılımı 172

Şekil 3.18. Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) okul projelerinin tasarım gruplarına göre dağılımı 173

Şekil 3.19. Yenilenme döneminde (1997–2012) okul projelerinin tasarım gruplarına göre dağılımı 174

Şekil 3.20. Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) okul projelerinin tasarım gruplarına göre dağılımı 175

Şekil 3.21. Mekân organizasyon analizi için örnek 189

Şekil 3.22. Karabey'in sınıflandırmasıyla okul plan tipleri 190

Şekil 3.23. Perkins'in sınıflandırmasıyla okul plan tipleri 191

Şekil 3.24. Rigalon'un sınıflandırmasıyla okul plan tipleri 191

Şekil 3.25. Doğrusal tip koridorlu sistem okul plan şemaları 192

Şekil 3.26. Pavyon tipi koridorlu sistem okul plan şemaları 192

Şekil **Sayfa**

Şekil 3.27. Blok tipi koridorlu sistem okul plan şemaları 193

Şekil 3.28. Okul sokağı tipi koridorsuz sistem okul plan şemaları 193

Şekil 3.29. Blok yoğun tip koridorsuz sistem okul plan şemaları 193

Şekil 3.30. Tamamen yoğun tip koridorsuz sistem okul plan şemaları..... 194

Şekil 3.31. Plan tipi analizi için örnek 194

Şekil 3.32. Okul analizi (öğrenci başına düşen) için örnek..... 196

Şekil 3.33. Alan analizi (öğrenci başına düşen) için örnek 199

Şekil 3.34. Mekân analizi (öğrenci başına düşen) için örnek..... 199

Şekil 4.1. Yapılanma dönemi (1923–1950) okul tip projelerindeki sayısal değişim 275

Şekil 4.2. Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997) okul tip projelerindeki sayısal değişim 275

Şekil 4.3. Yenilenme dönemin (1997–2012) okul tip projelerindeki sayısal değişim ... 276

Şekil 4.4. Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023) okul tip projelerindeki sayısal değişim 276

Şekil 4.5. Yapılanma dönemi (1923–1950) tasarımcı dağılımı..... 277

Şekil 4.6. Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997) tasarımcı dağılımı..... 278

Şekil 4.7. Yenilenme dönemi (1997–2012) tasarımcı dağılımı..... 279

Şekil 4.8. Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023) tasarımcı dağılımı 280

Şekil 4.9. Bağımsız anaokulu plan tiplerinde değişim grafiği (1923–2023)..... 281

Şekil 4.10. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu plan tiplerinde değişim grafiği (1923–2023)..... 282

Şekil 4.11. Lise plan tiplerinde değişim grafiği (1923–2023)..... 283

Şekil 4.12. Bağımsız anaokulu büyüklüklerinde değişim grafiği (1923–2023)..... 284

Şekil 4.13. İlkokul ya da ilköğretim okulu bünyesindeki anaokulu büyüklüklerinde değişim grafiği (1923–2023)..... 285

Şekil 4.14. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okul büyüklüklerinde değişim grafiği (1923–2023)..... 286

Şekil **Sayfa**

Şekil 4.15. Lise büyüklüklerinde değişim grafiği (1923–2023)..... 286

Şekil 4.16. Bağımsız anaokulu ortalama alan dağılımlarında değişim grafiği (1923–2023)..... 288

Şekil 4.17. Bağımsız anaokulu ortalama alan dağılımlarında oransal değişim grafiği (1923–2023)..... 288

Şekil 4.18. İlkokul ya da ilköğretim okulu bünyesindeki anaokulu ortalama alan dağılımlarında değişim grafiği (1923–2023)..... 290

Şekil 4.19. İlkokul ya da ilköğretim okulu bünyesindeki anaokulu ortalama alan dağılımlarında oransal değişim grafiği (1923–2023)..... 290

Şekil 4.20. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu ortalama alan dağılımlarında değişim grafiği (1923–2023)..... 292

Şekil 4.21. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu ortalama alan dağılımlarında oransal değişim grafiği (1923–2023)..... 292

Şekil 4.22. Lise ortalama alan dağılımlarında değişim grafiği (1923–2023)..... 294

Şekil 4.23. Lise ortalama alan dağılımlarında oransal değişim grafiği (1923–2023)..... 294

Şekil 4.24. Bağımsız anaokulu sirkülasyon ve diğer alanlarının değişim grafiği (1923–2023)..... 295

Şekil 4.25. Bağımsız anaokulu sirkülasyon ve diğer alanlarının oransal değişim grafiği (1923–2023)..... 295

Şekil 4.26. İlkokul ya da ilköğretim okulu bünyesindeki anaokulu sirkülasyon ve diğer alanlarının değişim grafiği (1923–2023)..... 296

Şekil 4.27. İlkokul ya da ilköğretim okulu bünyesindeki anaokulu sirkülasyon ve diğer alanlarının oransal değişim grafiği (1923–2023)..... 296

Şekil 4.28. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu sirkülasyon ve diğer alanlarının değişim grafiği (1923–2023)..... 297

Şekil 4.29. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu sirkülasyon ve diğer alanlarının oransal değişim grafiği (1923–2023)..... 297

Şekil 4.30. Lise sirkülasyon ve diğer alanlarının değişim grafiği (1923–2023)..... 298

Şekil 4.31. Lise sirkülasyon ve diğer alanlarının oransal değişim grafiği (1923–2023)..... 298

Şekil **Sayfa**

Şekil 4.32. Bağımsız anaokulu öğretim ve öğretim dışı alanların değişim grafiği (1923–2023) 299

Şekil 4.33. Bağımsız anaokulu öğretim ve öğretim dışı alanların oransal değişim grafiği (1923–2023) 299

Şekil 4.34. İlkokul ya da ilköğretim okulu bünyesindeki anaokulu öğretim ve öğretim dışı alanların değişim grafiği (1923–2023) 300

Şekil 4.35. İlkokul ya da ilköğretim okulu bünyesindeki anaokulu öğretim ve öğretim dışı alanların oransal değişim grafiği (1923–2023)..... 300

Şekil 4.36. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu öğretim ve öğretim dışı alanların değişim grafiği (1923–2023)..... 301

Şekil 4.37. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu öğretim ve öğretim dışı alanların oransal değişim grafiği (1923–2023) 301

Şekil 4.38. Lise öğretim ve öğretim dışı alanların değişim grafiği (1923–2023) 302

Şekil 4.39. Lise öğretim ve öğretim dışı alanların oransal değişim grafiği (1923–2023) 302

Şekil 4.40. Bağımsız anaokulu mekânsal birimlerinde değişim grafiği (1923–2023)... 303

Şekil 4.41. İlkokul ya da ilköğretim okulu bünyesindeki anaokulu mekânsal birimlerinde değişim grafiği (1923–2023)..... 304

Şekil 4.42. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu mekânsal birimlerinde değişim grafiği (1923–2023) 306

Şekil 4.43. Lise mekânsal birimlerinde değişim grafiği (1923–2023)..... 307

Şekil 4.44. Anaokulu derslik büyüklüklerinde değişim grafiği (1923–2023)..... 308

Şekil 4.45. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu derslik büyüklüklerinde değişim grafiği (1923–2023) 309

Şekil 4.46. Lise derslik büyüklüklerinde değişim grafiği (1923–2023)..... 309

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 2.1. 1923-24 öğretim yılında okul, öğretmen ve öğrenci sayıları 35

Çizelge 2.2. 1950-51 öğretim yılında okul, öğretmen ve öğrenci sayıları 37

Çizelge 2.3. 1960-61 öğretim yılında okul, öğretmen ve öğrenci sayıları 38

Çizelge 2.4. 1996-97 öğretim yılında okul, öğretmen ve öğrenci sayıları 40

Çizelge 2.5. 2002-03 öğretim yılında okul, öğretmen ve öğrenci sayıları 41

Çizelge 2.6. 2012-13 öğretim yılında okul, öğretmen ve öğrenci sayıları 41

Çizelge 2.7. 2020-21 öğretim yılında okul, öğretmen ve öğrenci sayıları 42

Çizelge 2.8. *1924 İlk Mektepler Müfredat Programı* erkek öğrenciler için haftalık ders çizelgesi 111

Çizelge 2.9. *1926 İlk Mektepler Müfredat Programı* haftalık ders çizelgesi 113

Çizelge 2.10. *1936 İlkokul Programı* haftalık ders çizelgesi 114

Çizelge 2.11. *1948 İlkokul Programı* haftalık ders çizelgesi 116

Çizelge 2.12. 1927 lise birinci devre (ortaokul) haftalık ders çizelgesi 117

Çizelge 2.13. 1927 lise ikinci devre haftalık ders çizelgesi 118

Çizelge 2.14. 1937 ortaokul haftalık ders çizelgesi 119

Çizelge 2.15. 1937 lise haftalık ders çizelgesi 120

Çizelge 2.16. *1968 İlkokul Programı*'nda haftalık ders çizelgesi 122

Çizelge 2.17. 1970 ortaokul haftalık ders çizelgesi 123

Çizelge 2.18. 1970 lise haftalık ders çizelgesi 124

Çizelge 2.19. 1997 ilköğretim okulu haftalık ders çizelgesi 126

Çizelge 2.20. 2005 ilköğretim okulu haftalık ders çizelgesi 127

Çizelge 2.21. 1998 lise (fen bilimleri) haftalık ders çizelgesi 129

Çizelge 2.22. 1998 lise (sosyal bilimler) haftalık ders çizelgesi 131

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 2.23. 2005 genel lise (fen bilimleri) haftalık ders çizelgesi 133

Çizelge 2.24. 2005 genel lise (sosyal bilimler) haftalık ders çizelgesi 134

Çizelge 2.25. 2012 ilkokul ve ortaokul haftalık ders çizelgesi 136

Çizelge 2.26. 2023 ilkokul ve ortaokul haftalık ders çizelgesi 138

Çizelge 2.27. 2013 genel lise haftalık ders çizelgesi 141

Çizelge 2.28. 2023 Anadolu lisesi haftalık ders çizelgesi 143

Çizelge 3.1. Cumhuriyet Dönemi okul projelerinin dönemsel ve tipolojik katmanları .. 161

Çizelge 3.2. Cumhuriyet Dönemi okul projelerinin dönemsel ve tipolojik katmanlarının derlenmiş veri seti içindeki ağırlıkları 164

Çizelge 3.3. Cumhuriyet Dönemi okul projelerinin dönemsel ve tipolojik katmanlarının her biri için analiz edilecek mimari proje sayısı (örneklem büyüklüğü) 166

Çizelge 3.4. Örnek-01 analizleri 200

Çizelge 3.5. Örnek-02 analizleri 202

Çizelge 3.6. Örnek-03 analizleri 204

Çizelge 3.7. Örnek-04 analizleri 206

Çizelge 3.8. Örnek-05 analizleri 208

Çizelge 3.9. Örnek-06 analizleri 210

Çizelge 3.10. Örnek-07 analizleri 213

Çizelge 3.11. Örnek-08 analizleri 215

Çizelge 3.12. Örnek-09 analizleri 217

Çizelge 3.13. Örnek-10 analizleri 219

Çizelge 3.14. Örnek-11 analizleri 221

Çizelge 3.15. Örnek-12 analizleri 224

Çizelge 3.16. Örnek-13 analizleri 227

Çizelge 3.17. Örnek-14 analizleri 230

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 3.18. Örnek-15 analizleri 233

Çizelge 3.19. Örnek-16 analizleri 236

Çizelge 3.20. Örnek-17 analizleri 238

Çizelge 3.21. Örnek-18 analizleri 240

Çizelge 3.22. Örnek-19 analizleri 242

Çizelge 3.23. Örnek-20 analizleri 245

Çizelge 3.24. Örnek-21 analizleri 248

Çizelge 3.25. Örnek-22 analizleri 250

Çizelge 3.26. Örnek-23 analizleri 252

Çizelge 3.27. Örnek-24 analizleri 254

Çizelge 3.28. Örnek-25 analizleri 257

Çizelge 3.29. Örnek-26 analizleri 259

Çizelge 3.30. Örnek-27 analizleri 261

Çizelge 3.31. Örnek-28 analizleri 264

Çizelge 3.32. Örnek-29 analizleri 267

Çizelge 3.33. Örnek-30 analizleri 269

Çizelge 3.34. Örnek-31 analizleri 271

Çizelge 3.35. Örnek-32 analizleri 273

Çizelge 5.1. Okul tipleri açısından dönemsel sonuçlar ve bu sonuçlara etki eden çok yönlü dinamikler. 316

Çizelge 5.2. Proje elde etme süreçleri ve tasarımcılar açısından dönemsel sonuçlar ve bu sonuçlara etki eden çok yönlü dinamikler. 321

Çizelge 5.3. Plan tipleri açısından dönemsel sonuçlar ve bu sonuçlara etki eden çok yönlü dinamikler. 323

Çizelge 5.4. Okul büyüklükleri açısından dönemsel sonuçlar ve bu sonuçlara etki eden çok yönlü dinamikler. 329

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 5.5. Kullanım alanları açısından dönemsel sonuçlar ve bu sonuçlara etki eden çok yönlü dinamikler. 334

Çizelge 5.6. Mekânsal birimler açısından dönemsel sonuçlar ve bu sonuçlara etki eden çok yönlü dinamikler. 340

Çizelge 5.7. Derslikler açısından dönemsel sonuçlar ve bu sonuçlara etki eden çok yönlü dinamikler. 343

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış olan simgeler ve kısaltmalar açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler	**Açıklamalar**
mt	Metre
m^2	Metrekare

Kısaltmalar	**Açıklamalar**
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
BB / BİB	Bayındırlık Bakanlığı / Bayındırlık ve İskân Bakanlığı
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
ÇŞİB	Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
DP	Demokrat Parti
EFİKAP	Eğitime Fiziksel Katkı Projesi
EÜ	Erciyes Üniversitesi
GÜ	Gazi Üniversitesi
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MGK	Millî Güvenlik Kurulu
MSÜ	Mimar Sinan Üniversitesi
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCCB	Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı
TDTC	Türk Dili Tetkik Cemiyeti
YİGM	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
YTÜ	Yıldız Teknik Üniversitesi

1. GİRİŞ

Araştırmanın konusu

Eğitim, insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Her ne kadar, kurumsallaşmış şekliyle eğitim, ancak on dokuzuncu yüzyıla kadar uzanmaktaysa da (Aktan, 2019: 228) insanın ilk var olduğu günden itibaren eğitimin de var olduğunu söylemek yanlış olmaz. Çünkü, ilk insan topluluklarında, doğada hayatta kalmak için korunmayı, avlanmayı ve besin elde etmeyi çocuklarına öğreten, bu bilgileri onlara aktaran yetişkinler muhakkak ki olmuştur (A. Arslan, 2019a: 329; Erden, 2011: 84). Eğitim, tarih öncesi dönemlerden günümüze kadar sürmüş, ancak eğitimin çalışma hayatının ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılması ve tüm topluma yaygınlaştırılması gibi düşünceler sebebiyle (Erden, 2011: 92), etkinliği ve kitleselliği, fikri temelleri Aydınlanma Çağı'na dayanan Sanayi Devrimi ile ortaya çıkmıştır (İnal, 2008: 18, 206). Günümüzde ise eğitim, hem anlam ve kapsam bakımından, hem de önem ve değer bakımından tarihteki en yüksek seviyesine ulaşmıştır (A. Arslan, 2019a: 329).

Aile içi ve loncalarda verilen informal eğitim bir kenara bırakılırsa, bir toplumsal kurum olarak eğitimin yapıldığı yerler, Antik Çağ'dan günümüze kadar okullar olmuştur. Nitekim, tapınaklarının aynı zamanda birer eğitim merkezi olduğu Sümerlerde (MÖ 4.000–2.000) ticaretin ve yönetimsel işlerin gereği olarak okuma ve yazma eğitimi yanında matematik, okullarda öğretilmiştir. Antik Mısır'da (MÖ 3.100–332) iş eğitimi dışında kalan ve dinsel bir niteliğe sahip olan okul eğitimi, kültürün aktarılmasında Sümerlerdekine benzer bir rol oynamıştır (Kansu, 2017: 25-29). Mısır medeniyetiyle sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel alanlarda ilişki içinde olan Antik Yunan'da, çocukların eğitim gördüğü belirli mekânların varlığını aktaran kaynaklar bulunmaktadır. Bu bilgiler, mekânların fiziksel özellikleri hakkında sessiz kalınmakla birlikte, Herodotos (2012: 453) (MÖ 484–425), Sokrates'in (MÖ 470–399) öğrencisi Xenophon (1810: 41) (MÖ 431–354) ve birkaç yüzyıl sonra Pausanias (1900: 378) (110–180) gibi yazarlar tarafından aktarılmıştır. Ayrıca, Antik Çağ'ın ilk büyük öğretmenlerinden Platon kendi okulu olan Akademiyi (*Akademia*) ve Aristoteles (MÖ 384–322) ise Liseyi (*Lykeion*) kendi çağlarında kurmuştur ve bu okullar, birer sosyal kurum ve ekol olarak kendilerinden önceki geleneğin devamını sağlamışlardır. Takip eden yüzyıllarda, Ortadoğu din geleneği hâkimiyeti altında geçen Orta Çağ boyunca, birçok düşünür ve eğitimci, kimi zaman devlet ya da dini otorite desteği ile kimi zaman da bu destek olmaksızın

hem Doğu hem de Batı medeniyetlerinde sayısız okullar kurmuş, bu okullarda kendi nesnel ve tinsel dünya görüşlerine göre öğrenciler yetiştirmişlerdir.

Aydınlanma Çağı ile birlikte ise eğitim, bu dönemde yükselen akıl ve bilim temelli düşüncelerin etkisiyle yaygın, seküler ve devletçi olma doğrultusunda yeniden şekillenmeye başlamış ve ardından gelen Sanayi Devrimi'nin eğitimi kalkınmanın en etkili araçlarından biri olarak görmesi neticesinde devletlerin denetimi ve egemenliğine girerek devlet ideolojisine uygun vatandaşlar yetiştirme işlevini üstlenmiştir (Aktan, 2019: 228; İnal, 2008: 28, 108, 143-144; Mardin, 2018: 165; Türk, 1999: 2). Devletin bu egemenliği doğal şekilde kamu okullarını çevrelerken, yeni eğitim yaklaşım ve modellerinin denenmesi açısından belirgin şekilde önem teşkil eden, fakat yüzdesel olarak toplam okullaşmanın düşük bir kısmına karşılık gelen özel okulları denetim dışında bırakmamış, belirli kurallar ve standartlar çerçevesinde bu okulları da kontrol etmeye devam etmiştir.

Okul, bir yandan öğrenci, öğretmen ve yöneticilerden oluşan bir topluluğu ve bu topluluğun ortak niteliklerde birleşen görüşlerini tanımlarken; bir yandan da bilgi, beceri ve alışkanlıkların belirli amaçlar doğrultusunda düzenli ve toplu bir şekilde aktarıldığı ve öğretildiği bir mekânı ifade etmektedir.

İlk anlamı ile kurumsal bir yapı ve aynı zamanda bir ekol olarak okulun tasarımı; okulun amacı, eğitim programı (müfredat), öğretme ve öğrenme süreçlerindeki yöntemler, ölçme ve değerlendirme yaklaşımları, öğretmen ve öğrencinin rolleri ile yönetim yapısı gibi unsurlar üzerine kurulmaktadır. Bu bir kurumsal yapı tasarımıdır ve bu yönü ile okul, eğitim bilimlerinin çalışma alanındadır.

İkinci anlamı ile, kurumsal yapının faaliyetlerini gerçekleştirdiği bina olarak okulun tasarımı ise mimarlık disiplini içinde yer bulmaktadır. Bir bina olarak okul, eğitimin mekânsal (bağlamsal ve işlevsel) ve fiziksel (somut ve ölçülebilir) boyutlarını temsil etmekte ve tasarım açısından birçok işlevi bir araya getirmektedir. Okul binalarının kapsamı, yalnızca sınıflar ve laboratuvarlarla sınırlı olmayıp, açık alanlar, spor alanları, sosyal mekânlar ve teknik altyapıyı da içeren bir bütünlük sunmaktadır. Bu bütünlük içerisinde günümüzde okul tasarımının belirleyici unsurları işlevsellik ve pedagojik yaklaşımlara uyum, mekân organizasyonu, estetik, ergonomi, yerel bağlam ve bina kimliği, sürdürülebilirlik gibi genel tasarım ilkeleri; strüktür ve malzeme gibi yapısal ilkeler ve akustik, aydınlatma,

havalandırma, güvenlik, erişilebilirlik ve yangın gibi çoklu disiplin alanlarına dair tasarım ilkeleridir.

Okul binaları, tarihsel süreç içinde eğitimin değişen ihtiyaçları ve toplumsal koşullara bağlı olarak önemli dönüşümler geçirmiştir. Antik dönemlerde ve takiben Orta Çağ'da eğitim mekânları, genellikle dinsel yapılarla iç içe geçmiş şekilde dar bir kesime yönelmiş durumdayken, Aydınlanma Çağı ve Sanayi Devrimi ile birlikte eğitim kitlesel bir hale gelmiş ve bu durum okul binalarının tasarımında standartlaşma ve işlevsellik prensiplerini ön plana çıkartmıştır. 21. yüzyıla gelindiğinde ise okul binalarındaki dönüşüm, yalnızca eğitim anlayışındaki değişikliklere değil, aynı zamanda teknolojik ilerlemelere ve çevresel gerekliliklere de yanıt vermek yönünde olmuştur. Böylece, okul binaları hem teknik hem de tasarımsal açıdan daha karmaşık yapılara dönüşmüştür.

Türk eğitim geleneği dahilindeki okul yapıları eski çağlardan itibaren dünyadaki dönüşüme benzer bir seyir izlemiş, nihayetinde Aydınlanma ve Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkardığı modern eğitim anlayışına uygun okul yapıları Osmanlı Devleti'nin son döneminde ortaya çıkmıştır. Bu mirası Osmanlı'dan devralan Türkiye Cumhuriyeti'nin okul binaları, 1922'deki kuruluştan itibaren ülkenin sosyal, siyasal ve ekonomik dinamikleri etkisinde kendine has biçimde şekillenmiş ve belirgin bir dönüşüm yaşamıştır. Türkiye'deki eğitim yapılarındaki bu mimari dönüşüm, araştırmanın konusunu teşkil etmektedir.

Araştırmanın amacı

Bir araştırmanın bağlamsal amaçları (*contextual purposes*), araştırmanın motivasyonu, yöneldiği okuyucu grubu ve çalışmadan beklenen etkiler olmak üzere üç temel unsura dayanmaktadır (Groat ve Wang, 2013: 101-107). Bu çerçevede, araştırmanın bağlamsal amaçları aşağıdaki sorular üzerinden ele alınmaktadır: a) Araştırmanın motivasyonu nedir? b) Araştırmanın okuyucu grubu kimlerden oluşmaktadır? c) Araştırmanın öngörülen etkileri nelerdir?

Araştırmanın motivasyonu: Bu araştırmanın motivasyonu, eğitim binalarının mimari tasarımı ve tarihsel dönüşümüne yönelik bir merak ve bu konunun literatürde yeterince ele alınmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Araştırmacının kişisel ilgisi ve konunun akademik literatürdeki eksikliği, çalışmanın temel motivasyonunu oluşturmaktadır.

Araştırmacının kişisel ilgisi, profesyonel yaşamından beslenmektedir. Nitekim, bu araştırmanın tamamlandığı tarih itibariyle, on beş yıla yakın bir süredir özel okul tasarım, uygulama ve işletme süreçlerinde aktif olarak yer alan araştırmacı, bu süreçlerde edindiği bilgi birikimi ve deneyimle eğitim binalarının tasarımına dair bir anlayış geliştirmiştir. Bu noktada araştırmacı, özel okullar üzerine yoğunlaşan profesyonel deneyiminden hareketle, fakat geniş ölçekli ve kamusal hizmet odaklı yapıları sebebiyle, kamu eğitim yapıları üzerine akademik bir çalışma yapmaya yönelmiştir.

Araştırmanın hedef kitlesi: Bu araştırma, eğitim binalarının mimari tasarımı, tarihsel dönüşümü ve sosyal, siyasal ve ekonomik bağlamları ile ilgilenen araştırmacılar ve uzmanlar için hazırlanmıştır. Çalışma, akademik literatüre katkı sağlayarak bu okuyucu kitlesine yeni bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın öngörülen etkisi: Araştırmanın öngörülen etkisi, kamu okul projelerinin tarihsel perspektifte mimari dönüşümüne dair yeni bir kavrayış geliştirerek mimarlık disiplinine katkıda bulunmaktır. Bu katkı, literatürdeki bir boşluğu doldurarak mimarlık ve eğitim binaları bağlamında yeni bir düşünsel çerçeve sunmayı hedeflemektedir.

Bu çalışmanın bilimsel amacı (*research purpose*) ise, Türkiye Cumhuriyeti'nde kamu okul projelerinin tarihsel süreç içerisindeki mekânsal ve fiziksel dönüşümünü incelemektir. Araştırma, bu dönüşümün biçimsel ve nicel yanlarını incelerken ülkenin sosyal, siyasal ve ekonomik dinamiklerinin bu dönüşümle olan ilişkilerini anlamayı ve yorumlamayı, araştırma konusunu destekleyici bir çerçeve olarak ele almaktadır. Bu doğrultuda, kamu okul projeleri üzerinden eğitim yapılarının dönüşümüne ilişkin kavramlara, teori ve düşüncelere yeni bir boyut getirilerek doktora seviyesindeki bir araştırmadan beklenen katkı gözetilmiştir[1].

Eğitim yapılarının tasarım boyutunun farklı dönemlerde nasıl dönüştüğü araştırmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Nitekim bu araştırma, Türkiye'deki eğitim sistemini ve buna bağlı olarak okul tasarımlarını birtakım sosyo-politik kırılma noktaları ile tanımladığı alt

---

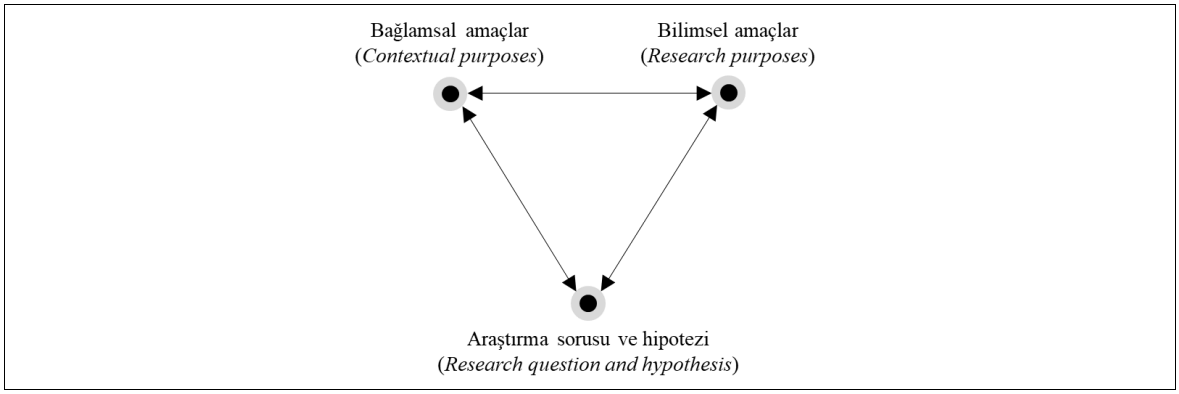
[1] Erman'a (2009: 13) göre bir doktora tezi aşağıdaki şartlardan en az birini sağlamalıdır: a) bilime yeni bir katkıda bulunmak (bir problemi çözmek), b) yeni bir düşünce sistemi ya da yeni katkılara yol açabilecek bir yorum geliştirmek (bir konudaki kavramlara, teori ve düşüncelere yeni boyutlar getirmek), c) yeni bir sınıflandırma sistemi geliştirmek.

dönemler içerisinde değerlendirmektedir. Araştırma böylece, Türkiye'deki kamu okul projelerinin dönemsel özelliklerini ortaya koymakta ve bu projelerin sosyal, siyasal ve ekonomik bağlamdaki değişimlere nasıl yanıt verdiğini tartışmaktadır. Bunun yanı sıra, kamu okul projelerinin tarihsel bir perspektiften ele alınması, yalnızca geçmişteki dönüşümleri anlamaya değil, aynı zamanda bu binaların gelecekteki tasarımlarına yönelik öngörüler geliştirilmesine de katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu araştırma, bağlamsal ve bilimsel amaçlarını, araştırmanın sorusu ve önermesi üzerinden somutlaştırmaktadır.

Araştırmanın sorusu: 1923–2023 yılları arasında Türkiye'de kamu okul projelerinin tasarımlarında ne yönde bir dönüşüm gerçekleşmiştir ve bu dönüşüm sosyal, siyasal ve ekonomik dinamiklerle nasıl ilişkilendirilebilir?

Araştırmanın önermesi: 1923–2023 yılları arasında Türkiye'de kamu okul projelerinin tasarımlarında mekânsal ve fiziksel açıdan belirgin bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Bu dönüşüm, dönemsel koşullar altında sosyal, siyasal ve ekonomik dinamiklerin etkisinde şekillenmiştir.

Böylece bu çalışma, kamu okul projelerinde mimari bir dönüşüm olduğunu analizlerle ortaya koymaya yönelirken, eğitim yapılarının yalnızca birer eğitim mekânı olarak değil, aynı zamanda sosyal, siyasal ve ekonomik dinamiklerin mekânsal bir yansıması olarak değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Şekil 1.1. Araştırma amacı (Groat ve Wang, 2013: 102'den uyarlanmıştır)

Araştırmanın önemi

Bu araştırma, Türkiye'de kamu okul projelerinin tarihsel süreçteki dönüşümüne dair özgün bir inceleme sunarak, mimarlık çalışmaları içinde önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Eğitim yapılarının yalnızca işlevsel ve fiziksel gerekliliklere yanıt veren yapılar olarak değil, aynı zamanda sosyal, siyasal ve ekonomik değişimlerin mekânsal bir yansıması olarak incelenmesi, araştırmanın değerini artırmaktadır.

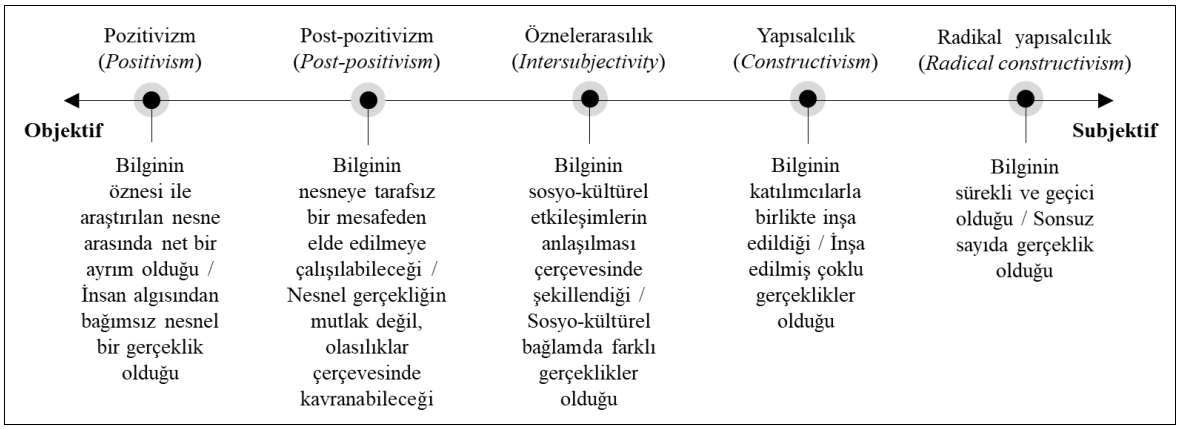
Bu araştırma ayrıca, genelden özele yönelen bir yaklaşımla bina tipleri, tasarım süreçleri, plan tipleri, bina büyükleri, kullanım alanları ve mekânsal birimlere ilişkin yaptığı analizlerle ve bu analiz verilerini tarihsel bir perspektifle tartışmaya açmasıyla, yalnızca eğitim yapıları için değil, diğer yapı türleri için de uygulanabilir yöntemsel bir model oluşturmaktadır.

Eğitim yapılarının mimari tasarımında, tarihsel perspektif içinde ortaya çıkan değişimleri analiz eden bu araştırmanın, farklı dönemlerde elde edilen tasarım sonuçlarını daha geniş bağlamlarda değerlendirmeye yönelik bir rehber niteliği ve bu yönüyle, mimarlık disiplini içinde benzer çalışmalara ışık tutabilecek bir referans olma potansiyeli taşıdığı değerlendirilmektedir.

Araştırmanın paradigması

Mimari araştırmalar açısından paradigma, bilimsel çalışmaları şekillendiren temel kabulleri ve yaklaşımları ifade etmektedir. Böylece bir araştırma paradigması, araştırma sürecine rehberlik eden felsefi ve teorik bir yapı olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda paradigmaları, Morgan ve Smircich'in 1980'de, Joroff ve Morse'un 1984'te, Robinson'un 1990'da ve Creswell'in 1994'te yapmış olduğu birtakım sınıflandırmalar içinde değerlendirmek mümkündür (Groat ve Wang, 2013: 67-76). Tüm bu çalışmaların ortak yanı, araştırma paradigmalarını bir ucunda objektif ve diğer ucunda ise subjektif yaklaşımların olduğu bir spektrum içinde ele almalarıdır. Erman (2009: 20-23) ontolojik ve epistemolojik araştırmalar arasında yaptığı ayrımda, araştırmaların bu spektrum üzerindeki objektif veya sübjektif niteliklerine vurgu yapmaktadır. Benzer şekilde, Groat ve Wang (2013: 76) tarafından araştırmalar için önerilen paradigma çerçevesi de araştırmaları bir yanda pozitivizm, diğer

yanda ise radikal yapısalcılık olmak üzere iki uçta konumlandırırken, bu spektrumu objektif ve subjektif yaklaşımlar arasında bir geçiş olarak tanımlamaktadır.

Şekil 1.2. Araştırma paradigmaları (Groat ve Wang, 2013: 76'dan uyarlanmıştır)

Bu araştırma, tarihsel bağlamda ele alınan dönüşüm olgusunu anlamak ve açıklamak amacıyla nesnel gerçekliğe dayanan bir çerçevede yapılandırılmıştır. Bu açıdan araştırma, biçimsel ve nicel analizlerle Türkiye Cumhuriyeti'nde kamu okul projelerindeki mekânsal ve fiziksel dönüşümü, nesnel gerçeklik anlayışı içinde somut verilerle ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmanın bu nesnel boyutu, mimarlık disiplininin analitik ve ölçülebilir yönlerinden güç almaktadır.

Araştırmada, mekânsal dönüşüm üzerindeki sosyal, siyasal ve ekonomik dinamiklerin etkileri ise nedenselliğe dayalı açıklamalar yerine mantıksal tartışmalar yoluyla ele alınmaktadır. Araştırmanın bu bağlamsal boyutu, mimarlık disiplininin bir diğer kesişim noktasını teşkil eden sosyal bilimlerin doğasına uygun bir değerlendirme yapma gerekliliğinden kaynaklanmaktadır.

Böylece araştırma, pozitivizmin gözleme ve ölçüme dayalı bilgi üretimi ve genellenebilirlik ilkelerinden ve post-pozitivizmin bilgiyi sosyal ve tarihsel bağlamlarda yorumlama esnekliğinden faydalanarak, nesnel gerçeklik anlayışı ile bağlamsal etkiler arasında bir denge kurmaya yönelmektedir. Araştırma, Şekil 1.2'de verilen spektrumda, pozitivist yaklaşımın nesnelliği ile post-pozitivizmin bağlamsal yorumlara açık yönelimi arasında bir konumda yer almakta olup, her iki paradigmanın metodolojik ilkelerinden faydalanmaktadır.

Araştırmanın kapsamı ve sınırlılıkları

Bu araştırma, Türkiye Cumhuriyeti'nde kamu okul projelerinin tarihsel süreçteki mekânsal ve fiziksel dönüşümünü kapsamaktadır. Bu kapsam, a) 1923–1950 yapılanma dönemi b) 1950–1997 sınırlı gelişme dönemi c) 1997–2012 yenilenme dönemi ve d) 2012–2023 yeniden yapılanma dönemi olmak üzere özgün bir dönemsel sınıflandırma içerisinde ele alınmakta ve bu dört dönem boyunca mimari tasarımlarda ortaya çıkan değişimler biçimsel ve nicel yönleriyle analiz edilmektedir. Araştırma, tip projeler ve yazılı kaynaklar üzerinden okul tipolojilerini, tasarım süreçlerini, plan şemalarını, okulun bütününü, kullanım alanlarını, mekânsal birimlerini ve nihayetinde okulun temel birimi olan derslikleri ayrı ayrı incelemekte ve bu unsurların sosyal, siyasal ve ekonomik bağlamlarla ilişkisini tartışmaktadır. Araştırmanın kapsamı, incelenen dönemlerin sosyal, siyasal ve ekonomik bağlamlarını doğrudan ele almak yerine, bu bağlamların mimari dönüşüm üzerindeki etkilerini tarihsel ve mantıksal bir çerçevede tartışmayı kapsamaktadır. Açıklanan analiz ve tartışmalar, ilgili dönemleri temsil eden kamu okul projelerinin objektif şekilde tasarlanan bir örneklem üzerinden değerlendirilmesine dayanmaktadır. Yüz yıllık bir zaman dilimine yayılan ve örnekleme kaynaklık eden proje seti, bir yılı aşkın süren kapsamlı bir çalışma dahilinde resmi arşivlerin ve kütüphanelerin taranması, sahaflardan basılı eserlerin toplanması ve ilgili kişilerin özel arşivlerinden basılı ve dijital belgelerin derlenmesiyle oluşturulmuştur. Araştırmanın kapsamı, toplanan ve düzenlenen tüm bu kamu okul projelerinden oluşan evrenle sınırlı tutulmuştur.

Veri seti ve örneklemin temsil gücü: Araştırmanın sınırlılıklarından biri, kullanılan veri setinin ve tasarlanan örneklemin temsil gücüdür. Her ne kadar çok titiz bir çalışmayla veri seti oluşturulmuşsa da tespit edilememiş veya arşivlerde yer almayan birtakım tip projelerin varlığı ihtimal dahilindedir. Ayrıca, örneklem tasarımında objektif yöntemler uygulanarak evrenin mümkün olan en doğru şekilde temsil edilmesi hedeflenmiş olsa da tüm projelerin kusursuz bir şekilde temsil edildiğini iddia etmek güçtür. Bu şartlar, araştırma sonuçlarının genellenebilirlik potansiyelini belirli bir çerçevede sınırlamaktadır.

İncelemelerin mimari projeler üzerinden yapılması: Araştırmanın, eğitim yapılarının somut bina formları yerine, tasarımsal mimari projeleri üzerinden yürütülmüş olması, araştırma kapsamındaki bir diğer sınırlılığı oluşturmaktadır. Nitekim, kapsam dahilindeki okullar, evrende zaman ve mekâna dağılmış durumdadır. Zaman boyutu açısından bakıldığında,

kapanan okullar ve yıkılan binalara ulaşma imkânı bulunmamaktadır. Mekân boyutundan bakıldığında ise eksiksiz bir veri seti oluşturmak üzere tüm okul binalarına ulaşılması, zaman ve ekonomi yanında fiziki şartlar açısından da mümkün değildir. Ayrıca, inşa edilmiş okul binalarının çok sayıda revizyonlar ve eklentilerle farklılaşmış olması, veri setinde tekrarlar oluşturma ve karmaşa yaratma potansiyeli taşımaktadır. Bu sebeplerle, araştırmanın odağı mimari projeler olarak belirlenmiştir. Bu noktada, incelenen projelerin ülke genelinde ne yoğunlukta uygulandığına dair bir bilgiye erişilememesi, az sayıda uygulanan projelerle çok sayıda uygulanan projelerin eşit şekilde ele alınmasına neden olmuştur. Bu durum, özellikle uygulama açısından sonuçların genellenebilirliğini sınırlamaktadır.

Basılı projelerin dijitalleştirilmesi: Araştırmaya dahil olan basılı projelerin dijitalleştirilmesi sürecinde, projelerin kendisinden kaynaklanan birtakım sınırlılıklar ortaya çıkmıştır. Bazı projelerde, ölçü ve çizgi ölçek hataları ile hiçbir ölçü bilgisi bulunmaması gibi teknik sorunlarla karşılaşılmıştır. Bu durum, araştırmacının uzmanlığı sayesinde büyük ölçüde aşılmış olsa da elde edilen verilerin doğruluğunda sınırlı düzeyde belirsizliklere yol açma potansiyeli yaratmıştır. Ancak bu belirsizlikler, araştırmanın genel sonuçlarını anlamlı şekilde etkilemeyecek düzeyde kontrol altında tutulmuştur.

Bağlamsal boyutların ele alınış biçimi: Araştırmanın sınırlılıklarından bir diğeri, objektif bir yaklaşımla ortaya konulan mimari dönüşüm ile sosyal, siyasal ve ekonomik dinamikler arasındaki ilişkilerin ele alınış biçiminden kaynaklanmaktadır. Bu araştırma, söz konusu dinamiklerin mimari dönüşüm üzerindeki etkilerini, mimari dönüşümün kendisini ele aldığı şekilde pozitivist bir nedensellikle değil, sosyal bilimlerin doğasına uygun şekilde tarihsel ve mantıksal bir tartışma çerçevesinde değerlendirmektedir. Dolayısıyla, araştırmanın sosyal, siyasal ve ekonomik dinamikler bağlamındaki sonuçları genelleştirilebilir olmaktan ziyade, incelenen dönem ve bağlam açısından özgün katkılar sunma niteliği taşımaktadır.

Araştırmanın yöntemi

Türkiye'de kamu okul projelerindeki mimari dönüşümü incelemek üzere tarihsel, nitel ve nicel yaklaşımları bir araya getiren birleşik bir araştırma stratejisi doğrultusunda tasarlanan bu araştırma, kapsamlı bir literatür taramasına dayalı olarak geliştirilmiş ve araştırma süreci,

veri toplama ve düzenleme, örneklem tasarımı ve örnek seçimi, analizlerin gerçekleştirilmesi ve bulguların çok katmanlı şekilde tartışılması aşamalarını içerecek şekilde planlanmıştır.

Araştırma stratejisi: Bu araştırma, tarihsel, nitel ve nicel yaklaşımları bir araya getirerek birleşik bir araştırma stratejisi benimsemektedir. Tarihsel bağlam yazılı ve çizili belgelerle ele alınırken, nicel yöntemler örneklem oluşturmaya ve mekânsal dönüşümü ölçmeye yönelik sayısal ve grafiksel analizler için kullanılmıştır. Nitel strateji ise, mimari dönüşüm ile sosyal, siyasal ve ekonomik dinamikler arasındaki ilişkilerin yorumlayıcı ve anlatımsal bir çerçevede tartışılmasını sağlamıştır. Ayrıca, araştırma, belirli bir dönem ve yapı tipolojisini incelemesi açısından çoklu durum çalışması niteliği taşımakta olup, bu yönüyle zaman ve mekânla sınırlandırılmış olguları disiplinler arası bir yaklaşımla ele almaktadır.

Literatür taraması: Araştırmanın başlangıcını oluşturan literatür taraması, Türkiye'de kamu okul projelerindeki mimari dönüşümün tarihsel ve bağlamsal temellerini anlamaya yönelik olarak yapılandırılmıştır. Literatür taramasında, öncelikle eğitimin kavramsal çerçevesi ve tarihsel gelişimi ele alınmış; ardından Cumhuriyet öncesi ve sonrası modern Türk eğitim sisteminin sosyo-politik tarihsel arka planları ile eğitsel, felsefi ve ideolojik dinamikleri değerlendirilmiştir. Ayrıca modern Türk eğitiminde müfredat kavramı ve gelişimi, okulların temel işlevini belirleyen yapısal bir çerçeve sunması ve mekansal tasarım üzerindeki etkilerinin anlaşılabilmesi amacıyla incelenmiştir. Böylece, biçimsel ve nicel analizler yanında, çok katmanlı tartışma aşaması için kavramsal bir temel oluşturulmuştur.

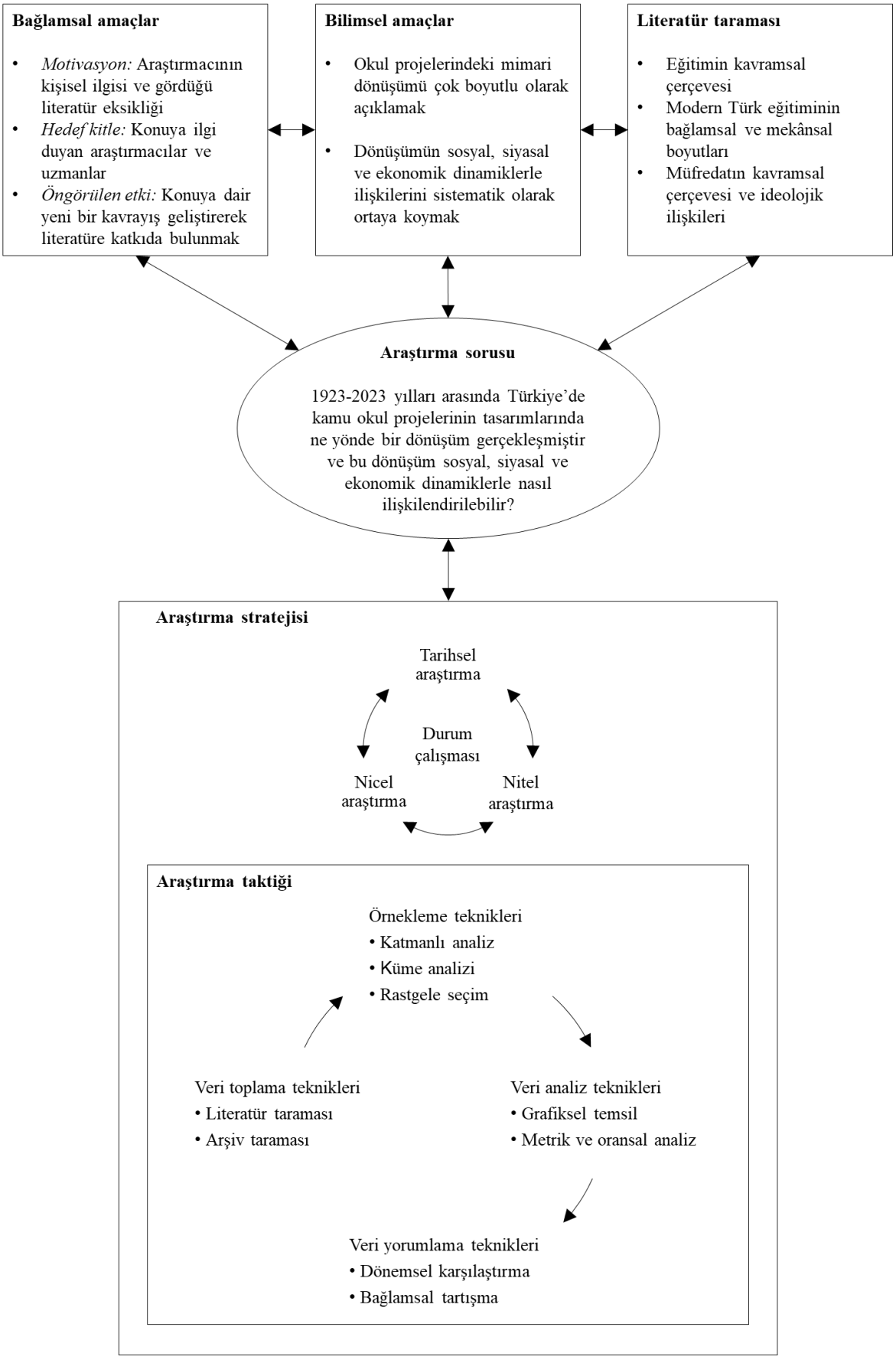
Veri toplama ve düzenleme: Araştırmada kullanılan veri seti, kamu okul projelerine ilişkin resmi arşivlerde, kütüphanelerde ve sahaflarda gerçekleştirilen taramalar sonucu temin edilen basılı eserlerden ve ilgili kişilerin özel arşivlerinden derlenen basılı ve dijital belgelerden oluşturulmuştur. Bu süreçte elde edilen projeler, sistematik bir şekilde düzenlenmiş, eksik veya hatalı bilgiler ile tekrarlar ayıklanmış ve analizlere uygun hale getirilmiştir. Veri toplama aşamasında, farklı kaynaklardan gelen bilgilerin doğruluğu kontrol edilmiş ve analizler açısından tutarlı bir altyapı sağlanmıştır.

Örneklem tasarımı ve örneklerin seçimi: Araştırmanın örneklem tasarımı, iki aşamalı bir süreçte gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada veri setini oluşturan 178 proje, katmanlı analiz (*stratified analysis*) yöntemiyle dönemsel ve tipolojik gruplara ayrılmış ve bunların veri seti içindeki ağırlıkları hesaplanmıştır. Daha sonra veri seti içinde en düşük temsiliyete sahip

katmanın (belirli bir dönemdeki belirli bir bina tipi) dahi örnekleme dahil edilmesini sağlayacak minimum örneklem büyüklüğü belirlenmiş ve her bir katmandan kaç proje seçileceği tespit edilmiştir. Örneklem tasarımının ikinci aşamasında, örneklem grubunun temsil gücünü artırmak amacıyla küme analizi (*cluster analysis*) uygulanmıştır. Bu çerçevede, veri setindeki projeler etkinlik dönemleri, büyüklükleri ve tasarımcıları açısından kümelenerek örneklerin seçim sürecine hazırlanmıştır. Örneklerin seçimine gelindiğinde, etkinlik dönemi ve büyüklük kriterleri açısından oransal ve tasarımcı kriteri açısından ise minimum seçim şartlarını karşılayan rastgele bir seçim yöntemi kullanılmıştır. Bu aşamada, Python dilinde yazılmış algoritmalar kullanılmıştır. Bu yöntemle belirlenen ve okul projelerindeki dönemsel ve tipolojik çeşitliliği yansıtan 32 proje, Türkiye Cumhuriyeti'nde kamu okul projelerindeki mimari dönüşümü temsil eden güçlü bir örneklem oluşturmuştur.

Analizler: Araştırma sürecinde, okul projelerindeki mimari dönüşümleri değerlendirmek amacıyla hem biçimsel hem de nicel analiz yöntemleri uygulanmıştır. Biçimsel analizlerde, mekânsal organizasyonlar ve plan tipleri, grafiksel temsil teknikleri kullanılarak incelenmiştir. Nicel analizler ise, okul büyüklükleri, kullanım alanları ve mekânsal birimlerden oluşan değişkenlerin metrik ve oransal değerleri üzerinden gerçekleştirilmiş, bu kapsamda hem birim alanlar hem de yüzdesel dağılımlar analiz edilmiştir. Analizlerde, zaman içinde oluşan değişimleri vurgulamak için karşılaştırmalı yöntemlere başvurulmuş ve dönemsel eğilimler ortaya konulmuştur. Bu yöntemler, mimari dönüşümün nesnel boyutlarını ortaya konulmasının yanı sıra, sosyal, siyasal ve ekonomik dinamiklerin çok katmanlı bir tartışma çerçevesinde ele alınmasına imkân tanımıştır.

Çok katmanlı bağlamsal tartışma: Araştırmada elde edilen analiz bulguları, kamu okul projelerindeki mimari dönüşümün dört temel dönemini (yapılanma, sınırlı gelişme, yenilenme, yeniden yapılanma) bağlamsal dinamikler (sosyal-eğitsel, siyasal-ideolojik ve ekonomik) ekseninde tartışmaya açmaktadır. Bu noktada okul tipleri, tasarım süreçleri, plan tipleri, okul büyüklükleri, kullanım alanları, mekansal birimler ve temel birim olması özelinde derslikler şeklinde sıralanan mimari unsurlar ayrı birer tartışma kriteri olarak ele alınmıştır. Çok katmanlı olarak tasarlanan bu tartışmalar, mimari dönüşüm süreçlerinin nesnel boyutlarını ortaya koyarken, bu dönüşüm ile bağlamsal dinamikler arasındaki ilişkileri tarihsel ve mantıksal bir perspektif içinde değerlendirmektedir.

Şekil 1.3. Araştırmanın yapısı (Groat ve Wang, 2013: 142'den uyarlanmıştır)

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Eğitimin Kavramsal Çerçevesi

2.1.1. Eğitim sözcüğünün kökleri

1930'lardaki Dil Devrimi esnasında Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin (TDTC) yürüttüğü çalışmalar kapsamında Arapça ve Farsça sözcüklere karşılık bulmak için halk ağzından söz derleme, eski metinlerden ve sözlüklerden söz tarama ve dil anketleri vasıtasıyla sözcüklere karşılık bulma yolları izlenmiştir. "Terbiye" de dilde sadeleşme hareketi kapsamında karşılığı aranan sözcüklerden biri olmuştur (Aydın, 2015: 72-73; Balyemez, 2019: 48).

Kamus-i Türki (1901) adlı eserde terbiye sözcüğü için a) besleyip yetiştirme, büyütme, b) ilim ve edep öğretme, c) alıştırma, yakınlaştırma ve talim, d) hafif surette ceza vererek edeplendirme ve e) bazı yemeklere birtakım ilaveler yapılarak lezzet verme anlamları sayılmaktadır. Burada terbiye sözcüğü ilk anlamında hayvan ya da insanların beslenmesi ve büyütülmesi yanında onlara istenilen davranışların kazandırılmasını ifade ederken, ikinci anlamı yalnızca insanlara özgü olup burada ahlaki bir bilginin öğretilmesinden bahsedilmektedir. Terbiye kelimesinin üçüncü anlamında hayvanlara özel olmak üzere onların insanlara alıştırılması ve idmanlarla insanlara yararlı hale getirilmesi vurgusu bulunmaktadır. Sözcüğün dördüncü anlamı insanın gerekirse hafif şekilde cezalandırılarak istenilen kıvama getirilmesini, beşinci anlamı ise yemeklerin birtakım usullerle istenilen kıvama getirilmesini ifade etmektedir (Sami, 2020: 1119). İster insana ister hayvana ya da bir yiyeceğe yönelen anlamlarda terbiye sözcüğü, bir şeyin terbiye edenin amaçlarına yöneltilmesi, o amaçlara dönük olarak eğilmesi ya da biçimlendirilmesidir.

Bir takım farklı anlam öbeklerine sahip olan terbiye sözcüğü yerine, Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin yayınladığı *Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi*'nin birinci cildinde eğitim sözcüğü önerilmiş olup, bu sözcük Wilhelm Radloff'un *Türk Lehçeleri Sözlüğü Denemesi* (1893) adlı eserinden söz tarama yoluyla alınmıştır (TDTC, 1934: 786'dan aktaran Balyemez, 2019: 46, 48). Radloff'un (1893: 701-702) Karahanlı Dönemi eserlerinden *Kutadgu Bilig*'e (1069–1970) atıf yaparak eğitim anlamıyla verdiği "ärɨtɨ (v)" sözcüğünün, Radloff'un kendi açıklamaları doğrultusunda Latin harfleri ile yazımı

da “egit (v)” biçimindedir (Balyemez, 2019: 46). Böylece, sözcüğün Türkçeye yeni bir kelime olarak girmesi arkasında, eğitim sözcüğünü “igid-mek” ve “ikit-mek” köklerine dayandıran gelenekler olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim; igid (iğid, iğit) sözcüğü, *Bilge Kağan Yazıtında* (735) beslemek, bakmak, doyurmak anlamlarıyla (Tekin, 1998: 76-77) terbiye sözcüğünün *Kamus-i Türki*’deki ilk anlamını karşılar niteliktedir. Bunun yanında Eyüboğlu (2020: 220) iyi duruma getirmek, düzenlemek, yetiştirmek, beslemek, geliştirmek anlamı ile ve Gülensoy (2007: 322) da terbiye etmek, yetiştirmek anlamı ile verdiği eğitim kelimesinin kökeni için *Dîvânu Lugâti’t-Türk*’e (1074) atıfla ikit (ikid) sözcüğünü ortaya koymaktadır. Nitekim “ikit-mek” sözcüğü *Dîvânu Lugâti’t-Türk*’te terbiye etmek, yetiştirmek anlamları ile açıklanmaktadır (Kaşgarlı Mahmut, 1985: 213). Hem anlam hem ses benzerlikleri “igid-mek” ve “ikit-mek” köklerine dayanan tezleri birbirine yaklaştırmakta ve bazı kaynaklarda bu iki tez bir arada ele alınarak kelimenin kökeni igit, igid, iğit, iğid, egit, ikit ve ikid biçimlerinde verilmektedir (Balyemez, 2019: 43, 47).

Eğitim sözcüğünün kökeni konusunda bir başka tez ise sözcüğün “eğ-mek” kökünden türetildiği yönünde olup bu tezin dayanak bulduğu kültürel öğe, “ağaç yaşken eğilir” biçimindeki atasözüdür. Bir şeyi bükmek, kıvırmak anlamındaki eğmek fiili burada mecazi olarak yola getirme, meylettirme ve ikna etme anlamlarını da kapsamakta ve terbiye sözcüğünün pragmatik anlamlarıyla örtüşmektedir (Aydın, 2015: 71-73). Nitekim, eğitimin Latince kökü olan *educare* büyütmek ve besleyip yetiştirmek anlamlarını karşılamaktayken, Latin kökenli dillerde *education, éducation, educación* biçimini alan sözcük, yol göstermek, sevk etmek, kılavuzluk yapmak anlamlarına karışmış şekilde yönlendirme, yola koyma ve yola getirme imalarını içermektedir ki buradan da eğmek ile benzer biçimde zorla şekle sokmak anlamına varılmaktadır (İnam, 1996: 21).

Netice itibariyle, kullanımı henüz yüz yılı dahi bulmayan eğitim sözcüğü, terbiye sözcüğü yerine Türkçeye girerken bir yandan eski kaynaklardaki besleyip yetiştirme, büyütme anlamlarında kullanılan igit, igid, iğit, iğid, egit, ikit ve ikid gibi sözcüklerle anlam yakınlığı gözetilmiş ve bir yandan da terbiye sözcüğünün ilim ve edep öğretme anlamları eğitim sözcüğüne yüklenmiştir. Sözcüğün “eğ-mek” kökünden geldiğini öne süren görüş açısından ise bu kökün dayanağı olan atasözünde bir şeyin biçimini istenilen yönde değiştirmek mecazi vurgusundaki eğmek sözcüğünün eğitim sözcüğü ile etimolojik ilişkisi açık olmamakla birlikte, semantik bir ilişkisi olduğu gözükmektedir (Balyemez, 2019: 42, 48-49).

2.1.2. Eğitimin tanımı ve kapsamı

Kökeni ile ilgili olarak çeşitli görüşler bulunan eğitim kavramına, farklı dünya görüş ve algısına sahip gruplarca birbirinden ayrı anlamlar da yüklenmektedir. Sosyologlar veya eğitimin toplumsal boyutuna ağırlık veren eğitimciler, eğitimi bireyin sosyalleşmesi, toplumun kültürünü kazanması ve topluma tam olarak katılması biçiminde tanımlamaktadırlar. Çocuğa ya da eğitilen kişiye biyolojik bir perspektiften yaklaşan psikolog ve eğitimcilere göre ise eğitim, bireyde var olan yetenekleri hayata geçirmek ve bunun için gerekli çevre koşullarını sağlamaktan ibarettir. Eğitime ekonomik yönden bakan kişilerin gözünden eğitim, ülkede maddi refah ve zenginliği yaratmak açısından, üretime yönelik bir yatırım faaliyeti durumundadır (Cevizci, 2019: 181).

Jean Jacques Rousseau (1712–1778) eğitimi bireysel bir yaklaşımla, doğal ve özgür yurttaşlar yetiştirmek için bireylere toplumsal kurallar, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ruhu ile yurttaşlık bilinci kazandırılması için bir araç olarak görmektedir (Uçak, 2019: 54). Lev Tolstoy (1828–1910) ise eğitimi, bir insanın diğerini kendisi gibi kılma eğilimi olarak ele alıp, eğitimcinin çocuğu eğitim sayesinde kendisine benzetme girişimini çocuğu heba etmek olarak değerlendirirken eleştirel bir tavır sergilemektedir. Eğitime toplumsal açıdan yaklaşan Emile Durkheim (1857–1917) ise eğitimi, toplumsal hayata henüz hazır olmayanlara, yetişkin kuşaklar tarafından uygulanan bir etkinlik olarak görmektedir (Yıldırım, 2011: 12).

İdealizmin eğitim tanımı, özgür ve bilinçli insanın Tanrı'ya yönelen uyum çabalarının bitimsiz bir süreciyken; realizm açısından eğitim, yeni kuşaklara kültürel mirası aktararak onları yetişkinler toplumuna hazırlama sürecidir. Pragmatizm ise eğitimi, bireyin deneyimler/yaşantılar yoluyla bilgi ve beceri kazanması ve bunları toplumsal yaşamda etkili şekilde kullanması şeklinde tanımlanır (Ertürk, 2017: 12).

Her çağda, her toplumda ve her felsefi yaklaşıma göre, eğitimin ne yönüyle ele alındığı açısından belirginleşen farklı tanımları bulunmakla birlikte genel olarak eğitimin, bireyin yaşamının tüm evrelerinde, ona bilgi, beceri, tutum ve değerler kazandıran; bireyin davranışlarında açık değişikliklere neden olan bir süreç olduğu görülmektedir. Bireyin davranış değişikliği, onun çevresiyle kurduğu etkileşim sonucunda kendinde kalan izler sayesinde; bir diğer ifadeyle, bireyin kendi yaşantılarıyla gerçekleşmektedir. Buradan yola çıkarak; en geniş anlamıyla eğitimin, kendi yaşantıları yoluyla bireyde davranış değişikliği

meydana getirme süreci olduğunu söylemek mümkündür. Bu tanımdan ortaya çıkan üç temel unsur eğitimin bir süreç olduğu, eğitim sonucunda bireyde davranış değişikliği meydana geldiği ve davranış değişikliğinin bireyin yaşantıları sonucu oluştuğudur (Erden, 2011: 13).

Sahip olduğu unsurlar açısından ele alındığında eğitimin, yaşamın farklı aşamalarında ve farklı ortamlarda geçekleştiği, bu yönüyle kapsamının çok geniş olduğu görülmektedir. Eğitim, okulöncesi ve okul dönemi ile okuldan sonraki dönemde bir yaş kısıtı olmadan gerçekleştiği gibi; aile ortamında, arkadaş ve okul ortamında, kitle iletişim araçları ve sosyal ağlar üzerinden; aile bireyleri, akran ve toplum grupları, eğiticiler, medya, din ve devlet ile kurulacak etkileşim neticesinde gerçekleşmektedir (Erden, 2011: 13; Gutek, 1988: 4).

2.1.3. Eğitimin türleri

Eğitim faaliyetlerinin gelişigüzel ve kasıtsız olarak düzenlenmesi, informel bir eğitimdir. Bu tür eğitimler, herhangi bir an ve herhangi bir yerde, bir plana bağlı olmaksızın gerçekleşen eğitimler olup; aile ve arkadaş grupları içinde veya usta çırak ilişkisi sonucunda kazanılan davranışlar informel eğitimin ürünleri olarak ortaya çıkmaktadır. İnformel eğitim, planlı ve kontrollü olmadığı için olumlu davranışlar kadar olumsuz davranışların edinilmesini de mümkün kılmaktadır. Eğitimin informel biçimde olması, toplumsal ilişkilerin karmaşık olmadığı toplayıcı, avcı ve tarım toplumları için yeterli olmuşken; sanayi toplumu ve günümüzün bilgi toplumunda çocuğun ya da eğitilen bireyin sosyalleşmesi ve hayata hazırlanmasında yetersiz kalmaktadır. Bu durum informel eğitimin yanında, planlı eğitimin de yapılmasını gerekli kılmıştır. Okullarda yapılan ve formel eğitim olarak tanımlanan bu eğitim biçiminde, bireyde davranış değişikliği meydana getirmek üzere bilinçli, planlı ve kasıtlı bir öğrenme ortamı yaratılmaktadır. Bu süreçte, bireydeki davranış değişiklikleri belirli amaçlar gözetilerek gerçekleştirilirken; bu amaçlar toplumca uygun bulunan ve istenen davranışlardır. O halde formel eğitimi genel bir eğitim tanımından ayıran, onun kasıtlı ve planlı bir şekilde, bireyde istendik davranış geliştirmesidir. Formel eğitimin iki türü ise örgün eğitim ve yaygın eğitim şeklindedir. Örgün eğitim; okulöncesi öğretim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimi kapsayan, süreklilik arz eden uzun bir eğitim sürecidir. Bunun yanında, yaygın eğitim ise, örgün eğitim sistemi içine hiç girmemiş veya örgün eğitim sistemi içinde bulunan ya da bu sistemden ayrılmış kişilerin ilgi ve gereksinim durdukları alanlarda gerçekleşen eğitimler olup; çeşitli kurslar ve meslek içi eğitimler, yaygın eğitimin örnekleridir (Erden, 2011: 13-16).

2.2. Cumhuriyet Öncesi Modern Türk Eğitimi ve Okul Binaları (1773 – 1923)

2.2.1. Tarihsel arka plan

Osmanlı İmparatorluğu'nun 18. yüzyıl başındaki toprak kayıpları ve gerileme sürecinden itibaren, Avrupa'nın uygarlıkta, teknolojide ve askerlikte üstünlüğünün kabul edilmesi ve ülkenin kurtuluşunun, Batı'nın önceleri küçümsenen teknolojisinin alınması ile mümkün olacağı yönündeki yeni anlayışlar doğrultusunda, devleti yeniden kalkındırmak için birtakım köklü yenileşme hareketleri gerçekleşmiştir. Batılılaşma sürecinde ilk ve önemli yenileşme hareketleri ancak 18. yüzyılın sonlarına doğru askeri alanda gerçekleşmiş ve nihayet 1773'te Batı tarzı askeri okullar açılmaya başlanmıştır. Yenileşme hareketlerinin başladığı bu dönem; büyük parçalanmalarla sonuçlanan savaşlar ve isyanlarla sarsılan Osmanlı Hanedanlığını modern esaslara dayanan bir Avrupa devleti yapmak iddiasındaki Tanzimat Dönemi (1839–1876) ile sürmüş ve Tanzimat ile girişilen Batılılaşma hareketleri 1876'da anayasanın (*Kanun-i Esasi*) kabulü ve meclisin kurulması ile doruğa ulaşmıştır. Buna karşın, Osmanlı-Rus Savaşı neticesinde siyasi bakımdan Tanzimat'tan beklenen sonuçların alınamamış olduğunun görüldüğü ve Batı'nın ekonomik istismarının halkta Batı'ya karşı olumsuz hava yarattığı bir ortamda, II. Abdülhamid (1842–1918) tarafından anayasa kaldırılmış ve böylece kısa süreli I. Meşrutiyet Dönemi (1876–1878) sonlanarak, Tanzimat öncesindeki saltanat rejiminin canlanması yönünde bir baskı rejiminin oluşturulduğu II. Abdülhamid Dönemi'ne (1878–1908) geçilmiştir. Bu dönemde, bir yandan meşrutiyet rejimini geri getirmeye çalışan aydınlara karşı yürütülen politikalarla tutucu bir görünüm çizilirken, bir yandan da eğitim sisteminde yapılan değişikliklerle Batıcı bir sistemin yerleştirilmesi ile fikir ve felsefe bakımından Batı'yı benimseyen bir nesil de oluşmuştur (İnalcık, 2016: 3-19). Bu süreç, Osmanlı tarihinde ilk kez halkın katıldığı ve Fransız devrim prensiplerinin benimsendiği bir hareketle meşrutiyet rejiminin yeniden ilanı ile sonuçlanmıştır (İnalcık, 2016: 300). Cumhuriyet rejimini ve Mustafa Kemal Atatürk'ü (1881–1938) hazırlayan bir liberalizm ve aydınlanma dönemi olan II. Meşrutiyet (1908–1918) esnasında bir yandan fikir hareketlerinde tam bir serbestlik yaşanırken (İnalcık, 2016: 19) bir yandan da Balkanlar'daki toprakların büyük bölümünün kaybedilmesi ile sonuçlanan Balkan Savaşları (1912-1913) ve ardından I. Dünya Savaşı (1914–1918) yaşanmış, Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu müttefik güçlerin I. Dünya Savaşı'nda yenilmesi üzerine Osmanlı topraklarının işgali başlamıştır. Devletin devamının ise ancak Atatürk'ün (2000: 9) belirttiği üzere millî hâkimiyete dayalı ve bağımsız yeni bir Türk devleti kurulması

sayesinde olabileceği düşüncesiyle başlatılan Kurtuluş Savaşı'nın (1919–1922) kazanılmasının ardından, Millî Meclis'in 1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırması ile de Osmanlı İmparatorluğu son bulmuştur.

2.2.2. Eğitimin temel özellikleri ve eğitimdeki gelişmeler

19. yüzyıl sonuna kadar ancak çok basit düzeyde kalan ve sıbyan mekteplerinde sürdürülen ilköğretim ve Osmanlı Dönemi'nin sonuna kadar kendilerini yenilemeye gitmemekle birlikte halen çok yaygın ve güçlü birer örgün eğitim kurumu olan medreselerden oluşan Osmanlı geleneksel eğitim anlayışı (Akyüz, 2020: 58), 18. yüzyıl sonu itibariyle ortaya çıkan siyasal, ekonomik ve fikri ortamda birtakım önemli değişikliklere uğramış; nitekim 1773'te Batılı tarzda eğitim veren ilk askeri okulun açılması Osmanlı eğitim sisteminde Batılılaşma yönünde yenileşme hareketlerini de başlatmıştır (İnalcık, 2016: 9). Ayrıca, ilköğretimin zorunluluğu hususu ilk defa olarak 1824 yılında ilan edilen bir ferman ile gündeme gelmiştir (Akyüz, 2020: 151; Koçer, 1991: 35). Böylece, Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri sistemde gerçekleştirmeye çalıştığı yapısal dönüşüm, eğitim sistemini de dönüştürmeye başlamıştır (Tekeli, 1985b: 456). Eğitimdeki bu dönüşüm Tanzimat Dönemi boyunca devam etmiş, istibdat ortamının bulunduğu II. Abdülhamid Dönemi'nde dahi okul türleri, sayıları ve programları açısından geri dönülmez bir çizgide ilerlemiş (Sakaoğlu, 2018: 155) ve eğitimdeki gelişmeler tüm imparatorluğa yayılmıştır (Tekeli, 1985b: 471).

Ziya Gökalp'in (2002: 199) (1876–1924) "o zamana kadar çocuklara verilen İslam terbiyesi yerine, asır terbiyesini memlekete sokma çabası" olarak tanımladığı Tanzimat Dönemi, Osmanlı yönetiminin eğitim işlerine ilk defa olarak kapsamlı şekilde eğildiği ve bu doğrultuda ilk, orta ve yüksek olmak üzere üç kademeli eğitim sistemini ortaya koyan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin (Genel Eğitim Tüzüğü, 1869) yayınladığı bir dönem olmuştur. Bu nizamname ile hem kız hem de erkek çocuklar için ilköğretimin zorunlu hale getirilmesi de Osmanlı modern eğitimi için bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Nitekim ilköğretimin zorunluluğu daha sonra *Kanun-i Esasi'de* (1876) yer alarak anayasal bir konuma gelmiştir (Akyüz, 2020: 163; Koçer, 1991: 83; MEB, 2019: 9; Sakaoğlu, 2018: 133-134). Ayrıca, nizamnamenin yayınlanmasını takiben, geleneksel eğitim veren sıbyan mekteplerinin (*usul-i atika mektebi*) yanında tarih, coğrafya ve aritmetik gibi derslerin eğitim programında olduğu ve öğrenci sırası, kara tahta ve öğretmen kürsüsü gibi tefriş elemanlarının kullanıldığı iptidai mektepler (*usul-i cedid mektebi*) açılmıştır (Akyüz, 2020:

209). İlköğretimdeki geleneksel ve modern biçimdeki ikili ayrım II. Abdülhamid Dönemi boyunca da sürmüş, II. Meşrutiyet Dönemi'nin son yıllarında ise geleneksel eğitim vermekte olan sıbyan mekteplerinin birçoğu yerini modern eğitim veren iptidai mekteplere bırakmış ve sıbyan mektepleri herhangi bir resmî müdahale olmaksızın ortadan kalkmıştır (Akyüz, 2020: 70). Ayrıca II. Meşrutiyet Dönemi ile birlikte ilköğretimin kapsamı genişletilmiş ve anaokulları da ilköğretimin içinde sayılmıştır. Johann H. Pestalozzi (1746–1827), Friedrich Froebel (1782–1852) ve Maria Montessori (1870–1952) gibi Batılı eğitimcilerin görüşlerinin etkisi ile, anaokullarının bir ders okulu olduğuna değil, bir yaşam ve hareket okulu ve aynı zamanda bir çocuk bahçesi olduğuna; çocukların kendilerini serbestçe ifade etmelerine, kendi hayal dünyalarını kurmalarına ve yaratıcılıklarını geliştirilmelerine yönelik bir anlayış sergilenmiştir (Akyüz, 2020: 268).

Tanzimat Dönemi'nde ayrıca, medreseler dışında yeni bir ortaöğretim kademesi oluşturmak ihtiyacı duyulmuştur. Bu amaçla, kurulduklarında ilköğretimin üst kademesini oluşturmakla birlikte, çok geçmeden ortaöğretimin ilk kademesi haline getirilen rüştiyelerin bir kısmı bu süreçte idadilerle birleştirilmiş ve takip eden dönemde ise kalanları iptidai mekteplerle birleştirilerek birçoğu kapatılmıştır. İdadiler ise, kurulduklarında rüştiyelerin üstünde yer alarak ortaöğretimin üst kademesinde lise dengi olarak açılmış, fakat başlangıçtaki uygulamalarda etkin olamayıp daha sonraları bir kısmı sultaniye dönüştürülmüş ve bir kısmı da bazı rüştiyeleri içine alarak ortaöğretimin alt kademesi olarak varlığını Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar sürdürmüştür. Ortaöğretimin üst kademesi olarak kurulan sultaniler ise sonradan lise adını alarak varlıklarını sürdürmüştür (Akyüz, 2020: 164-167, 232, 268-270, 273; Öztürk, 2000: 264-266, 2008: 300-302; U. Ünal, 2015: 17). Yaygınlaştıkları dönemler itibariyle II. Abdülhamid Dönemi'ni simgelen rüştiyeler ve idadiler ile II. Meşrutiyet Dönemi'ni simgeleyen sultanilerde (Gürüz, 2008: 27) bir yandan pozitif bilimlerle ilgili derslerin eğitim programlarına alınması, bir yandan da geleneksel dini eğitimin sürmesi, öğrencilerde çelişkili fikirlere yol açmıştır (Akyüz, 2020: 189). Eğitimde yaşanan tüm bu değişim bir yana, 20. yüzyılın başına gelindiğinde dahi, Osmanlının Müslüman topluluğunda ortaokul çağına gelen gençlerin büyük kısmı halen medrese eğitimine yönelmeye devam etmiştir (U. Ünal, 2015: 202).

Tanzimat Dönemi'nde medreseler dışında dini gelenekten uzak modern bir yüksek eğitim vermek üzere üniversite kurulması ise birkaç deneme neticesinde başarısız olmuş (Akyüz, 2020: 168-170; Sakaoğlu, 2018: 122-123), nihayet II. Abdülhamid Dönemi'nde ilahiyat,

edebiyat ve fen şubelerinden oluşan Darülfünun-ı Şahane (1900/01) ve ayrıca hukuk, mülkiye, tıbbiye ve veterinerlik alanlarında eğitim veren yüksek okullar açılmıştır (Akyüz, 2020: 237-238). II. Meşrutiyet Dönemi'nde ise, eğitim seviyesi çok düşük olmakla birlikte, Darülfünun'a hukuk ve tıp şubeleri de eklenmiş ve ayrıca, ormancılık, dişçilik ve kadastro alanlarında eğitim veren yüksekokullar açılmıştır (Akyüz, 2020: 274-275). Darülfünun'un nihai şekilde açılması ile birlikte Osmanlı'da bilimsel özerkliği olan bir üniversite tesis edilebilmiş olsa da bu kuruluş, Avrupa üniversitelerine göre yüzyıllarca yıl sonra gerçekleşebilmiştir (Sakaoğlu, 2018: 122). Bu gecikmenin sebebini, Osmanlı'nın çöküş dönemine kadar geleneksel dünya anlayışından çıkmaya ihtiyaç duymamış ve bu aşamadan sonra da modern bir dünya anlayışını yerleştirecek vakit yakalayamamış olmasında aramak gerekmektedir.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde ayrıca, o döneme kadar reform yapılması hiçbir zaman gündeme gelmeyen medrese sisteminde de birtakım düzenlemelere girişilmiş; bu doğrultuda eğitim programlarına matematik, geometri, fizik, kimya, astronomi, tarih ve coğrafya dersleri eklenmiş, ilk defa olarak Arapçanın yanında Türkçe ve Farsça okutulmuş ve çağdaşlaştırılmaya çalışılan eğitim sistemine uygun yeni medreseler açılmışsa da, reform çalışmalarının etkisi görülemeden 1924'te Cumhuriyet Dönemi'nde medreseler kapatılmışlardır (Akyüz, 2020: 285-286; Tekeli, 1985b: 474-475).

II. Abdülhamid Dönemi'nin, 1905/06 itibariyle askeri okullar ve Maarif Nezareti dışındaki bakanlıklara bağlı okullar hariç olmak üzere, II. Meşrutiyet Dönemi'ne devrettiği miras 3.353'ü erkek, 307'si kız ve 4.079'u karma olmak üzere toplam 7.739 iptidai mektep, 88'i idadi ve 459'u rüştiye olmak üzere toplam 547 ortaokul ve lise, 28 öğretmen okulu ve 10 yüksekokul olmuştur (Alkan, 2010: 313). 1914 yılı itibariyle Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı öncesinde eğitimdeki sayısal durumuna bakıldığında ise 12.020 ilkokulda (sıbyan mektepleri ve iptidai mektepler) 15.110 öğretmen ve 567.585 öğrenci bulunmakla birlikte buradaki 12.020 okulun ancak 3.902'sinin yeni yöntemlerle eğitim veren iptidai mektepler olduğu görülmektedir. Ayrıca, sayısı ancak 179 olan ortaokul ve liselerde (rüştiyeler, idadiler ve sultaniler) 2.732 öğretmen ve 17.887 öğrenci; 16 öğretmen okulunda (darülmuallimin) 162 öğretmen ve 1.550 öğrenci; 25 yüksekokulda ise 531 öğretmen ve 5.616 öğrenci bulunmaktadır. I. Dünya Savaşı sonrasında büyük kayıplarla Cumhuriyet Dönemi'ne aktarılacak olan bu sayılar II. Abdülhamid Dönemi'nin sonuna kıyasla geride

olmakla birlikte, bunun önemli bir sebebi Balkan Savaşları'nda (1912-1913) toprak kayıpları yaşanmış olmasıdır (Alkan, 2004: 231-232'den aktaran Gürüz, 2008: 30).

Geleneksel ve modern ayrımında ikili bir eğitim sistemi içerisinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemindeki eğitimde yenileşme hareketlerinden, imparatorluğun yıkılışına kadarki süreçte oluşturulmaya çalışılan çağdaş ve laik eğitim sistemi, başta Atatürk olmak üzere Cumhuriyet kadrolarını yaratmış (Gürüz, 2008: 31) ve bu kadroların, II. Meşrutiyet Dönemi'nin eğitim tartışmaları içinde yer alan ve Cumhuriyet eğitiminin temel ilkesi olacak eğitimi bütünleştirme (*tevhid-i tedrisat*) düşüncesi de dahil olmak üzere (Berkes, 2021: 141; Sakaoğlu, 2018: 218; Tanilli, 2016: 51) eğitim devrimlerinin fikri altyapısını hazırlamıştır.

2.2.3. Eğitimin felsefi ve ideolojik dayanakları

Dinden bağımsız düşünce sistemlerinin kurulmasını mümkün kılan Rönesans (Sayılı, 1964: 42-43) ve insan aklına dayalı bir dünya anlayışı yaratan Aydınlanma (Taşdelen, 2019: 213) Batı eğitim anlayışında köklü bir dönüşüme neden olmuşken, kendi medeniyetinde bu dönemleri kaçıran ve hatta bunların yarattığı yeni fikirlere direnip bunlara tepki gösteren Osmanlı toplumunda, geleneksel eğitim düşüncesi hemen hemen hiç değişime uğramadan yüzyıllarca sürmüştür.

Fakat, Rönesans ve Aydınlanmayı yaşamış olan Avrupa'da kapitalizmin gelişerek sanayi devriminin gerçekleşmiş olması ardından, Osmanlı İmparatorluğu üzerinde aşama aşama kurulan emperyalist denetim ve Osmanlının kendi iç dinamikleri bir araya geldiğinde, artık 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda bir dönüşüm yaşanmıştır (Tekeli, 1985b: 456). Bu dönüşümün ortaya çıkardığı sınıfsal yapı içinde ise her bir sınıf kendi ideolojik konumunu almıştır. Böylece bir yandan özellikle Müslüman olmayan milletler içinde yükselen ticaret burjuvazisi etrafında oluşan ve Osmanlıdan kopma yönünde bağımsızlık hareketlerine girişen milliyetçi ideolojiler; diğer bir yandan, Batı'yı ve kapitalistleşme sürecini yok saymayan fakat bunun yabancıların ve azınlıkların denetiminde olmasına karşı çıkarak millî burjuva yaratmaya çalışan ve Tanzimat ile Meşrutiyet'i gerçekleştirdikten sonra İttihat ve Terakki içinde Türk milliyetçiliği biçiminde belirginleşen ideolojik çizgi ve bir yandan da ortaya çıkan yeni sınıfsal yapı içinde Osmanlının kapitalizme açılması ile toplumdaki işlevlerini kaybeden ilmiye sınıfı ve sanatkarlar gibi grupların eskinin canlandırılması

özlemiyle din etrafında buluşması ile şekillenen muhafazakâr ideolojiler öne çıkmıştır (Tekeli, 1985b: 458-459). Eğitim sistemi de Osmanlı İmparatorluğu'nun geçirdiği yapısal dönüşümün oluşturduğu sınıfsal yapıyı ve bunların ideolojilerini yeniden üretmek üzere kaçınılmaz olarak dönüşüme uğramıştır (Tekeli, 1985b: 457).

Batı'ya çok yavaş biçimde açılan Osmanlı eğitim düşüncesi, Tanzimat'tan Meşrutiyet'e uzanan ideolojik çizgide, dine dayalı eğitim anlayışı yerine her kademede modern eğitim kurumları yaratmak isterken, muhafazakâr kesimlerin iç muhalefetinden çekinerek II. Meşrutiyet'e kadar geleneksel medrese sistemine dokunmadığından ve bu dönemle birlikte yapılan birtakım reformların ise sonuçları alınamamış olduğundan, geleneksel dini eğitim sistemi ve oluşturulmaya çalışılan yeni sistem yan yana sürdürülmüştür (Kaygısız, 1997: 12). İki ayrı eğitim sisteminin varlığı, iki ayrı dil, iki ayrı edebiyat, iki ayrı hukuk ve nihayetinde iki ayrı kültürün gelişmesine sebep olmuştur. Burada, geleneksel okullar dinsel dünya görüşü ile eski teokratik düzene hizmet ederken, modern okullar ise laik dünya görüşü ile 19. yüzyılın burjuva demokrasisine yönelmiştir (Aytaç, 1967: 243). Bir yandan da azınlık ve yabancı okulları, dönemin ideolojik hareketleri ve kendi toplumlarının geleneksel ve modern çatışması içinde, fakat Müslüman kesimden daha hızlı olmak üzere, eğitimlerini dönüştürmüş ve sürdürmüştür (Tekeli, 1985b: 460-464).

Ülke genelinde eğitimde bir bütünlüğün bulunmadığı bu karışık ortamda, 1908 Devrimi'nin getirdiği canlı siyasi yaşantı ve özgürlükçü ortam içinde ve Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük, Batıcılık, sosyalizm ve liberalizm gibi ideolojilerin arasında eğitim sorunları önemli bir yer tutmuş ve eğitime dair pratik beklentiler ile eğitim felsefesi, siyasal gündemde ön planda tartışılan konular olmuştur (Akyüz, 2020: 265; Tekeli, 1985b: 472-473; Ünişen ve Celkan, 2017: 295). Nihayet, dönemin temel sloganı "devletin yıkılışını ancak eğitim kurtarır" düşüncesi olmuş (Sakaoğlu, 2018: 181) ve devrimi gerçekleştiren İttihat ve Terakki'nin iktidarı ve ideolojisi, ilerici ve milliyetçi bir çizgide, eğitimdeki gelişmelere damgasını vurmuştur (Tanilli, 2016: 51).

II. Meşrutiyet Dönemi'nin ideolojik ortamında eğitimin amacı: Eğitim olgusu üzerine felsefi bir tavır ile yaklaşılan II. Meşrutiyet Dönemi'nin (Tanilli, 2016: 51) yoğun eğitim tartışmaları içerisinde eğitimin amacı üzerine farklı görüşler ortaya konulmuş; böylece eğitimde ortak ve kesin bir amaç tespit edilememiştir (Baltacıoğlu, 1942: 5-6). Bununla birlikte, tartışılan görüşler, eğitimin amacının kişiyi geliştirmek ve sosyal gelişimi sağlamak

olduğu yönünde iki ana eksende toplanmıştır (Kansu, 2016: 194-195). İttihat ve Terakki üyeleri gibi Meşrutiyet rejimini desteklemekle birlikte, cemiyete üye olmayan (Buzpınar, 2009: 176) ve Türk milliyetçiliğine uzak dururken Osmanlıcılık yanlısı olan Satı Bey (1880-1968) (Sakaoğlu, 2018: 184) ile dönemin liberal görüşlerinin önde gelen savunucusu olup İttihat ve Terakki'ye açık muhalefet eden Prens Sabahattin (1879-1948) (Uçman, 2007: 341) gibi eğitimci ve teorisyenler, eğitimin amacının kişiliğin ortaya çıkartılması olduğunu, sosyal gelişmenin aslında kişisel gelişmelerin toplamı olduğunu, bu sebeple kişinin gelişiminin yegâne amaç olması gerektiğini savunan bireyci görüşten taraf olmuşlardır (Kaygısız, 1997: 12-13).

Önceleri koyu bir Osmanlı milliyetçisiyken sonraları Türkçülük akımının savunucu (Sakaoğlu, 2018: 184) ve İttihat ve Terakki'nin önemli bir teorisyeni olan Ziya Gökalp ise (Hatemi, 1985: 503), öğretim ve eğitimi birbirinden ayırırken, öğretimi bir uygarlık ürünü olarak görüp çağdaş öğretim için gerekli teknolojinin uluslararası uygarlıktan alınabileceğini ve millî bir unsur olan kültürün çocukların ruhuna aşılanması olan eğitimin ise millî olması gerektiğini savunmakta ve eğitimin amacının vatanına ve milletine faydalı fertler yetiştirilmesi olduğunu ilan etmekte (Arslanoğlu, 2019: 236-237; Kansu, 2016: 203; Sakaoğlu, 2018: 184), böylece eğitimde toplumsal bir bakış açısını sergilemektedir. Nihayetinde Ziya Gökalp'in İttihat ve Terakki içindeki siyasal gücü ve etkisi, onun toplumsalcı eğitim görüşlerinin, II. Meşrutiyet Dönemi eğitim icraatlarında çok etkin olmasını sağlamıştır (Kansu, 2016: 199; Kaygısız, 1997: 13).

II. Meşrutiyet Dönemi'nin ideolojik ortamında okul anlayışı ve eğitimin içeriği: Kısa süreli olmakla birlikte; eğitimin millîleştirilmesi, eğitim birliğinin sağlanması, daha kolay bir alfabe kullanımı ve dilde sadeleşme ile kadınların eğitiminin yaygınlaştırılması gibi (Uyanık, 2016: 300) Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen eğitim atılımlarına dair fikirlerin oluştuğu ve bunların Cumhuriyet'ten önce denenme imkânı bulduğu (Tekeli, 1985b: 473) II. Meşrutiyet Dönemi'nin okul anlayışı, ilk aşamada dile ve ikinci aşamada ise felsefe, mantık ve ilahiyat da dahil olmak üzere bilgiye önem veren, insan doğasını mükemmelleştirmek yanında ulusal ekonomiyi geliştirmeyi ve devletin ilerlemesine katkıyı amaç edinen bir yapıya sahip olmuştur (Sakaoğlu, 2018: 181).

Bu anlayışla okuma ve yazma, dilbilgisi, aritmetik ve geometri, coğrafya ve tarih, fen, sağlık bilgisi, vatandaşlık ve ahlak bilgisi, el işi ve resim, beden eğitimi ve drama gibi dersler

ilköğretim programlarına alınmıştır (Akyüz, 2020: 269). Ortaöğretim programlarında ise dilbilgisi, tarih, coğrafya, botanik, zooloji, jeoloji, sağlık, fizik, kimya, aritmetik, geometri, cebir, trigonometri, gökbilim, mekanik, mantık, felsefe, resim, Arapça ve Farsça yanında yabancı diller ve beden eğitimi konuları yer almıştır (Akyüz, 2020: 273).

Ayrıca, ilk kez II. Abdülhamid Dönemi'nde önerilmiş olmakla birlikte, atölye ve laboratuvarın ilk ve ortaokullara sokulması, II. Meşrutiyet ile birlikte olmuşsa da (Sakaoğlu, 2018: 146, 184), kısıtlı maddi imkânlar sebebiyle bu laboratuvarların kurulması ve bunlar için gereken araç gerecin temini konusu dönemin tartışmaları arasında yerini almıştır (Ünişen ve Celkan, 2017: 296).

II. Meşrutiyet Dönemi'nin ideolojik ortamında eğitim yöntemleri: Meşrutiyet ideolojisinin eğitim yöntemlerine bakışı, Tanzimat'tan beri gelen çizgide ve geleneksel eğitime karşıt bir yol izlemiştir. Nitekim, artık sıbyan mekteplerinde ya da medreselerde olduğu gibi eğitimin çocuklara ve gençlere bir sınıf anlayışı olmaksızın yere oturularak ve teker teker verildiği küçük grup eğitim yöntemi yerine, öğrencilerin sıralarda oturduğu ve derslerin kısımlara ayrılmış öğrencilere bir arada verildiği büyük grup eğitim yöntemi uygulanmıştır (Baltacı, 2004: 7; Tekeli, 1985b: 467). Çok sayıda kişinin eğitilmesi gereğinden doğan bu yöntem, sınıf kavramının ortaya çıkması ile kara tahta ve öğrenci sıralarının kullanılması açısından eğitim teknolojilerine yönelik bir boyut da taşımaktadır (Tekeli, 1985b: 460).

Bununla birlikte; dönemin eğitim anlayışı, eğitim yöntemlerinde yüzyıllardır süregelen dogmatik ve dinsel eğitimin, öğretmen ve kitap merkezliliği ve ezberci alışkanlıkları yerine, eğitimin gözleme ve araştırmaya dayanmasını öngörmektedir (Sakaoğlu, 2018: 182). Böylece doğa, eşya, olay ve deneyi merkeze alan, bilgiyi öğrencinin kendisinin araştırıp bulmasına dayanan ve bu amaçla öğrencinin fiziki ve sosyal çevresini tanıması için gözlem ve inceleme gezilerini dahi içeren, fakat yeterince yaygınlaşamayan yöntemler ortaya çıkmıştır (Akyüz, 2020: 266; Baltacıoğlu, 1942: 3-4). Batılılaşma sürecindeki bir aşama olarak yöntemdeki bu son derece dramatik değişim isteği, Osmanlı aydınlarının Batı ile teması ve Batı kentlerini modern uygarlığın sembolü olarak görmeleri esnasında, 19. yüzyıl Batı felsefesi içindeki iki karşıt fikir olan Fransız pozitivizmi ile Alman idealizmi arasında pozitivizmi, yapmak istedikleri yenilikler açısından modernleşme amaçlarına uygun bulmalarından ileri gelmektedir. Nitekim; bilginin kaynağını zihinsel süreçlerde arayarak spekülatif bir özellik taşıyan idealizmin özne ile nesne arasına yerleştirdiği inanç kavramının

teolojik yanı modernleşme yanlısı aydınların düşünceleri ile çelişmiş; buna karşın toplumun somut koşullarını temel alırken merkezine spekülatif bilgiyi değil, bilimin pozitif felsefesini yerleştiren pozitivizm ise Osmanlı aydınlarının modernleşme hedefleri açısından pratik bir yapı sunmuştur (Işın, 1985: 352-354).

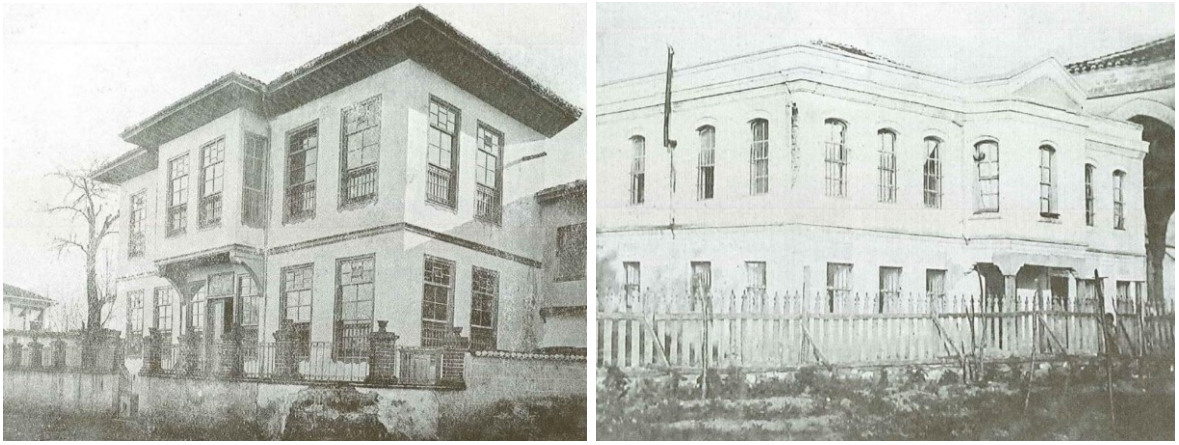
II. Meşrutiyet Dönemi'nin ideolojik ortamında öğretmen ve öğrencinin rolü: Eğitimde yaşanan değişimlerin temel eksenlerinden biri eğitim üzerindeki dini denetimin zayıflatılarak kaldırılması ve böylece eğitimin laikleştirilmesi ve ikincisi ise gelişen milliyetçilik akımlarında dilin bir araç olarak ele alınması açısından dilin ve yazının reforma uğratılması olmuşken, değişimin üçüncü ana ekseni kapitalistleşme sürecinde eğitilecek kişilerin sayısının artması olmuştur. Bu da geleneksel eğitimdeki öğretmen ve öğrenci arasındaki birebir ilişki yerine, bir öğretmen ve çok sayıda öğrencinin ilişkisine dayanan bir eğitim anlayışını zorunlu kılmıştır (Tekeli, 1985b: 460).

Tanzimat'tan önceki yenileşme devresinde askeri okulların düzeltilmesi ve Tanzimat'ta devletin yapısının değiştirilmesi hedeflenirken, Meşrutiyet'in hedefinin toplumu değiştirmek olması (Koçer, 1991: 181), Satı Bey'e göre Meşrutiyet ideolojisinin topluma mal edilmesi ile mümkün olabilecektir. Bu da çok sayıda öğrenciyi yetiştirecek olan öğretmenlerin çabasını gerektirir (Sakaoğlu, 2018: 184). II. Meşrutiyet Dönemi aydınları bu yüzden öğretmenlik üzerinde önemle durmuş; Emrullah Efendi (1958–1914) öğretmenliğin, o döneme kadarki uygulamalarda olduğu üzere, memurların ek bir görevi olamayacağı ve bir meslek olarak değerlendirilmesi gerektiğini (Akyüz, 2020: 301); Emrullah Efendi ile birtakım eğitim tartışmaları içerisinde olan Satı Bey, öğretmenliğin herkesin yapabileceği bir meslek olmayıp özel yetenek gerektirdiğini (Sakaoğlu, 2018: 184) ve Ziya Gökalp de öğretmenlere verilecek yüksek sosyal değer sayesinde bilimin değerinin artacağını belirtmiştir (Akyüz, 2020: 302; Arslanoğlu, 2019: 238). Meşrutiyet düşüncesinin üzerinde önemle durduğu ve tartıştığı, fakat uygulamalarında statüsünü ve niteliğini yükseltmekte başarılı olamadığı öğretmenin görevi, millî duygulara ve erdemlere sahip iyi seçmenler yetiştirmek olmuştur (Akyüz, 2020: 304, 311). Nitekim bu dönemde öğrenci artık bir birey ve vatandaş olarak görülmektedir (Akyüz, 2020: 267).

2.2.4. Eğitimin mekânsal boyutu

Tanzimat'ın ilanının ardından, geleneksel iki kademeli eğitim sistemi yerine Avrupa standartlarına göre üç kademeli yeni bir eğitim sistemi kurulması ve takip eden dönemlerde bu sistem üzerinde yapılan birtakım düzenlemeler neticesinde; ilk ve yüksek kademeler arasında yapılandırılan rüştiyelerin zamanla ilköğretime kayması ve sonunda ilk kademedeki iptidai mekteplerin çatısı altında ortadan kaldırılması ile lise denginde olup rüştiyelerin üzerinde yapılandırılan idadilerin zamanla bir kısım rüştiyeyi kapsaması ve bir kısım idadinin de sultani haline getirilmesi gibi uygulamalar (Öztürk, 2000: 465-466, 2008: 300-302), okulların kurumsal olarak birbirleri ile iç içe geçmesine ve binalarının da farklı zamanlarda ilk ve ortaöğretimin farklı okulları olarak işlev görmesine sebep olmuştur.

Bu esnada, ilk kademe için tüm vilayetlerde kurulan iptidai mekteplerin bir kısmı için yeni bina projeleri hazırlanırken bir kısmı da eski yöntemlerle eğitim veren sıbyan mekteplerinin, yeni eğitim yöntemleri doğrultusunda dönüştürülen binalarını kullanmıştır (Baltacı, 2005: 99) (Şekil 2.1). Dersliklere kürsü, sıra ve kara tahtanın girmesini kapsayan bu dönüşüm ise ancak II. Meşrutiyet yıllarında yerleşebilmiştir. Ayrıca, eğitimde ilk değişimin yaşandığı askeri okulların binaları genellikle sağlam taş binalar olurken, sivil okulların pek çoğu derme çatma binalarda ve birtakım ahşap konaklarda eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür (Akyüz, 2020: 216-217). Nitekim, rüştiyeler ilk açılmaya başlandığında İstanbul başta olmak üzere bazı yerlerde uygun binalar temin edilebilmiş olsa da vilayetlerde uygun bina bulmakta sıkıntılar yaşanmış, buralarda mevcut boş binalar elverişli olup olmadıklarına bakılmaksızın kullanılmıştır (Şekil 2.2). Merkezden vilayetlere gönderilen rüştiye binası planları da maddi imkânsızlıklar sebebiyle çoğu zaman uygulamaya geçirilememiştir (Altınova Şahin, 2018: 195-196). Özellikle vilayetlerde eğitimin fiziki şartlarının iyi durumda olmaması, okulların inşaat ve öğretmen maaşları da dahil olmak üzere tüm masraflarının, kısıtlı mali imkânları olan maarif idarelerince karşılanmasından kaynaklanmıştır (Öztürk, 2008: 303).

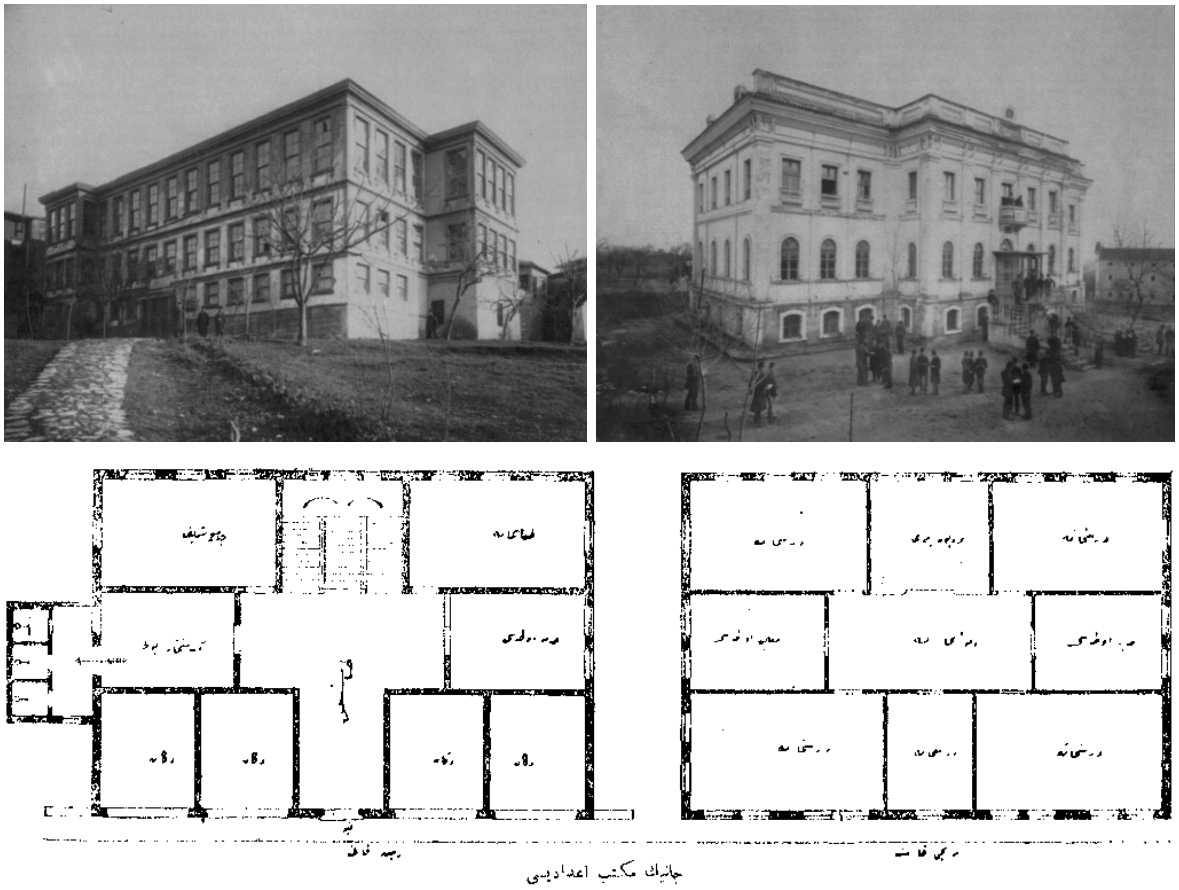

Şekil 2.1. a) Hamidiye Mekteb-i İptidaisi (Doğan, 2007: 140) b) Üsküp Mekteb-i İptidaisi (Doğan, 2007: 279)

Rüştiyelerin nitelik gözetilmeden yayıldığı Tanzimat Dönemi'ni takiben, özellikle II. Abdülhamid Dönemi'nde idadilerin sayılarında önemli gelişmeler olurken (Öztürk, 2000: 465) (Şekil 2.2, Şekil 2.3), bu okullara ayrıca özen gösterilmiş ve binaların yapımında Fransız okul modelleri uygulanmıştır (Akyüz, 2020: 216; Sait Paşa, 1328: 156'dan aktaran Özgüven, 1990: 44). Fakat bu uygulama yeni olmayıp, bir Osmanlı padişahı olarak Avrupa'ya ilk kez olarak seyahat eden Abdülaziz'in (1830–1876) Fransa'daki okulları beğenmesi üzerine yapılan ilk sultani olan Galatasaray Sultanisi'nde (1866) yine Fransız okul modeli kullanılmıştır (Baltacı, 2005: 103; Tanilli, 2016: 46).

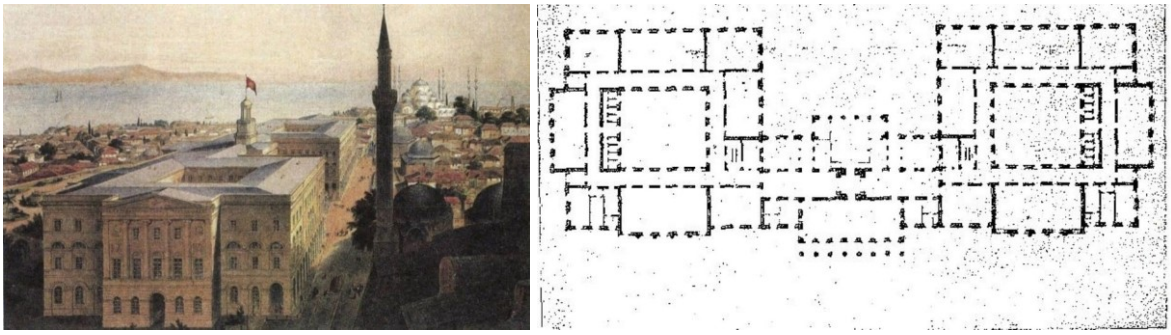

Şekil 2.2. a) Ayasofya Mekteb-i Rüştiyesi (Joaillier ve Sebah, 1888b) b) Sultan Ahmed İnâs Mekteb-i Rüştiyesi (Sultan Ahmet Kız Ortaokulu) (Abdullah Fréres, 1880)

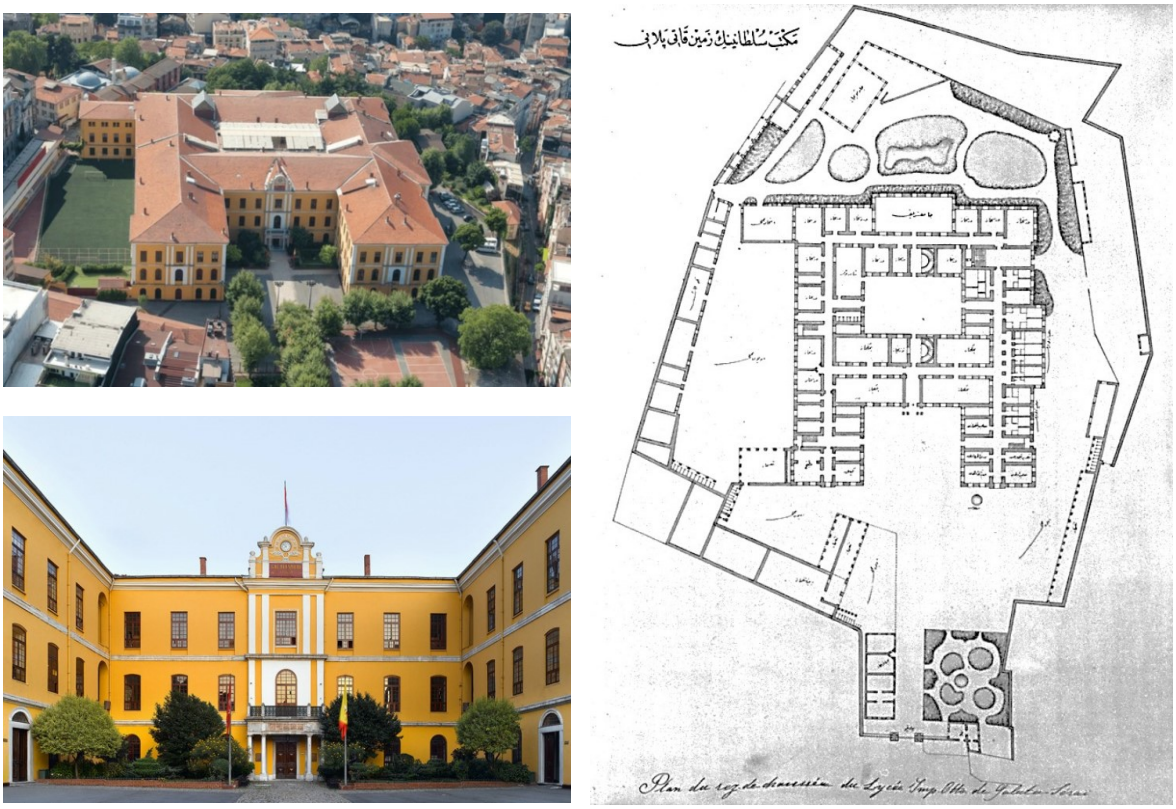
Şekil 2.3. a) Üsküdar Mekteb-i İdadisi (Joaillier ve Sebah, 1888c) b) Edirne Mekteb-i İdadisi (Joaillier ve Sebah, 1888a) c) Canik Mekteb-i İdadisi (Samsun Lisesi) zemin kat ve birinci kat planı (Doğan, 2007: 141)

Eğitimin yüksek kademesinde de, ortaöğretimde olduğu gibi Batılı bir anlayışa yönelme gerçekleşmiş ve başkentteki Darülfünun binasının (1845) (Şekil 2.4) projeleri İsviçreli mimar Gaspare Trajano Fossati'ye (1809-1883) yaptırılmışsa da, inşaatı uzun yıllar süren ve 1933'teki yangında yok olan bina, Osmanlı Dönemi'nde Evkaf ve Adliye Nezareti olarak ve Cumhuriyet Dönemi'nde İstanbul Adliye Sarayı olarak değerlendirilmiştir (Eyice, 1996: 171). Darülfünun olarak ise inşaatı devam etmekte olan binanın bazı kısımları ve ancak kısa bir süreliğine kullanılmıştır (Akyüz, 2020: 216). Darülfünun maksadıyla yapılmış fakat kullanılmamış olan bu bina, üç katlı ve yüzden fazla odası olan, ortası avlulu iki büyük blok ile bunları birleştiren dikdörtgen bir kitleden oluşmuştur (Batur, 1985: 1057).

Şekil 2.4. Darülfünun binasının Fossati tarafından yapılan a) perspektifi (Fossati, 1852, plan. 20'den aktaran Akyürek, 2008: 112) b) planı (Lacchia, 1943: 81'den aktaran Akyürek, 2008: 112)

Fossati'nin tasarladığı binanın amacı doğrultusunda kullanılmaması üzerine, daha önce iki sefer kapatılan Darülfünun'un 1874'teki yeniden açılışı için Galatasaray Sultanisi'ne (Şekil 2.5) ait bina tahsis edilmiştir. Ortada bir tören avlusunu çevreleyen U biçimli bir plan şemasından oluşan okul, yüksek kademede eğitim vermek üzere Darülfünun olarak kullanılmadan önce, geçirdiği birkaç yangın sonrasında lise dengindeki sultani okulu olarak yeniden yapılan bir binadır (Batur, 1985: 1057-1058).

Şekil 2.5. Mekteb-i Sultani a-b) dış görünüşü c) zemin kat planı (*Plan of The Basement of The Mekteb-i Sultani*, 1880)

Başkentteki özenli uygulamalar ve vilayetlerde imkânsızlıklar içinde gerçekleşen yapım faaliyetleri arasında, imparatorluktaki okulların hangi düzeyde olursa olsun, ortak mimari özelliklerini saptamak mümkün olmamaktadır. Nitekim, okul binalarında kullanılan dikdörtgen ve U biçimli plan şemalarının yaygınlığına rağmen, çeşitli Avrupa ülkelerinden aktarılan ve bu sebeple üslup farklılıkları taşıyan uygulamalar bulunmaktadır (Batur, 1985: 1057). Bununla birlikte, farklı zamanlarda farklı kademelerde eğitim verilen ve bu yönüyle kademeler arasında planlama açısından önemli bir farklılaşmaya gidilmeyen okul binalarında, plan şemalarının yaygınlığında olduğu gibi, kat adetlerinin iptidai mekteplerde bir ya da iki; rüştiye, idadi ve sultanilerde ise iki ve bazen üç olması ve okul planlarının açık ya da kapalı bir avlu şablonuna uyması gibi birtakım genellemeler yapmak mümkündür.

Osmanlı için yepyeni bir anlayışla İslam skolastisizmi yerine, Aydınlanmanın natüralizmini ve pozitivizmini önceleyerek eğitim programı ve yöntemleri ile dersliklerinin planlanması açısından medrese eğitiminden tamamen farklı bir anlayış getiren okul binalarının plan şemalarında ise geleneksel eğitim ile benzerlikler taşıyan Batı tipi modern okullar, imparatorluğun her türlü kısıtlı imkânlarına rağmen, modernleşme yönünde devrimsel bir değişimin ilk aşamasını dar bir tarihsel süreçte gerçekleştirmiştir. Bu değişimin sürdürülmesi ise Cumhuriyet Dönemi'ne bırakılmak durumunda kalmıştır.

2.3. Türkiye Cumhuriyeti'nde Modern Eğitim ve Okul Binaları (1923–2023)

2.3.1. Tarihsel arka plan

I. Dünya Savaşı'nın (1914–1918) ardından Osmanlı topraklarının işgali üzerine, Atatürk (1881–1938) tarafından başlatılan Kurtuluş Savaşı'nın (1919–1922) kazanılması, bir yandan yabancı devletlere karşı Türkiye'nin bağımsızlığının, bir yandan da Osmanlı Hanedanlığına ve onun temsil ettiği Orta Çağ düşüncesine karşı Atatürk Devrimlerinin güvencesi olmuştur (Akşin, 2003a: 18). Atatürk, henüz savaş devam ederken, 23 Nisan 1920'de ulusal egemenliğe dayanan yeni bir Türk Devleti kurmuş; bu kuruluşu sağlayan Millî Meclis tarafından 1 Kasım 1922'de saltanat kaldırılarak Osmanlı İmparatorluğu'na son verilmiş ve 29 Ekim 1923'te de Cumhuriyet rejimi ilan edilerek Türk tarihinde yeni bir döneme girilmiştir (Mumcu, 1996: 102-109).

Atatürk'ün genel başkanı olduğu, fakat cumhuriyetin ilan edildiği gün Cumhurbaşkanı seçilmesi ile birlikte genel başkanlığını vekâleten İsmet İnönü'ye (1884–1973) bıraktığı Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), 1924 ve 1930'daki kısa süreli çok partili siyasal denemeler dışında, 1945'e kadar Türkiye'deki tek siyasal parti olmuştur (Mumcu, 1996: 135-136). Tek parti yönetimi zorunlu fakat demokrasiye ulaşmak üzere geçici bir aşama olarak otoriter bir tavır sergilemiş, bunu yaparken tek parti rejimlerinin faşizm ve komünizmden ayrı ve onlardan uzak bir modelini ortaya koymuştur (Toprak, 2020: 383-385). Bu dönemde saltanatın kaldırılmasıyla başlayan devrimler, siyasal, toplumsal, ekonomik ve hukuki alanlar ile eğitim alanında gerçekleşmiş, nihayet 1937'de laiklik ilkesi anayasaya girmiştir.

1938'de Atatürk'ün ölümü ardından, Cumhurbaşkanlığı ve CHP Genel Başkanlığına seçilen İsmet İnönü Dönemi'ne (Koçak, 2003: 162-164) denk gelen II. Dünya Savaşı (1939–1945) yıllarında Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'ndaki hataları sebebiyle tedbirli davranmış ve tarafsız ülke konumu alarak savaşın dışında kalmış; fakat savaşın son aylarında Almanya'ya karşı savaş ilan etmek suretiyle, hem Nazi Almanya'sına karşı olduğunu göstermek hem de savaş sonrasında dünyayı yeniden inşa etmek durumunda olan Batı'ya katılmak istemiştir (Ortaylı, 2010: 89-90). Bu dönemde savaşın dışında kalınmış olsa da ordusunu savaşa hazır durumda tutmanın ekonomik yükü altında olan Türkiye'de devrimlerin hızı kesilmiştir. Bununla birlikte, 1938 ile 1945 arasında başta eğitim ve toprak olmak üzere bazı alanlarda devrimleri ileri götürmek çabasına da girilmiş, fakat bunlar sonuçlandırılamamıştır (Mumcu, 1996: 167-172).

1946 yılında Demokrat Parti'nin (DP) kurulması ile birlikte çok partili bir siyasal yapı kazanan Türkiye'de, 1950 yılında gerçekleşen genel seçimlerde DP iktidara gelmiştir. İktidarı süresince plansız bir ekonomik rejim uygulamak yanında, iktidarın mutlak olarak elde tutulması için baskı yollarına başvuran ve devrimler üzerinde 1945'ten sonra başlayan ödün verme politikasını en ileri biçimde uygularken laik devlet ilkesinden de tavizler vererek Kurtuluş Savaşı'nın ilk günlerindeki gerici ve tutucu akımların yeniden canlanmasına imkân veren DP iktidarının tutumu, 1960 yılı başında aşırı bir durum almış; bu uygulamalara direnen muhalefete ve uygulamaları protesto eden gençlik hareketine karşı hükümetin direnci ülkede gerginliği yükseltmiş ve nihayetinde, 27 Mayıs 1960'da Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime el koyması ile DP iktidarı son bulmuştur (Mumcu, 1996: 175, 180-181; Tanör, 2002: 364-366).

1960'da iktidara gelen askeri hükümet, 1961'de yeni anayasanın halkoyuna sunulması ve kabulü ardından, aynı yıl yapılan seçimler neticesinde iktidarı sivil hükümete devretmiş (Mumcu, 1996: 181-182) ve 1965'teki seçimlere kadar süren geçiş dönemini takiben DP'nin mirasçısı olarak seçimleri kazanan Adalet Partisi 1980'e kadar aralıklarla iktidarda bulunmuştur (H. Özdemir, 2003: 227). Bu dönemde köktenci akımlar yükselmiş ve sağ kanatta yer alan partiler hükümet ortağı olmanın avantajıyla devlet kurumlarında kadrolaşırken, sol kanatta yer alan parti ve gruplar ise sivil toplum kurumlarında söz sahibi olmuşlardır. Böylece, farklı görüşlerde olan partiler birbirleri ile doğal bir rekabete girmişlerse de, partilerin bu rekabetinin yerini silahlı grupların eylemlerine bırakmış olması ve 1978 yılına gelindiğinde ülkede iç savaş ortamı yaşanması neticesinde, 12 Eylül 1980'de Türk Silahlı Kuvvetleri yeniden yönetime el koymuştur (H. Özdemir, 2003: 279-280).

Ülkede anarşi, terör, bölücülük ve irtica tehlikesinin büyümesi, siyasal çatışma yaşanması ve parlamenter demokrasinin yozlaşması yanında, yaşanan ekonomik krize karşı yapısal reformların yürürlüğe konması gerekçeleri ile 1980'de gerçekleştirilen darbe ile iktidara gelen askeri hükümet, 1982'de yeni anayasanın halkoyuna sunulması ve kabulü ardından, 1983'te iktidarı sivil hükümete devredinceye kadar, hem vadettiği siyasi istikrar ve demokrasi hedefinden uzaklaşmış hem de ekonomik gelişme ve reformları sağlamamıştır. 1983'teki seçimlerden birinci parti olarak çıkan ve ekonomik konularda liberal, serbest piyasacı ve küreselleşme yanlısı olup siyasi ve sosyal konularda Türk-İslam sentezine dönük olarak milliyetçi ve muhafazakâr bir ideolojik çizgide olan Anavatan Partisi (ANAP) 1991 yılına kadar tek başına iktidarda bulunmuştur. Bu tarihten sonra ise, 2002 yılındaki genel seçimlere kadar hiçbir siyasal parti parlamentoda çoğunluğu yakalayamamış ve koalisyon hükümetlerinin görev yaptığı 1990'lı yıllar boyunca bir yandan siyasette istikrar sağlanamazken bir yandan ekonomik krizlerle karşılaşılmış ve tüm bunların yanında tırmanan terör saldırıları ile karanlık bir dönem yaşanmıştır (Ataay, 2020: 225, 229, 233-234, 241, 258). Nihayetinde; siyaset, ekonomi ve güvenlik açısından içinde bulunulan bu olumsuz ortam, 2002 yılındaki genel seçimlerle yükselişe geçecek olan ve Cumhuriyet idealine karşıt ideolojik yönde bir değişimin hazırlayıcısı olmuştur.

2002 yılında gerçekleşen genel seçimlerle birlikte; Refah Partisi'nin devamı olup laiklik ilkesine aykırı eylemleri nedeniyle Anayasa Mahkemesi'nce kapatılan Fazilet Partisi'nin yenilikçi grubu tarafından henüz 2001 yılında kurulan ve önceki dönemde güç kaybetmiş olan ANAP ve DYP'den katılımlarla merkez sağda konumlanan muhafazakâr demokrat

çizgideki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümetleri dönemi başlamıştır (Akdoğan, 2005: 624, 631; Ataay, 2020: 259-260; Kabasakal, 2020: 88-89; Timur, 2015: 20, 27). İktidarın ilk yıllarında ekonomide ve siyasette liberal yaklaşımların sergilenmesi ve Avrupa Birliği'ne üyelik süreci çerçevesinde birtakım demokratikleşme paketlerinin yasalaşması, partinin liberal çevrelerin desteğini almasına; 2002–2008 yılları arasında IMF ve Dünya Bankası ile yapılan antlaşmalar çerçevesinde ekonomide uygulanan neoliberal reform programları ve kapsamlı özelleştirme hareketleri de sermaye ve medya çevrelerinin desteğinin partiye yönelmesine sebep olmuştur (Ataay, 2020: 261-262; Timur, 2015: 30, 51). 2007 yılındaki tartışmalı Cumhurbaşkanlığı seçiminin partinin gösterdiği aday tarafından kazanılmış olması ve ayrıca, partinin laikliğe aykırı eylemlerin odağı olması suçlamasıyla 2008 yılında açılan kapatma davası neticesinde, Anayasa Mahkemesi'nin iddia edilen suçu sabit görülmesine karşın, kapatma cezası yerine yalnızca para cezası verilmiş olması da partiyi ve iktidarını güçlendirmiştir (Ataay, 2020: 263-264; Hale ve Özbudun, 2010: 130-131; Timur, 2015: 47). Partinin gücünü artıran bir başka unsur da çok sayıda emekli ve muvazzaf subay, aydın, akademisyen ve gazetecinin iktidara karşı askeri bir darbe hazırlığı içinde olduğu iddiasına dayanan Ergenekon süreci olmuştur. Atatürkçü general ve subayların ordudan tasfiyesi ve bunlar yerine Gülen Tarikatı mensuplarının bu konumlara getirilmesi ile sonuçlanan süreç iktidar tarafından en üst düzeyde desteklenmiş olsa da ilerleyen dönemde bu sürecin, Gülencilerin ordu, emniyet ve yargı içindeki unsurlarının bir komplosu olduğu ilan edilmiştir (Ataay, 2020: 265-266; Kabasakal, 2020: 90; Timur, 2015: 47). Ergenekon süreci boyunca birbirleriyle iş birliği içinde olduğu görülen iktidar partisi ve Gülenciler arasında, 2011 yılında yapılan genel seçimler sonrasında, bir iktidar mücadelesi başlamış ve Gülenciler, yargıdaki ve emniyetteki gücünü kullanarak bu sefer iktidara karşı harekete geçmiştir (Ataay, 2020: 268-270; Timur, 2015: 160). Bu eylemlerinin öncesinde de laik ve demokratik cumhuriyet rejimi için büyük bir tehdit olan Gülen Tarikatı, ancak iktidara yönelen operasyonları sonrasında terör örgütü olarak tanımlanmış ve ardından örgütün devlet içindeki mensuplarının tasfiyesine başlanmıştır. Buna karşılık Fetullah Gülen Terör Örgütü 2016'da ordu içindeki unsurlarını kullanarak bir darbe girişiminde bulunmuşsa da başarılı olamamış ve hükümetin olağanüstü hal ilan etmesi ile birlikte örgüt mensuplarına karşı operasyonlar kapsamlı şekilde sürdürülmüştür (Ataay, 2020: 275; Kabasakal, 2020: 95). Bu dönemde gerçekleşen önemli bir gelişme de 2017 tarihli referandumla kabul edilip 2018 tarihinde uygulamaya geçirilen cumhurbaşkanlığı sistemi olmuştur ki, hükümet sisteminde gerçekleşen bu değişiklikle birlikte, kuruluştan beri uygulanan parlamenter sistem terk edilmiştir. Bu dönem aynı zamanda, 2008 ve 2018–2023 ekonomik krizleri

yanında, 2020 yılında başlayan covid-19 pandemisinin sosyal, kültürel, ekonomik ve aynı zamanda eğitim alanında etkilerinin belirgin şekilde görüldüğü bir dönem olmuştur.

2.3.2. Eğitimin temel özellikleri ve eğitimdeki gelişmeler

Kurtuluş Savaşı (1919–1922) sürerken, Millî Meclis'in açılmasını takiben İstanbul ve Ankara'da iki ayrı hükümet bulunmasına paralel olarak ülkede iki ayrı eğitim bakanlığı faaliyet göstermiş; bunlardan biri İstanbul'da Osmanlı Hükümeti'nin Maarif Nezareti olurken diğeri Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Hükümetinin Maarif Vekâleti olmuştur (Akyüz, 2020: 320; MEB, 2019: 9). Eğitimin idari yapısında, 1920'de TBMM'nin açılmasını müteakip Maarif Vekâletinin kurulması ile başlayan çift başlılık, Tanzimat Dönemi'nden beri faaliyet göstermekte olup 1922'de saltanatın kaldırılması ardından Maarif Nezaretinin de ortadan kalkması ile son bulmuş olmaktadır (Akyıldız, 2019: 274). Henüz bu ikili yapı ve savaş devam ederken Maarif Vekâleti tarafından Ankara'da bir eğitim kongresi (1921 Maarif Kongresi) toplanmış ve Atatürk burada yaptığı konuşmada, boş inançlara dayanan eski yolların tamamen bırakılarak hem Doğu hem de Batı'dan gelen yabancı fikirlerden uzak yeni bir eğitim yolu çizilmesi ve en temel değer olarak millî varlığını koruma bilincine sahip yeni bir insan tipi yetiştirilmesi üzerinde durmuştur (Akyüz, 2020: 317; Atatürk, 1946: 4; Sakaoğlu, 2018: 229-230). Atatürk'ün, eğitim sisteminin kuruluş aşamasında yaptığı millîlik vurgusunun temelleri, Meşrutiyet Dönemi ve Ziya Gökalp'in düşüncelerine uzanırken, bu düşüncenin biçimsel ifadesi Atatürk'ün ölümü ardından, 1946 yılında Bakanlığın adına "millî" ibaresinin eklenmesi ile gerçekleşmiştir (Türk, 1999: 214).

Cumhuriyetin kurucuları için en önemli problem, insan kaynaklarını geliştirmek olmuştur (Gürüz, 2008: 37). Bu doğrultuda hareketle, savaş yıllarında bir eğitim kongresi toplanması yanında, 1921'in ağır şartları altında dahi Maarif Vekilliği için genel bütçeden yüzde 7 pay ayrılmıştır (Türk, 1999: 204). Çıkartılan bir kanunla ilkokula devamın zorunlu hale getirildiği 1923–24 öğretim yılında (Gürüz, 2008: 38) Türkiye'nin eğitim tablosuna bakıldığında 4.894 ilkokulda 10.238 öğretmen ve 341.941 öğrenci; 72 ortaokulda 796 öğretmen ve 5.905 öğrenci; 23 genel lisede 513 öğretmen ve 1.241 öğrenci; 64 mesleki ve teknik okulda 583 öğretmen 583 öğretmen ve 6.547 öğrenci; 9 yükseköğretim kurumunda ise 307 öğretmen ve 2.914 öğrenci bulunduğu görülmektedir (TÜİK, 2014: 61-69) (Çizelge 2.1). Aynı tarihte okuryazarlık oranının ise yüzde 10,6 mertebesinde olduğu tahmin

edilmekteyse de (Gürüz, 2008: 37; Sakaoğlu, 2018: 237; Türk, 1999: 205) bu konuda herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Bu dönemde aynı zamanda uzun yıllar uygulanacak şekilde, ilkokullar beş, ortaokul ve liseler ise üçer yıl olarak düzenlenmiş ve ilköğretimde kesin bir biçimde karma eğitime geçilmiştir (Gürüz, 2008: 40; Türk, 1999: 207).

Çizelge 2.1. 1923–24 öğretim yılında okul, öğretmen ve öğrenci sayıları

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
İlkokul	4.894	10.238	341.941
Ortaokul	72	796	5.905
Genel lise	23	513	1.241
Mesleki ve teknik okul	64	583	6.547
Yükseköğretim kurumu	9	307	2.914
Toplam	5.062	12.437	358.548

1920'lerin bu ortamından Atatürk'ün 1938'deki ölümüne kadar Cumhuriyetin ilk yılları, eğitim alanı da dahil olmak üzere devrimlerin gerçekleştiği bir dönem olmuştur. Nitekim; Osmanlının Batılılaşma sürecinde ilköğretim kademesinde iptidai mektepler, ortaöğretim kademesinde rüştiyeler, idadiler ve sultaniler ile yükseköğretimde ise Darülfünun'un bulunması yanında geleneksel eğitim sisteminin sürdüğü sıbyan mektepleri ve medreselerin varlığını sürdürmesi, bir taraftan da azınlık ve yabancı okullarının faaliyet gösteriyor olması ile tarikatlar ve tekkelerin de kendi dünya görüşleri ekseninde öğrenci yetiştiriyor olmasının yarattığı kontrolsüz ortama karşı, Cumhuriyet öncesi kadroların tartıştığı fakat 1924'te çıkartılan bir kanun ile Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleşebilen öğretimin birleştirilmesi (*tevhid-i tedrisat*) uygulaması sayesinde, ülkede faaliyet gösteren tüm eğitim kurumları Maarif Vekâletine bağlanarak eğitim işlerinin tek elden yürütülmesi sağlanmıştır. Eğitimde laiklik ilkesine yönelik önemli bir adım olarak *Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun* (1924) çıkartılmasının hemen ardından yayınlanan bir genelge ile de ülke genelindeki 479 medrese kapatılmıştır (Akyüz, 2020: 329-330; Gürüz, 2008: 39). Buna karşın aynı yıl Darülfünun'a bağlı bir İlahiyat Fakültesi ve bu fakülteye bağlı 29 imam hatip okulu açılmışsa da okullarda Arapça ve eski yazının kaldırılmasını takiben ve bu okullara ilginin azalması sebebiyle ilerleyen tarihlerde kapatılmışlardır (Sakaoğlu, 2018: 366; Türk, 1999: 207-208). Nitekim; eğitim alanındaki devrimlere Türk harflerinin kullanımının kabulü (1928) ve yeni harflerin Türk ulusuna öğretilmesi için Millet Mekteplerinin açılması (1928) ile devam edilmiş,

1931'de Türk Tarih Kurumu'nun ve 1932'de Türk Dil Kurumu'nun açılmasıyla tarih ve dil anlayışında millîleşme yönünde bir değişim yaşanmış ve ayrıca 1933 yılından itibaren yükseköğretimde reform çalışmalarına girişilmiş (Mumcu, 1996: 146-148) ve bu kapsamda Darülfünunun feshedilerek İstanbul Üniversitesi adıyla yeniden örgütlenmiştir (Tekeli, 1985a: 654).

Eğitim devrimlerinin gerçekleştirilmesi sayesinde eğitimin laikleştirildiği ve demokratikleştirildiği ve bunların yanında sayısal olarak gelişmeler yaşanan bu dönem, ancak yüzde onu okuryazar olan bir toplumun eğitimine büyük önem verilen ve Atatürk'ün bu yönde, başöğretmen sıfatıyla bizzat kara tahta başında halka ders verdiği bir dönem olmuştur (Akyüz, 2020: 327). Atatürk'ün başöğretmenliği, halka bizzat ders vermesi yanında; tespit ettiği yeni eğitim ilkelerine dayalı kanunlar hazırlatması, bunların uygulanmasını takip etmesi, kurulan eğitim komisyonlarını yönetmesi ve bu komisyonların hazırladığı eğitim programlarını bizzat şekillendirmesi, ders kitabı yazması ve Çankaya Köşkü'nü akademik tartışmaların yapıldığı bir merkez haline getirmesi ile vücut bulmuştur (Aytaç, 1984: 11).

Atatürk'ün ölümünden sonra devrimlerin hızı kesilmekle birlikte, İnönü Dönemi'nde eğitim alanındaki devrimleri sürdürmek üzere denemelere girilmiş ve bu doğrultuda, Millet Mektepleri sayesinde kentlerdeki vatandaşlara okuma ve yazma öğretilmesinin yeterli olmayacağı ve devrim düşüncesinin köylere götürülüp köylülerin eğitilmesi için Köy Enstitüleri kurulmuştur. Ayrıca, mesleki ve teknik öğretimin düzenlenmesi kapsamında Kız ve Erkek Sanat Enstitüleri kurulmak suretiyle ülkenin ihtiyacı olan teknik insan yetiştirilmesi yoluna gidilmiş (Mumcu, 1996: 167-168), böylece eğitimin ülke kalkınmasına katılması amaçlanmıştır (Başaran, 1996: 18). Bu dönemde aynı zamanda, çok partili hayatın getirdiği siyasi baskı neticesinde eğitimde laiklik ilkesinden ödünler verilmeye başlanarak, Atatürk Devrimlerinden uzaklaşma yoluna girilmiştir (Gürüz, 2008: 49; Mumcu, 1996: 175; Okçabol, 2013: 16; Sakaoğlu, 2018: 358; Tanilli, 2016: 91).

Çok partili siyasal hayata geçilmesi ardından 1960'daki askeri müdahaleye kadar geçen süre boyunca, DP hükümetleri de son CHP hükümetinin eğitimde laiklik ilkesinden verdiği ödünleri takip edip bunları ileri noktaya taşımıştır (Kaplan, 2019: 223-225; Sakaoğlu, 2018: 365-367; Yavuz, 1981: 37-38, 42). Bununla birlikte, 1950 ve 1960 arasında II. Dünya Savaşı'ndan çıkan Avrupa'da eğitimin çok hızlı şekilde ilerlemesine karşın, Türkiye'de

hükümetlerin eğitim konusunu öncelikli olarak değerlendirmemesi, ilköğretim yanında ortaöğretim ve yükseköğretimde okullaşma hızının Avrupa'daki gelişmelere nazaran düşük kalmasına sebep olmuştur (Başaran, 1996: 18). Nitekim DP'nin iktidara geldiği 1950–51 öğretim yılında 17.428 ilkokulda 35.871 öğretmen ve 1.616.626 öğrenci; 406 ortaokulda 4.528 öğretmen ve 68.187 öğrenci; 88 genel lisede 1.954 öğretmen ve 22.169 öğrenci; 326 mesleki ve teknik okulda 4.488 öğretmen ve 53.289 öğrenci; 34 yükseköğretim kurumunda ise 1.950 öğretmen ve 24.815 öğrenci bulunmaktadır (Çizelge 2.2). Buna karşılık DP'nin askeri müdahale ile yönetimi bırakmak zorunda kaldığı 1960–61 öğretim yılında Türkiye'deki eğitimin nicel durumu, 24.398 ilkokulda 62.526 öğretmen ve 2.866.501 öğrenci; 745 ortaokulda 12.080 öğretmen ve 291.266 öğrenci; 194 genel lisede 4.219 öğretmen ve 75.632 öğrenci; 530 mesleki ve teknik okulda 8.333 öğretmen ve 108.221 öğrenci; 55 yükseköğretim kurumunda ise 4.071 öğretmen ve 65.297 öğrenci biçimindedir (TÜİK, 2014: 61-69) (Çizelge 2.3). 1950 genel nüfus sayımına göre yüzde 31,8 olan on beş yaş ve üzeri yetişkin nüfusun okuryazarlık oranı da 1960 sayımına göre ancak yüzde 38,1 olmuştur (TÜİK, 2014: 23). Ayrıca, 1950 yılında genel bütçeden eğitime ayrılan pay yüzde 11,8 seviyesindeyken 1960 yılında yüzde 12,9'a olmuştur (Sakaoğlu, 2018: 373).

Çizelge 2.2. 1950–51 öğretim yılında okul, öğretmen ve öğrenci sayıları

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
İlkokul	17.428	35.871	1.616.626
Ortaokul	406	4.528	68.187
Genel lise	88	1.954	22.169
Mesleki ve teknik okul	326	4.488	53.289
Yükseköğretim kurumu	34	1.950	24.815
Toplam	18.362	49.927	1.770.966

Çizelge 2.3. 1960–61 öğretim yılında okul, öğretmen ve öğrenci sayıları

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
İlkokul	24.398	62.526	2.866.501
Ortaokul	745	12.080	291.266
Genel lise	194	4.219	75.632
Mesleki ve teknik okul	530	8.333	108.221
Yükseköğretim kurumu	55	4.071	65.297
Toplam	25.922	91.229	3.407.917

DP hükümetleri döneminin bir başka özelliği de önceki dönemde yapılan program değişiklikleri ile kuruluş amacından uzaklaştırılarak öğretmen okullarına dönüştürülmüş olan Köy Enstitüleri'nin nihai olarak kapatılmış olması ve Millî Eğitim Bakanlığının adının Maarif Vekâleti olarak tekrar değiştirilmesidir (Sakaoğlu, 2018: 367; Türk, 1999: 215). Bu dönemde eğitim sisteminin niteliği açısından gerçekleşen en önemli değişim ise, eğitim alanındaki yaklaşımların Tanzimat'tan beri süregelen Kıta Avrupası etkisinden çıkarak Amerika kaynaklı görüşlerin yaygınlaşması olmuştur (Akyüz, 2020: 328; Gürüz, 2008: 50; Sakaoğlu, 2018: 360; Tanilli, 2016: 102; Tekeli, 1985a: 668). Nitekim, bu yaklaşım farkı yükseköğretimde de bir değişime sebep olmuş ve çeşitli illerde Amerikan modelinde kampus üniversiteleri kurulmuştur (Gürüz, 2008: 62-63).

1960 askeri müdahalesi ardından eğitim alanında yapılan ilk iş Bakanlığın adının yeniden Millî Eğitim Bakanlığı haline getirilmesi olmuştur ki (Türk, 1999: 216) bu elbette siyasal bir kararın neticesidir. 1983'te Gençlik ve Spor Bakanlığı ile birleştirilmesi neticesinde Bakanlığın adı Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı olmuşsa da 1989'da tekrar Millî Eğitim Bakanlığı olarak düzenlenmiştir ve ilk olarak 1946'da benimsenen bu isim halen kullanılmaktadır (Akyüz, 2020: 399).

1961 Anayasası ile planlı kalkınma yoluna girilmesi ardından, DP hükümetleri döneminde olduğu gibi, hükümetlerin kendi parti programları doğrultusunda eğitim sistemi üzerinde yaptığı ve her biri halka reform olarak sunulan denemeler gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemelerden en dikkat çekeni, *Millî Eğitim Temel Kanunu* (1973) ile ilköğretimin beş yıllık birinci kademe ve üç yıllık ikinci kademe olmak üzere toplam sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu olarak düzenlenmesiyle oluşturulan ve ileride ilköğretim olarak adlandırılacak

olan temel eğitim uygulamasıdır. Ancak bu kanunun eyleme dönük olmaması sebebiyle, temel eğitim uygulaması ancak 1980'lerde deneme şeklinde başlatılabilmiş ve nihayet 1997 yılından itibaren sekiz yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasına geçilmiştir (Akyüz, 2020: 348, 351-352; Gürüz, 2008: 52-53). 1970'lerden beri hükümet programlarında olmakla birlikte uygulanmayan (Kaplan, 2019: 316), fakat ordunun gericiliğe ve köktendinciliğe karşı bir tavır sergileyerek millî eğitimin hedefinin siyasal İslam değil, Cumhuriyet ideali olduğunu vurguladığı 28 Şubat 1997 tarihli Millî Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısında alınan ve hükümete tavsiye niteliğinde olmakla birlikte hükümetin uygulamak zorunda kaldığı kararlardan biri olarak hayata geçirilen bu uygulama (Akşin, 2003b: 173; Tanilli, 2016: 107) meslek liselerinin ve esasen imam hatip okullarının orta kısımlarının kapanmasına sebep olmuştur. 12 Eylül Askeri Hükümetinin yükseköğretime yönelik olarak ortaya koyduğu kapsamlı yasal düzenlemelerle kurulan Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) 1999'da aldığı bir kararla da meslek ve teknik okul mezunlarının kendi alanları dışında yükseköğretime devam etmelerini engellemek yönünde birtakım caydırıcı hükümler getirilmesi, iktidarın 2012'yle birlikte yapacağı düzenlemelere kadar, imam hatip okullarına olan ilginin azalmasına sebep olmuştur (Akyüz, 2020: 372-373; Gürüz, 2008: 74-76).

Planlı kalkınma yıllarında eğitim uygulamaları içerisinde dikkat çeken bir diğer alan da yükseköğretim olmuş; 1961 Anayasası ile özgürlükçü bir ortamı yakalayan üniversiteler, 1971 Anayasa değişikliği ve 1982 Anayasası ardından YÖK'ün denetimi altına girmekle bilimsel ve idari özerliklerini yitirmiştir (Gürüz, 2008: 66, 74-77; Tekeli, 1985a: 671-672; M. Tunçay, 1985: 681-683).

Sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu ilköğretim uygulamasına geçilmeden önce, dolayısıyla ilk ve ortaokul ayrımının bulunduğu 1996–97 öğretim yılında eğitim sistemi içerisinde 47.313 ilkokulda 217.131 öğretmen ve 6.389.060 öğrenci; 8.844 ortaokulda 71.808 öğretmen ve 2.269.620 öğrenci; 2.300 genel lisede 71.514 öğretmen ve 1.158.095 öğrenci; 3.060 mesleki ve teknik okulda 75.151 öğretmen ve 980.203 öğrenci; 1.052 yükseköğretim kurumunda ise 53.805 öğretmen ve 1.222.362 öğrenci yer almaktadır (TÜİK, 2014: 61-69). Bu tarihe gelindiğinde, 1960 genel nüfus sayımına göre ancak yüzde 38,1 olan on beş yaş ve üzeri yetişkin nüfusun okuryazarlık oranı da yüzde 80'i geçmiş bulunmaktadır. Nitekim 1990 genel nüfus sayımına göre bu oran yüzde 79,2 ve 2000 genel nüfus sayımına göre ise yüzde 86,5'tir (TÜİK, 2014: 23) (Çizelge 2.4).

Çizelge 2.4. 1996–97 öğretim yılında okul, öğretmen ve öğrenci sayıları

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
İlkokul	47.313	217.131	6.389.060
Ortaokul	8.844	71.808	2.269.620
Genel lise	2.300	71.514	1.158.095
Mesleki ve teknik okul	3.060	75.151	980.203
Yükseköğretim kurumu	1.052	53.805	1.222.362
Toplam	62.569	489.409	11.019.340

Önceki dönemlerde olduğu gibi 2000'lerde de hükümetlerce birçok eğitim düzenlemesi yapılmış ve bunlar yine daha önce olduğu gibi büyük reformlar olarak sunulmuştur. AKP hükümetlerinin iktidarda bulunduğu bu dönemde en önemli değişiklik ilk ve ortaöğretimde gerçekleşmiş ve 2012–13 öğretim yılından itibaren ilkokulların, ortaokulların ve liselerin dörder yıl olduğu on iki yıllık kademeli ve zorunlu eğitim sistemine geçilmiştir. Daha önce sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitim uygulaması ile kapatılmış olan imam hatip ortaokulları da bu sayede yeniden açılmış olmaktadır (Okçabol, 2013: 237-239). Yeni eğitim sistemine geçildiği sırada gündeme gelen bir diğer kapsamlı eğitim hamlesi de hükümetin eğitimde özelleştirme ve piyasalaştırma politikaları ile uyumlu şekilde, kent içindeki okulların kent dışına çıkartılarak kampuslar içinde toplanması (Okçabol, 2013: 262) olmuşsa da hükümetin bu girişimi hayata geçirilmemiştir. Bununla birlikte özel okulların teşviki ve okullardaki hizmet alanlarının özelleştirilmesi yönündeki uygulamalar, eğitimi piyasacı bir yapıya dönüştürmüştür. Dönemin bir başka özelliği, okullaşma açısından önemli gelişmeler elde edilmiş olmasıdır. Bu süreçte bilimsel ölçütler gözetilmeksizin her yerde okul açmak yönünde hareket edilmiş olsa da başta okulöncesi ve yükseköğretim olmak üzere eğitim alanındaki nicel artış dikkat çekicidir (Okçabol, 2013: 58).

Nitekim AKP'nin iktidara geldiği 2002–03 eğitim yılında 35.133 ilköğretim okulunda 373.303 öğretmen ve 10.331.645 öğrenci; 2.550 genel lisede 77.253 öğretmen ve 2.038.027 öğrenci; 3.660 mesleki ve teknik okulda 60.703 öğretmen ve 985.575 öğrenci; 1.203 yükseköğretim kurumunda 76.090 öğretmen ve 1.798.623 öğrenci bulunmaktadır (Çizelge 2.5). Bu sayılar on iki yıllık kademeli zorunlu eğitime geçilen 2012–13 eğitim yılında 29.169 ilkokulda 282.043 öğretmen ve 5.593.910 öğrenci; 16.987 ortaokulda 269.759 öğretmen ve 5.566.986 öğrenci; 4.214 genel lisede 119.393 öğretmen ve 2.725.972 öğrenci; 6.204

mesleki ve teknik okulda 135.502 öğretmen ve 2.269.651 öğrenci; 2.092 yükseköğretim kurumunda ise 130.653 öğretmen ve 4.676.566 öğrenci mertebesine ulaşmıştır (TÜİK, 2014: 61-69) (Çizelge 2.6). 2020–21 eğitim yılına gelindiğinde ise 24.576 ilkokulda 306.937 öğretmen ve 5.328.391 öğrenci; 19.025 ortaokulda 370.798 öğretmen ve 5.212.969 öğrenci; 6.876 genel lisede 189.193 öğretmen ve 3.920.083 öğrenci; 6.096 mesleki ve teknik okulda 192.916 öğretmen ve 2.398.519 öğrenci; 3.695 yükseköğretim kurumunda ise 179.685 öğretmen ve 7.791.280 öğrenci sayılarına ulaşılmış durumdadır (MEB, 2021: 21) (Çizelge 2.7). Ayrıca 2000 yılı itibariyle yüzde 86,5 olan on beş yaş ve üzeri yetişkin nüfusun okuryazarlık oranı (TÜİK, 2014: 23), 2020 yılında yüzde 97,42 seviyesindedir (TÜİK, 2021: 3). Bunun yanında iktidar partisinin başa geçtiği 2002 yılında yüzde 7,6 olan genel bütçeden eğitime ayrılan pay da 2020 yılında yüzde 11,45 olmuştur (MEB, 2021: 248).

Çizelge 2.5. 2002–03 öğretim yılında okul, öğretmen ve öğrenci sayıları

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
İlköğretim okulu	35.133	373.303	10.331.645
Genel lise	2.550	77.253	2.038.027
Mesleki ve teknik okul	3.660	60.703	985.575
Yükseköğretim kurumu	1.203	76.090	1.798.623
Toplam	42.546	587.349	15.154.870

Çizelge 2.6. 2012–13 öğretim yılında okul, öğretmen ve öğrenci sayıları

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
İlkokul	29.169	282.043	5.593.910
Ortaokul	16.987	269.759	5.566.986
Genel lise	4.214	119.393	2.725.972
Mesleki ve teknik okul	6.204	135.502	2.269.651
Yükseköğretim kurumu	2.092	130.653	4.676.566
Toplam	58.666	937.350	20.832.085

Çizelge 2.7. 2020–21 öğretim yılında okul, öğretmen ve öğrenci sayıları

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
İlkokul	24.576	306.937	5.328.391
Ortaokul	19.025	370.798	5.212.969
Genel lise	6.876	189.193	3.920.083
Mesleki ve teknik okul	6.096	192.916	2.398.519
Yükseköğretim kurumu	3.695	179.685	7.791.280
Toplam	60.268	1.239.529	24.651.242

2.3.3. Eğitimin felsefi ve ideolojik dayanakları

Belirli dönemlerle ilişkilendirilen objektif kavramlar olmak yanında, değer yüklü anlayış ve tutumlar olarak geleneksellik ve modernlik, çeşitli zamanlar ve toplumlar için birtakım farklılıklar arz etse de kendi içlerinde ortak özellikler barındırmaktadır. Modern öncesi bir dünyayı temsil eden gelenekselliğin üzerine kurulduğu düzen, hiyerarşi, güvenlik, anlam ve görev kavramlarına karşılık; geleneksel olandan sonra gelen ve Rönesans, Reform, Hümanizm ve Aydınlanma gibi hareketlerle belirginleşen modern dünyanın getirdiği kavramlar sırasıyla değişim, eşitlik, özgürlük, güç ve hak olmuştur (A. Arslan, 2019b). Bu kavramlar temelinde birbirinden farklı ve bağdaşmaz dünya görüşleri olarak geleneksellik ve modernlik çekişmesinin Cumhuriyet açısından kökleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun 18. yüzyıldaki Batılılaşma hareketlerine uzanırken, bir yanda geleneksel İslam kültürüne dayanan gelenekçiler ve diğer yanda ise modern ve laik Batı kültürüne dayanan yenilikçiler arasındaki açık ya da gizli çatışma Cumhuriyet Dönemi'nin politikalarını belirlemiştir. Nitekim, gelenekçiler modernleşmeyi askeri, bilimsel ve teknolojik alanlarla sınırlayıp modern Batı ile ilişkili bir ahlak anlayışı ve yaşam tarzına karşı çıkarken, yenilikçiler yaşamın felsefi, politik, kültürel, hukuki ve diğer tüm alanlarında modernleşmeyi savunmuşlardır. Modernleşme, Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte ve Atatürkçülük istikametinde ülke için belirleyici bir özellik haline gelmiştir (Ünder, 2018: 51). Bununla birlikte modernleşmenin geleneksel bir dini dünya görüşü karşısında engel teşkil etmesi üzerine modernleşme karşısında bir hareket olmak yanında, modernleşmenin gereklerine uygun bir anlayışta fakat dinin kılavuzluğunda gerçekleştirilecek başka bir modernleşme iddiasıyla II. Meşrutiyet Dönemi'nde doğan İslamcılık, bir yandan dinsel anlamda

geleneklere dönüş bir yandan da modernleşme projesi olarak sunulmuş, nihayetinde de Türkiye'de etkili bir ideoloji haline gelmiştir (Kutluer, 2001: 65).

Cumhuriyet Dönemi'nin en belirgin özelliği tüm toplumsal kurumlarda geleneksellik ve modernlik çatışmasının her zaman yaşanmış olması ve bunun da kaçınılmaz olarak eğitim alanında en sert şekilde ve ülkenin geleceğini şekillendirecek olan çocuklar ve gençler üzerinden sürdürülmüş olmasıdır. Bu süreçte iktidarların kendi ideolojilerini yeniden üretmek doğrultusunda yetiştirmek istedikleri insan tipine göre ortaya koydukları birçok kanun ve sayısız yönetmelikle her dönemde farklı uygulamalar gerçekleşmiştir. Netice itibariyle bu dönemde geleneksel ve modern çatışması içinde istikrarlı bir eğitim politikası izlenememiş ve yüzeysel çalışmalar yanında kaynak yetersizliği, umursamazlık ve şekilcilik gibi nedenlerle ülkede nitelikli bir eğitim sağlanamamıştır (Akyüz, 2020: 328-329; Tekeli, 1985a: 672).

Eğitimde başarılı bir sonuç elde edilememiş olması, Atatürk'ün ölümünden sonra Türk eğitim sisteminin tutarlı bir felsefesinin olmaması ve uygulanan eğitim politikalarının partiler üstü olmaması ile ilgilidir (Arslanoğlu, 2019: 266). Nitekim, Atatürk'ün dünya görüşü ile biçimlenen ideolojisi Aydınlanma değerleri yanında pragmatizmden yararlanırken, 1920'lerin başından itibaren Cumhuriyet'in eğitim yaklaşımlarında eğitim felsefesi açısından pragmatizmin uzantısı olarak ilerlemecilik (*progressivism*) etkin olmuştur. Atatürk Dönemi boyunca hem teoride hem uygulamada ilerlemeci bir tutum içinde olunmasına karşın, Atatürk'ün ölümü ve özellikle 1946'da çok partili siyasi hayata geçilmesi ardından bu tutum ancak yasa ve yönetmeliklerde kalmış, uzun yıllar uygulamalarda kalıcılık (*perennialism*) ve özcülük (*essentialism*) temele alınmıştır (Akdağ, 2011: 25; Sönmez, 2019: 220). Nitekim; Atatürk'e ve onun eğitim anlayışına rağmen, kısmen medrese sistemine dayalı geleneksel eğitim anlayışından, kısmen de yeni uygulamalara bir tepki olarak ortaya çıkan kalıcı ve özcü yaklaşımlara kaynaklık eden ve geleneğe yaslanarak ahlak, din ve değer eğitimini öncelikli tutarken kitap ve öğretmen merkezli bir tavır takınan; uygulamada ise okuma ve ezberlemeye vurgu yapan idealizm, Türk eğitim sisteminde her zaman canlı bir damar olmuştur (Taşdelen, 2019: 217). 1990'lardan itibaren ise modernizm ve onun temsil ettiği değerlere bir karşı çıkış olarak ve parçalanmış birey anlayışı, anlık öğrenme, kaos toplumu, büyük anlatıların ve ideolojilerin çöküşü, görelilik, doğrunun çoğulluğu ve nesnel gerçeğe duyulan şüphe gibi ilkeler ile belirginleşen postmodernizme dair yaklaşımlar Türk eğitim sisteminde görülmeye başlamıştır (Akdağ, 2011: 26; İ.

Özdemir, 2014: 34-36). Nihayetinde 2000'li yıllarla birlikte, modernizme saldıran postmodern anlayış ve kavramlar eğitim sisteminde hâkim duruma geçmiştir (MEB, 2018b: 16-17). Bununla birlikte eğitim uygulamalarına, Cumhuriyet Dönemi'nin çeşitli evrelerinde izleri görülen tüm bu felsefi yaklaşımlardan ziyade, bu felsefelerle birtakım ilişkiler içinde olup geleneksellik ve modernlik çekişmesinin çerçevelediği ideolojik kaygılar ve pratik beklentiler egemen olmuştur (Taşdelen, 2019: 218).

Atatürkçülük çerçevesinde modern dünya görüşü

Cumhuriyet'in eğitim sistemi diğer tüm alanlarda olduğu gibi, Atatürk'e ve onun ilke ve eylemleri ile şekillenmiş bir ideoloji olarak Atatürkçülüğe (Kemalizm) dayanmaktadır. Atatürkçülük ortaya çıkışı itibariyle özgürlükçü bir demokrasi olmayıp otoriter bir yapıya sahip olmakla birlikte, çağının sağ ve sol totalitarizmlerinin uzağında yer almış ve kendi otoriterliğini tutucu, gerici ya da otoriter sosyalist değerler için değil, ilerlemeci ve Batılı hedefler için kullanmıştır. Nitekim Atatürk'ün gerçekleştirdiği devrim, Amerikan (1776) ve Fransız Devrimleri (1789) ile Batılı liberal değerlerin takipçisi olmuştur. Atatürkçülük, kendine has özellikleri açısından farklılıklara sahip olmakla birlikte, kendisine kılavuz edindiği Batılı devrimlerin doğduğu ve yerleştiği dönemlerde gösterdikleri otoriter yapılarla benzer biçimde, ulusal ve demokratik bir toplum hedefine, otoriter bir rejimle ulaşma çabasında olmuştur (Tanör, 2007: 355-356; Toprak, 2020: 376, 383-385).

1920'lerde Atatürk ve başkanlığını yaptığı CHP tarafından ilan edilen devlet ideolojisinin bir bileşeni olan millî eğitim ideolojisi, doğal olarak devrimlerde ifadesini bulan Atatürkçülük çizgisinde biçimlenmiş, çok partili siyasal yaşama geçilinceye kadar da tek parti hükümetlerinin görev süresi içinde yerleşmiştir (Kaplan, 2019: 133, 161). Tek parti iktidarının son döneminde, muhalefetteki DP'nin de siyasi baskısıyla, eğitimde Atatürk Devrimlerinden ödünler verilmeye başlanmasına ve 1950'ler boyunca siyasi menfaatler için Atatürkçülük çizgisinden sapılmasına rağmen, 1960'lara gelindiğinde Atatürkçü bir ideolojiye sahip olan 1961 Anayasası'nda özgürlükçü ve laik bir eğitim anlayışı benimsenmiştir. 1971 Anayasa değişikliğiyle ise eğitimdeki özgürlük anlayışı ortadan kaldırılmış ve bu dönemde eğitimde laiklik karşıtı uygulamalar da kendinden önceki dönemlerde olduğu gibi sürmüştür. Buna rağmen, *1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun* (1973) amaçları belirtilirken en başta Atatürk Devrimlerine ve Türk milliyetçiliğine bağlılık vurgusu yer almış, kanunda 1983'te yapılan değişikle de

Atatürkçülük vurgusu genişletilmiştir (Kaplan, 2019: 262-266). Nitekim, 1982 Anayasası Atatürkçülüğü kendi ele alış tarzı içinde ve millî eğitimi de kapsayacak şekilde resmî ideoloji olarak ilan etmiştir (Kaplan, 2019: 306). 1980'ler aynı zamanda imam hatip okullarının genel üniversite sistemine kabul edildiği ve klasik okul sisteminde de din derslerinin zorunlu hale getirildiği bir dönem olması itibariyle (Kaplan, 2019: 271) anayasada ifadesini bulan resmî ideoloji ile çelişmektedir. 1990'lı yılların Koalisyon Hükümetlerinin programları ise 1980'lerin Askeri Hükümeti ve takiben ANAP Hükümetleri gibi, millî ve manevi değerlerle birlikte Atatürk ilkelerine bağlılığı işaret ederken (Kaplan, 2019: 311-323) uygulamalarda bu ilkeler ile bağdaşmayan adımlar devam etmiştir (Tanilli, 2016: 105-106). Karşıt uygulamalara ve yanlış yorumlamalara rağmen devletin kurucu ideolojisi olarak Atatürkçülük, millî eğitim sisteminin temel çizgisini belirlemiş, söylev ve eylemleri ile Atatürkçülüğe cephe alan siyasal partilerin yer aldığı hükümetler dahi parti ve eğitim programlarından bu ideolojiyi çıkartmak yoluna gidememiştir.

Karşıt düşünce ve uygulamalara rağmen, Anayasa ve kanunlarda yerini muhafaza ederek Cumhuriyet Dönemi'nin eğitim istikametini tayin eden Atatürkçü millî eğitim ideolojisi, çağdaşı olan diğer ideolojilerin eğitim politikalarından iki temel noktada ayrılmaktadır. Bunlardan biri; faşizmde İtalyan Devleti, Nazizmde Alman ırkı, komünizmde işçi sınıfı ve teokrasilerde ise dinin eğitimin biricik temeli olarak ele alınarak tekçi (monist) bir yapı ortaya koyulmasına karşın, Atatürkçü eğitim düşüncesinin birden fazla unsura dayanmasıdır (Aytaç, 1984: 20). Nitekim Atatürkçülükte eğitim, Türk milletinin yapısına uygun olmakla millî, bilimin gösterdiği yolu takip ederek ilkelerin yayılması ve korunmasını temin etmekle devrimci, Cumhuriyet rejimine uygun olması itibariyle demokratik, hurafe ve batıl inançlardan uzak olması yönüyle laik, eğitimin geniş kitlelere yayılması noktasında halkçı ve tüm bunların gerçekleşebilmesi için bağımsız bir devletin varlığı açısından devletçi nitelikler göstermektedir. Atatürkçülüğün eğitim açısından dönemindeki diğer ideolojilerden ikinci keskin ayrımı ise, tümü totaliter olan bu ideolojilerin amacının, yetiştirmek istedikleri insanların kendilerine uygun düşecek tek boyutlu bir düşünceye göre şartlandırılmasıyken, Atatürkçülüğün eğitimle ulaşmak istediği ideal insan modelinde, bilime dayanılması ve düşünce özgürlüğünün esas almasıdır. Bu şekilde Atatürkçülüğün katı bir doktrinciliğe düşmesi (Aytaç, 1984: 20) ve dogmatizme saplanması önlenmiş olmaktadır. Atatürk'ten sonraki dönemde ise Atatürkçülük, onun yolundan gitmek, onun tutumunu izlemek ve onun ilkelerini savunmak biçiminde gelişmiştir (Çeçen, 2006: 20).

Atatürk'ün dünya görüşü: Gerçeğe ve özellikle insan gerçeğine akılla ve aklın gereci olarak deneyle yönelme, böylece bütün konuları akılla aydınlatma tutumunda olan Aydınlanma felsefesi (Gökberk, 2018: 7) Atatürk'ün dünya görüşünün oluşmasında etkili bir düşünce hareketi olmuştur. Nitekim onun devrimi, Orta Çağ'ın nihayet aşılmasını sağlamış olan bir aydınlanma hareketidir (Akşin, 1997: 93). Atatürk her ne kadar felsefeye özel bir ilgi göstermiş, onu evren karşısında insanın akılcı davranışı olarak tanımlamış ve felsefeyi sevdiğini söylemişse de hemen ardından sistemleri sevmediğini, çünkü sistemlerin tek bir gerçeğe dayandığını belirtmiştir. Neticede hiçbir zaman tek bir felsefi görüşe bağlı kalmayan ya da hiçbir ideolojinin izleyicisi olmayıp taklitçilikten bilinçli şekilde uzak duran Atatürk, kendi dünya görüşünü meydana getirirken çeşitli akımlardan faydalanmış, bu açıdan eklektik bir tutum sergilemiştir (Çeçen, 2006: 19, 22, 24; Tezcan, 2011: 15-16).

Atatürk'ün görüşlerinin temelinde Aydınlanma felsefesi yer alırken; Atatürk, Aydınlanma ve Fransız Devrimi ile ortaya çıkan ve belirli sınırlar içinde kendi dili ve tarihi olup kendi millî karakteriyle ortak sevinç ve hüzünleri paylaşmanın ifadesi olan ulus devlet olgusu üzerinden kendi milliyetçilik anlayışını geliştirmiş ve eğitim uygulamalarında da buna dayanarak millî bir tutum sergilemiştir (Taşdelen, 2019: 216). Atatürk kendi düşüncelerini oluştururken Aydınlanmanın pozitivizminden (olguculuk) yararlanmıştır. Gerçekleri olgulara dayandıran, fizikötesi ve bilimdışı açıklamaları kuramsal olarak olanaksız ve yararsız gören ve deneyle denetlenemeyen soruları anlamsız bulan pozitivizm, Atatürk'ün bilim kavramına önem vermesi ve diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da bilimi esas alması ile onun dünya görüşünde kendisini göstermektedir (Tezcan, 2011: 16-17). Atatürk ayrıca Anglosakson geleneğin pragmatizminden de faydalanmış ve eğitim açısından da bu düşünceyi benimsemeyerek, çocukların toplumsal ve ekonomik yaşamda verimli ve başarılı olabilmesi için gerekli bilgi ve becerileri iş içinde ve iş aracılığıyla edinmelerinin eğitim yönteminin temeli olması gerektiğini savunmuştur. Ona göre eğitimin temel görevi üretim ve imalatı artırıcı unsurlar yetiştirmektir. Netice itibariyle Atatürk, günlük yaşamın her etkinliğinde nesnel yarar ve ideal doğruyu gözetmesi açısından pragmatist ve hayatı açıklamada bilime yaslanması noktasında pozitivisttir (İnal, 2008: 73, 84-86). Atatürk ayrıca, rasyonalizmin akla uygun olmayan tüm davranış ve olayları gerçeğe de uygun bulmaması noktasında bağnazlığa, yobazlığa, dogmacılığa, boş inanç ve doğa dışı düşüncelere de karşı çıkmış (Tezcan, 2011: 18) ve bunu laiklik ilkesi ile ortaya koymuştur.

Atatürkçü düşüncede eğitimin amacı: Atatürk'ün eğitim düşüncesinin temelinde, onun dünya görüşünün şekillenmesinde büyük payı olan Aydınlanmanın etkili isimlerinden Voltaire (1694–1778) ve Jean Jacques Rousseau'nun (1712–1778) aksine, eğitimi geniş halk kitlelerine yayma amacı bulunmaktadır. Bu yapılırken göz önünde bulundurulacak hususlardan biri Türk tarihinin çok iyi incelenmesi neticesinde Türk toplumunun ihtiyaçlarına uygun bir eğitimin gerçekleştirilmesi ve diğeri ise bilim ve tekniğin önder olarak alınması ile çağın gerektirdiği gerçeklere uygun bir eğitimin sağlanmasıdır (Büyükdüvenci, 2019: 218-220). Nitekim Atatürk (1997a: 145) eğitimin nasıl olması gerektiği noktasındaki bu görüşünü, "Bu millete gideceği yolu gösterirken dünyanın her türlü ilminden, keşiflerinden ve ilerlemelerinden yararlanalım, ama unutmayalım ki asıl temeli kendi içimizden çıkartmak zorundayız." biçiminde ifade etmiştir.

Atatürk'ün eğitim düşüncesinin millîlik ve bilimsellik yanında belirginleşen diğer ana hatları, eğitimin demokratikleşmesi ve laikleşmesi ile eğitim hak ve eşitliğinin sağlanmasıdır (Büyükdüvenci, 2019: 220). Eğitimin bu temelleri, Atatürkçülüğün milliyetçilik, devrimcilik, cumhuriyetçilik, laiklik ve halkçılık ilkelerinin eğitime yansımaları olup bir başka ilke olan devletçilik, eğitimin diğer tüm yanlarını kuşatan bir ilke konumundadır. Zira devlet olmadan diğer ilkeler ancak bir düşünceden ibaret olup eyleme geçemeyecektir.

Atatürk'ün bu ilkeler çerçevesinde şekillenen eğitim düşüncesinde iki temel amaç bulunmakta olup; bunlardan biri eğitim sayesinde ülke kalkınmasının sağlanması ve diğeri ise Cumhuriyet'i savunma bilincine sahip yeni nesillerin yetiştirilmesidir (Aytaç, 1984: 10). Nitekim Atatürk (1997b: 419) eğitimin bu amaçlarını "memleketin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek ve memleket davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak ve nesilden nesile yaşatacak fert ve kurumların yaratılması" şeklinde ifade etmektedir.

Atatürkçü düşüncede okul anlayışı ve eğitimin içeriği: Atatürk'ün eğitim düşüncesinde okul, devletin gözetim de denetiminde çalışan, Türk milletinin yüceltilmesine kaynaklık eden bilim, teknik, sanat ve edebiyat gibi alanların geliştirildiği ve bu yöndeki programlara yönelik etkinliklerin yer aldığı bilimsel temellere dayanan bir kurumdur. Atatürk, okulu canlı, sosyal ve millî bir faaliyet yeri olarak görmekte, okulun hayat ve çevre ile sıkı ilişkisine ve öğrencinin okul hayatına katılımı sayesinde kendi kendisini idare yetisi kazanmasına vurgu yapmaktadır (Büyükdüvenci, 2019: 223). Atatürk'e (1997a: 47) göre

okul, bilim ve fen çalışmalarının etkinlik merkezi ve aynı zamanda kültür merkezi durumundadır (Gedikoğlu, 1978'den aktaran Tezcan, 2011: 30).

Atatürk'ün yaşadığı dönemde bizzat müdahale ettiği ve komisyonlar aracılığıyla şekillenmesini sağladığı eğitim programları (Aytaç, 1984: 11) bir yandan bireysel ve toplumsal varlığın devamı ve gelişmesi için millî bir temelde, bir yandan ülke kalkınması için gerekli bilgi ve becerilerin bireylere kazandırılması açısından ekonomik temelde ve bir yandan da ulusal ve evrensel koşullara uygunluk açısından bilimsel temelde bir nitelik taşımaktadır (Aytaç, 1984: 14-15; Kocabaş, 2008: 206).

Atatürkçü düşüncede eğitim yöntemleri: Atatürkçülüğün eyleme dönük olması ile paralel şekilde, Atatürkçü düşüncede eğitimin yöntemi de pratiklik, işlevsellik, hayatta başarı sağlayıcılık, çevre koşullarına uygunluk ve iş ilkesine dayalı olmak gibi başlıca niteliklere sahiptir. Ayrıca, çocukların ezbercilikten kurtulması ve incelemeler yapması Atatürkçü bakışın gereğidir (Büyükdüvenci, 2019: 221, 223). Bunun yanında, Atatürk'ün pozitivist görüşleri, onun eğitim anlayışında yöntemlerin bilimsel temele dayanmasını, çağın sunduğu teknikler ile araç gereçlerin kullanılmasını gerekli kılmaktadır.

Atatürkçü düşüncede öğretmen ve öğrencinin rolü: Atatürkçü düşüncede öğretmenin temel görevi, devletin kurucu ideolojisi olarak Atatürkçülüğün ilkelerini toplum ve eğitim hayatında uygulamak ve Atatürkçülüğün eğitim amaçlarını gerçekleştirerek (Büyükdüvenci, 2019: 222) fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür kuşaklar yetiştirmektir. Böylece yeni Türk devletinin kuruluşu esnasında askerlik, siyaset ve yönetim alanlarında başarılmış olan devrimlerin toplumda ve düşünce hayatında yapılacak devrimlerle sürdürülmesi sağlanmış olacaktır (Atatürk, 1997a: 179). Ayrıca, öğretmenlerin başarısını Cumhuriyet'in başarısı olarak gören Atatürk, öğretmenlerin okul dışı çalışmalar yapmalarını da onların görevi saymakta (Tezcan, 2011: 30) ve onlara toplum sınıflarını eğitme rolü de yüklemektedir.

Atatürkçü düşüncede öğrenci, geçmiş dönemlerdeki geleneksel bakıştan farklı olarak, kişiliğine saygı duyulması gereken ve geleceğin büyüğü olarak görülen bir varlıktır. Bu şekilde ele alınan öğrencilerin akılcı, özgür düşünceli, kültürüne sahip çıkan, pozitif bilimlere dayanan, güzel sanatları seven, fiziksel ve bedensel olarak gelişmiş, erdemli ve güçlü bireyler olması hedeflenmektedir (Büyükdüvenci, 2019: 224).

İslamcılık çerçevesinde geleneksel dünya görüşü

Cumhuriyet Dönemi'nin Atatürkçülük yanında etkili ideolojik hareketlerinden biri olan İslamcılığın çıkış noktası, Osmanlının Tanzimat ile birlikte Batı'yı kültür konularında taklit etmesi neticesinde kendi kültürel benliğini kaybetmeye başlamış olduğu ve buna karşı bir tepki ve çare olarak Tanzimat'ın gizli olarak reddettiği geleneksel İslami ilkelerin Osmanlı toplumuna yeniden getirilmesi fikirlerine dayanmaktadır (Mardin, 1985a: 345-347). Hareketin temellerinin Tanzimat Dönemi'ne uzanmasına ve bu yöndeki fikirlerin II. Abdülhamid tarafından desteklenmiş olmasına karşın, İslamcılığın ideolojik bir hareket halini alışı 1908 Devrimi'ni takiben ortaya çıkan fikir hürriyeti atmosferinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde İslam'ın kültür ve bilim alanında ilerlemeye bir engel teşkil etmediğini, aksine ilerici (*progressive*) bir toplum sistemi önerdiğini savunan İslamcılık, İslam'ın ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı medeniyeti karşısında gerilemesinin sebebini Müslümanların ataletine bağlamış, buradan çıkışın da İslamlaşma ile olacağını söylemiştir (Mardin, 1985b: 1936). Nitekim II. Meşrutiyet'in önde gelen İslamcı düşünürü Said Halim Paşa (1993: 183-184) (1864–1921) İslamlaşmayı; İslamiyet'in inanç, ahlak, yaşayış ve siyasete ait esaslarının, tam olarak fakat zamanın ve toplumun ihtiyaçlarına uygun bir yorum ile uygulanması olarak tanımlamıştır. Böylece inanç, ibadet, ahlak, felsefe, idare, siyaset, iktisat ve hukuk alanları ile birlikte eğitim alanında İslam'ın bütün bir yaşam düzeni olarak geçerli kılınması sayesinde Müslüman toplumun medenileşmesi, İslam dünyasının geri kalmışlıktan ve Batı hâkimiyetinden kurtarılması, ayrıca İslam'ın hurafelerden temizlenmesi mümkün kılınacaktır. Bu ilkeler, İttihat ve Terakki Fırkası başkanlığı ve sadrazamlık yapmış olan Said Halim Paşa ile birlikte İttihat ve Terakki'ye en önemli muhalefeti gösteren Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın kurucularından olup şeyhülislamlık yapmış olan Mustafa Sabri Efendi (1869–1954), İttihat ve Terakki Fırkası üyesi olmak yanında Evkaf Nazırı olarak görev yapan Elmalılı Muhammed Hamdi (1878–1942) ve İttihat ve Terakki Fırkası başkanlığı yapmakla birlikte Cumhuriyet'in ilk Adliye Vekili olan Seyyid Bey (1873–1925) ile İttihad-ı Muhammedi Fırkası'nın kurucuları arasında yer almasının yanında Nurculuk hareketinin de kurucusu olan Said Nursi (1878–1960) gibi birtakım konularda farklı düşüncelerdeki kişileri, bütünlüklü bir tanıma sahip olmayan İslamcılık etrafında birleştirmiştir (Özcan, 2001: 62-65). Bu birleşme esnasında İslamcılık, her dini düşünce hareketinde olduğu gibi gelenekselliğe dayanmıştır (Fırıncı Orman, 2019: 252).

Cumhuriyet'in ilanı ardından halifeliğin kaldırılması ve öğretimin birleştirilmesi ile Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti'nin kaldırılması başta olmak üzere gerçekleştirilen devrimler ve nihayetinde laiklik ilkesinin kabulü, doğrudan veya dolaylı olarak dinle ve İslamcılıkla ilgili gelişmeler olmuştur (Özcan, 2001: 62-65). Bu gelişmeler istikametindeki politikalar neticesinde tek partili dönem boyunca İslamcılık baskılanmış, 1946 ile başlayan çok partili dönemden itibaren ise merkez sağda yer alan siyasal partiler içerisinde temsil imkânı yakalamıştır (Şaraplı, 2021: 90-91; Ünder, 2018: 51).

Cumhuriyet Dönemi İslamcılığı, 1970 yılına kadar bir yandan Mehmet Akif Ersoy (1873–1936), Necip Fazıl Kısakürek (1904–1983) ve Sezai Karakoç (1933–2021) gibi isimlerle kültürel boyutta, bir yandan da Nurculuk, Süleymancılık ve diğer tarikatlarca sosyal boyutta varlığını sürdürmüş, bu tarihten itibaren ise kültürel İslamcılık ve sosyal İslamcılık yanında siyasal İslamcılık kendisine yer bulmuştur (Akdoğan, 2005: 621). Nitekim İslamcılık, 1970 yılında kurulan Millî Nizam Partisi ile birlikte kendisini açıkça İslamcı olarak tanımlayan partilerce temsil edilmeye başlamış ve her biri laiklik karşıtı faaliyetleri neticesinde kapatılıp bir diğerinin yerine kurulmuş olan Millî Selamet Partisi, Refah Partisi ve Fazilet Partisi ile siyasal zeminde temsilini sürdürmüştür (Hale ve Özbudun, 2010: 3-5; Şaraplı, 2021: 103; Ünder, 2018: 51). İslamcılığın siyaseten temsili, Fazilet Partisi'nin kapatılması ardından ise, aynı partinin yenilikçi kanadı tarafından kurulan ve 2002 genel seçimlerinden itibaren iktidarda bulunan AKP'ye, birtakım yapısal değişikliklerle geçmiş olmaktadır (Çiğdem, 2005: 29). Kuruluşu ile birlikte, kendisinden önceki partilerin İslamcılığın güçlü bir siyasal ifadesi olarak sahiplendiği Millî Görüş hareketini reddeden ve bu gelenekten gelmesine karşın kendisini muhafazakâr demokrat olarak tanımlayarak ideolojisini muhafazakârlık, liberalizm, millî irade ve demokrasi gibi kavramlara eklemleyen iktidar partisi, özellikle 2011 seçimleri ardından elde ettiği siyasal güce dayanarak "dindar nesiller yetiştirme" idealinin ifade edilmesi başta olmak üzere sergilediği tutumla, nüvesinde yer alan İslamcılık düşüncesini de açığa çıkartmış bulunmaktadır.

2002 sonrası dönemde iktidarın ideolojik konumu: Kadrolarının İslamcı bir geçmişe sahip olması ve parti söylemlerinde yine bu yönde vurguların sıklıkla kullanılıyor olması itibariyle İslamcı bir geleneğe dayanmasına rağmen (Yılmaz, 2005: 604, 616), kendisini İslamcı olarak kabul etmeyen (Çiğdem, 2005: 30), bunun yerine kendisinin ürettiği muhafazakâr demokrat kimliği (Akdoğan, 2005: 631) öne çıkartan iktidar partisi ve onun temsil ettiği

ideoloji, son tahlilde İslamcılığın kültürel, sosyal ve siyasal dönüşümünün bir sonucudur (Bilici, 2005: 800).

28 Şubat sürecinde İslamcılık için siyasi alanın daralması neticesinde parti açısından bu kavramdan uzaklaşılması gereği yanında, İslamcılığın Cumhuriyet'in ilk yıllarında kendisini milliyetçi ve muhafazakâr ideolojiler içerisinde konumlandırdığı gibi parti de kendi ideolojisini birtakım dini taleplerin kastedildiği bir muhafazakârlık ve örtülü biçimde Atatürkçü rejimin dönüştürülmesi anlamında demokratlık kavramları içinde konumlandırmaktadır (Duran, 2005: 155). Bu durum, geleneksellik ve modernlik çekişmesinde, İslamcılığın Cumhuriyet rejiminin kurulması sırasında yaşadığı gerilimin de bir yansıması olmaktadır (Çiğdem, 2005: 28; Kaya, 2018: 41). Buna karşın, bağdaşmaz dünya görüşleri olan geleneksellik ve modernlik çekişmesine dayanan bu gerilimi aşmak iddiası ile "geleneği dışlamayan bir modernlik, yereli kabul eden bir evrensellik, köktenci olmayan bir değişim" vurgusunu ön plana çıkartan iktidar, bunu yaparken İslamcı bir içerikle sahiplendiği ve maneviyatçı bir anlam yüklediği muhafazakârlık yanında sınırlı devlet, hukuk devleti, birey merkezlilik, serbest piyasa ekonomisi, güçlü sivil toplum, evrensel insan hakları, diyalog ve hoşgörü gibi demokratik ve neoliberal değerler üzerinde durmaktadır (Akdoğan, 2005: 627; Hale ve Özbudun, 2010: 20, 29). Böylece modernliği dışlamadığını iddia etmekle birlikte; İslamcılığın, modernlik eleştirisinde dinsel ve sezgisel bilgiye de bilimsel bilgi ile aynı değeri veren postmodernizm ile ortak bir paydada buluşmasında olduğu gibi (Bilici, 2005: 801-802) iktidar da geleneksel dünya görüşü ile hareket ederken postmodernizmden faydalanmaktadır.

İktidar partisinin neoliberalizm ile bütünleştirdiği (Bora, 2021: 562-563; Kaya, 2018: 50) postmodern bir kimlik olarak muhafazakâr demokrat çizgideki siyasal ideolojisinin (Yılmaz, 2005:615) eğitimdeki karşılığı da müfredatla birlikte sistemin dini ve siyasal saiklerle yeniden yapılandırılması yönündeki değişim ve dönüşümler olmuştur. Bunun neticesinde Türk eğitim sistemi, piyasanın ihtiyaçlarına göre eğitimin özelleştirilmesi ve küreselleştirilmesini kapsayan neoliberal bir değişim ve iktidar partisinin manevi bir anlam yükleyerek kullandığı muhafazakârlık çizgisinde ise dinsel bir dönüşüm göstermiştir. (Balcı, 2021: 117-118; İnal, 2018: 36-37; Özmen, 2018: 65).

2002 sonrası dönemde eğitimin amacı: İktidar partisi, yirmi yılı aşkın bir süre boyunca, din eğitimi ile ilgili maddesi dışında herhangi bir değişiklik yapmadığı parti programında,

eğitimle kalkınmayı ve uluslararası alanda rekabeti amaçladığını belirtmektedir (AKP, 2002: 72). Ayrıca, bu dönemde hazırlanan ilk kalkınma planı olan Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013) eğitimin amacını "toplumsal gelişmenin sağlanması amacıyla; düşünme, algılama ve sorun çözme yeteneği gelişmiş, Atatürk ilkelerine bağlı, demokratik, özgürlükçü, millî ve manevi değerleri özümsemiş, yeni fikirlere açık, kişisel sorumluluk duygusuna sahip, çağdaş uygarlığa katkıda bulunabilen, bilim ve teknoloji kullanımına ve üretimine yatkın, sanata değer veren, beceri düzeyi yüksek, üretken ve yaratıcı, bilgi çağı insanı yetiştirmek" olarak ortaya koyarken (DPT, 2006: 85) bu dönemde yayınlanan son kalkınma planı olan On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) ile eğitimin amacı "düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, özgüven ve sorumluluk duygusu ile girişimcilik ve yenilikçilik özelliklerine sahip, demokratik değerleri ve millî kültürü özümsemiş, paylaşıma ve iletişime açık, sanat ve estetik duyguları güçlü, teknoloji kullanımına yatkın, üretken ve mutlu birey yetiştirmek" biçiminde ifade edilmektedir (SBB, 2019: 126). Böylece, kurucu ideolojiye bağlılık, eğitimin amaçları arasından çıkartılmış ve mevcut iktidarın ideolojik yaklaşımları için yer açılmıştır. MEB'in 2019-2023 Stratejik Planı'nda da önceki yıllardan farklı olarak Cumhuriyet idealini temsil eden Atatürk ilkelerine yer verilmemiş, bu tutum MEB'in 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde de tekrarlanmıştır. Her iki üst politika belgesi de yetiştirilecek bireyler için çağın gereklerine uygun bilgi, beceri, tutum ve davranışlar kazandırmanın yanında onlara değer aşılamak ve onların manevi yönlerini güçlendirmek üzerinde durmaktadır (MEB, 2018b: 4-5, 2019: 41). İktidar partisinin muhafazakâr kimliğini üzerine bina ettiği değer ve maneviyat anlayışında dinsel bir yön bulunmaktadır. Nitekim parti, 2002 yılında iktidara gelişi ile birlikte eğitime "dindar nesil yetiştirme" amacı yüklemiş, fakat siyasal nedenlerle 2011 yılına kadar bu amacını açık biçimde ifade etmekten uzak durmuştur. Kendisinin ordu, yargı ve medya üzerinde kontrol sağlayarak, sonrasını ustalık dönemi olarak tanımladığı 2011'den itibaren ise dindar nesil yetiştirme amacını, 2020'li yılları da kapsayacak şekilde, sıklıkla ve açık biçimde ortaya koymuştur (Akyüz, 2020: 335; Ünder, 2018: 59).

2002 sonrası dönemde okul anlayışı ve eğitimin içeriği: İktidar, eğitimi yalnızca okulla sınırlı tutmayıp evin, sokağın ve medyanın da öğrenmenin gerçekleştiği ortamlar olduğunu söylemek yanında (MEB, 2018b: 22, 84) okula özel bir anlam yüklemekte ve bir yaşam alanı olarak tanımladığı okulu, her bir çocuğa ve gence değer ve mutluluk katan; çocuk ve gençlerin evrensel, millî ve manevi erdemlerle birlikte yaşam becerilerini içselleştirdikleri mekânlar olarak görmektedir (MEB, 2018b: 27). Böylece okul, ülke kalkınması için ihtiyaç

duyulan nesillerin yetiştirildiği ve bu nesillerin manevi değerlerle donatıldığı mekânlar olmaktadır. Bu mekânların da çocukların ruhsal ve bedensel gelişimleri gözetilerek tasarlanması yanında, teknolojiye ve çevreye uyumlu, güvenli, ekonomik, estetik, erişilebilir, standartları ve kalitesi yüksek olması hedeflenmektedir (SBB, 2019: 126).

Çocuklar arasındaki farklılıkları zenginlik olarak ifade eden iktidar partisi (MEB, 2018b: 21) eğitimin içeriğinin çocukların ilgi, yetenek ve karakterlerine göre oluşturulmasına vurgu yapmakta ve bu amaçla tüm eğitim kademelerinde bilim, sanat, spor ve kültür odaklı yapılandırmalar neticesinde tasarım ve beceri atölyeleri kurmayı hedeflemektedir (MEB, 2018b: 25; SBB, 2019: 126). Bu hedef, eğitim sayesinde çağın gereklerine uygun bilgi, beceri, tutum ve davranış kazanma amacı ile örtüşmektedir. Bunun yanında partinin öğrencilerin manevi yönlerini güçlendirme amacı doğrultusunda, eğitimin içeriğinde değişiklik yapılması da gerekmektedir. Nitekim parti programında da belirtilen bu husus, (AKP, 2002: 73) On Birinci Kalkınma Planı'nda (2019–2023) "millî, manevi ve evrensel değerler esas alınarak küresel gelişmelere ve ihtiyaçlara uygun eğitim içerikleri" hazırlanacağı şeklinde yer bulmaktadır (SBB, 2019: 127).

Bununla birlikte, partinin eğitimin içeriğini kendi ifadesi ile millî, manevi ve evrensel değerler doğrultusunda yapılandırma hedefi, onun İslamcılığa dayanan kökleri ve Erdoğan'ın "dindar nesil yetiştirme" idealine paralel olarak iktidarı boyunca halihazırda gerçekleşmekte ve eğitimin içeriği dinsel bir yapıya bürünmektedir. İktidar partisi bu dönüşümde, postmodernizmin eğitim alanındaki yansıması olarak yapılandırmacı (*constructivist*) öğrenme kuramından faydalanırken, yapılandırmacılığın pozitivizm ve bilimsel düşünme biçimine karşıt şekilde olasılıkçılık, çoklu nedenler ve çoklu sonuçlar, belirsizlik ve öngörülemezlik tezlerini kullanmaktadır. Nitekim yapılandırmacılık, bilimsel bilginin bilgi ile eşdeğer olduğuna ve bilginin öznel olduğuna dair görüşleri reddederek pozitivist bakışı sarsarken, dinsel bilgi de dahil olmak üzere diğer bilgi iddialarının bilimsel bilgi kadar geçerli olduğunu savunmakta, böylece parti ideolojisine uygun bir içerik için kuramsal zemin hazırlamaktadır (Cevizci, 2010: 429; İnal, 2008: 155-157, 180-181, 187-188; Ünder, 2018: 55-61; Winch ve Gingell, 1999: 42-43).

2002 sonrası dönemde eğitim yöntemleri: İktidar, eğitimde bilgiyi transfer etme ve ezberi aktarma devrinin sona erdiğini ilan ederek geleneksel yöntemleri reddetmekte, buna karşın somuttan soyuta yönelen, uygulama ve deneyimleme temel ekseninde ve problem çözme,

eleştirel düşünme, üretkenlik, takım çalışması ve çoklu okuryazarlık becerilerinin kazandırılmasına yönelik yöntemleri hedeflemektedir (MEB, 2018b: 22-25, 84-87). Ayrıca tüm kademelerde yarışma ve rekabet yerine paylaşım odaklı bir anlayışı benimsediğini savunmaktadır (MEB, 2018b: 27). Bununla birlikte eğitimde ileri teknolojilerin kullanılması parti politikalarında özel bir alan olmuş, ileri teknoloji kullanımıyla eğitimde başarı sağlanacağı görüşü ile her okul için bilgisayarlar, tablet ve etkileşimli tahtalar gibi teknolojik araçlar öngörülmüştür (İnal, 2018: 38; Özmen, 2018: 71-73; SBB, 2019: 127). Fakat bu dönemde, bir yandan eğitimde ezber ve bilgi aktarımına dayalı yöntemler varlığını sürdürürken bir yandan da din eğitiminin anaokulu seviyesinde başlatılması gibi girişimler bilginin somuttan soyuta doğru verilmesi ilkesi ile çelişmektedir. Ayrıca, teknoloji kullanımına dayalı girişimlerin verimliliği ve amaçları dönemin tartışma konuları olmuş ve nihayetinde bu hareketlerin en kapsamlısı olan Fatih Projesi (Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi, 2010) başarısız olmuş ve akıbeti belirsiz bir hal almıştır.

2002 sonrası dönemde öğretmen ve öğrencinin rolü: İktidarın 2023 Eğitim Vizyonu politika belgesinde, öğrencileri yöneten, sevk ve idare eden yerine öğrenciye rehberlik eden kişi olarak gördüğü öğretmeni, eğitimin ana aktörü olarak tanımlamakta ve eğitim anlayışını öğretmen üzerine temellendirmektedir (MEB, 2018b: 10, 21). Bu kapsamda iktidar, öğretmenlik mesleğinin toplumsal statüsünün güçlendirilmesi ilkesini benimsediği iddiasında bulunmaktadır (SBB, 2019: 127). Buna karşın öğretmenlik mesleği üzerine tartışmalar, öğretmenlerin toplumsal statüleri ve yaşam koşulları yanında, nitelikleri açısından ülke gündeminde yer işgal etmektedir.

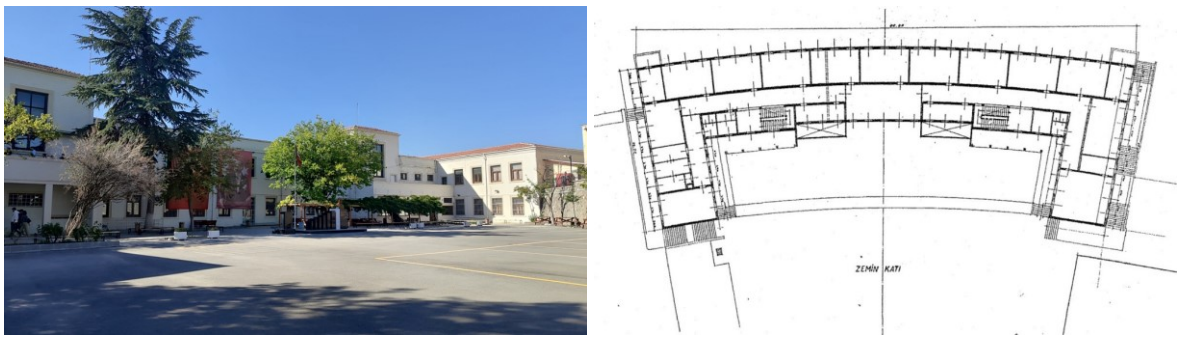
Eğitimde öğretmenin temel alınmasına karşını iktidarın eğitim politikalarında öğrenci merkezli bir anlayış hâkim durumdadır (İnal, 2018: 39). Partinin ideolojik pozisyonu, genel anlamda insanı ve özelde ise yetiştirilmek istenen insan olarak öğrenciyi bedensel ve ruhsal bir varlık olarak benimsemekte ve buradan hareketle modern psikoloji ve eğitimi, insanı yalnızca maddi bir varlık olarak değerlendirdiği iddiasıyla eleştirmektedir. Bu açıdan iktidar partisinin eğitim anlayışı, öğrenciyi eğitimin merkezinde konumlandırırken, onu maddi ve manevi tüm varlık unsurlarıyla bir bütün olarak ele almaktadır. Bu da öğrencinin yalnızca bilgi ve beceri kazanan değil; evrensel, yerel, maddi, manevi, mesleki, ahlaki ve millî değerlerle donanan kişi olmasını gerektirmektedir. Böylece öğrenci, çağın bilgi ve becerileri ile birlikte geçmişin ortak değerlerini içselleştirmiş kişi olmalıdır (MEB, 2018b: 14-16, 22).

2.3.4. Eğitimin mekânsal boyutu

Yapılanma döneminde okul binaları (1923–1950)

Yeni Türk devletinin kurulması ile birlikte, başta Ankara olmak üzere kamu binalarının yapımına girişilmiş, yönetim binaları olan hükümet konakları yanında, ulaşım ve haberleşme binaları olan tren istasyonları ve postane binaları ile hizmet binaları olan hastaneler ve okulların yapımı öncelikle ele alınmıştır (Aslanoğlu, 1980: 17). Nitekim, ilk yıllarda İmparatorluktan kalan okul binaları yanında, konaklar ve birtakım diğer sivil ve dini yapılar okul binasına dönüştürülmek suretiyle kullanılmış olsa da, bu binalar Cumhuriyet rejiminin arzu ettiği modern eğitim için gerekli alan, donanım ve hijyen koşullarını sağlayacak nitelikte olmamıştır (Kul, 2010: 41).

Bu süreçte, Cumhuriyet'in modern bireylerinin yetiştirileceği okulların tasarımı ile ilgilenmek üzere Maarif Vekâletinde (Eğitim Bakanlığı) baş mimar olarak görevlendirilmiş olan Ernst Arnold Egli (1893–1974) Ankara'daki Musiki Muallim Mektebi (Devlet Konservatuvarı 1928), Erkek Ticaret Lisesi (1930), Yüksek Ziraat Enstitüsü (1930), İsmet Paşa Kız Enstitüsü (Zübeyde Hanım Kız Meslek Lisesi, 1930), Kız Lisesi (1930) (Şekil 2.6) ve Mülkiye Mektebi (Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1936) projeleri yanında, Anadolu'daki teknik gezileri neticesinde, yerel malzeme ve işçilikle yapılacak ve basit tasarımlarla en ekonomik şekilde uygulanacak ilkokul modelleri hazırlamıştır (Aslanoğlu, 1980: 93-100; Bancı, 2017: 13-15).

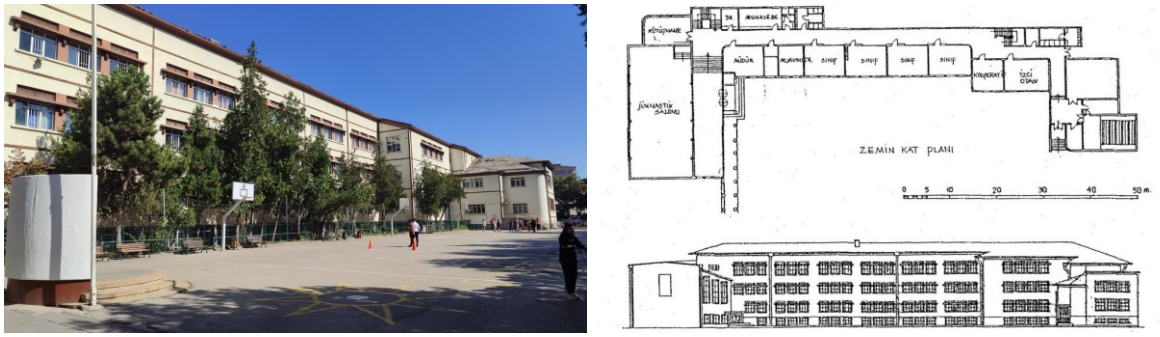
Şekil 2.6. Kız Lisesi (1930) a) dış görünüşü b) zemin kat planı (Alpagut, 2005: 431)

Egli'nin Türkiye'den ayrılmasının ardından ise Maarif Vekâletinde boşalan göreve getirilen Bruno Taut (1880–1938) başkentte Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi (1937), Atatürk Lisesi

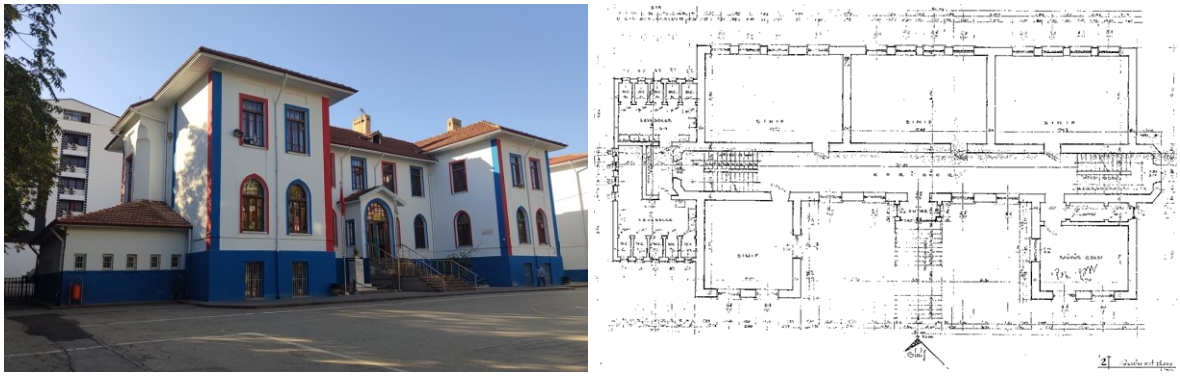
(1938) (Şekil 2.7) ve Cebeci Ortaokulu (1938) (Şekil 2.8) projelerini tasarlamıştır (Alpagut, 2018: 137). Bu imar seferberliği içerisinde, Egli ve Taut'un projeleri yanında Ankara'da Gazi ve Latife Okulları (1924), Mimar Kemal İlkokulu (1926) (Şekil 2.9), Gazi İlk ve Orta Muallim Mektebi (Gazi Eğitim Enstitüsü, 1930) gibi eğitim binaları yapılmış (Aslanoğlu, 1980: 17-20), eğitim hizmetinin önem ve önceliği neticesinde diğer şehirlerde de çeşitli kademelerde okul binalarının yapımı Erken Cumhuriyet Dönemi boyunca hızla gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde ayrıca, 1933 reformuyla kapatılan Darülfünun yerine kurulan İstanbul Üniversitesi için çeşitli binalar yanında, Ankara'da açılan yüksek okulların fakülte binaları projelendirilmiştir (Aslanoğlu, 1980: 51-52).

Şekil 2.7. Atatürk Lisesi (1938) a) dış görünüşü b) zemin kat planı (Alpagut, 2018: 147)

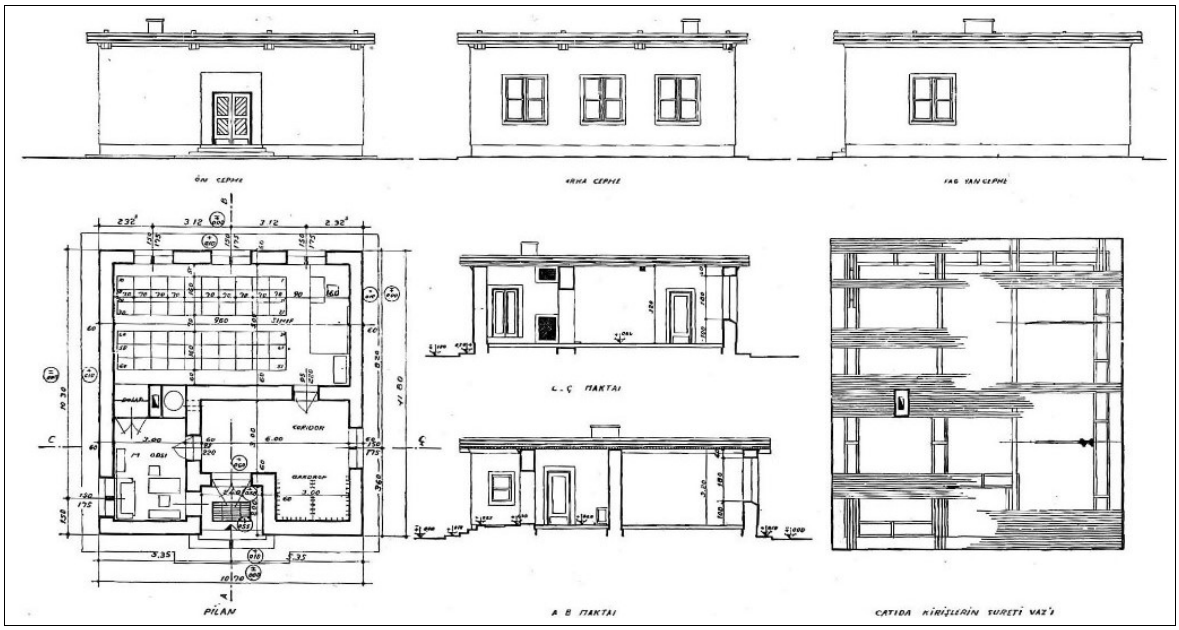

Şekil 2.8. Cebeci Ortaokulu (1938) a) dış görünüşü b-c) zemin kat planı ve ön cephesi (Aslanoğlu, 1980: 270)

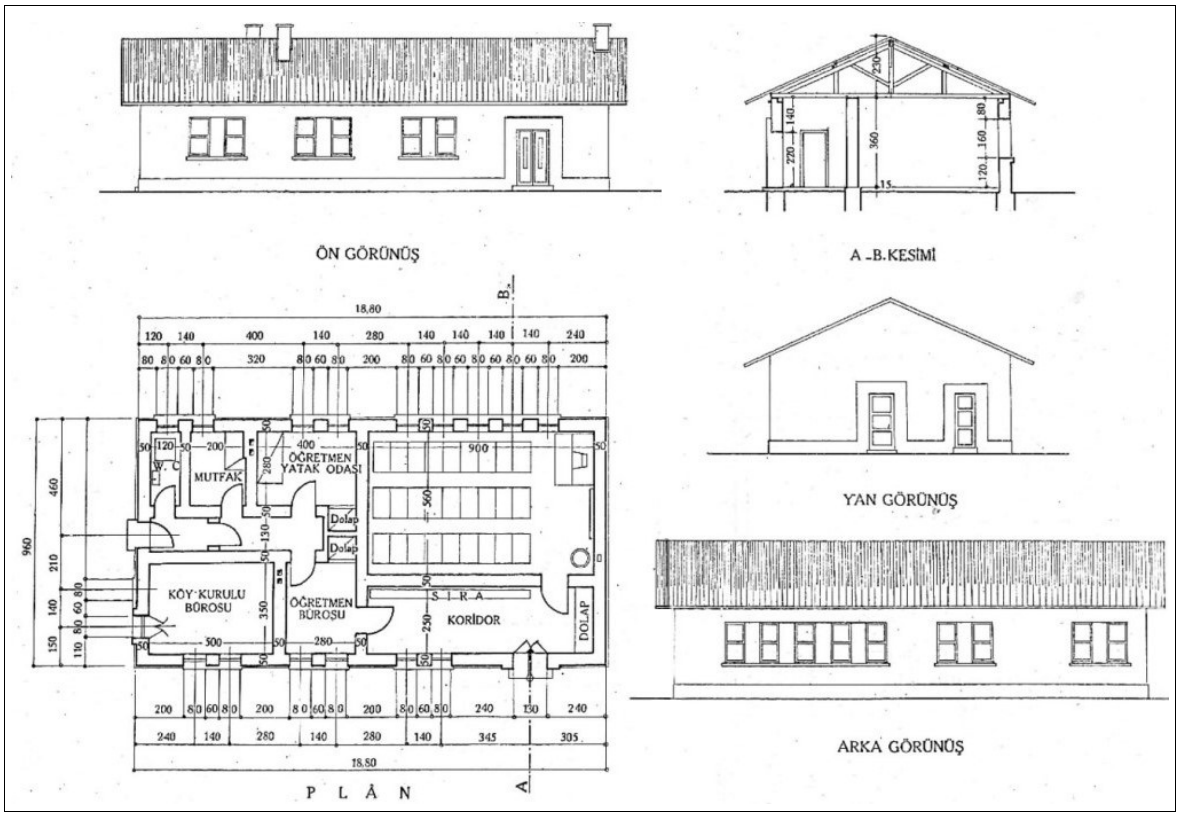

Şekil 2.9. Mimar Kemal İlkokulu (1926) a) dış görünüşü b) zemin kat planı (Alpagut, 2005: 378, 381)

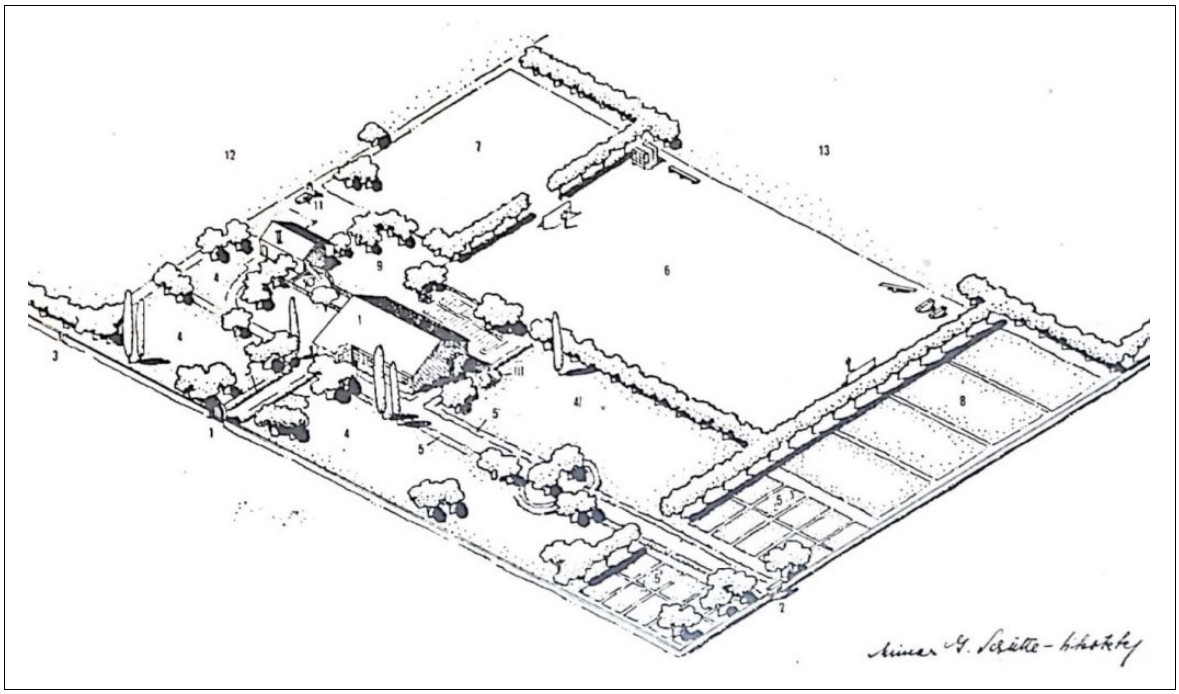
Başta başkent Ankara olmak üzere çeşitli şehir ve kasabalarda gerçekleştirilen münferit uygulamalara dair özel projeler dışında, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren birçok kamu yapısı gibi okul binaları da Vekâlet bünyesinde tip projeler olarak ele alınmaya başlanmıştır (Aslanoğlu, 1980: 51). Nitekim *Eğitim Teşkilatına Dair Kanun* (1926), Maarif Vekâletinin müdürlüklere gönderdiği planlar dışında okul inşa edilmesini yasaklamaktadır (Kul, 2010: 39). Böylece, henüz 1928'te Maarif Vekâleti tarafından bütün Anadolu için uygulanan tip okul projeleri yanında, 1931'de de otuz kadar ilkokul binası tip proje kullanılarak İstanbul'da inşa edilmiştir (Sayar, 1936a: 259). Egli'nin baş mimar olduğu dönemde Vekâletin hazırladığı tip okul projelerinin bazıları (Şekil 2.10) 1933'te "*İlkmektep Planları Albümü*" adıyla avanproje olarak yayınlanmış ve bu yayında, uygulanacak planların yetkin bir mimar tarafından 1:100 ölçeğinde yeniden çizilmesi ve gerektiğinde Vekâletten detaylı çizimlerin temin edilebileceği belirtilmiştir (Maarif Vekâleti, 1933: 1). Ayrıca 1937'de yayınlanan "*Köy Okulu Binası*" adlı yayında, Maarif Vekâletinin talebi doğrultusunda ve gönderdiği taslağa uygun olarak Nafia Vekâletince (Bayındırlık Bakanlığı) hazırlanan iki tip köy okulu planı (Şekil 2.11) ile doğrama ve çatı detay resimlerine yer verilmiştir (Tarım ve Kültür Bakanlıkları, 1937: 9-10). Bunların yanında, Güzel Sanatlar Akademisi'nde görevli Grete Schütte-Lihotzky'nin (1939: 1-11) Maarif Vekâletince yayınlanan "*Yeni Köy Okulları Bina Tipleri Üzerine Bir Deneme*" adlı çalışmasında derslik sayısı ve öğretmen lojmanı, iklim özellikleri ve malzeme açısından farklı tiplerde ve kademeli olarak büyütülebilecek nitelikte köy okul planları yer almış, bu planların taslak niteliğinde olduğu ve ilgililere fikir vermek üzere basıldığı belirtilmiştir. Bu çalışmada, aynı dönemdeki diğer çalışmalardan farklı olarak okulun çevresiyle birlikte ele alındığı görülmektedir (Şekil 2.12).

Şekil 2.10. *İlkmektep Planları Albümü* (1933) adlı yayından örnek: Kerpiç malzemeden bir derslikli (altmış öğrencilik) köy okulu projesi (Maarif Vekâleti, 1933, plan. 010 tip BII a-1)

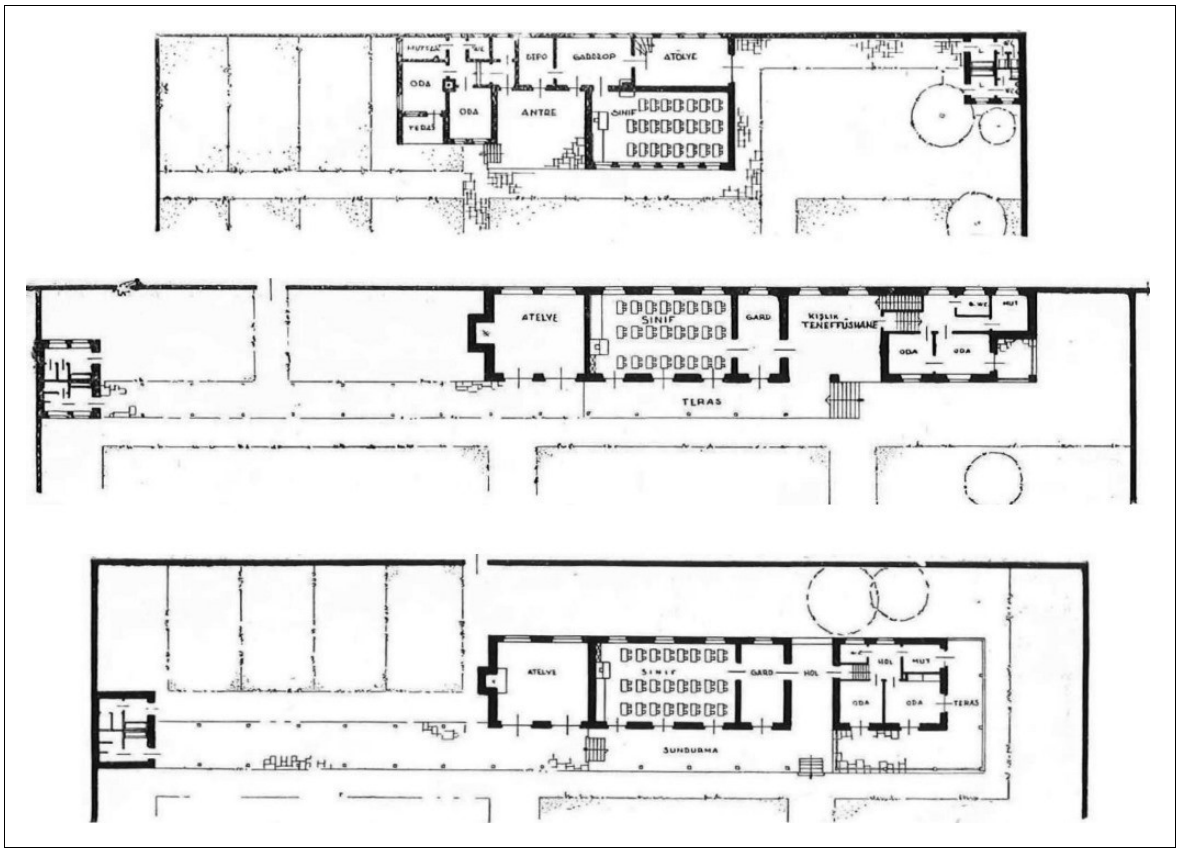

Şekil 2.11. *Köy Okulu Binası* (1937) adlı yayından örnek proje: Nafia Vekâleti Yapı İşleri Umum Müdürlüğünce hazırlanan bir derslikli köy okulu projesi (Tarım ve Kültür Bakanlıkları, 1937)

Şekil 2.12. *Yeni Köy Okulları Bina Tipleri Üzerine Bir Deneme* (1939) adlı yayından örnek okul ve etrafı: I. okul binası II. ayrı binada tuvalet, küçük hayvan ahırı ve alet yeri III. köy heyeti için kameriye (çardak) (Schütte-Lihotzky, 1939: 2)

Cumhuriyet'in bu ilk dönemlerinde okul projeleri elde etmek için Vekâlet bünyesindeki inşaat ofisinde gerçekleştirilen tasarımlar ve görevlendirilen yabancı mimarların çalışmaları yanında, proje yarışmaları da düzenlenmiştir (Kul, 2010: 54). Nitekim, 1940'lı yılların hemen başında, tüm köylerde ilkokul yaptırılmak üzere Maarif Vekâletince açılan mimarlık yarışması ile proje elde edilme yoluna gidilmiş, bu projelerde soğuk, sıcak ve ılıman iklim bölgelerinin gözetilmesi istenirken; elli öğrenci için bir derslik, bir vestiyer, on öğrencinin ağaç ve demir işleri yapmasına uygun bir atölye ile öğretmen lojmanı ve bunların yanında, yarısı kız öğrenciler ve yarısı da erkek öğrenciler için ve okulun dışında, bahçenin uygun bir noktasında olmak kaydıyla öğrenci tuvaletleri bina programına dahil edilmiştir (Sayar, 1940: 187). Nitekim, Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar'ın yarışmada birincilik kazanan projeleri 1940'lı yıllar boyunca ülke genelinde uygulanmıştır (Kul, 2011: 71) (Şekil 2.13).

Şekil 2.13. Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar'ın birincilik ödülü aldığı köy ilkokulu planları a) soğuk ilkim tipi b) ılıman iklim tipi c) sıcak iklim tipi (Sayar, 1942: 13-15)

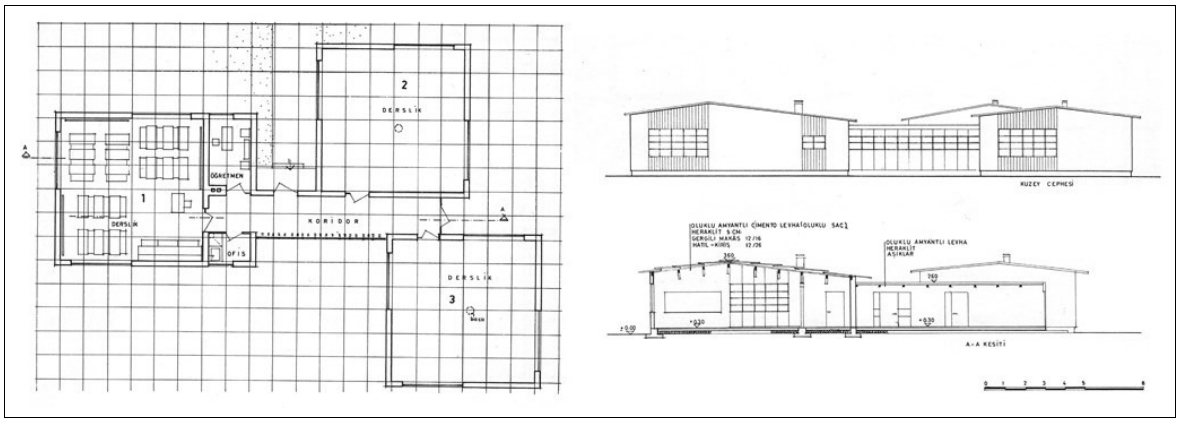
Cumhuriyet'in henüz başında, 1924 yılında Maarif Vekâleti tarafından Türkiye'ye davet edilen John Dewey'in (1939:12) hazırlamış olduğu "*Türkiye Maarifi Hakkında Rapor*" içinde okul binalarının Vekâlet bünyesinde oluşturulacak bir şube tarafından yapılması düşüncesi ile paralel şekilde 1927'de kurulan ve 1927–1936 yılları arasında Egli'nin ve Egli'nin istifasının ardından 1936–1938 arasında ise Taut'un başında olduğu inşaat ofisi tarafından gerçekleştirilen ilk ve ortaöğretim binaları (Alpagut, 2018: 137-140; Dere, 2021: 119; Kul, 2011: 67; Sayar, 1936b: 64), 1941 yılından itibaren yine Vekâlet bünyesinde kurulan Mesleki ve Teknik Öğretim Yapı İşleri Müdürlüğünün sorumluluğunda yapılmaya devam etmiştir. Müdürlüğün çalışmaları, *Mesleki ve Teknik Okullar Açılması ve Mevcutlarının Büyütülmesi Hakkındaki Kanun* (1942) ile birlikte Nafia Vekâletinin ilgili hükümlerine tabi olmaksızın sürdürülmüştür (Sezgin, 1981b: 8; MEB, 1990: 8).

Sınırlı gelişme döneminde okul binaları (1950–1997)

1950'lerde yeni okul projelerine ihtiyaç duyulmamış ve Erken Cumhuriyet Dönemi tip okul projelerinin uygulanmasına devam edilmiştir. 1950'lerin ardından ise, planlı kalkınma dönemine girilmiş olması sebebiyle yatırım ödeneklerinin bütçe kanunuyla verilmeye başlandığı 1960'lı yıllar boyunca ülkenin okul ihtiyacının karşılanmasında tip projelerin tasarlanması ve uygulanması önemli bir yer tutmuştur. Bu yatırımların gerçekleştirilmesi 1966'da adı Millî Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Öğretim Yapı İşleri Dairesi olarak değiştirilmiş bulunan birimce yürütülürken (Sezgin, 1981b: 8) projelerin yapımı Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü eliyle gerçekleştirilmiştir. Nitekim Bayındırlık Bakanlığının yaptığı proje çalışmaları sonunda 1961, 1962 ve 1966 tipi ilkokul projeleri, 1961, 1962, 1965 ve 1970 tipi yatılı bölge okulu (düşük nüfuslu köylerin bulunduğu bölgeler için geliştirilen ilkokul tipi) projeleri ile 1963, 1967 ve 1970 tipi ortaokul ve lise projeleri tasarlanmış ve uygulamaya geçirilmiştir (Bayındırlık Bakanlığı, 1974a, 1974b, 1974c). Nihayetinde 1968 yılında Millî Eğitim Bakanlığının, okulların projelendirilmesi ve inşaatı ile ilgili işlerinden sorumlu olan Yapı İşleri Dairesi'nin hizmetleri Bayındırlık Bakanlığı'na devredilmiş ve Yapı İşleri Dairesinin teknik personeli de 1969'dan itibaren Bayındırlık Bakanlığına geçirilmiştir. Böylece Yapı İşleri Dairesi, ilgili kanunların kendisine yüklediği görevlerden uzaklaştırılmış ve geniş çapta fonksiyon kaybetmiştir (Sezgin, 1981b: 8-9).

Bu dönemde yapılan 1961 tipi köy ilkokulları bir, iki ve üç derslikli olmak üzere ve üç ayrı iklim bölgesi için Akdeniz, Güney Akdeniz ve kara-dağ-yayla tipinde tasarlanmıştır (Şekil 2.14). Her üç tip okul planı da bir sirkülasyon aksı üzerine yerleştirilmiş ve ihtiyaca göre bir, iki ya da üç adet olan derslik biriminden ve dersliklerden birine bitişik şekilde planlanan öğretmen odası ve mutfaktan (ofis) oluşmaktadır. Derslikleri birbirine bağlayan sirkülasyon aksı, Akdeniz tipi okulda kapalı bir koridor biçimindeyken, Güney Akdeniz tipi okulda üstü saçak ile örtülmüş açık bir koridor biçiminde tasarlanmıştır. Dağ-kara-yayla tipi okulda ise kapalı biçimdeki koridor kısa tutulmuş, böylece derslikler birbirlerine yaslanmıştır. Aynı çalışma içinde köy ilkokulları için bir öğretmen lojmanı ile birlikte, okulun dışında yapılmak üzere iki tip tuvalet-depo binası da tasarlanmıştır.

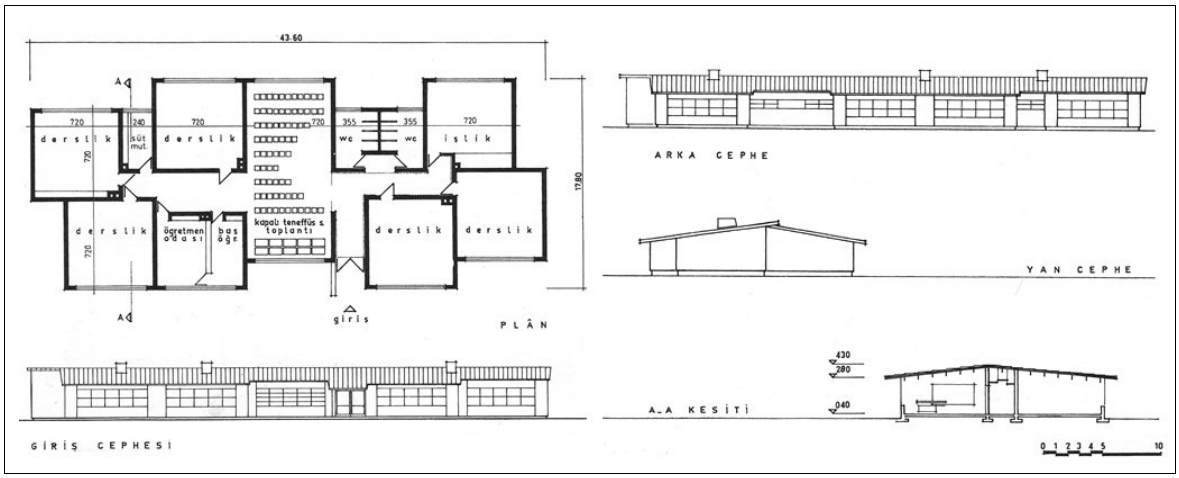
Akdeniz tipi iki derslikli köy ilkokulunun bir örneği Bursa'nın Gemlik ilçesi Kumla Köyü'nde uygulanmıştır (Bayındırlık Bakanlığı, 1974a).

Şekil 2.14. 1961 Akdeniz tipi bir, iki ve üç derslikli köy ilkokulu a) plan b) kuzey cephesi c) A-A kesiti (Bayındırlık Bakanlığı, 1974a)

Köyler için yapılan bu çalışmalar yanında, daha fazla nüfusa sahip olup öğrenci sayısının daha yüksek olduğu yerler için ise beş derslikli bir ilkokul projesi yapılmıştır. Bu ilkokul tipinde, köy ilkokullarından farklı olarak tuvaletler bina içerisinde yer alırken, artan öğrenci sayısına paralel olarak çok amaçlı bir salon plana eklenmiştir (Şekil 2.15)

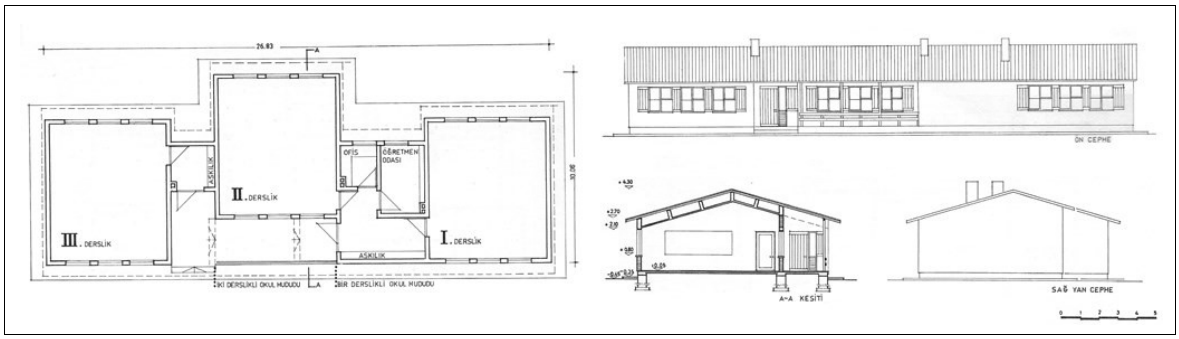
1961 tipi beş derslikli ilkokulun bir uygulaması Ankara'nın Çankaya ilçesinde (Çankaya İlkokulu) gerçekleştirilmiştir (Bayındırlık Bakanlığı, 1974a).

Şekil 2.15. 1961 tipi beş derslikli ilkokul a) plan b) giriş cephesi c) arka cephe d) yan cephe d) A-A kesiti (Bayındırlık Bakanlığı, 1974a)

1962 yılı çalışmaları neticesinde yine bir, iki ve üç derslikli köy ilkokulu projeleri hazırlanmış ve iklim bölgeleri açısından bir fark gözetilmemiş olan bu binalar, derslik sayısına göre etaplı olarak yapılabilecek şekilde planlanmıştır (Şekil 2.16). Bu okullar için

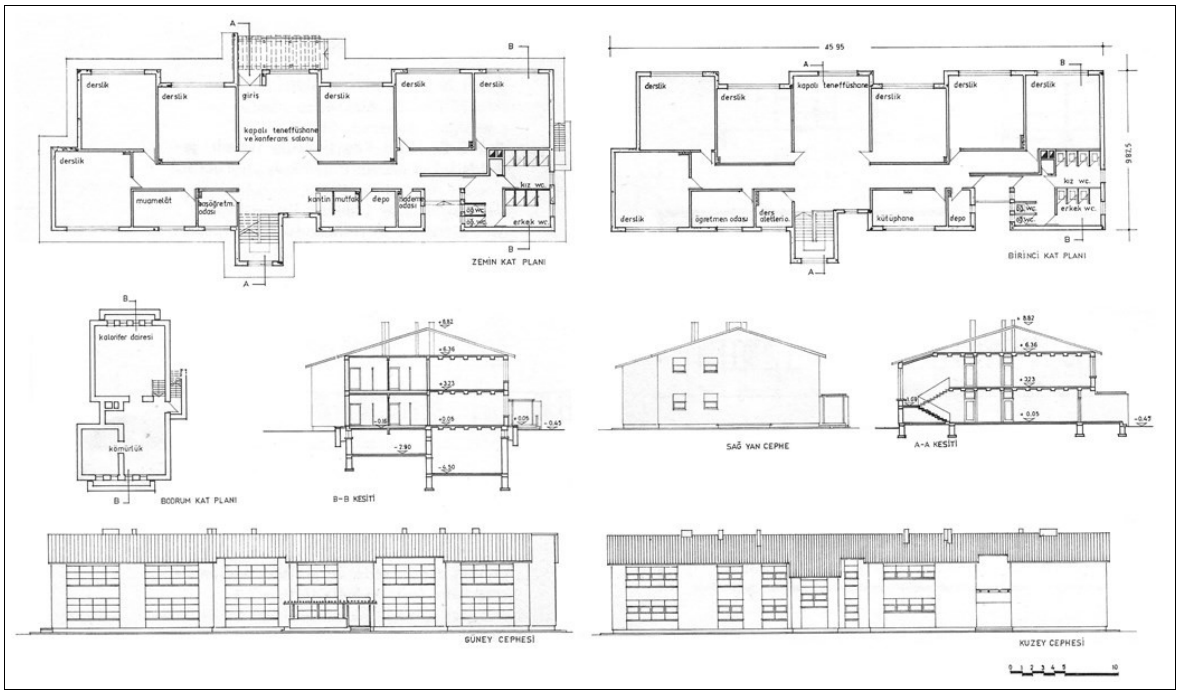
1961 çalışmasında olduğu gibi, bir öğretmen lojmanı ile bina dışında olmak üzere iki tip tuvalet-depo binası tasarlanmıştır.

Şekil 2.16. 1962 tipi bir, iki ve üç derslikli köy ilkokulu projesi a) plan b) ön cephe c) A-A kesiti d) sağ yan cephe (Bayındırlık Bakanlığı, 1974a)

Aynı çalışma içerisinde bir adet beş derslikli şehir-kasaba ilkokulu projesi gerçekleştirilmiştir. Bu proje 1961 tipine benzer şekilde merkezi konumda kapalı bir avlu ve bunu kesen bir koridor üzerine yerleştirilen derslikler ve yardımcı mekânlardan oluşmuştur. Ayrıca bu projeye bir kat ilave edilmesi ile de on derslikli şehir-kasaba ilkokulu projesi elde edilmiş, ilave edilen birinci katta kütüphane için mekân ayrılmıştır (Şekil 2.17). Planlarda yer alan kapalı avlular hem teneffüs alanı hem de konferans salonu olarak planlanmıştır. Bu okullarda bir de bodrum kat planlanmış ve bina dışından girişi olan bu katta kömürlük ve kalorifer dairesi yer almıştır. Projelerde beş derslikli okul tipinde altı ve on derslikli okul tipinde ise on iki derslik olduğu görülmektedir. Bu noktada plan tiplerinin hatalı şekilde isimlendirilmiş olduğu ya da planlarda derslik olarak belirtilen mekânların her katta bir adedinin atölye veya yedek derslik olduğu değerlendirilebilir.

1962 tipi beş derslikli şehir-kasaba ilkokulunun bir örneği İzmir'in Buca ilçesinde (Buca İlkokulu) ve 1962 tipi on derslikli şehir-kasaba ilkokulunun bir örneği de Bursa'nın Gemlik ilçesinde uygulanmıştır (Bayındırlık Bakanlığı, 1974a).

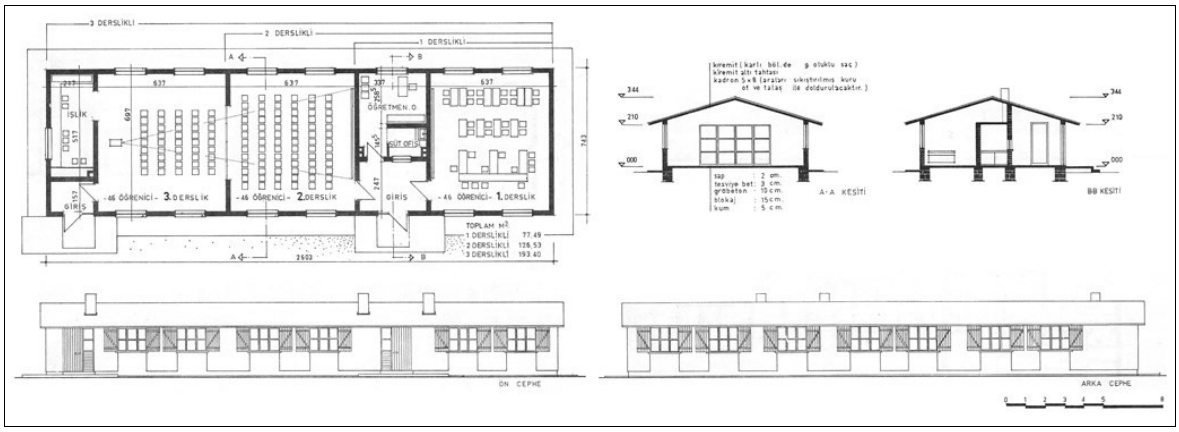

Şekil 2.17. 1962 tipi on derslikli şehir-kasaba ilkokulu projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) bodrum kat planı d) B-B kesiti e) sağ yan cephe f) A-A kesiti g) güney cephesi h) kuzey cephesi (Bayındırlık Bakanlığı, 1974a)

1960'lı yıllarda ülkedeki tip proje çalışmaları devam etmiş, neticesinde 1970'li yıllar boyunca da uygulanacak olan 1966 tipi projeler yapılmıştır. Bu projelerden bir, iki ve üç derslikli olan köy ilkokulu projeleri, önceki projelerde olduğu gibi etaplı bir uygulamaya uygun olarak tasarlanmıştır. Tefriş planlarından, farklı derslik düzenlerinin ve dolayısıyla farklı eğitim yöntemlerinin kullanılmasının öngörülmüş olduğu anlaşılan, ayrıca iki dersliğin birleştirilerek okul ve köyün sosyal faaliyetlerine imkân sağlayacak bir mekân oluşturulabilmesi sayesinde esnek bir tasarım anlayışının en temel düzeyde sergilendiği bu plan tiplerinde Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri uygulandığı üzere okul içinde tuvalet bulunmazken, 1961 ve 1962 örneklerinde olduğu gibi bir öğretmen odası ve bir mutfak (süt ofisi) bulunmakta ve üç derslikli planda bir de atölye (işlik) yer almaktadır (Şekil 2.18). Bu okullar için de önceki dönemlerdeki köy okullarında olduğu gibi iki tip tuvalet-depo binası tasarımı yanında, öğretmen lojmanı için bir yatak odalı küçük tip ve iki yatak odalı büyük tip bina tasarımı yapılmıştır.

1966 tipi köy ilkokullarından bir derslikli plan tipinin bir örneği Bursa'nın İznik ilçesi Kutluca Köyü'nde, iki derslikli plan tipinin bir örneği Bursa'nın Orhaneli ilçesi Sadağ Köyü'nde ve üç derslikli plan tipinin bir örneği ise Bursa'nın İnegöl ilçesi Ebebay (Edebey)

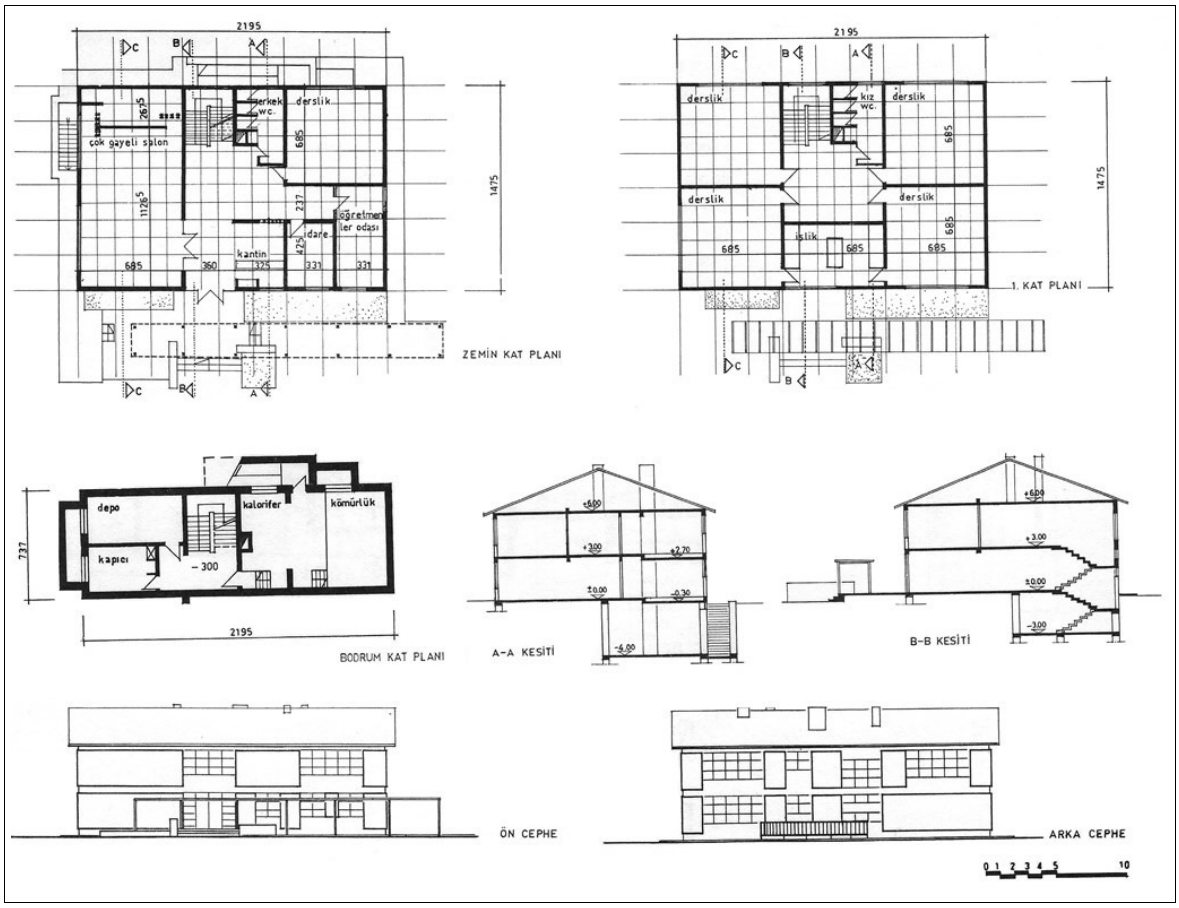
Köyü'nde ve bir diğer örneği ise Bursa'nın Mudanya ilçesi Aydınpınar Köyü'nde hayata geçirilmiştir (Bayındırlık Bakanlığı, 1974a).

Şekil 2.18. 1966 tipi bir, iki ve üç derslikli köy ilkokulu projesi a) plan b) ön cephe c) A-A kesiti d) B-B kesiti e) arka cephe (Bayındırlık Bakanlığı, 1974a)

1966 çalışmaları içerisinde beş ve on iki derslikli şehir-kasaba ilkokulları da tasarlanmıştır. İki katlı olarak yapılan beş derslikli okulun zemin katında birinci sınıf öğrencileri için bir derslik ile çok amaçlı salon, kantin, öğretmenler odası ve idare yer almakta, ikinci katta ise bir hol etrafında dört derslik ve bir atölye (işlik) bulunmaktadır. Her iki katta tuvaletler için yer ayrılmış, bunlardan biri erkek diğeri ise kız öğrenciler için planlanmıştır. Bu okul tipinde bir de bodrum kat planlanmış ve hem bina içinden hem de bina dışından inilen bu katta kapıcı odası ve depo ile birlikte kömürlük ve kalorifer dairesi yer almıştır (Şekil 2.19). On iki derslikli şehir-kasaba ilkokulu ise beş derslikli iki ünitenin yan yana getirilmesi ile oluşturulmuştur. Beş derslikli okulun zemin katında yapılacak bir tadilatla yanına bir ünite daha eklenmesi sayesinde ya da baştan iki ünite olarak yapılması şeklinde ortaya çıkan bu okul tipinde iki ayrı giriş bulunmakta, üst katta iki ünite arasında bir bağlantı bulunmamakta ve bu bağlantı ancak alt kattan sağlanmaktadır.

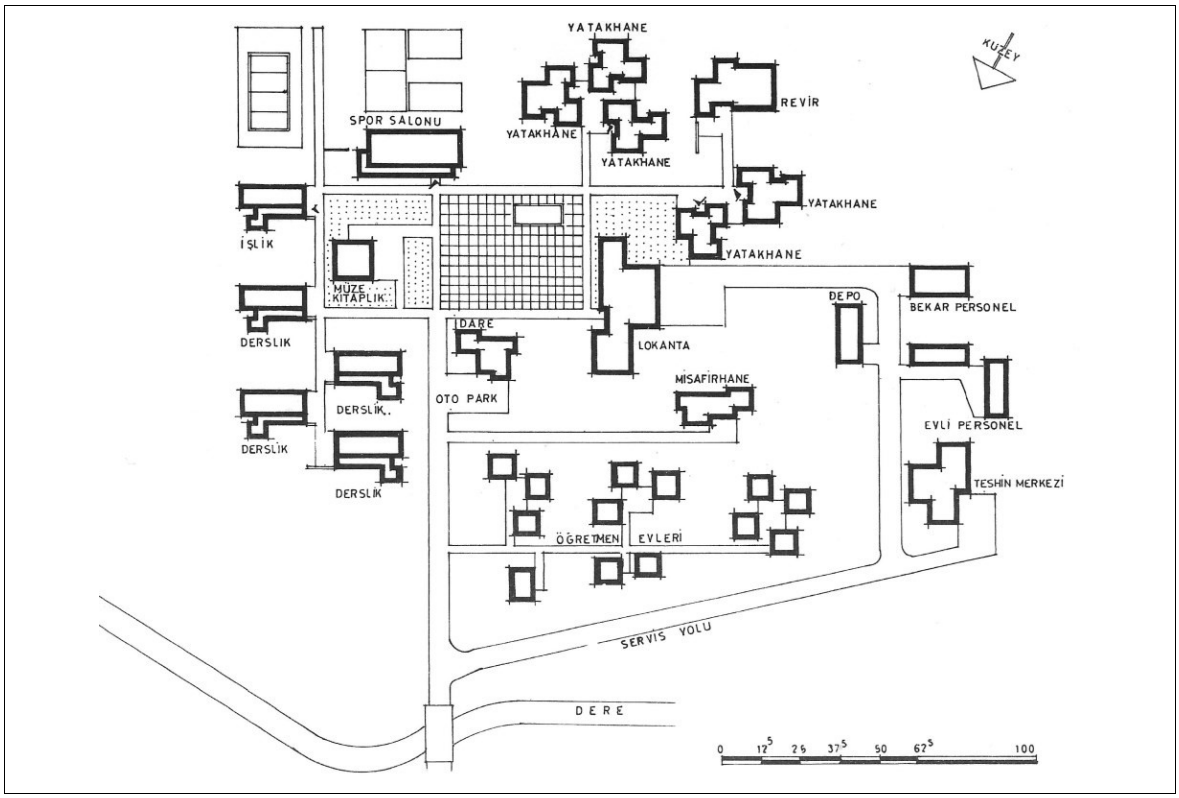
1966 tipi beş derslikli şehir-kasaba ilkokulunun bir örneği Bursa'nın Sırameşeler mahallesinde (Sırameşeler İlkokulu) ve on iki derslikli ilkokulun bir örneği ise Ankara'da (Süleyman Nazif İlkokulu) gerçekleştirilmiştir (Bayındırlık Bakanlığı, 1974a).

Şekil 2.19. 1966 tipi on iki derslikli şehir-kasaba ilkokulu projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) bodrum kat planı d) A-A kesiti e) B-B kesiti f) ön cephe g) arka cephe (Bayındırlık Bakanlığı, 1974a)

1960'lı planlı kalkınma yılları, köy ve şehir-kasaba ilkokulları yanında bir başka ilkokul tipi olarak yatılı bölge okullarının da projelerinin yapıldığı bir dönem olmuştur. Nüfusu 250'nin altında olduğu için bağımsız bir ilkokul binası yapmanın ekonomik olmadığı köylerin bulunduğu bölgelerin okul ihtiyacını karşılamak, Türkçe konuşma oranının düşük olduğu bölgelerde öğrencileri dil, sosyal ve fiziki bakımdan uygun bir çevrede toplayıp bir arada eğitmek ve kız öğrencilerin okula devamını sağlamak amaçlarıyla ve *222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu* (1961) dayanak alınarak kurulan yatılı bölge okulları için ilk çalışma 1961 yılında yapılmıştır. 1961 tipi yatılı bölge okulları, küçük yaşta köylerinden ayrılacak olan çocukların yeni okul çevrelerini ve eğitimleri ardından geri döndüklerinde ise köylerini yadırgamamaları için bir köy ortamı yaratacak şekilde, küçük ve çok sayıda tek katlı binadan meydana gelecek şekilde projelendirilmiştir. Bu anlayışla ve beş yüz öğrenci için yapılan çalışmada beş adet derslik ve bir adet atölye (işlik) bloğu yanında idare, yemekhane, spor salonu, müze ve kitaplık, revir, misafirhane, ısı merkezi (teshin merkezi) ve depo blokları

ile bekar personel lojmanı, evli personel lojmanı ve on üç adet de öğretmen lojmanı yer almaktadır (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c). Bununla birlikte Bingöl'de Solhan Yatılı Bölge Okulunda olduğu gibi blok adetlerinde değişiklik yapıldığı da görülmektedir (Şekil 2.20).

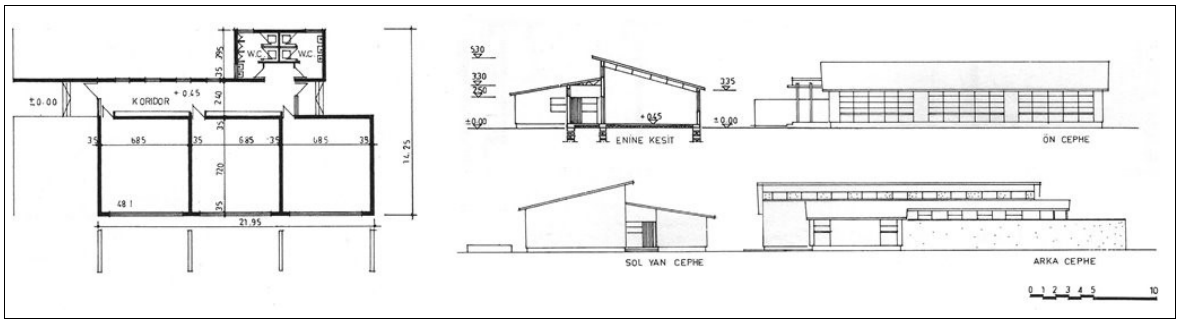

Şekil 2.20. 1961 tipi Bingöl Solhan Yatılı Bölge Okulu vaziyet planı (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c)

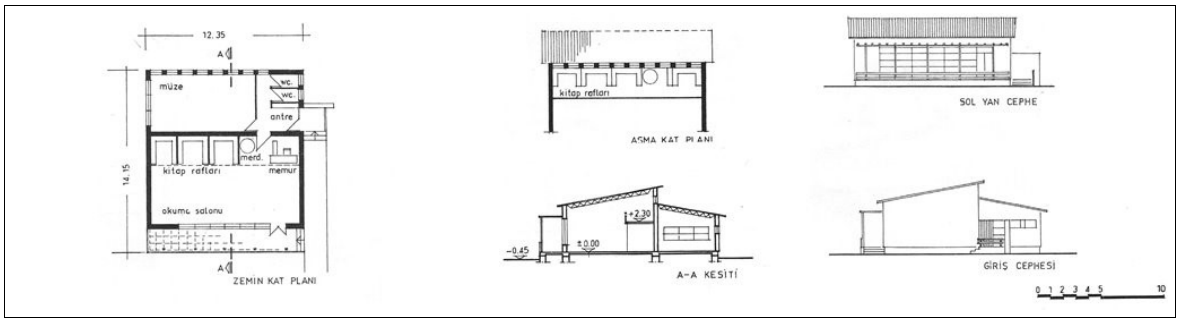
1961 tipi yatılı bölge okullarının derslik ve atölye (işlik) blokları aynı plan şemasına sahip olup bir koridorun tek tarafı boyunca sıralanan üç derslik ve koridor sonunda kız ve erkek öğrenciler için tuvaletten oluşmakta, niş içerisine alınan dolap-elbise askılıkları koridorda yer almaktadır (Şekil 2.21). Yapı grubundaki bir diğer eğitim birimi olan kitaplık-müze bloğu, müze için ayrılmış bağımsız bir oda ile asma katı ve verandası bulunan kitaplık bölümlerinden oluşmaktadır (Şekil 2.22). Vaziyet planında derslik ve kitaplık-müze bloklarının devamında ve aynı aks üzerinde yer alan bir diğer eğitim birimi olan spor salonu ise aynı zamanda bir toplantı ve gösteri salonu olarak planlanmış ve içerisinde sahne yeri ayrılmıştır (Şekil 2.23).

1961 tipi yatılı bölge okulu projeleri, Bingöl'ün Solhan ilçesi dışında, Urfa'nın Akçakale, Mardin'in Kızıltepe, Diyarbakır'ın Silvan, Van'ın Erciş, Bitlis'in Tatvan, Ağrı'nın Eleşkirt,

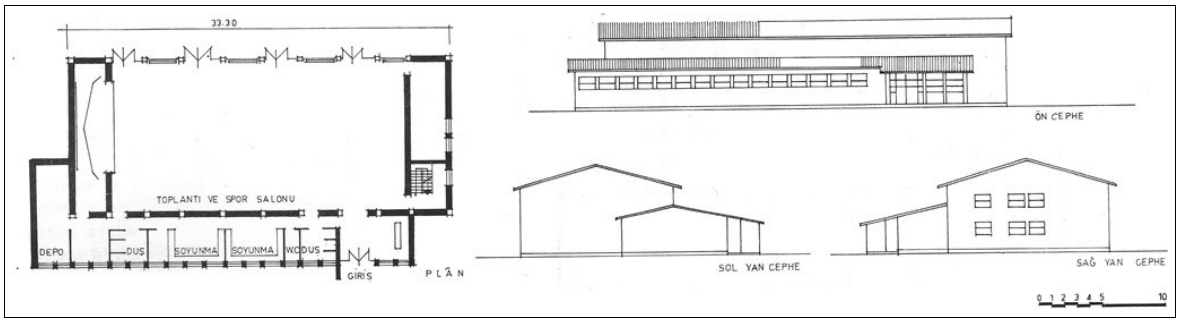
Elazığ'ın Karakoçan, Erzurum'un Hınıs ve Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçelerinde de uygulanmıştır (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c).

Şekil 2.21. 1961 tipi yatılı bölge okulu derslik bloğu a) plan b) kesit c) ön cephe d) sol yan cephe d) arka cephe (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c)

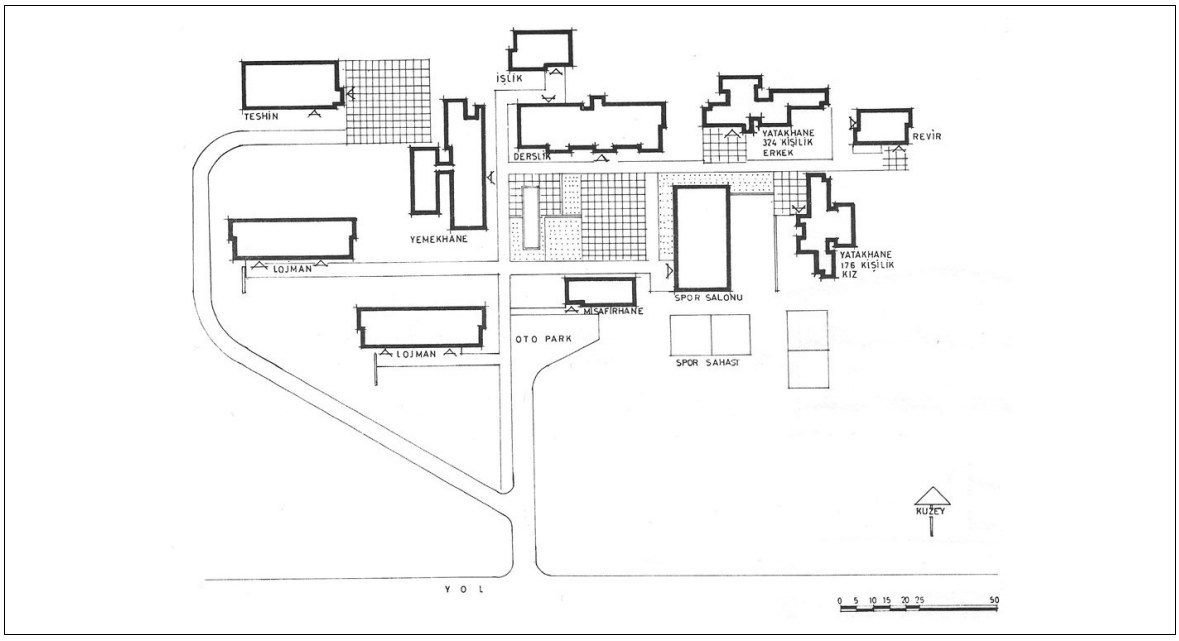
Şekil 2.22. 1961 tipi yatılı bölge okulu kitaplık-müze bloğu a) zemin kat planı b) asma kat planı c) sol yan cephe d) A-A kesiti e) giriş cephesi (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c)

Şekil 2.23. 1961 tipi yatılı bölge okulu spor salonu a) plan b) ön cephe c) sol yan cephe d) sağ yan cephe (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c)

1961 yılında gerçekleştirilen tasarımın ardından, yeni bir çalışma ile 1962 tipi yatılı bölge okullarının projeleri yapılmıştır. Bu projelerde, ilk yatırım ve işletme maliyetleri dikkate alınarak binalar iki ve üç katlı olarak tasarlanmıştır. Böylece okul yerleşkelerinin bir köy

görünümünde olması fikrinden uzaklaşılmış olmaktadır. Nitekim yerleşke içindeki binaların kat sayısının artmasının yanında yoğunlukları da artmıştır. Bu projelerde üç yüz ya da beş yüz öğrencilik derslik bloğu yanında atölye (işlik), yemekhane, spor salonu, misafirhane, kız ve erkek yatakhaneleri, revir ve ısı merkezi (teshin merkezi) ile iki adet lojman bloğu bulunmaktadır (Şekil 2.24).

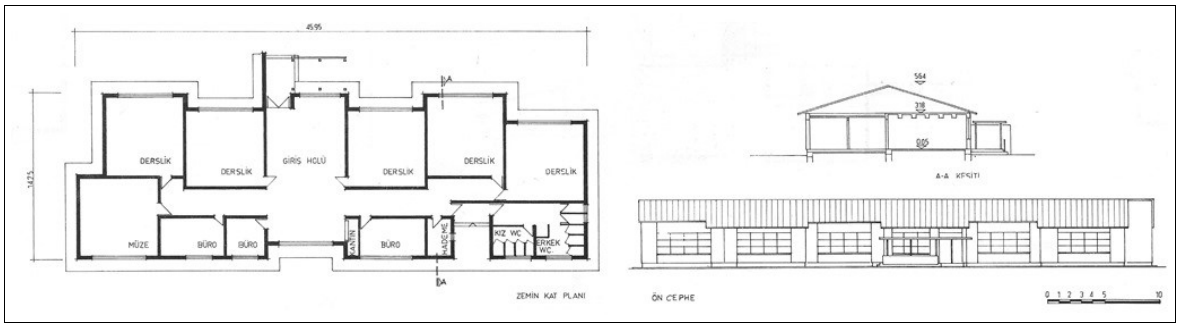

Şekil 2.24. 1962 tipi Kars Kağızman Yatılı Bölge Okulu vaziyet planı (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c)

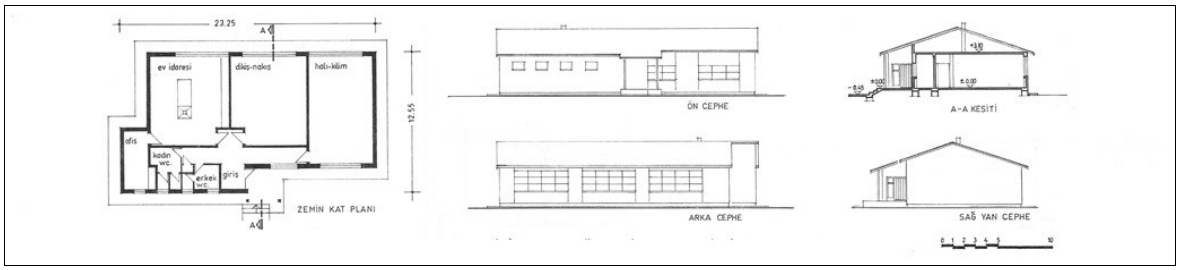
1962 tipi yatılı bölge okullarının derslik blokları, aynı yıl yapılan şehir-kasaba ilkokul planları ile hemen hemen aynı olup, üç yüz öğrenci kapasitesi için 1962 tipi beş derslikli ilkokul planı ve beş yüz öğrenci kapasitesi için ise aynı tipin on derslikli olan şekli kullanılmıştır. Bu derslik bloklarında, 1961 tipi yatılı bölge okulundan farklı olarak tüm öğrenciler tek bir binada toplanmış ve müze bloğu da derslik binası içinde planlanmıştır (Şekil 2.25). Ev idaresi, dikiş-nakış ve halı-kilim birimlerinden oluşan atölye (işlik) bloğu ise derslik bloğundan bağımsız, tek katlı bir bina olarak tasarlanmıştır (Şekil 2.26). Yerleşke içerisindeki bir diğer eğitim birimi olan spor salonu, 1961 tipi spor salonunda olduğu gibi, spor faaliyetleri yanında sahne sanatlarına da uygun biçimde planlanmıştır. Nitekim her iki salonda da birbirine yakın plan şemaları kullanılmıştır (Şekil 2.27).

1962 tipi yatılı bölge okulu projeleri, Kars'ın Kağızman ilçesi yanında o tarihte Kars'ın ilçesi olan Ardahan'da ve Hatay'ın Reyhanlı ve Kırıkhan, Malatya'nın Pötürge, Muş'un Til,

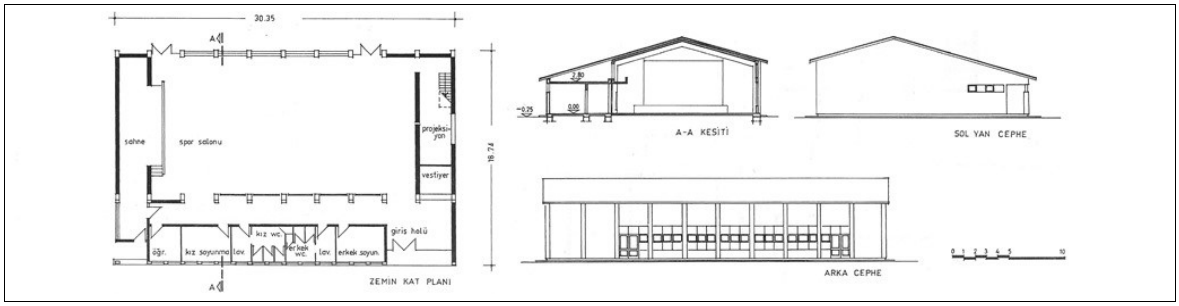
Nurettin ve Varto ilçeleri ile Elazığ'ın Palu ilçelerinde uygulanmıştır (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c).

Şekil 2.25. 1962 tipi yatılı bölge okulu derslik bloğu a) plan b) A-A kesiti c) ön cephe (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c)

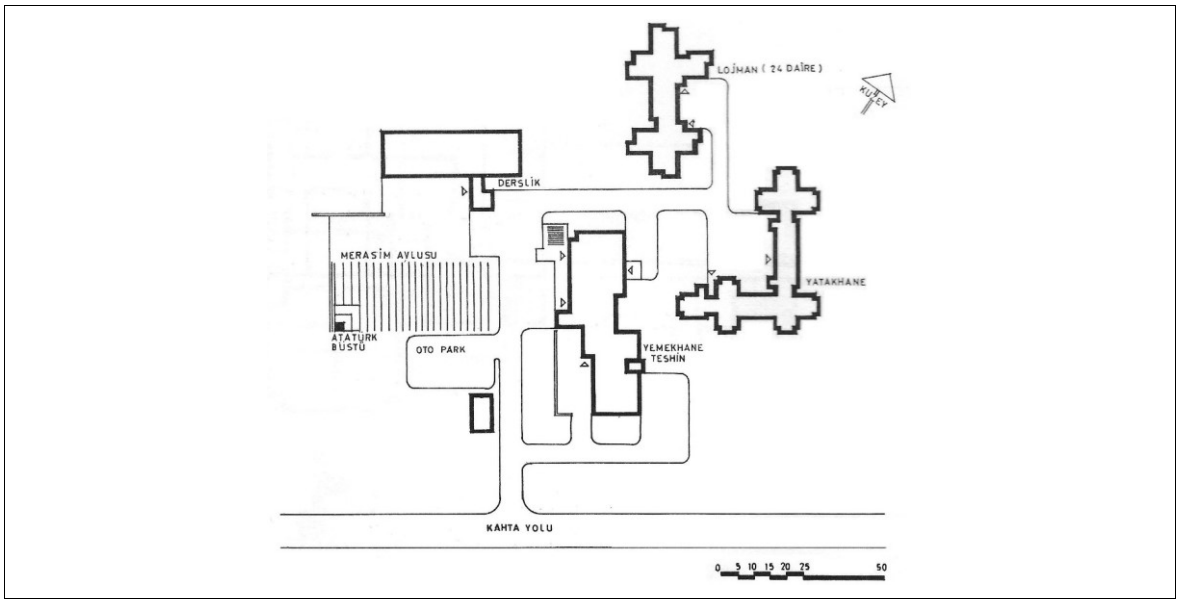

Şekil 2.26. 1962 tipi yatılı bölge okulu atölye (işlik) bloğu a) plan b) ön cephe c) arka cephe d) A-A kesiti e) sağ yan cephe (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c)

Şekil 2.27. 1961 tipi yatılı bölge okulu spor salonu a) plan b) A-A kesiti c) sol yan cephe d) arka cephe (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c)

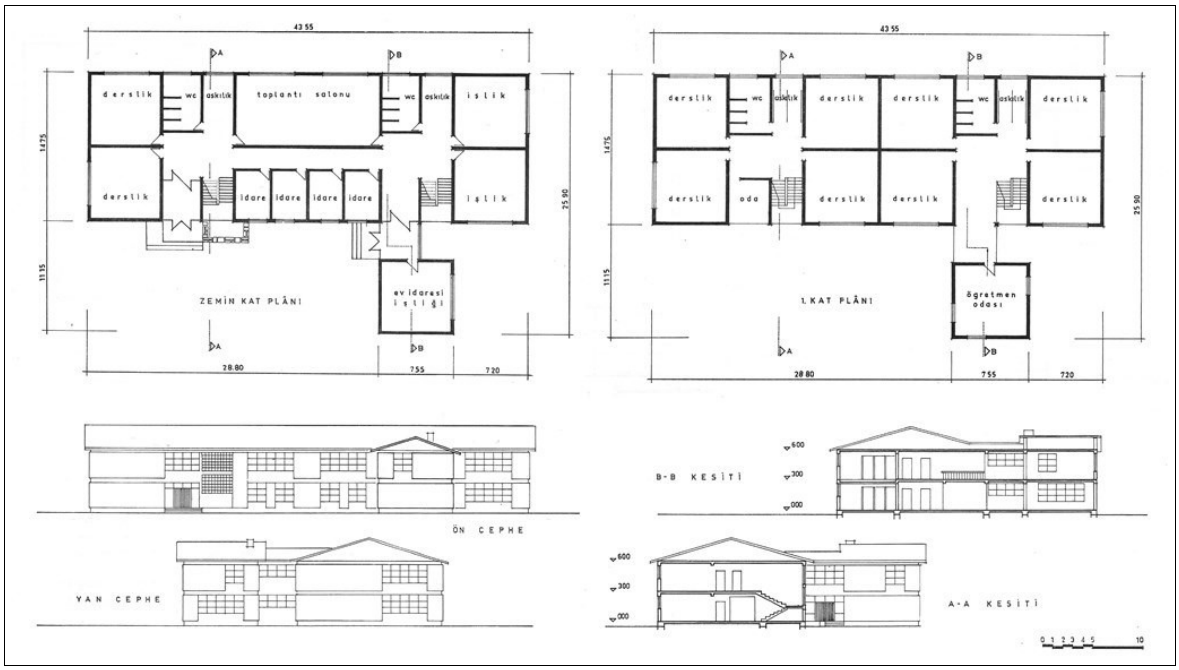
Yatılı bölge okulları tasarımı 1965'te yenilen ele alınmış, 1961'de otuz dört ve 1962'de on bir bloktan oluşan okul yerleşkeleri, 1965 tipinde derslik, yemekhane, yatakhane ve lojman olmak üzere toplam dört bloktan ibaret olarak planlanmıştır (Şekil 2.28).

Şekil 2.28. 1965 tipi Adıyaman Kahta Yatılı Bölge Okulu vaziyet planı (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c)

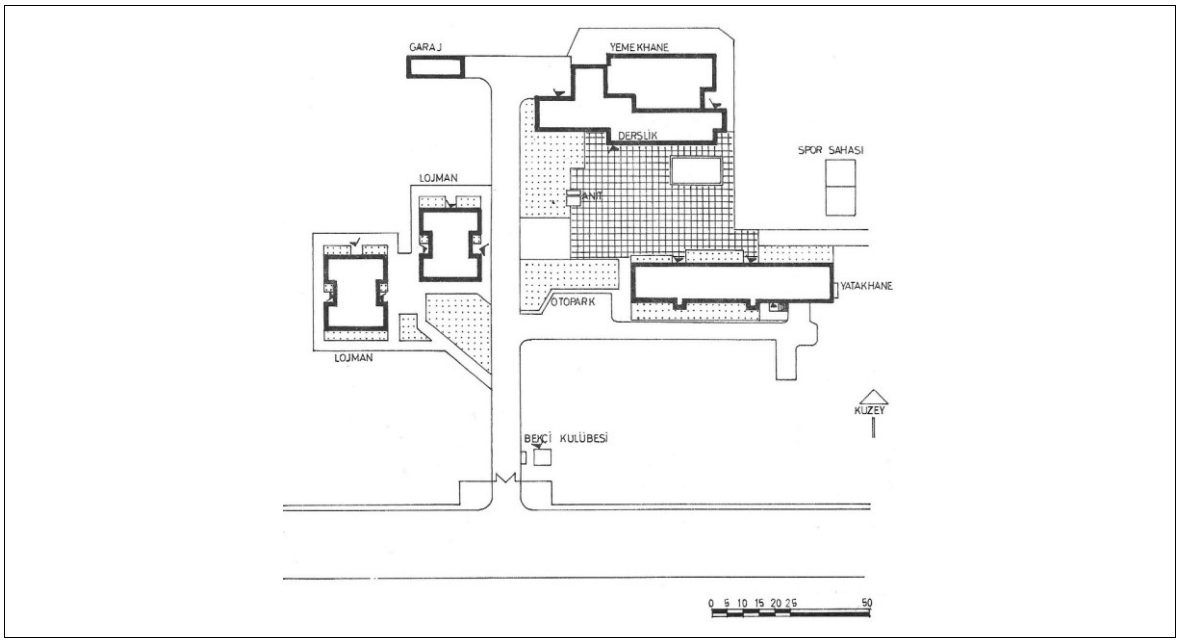
1965 tipi yatılı bölge okullarının derslik blokları, aynı dönemde yapılan on iki derslikli şehir-kasaba ilkokul planlarında birtakım ufak değişiklikler ve bina girişine bir eklenti yapılması neticesinde ortaya çıkmıştır (Şekil 2.29). Yapılan eklentinin zemin katında ev idaresi atölyesi (işliği) ve birinci katında ise öğretmen odası yer almaktadır. Bu plan tiplerinde ayrı bir atölye bloğu bulunmadığından, tüm atölyeler bina içinde konumlandırılmıştır. Önceki yıllarda üretilen planlardan farklı olarak okul içinde müze için yer ayrılmadığı gibi derslik bloğunda ya da bağımsız olarak spor salonu da planlanmamıştır. Spor salonunun ana işlevi dışındaki gösteri ve toplantı faaliyetleri için ise yemekhane binası öngörülmüştür.

1965 tipi yatılı bölge okullarının bir örneği Adıyaman'ın Kahta ilçesinde olmakla birlikte, diğer örnekleri Ağrı'nın Diyadin, Erzurum'un Karayazı, Erzincan'ın Refahiye, Siirt'in Eruh, Mardin'in Gercüş, Urfa'nın Siverek, Hakkari'nin Yüksekova, Malatya'nın Akçadağ ve Bingöl'ün Kiğı ilçelerinde yapılmıştır (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c).

Şekil 2.29. 1965 tipi yatılı bölge okulu derslik bloğu a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) ön cephe d) B-B kesiti e) yan cephe f) A-A kesiti (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c)

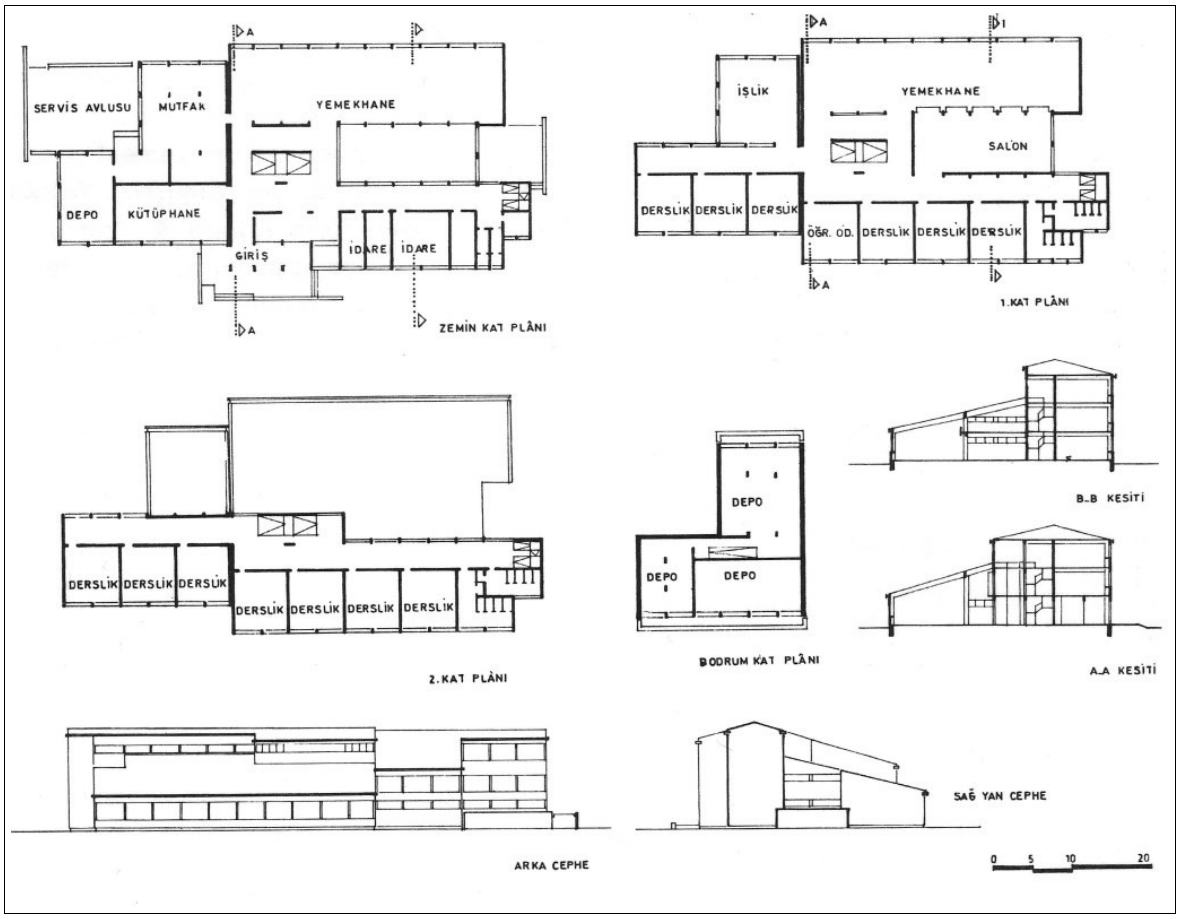
Böylece, 1960'lı yıllar boyunca on adedi 1961 tipi, dokuz adedi 1962 tipi ve on adedi ise 1965 tipi olmak üzere toplam yirmi dokuz yatılı bölge okulu yapılırken, 1970–1972 yılları arasındaki kısa dönemdeki yatırım programları ile o güne kadar yapılan yatılı bölge okulu sayısına yakın şekilde toplam yirmi sekiz adet daha yatalı bölge okulu gerçekleştirilmiş ve 1970'lerde yapılan bu okullarda 1970 tipi yatılı bölge okulu planları kullanılmıştır. Bu okul plan tiplerinde, ekonomik sebeplerle önceki yıllarda da uygulandığı üzere blok sayısını azaltma yönünde hareket edilmiş ve bu anlayışla derslik ve yemekhane tek bir blokta toplanmıştır. Okul yerleşkeleri derslik-yemekhane bloğu, yatakhane-ısı merkezi (teshin merkezi) bloğu ve lojman-misafirhane bloğundan oluşmakta, alanda ayrıca otobüs garajı ve bekçi kulübesi yer almaktadır (Şekil 2.30).

Şekil 2.30. 1970 tipi Maraş Afşin Yatılı Bölge Okulu vaziyet planı (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c)

1970 tipi yatılı bölge okullarında yemekhane ile birleştirilmiş olan derslik bloğunun zemin katında yemekhane ve yemekhanenin yardımcı mekânları ile idare birimleri yer almakta, ayrıca bir kütüphane ile iki kat yüksekliğindeki çok amaçlı salon bulunmaktadır. Yapı bloğunun birinci katında derslikler ve bir atölye (işlik) yer almakta, yatılı bölge okullarında ilk defa olarak tasarlanan üçüncü katta ise koridor boyunca diğer derslikler sıralanmaktadır. Yapının kısmi bodrum katı depolar için ayrılmıştır (Şekil 2.31).

Maraş'ın Afşin ilçesinde yapılan yatılı bölge okulu dışında yine Maraş'ın Pazarcık ve Merkez, Adıyaman'ın Çelikhan, Bingöl'ün Genç, Gaziantep'in Nizip, Gümüşhane'nin Bayburt, Merkez, Kelkit ve Şıran, Kars'ın Arpaçay, Malatya'nın Merkez, Elazığ'ın Baskil, Hatay'ın Yayladağ, Sivas'ın Hafik, Suşehri ve Divriği, Tokat'ın Artova, Urfa'nın Bozova, Van'ın Başkale, Ağrı'nın Doğubeyazıt, Bitlis'in Merkez, Çankırı'nın Eskipazar, Hakkari'nin Şemdinli, Kastamonu'nun Merkez ve Siirt'in Şirvan ilçelerinde 1970 tipi yatılı bölge okulu projeleri uygulanmıştır (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c).

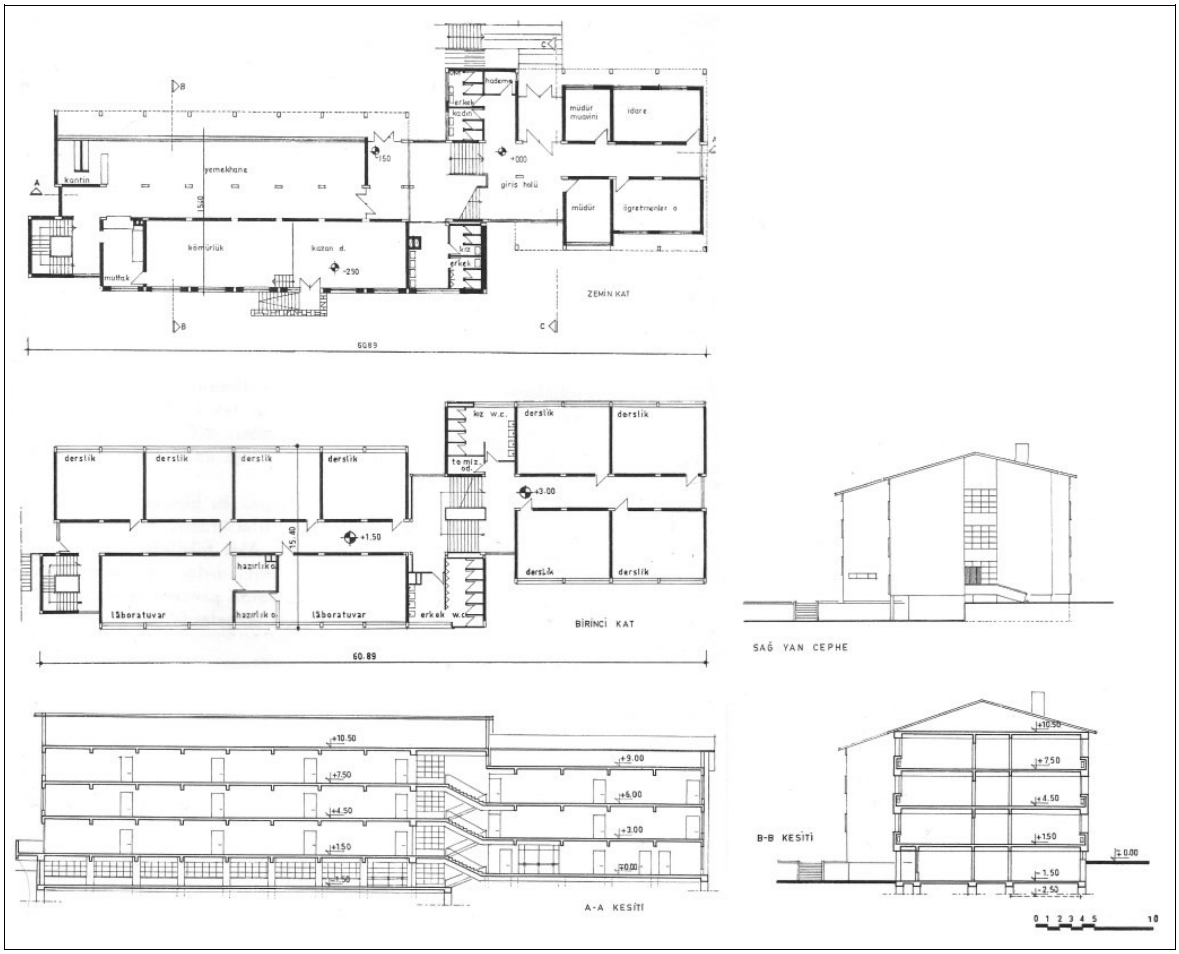
Şekil 2.31. 1970 tipi yatılı bölge okulu derslik-yemekhane bloğu a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) ikinci kat planı d) bodrum kat planı e) B-B kesiti f) A-A kesiti g) arka cephe h) sağ yan cephe (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c)

1961 ve 1962'de tasarımı gerçekleştirilen ilkokul ve yatılı bölge okulu projelerinin ardından 1963'te, ilgili müfredat için ihtiyaç duyulan mekânları karşılayacak şekilde beş, sekiz, on iki, on altı ve yirmi bir derslikli tip ortaokul projeleri hazırlanmıştır. Okullar ortada bir merdiven ile birleştirilmiş iki bloktan oluşmakta ve bloklar arasında yarım kata karşılık gelecek şekilde kot farkı bulunmaktadır. Bu şekilde eğimli arazilerde yapılacak uygulamalar esnasında kazı işinin en aza indirilmesi amaçlanmıştır (Bayındırlık Bakanlığı, 1974b).

Derslik sayısı gözetilerek beş ayrı tipte oluşturulan bu projeler aynı plan şemasını kullanmakta, aralarındaki fark binaya kat ve koridor sonuna derslik modülü ilave edilmesi biçiminde ortaya çıkmaktadır. Koridor mesafesinin fazla olduğu on altı ve yirmi bir derslikli tiplerde koridor sonuna birer merdiven de eklenmiştir. Binanın zemin katında giriş holünün olduğu blokta idari birimler ve diğer blokta ise yemekhane ve ısı merkezi bulunmaktadır.

Binanın üst katlarında ise derslikler, atölyeler ve laboratuvarlar ile bunların hazırlık odaları yer almaktadır (Şekil 2.32).

1963 tipi ortaokulların beş derslikli bir örneği Denizli'de (Denizli Ortaokulu), sekiz derslikli bir örneği Trabzon'un Maçka ilçesinde (Maçka Ortaokulu), on iki derslikli bir örneği Ankara'nın Mamak ilçesinde (Mamak Ortaokulu) on altı derslikli bir örneği Trabzon'un Beşikdüzü ilçesinde (Beşikdüzü Ortaokulu) ve yirmi bir derslikli bir örneği ise Ankara'nın Yenimahalle ilçesinde (Yunus Emre Ortaokulu) hayata geçirilmiştir. Bu plan tipi her ne kadar ortaokul olarak geliştirilmiş olsa da Konya'nın Karaman ilçesinde on altı derslikli lise (Karaman Kız Lisesi) ve İstanbul'un Üsküdar ilçesinde ise yirmi bir derslikli lise (Çamlıca Kız Lisesi) olarak uygulanmıştır (Bayındırlık Bakanlığı, 1974b).

Şekil 2.32. 1963 tipi on iki derslikli ortaokul projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) sağ yan cephe d) A-A kesiti e) B-B kesiti (Bayındırlık Bakanlığı, 1974b)

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren devlet eliyle yaptırılan okul projelerinin tasarımcılarının kimler olduğu konusunda resmî kaynakların sessizliği 1990'lara kadar sürerken, 1963 tipi ortaokul projelerinin Orhan Akyürek'in (1932–2022) tasarımı olduğu ise *Arkitekt* dergisindeki bir makale vasıtasıyla dolaylı yoldan bilinmektedir (Sayar, 1973:70).

1963 tipi bu ortaokulların inşa edildikleri yerlerde derslik ihtiyacının artması ya da köy ve kasabaların okul ihtiyaçlarını karşılamakta kullanılmak üzere 1967'de ek pavyon binaları projelendirilmiştir. 1967 tipi ek pavyonlar altı, sekiz ve on iki derslikli olarak planlanmıştır. En küçük tip olan altı derslikli ek pavyon tek kattan oluşmakta ve bu binada giriş aksının bir yanında tuvaletler ve idare birimleri, diğer tarafında ise iki cephesine üçer dersliğin dizildiği bir koridor yer almaktadır. Bu plan tipine bir kat ilave edilmesi ile on iki derslikli plan tipi ve on iki derslikli plan tipinde her katta koridor sonundaki ikişer dersliğin kaldırılması ile de sekiz derslikli plan tipi elde edilmektedir (Şekil 2.33).

Ortaokul olarak planlanmış olsa da tıpkı 1963 tipi ortaokullarda olduğu gibi hem ortaokul hem de lise binası olarak kullanılan 1967 tipi ek okul pavyonlarının on iki derslikli örnekleri Bursa'nın İnegöl ilçesinde (İnegöl Lisesi), Ordu'nun Perşembe ilçesinde (Perşembe Ortaokulu) ve Giresun'da uygulanmış bulunmaktadır (Bayındırlık Bakanlığı, 1974b).

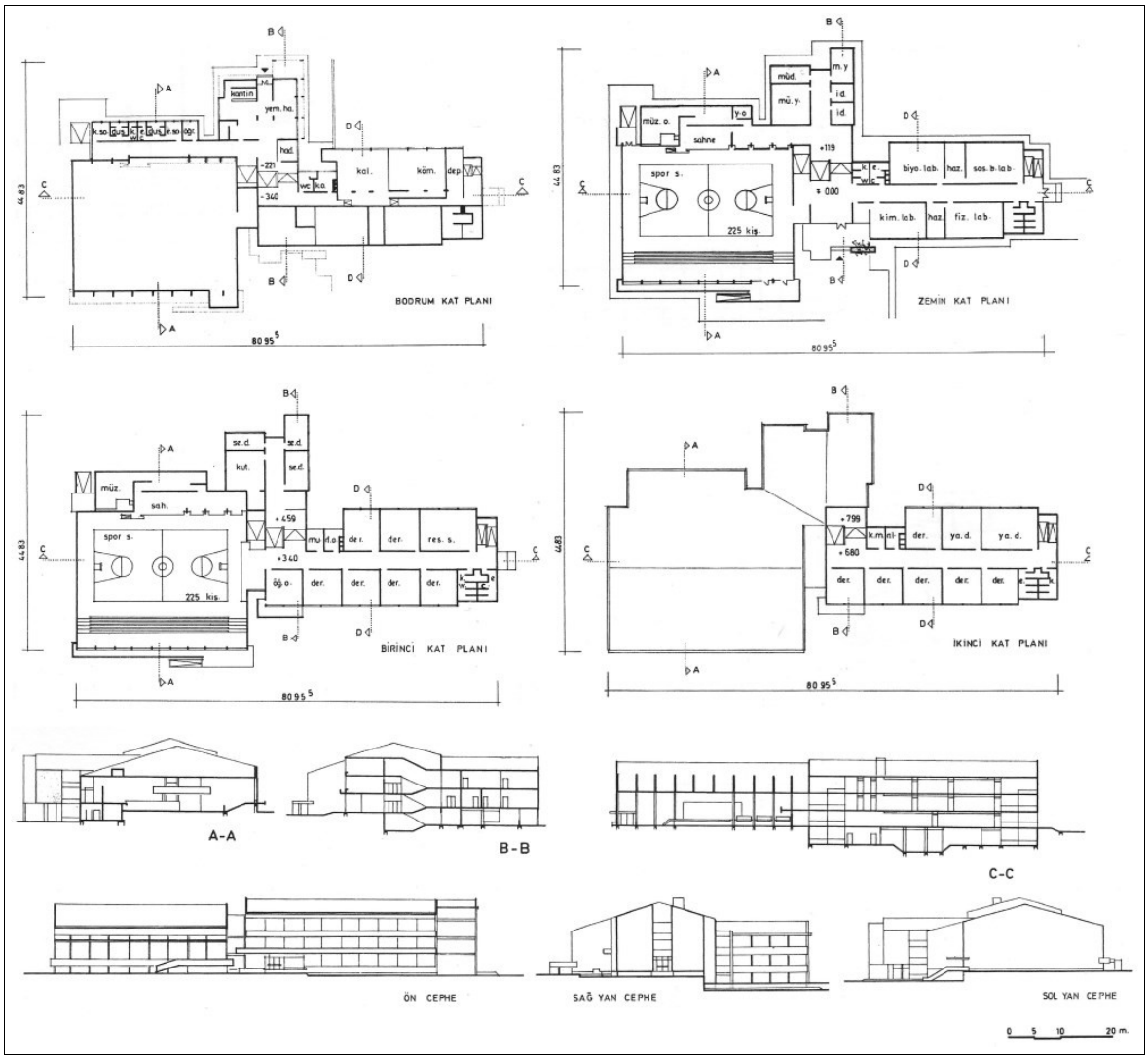

Şekil 2.33. 1967 tipi sekiz derslikli ortaokul ek pavyon projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) bodrum kat planı d)giriş cephesi e) sol yan cephe f) A-A kesiti (Bayındırlık Bakanlığı, 1974b)

1970'te ortaöğretim müfredatında yapılan birtakım değişiklikler neticesinde ortaokul ve lise binalarının ihtiyaç programlarının da değişmiş olması ile birlikte, yeni okul plan tipleri yapımına gidilmiştir. Bu tarihe kadar en düşük maliyetle ve ancak en önemli görülen fonksiyonlara cevap verebilecek şekilde tasarlanan ve bu açıdan nispeten küçük ve çok sayıda okul binası yapılması benimsenmişken, 1970'teki anlayış değişikliği neticesinde eğitim ve öğretimin tüm fonksiyonlarına cevap verebilecek ortaokul ve lise binalarının en azından il merkezlerinde yapılması amaçlanmıştır. Aynı kapsamda, 1970'e kadar binadan ayrı olarak düşünülen ve ekonomik sebeplerle de çoğu zaman yapılmayan spor ve konferans salonu da okul bünyesindeki kaçınılmaz bir unsur olarak ele alınmıştır. Neticede 1970 tipi ortaokullar on iki, on sekiz ve yirmi dört derslikli, liseler ise on iki ve yirmi dört derslikli olarak ve tümü bünyesinde spor salonu bulunacak şekilde projelendirilmiştir (Bayındırlık Bakanlığı, 1974b).

1970 tipi ortaokul ve lise projelerinde planlama açısından kayda değer bir ayrım gözetilmemiş, aynı plan şemaları ihtiyaç programı doğrultusunda mekân isimlerinin değiştirilmesi ve dersliklerin olduğu kanatta bina cephesinin uzatılması gibi birtakım ufak farklarla her iki kademe için de kullanılmıştır. 1970 tipi ortaokul ve liselerde on iki derslikli modele kat ilave edilerek on sekiz derslikli model ve bu modele koridor boyunca derslik modülü eklenmesiyle ise yirmi dört derslikli model elde edilmiş olmaktadır. Derslik sayısı ve öğrenci kapasitesine bağlı olarak bodrum kat hariç olmak üzere üç veya dört kat olan 1970 tipi okullarda, giriş aksının bir tarafında spor salonu yer alırken, diğer tarafta bir koridorun iki cephesi boyunca uzanan dersliklerden oluşan eğitim bloğu bulunmaktadır. Bu blokta atölyeler (işlikler) ve laboratuvarlar zemin kat ve birinci katta, derslikler ise birinci kat ve yukarısında planlanmıştır. Okulların idari birimleri girişin karşısında yer alırken, bu grubun üst katı kütüphane ve seçmeli dersler için ayrılmıştır (Şekil 2.34).

Spor ve konferans salonunun okul yapısı içinde tasarlanmış olduğu 1970 tipi ortaokul ve lise binalarının bir örneği Ankara'nın Çankaya ilçesinde (Anıttepe Lisesi) yapılmıştır (Bayındırlık Bakanlığı, 1974b).

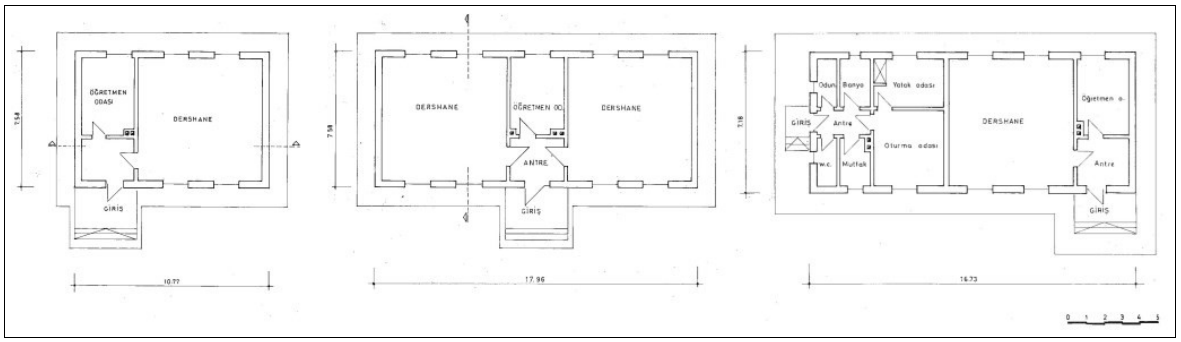
Şekil 2.34. 1970 tipi on iki derslikli lise projesi a) bodrum kat planı b) zemin kat planı c) birinci kat planı d) ikinci kat planı e) A-A kesiti f) B-B kesiti g) C-C kesiti h) ön cephe i) sağ yan cephe j) sol yan cephe (Bayındırlık Bakanlığı, 1974b)

Böylece ilk ve orta kademelerde okul binaları 1960'lar boyunca Bayındırlık Bakanlığının Yapı İşleri Genel Müdürlüğünce projelendirilmiş ve takip eden yıllarda Türkiye'nin birçok yerinde hayata geçirilmiştir. 1980'lere gelindiğinde Millî Eğitim Bakanlığının işlevini yitirmiş bulunan Yapı İşleri Dairesinde birtakım yapısal değişikliklere gidilmiştir. Bu kapsamda, Ekim 1980'de Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde ve eğitim yapılarının projelendirilmesi, yapımı, kullanılması, geliştirilmesi ve onarımlarına ilişkin esasları belirlemek üzere bir çalışma grubu oluşturulmuş ve bu çalışma grubunun raporu istikametinde yürütülen çalışmalar neticesinde ve eğitim yapılarının planlama, programlama, projelendirme ve gerçekleştirme aşamaları ile bakım ve onarım işlerinin tek elden ve sağlıklı şekilde yürütülebilmesi, bunların yanında mevcut yapı stokunun saptanarak

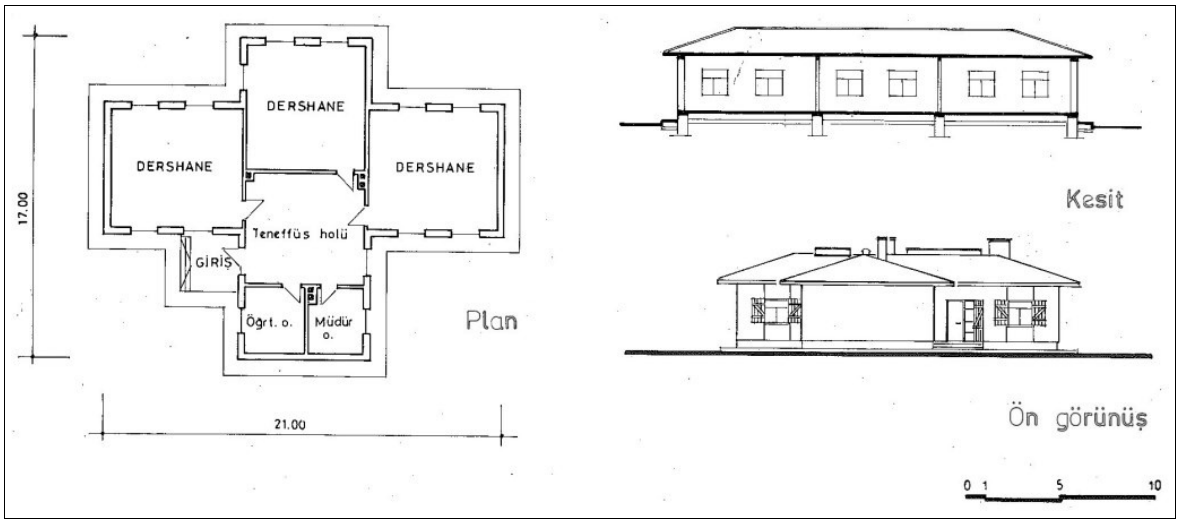
eğitim yapılarının planlaması yönünde değerlendirilmesi amacıyla Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Müdürlük, 1982 yılında gerçekleşen bir düzenleme ile İnşaat Emlak Dairesi Başkanlığı ve 1983 yılındaki bir düzenlemeyle de görevleri genişletilerek Yatırımlar ve Tesisler Dairesi Başkanlığı halini almıştır (Sezgin, 1981a: 36; MEB, 1990: 8-9).

Millî Eğitim Bakanlığındaki bu yapılanma esnasında, Millî Eğitim ve Bayındırlık Bakanlıkları arasında 1981'de bir protokol imzalanması yoluna gidilerek, eğitim yapılarının fiziki gerçekleşmeleri esnasındaki görev, yetki ve sorumluluklar bakımından bir koordinasyon sağlanmak istenmiştir. Bakanlıklar arasında iş birliği öngörülen bu protokole göre arsaların seçimi Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapılacakken, bu arsalarda gerçekleştirilecek zemin etüdü, plankote düzenlenmesi ve jeolojik durum tespiti gibi hususlar Bayındırlık Bakanlığınca yapılacaktır. Ayrıca okulların projelendirmesine esas olan ihtiyaç programları da mal sahibi niteliği ile Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanacak ve çeşitli açıklamalar, şemalar ve fonksiyon ilişkilerini belirten krokiler ile birlikte Bayındırlık Bakanlığına verilecektir. Eğitim binalarının projelendirme işleri de Millî Eğitim Bakanlığı'nın verdiği bilgi ve belgelere göre Bayındırlık Bakanlığınca yapılacak, projelendirmenin her aşamasında Millî Eğitim Bakanlığının uygunluk görüşü alınacaktır. Bu yolla elde edilen projelerin ihale edilmesi Bayındırlık Bakanlığı tarafından gerçekleştirilecek, işin yapım aşamasında Millî Eğitim Bakanlığı yetkililerinin işi kontrol imkânı sağlanacak, ayrıca işin geçici ve kesin kabul aşamalarında da Millî Eğitim Bakanlığından bir teknik üyenin bulunması temin edilecektir. Neticede eğitim binaları eğitim ve öğretim yapılabilecek durumda Millî Eğitim Bakanlığına teslim edilecektir (Sezgin, 1981a: 5-10). Yatırımlar ve Tesisler Dairesi Başkanlığı, gerçekleşen yapılanma ve Yapı İşleri Genel Müdürlüğü ile yürütülen iş birliği çerçevesinde çeşitli eğitim yapılarına ait tip projelerin seçimi, bunların tadilatı ve uygulamaya konulması hususlarında çalışmalar yürütmüş ve bu kapsamda eğitim sisteminin mekânsal boyutu açısından çok geniş bir paya sahip olan ve o dönemde halihazırda kullanılmakta olan tip okul projeleri ile bir kısım özel projeyi bir katalog olarak yayınlamıştır (MEB, 1986; 1990: 121-122). *Eğitim Yapıları* başlığı ile 1986'da yayınlanan katalogda Millî Eğitim Bakanlığının ihtiyaç programlarına göre Bayındırlık Bakanlığı tarafından tasarlanan, anaokullarıyla birlikte ilköğretim yapıları, özel eğitim yapıları, ortaöğretim yapıları ile mesleki ve teknik öğretim yapıları yer almakta, ayrıca gençlik ve spor yapıları ile öğretmen lojmanlarına ait projeler de bulunmaktadır.

Sayılan projeler içindeki bir ve iki derslikli köy ilkokulları, Bayındırlık Bakanlığı'nın 1966 tipi bir ve iki derslikli köy ilkokullarının şemalarını kullanmaktadır. Burada esas alınan model bir derslikli plan tipidir. Bu plana bir derslik ilavesi ile iki derslikli plana ulaşılmıştır. Ayrıca, bir derslikli okul binasına bir ve iki yatak odalı öğretmen lojmanları eklenmek suretiyle lojmanlı köy ilkokulu plan tipleri geliştirilmiştir (Şekil 2.35). Aynı grupta yer alan üç derslikli köy ilkokulu projesi ise merkezinde yer alan teneffüs alanı etrafına dizilen derslikler, öğretmen odası ve müdür odası ile diğer köy okulu tiplerinden farklılık göstermektedir (Şekil 2.36).

Şekil 2.35. a) Bir derslikli köy ilkokulu planı b) iki derslikli köy ilkokulu planı c) bir derslikli köy ilkokulu ve bir yatak odalı lojman planı (MEB, 1986)

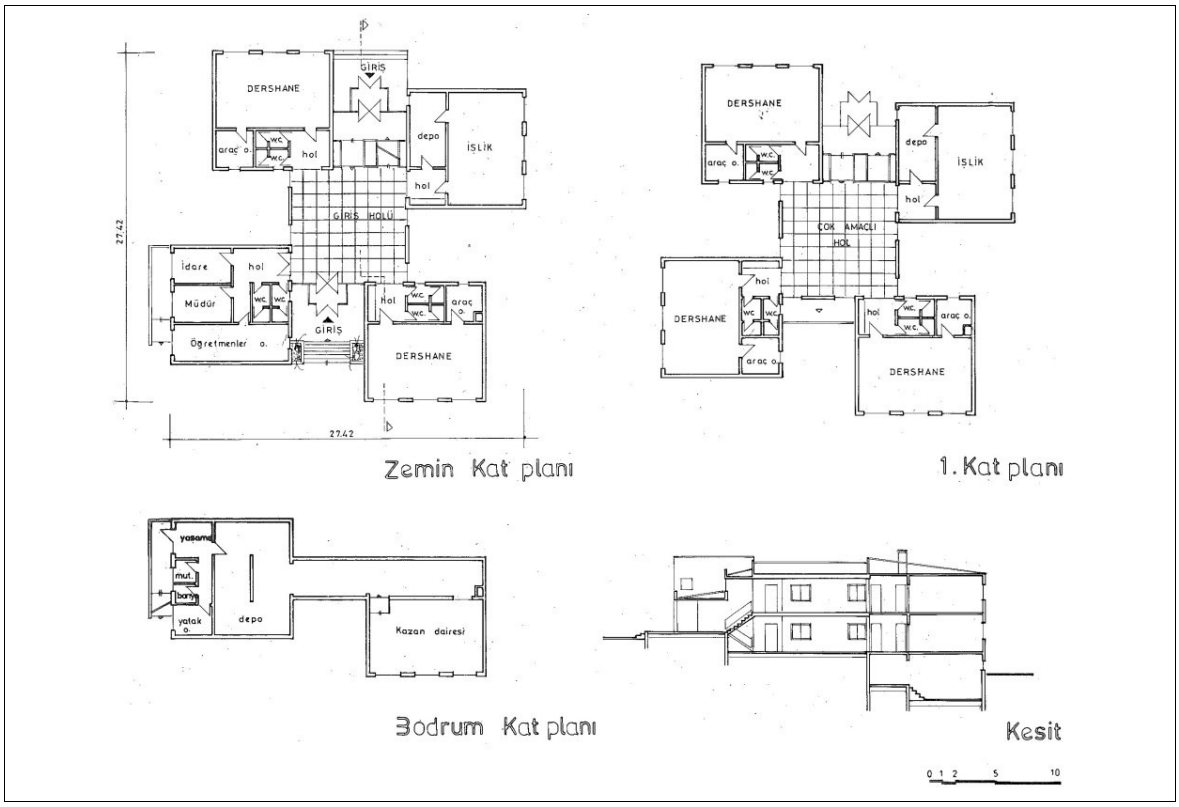

Şekil 2.36. Üç derslikli köy ilkokulu projesi a) plan b) kesit c) ön görünüş (MEB, 1986)

Eğitim yapıları (1986) kataloğunda yayınlanan beş derslikli ilkokul plan tipi de Bayındırlık Bakanlığı'nın 1966 tipi beş derslikli şehir-kasaba ilkokulu plan tipinin bir takım ufak değişiklikler yapılmış halidir. Buradaki proje tadili, bodrum katın genişletilerek iki adet

atölye (işlik) eklenmesi, girişin yanındaki kantinin idare ofisi olarak düzenlenmesi ve birinci kattaki kütüphanenin isminin ise atölye (işlik) olarak değiştirilmesinden ibarettir.

1986 yayınında, tip projeler yanında ilk defa olarak özel projelere de yer verilmiştir. Özel projelerin yayınlanma gayesi, bu projelerin de tip projeler gibi tekraren kullanılabilmesine imkân tanınarak proje seçiminde alternatifleri çoğaltmak olmuştur. Bu kapsamda yayınlanan ilkokul projelerinden biri Bingöl'de Sabancı Holding tarafından yaptırılan beş derslikli ilkokul ve bir diğeri ise Ankara'nın Kalaba mahallesinde Emlak Kredi Bankası tarafından yaptırılan beş derslikli ilkokuldur. Kalaba'daki okulun merkezinde kapalı bir avlu ve avlunun köşelerinde modüler birimler yer almaktadır. Bu birimlerden biri zemin kattaki idare grubu ve diğer birimler ise derslik ya da atölye (işlik) olarak planlanmıştır. Her bir dersliğin tuvaleti ve deposu, atölyelerin de birer deposu bulunmaktadır. Bodrum katta ise kazan dairesi ve depo ile birlikte bir de görevli evi yer almaktadır (Şekil 2.37).

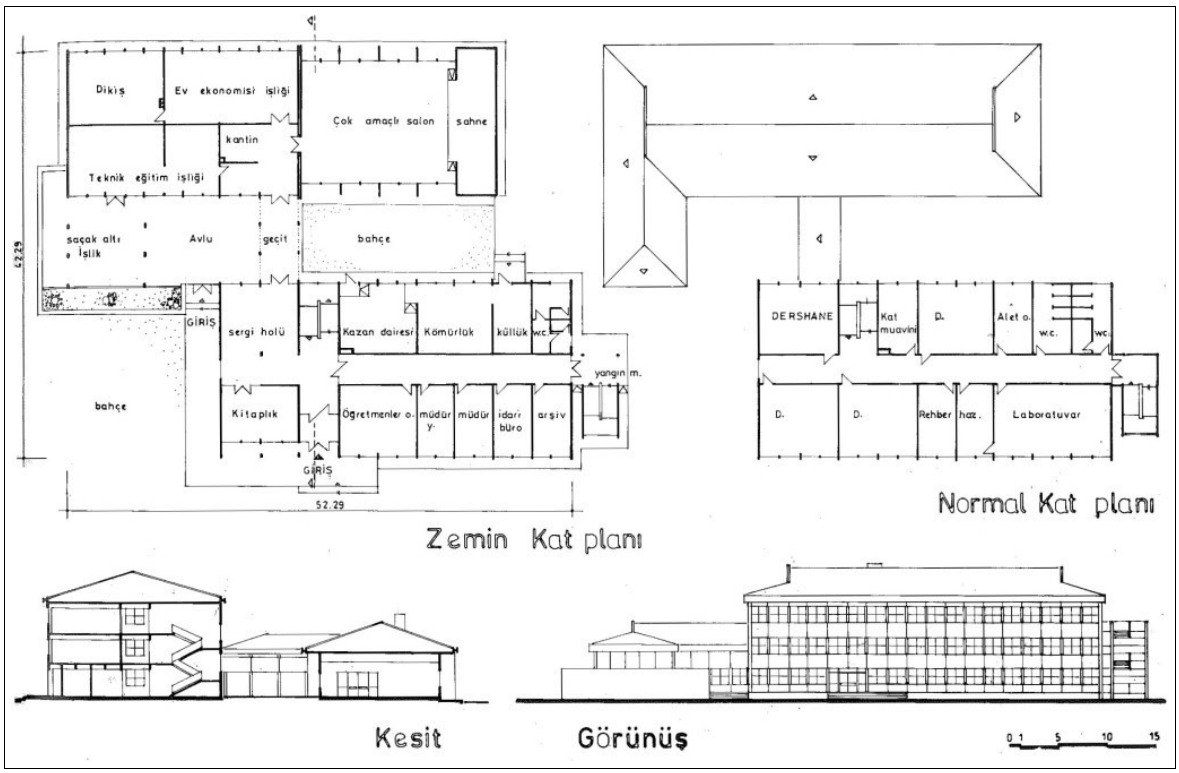

Şekil 2.37. Beş derslikli Kalaba İlkokulu projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) bodrum kat planı d) kesit (MEB, 1986)

Aynı çalışma içerisindeki yatılı bölge okulu projesi Bayındırlık Bakanlığının 1970 tipi yatılı bölge okulu projesinin, on altı ve yirmi bir derslikli ortaokul projeleri 1963 tipi ortaokul

projelerinin, sekiz ve on iki derslikli ek pavyon projeleri 1967 tipi ek pavyon projelerinin ve nihayetinde on sekiz ve yirmi dört derslikli ortaokul projeleri ise birkaç ufak proje tadilatı dışında 1970 tipi ortaokul projelerinin tekrarıdır.

1997'de tüm Türkiye'de uygulanmasına başlanan sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitim uygulamasının 1980'lerdeki denemeleri için birtakım ilköğretim okulları projelendirilmiş ve bu projeler *Eğitim Yapıları* (1986) kataloğunda yer almıştır. Buradaki sekiz, on altı ve yirmi bir derslikli ilköğretim okulu projeleri için Bayındırlık Bakanlığının 1963 tipi ortaokul projelerinden istifade edilmiştir. Bununla birlikte sekiz derslikli yeni bir ilköğretim okulu projesi de yapılmıştır. Bu proje, ortasında açık bir avlunun bulunduğu iki blok olarak tasarlanmıştır. Tek katlı olan blokta atölyeler ve çok amaçlı salon yer almakta, diğer bloğun zemin katı idare, kitaplık ve kazan dairesi için ayrılırken, aynı bloğun normal katlarında ise derslik ve laboratuvarlar bulunmaktadır (Şekil 2.38). Ayrıca sekiz derslikli bu projeye bir kat ilave edilerek on iki derslikli model elde edilmektedir.

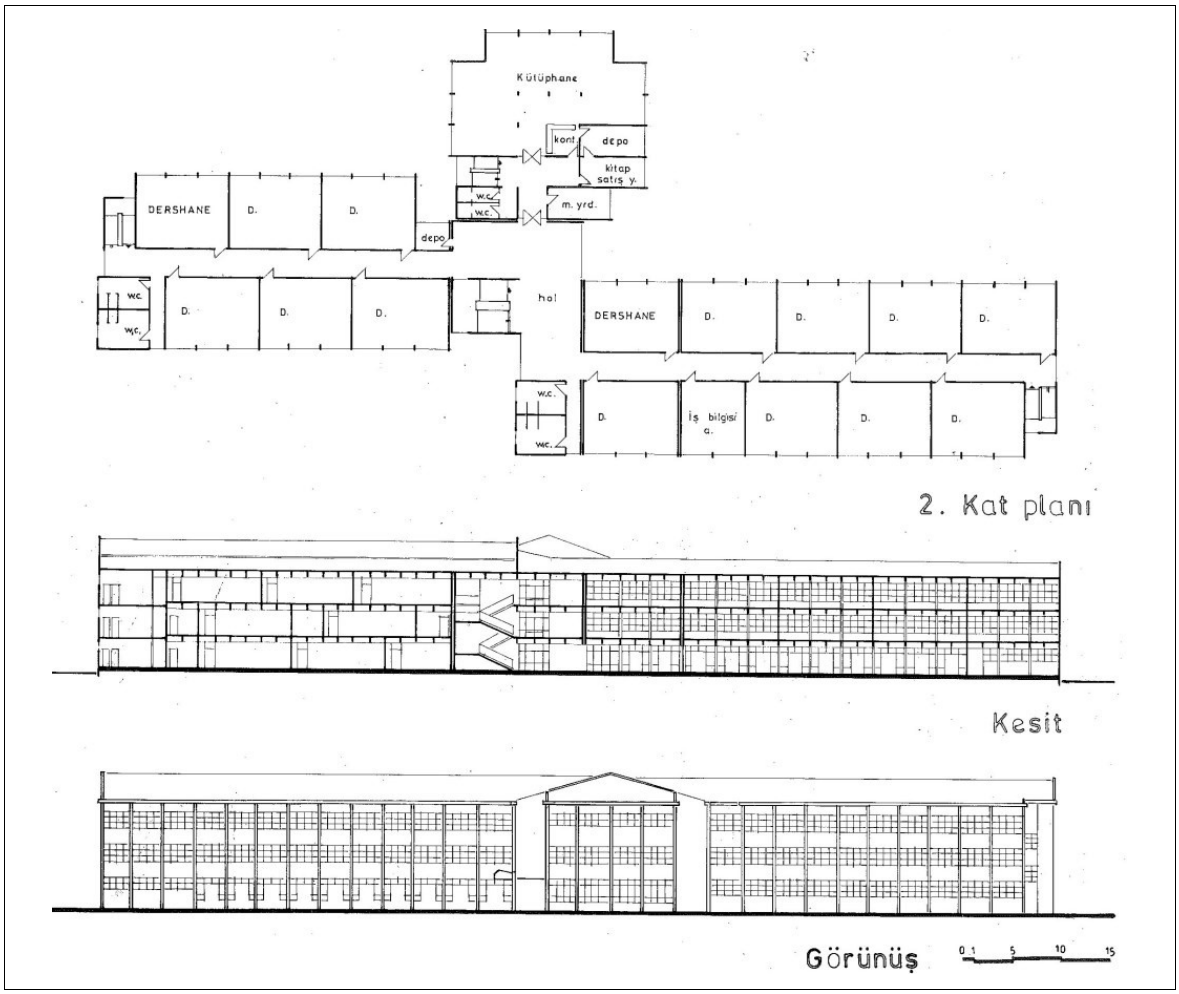

Şekil 2.38. Sekiz derslikli ilköğretim okulu projesi a) zemin kat planı b) normal kat planı c) kesit d) görünüş (MEB, 1986)

Yatırımlar ve Tesisler Dairesi Başkanlığının 1986'da yayınladığı üç lise projesinden biri Bayındırlık Bakanlığının 1963 tipi on iki derslikli ortaokul projesinin ve bir diğeri ise 1970 tipi yirmi dört derslikli lise projesinin basit değişiklikler yapılmış şeklidir. Buradaki üçüncü lise projesi ise yirmi dört derslikli olup 1963 ve 1970 tipi ortaokul ve lise projelerinin bir sentezi olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Bina ile bütünleşik bir spor salonu bulunmayan ve üç bloktan oluşan bu bina tipinde, bloklardan ikisi laboratuvar, atölye ve derslik gibi eğitim hacimlerinden oluşurken üçüncü blok idare için ayrılmıştır. İdare bloğunun ikinci katı ise kütüphane olarak planlanmıştır. Bu okul tipinde ilk defa olarak öğrenci ve idare girişleri birbirlerinden ayrılmıştır ve hem idare girişinde hem de öğrenci girişinde sergi holleri yer almaktadır (Şekil 2.39, Şekil 2.40).

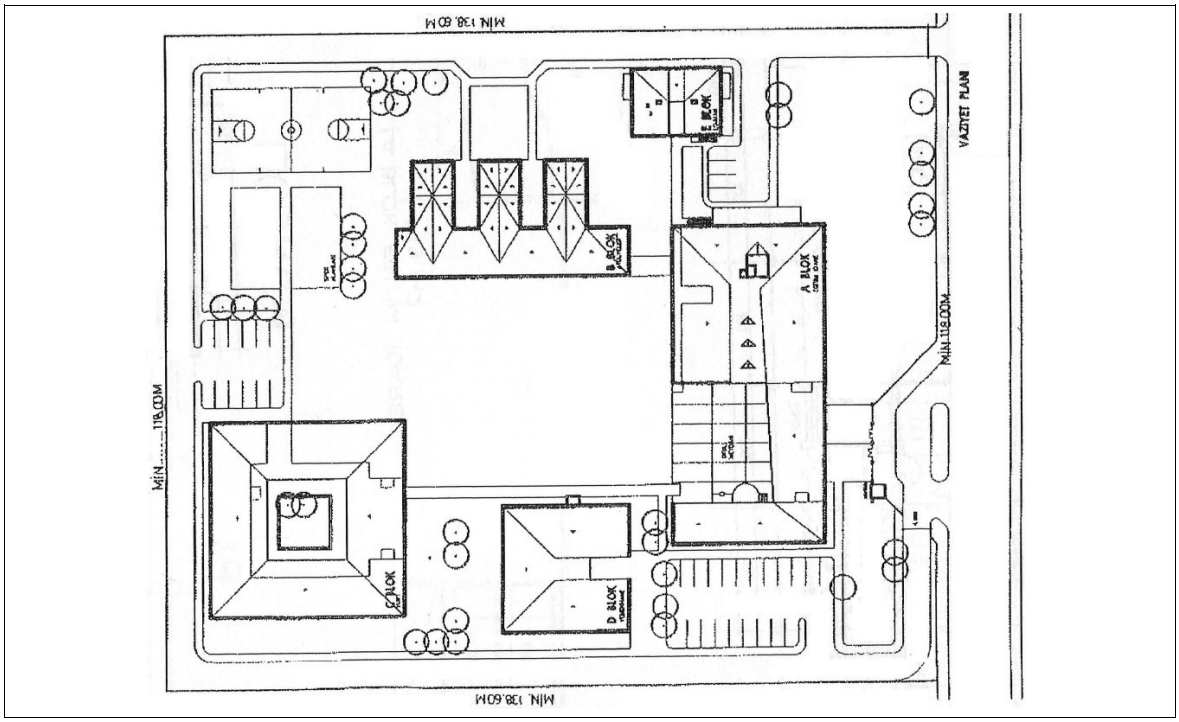
Şekil 2.39. Yirmi dört derslikli lise projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı (MEB, 1986)

Şekil 2.40. Yirmi dört derslikli lise projesi a) ikinci kat planı b) kesit c) görünüş (MEB, 1986)

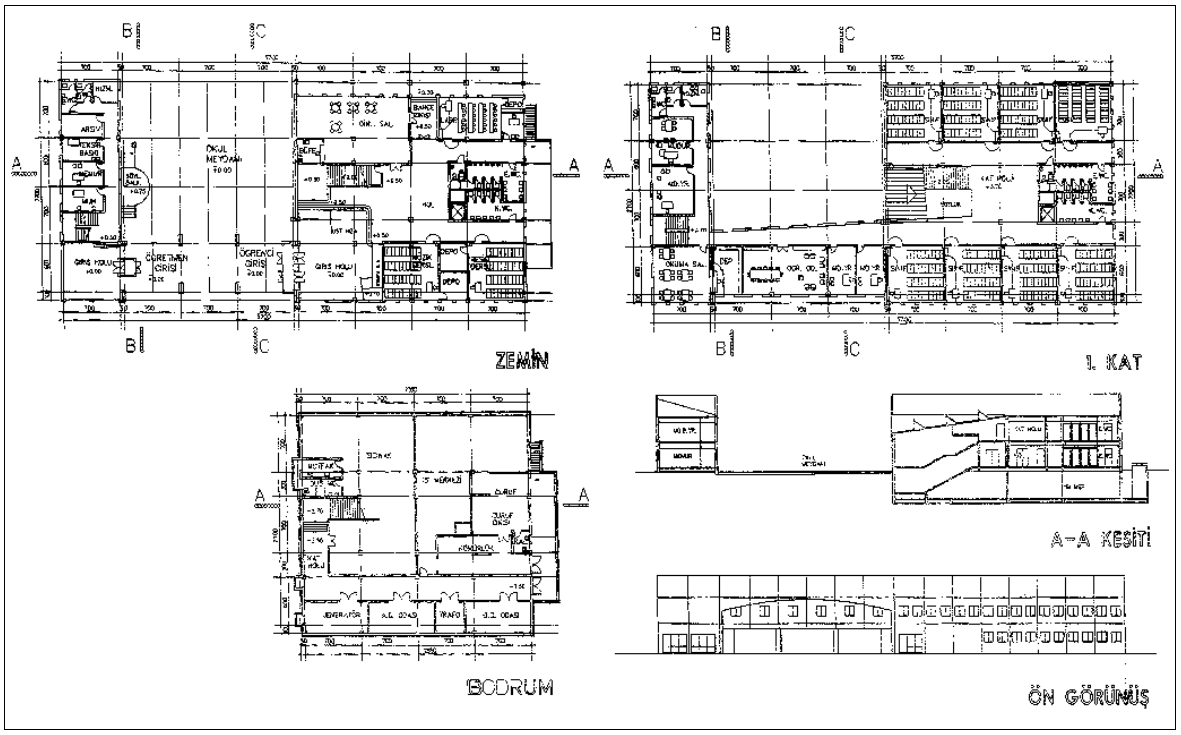
Yatırımlar ve Tesisler Dairesi Başkanlığı, ilgili çalışmada Bayındırlık Bakanlığınca tasarlanmış bir kısım anaokulu projesi ile birlikte ilköğretim ve ortaöğretim yapılarının projelerini, ayrıca özel eğitim yapıları olarak körler ve sağırlar okullarının ve ayrıca mesleki ve teknik öğretim yapıları olarak da bir kısım endüstri meslek lisesinin, kız sanat okulunun, kız meslek lisesinin ve ticaret lisesinin projelerini ve yaygın eğitim kurumu olarak ise halk eğitim merkezlerinin projelerini yayınlamıştır. Bu kapsamda kültür merkezi, izcilik kampı ve birtakım lojman projeleri de bulunmaktadır. Yayınlanan projeler hem o tarihe kadar uygulanagelmiş projeleri hem de o tarihten sonra yapılacak eğitim binalar için Millî Eğitim Bakanlığının öneri ve kabullerini içermektedir. Böylece 1960'larda ve 1970'lerin hemen başında Bayındırlık Bakanlığı tarafından yapılan projeler, birtakım proje tadilatları ve başta mesleki ve teknik eğitim okulları ile anaokulları olmak üzere yeni proje tiplerinin envantere eklenmesi ile birlikte, 1986 sonrasında da uygulanmaya devam etmiştir.

Bayındırlık ve İskân Bakanlıklarının 1983'te birleşmesiyle yeniden yapılanan Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından ise 1990'larda birtakım yeni tip okul projeleri üretilmişse de bu projeler Bakanlığın merkez ve taşra teşkilatları içinde kullanılmış ve bu projelerin yayınlanması yönünde genel bir tercih olmamıştır. İstisnai olarak BİB'in *Eğitim ve Spor Yapıları Özel ve Tip Projeler* başlığıyla 1996'da yayınladığı katalogda kısıtlı miktarda tip okul projesine yer verilmiştir. Bu kapsamdaki projelerden ikisi ılıman ve soğuk bölgeler için çok programlı lise projeleri olmuştur. Nüfusun ve öğrencinin az olduğu yerleşim bölgelerinde farklı lise tiplerini aynı kurum çatısı altında bir araya getiren çok programlı liseler, yatılı bölge okullarında olduğu gibi öğrenci yatakhaneleri ve lojmanları ile birlikte bir yerleşke biçiminde tasarlanmıştır. Soğuk bölgeler için 1994 tipi çok programlı lise binaları Cem Açıkkol Mimarlık tarafından projelendirilirken, aynı okul tipinin ılıman bölgeler için yapılan tasarımı Karaaslan Mimarlık tarafından gerçekleştirilmiştir. Ilıman bölgeler için yapılan projede yerleşkenin girişini karşılayacak şekilde konumlanan bir eğitim ve idare bloğu, bu bloktan bağımsız bir atölye bloğu ile yemekhane ve yurt blokları bulunmaktadır. Sayılan blokların ortasında açık alan düzenlenmiş ve bu alanın devamında spor sahaları için yer ayrılmıştır. Ayrıca, eğitim ve atölye bloklarının arasında öğretmenler için bir lojman bulunmaktadır (Şekil 2.41).

Şekil 2.41. Ilıman bölgeler için 1994 tipi çok programlı lise projesi vaziyet planı (Karaaslan Mimarlık) A blok eğitim ve idare, B blok atölyeler, C blok yurt, D blok yemekhane, E blok lojman (BİB, 1998)

Ilıman bölgeler için 1994 tipi çok programlı lise projesi içinde yemekhane ve atölyelerden bağımsız olarak tasarlanan eğitim ve idare bloğunda öğretmen ve öğrenci girişleri birbirinden ayrılmış, fakat her iki giriş de zemin katta yer alan okul meydanı ile ilişkilendirilmiştir. Bina orta akstan ikiye bölünerek bir tarafta öğretmen ve idarecilere yönelik mekânlar, diğer tarafta ise öğrencilere yönelik mekânlar toplanmıştır. Böylece yetişkin mekânları ile çocuk mekânları, okul meydanındaki yakınlaşma hariç, keskin bir şekilde birbirinden kopartılmış olmaktadır (Şekil 2.42).

Şekil 2.42. Ilıman bölgeler için 1994 tipi çok programlı lise projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) bodrum kat planı d) A-A kesiti e) ön görünüş (BİB, 1998)

BİB Yapı İşleri Genel Müdürlüğü, 1994 tipi çok programlı lise tip projeleri yanında, müellifi Mükremin Ballı olan 1990 tipi on beş derslikli lise ve müellifi Jale Uçku olan 1991 tipi sağlık meslek lisesi projelerini, ayrıca müellifi Ertan Yollu olan 1996 tipi dört derslikli anaokulu projelerini uygulamıştır (BİB, 1998). Bu projelerin müelliflerinin isimlerine, Yapı İşleri Genel Müdürlüğü'nün 1998'de yayınladığı proje kataloğunda projeyi hazırlayan başlığı altında yer verilerek, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren yaptırılan tip projelere ilişkin resmî yayınlarda adı geçmeyen mimarlar, ilk defa olarak anılmıştır.

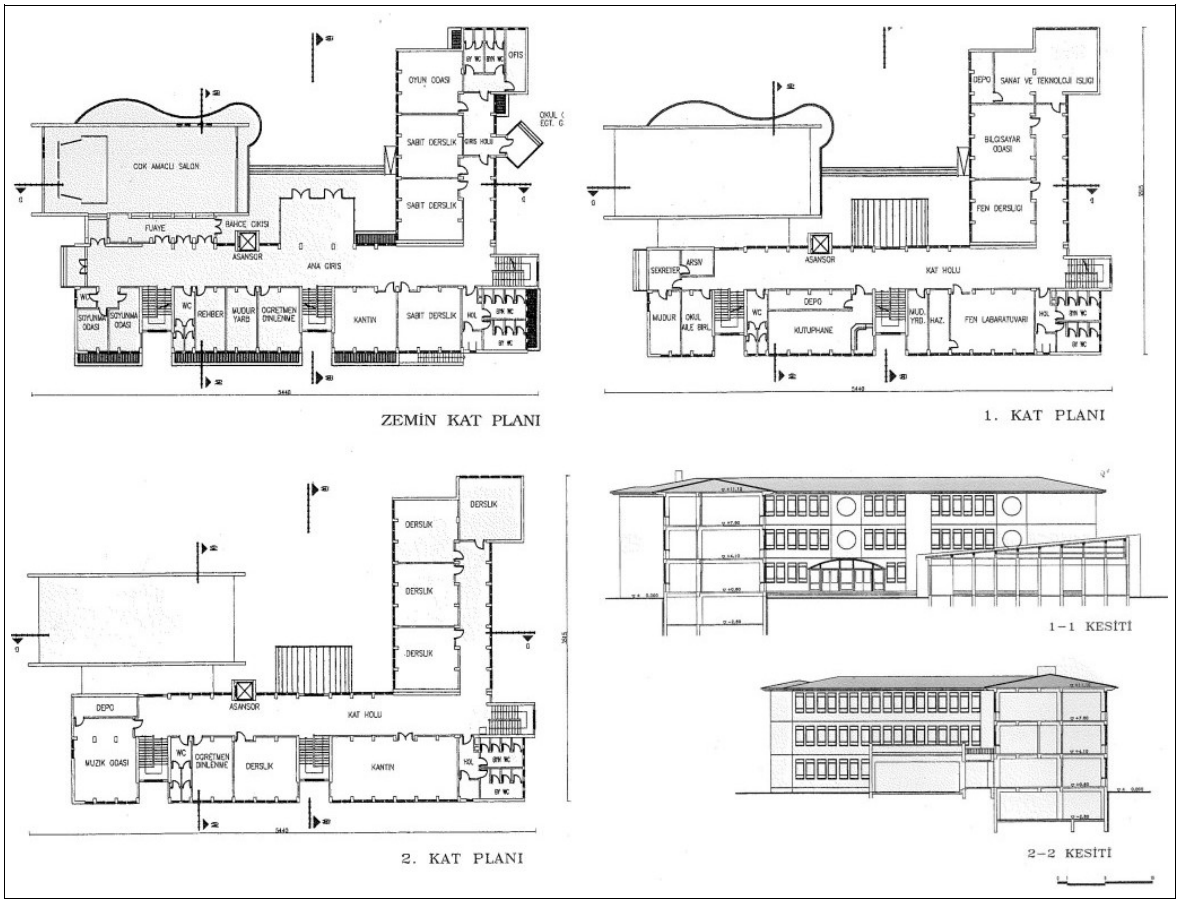
Yapı İşleri Genel Müdürlüğünün 1990'lı yıllarda yaptırdığı bu tip projeler yanında bir takım özel projelere de yöneldiği bilinmektedir. Bu dönemde yaptırılan özel projelerin örnekleri Sinop Gerze Yenikent İlköğretim Okulu (1998), Sinop Erfelek İlköğretim Okul (1998), Trabzon Güzel Sanatlar Lisesi (1997), Muğla Turizm Meslek Lisesi (1991) projeleridir. Aynı dönemde yarışma usulü ile elde edilen özel bir proje ise müellifi Yalçın İleri olan Afyon Fen Lisesi (1995) projesi olmuştur (BİB, 1998).

Yenilenme döneminde okul binaları (1997–2012)

Özellikle 1960'larda planlı kalkınma yılları ile başlayan yoğun okullaşma ihtiyacı 1990'ların sonuna kadar, çok dar alanda özel projelerle, fakat büyük bir oranda Bayındırlık ve İskân Bakanlığının yaptığı tip projelerle karşılanmaya çalışılmıştır. 1997 yılına gelindiğinde ise *4306 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu* (1997) ile ilköğretimin tüm yurtta sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu hale gelmesini takiben çok kısa bir süre içerisinde yeni eğitim sisteminin fiziki ihtiyaçlarını karşılayacak yeni okul tiplerinin tasarlanması ve uygulamaya geçirilmesi gerekmiştir. Millî Eğitim Bakanlığının, eski tip projeleri terk ederek yeni ihtiyaçları karşılamak için gerçekleştirdiği ilk girişim, çeşitli üniversitelere, tasarım ilkeleri MEB tarafından belirlenmiş ilköğretim tip projeleri yaptırmak olmuştur. Böylece 1998'de Gazi Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi ve Erciyes Üniversitesi'nin mimarlık bölümleri tarafından çeşitli tip ve büyüklüklerde ilköğretim okulları tasarlanmış ve bu projelerin bir kısmı uygulanmıştır (Gedizlioğlu, 2003: 53). Fakat, bu dönemde yürütülen projelendirme faaliyetleri neticesinde tasarımı gerçekleştirilen 1998 tipi sekiz, on altı, yirmi dört, otuz iki ve kırk derslikli ilköğretim okullarının, yatılı ilköğretim bölge okullarının ve pansiyonlu ilköğretim okullarının nerelerde uygulandığına dair bir kayıt bulunmamaktadır. Nitekim, MEB'in yaptırdığı okullar açısından Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri yeterli kapsamda bir envanter kaydı tutulmamıştır[2]. Bununla birlikte, ihtiyaç programları ve mimari projelerinin hazırlanmasında katkısı olanlar, Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren uzun yıllarca uygulanageldiğinin aksine, Bakanlıkça yayınlanan katalogda belirtilmiş ve böylece projelerin tasarımında yer alan mimarların kimler olduğu kayda alınmıştır.

[2] 1980–1990 döneminde İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğünde, hangi mimari projelerin nerelerde uygulandığına dair kayıtların tutulmuş olduğu ilgili dönemin Genel Müdürü A. Remzi Sezgin tarafından belirtilmekle birlikte, bu uygulama önceki dönemlerde olmadığı gibi ileriki yıllarda da kurumsallaşmamıştır.

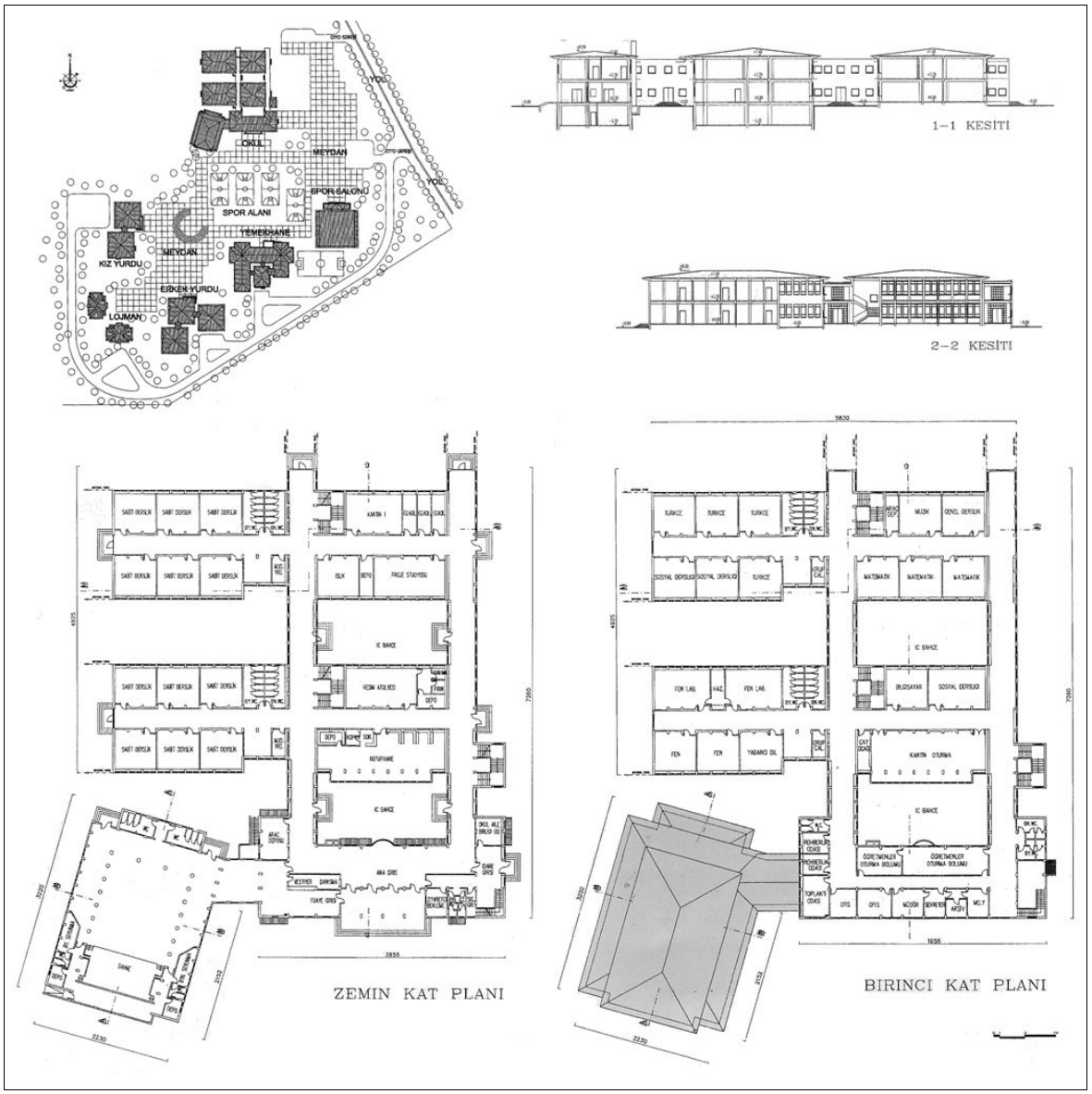
1998 tipi ilköğretim okulu projeleri içinde en geniş uygulama alanı bulun projeler Gazi Üniversitesi bünyesinde yapılanlar olmuştur. Bu kapsamda beş ilköğretim okulu ve iki yatılı ilköğretim bölge okulu projesi tasarlanmıştır. İlköğretim ve yatılı ilköğretim bölge okulu projeleri kendi içlerinde aynı plan şemalarının türevleri biçimindedir. Nitekim ilköğretim okulları için önerilen planların tümünde bir ana kitle ve bu kitleye bağlanan yapı kolları bulunmaktadır. Bu yapı kollarında bir tarafı dış mekâna bakan ve böylece boylu boyunca gün ışığı alan bir koridor ve koridorun tek tarafına dizilen derslikler, atölyeler veya laboratuvarlar yer almaktadır. Gazi Üniversitesi'nde aynı proje grubu tarafından tasarımı yapılan iki adet sekiz derslikli, iki adet on altı derslikli ve bir adet otuz iki derslikli ilköğretim okulunda derslik sayısına bağlı olarak ana kitleye eklenen yapı kolları birden dörde kadar değişmekte ve yapının kat sayısı da zemin katla birlikte iki veya üç olmaktadır (Şekil 2.43).

Şekil 2.43. GÜ 240 İÖ 1.3 tipi 240 öğrencili ilköğretim okulu projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) ikinci kat planı d) 1-1 kesiti e) 2-2 kesiti (MEB, 2000: 17-22)

İlköğretim okulları ile benzer bir anlayışta, fakat ana kitlenin genişletilerek açık avlulu olarak tasarlandığı otuz iki ve kırk derslikli yatılı ilköğretim bölge okulları da esasen aynı

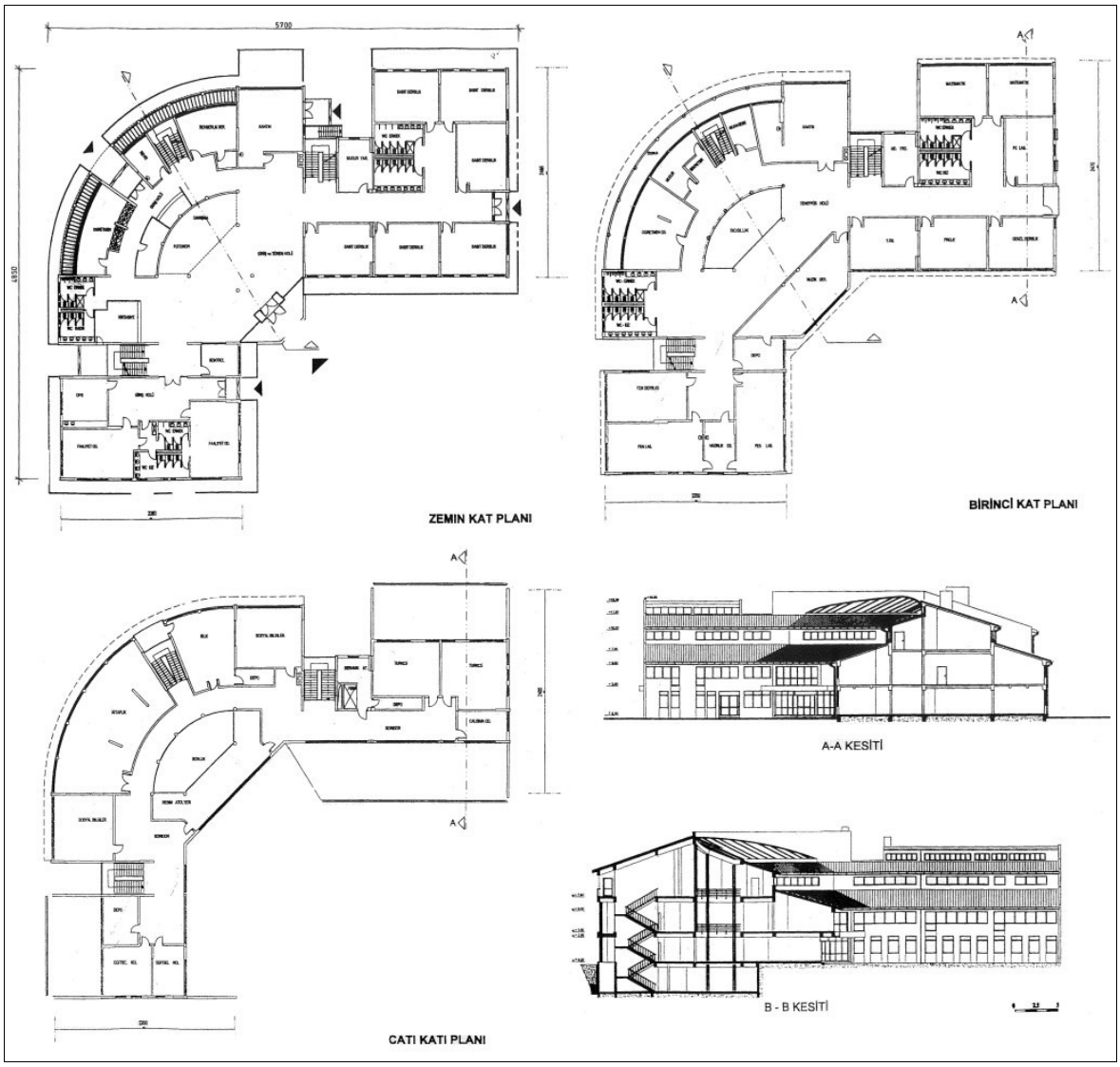
plan şeması üzerine kurulmakla birlikte, büyük olan okul tipinde ana binada yer alıp dış cepheye bakan bir koridor boyunca derslikler sıralanarak öğrenci kapasitesinin artırılması sağlanmıştır. Her iki proje tipinde de yerleşke içinde eğitim bloğunun yanı sıra çok amaçlı salon, spor salonu, öğrenci yurdu, lojman ve yemekhane blokları yer almaktadır. Çok amaçlı salon ana binaya zemin katta bulunan bir geçit ile bağlanmış durumdadır (Şekil 2.44)

Şekil 2.44. GÜ 960 YİBÖ tipi 960 öğrencili yatılı ilköğretim bölge okulu projesi a) vaziyet planı b) 1-1 kesiti c) 2-2 kesiti d) zemin kat planı e) birinci kat planı (MEB, 2000: 217-222)

Aynı dönemde İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından dokuz ayrı çalışma ortaya konulmuştur. Bu çalışmalar için altı farklı proje grubu oluşturulması neticesinde ise Gazi

Üniversitesi'nde yapılanlardan farklı olarak, birbirinin varyasyonu olmaktan uzak projeler üretilmiştir. Gerçekleştirilen projeler sekiz, on altı, yirmi dört, otuz iki ve kırk derslikli ilköğretim okulları ve yatılı ilköğretim bölge okullarıdır (Şekil 2.45).

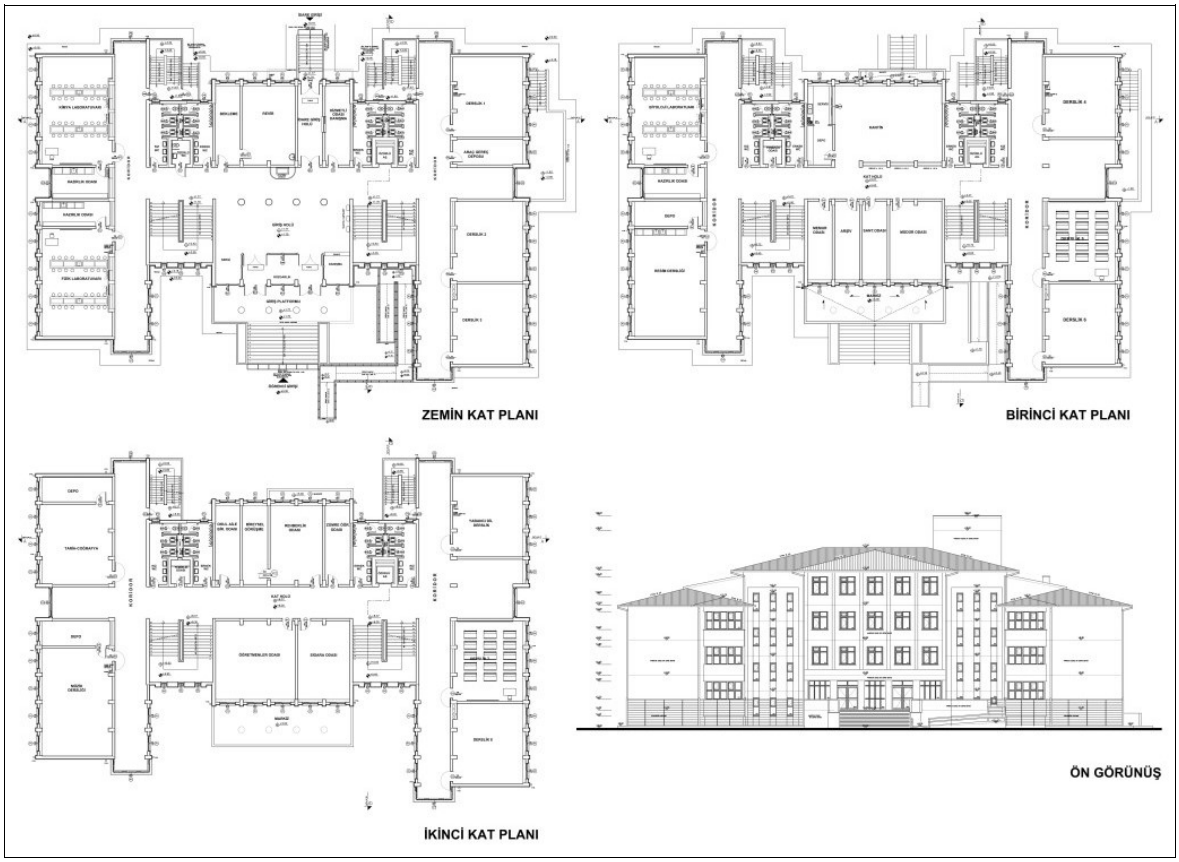

Şekil 2.45. İTÜ 480 İÖ tipi 480 öğrencili ilköğretim okulu projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) çatı katı planı d) A-A kesiti e) B-B kesiti (MEB, 2000: 65-74)

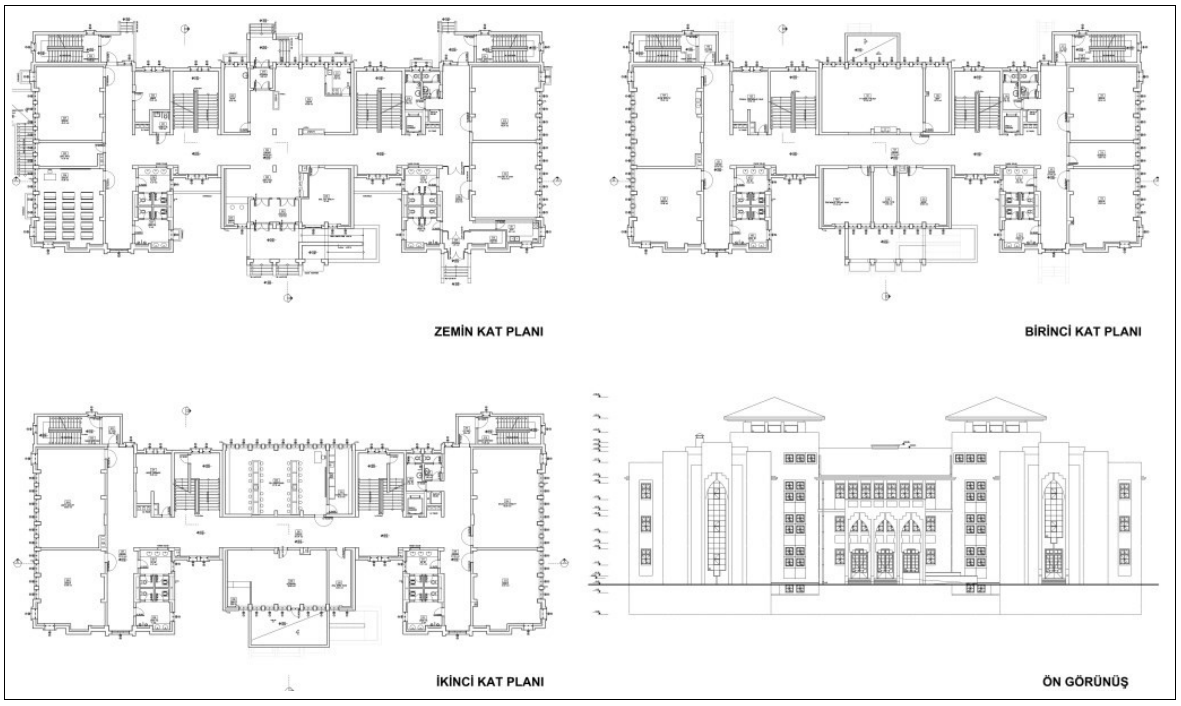
Millî Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretime yönelik proje geliştirme faaliyetleri kapsamında Mimar Sinan Üniversitesi'nde sekiz, yirmi dört ve otuz iki derslikli olmak üzere üç ayrı tipte ilköğretim okulu ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde sekiz derslikli bir ilköğretim okulu ile on altı, yirmi dört ve otuz iki derslikli pansiyonlu ilköğretim okulu tasarlanmıştır. Bunların yanında Yıldız Teknik Üniversitesi on altı ve yirmi dört derslikli olmak üzere iki

ve Erciyes Üniversitesi ise yirmi dört ve kırk derslikli olmak üzere yine iki yatılı ilköğretim bölge okulu projesi yapmıştır. Böylece 1998'deki çalışmalar ile on dördü ilköğretim okulu, onu yatılı ilköğretim bölge okulu ve üçü de pansiyonlu ilköğretim okulu olmak üzere tümü ilköğretime yönelik olarak toplamda yirmi yedi tip proje geliştirilmiştir (MEB, 2000: 5).

İlköğretimde sekiz yıllık kesintisiz eğitim dönemine geçilmesine ilave olarak, *Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmeliğin* (1998), *Binalarda Isı Yalıtım Yönetmeliğinin* (2000) ve *Binaların Yangından Korunmasına Dair Yönetmeliğin* (2002) yürürlüğe girmesi ve böylece eski tip projelerin uygulanabilme özelliğini kaybetmesi neticesinde 1998 tipi ilköğretim okullarını takiben yeni tip projelerin üretimine geçilmiştir. Bu kapsamda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından uygulamaya konulan Eğitime Fiziksel Katkı Projesi (EFİKAP) ile çoğunluğu lise ve meslek okullarından oluşan MEB.2000 tipi kırk bir yeni proje ile ağırlıklı olarak ilköğretim okulları ve engelli okullarından oluşan MEB.2004 tipi otuz beş yeni proje Bakanlığa müşavirlik yapan firmalara hazırlatılmıştır (MEB, 2005a: 139) (Şekil 2.46, Şekil 2.47).

Şekil 2.46. MEB.2000.01 tipi 8 derslikli lise projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) ikinci kat planı d) ön görünüş (Köprülü ve Ceyhan, 2000)

Şekil 2.47. MEB.2004.45 tipi 8 derslikli ilköğretim okulu projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) ikinci kat planı d) ön görünüş (S. Tunçay ve Ülger, 2004a)

MEB.2004 tipi projelerin iddiası koridor ve dersliklerden ibaret olmayan, böylece öğrencilerin içinde severek bulunmak isteyecekleri mekânlar temin etmektedir (MEB, 2007: 38). Buna karşın plan şemaları, yatay sirkülasyonda koridorlar ve düşey sirkülasyonda ise kapalı merdiven kovaları ile projenin iddiasının tersi yönde mimari çözümler sunmakta; iddiası ile örtüşecek mekânlar olan iç avlular, öğrenci grupları için ayrılmış köşeler, etkinlik alanları, öğrenme sokak ve meydanları gibi unsurları dışlamaktadır. Böylece koridorlar ve merdivenler sirkülasyon işlevlerinden öteye geçememekte, öğrencilerin eğitim ve sosyalleşme süreçlerine dahil olabilecek özellikler göstermemektedir.

MEB.2004 tipi okullar ile birlikte, Cumhuriyet dönemi eğitim binalarının tasarımında ilk defa olarak yüzeysel fakat ideolojik bir kırılma da yaşanmıştır. Peker'in (2015: 13-19) kurucu ideoloji ile hesaplaşmak anlamında rövanşist mimari olarak ortaya koyduğu bu anlayış ile okul binalarının cephelerine, diğer kamu yapılarında da uygulandığı gibi Osmanlı-Selçuklu esinli olduğu iddia edilen süslemeler yapılmaya başlanmıştır (Şekil 2.48). Nitekim iktidar partisi, bu süslemeleri kendi temsil ettiği ideoloji ile özdeşleştirmiş ve bu simgesel gücü kullanmıştır. Böylece, iktidarın kendi ideolojisini kamusal alanda sergileyebilmesinde ve bu alana ideolojisi ile hâkim olabilmesinde bir aygıt olarak gördüğü mimarlığı cephe süslemesi seviyesinde ele alması neticesinde, MEB Yatırımlar ve Tesisler Dairesinin idaresinde

müşavir firmalarca tasarımı tamamlanan projelerin cephelerine, ilgili dairenin bilgisi olmaksızın, siyasi bir karar ile Osmanlı-Selçuklu süslemeleri sonradan eklenmiş ve ortaya çıkan projeler Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gelenekten geleceğe eğitim yapıları teması ile ilan edilmiştir (Osmanpaşaoğlu vd., 2012: 51). İktidarın bu ideolojik tutumu 2010 yılında gerçekleştirilen 18. Millî Eğitim Şûrası karalarında ise, okul binaları için geliştirilen tip projelerin Türk mimari sanatının özelliklerini yansıtması ve estetik yönden çeşitli motiflerle süslenmiş mimari tasarımlarla öğrencilerde millî kimliğin oluşturulması ifadesiyle örtük şekilde yer almıştır (MEB, 2011: 707). Osmanlı-Selçuklu anlayışı yanında geniş saçaklar, payandalar ve cumbalarla geleneksel Türk mimarlığına ve ayrıca iddia olunduğu üzere Hitit mimarlığına yönelen (MEB, 2007: 38); bu yanıyla ait oldukları dönemi yansıtmak yerine eski örneklere yaslanan bu binalar, kendi estetik pozisyonlarına dair tartışmalar görmezden gelinerek, Cumhuriyet'in ilk yıllarından sonra kimliksiz, kişiliksiz ve yapı estetiği açısından yozlaşmış olduğu iddia edilen okul tasarımları için çözüm olarak sunulmuştur (MEB, 2004).

Şekil 2.48. MEB.2004 tipi okul binası örnekleri a) MEB.2004.52 tipi 40 derslikli ilköğretim okulu (S. Tunçay ve Ülger, 2004b) b) MEB.2004.48 tipi 16 derslikli ilköğretim okulu (İtez ve İtez, 2004)

Başlatılan yoğun projelendirme faaliyetlerine rağmen önceki yıllarda olduğu gibi bu dönemde de eğitim binalarının yapımında tip projelerin uygulanması zorunlu tutulmamış, Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanan ihtiyaç programı ve tasarım ilkelerine uygun olarak ve okulların avanprojeleri için Bakanlığın uygun görüşü alınarak özel proje yapılması imkânı da her zaman tanınmıştır (MEB, 2005a: 140). Fakat uygulamada özel projelerin yeri, bağlı oldukları prosedürler dolasıyla okul yatırımlarının hızını azaltması, proje giderlerini artırması ve yatırım öncesinde maliyet çalışması gerektirmesi ile yatırım kararını verecek mercilerin, merkezi idarenin tasarrufuna aykırı yeni bir proje yaptırma sorumluluğunu almayı tercih etmemesi gibi sebeplerle kısıtlı kalmıştır.

Yeniden yapılanma döneminde okul binaları (2012–2023)

Millî Eğitim Bakanlığının sorumluluk alanındaki bina ve tesislerin projelerinin hazırlanması, eğitim sisteminde 2012 yılında gerçekleştirilen kapsamlı yapılanma ardından, Bakanlığın diğer faaliyet alanlarında olduğu gibi yeniden ele alınmak durumunda kalmıştır. Nitekim, *6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* (2012) ile birlikte 1997'den beri uygulanmakta olan sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitim sisteminin yerine on iki yıllık kademeli ve zorunlu eğitim sistemine geçilmesi, ilköğretim kademesinde dört yıl süreli ilkokullar ve dört yıl süreli ortaokullar ile imam hatip ortaokulları, ortaöğretim kademesinde ise dört yıl süreli genel liseler ile imam hatip liselerini de kapsayan mesleki ve teknik öğretim kurumları için gereken fiziki şartları karşılayacak yeni okul tiplerine ihtiyaç doğurmuştur. Böylece, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından proje ihaleleri gerçekleştirilmek suretiyle lise, ortaokul, ilkokul ve anaokulu binaları ile ek derslik ve pansiyonlardan oluşan MEB.2014 tipi projeler yaptırılmıştır (Şekil 2.49).

Şekil 2.49. MEB.2014 tipi okul binası örnekleri a) MEB.2014.24 İHO tipi 24 derslikli imam hatip ortaokulu (Türkoğlu ve Tek, 2014) b) MEB.2014.16 Lİ tipi 16 derslikli lise (Koç, 2014) c) MEB.2014.16 İO tipi 20 derslikli ilkokul (Başar, 2014)

MEB.2014 tipi projelerin tasarımında en çarpıcı değişim, yeni eğitim sistemindeki sınıf sayılarından dolayı okullardaki toplam derslik sayılarında ve buna bağlı olarak öğrenci kapasiteleri ile bu kapasiteye bağlı çok amaçlı salon ve spor salonu gibi mekânların büyüklüklerinde meydana gelmiştir. Daha önce ilköğretim birinci kademesi için beş sınıf ve ikinci kademesi için üç sınıf planlanırken, yeni sistemle birlikte ilkokul ve ortaokul için dörder sınıf planlaması yapılmış olmaktadır (Şekil 2.50).

Eğitim sistemindeki yeniden yapılandırmadan kaynaklı bu değişiklik yanında, okullarda ibadethane yapılması hükmünü getiren bir yönetmelik değişikliği de MEB.2014 projelerinde mekânsal kurguya etki eden bir unsur olmuştur. Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'nde daha önce "talep olması halinde ibadet ihtiyaçlarını karşılayacak uygun mekân ayrılabilir" şeklinde yer alan hüküm (MEB, 2013, madde. 99), 2014 yılında yapılan bir değişiklikle "okulda, ibadet ihtiyacı için doğal aydınlatmalı uygun mekân ayrılır" olarak değiştirilmiş (MEB, 2014, madde. 99) ve böylece imam hatip okullarında uygulama mescidi olarak bulunmakta olan ibadet mekânları ortaöğretim kademesindeki tüm okullarda zorunlu hale gelmiştir.

Şekil 2.50. MEB.2014.08 Lİ tipi 8 derslikli lise projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) ikinci kat planı d) ön görünüş (Kendirci, 2014)

Ayrıca, MEB.2004 tipi projelerin tamamına yakını tek bir firma tarafından yapılırken MEB.2014 projelerinin ise neredeyse her birinin farklı bir müellife yaptırılmış olması

mimari anlayışta bir çeşitlilik ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu çeşitlilik içerisinde, bir önceki dönemde tasarımlara yönelen siyasi müdahale görülmemekle birlikte, birtakım uygulamalarda Osmanlı-Selçuklu esinli olduğu iddia edilen motiflerin cephelere yapıştırılması sayesinde geleneğe dayandırılan ideolojik tutum sürdürülmüştür (Şekil 2.51).

Şekil 2.51. MEB.2014.16 Lİ tipi lise 30 derslikli revizyonu a) giriş cephesi b) cephe süslemesi

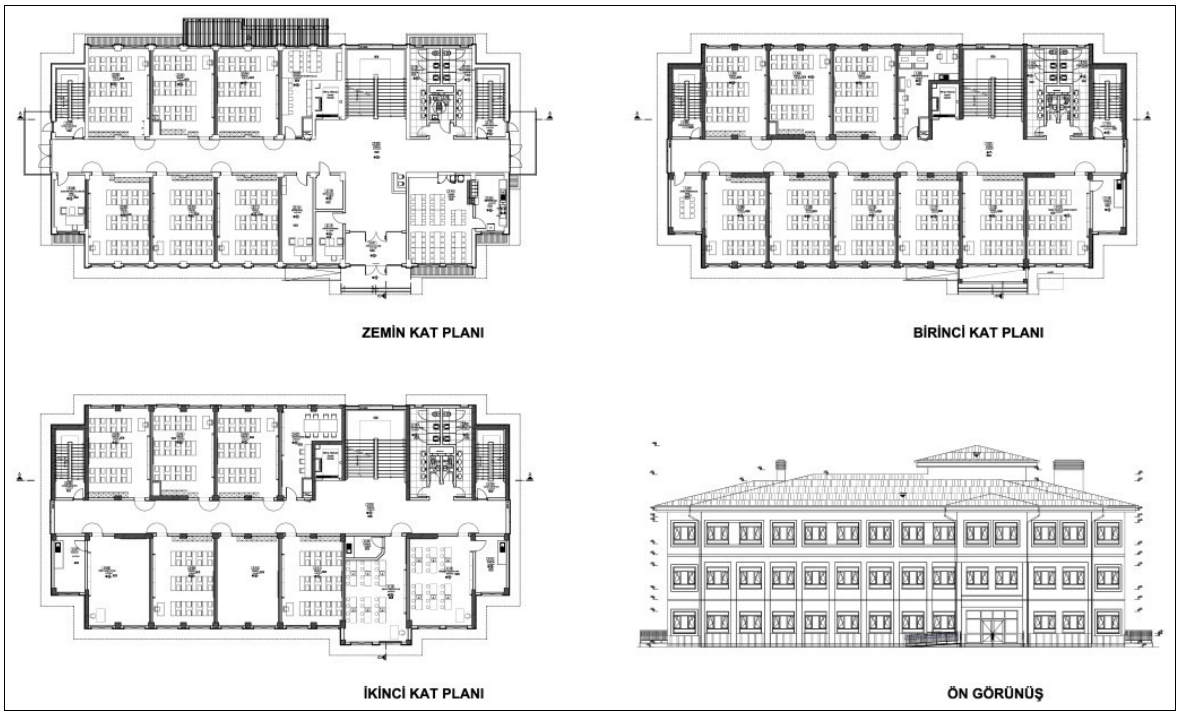
MEB.2014 projeleri ardından ise bir kısım anaokulu ve özel eğitim okulu yanında ağırlıklı olarak öğretmenevi, rehberlik ve araştırma merkezi (RAM), çok amaçlı salon, kapalı spor salonu, halk eğitim merkezi (HEM), yurt ve pansiyon ile bilim ve sanat merkezi gibi okul haricindeki binalardan oluşan MEB.2017 tipi projeler hazırlatılmıştır. Takip eden süreçte ise, çeşitli müşavir firmalara yaptırılan birtakım okul tip projeleri Bakanlık tarafından 2020 yılı itibariyle ilan edilmişse de çoğunluğu avanproje statüsünde bulunan bu projelerin bir kısmı iptal edilerek ve bir kısmında ise revizyonlar yapılarak yeni bir tip proje grubu oluşturulmuştur. Bu süreç neticesinde ortaya çıkan ve ilkokul, ortaokul ve lise binaları ile birlikte öğrenci pansiyonlarından oluşan MEB.2022 tipi projeler 2022 yılının ikinci yarısında Bakanlıkça duyurulmuştur (Şekil 2.52).

MEB.2022 tipi okulların plan şemaları (Şekil 2.53) ekseriyetle merkezde yer alan ana sirkülasyon aksı ve bunun her iki tarafına sıralanan derslikler ve diğer mekânlardan oluşmaktadır. Bu plan düzeninde merdiven kovaları iç kısımda kapalı şekildedir. Esnek bir tasarımdan uzak olan planlar bu halleriyle, son yirmi yıldaki diğer projelerde olduğu gibi, eğitimin yalnızca dersliklerde gerçekleşmesine, öğrenci merkezli olmaktan ziyade öğretmen ve ders merkezli eski anlayışa imkân tanımaktadır. Oysa çağdaş eğitim yaklaşımlarında okulun ortak alanlarının da birer öğrenme ve sosyalleşme ortamı olarak değerlendirilmesi düşüncesiyle hareket edilmekte, yeni eğitim uygulamaları açısından esnek mekân

tasarımlarına yönelim sağlanmaktadır. Nitekim, iktidarın eğitim üzerine kurduğu anlatı da 2017 müfredatıyla somutlaşan yapılandırmacı eğitim kuramının öğrenciyi merkeze alan yaklaşımını ve bunun için uygun mekân tasarımlarını kapsamaktadır. MEB.2022 tipi projelerinde yeni tasarım yaklaşımları açısından bir istisna, 32 derslikli ortaokul projesi ile bu projenin bir türevi olan 40 derslikli imam hatip lisesinde ortaya çıkmaktadır. Bu iki okul projesinde ana merdivenler, boylu boyunca okul bahçesine bakacak şekilde dış cepheye yaslanırken, merdivenlerin iç kısma bakan yanında birer etkinlik alanı planlanmıştır. Bu kısıtlı tasarım unsurunun da bütüncül bir anlayıştan ziyade, tasarımcının tekil bir kararı olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 2.52. MEB.2022 tipi okul binası örnekleri a) MEB.OO.24.BZ3.22x42.BT.2022 tipi 24 derslikli ortaokul (Beker vd., 2022) b) MEB.İO.20.BZ3.25x38.BT.2022 tipi 20 derslikli ilkokul (Özer ve Üsküdar Özer, 2022) c) MEB.İO.32.BZ3.21x65.BT. 2022 tipi 32 derslikli ilkokul (Yıldızlı, 2022) d) MEB.Lİ.20.BZ2.20x41.BT. 2022 tipi 20 derslikli lise (Dimicioğlu, 2022)

Şekil 2.53. MEB.Lİ.20.BZ2.20x41.BT.2022 tipi 20 derslikli lise projesi a) zemin kat planı b) birinci kat planı c) ikinci kat planı d) ön görünüş (Dimicioğlu, 2022)

2014 yılında yapılan bir yönetmelik değişikliği ile ortaöğretim kademesi için zorunlu hale gelen ibadethane mekânı, 2017 yılında yayınlanan bir başka yönetmelikte "her kurumda yeteri kadar abdesthane, doğal aydınlatmalı uygun mekânda kadın ve erkek için ayrı ayrı olmak üzere mescit bulunması gerekir" denilerek anaokulları dahil tüm kademelerde zorunlu tutulmuştur (MEB, 2017, madde. 5ç). Böylece MEB.2017 ve ardından MEB.2022 tipi okul projelerinde, ilgili yönetmelik hükümlerine tabi olarak abdesthane ve mescit mekânları, tüm okullarda planlamanın zorunlu birer unsuru haline gelmiştir.

Bu dönem okul projelerinin bir diğer özelliği de erkek tuvaletlerinde pisuvar bulunmayışıdır. Oysaki 2015 tarihinde yayınlanmış olan Eğitim Yapıları Asgari Tasarım Standartları Kılavuzu'nda hem öğrenci hem de öğretmen tuvaletlerinde pisuvar olması gerektiği belirtilmekte ve pisuvarların kotları verilmektedir (MEB, 2015: 36, 56, 135). MEB.2014 ve öncesindeki projelerde erkek tuvaletlerinde pisuvar yer almasına karşın, MEB.2017 ve devamında MEB.2022 projelerinde pisuvarın tasarımlardan çıkartılmış olması bir anlayış değişikliğini göstermektedir. Zira, belirli çevreler pisuvar kullanımını Batılı bir eylem olarak görmekte ve İslami yaşam tarzına uygun bulmamaktadır ki bu durum iktidarın söz ve eylemleriyle ortaya çıkan İslamcı dünya görüşü ile örtüşmektedir.

Bayındırlık ve İskân Bakanlığının önceki yıllardaki az sayıdaki tip projelerine karşın, Millî Eğitim Bakanlığının 2000'li yıllarda ürettiği tip projelerin çeşitliliğini iki temel sebebe dayandırmak mümkündür. Bunlardan birincisi iktidar partisinin parti programında belirttiği üzere, okul yapımında tek tip bayındırlık modelini terk etmek ve esnek bir yapılanmaya gitmek (AKP, 2002: 76) yönündeki iddiasını kısmen uygulamaya sokmuş olması ve ikincisi ise kanun düzeyinde sistem ve yönetmelik düzeyinde uygulamalarda değişiklikler meydana gelmesi neticesinde yeni projelere ihtiyaç doğmuş olmasıdır.

Zorunlu eğitimin on iki yıla çıkartıldığı ve bu sebeple yeni ihtiyaç programlarına göre yeni okul tiplerinin yapılması gereği doğan 2012 sonrası dönemde, Millî Eğitim Bakanlığının 1920'lerde bir inşaat ofisi olarak kurulan ve 2021'de ise İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü halini alarak Bakanlığın merkez teşkilatında hizmet birimi olarak faaliyet gösteren alt bölümü tarafından yoğun bir tip proje çalışması yürütülmüş olsa da yarışma ve davet usulleri ile elde edilen ulusal kapsamdaki özel mimari proje çalışmaları da gerçekleştirilmiştir. Bu özel proje faaliyetlerinden biri 2002 sonrası hükümetlerin diğer alanları olduğu gibi eğitim alanını da piyasalaştırma isteği ile 2012'te başlattığı *Eğitim Kampüsleri Projesi* ve bir diğeri ise geleneksel okul modellerine alternatif olma iddiası ile 2020'de duyurulan *Yaşayan Okullar Projesi* olmuş, fakat her iki proje de hayata geçirilmemiştir.

Anadolu lisesi, fen lisesi, sosyal bilimler lisesi, imam hatip lisesi, meslek lisesi ve lise gibi farklı eğitim programlarını uygulayan ortaöğretim kademelerindeki okulların bir araya getirilmesini öngören *Eğitim Kampüsleri Projesi* (Çelik ve Güleç, 2014: 103) (Şekil 2.54) için ilk yasal düzenleme 2009 yılında gerçekleştirilerek, aynı alan içinde birden fazla eğitim kurumunun yer alması ve bu eğitim kurumlarının ortak ihtiyaçlarının karşılanması için tek bir yönetim tesis edilmesine imkân sağlanarak Millî Eğitim Bakanlığı tarafından eğitim kampüsleri kurulabilmesinin yolu açılmıştır. Ardından 2011 ve 2012 yıllarındaki düzenlemeler ile de bu kampüslerin kamu özel ortaklığıyla ve kiralama karşılığı yapılabilmesi için gerekli yasal ortam hazırlanmıştır. Bu düzenlemeleri takiben birinci etabı sekiz, ikinci etabı on iki ve üçüncü etabı on üç olmak üzere toplam otuz üç eğitim kampüsünün kamu özel ortaklığı modeliyle hayata geçirilmesi hedefi ile ulusal mimari proje yarışmaları düzenlenmiş ve tümü neticelendirilerek mimari projeler elde edilmişse de (Büyükcan ve Yelken, 2015: 11-12) eğitim alanının piyasa sistemine göre yeniden yapılandırılması ve kampuslardaki hizmet alanlarının özelleştirilmesi üzerine kurulu bu girişim, Bakanlığın projeden vazgeçmesi neticesinde hayata geçirilememiştir.

Şekil 2.54. *Eğitim Kampüsleri Projesi* a) Muğla Milas Eğitim Kampüsü (Derman, 2013) b) Aydın Merkez Eğitim Kampüsü (Eyce vd., 2013) c) Malatya Fırıncı Eğitim Kampüsü (Uludağ ve Uludağ, 2013) d) Afyonkarahisar Eğitim Kampüsü (Öztepe ve Öztepe, 2013)

Bakanlığın uygulamaya geçmeyen bir diğer özel proje çalışması olan *Yaşayan Okullar Projesi* (Şekil 2.55) davet usulüyle on beş ayrı mimarlık ofisine sosyal sorumluluk çerçevesinde yaptırılan ve çoğunluğu Batı illerine yönelik olarak ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde yirmi üç okulun projelerini kapsamaktadır. Öğrenci merkezli olduğu, pedagojik ve sosyal hassasiyetlerle yapıldığı iddiasındaki bu projeler grubu, 2002 sonrası hükümetlerin neoliberal ekonomi politikaları ile uyumlu olarak ele aldığı *Eğitim Kampüsleri Projesi*'nden farklı olarak, sahip olduğu romantik yaklaşım ile öne çıkmış fakat nihayetinde *Eğitim Kampüsleri Projesi* ile aynı şekilde uygulanmaksızın arşivdeki yerini almıştır.

Şekil 2.55. *Yaşayan Okullar Projesi* örnekleri a) Mardin Artuklu Atatürk Ortaokulu (Sorguç, 2021) b) Muğla Çamlık Köyü İlkokulu (Gürsel ve Tabanlıoğlu, 2021) c) İzmir Hasan Öncüoğlu İlkokulu (Öncüoğlu, 2021) d) İstanbul Kıraç Ortaokulu (Altınışık, 2021)

2.4. Modern Türk Eğitiminde Program (Müfredat, *Curriculum*)

2.4.1. Tanımı ve kapsamı

Latince kökenli olup İngilizcede *curriculum* olarak ifade bulan müfredat ya da eğitim programı kavramının, bazen fazlasıyla dar bazen de son derece geniş ve esnek tanımlamalarının yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda müfredatın (*curriculum*) "öğreneni belirli bir forma sokan konuların, yeteneklerin ve bilgilerin bütünü" olduğu şeklinde dar ve "öğrenenin yaşantılarının bütünü" olduğu şeklinde geniş tanımlarını savunan eğitimci ve düşünürler bulunmaktadır (Gutek, 1988: 5). Özcülük (*essentialism*) kuramının temsilcilerinden Arthur Bestor (1908-1994) müfredatı dilbilgisi, edebiyat, matematik, fen, tarih ve yabancı dilden oluşan beş büyük alandaki sistemli eğitim biçiminde ve sanat ile beden eğitimi gibi dersleri dışlayarak, akademik konularla sınırlı olarak dar biçimde tanımlamaktadır. Burada, temel alınan konuların dönemsel olarak değişkenliği eleştiri konusudur. Örneğin Bestor'un tanımlamaya dahil etmediği beden eğitimi dersinin akademik derslerden daha önemli olduğu iddiası Aristoteles'e (MÖ 384–322) aittir ve dönemin eğitim anlayışına işaret etmektedir. Bestor'un dar tanımına karşın, bir eğitimci olan Geneva Gay'ın

(d.1945) müfredat tanımı, sadece dersler ve konuları değil, okulun tüm kültürüne işaret etmekte ve böylece son derece geniş ve esnek bir anlam sunmaktadır. Elbette bu en dar ve esnek tanımlar dışında müfredata ilişkin birçok tanım ve bakış açısı vardır ki böylece müfredat, savunulan görüşü destekleyecek şekilde istenilen anlama sokulan bir kavram haline gelmektedir (Ellis, 2013: 4, 7). Buna karşın müfredatın yaygın şekildeki dar anlamı okulun resmî eğitim programını oluşturan konular ve derslerin sistematik bütünü ve geniş anlamı ise okulun kontrolü ve rehberliği altındaki öğrencilerin düzenlenmiş deneyimlerinin bütünü biçimindedir (Gutek, 1988: 5).

Türkçede ise *curriculum* (müfredat) ifadesinin dar ve geniş anlamları için farklı karşılıklar bulunmaktadır. Kelime anlamı olarak, bütünü oluşturan tekil parçalar anlamına gelmekte olan müfredat (Aylar, 2018: 33), bir eğitim sistemi içerisinde neyin ya da hangi konu ve derslerin öğretilmesi gerektiğini açıklayan (Cevizci, 2010: 182), derslerin içeriğine yönelen ve konuların genelden özele ve genellikle bir örüntü şeklinde düzenlendiği listedir (Gelen, t.y.). Öğretilecek öğelere tek tek işaret eden müfredat, bu şekliyle dar bir anlama sahiptir ve eski program anlayışını ifade etmektedir.

Buna karşın eğitim programı, eğitim sürecine dair tekil öğeleri içinde barındırmak yanında, bu öğeler arasındaki ilişkileri de kapsar (Aylar, 2018: 33). Böylece konular ve içeriğin dışında, programın diğer ana öğeleri olan amaç, değerlendirme ve öğrenme süreçleri ile programın yardımcı öğeleri olan değerler, beceriler, süre, hedef kitle, öğretim yöntemleri ve öğretim teknolojileri ile diğer yardımcı öğeler programın parçaları olarak tanımlanır (Fer, 2022: 11; Gelen, t.y.). Program bu şekliyle, müfredatı da içine alan geniş bir anlama sahiptir ve eğitim bilimleri içinde çağdaş bir anlayışa karşılık gelmektedir.

Netice itibariyle, kelimenin dar anlamından bahsederken müfredat ve geniş anlamından bahsederken ise program ifadelerinin kullanılması tercih edilir. Ayrıca geleneksel eğitim sisteminde ve modern eğitim sisteminde olmakla birlikte eski anlayışı temsilen müfredat ifadesinin kullanımı ve çağdaş eğitim anlayışı içerisinde ise program ifadesinin kullanımı tarihsel araştırma stratejisi bakımından uygun düşmektedir.

2.4.2. Felsefi ve ideolojik düşüncelerle ilişkisi

Normatif felsefelerin müfredata bakışı iki temel çizgide belirginleşmektedir. Eğitimde esas olanın kültürel mirasın aktarılması ve korunması olduğunu savunan geleneksel eğitim felsefeleri (idealizm, realizm, spiritüalizm, kalıcılık, özcülük vb.) için müfredat, düzenli ve sistematik şekilde bir araya getirilmiş konu ve bilgiler ile becerilerin bütünüdür. Normatif felsefelerin ilerlemeci tarafındaki eğitim felsefeleri (pragmatizm, ilerlemecilik, yeniden yapılandırmacılık vb.) için ise müfredat ile bilgi aktarımından ziyade öğrenme süreçleri ön plandadır ve bu süreç merkezli anlayışla aktif, deneysel ve problem çözümüne dayalı programlar savunulmaktadır (Gutek, 1988: 6-7).

Analitik felsefenin anlamı açma ve kavramsal hataları ayıklama çabası (Noddings, 1995: 36) esnasında, eğitimin olduğu kadar onun bir unsuru olan müfredatın da dili ve terminolojisi eleştirel bir yaklaşımla ele alınır (Gutek, 1988: 142-143). Fakat bu eylem, müfredatın nasıl olması ve neleri kapsaması gerektiğinden ziyade, müfredat kavramının çözümlenmesi ve onun dil üzerinden sadeleştirilmesi, böylece eğitimin ve eğitim politikalarının anlaşılır ve tutarlı olmasına imkân tanınması ile sınırlıdır.

Eleştirel açıdan bakıldığında ise müfredat resmî, ayrıntılı ve açık bir şablondan ibarettir. Müfredat bu şekliyle, mevcut toplumsal ilişkileri ve egemenlerin statüsünü meşrulaştıran bir denetim aracı konumundadır (İnal, 2008: 149). Nitekim, Pierre Bourdieu (1930-2002) okulun aktardığı kültürün egemen sınıfların kültürü olduğunu ve Basil Bernstein (1924-2000) da okulda kullanılan dilin, eğitimli sınıfların dilinden başka bir şey olmadığını ileri sürmektedir (Cacouault ve Oeuvrard, 2003: 52-53'ten aktaran İnal, 2008: 149-150). Eleştirel eğitim kuramcıları, müfredatı geniş anlamıyla kullanmakta ve onun belirli bir yaşam biçimini temsil eden bir program olduğunu savunmaktadır. Onlar için program, eğitilenleri toplumdaki mevcut egemen ya da aşağı konumlara hazırlamaya hizmet etmektedir ve kültürel politikanın bir biçimidir. Bu sebeple eğitimi anlamak için toplumsal, kültürel ve ekonomik boyutları temel kategori olarak ele almak gerekir. (Tezcan, 2013: 109-110).

Postmodernizmin müfredata bakış açısı, onun eğitime karşı tutumu ile paralel şekilde ele alınabilir. Buna göre, aşırı bir yaklaşımla, tıpkı modernizmin ürettiği ideolojilerin sonunun geldiği gibi modernizm tarafından yüceltilen eğitimin de artık önemini yitirdiği ve daha ılımlı bir yaklaşımla ise eğitimin yeniden yapılandırılması gerektiği savunulmaktadır

(Cevizci, 2010: 429). Nitekim, dinsel ve sezgisel bilgiye de bilimsel bilgi ile aynı değeri veren postmodernizm, ılımlı ve iyimser tutumunu yapılandırmacı öğrenme kuramı ile müfredatı ilişkilendirmek isteği üzerinden ortaya koymaktadır.

Felsefi tutumların yanı sıra, siyasal ve sosyal bağlamlar üzerine kurulan ideolojiler (liberalizm, konservatizm, Marksizm vb.) de kuşkusuz ki okullar, eğitim ve öğretim biçimleri ve müfredatlar üzerinde belirleyici olmuştur (Gutek, 1988: 9). Bu belirleme, ideolojilerin doğası gereği müfredatları baştan aşağıya biçimlendirmesi ve onlar üzerinde egemenlik kurması, böylece müfredatı siyasal bir araç haline getirmesi anlamındadır (Yıldırım, 2011: 196).

Müfredat ya da program hazırlayıcıları kuşkusuz ki felsefi değerlendirme ve tartışmaları dikkate almaksızın, öğrenen için en değerli ve önem arz eden konu ve bilgileri tespit ederler. Bunu yaparken ya savundukları için ya da maruz kaldıkları için ideolojik ortamdan soyutlanmaları ise mümkün olmaz. Bu noktada, en doğrunun, en güzelin, en iyinin ya da en önemlinin üzerinde anlaşmak ve bunların tanımını yapmak problemlidir ve bu problemin ontolojik, epistemolojik ve aksiyolojik boyutları, felsefeciler ve eğitim kuramcılarının çözümlerine göre farklı müfredat biçimlerini ortaya çıkartmaktadır (Gutek, 1988: 5-6).

Ne ve nasıl olması yönünde farklı düşüncelerle şekillenen müfredatın yapısı ve kapsamı öğretmenler, öğrenciler, çıkar grupları ve işverenler açısından son derece önem arz etmektedir ve müfredat, her bir grubun kendi bakış açısı neticesinde toplumsal gerilim ve çatışmaları yansıtan bir olgu durumundadır. Bu da tarihsel süreç içinde müfredat konusunda her zaman yoğun tartışmalar yaşanmasına sebep olmuştur. Tartışmaların ana ekseni müfredatın neyi temele alması gerektiği üzerinedir ve bu birtakım sorularla şekillenmektedir: Müfredat ekonominin insan kaynağına yönelik ihtiyaçlara mı yönelmelidir yoksa millî ya da uluslararası ideallere mi odaklanmalıdır? Müfredat sosyal ve kültürel değişim ihtiyacını mı yoksa en değerli olduğu kabul edilen yaşam biçimlerini mi temel almalıdır? Müfredatın dayanağı birtakım düşünce ve bilgi biçimleri mi olmalıdır yoksa değerler mi onu şekillendirmelidir? Müfredat çocuk merkezli mi yoksa toplum merkezli mi olmalıdır? Müfredatın, bireyi topluma uyarlayıcı ve onu sosyalleştirici olması yeterli midir yoksa toplumsal olarak yeniden yapılandırıcı mı olması gerekir? Müfredatın merkezinde değerler mi olmalıdır yoksa o, beceri ve meslek öğretmeye mi yönelik olmalıdır? Müfredat hümanist öğretim modeline mi yoksa davranışçı bir modele mi dayanmalıdır? Bunlar ve

benzeri başlıklar üzerinden şekillenen tartışmalar, müfredat ya da eğitim programları üzerinden çocuk ve gençlere ne öğretilmesi gerektiği bağlamında idari, kültürel ve politik tartışmalardır. (Cevizci, 2010: 183-184). Nihayetinde müfredatın içeriğinin seçimi ve ona yaklaşım biçimi, mevcut egemenlik ilişkileri ve bunu değiştirme mücadeleleriyle bağıntılıdır (Apple, 1989: 84'ten aktaran İnal, 2008: 150).

2.4.3. Program (müfredat) çalışmaları

19. yüzyıl Batı dünyasında, okullaşma ve eğitim özellikleri yanında okullardaki öğretmen ve kitap merkezli katı yapılar dikkate alındığında, bu dönemde eğitim programlarından henüz bahsedilemeyeceği görülmektedir (Fer, 2022: 43). Batı dünyası için dahi program çalışmaları ancak 19. yüzyılın sonlarında filizlenip etkisini 20. yüzyılda gösterebilmiştir.

Bu şartlar altında, yeni eğitim anlayışını Batıdan devşiren Osmanlı eğitiminde de bir program anlayışı söz konusu olmamış, Batılı tarzda ders çizelgelerinden oluşan müfredatlar Tanzimat öncesi, Tanzimat Dönemi, II. Abdülhamid Dönemi ve Meşrutiyet Dönemi gibi kısa süreçlerde eğitimle ilgili alınan kararlar neticesinde ve müfredatı uygulayan okulların başkentte ya da vilayetlerde veyahut diğer şehirlerde olması sebebiyle, ayrıca yerel idarelerin ve eğitimcilerin imkân ve inisiyatifleri ile birtakım değişiklikler göstererek uygulanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde ise 1950'lere kadar, dersler ve konular listesi anlamında müfredat programı ve bundan sonra ise kapsamı genişlemiş bir eğitim programı anlayışı yer bulmuştur. Fakat Batı'daki tartışma ve gelişmelerle birlikte ilerleyen bu yeni anlayış, 1983'de eğitim programlarının düzenlenmesine ilişkin esasların bir tebliğ ile yayınlanması gibi çabalara rağmen, 20. yüzyıl eğitim uygulamalarında etkin olamamış ve açıklamalı ders çizelgelerinden öteye geçilememesi neticesinde başarılı sonuçlar getirmemiştir (Demirel, 1992: 28; Fer, 2022: 123; Gözütok, 2003: 49; MEB, 1983: 279-280; Sakaoğlu, 2018: 351-352).

<u>Osmanlı modern eğitiminde müfredat</u>

Osmanlıda Batılı tarzda ilk askeri okulların açılmaya başladığı 1770'lerden yeni Türk devletinin kurulduğu 1922'ye kadar olan yaklaşık yüz elli yıllık dönemde yerleştirilmeye çalışılan Osmanlı modern eğitiminde ilk ve ortaöğretim veren sivil okullar iptidai mektepler,

rüştiyeler, idadiler ve sultaniler olmuştur. Geleneksel eğitim sistemi lağvedilmeksizin ülkede oluşturulmak istenen yeni sistemde okul türleri ve eğitim süreleri çeşitli idari kararlar neticesinde değişiklikler göstermiştir. Bunun bir örneği, rüştiyeler ilk açıldığında başta 2 yıl olması öngörülen eğitim süresinin 4 yıl olarak uygulanması, 1850'de 6 yıla çıkartılması, 1863'te 5 yıla ve bundan yalnız altı yıl sonra 1869'da 4 yıla düşürülmesi ve 1892 yılında ise 3 yıl olarak uygulanmasıdır. Ayrıca 1873'te temelleri atılan idadilerin ülke genelinde etkin olması istendiğinden bir kısım rüştiyeler idadiye dönüştürülmüş, takip eden yıllarda ise kalan rüştiyelerden beklenen faydanın görülememiş olması ve tasarruf sebebiyle birçoğu iptidai mekteplere dönüştürülmüştür (Altınova Şahin, 2018: 179, 183, 236). Bu uygulamaların yanı sıra, hükümet değişiklikleriyle birlikte gelen diğer birtakım düzenlemeler de Osmanlı modernleşmesi içinde her bir okul türü için standart bir müfredattan bahsetmeyi doğal olarak mümkün kılmamaktadır.

Bununla birlikte, aynı tarihsel aralık içindeki okul türlerinde okutulması öngörülen dersleri bir arada görmek açısından, Tanzimat Dönemi (1839–1876) düzenlemelerinden olan Maarif-i Umumiye Nizamnamesindeki (Genel Eğitim Tüzüğü, 1869) ders listelerini incelemekte fayda bulunmaktadır (Mahmud Cevad, 1338/1920: 470-480).

Nizamnamede sıbyan mektebi adıyla yer almakla birlikte, o tarih itibariyle Maarif Nezareti'ne bağlı bulunup eğitim süresi 4 yıl olarak tayin edilmiş olan iptidai mekteplerinde okutulacak dersler şunlardır:

- Usul-i cedide veçhile elifba (yeni metotlara göre Arap alfabesi)
- Kur'an-ı Kerim
- Tecvit (Kur'an-ı Kerim okuma)
- Ahlaka müteallik risaleler (ahlak incelemeleri)
- İlmihal (temel dini bilgiler)
- Yazı talimi
- Muhtasar fenn-i hesap (kısa aritmetik)
- Muhtasar tarih-i Osmani (kısa Osmanlı tarihi)
- Muhtasar coğrafya (kısa coğrafya)
- Malumat-ı nafia risaleleri (faydalı bilgiler incelemeleri)

Nizamnamenin 4 yıl süreli rüştiyeler için öngördüğü dersler şunlardır:

- Mebadi-i ulum-i diniye (dini ilimlere giriş)

- Lisan-ı Osmani kavaidi (Türkçe dilbilgisi)
- İmla ve inşa (yazım kuralları ve kompozisyon)
- Tertib-i cedid üzerine kavaid-i Arabiye ve Farisiye (yeni metotlara göre Arapça ve Farsça dilbilgisi)
- Tersim-i hutut (hat, çizim)
- Mebad-i hendese (geometriye giriş)
- Hesap (aritmetik) ve defter tutmak usulü
- Tarih-i umumi ve tarih-i Osmani (dünya tarihi ve Osmanlı tarihi)
- Coğrafya
- Jimnastik
- Mektebin bulunduğu yerde en çok kullanılan dil
- Ticaret merkezlerindeki zeki öğrencilerden istekli olanlara 4. yılda Fransızca

Erkek rüştiyeleri gibi 4 yıl süreli olan kız rüştiyelerinde temel dersler ortak olmakla birlikte birtakım farklı dersler de bulunmaktadır:

- Mebadi-i ulum-i diniye (dini ilimlere giriş)
- Lisan-ı Osmani kavaidi (Türkçe dilbilgisi)
- Tertib-i cedid üzerine kavaid-i Arabiye ve Farisiye (yeni metotlara göre Arapça ve Farsça dilbilgisi)
- İmla ve inşa (yazım kuralları ve kompozisyon)
- Müntehabat-i edebiye (seçme edebi parçalar)
- Tedbir-i menzil (ev idaresi)
- Muhtasar tarih ve coğrafya (kısa tarih ve coğrafya)
- Hesap (aritmetik) ve defter tutmak usulü
- Nakşa medar (yardımcı) olacak derecede resim
- Ameliyat-ı hiyatiye (dikiş)
- Mecburi olmamakla birlikte musiki (müzik)

Nizamname, 3 yıl süreli olduğunu belirttiği idadiler için şu ders listesini vermektedir:

- Mükemmel Türkçe kitabet ve inşa (ileri Türkçe yazım ve kompozisyon)
- Fransızca
- Kavanin-i Osmaniye (Osmanlı kanunları)
- Mantık
- Mebadi-i ilm-i servet-i milel (uluslararası ekonomiye giriş)

- Coğrafya
- Tarih-i umumi (dünya tarihi)
- İlm-i mevalid (doğa bilimleri)
- Cebir
- Hesap (aritmetik) ve defter tutmak usulü
- Hendese ve ilm-i mesaha (geometri ve ölçme)
- Hikmet-i tabiiye (fizik)
- Kimya
- Resim

Nihayet nizamnamede sultanilerin 6 yıl süreli olduğu belirtilmekte ve okulun ilk 3 yıllık alt kademesi *kısm-ı adi* ve ikinci 3 yıllık üst kademesi ise *kısm-ı âli* olarak adlandırılmaktadır. 3 yıllık ilk kademede okutulacak dersler idadiler için belirlenmiş dersler olup üst kademede yer alan son 3 yıllık kısımda edebiyat ve *ulum* (fen bilimleri) şubeleri bulunmaktadır.

Sultanilerin edebiyat şubeleri için dersler şunlardır:
- Türkçe fenn-i kitabet ve inşa (Türkçe yazım ve kompozisyon)
- Arabi ve Farisi edebiyata müteallik müellefat (Arapça ve Farsça edebiyat eserleri)
- Meani (anlam bilimi)
- Fransızca
- İlm-i servet-i milel (uluslararası ekonomi)
- Hukuk-ı milel (uluslararası hukuk)
- Tarih

Sultanilerin fen şubeleri için ise dersler şunlardır:
- Hendese-i resmiye ve menazır (tasarı geometri ve simetri)
- Cebir ve cebrin hendeseye tatbiki (cebir ve cebirsel geometri)
- Müsellesat-ı müsteviye ve küreviye (düzlemsel ve küresel trigonometri)
- Hey'et (astronomi)
- İlm-i mevalid (doğa bilimleri)
- Fenn-i tahtit-i arazi (topoğrafya)
- Hikmet-i tabiiye ve kimyanın muhtasar surette sanayi ve ziraata tatbiki (fizik ve kimyanın sanayi ve tarıma özlü uygulamaları)

Tüm kademeler için derslerin Nizamname ile düzenlenmiş olması yeni eğitim sisteminin kurulması açısından önem arz etmektedir. Fakat, Maarif Nezareti'nden onay alınmak kaydıyla yerel idarelerin imkân ve şartlarına göre değişiklik yapılmaya açık olan müfredatlar Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin (Genel Eğitim Tüzüğü, 1869) ülke gelinde etkin şekilde uygulamaya geçirilemeyen kısımlarından biri olarak kalmıştır (Yücel, 1938: 146).

Cumhuriyet Dönemi eğitiminde program (müfredat)

Cumhuriyet Dönemi ilk ve ortaöğretim müfredat ve program çalışmaları 1926 tarihinde kurulduğunda adı Millî Talim Terbiye Dairesi ve 1984'ten itibaren ise Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı olan kurumca yapılagelmiştir (MEB, 2022: 2-3). Dönemin ilk müfredat programları 1924 tarihli olup Heyet-i İlmiye (Bilimsel Kurul) tarafından kabul olmuştur (Alp, 2020: 45). Toplamda üç sefer gerçekleştirilen Heyet-i İlmiye çalışmalarının hemen ardından Millî Talim Terbiye Dairesi kurulmuş ve Heyet'i İlmiye'nin görevini üstlenmiş (Sakaoğlu, 2018: 249), böylece Heyet'i İlmiye de kendiliğinden ortadan kalkmıştır. Bununla birlikte, Heyet-i İlmiye toplantılarından sonra Millî Eğitim Şûraları toplanmaya başlamıştır (Zelyut, 1985: 676).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, her ne kadar ortaöğretim için de müfredat çalışmaları yapılmış olsa da ağırlık ilköğretime ve ilkokullara verilmiştir. Böylece Tanzimat Dönemi'nin rüştiyelerle, II. Abdülhamid Dönemi'nin idadilerle ve II. Meşrutiyet Dönemi'nin ise sultanilerle anılması gibi, 1950'lere kadar Cumhuriyet'in ilk yılları da ilkokulların ön planda tutulduğu bir dönem olmuştur (Fer, 2022: 122; Hesapçıoğlu, 2009: 123). İlköğretimde 1924 müfredatı Cumhuriyet'in ilk müfredatı olması ve 1926, 1936 ve 1948 müfredatları ise program geliştirme alanında öne çıkan müfredatlar olması sebebiyle önem arz etmektedir. Ayrıca, çeşitli taslak çalışmalar bir kenara bırakılırsa, 1927 köy okulları programı ve köy okulları için öğretmen yetiştirme modeli sunan Köy Enstitüleri'nin kurulmasını sağlayan 1939 köy okulları projesi gibi çalışmalar (M. Arslan, 1999: 42; Gözütok, 2003: 46-48), nüfusun önemli bir kısmının kırsal bölgelerde yaşadığı bir dönemde, köylerdeki okullaşma oranının artırılması ve nitelikli bireyler yetiştirilmesinin hükümetlerin temel meselesi olarak görülmesi sebebiyle ortaya konulmuş müfredat çalışmaları olmuştur (Öksüz ve Köksal, 2018: 345). Bununla birlikte, 1948 müfredat çalışmasında köy okulları için ayrı program yerine ufak düzenlemelerle müfredatın köy okullarında nasıl uygulanabileceği açıklanmıştır.

Böylece şehir ve kasaba okulları ile köy okulları için ayrı müfredat çalışmalarının yürütülmesi yaklaşımı 1948 müfredatı ile sonlanmış olmaktadır (Çelenk, 2019: 1824).

Yapılanma döneminde (1923–1950) ilköğretim müfredatları

Osmanlıda egemen olan geleneksel eğitim anlayışının bir uzantısı olarak konu ve öğretmen merkezli bir yaklaşımın benimsendiği 1924 tarihli *İlk Mektepler Müfredat Programı*'nda (Çobanoğlu ve Yıldırım, 2021: 816) Cumhuriyet öncesi programlara göre az sayıda ders ilavesi ve değişikliği ile bazı ders konularında Cumhuriyet idaresine uygun düzenlemeler yapılmış olup bu müfredat yeni döneme bir geçiş niteliği göstermiştir (Çizelge 2.8).

1924 müfredatının öne çıkan biçimsel yanları, her bir sınıf için haftalık ders saatinin 26 olması, öğlenden önceleri 3 ders ve öğlenden sonraları 5 ders işlenmesi, pazartesi günleri öğlenden sonrası için eğitici geziler planlanmış olması ve perşembe günleri öğlenden sonrasının ise tatil olarak belirlenmesi, her bir ders süresinin 40 dakika ve teneffüs süresinin 15 dakika olması, öğlen arasının 2 saat olarak belirlenmesi ve ilköğretimin 6 yıldan 5 yıla indirilmiş olmasıdır (Fer, 2022: 129-130; Öksüz ve Köksal, 2018: 322).

Bu müfredatın bir özelliği de erkek ve kız çocukların ayrı sınıflarda olmakla birlikte benzer bir programla eğitim görmesine yönelik olmasıdır. Nitekim, ayrı ayrı verilen iki çizelge arasındaki fark, kız öğrenciler için beşinci sınıfta haftada bir ders olmak üzere ev idaresi ve üçünü, dördüncü ve beşinci sınıflarda haftada ikişer ders olmak üzere el işleri, dikiş ve biçki derslerinin müfredata eklenmesi olmuştur. Ev idaresi dersinin yapılabilmesi için Türkçe derslerinde bir saat eksiltme yapılmış ve el işleri, dikiş ve biçki dersleri için ise erkek öğrencilerin çizelgesindeki el işi dersleri yerine konulmuştur. Böylece kız ve erkek öğrencilerin haftalık ders saatleri eşit tutulmuştur (Maarif Vekâleti, 1340/1924: 3-4).

Çizelge 2.8. *1924 İlk Mektepler Müfredat Programı* erkek öğrenciler için haftalık ders çizelgesi (Maarif Vekâleti, 1340/1924: 3)

Ders Adı		1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Türkçe	Alfabe	12	-	-	-	-
	Kıraat (okuma)	-	4	3	2	2
	İmla (yazım)	-	2	2	1	1
	Tahrir (kompozisyon)	-	1	2	2	2
	Sarf (dilbilgisi)	-	-	-	1	1
	Yazı (Sülüs ve rik'a)	-	2	1	1	1
Kur'an-ı Kerim ve din dersleri		-	2	2	2	2
Hesap (aritmetik)		2	3	3	3	2
Hendese (geometri)		-	-	-	1	2
Tarih		-	-	1	2	2
Coğrafya		-	-	1	2	2
Tabiat tetkiki, ziraat, hıfzıssıhha (doğa bilgisi, tarım, sağlık)		3	3	2	2	2
Musabahat-ı ahlakiye ve malumat-ı vataniye (ahlaki öğütler ve vatan bilgisi)		1	1	1	1	1
Resim		2	2	2	2	2
El işleri		2	2	2	2	2
Musiki (müzik)		2	2	2	1	1
Terbiye-i Bedeniye (jimnastik)		2	2	2	1	1
Toplam		26	26	26	26	26

Yalnızca 2 yıl uygulamada kalan 1924 müfredatının ardından, ülkenin ihtiyaçlarına ve çocukların özelliklerine uygun olduğu, ayrıca dünyadaki ileri eğitim ve öğretim anlayışlarına dayandığı iddiası ve ilerlemeci bir felsefi tutumla 1926 müfredatı hazırlanmıştır (Aktan 2018'den aktaran Çobanoğlu ve Yıldırım, 2021: 816; Gözütok, 2003: 160) (Çizelge 2.9). Müfredat, gençlerin topluma etkili şekilde uyumunun sağlanması ile iyi vatandaşlar yetiştirmek iddiasını taşımakta, fakat iyi vatandaşın nitelikleri ve topluma uyum koşulları açıklanmamaktadır (Kültür Bakanlığı, 1937: 161-163).

Bu müfredatın en temel özelliği, dönemine göre son derece çağdaş bir yöntem olan toplu tedris (toplu öğretim) anlayışının benimsenmesi ve bu çerçevede derslerin ayrı ayrı işlenmesi yerine bir konunun farklı derslerde çeşitli yönleriyle işlenmesi, ayrıca öğrencilerin deney ve

gözleme sevk edilmesi olmuştur (M. Arslan, 1999: 42-43). Hayat bilgisi dersinin müfredata dahil edilmesi toplu tedris anlayışının neticesidir.

Müfredatta kız ve erkek öğrenciler için ayrı çizelgelere yer verilmeyip, kızlar için planlanan ev idaresi ve dikiş dersleri için açıklamalarda bulunulmuştur. Buna göre kız sınıflarında uygulanacak ev idaresi dersi için jimnastik ve imla derslerinin birer saati ve dikiş dersi işin ise resim ve el işleri derslerinin birer saati kullanılmaktadır (Maarif Vekâleti, 1926: 5-6).

Önceki müfredatta ayrı dersler olan hesap (aritmetik) ve hendese (geometri) ile resim ve el işleri dersleri 1926 müfredatında birleştirilmiştir. Ayrıca, yine önceki müfredatta musabahat-ı ahlakiye ve malumat-ı vataniye (ahlaki öğütler ve vatan bilgisi) olarak bulunan ders, 1926 müfredatında yurt bilgisi adıyla yer bulmuştur.

1924 müfredatında ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıflara mahsus din dersi ise 1926 müfredatı ile ikinci sınıflardan kaldırılmıştır. Bu ders 1930'da yalnızca beşinci sınıf öğrencilerine, ebeveynlerinin isteği halinde ve yarım saat okutulan bir ders haline gelecek, takiben köy ilkokulları dahil müfredattan tamamen çıkartılacak ve ardından CHP hükümetinin son yılı olan 1949'da program dışı ve isteğe bağlı olarak haftada 2 saat şeklinde yeniden uygulamaya sokulacaktır (Akyüz, 2020: 349).

1926 müfredatı, o dönemde davetli olarak Türkiye'de çalışmalar da yapmış olan ve bir Amerikan felsefesi olarak pragmatizmin kurucularından olup bu felsefe ile ilişkili ilerlemecilik teorisini geliştiren John Dewey'in (1859–1952) düşüncelerinin uygulanmaya çalışıldığı bir müfredat olmuştur (Ülken, 2013: 124). Bu müfredat Dewey'in üzerinde durduğu hayat bilgisi, toplu tedris ve iş okulu kavramlarını barındırıyor olmasına ve özellikle el işi dersleri için Batı okullarındaki kadar ders saati de ayrılmış olmasına karşın, mevcut okullarda atölyelerin yetersizliği ve yeni okullarda ise bu ihtiyacın yeterince dikkate alınmaması, uygulamalarda aksaklıkları beraberinde getirmiştir (Fer, 2022: 54-55).

Çizelge 2.9. *1926 İlk Mektepler Müfredat Programı* haftalık ders çizelgesi (Maarif Vekâleti, 1926: 5)

Ders Adı		Birinci devre			İkinci devre	
		1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Türkçe	Alfabe	12	-	-	-	-
	Kıraat (okuma)	-	4	4	2	2
	İmla (yazım)	-	3	2	1	1
	Tahrir (kompozisyon)	-	2	2	2	2
	Kavait (dilbilgisi)	-	-	-	1	1
	Yazı (el yazısı)	-	3	2	1	1
Din dersi		-	-	1	1	1
Hayat bilgisi		4	4	4	-	-
Hesap – hendese (aritmetik – geometri)		2	2	3	3	3
Tarih		-	-	-	2	2
Coğrafya		-	-	-	2	2
Tabiat dersi		-	-	-	2	2
Eşya dersi		-	-	-	-	2
Yurt bilgisi		-	-	-	2	2
Resim – el işi		4	4	4	3	3
Musiki (müzik)		2	2	2	2	1
Jimnastik		2	2	2	2	1
(Ev idaresi)		-	-	-	(1)	(1)
(Dikiş)		-	-	-	(1)	(1)
Yekûn (Toplam)		26	26	26	26	26

1926 müfredatının ardından hemen hemen hiç değişiklik olmaksızın fakat ilk defa olarak Latin harfleriyle basılan 1930 müfredatı yayınlanmıştır (Alp, 2020: 61). Bu müfredatın içeriğinde önemli bir değişiklik olmaması sebebiyle bağımsız ve etkin bir çalışma olarak değerlendirmek mümkün değildir. Fakat 1926 müfredatında görülen eksikler üzerine 1936 yılında yeni bir müfredat yazılmış ve *İlkokul Programı* adıyla basılmıştır (Çizelge 2.10). O tarihte iktidardaki CHP'nin parti programına tam bir bağlılıkla ileri derecede siyasi bir içerik verilerek şekillendirilen programda daha önceki programdan farklı olarak birinci ve ikinci kademe dersleri ilişkilendirilmiş ve programın eğitim ve öğretim ilkeleri ilk defa açık bir şekilde belirtilmiştir (Alp, 2020: 63; Çobanoğlu ve Yıldırım, 2021: 819; Sakaoğlu, 2018: 294). Buna göre, çocukların kuvvetli şekilde Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve devrimcilik ilkelerini benimsemiş vatandaşlar olarak yetiştirilmeleri, fikri gelişme kadar bedensel gelişmenin de önemsenmesi ve bilginin çocuklara gerçek

hayatta başarı getirecek bir araç olarak verilmesi amaçlanmıştır (Kültür Bakanlığı, 1937: 163). Bilgi ile ilgili bu yaklaşım, 1926 programındaki ilerlemeci yaklaşımın bir devamı niteliğindedir. Nitekim, Deweyci bir anlayışla, okulun bir topluluk örneği olduğu ve bu sebeple okulda canlı bir cemiyet hayatı yaşanması gerektiğinin programda ifade edilmiş olması bu durumu teyit etmektedir (Alp, 2020: 73).

Önceki müfredatlarda olduğu gibi haftalık ders saatlerinin her bir sınıf için 26'şar saat olduğu 1936 programındaki temel farklar, Türkçe derslerinin birleştiriliş olması, eşya dersi yanında kız öğrencilere mahsus ev idaresi ve dikiş derslerinin kaldırılarak bunlar yerine yazı ve aile bilgisi derslerinin ilave edilmiş olması ve programın genel hedefleri yanında ders ve konulara ait özel hedeflerin de genel hedeflerle bağıntılı olarak detaylandırılmış olmasıdır (Fer, 2022: 135). Ayrıca 1936 programı ile birlikte, erkek ve kız öğrenciler için ayrı çizelge ya da ders uygulaması da kalkmış olmaktadır.

Çizelge 2.10. *1936 İlkokul Programı* haftalık ders çizelgesi (Kültür Bakanlığı, 1937: 172)

Ders Adı	Birinci devre			İkinci devre	
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat bilgisi	-	-	-	3	3
Aile bilgisi	-	-	-	2	2
Hayat bilgisi	5	6	7	-	-
Hesap – hendese (aritmetik – geometri)	4	4	4	4	5
Resim – iş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Jimnastik	2	2	2	1	1
Toplam	26	26	26	26	26

1936 programı ile erkek ve kız öğrenciler için ayrım ortadan kalmış olmakla birlikte, ilköğretim müfredatında kent ve köy okulları arasında farklı uygulamalar devam etmiş, bu da okulların toplum gözünde eşit olmaması sonucunu doğurmuştur. Bu problemin giderilmesi yönündeki çalışmalar neticesinde 1948 müfredatı, *İlk Okul Programı* adıyla yayınlanmıştır (Fer, 2022: 135-136) (Çizelge 2.11). Böylece, haftalık ders çizelgesinde her

sınıf için 6 saat tarım-iş dersi olup bunun yerine müzik ve jimnastik derslerinin çıkartıldığı ve diğer bazı derslerin de haftalık saatlerinin değiştirildiği köy okullarının müfredatı, kent okullarının müfredatına yakın bir hal almıştır.

Millî eğitimin amaçlarının toplumsal bakımdan, kişisel bakımdan, insan ilişkileri bakımından ve ekonomik hayat bakımından tanımlandığı 1948 müfredatında (MEB, 1948: 1-2) yer alan haftalık ders çizelgesinde 1936'ya göre kayda değer bir değişiklik yapılmamış olup, yalnızca yurt bilgisi dersinin adı yurttaşlık bilgisi, hesap ve hendese dersinin adı ise matematik olarak değiştirilmiştir.

1948 programı eğitim teorileri açısından önceki müfredatların ilerlemeci yanların öte özellikler sergilemektedir. Nitekim, programda öğretmenlerin kavram ve bilgileri öğrencilere ezberletmek yerine, öğrencilerin bunları deneyerek, kullanarak ve yaşayarak elde etmelerine yardımcı olması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca hayat bilgisi dersinin bir gözlem, yaşama, iş ve deney dersi olduğu ve öğretmenlerin sınıf gezileri ve gözlem ödevleri ile bunu sağlamaları telkin edilmiştir. Programda bunun yanında öğrencide araştırma, eleştirel düşünme, karar verme, problem çözme ve nihayetinde bilimsel metotlara göre çalışma becerilerinin kazandırılması hedefleri doğrultusunda açıklamalara yer verilmiştir (MEB, 1948: 12, 17, 41-42). Bununla birlikte, Türkiye'de çok partili siyasal hayata geçilmesini takiben eğitim uygulamalarında önceden olduğu gibi idealist felsefelerin metafizik ve tinsel yaklaşımlarının ve bununla ilişkili eğitim teorilerinin öne çıkması ve uygulamada eski alışkanlıkların sürmesi, akıl ve bilimi yol gösterici olarak ele alan pozitivist ve ilerlemeci yaklaşımların geri planda kalmasına sebep olmuştur (Akdağ, 2011: 25).

Çizelge 2.11. *1948 İlkokul Programı* haftalık ders çizelgesi (MEB, 1948: 24)

Ders Adı	Birinci devre			İkinci devre	
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Hayat bilgisi	5	6	7	-	-
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurttaşlık bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat bilgisi	-	-	-	3	3
Matematik	4	4	4	4	5
Aile bilgisi	-	-	-	2	2
Resim – iş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Beden eğitimi	2	2	2	1	1
Toplam	26	26	26	26	26

Yapılanma döneminde (1923–1950) ortaöğretim (ortaokul ve lise) müfredatları

Eğitimin kuruluş aşamasında, ülke genelinde 70 kadar ortaokul ve 20 kadar lise, ihtiyacı karşılarken ilköğretimde hedeflerin uzağında kalınması (Türk Yılı, 1928: 123'ten aktaran Sakaoğlu, 2018: 261) neticesinde ağırlık ilköğretim programlarına verilmiştir. Bununla birlikte birtakım ortaokul ve lise müfredatları da hazırlanmıştır.

Ortaöğretimde Cumhuriyet'in ilk müfredatları 1924 tarihli olup liselerin birinci devre (ortaokul) ve ikinci devre müfredat programları şeklindedir. Bu müfredatlara yönelen eleştiriler üzerine ise 1927'de birtakım düzenlemeler (*Orta Mektep ve Lise Müfredat Programlarına Zeyl*) yapılmıştır (Çizelge 2.12 - Çizelge 2.13). 1927 müfredatının öne çıkan farkları ortaokullarda din dersinin kaldırılmış olması ve yine ortaokullarda haftalık ders sayısının 28'den 32'ye çıkartılmış olmasıdır. Bu ilk dönem müfredatların özelliği, Türk tarihi ile devrim ve Cumhuriyet tarihine önem verilmiş olması ve matematik, fizik, kimya ve biyoloji gibi derslerin Batı ülkelerinin programlarına göre düzenlenmiş olmasıdır. Ayrıca 1928'deki Harf Devrimi ardından 1927 lise müfredatındaki Arapça ve Farsça dersleri kaldırılmıştır (Fer, 2022: 144-145; Sakaoğlu, 2018: 262, 298-299; F. Ünal ve Ünal, 2010: 113; Yücel, 1938: 193-195).

Çizelge 2.12. 1927 lise birinci devre (ortaokul) haftalık ders çizelgesi (Maarif Vekâleti, 1927: 4)

Ders Adı	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf
Türkçe	7	5	4
Vatani malumat (vatan bilgisi)	-	1	1
Tarih	2	2	3
Coğrafya	2	2	1
Hayvanat (zooloji)	2	-	-
Nebahat (botanik)	-	1	-
Arziyat (jeoloji)	-	-	1
Fizyoloji ve hıfzıssıhha (sağlık)	-	-	2
Fizik	-	2	2
Kimya	-	1	2
Riyaziyat (matematik)	5	4	4
Ecnebi lisanı (yabancı dil)	5	5	5
Resim	2	2	1
Musiki (müzik)	1	1	1
Jimnastik	2	2	2
Ev idaresi (kız)	-	1	-
Çocuk bakımı (kız)	-	-	1
Atölye (erkek) – biçki dikiş (kız)	2 – 2	1 – 2	1 – 2
Laboratuvar	2	2	1
Toplam	32	32	32

Çizelge 2.13. 1927 lise ikinci devre haftalık ders çizelgesi (Maarif Vekâleti, 1927: 5)

Ders Adı	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	
			Fen	Edebiyat
Türkçe ve edebiyat	3	3	3	5
Tarih	2	2	2	3
Coğrafya	2	2	1	1
Nebati ve hayvani fizyoloji (bitki ve hayvan fizyolojisi)	3	-	-	-
Arziyat (jeoloji)	-	2	-	-
Fizik	2	2	2	1
Kimya	2	2	2	-
Hendese ve resm-i hatti (geometri ve çizim)	3	2	3	-
Cebir	2	2	2	1
Nazari hesap (kuramsal aritmetik)	-	-	1	-
Müsellesat (trigonometri)	-	-	1	-
Mihanik (mekanik)	-	-	2	-
Kozmografya (gökbilimi)	-	-	2	1
Felsefe ve içtimaiyat (felsefe ve sosyoloji)	-	2	3	6
Arabi (Arapça)	2	2	-	4
Farisi (Farsça)	1	1	-	2
Ecnebi lisanı (yabancı dil)	5	5	5	5
Jimnastik	2	2	1	1
Laboratuvar	3	3	2	2
Toplam	32	32	32	32

Ortaokul ve lise müfredatları 1930'lu yıllarda bir kısmı kayda değer olmayan, bir kısmı da ders konularını kapsayan birkaç tadilat geçirmiştir (Sakaoğlu, 2018: 293). 1930'ların ikinci yarısında gelindiğinde çoğunluğu yabancı öğretim üyeleri ile Bakanlığın program tadilatından sorumlu komisyonun çalışmaları neticesinde 1937 müfredatları hazırlanmıştır (Çizelge 2.14 - Çizelge 2.15). Bu müfredatların hazırlanmasındaki ana gerekçe, toplu tedris anlayışının benimsendiği ilköğretim programları ile ortaöğretim programları arasında bir kopukluk olması ve bunun giderilerek, müfredatların ilkokuldan lisenin son sınıfına kadar birbirini tamamlayan bir bütün oluşturmasının istenmesi olmuştur (Yücel, 1938: 202).

Çizelge 2.14. 1937 ortaokul haftalık ders çizelgesi (Yücel, 1938: 180)

Ders Adı	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf
Türkçe	5	4	4
Tarih	2	2	2
Coğrafya	2	2	2
Yurt bilgisi	-	2	2
Matematik	5	4	4
Fen bilgisi ve kimya	-	-	3
Fizik	-	3	-
Biyoloji ve hıfzıssıhha (biyoloji ve sağlık)	-	2	3
Tabii ilimler (doğa bilimleri)	3	-	-
Yabancı dil	5	4	4
El yazısı	2	-	-
Jimnastik	1	1	1
Resim	1	1	1
Müzik	1	1	1
Askerlik (erkek – kız)	-	2 – 1	2 – 1
Dikiş – biçki (kız)	2	1	-
Ev idaresi (kız)	-	1	-
Çocuk bakımı (kız)	-	-	1
Serbest saat (erkek)	2	1	-
Toplam	29	29	29

Çizelge 2.15. 1937 lise haftalık ders çizelgesi (Yücel, 1938: 179)

Ders Adı	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	
			Fen	Edebiyat
Edebiyat	3	3	2	5
Filozofi ve sosyoloji	-	-	3	7
Psikoloji	-	2	-	-
Tarih	2	2	1	3
Coğrafya	2	2	3	1
Matematik	5	4	8	2
Tabii ilimler (doğa bilimleri)	3	2	1	1
Fizik	2	2	2	1
Fizik laboratuvar	1	1	1	1/2
Kimya	2	2	2	1
Kimya laboratuvar	1	1	1	1/2
Yabancı dil	5	5	3	5
Jimnastik	1	1	1	1
Askerlik (erkek – kız)	2 – 1	2 – 1	2 – 1	2 – 1
Laboratuvar (kız)	1	1	1	1
Toplam	29	29	30	30

Kuruluştan 1940'ların sonuna kadar, ortaöğretim kademesindeki müfredatların düzenlenmesi ve ilköğretim ile bir bütünlük sağlanması yönünde gayretler olmuş, fakat bu kademedeki ilk kapsamlı çalışma ancak 1949 tarihli *Ortaokul Müfredat Programı* ile birlikte gerçekleşmiştir. Bu çerçevede programın ve derslerin genel ve özel amaçları, hedefleri ve öğretim stratejileri açıklanmıştır (Sakaoğlu, 2018: 351). Bu çalışmalar bir yana, Türkiye'de ortaöğretim programlarının geliştirilmesi ancak 1950'lerde ağırlık kazanmıştır (Demirel, 1992: 28).

Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) ilköğretim programları

Yeni kurulan devletin eğitim sisteminde gerçekleşen yapılanma süreci ardından 1990'ların sonu ile başlayan birtakım yenileme çabalarına kadar geçen yaklaşık elli yıllık süreçte eğitimin her kademesinde özellikle sayısal gelişmeler yaşanmış, fakat niteliksel gelişmeler bir yana, sayısal gelişmeler dahi hiçbir zaman beklenen hedefleri karşılayamamıştır.

Nitekim, eğitimde hem sayısal hem de niteliksel yapı, tüm dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de eğitim tartışmalarının merkezinde yer almıştır.

1948 yılı ilköğretim programının günün ihtiyaçları doğrultusunda yeniden ele alınması, bu çerçevede programın amaç ve ilkeleriyle içeriği arasındaki uyumun sağlanması ve geliştirilecek yeni programın deneme okullarında uygulandıktan sonra yapılacak düzeltmeler ardından tüm ülkede hayata geçirilmesi kararlarının alındığı 1953 tarihli V. Millî Eğitim Şûrası ve 1962 tarihli VII. Millî Eğitim Şûrası ardından, 1962 Program Taslağı beş yıl süreyle uygulamaya konulmuştur. Deneme sürecini takiben, Bakanlıkça kurulan komisyonlar tarafından gerçekleştirilen birtakım değişiklikler sonunda 1968 İlkokul Programı tüm okullarda uygulamaya geçirilmiştir (Gözütok, 2003: 49-51; MEB, 1997a: 21; Zelyut, 1985: 678) (Çizelge 2.16).

1948 programı bilgi öğretimini esas alıp her bir dersin ünite ve konu sayılarını fazla tutmak suretiyle yüklü bir içerik sunarken 1968 programı yeni bir anlayış getirmiştir. Buna göre, yeni programda ünite ve konuların işlenmesinde hazırlık, planlama, ünite ve küme çalışması, araştırma, inceleme, kendi kendine öğrenme, tartışma ve değerlendirme gibi yenilikler bulunmaktır. Fakat, programın getirdikleri, uygulamada yeterince etkin şekilde hayata geçirilememiş ve neticede istenen başarıyı gösterememiştir (Gözütok, 2003: 51).

Önceki programlarda ilkokulların ilk üç sınıfı için benimsenen toplu tedris (toplu öğretim) anlayışı 1968 programında dördüncü ve beşinci sınıflar için de uygulanarak tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri sosyal bilgiler dersi adı altında ve tabiat bilgisi ile köy okullarına mahsus tarım dersleri ise fen ve tabiat bilgisi dersi adı altında birleştirilmiştir (Çobanoğlu ve Yıldırım, 2021: 816-817). Ayrıca, 1948 programında bulunmayıp 1949'da CHP hükümetince program dışı ve ebeveynin isteğine bağlı olarak ilkokulların dördüncü ve beşinci sınıflarına konulan ve 1950'de DP'nin iktidara gelişi ile birlikte ise yine ebeveynin isteğine bağlı olmakla birlikte programa dahil edilen din dersleri, 1968 programında dördüncü ve beşinci sınıflar için yerini korumuştur (Sakaoğlu, 2018: 366). Bu programın bir özelliği de haftalık ders çizelgelerinde ders adetleri yerine ders sürelerinin verilmiş olması ve programda belirtildiğine göre bazı derslerin 40 dakika ve bazı derslerin ise 60 dakika şeklinde düzenlenmiş olmasıdır. Ayrıca, her ders gününün başında hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersleri ile fen ve tabiat bilgisi derslerine yönelik olarak günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi ve planlaştırılması için 20 dakika; bunun yanında

günün sonunda günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti için ise 30 dakika ayrılmıştır (MEB, 1968: 269-274).

Çizelge 2.16. *1968 İlkokul Programı*'nda haftalık ders çizelgesi (MEB, 1968: 269-274)

Ders Adı	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Hayat bilgisi	5	5	5	-	-
Sosyal bilgiler	-	-	-	6	5
Fen ve tabiat bilgisi	-	-	-	4	4
Din bilgisi	-	-	-	1	1
Türkçe	7	7	7	4	4
Matematik	4	4	4	3	4
Resim – iş	3	3	3	2	2
Müzik	1	1	1	1	1
Beden eğitimi	2	2	2	1	1
Toplam	22	22	22	22	22

1968 programı, 1950'lerle birlikte eğitim sisteminin paradigmasında gerçekleşen Amerikan merkezli kırılmanın devamı olarak davranışçılık (*behaviorism*) ekseninde şekillenmiştir ve bu etki 2000'li yıllara kadar sürmüştür (Hesapçıoğlu, 2009: 131; Sakaoğlu, 2018: 360). Nitekim, pozitivizm ve pragmatizmim psikolojiye uygulanmasıyla ileri sürülen, bu esnada insanı uyaranlara tepki veren biyolojik bir makine olarak gören ve öğrenmeyi de koşullama sayesinde yeni davranışların kazanılmasından ibaret bir süreç olarak ele alan davranışçılığın (Cevizci, 2019: 170-172; Hançerlioğlu, 2018: 53-54) eğitim modeline göre düzenlenen 1968 programı, ekonomik ve toplumsal yaşamdaki değişim ve gelişmelere paralel olarak güncellenmeksizin 2004 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Özmen, 2018: 66).

Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) ortaöğretim programları

1968 *İlkokul Programı* için yapılan çalışmalar, aynı dönemde ortaöğretim programlarının geliştirilmesinde de kullanılmış (Fer, 2022: 146) ve bu doğrultuda birtakım deneme programları geliştirilerek seçilen okullarda uygulanmıştır. Deneme Lisesi olarak adlandırılan bu okullar yanında bir laboratuvar okulu olarak işlevlendirilerek fen ve matematik derslerinde modernleşmenin öncüsü olan Fen Lisesi, verilen eğitimin kalitesi ile öne çıkmış, bu okullarda denenen programların ülke geneline yaygınlaştırılması için

çalışmalar yapılmış, fakat başarı elde edilememiştir (Gözütok, 2003: 51-52; MEB, 1997a: 22). Bu tarihten önce, ortaöğretim programları açısından bir deneme de 1951'de gerçekleşmiş ve liseler 4 yıl olarak eğitim vermeye başlamıştır. Fakat yalnızca dört yıl uygulanan bu sistemin ardından 1954'te liseler tekrar 3 yıl süreli okullara dönüştürülmüştür (Sakaoğlu, 2018: 371). Bu denemeler haricinde hem ortaokulların hem de liselerin olağan eğitim programları, ders çizelgeleri genel olarak sabit kalmak kaydıyla ve program içeriklerinde birtakım basit değişikliklere uğrayarak çeşitli tarihlerde yenilenmiştir (Çizelge 2.17 - Çizelge 2.18).

Çizelge 2.17. 1970 ortaokul haftalık ders çizelgesi (MEB, 1970b: 45)

Ders Adı		1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf
Türkçe		6	4	4
Tarih		2	2	2
Coğrafya		2	2	1
Yurttaşlık bilgisi		1	1	1
Matematik		5	4	4
Fizik		-	3	3
Kimya		-	-	2
Tabiat bilgisi		3	3	2
İş bilgisi	Ticaret işleri	1	1	1
	Tarım işleri	1	1	1
	El işleri (erkek) – Ev işleri (kız)	2	2	2
Yabancı dil		3	3	3
Beden eğitimi		1	1	1
Resim		1	1	1
Müzik		1	1	1
Serbest çalışmalar (kitaplık, laboratuvar, atölye, bahçe veya sınıfta)		3	3	3
Toplam		32	32	32

Çizelge 2.18. 1970 lise haftalık ders çizelgesi (MEB, 1970a: 3)

Ders Adı	1. Sınıf	2. Sınıf		3. Sınıf	
		Fen	Edebiyat	Fen	Edebiyat
Türk dili ve edebiyatı	5	4	5	3	6
Psikoloji	-	2	2	-	-
Felsefe, mantık ve sosyoloji	-	-	-	3	6
Tarih	2	2	2	2	3
Sanat tarihi	-	-	2	-	1
Coğrafya	2	2	2	1	2
Matematik	5	6	4	8	3
Tabiat bilgisi	3	2	2	1	-
Fizik	3	3	2	4	2
Kimya	3	3	2	3	1
Yabancı dil	5	4	5	4	5
Beden eğitimi	1	1	1	1	1
Millî savunma	1	1	1	1	1
Seçime tabi dersler	2	2	2	1	1
Toplam	32	32	32	32	32

Türk millî eğitim sistemi, 1973 yılına gelindiğinde dikkat çeken bir değişikliğe uğramıştır. Bu tarihte yayınlanan *1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu* ile o güne kadar ortaöğretimin ilk kademesini oluşturan ortaokullar, ilköğretimin ikinci kademesi olarak tanımlanmış ve ilkokullarla birlikte, o dönem ortaya atılan adıyla temel eğitim ve sonraki adıyla ilköğretim içinde yer almıştır. Kanun, yeniden düzenlediği öğretim sistemi içinde sekiz yıllık ilköğretimi kesintisiz ve zorunlu kılsa da, kanunun eylemsel düzenlemeler içememesi ve siyasal müdahaleler neticesinde, zorunlu eğitim uygulaması 1997'ye kadar hayata geçirilememiştir (Gürüz, 2008: 53).

1997'deki düzenlemeden önce ortaöğretimde gerçekleştirilen bir deneme de liselerde ders geçme ve kredili sistem uygulaması olmuştur. 1991'de üç bine yakın lisede ve ardından 1992'de ise tüm liselerde yürürlüğe girdiğinde, öğrencinin kendi ilgi, istek ve yeteneğine göre yönlendirilmesini ve başarısızlığının değil başarısının değerlendirilmesini amaçlayan bu sistem, anlaşılmadığı, uygulanamadığı, uygulanması için yeterli eleman olmadığı, öğrencilerin boş zamanını arttırdığı, şiddet olaylarına yol açtığı, öğrenciler arasında arkadaşlık ilişkilerini azalttığı gibi gerekçelerle; fakat esasen pilot uygulama yapılmadan uygulamaya konulması, eğitimci ve velilerin hazırsızlığı ile altyapı yetersizliğinden dolayı

başarısız olması neticesinde, 1993–94 öğretim yılının sonunda kaldırılmış ve sınıf geçme sistemi kademeli olarak yeniden uygulamaya konulmuştur. (Erdoğan, 2001: 76-77; Gözütok, 2003: 55; Turan, 2012: 112).

Yenilenme döneminde (1997–2012) ilköğretim programları

1997 yılı, eğitim sistemi açısından bir kırılmayı ve Cumhuriyet ideolojisi ile siyasal İslam arasındaki çekişmenin ideolojik ve biçimsel bir yönünü ifade etmektedir. Zira 28 Şubat Kararları ile birlikte 1997–98 öğretim yılından itibaren ülke genelinde sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitim sistemine geçilmiş ve ilkokullar ile ortaokullar birleştirilerek ilköğretim okulu adıyla yeniden yapılandırılmıştır. Hedefi imam hatip ortaokulları olmakla birlikte tüm meslek okullarının orta kısımlarının kapatılmasına sebep olan bu siyasal karar ardından eğitim programları da yeniden düzenlenmiştir (Fer, 2022: 155; Okçabol, 2013: 32) (Çizelge 2.19). Bu kapsamda hazırlanan ilköğretim programında ilk beş sınıfta haftalık ders saatlerinin 1968 ilkokul programı ile kıyaslandığında 22'den 30'a çıkartılmış olduğu ve son üç sınıfın haftalık ders saatlerinin ise 1970 ortaokul programı ile kıyaslandığında 32'den 30'a düşürüldüğü görülmektedir. 1997 programında ilk beş sınıf için hayat bilgisi ve fen bilgisi dersleri ile resim ve müzik derslerinin saatleri azaltılmış, buna karşın Türkçe ve din derslerinin saatleri artırılmıştır. Ayrıca yabancı dil, iş eğitimi, bireysel ve toplu etkinlik dersi ile seçmeli dersler ilave edilmiştir. Programın son üç sınıfında ise, tarih ve coğrafya dersleri kaldırılmış, bu derslerin konuları sosyal bilgiler dersi kapsamına alınmıştır. Programda yabancı dil ders saatleri artırılmış ve daha önce ortaokul programında bulunmayan din dersi, ilköğretimin son üç sınıfında programa dahil edilmiştir. Bunların yanı sıra trafik ve ilk yardım eğitimi dersi ile seçmeli dersler de son üç sınıf için planlanmıştır.

1997 programında öngörülen 19 ayrı seçmeli ders beslenme bilgisi, bilgisayar, çiçekçilik, dramatizasyon, güzel konuşma ve yazma, güzel yazı çalışmaları, halk oyunları, ikinci yabancı dil, kooperatifçilik, koro çalışmaları, kütüphane bilgisi, müzik, pratik hayvancılık, sağlık eğitimi, sanat eğitimi, spor etkinlikleri, turizm rehberliği, uygulamalı tarım ve yerel el sanatları şeklidedir (MEB, 1997b: 645). Seçmeli derslerdeki bu çeşitlilik, bir yıl sonraki programda, haftalık ders saati de azaltılmak suretiyle bilgisayar, drama, güzel konuşma ve yazma, ikinci yabancı dil (İngilizce, Almanca, Fransızca), turizm, tarım ve yerel el sanatları dersleri olmak üzere toplam 7 seçmeli derse indirilmiştir (MEB, 1998a: 1011-1013).

Çizelge 2.19. 1997 ilköğretim okulu haftalık ders çizelgesi (MEB, 1997b: 644)

Ders Adı	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Türkçe	12	12	12	6	6	5	5	5
Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
Hayat bilgisi	5	5	5	-	-	-	-	-
Fen bilgisi	-	-	-	3	3	3	3	3
Sosyal bilgiler	-	-	-	3	3	3	3	-
Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi	-	-	-	-	-	-	1	1
T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	-	-	-	2
Yabancı dil	-	-	-	2	2	4	4	4
Din kültürü ve ahlak bilgisi	-	-	-	2	2	2	2	2
Resim – iş	2	2	2	1	1	1	1	1
Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
Beden eğitimi	2	2	2	2	2	1	1	1
İş eğitimi	-	-	-	2	2	2	2	2
Trafik ve ilk yardım eğitimi	-	-	-	-	-	1	-	1
Bireysel ve toplu etkinlik	3	3	3	-	-	-	-	-
Seçmeli dersler	-	-	-	4	4	3	3	3
Toplam	30	30	30	30	30	30	30	30

Eğitim sisteminde 1997 ile 2012 arasındaki yenilenme hareketleri içerisinde dikkat çekici bir değişiklik 2004 yılında gerçekleşmiştir. Bu tarihten yalnızca iki yıl önce ülke yönetimini eline alan iktidar partisi, dünyadaki küreselleşme eğilimi ve o dönemde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığı sürecinin etkisiyle eğitim programlarını yenilemiş, bu kapsamda hazırladığı ilköğretim programlarını 9 ilde ve 120 ilköğretim okulunda denedikten sonra 2005 yılından itibaren (Çizelge 2.20) ve ortaöğretim programını da aynı yıl kademeli olarak tüm ülkede uygulamaya sokmuştur (İnal, 2018: 41; MEB, 2007: 66).

2005 ilköğretim programındaki haftalık ders saatleri bir önceki programdaki gibi 30 olmakla birlikte, fen bilgisi yerine adı fen ve teknoloji olan dersin haftalık saati artmış, iş eğitimi dersi kalkmış ve çağın gereklerine uygun şekilde teknoloji ve tasarım dersi gelmiş, ayrıca tüm sınıflar için rehberlik dersi ile satranç ve düşünme eğitimi gibi seçmeli dersler de programa dahil edilmiştir.

Çizelge 2.20. 2005 ilköğretim okulu haftalık ders çizelgesi (MEB, 2005b: 540)

Ders Adı		1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Zorunlu dersler	Türkçe	12	12	12	6	6	5	5	5
	Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
	Hayat bilgisi	5	5	5	-	-	-	-	-
	Fen ve teknoloji	-	-	-	4	4	4	4	4
	Sosyal bilgiler	-	-	-	3	3	3	3	-
	T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	-	-	-	3
	Yabancı dil	-	-	-	2	2	4	4	4
	Din kültürü ve ahlak bilgisi	-	-	-	2	2	2	2	2
	Görsel sanatlar	2	2	2	1	1	1	1	1
	Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
	Beden eğitimi	2	2	2	1	1	1	1	1
	Teknoloji ve tasarım	-	-	-	-	-	2	2	2
	Trafik ve ilk yardım	-	-	-	1	1	-	-	-
	Rehberlik / sosyal etkinlikler	1	1	1	1	1	1	1	1
Zorunlu dersler toplamı		28	28	28	26	26	28	28	28
Seçmeli dersler	Yabancı dil	-	-	-	2	2	2	2	2
	Sanat etkinlikleri (drama, tiyatro, halk oyunları, enstrüman, resim, fotoğrafçılık, heykel vb.)	1	1	1	2	2	2	2	2
	Spor etkinlikleri (güreş, futbol, basketbol, voleybol, masa tenisi vb.)	1	1	1	2	2	2	2	2
	Bilgisayar	1	1	1	1	1	1	1	1
	Satranç	1	1	1	1	1	1	1	1
	Düşünme eğitimi	-	-	-	-	-	1	1	1
	Halk kültürü	-	-	-	-	-	1	1	1
	Tarım / hayvancılık uygulamaları	-	-	-	-	-	1	1	1
	Takviye ve etüt çalışmaları	1	1	1	-	-	-	-	-
Seçmeli dersler toplamı (alınabilecek ders saati)		2	2	2	4	4	2	2	2
Toplam		30	30	30	30	30	30	30	30

2005 programının belirgin özelliği yapılandırmacı ve birey merkezli olmasıdır (Gençkal Eroler, 2019: 195; MEB, 2007: 67). Nitekim 2000'li yıllara doğru, başta Amerika olmak üzere Yeni Zelanda, İspanya, Birleşik Krallık, İsrail, Avustralya ve Kanada'daki eğitim uygulamalarında, yapılandırmacılığın çeşitli derecelerde etkili olması ardından (Matthews, 2000: 166) Türkiye de bu anlayıştan etkilenmiş ve postmodernizmin bilgi kuramı olan

yapısalcılık (oluşturmacılık, *constructivism*), iktidarın gelenekselliğe dayanan İslamcı ideolojisi için uygun bir zemin olarak görülüp sahiplenilmiştir. Böylece ilköğretim ve ortaöğretim müfredatı, 2004 yılından itibaren aşamalı olarak davranışçı eğitim modelinden yapılandırmacı eğitim modeline geçmiştir (İnal, 2018: 35; Özmen, 2018: 66; Ünder, 2018: 52-54). Davranışçılığın tek tipçi, tek doğru ve tek gerçekçi, indirgemeci ve ezbere dayalı olduğu ve böylece kalıcı ve özcü eğitim felsefelerine dayandığı eleştirisiyle onun yerine getirilen yapılandırmacı eğitim modeli ile olasılıksal, çok yönlü bir nedenselliği olan, ilerlemeci ve yeniden yapılandırmacı eğitim felsefelerine dayanan, böylece çağa uygun bir yaklaşım getirildiği savunulmuştur (İnal, 2018: 41; MEB, 2003: 53).

Bir kısım yapılandırmacı tarafından, postmodernizmin içinden doğduğu ya da postmodernizmin eğitime uyarlanmış hali olduğu iddia edilen yapılandırmacılığın öne çıkan savları a) gerçekliğin bilinç tarafından yapılandırıldığı ve bu sebeple bilişin, kültürün ve dilin dışında bir gerçeklikten söz edilemeyeceği, b) pozitivizmin savunduğunun aksine nesnel bilginin olmadığı, çünkü bilginin oluşumunda etkili olanın dil, kültür ve bilinç olduğu, c) bilgiyle bilgi olmayanın birbirinden ayrılmasının mümkün olmaması neticesinde büyü, astroloji, din ve bilim gibi yaklaşımlardan gelen tüm bilgilerin eşit değerde olduğu, d) her bireyin, her dilin ve her kültürün doğru ve gerçeğinin eşit düzeyde geçerli olduğu, e) doğruluk ve gerçeklik dil, kültür ve bilince bağlı olduğundan evrensel bir bilgi ve değer olmayacağı, her şeyin ancak yerel ve kültürel olduğu, f) evrensel bilgi ve değer bulunmadığı için evreni anlamaya ve açıklamaya yönelik üst anlatıların anlamsız olduğu ve bu sebeple yerel, kültürel ve sınırlı anlatımların yeterli olduğudur. Böylece, Türkiye'de 2004'ten itibaren müfredatı biçimlendiren yapılandırmacılık, eğitimin bilimsellikten uzaklaşması ve bilimle bilim olmayanı ayıracak bir ölçüt bırakılmaması, tüm bilgi türlerinin eşdeğer kabul edilmesiyle inanç ve ideolojilerin bilgi statüsünde konumlandırılması, doğru ile yanlış arasındaki epistemolojik farkın belirsizleştirilmesi, gerçeğin ve doğrunun göreceleştirilmesi ve çoklu gerçekliklerin kabul görmesi, ulusal ya da evrensel program oluşturulamayacağı ve bunun yerine yerel unsurlara ağırlık veren programların benimsenmesi ve yerelin kutsanması ile kimi geri kalmış kültürel unsurların eğitim programlarında yer alması gibi sonuçları demokrasi, hoşgörü ve çoğulculuk gibi olumlu kavramların arkasında konumlanmak suretiyle beraberinde getirmiş olmaktadır (Aydın, 2006: 32-39).

2005 programı ile geçilen yeni model aynı zamanda toplum kökenli Durkheimcı yaklaşım yerine, yapılandırmacılık ile uyumlu şekilde, bireyi merkezine alan bir eğitim yaklaşımının

benimsendiğini göstermektedir. Nitekim, 2004'teki düzenlemelere kadar Türkiye'deki eğitim sistemi ana hatlarıyla Ziya Gökalp'in Cumhuriyet Dönemi'ne aktarılan eğitim görüşlerinin devamı niteliğinde toplumcu bir yapıda olmuştur (Hesapçıoğlu, 2009: 130-131). Fakat 2005 programı bu açıdan bir değişim getirmiş ve eğitim sisteminin öğrenci merkezli bir yapıya bürünmesini amaçlamıştır (İnal, 2008: 181).

Yenilenme döneminde (1997–2012) ortaöğretim programları

1997 ilköğretim programı düzenlemelerini takiben 1998'de ortaöğretim programı da yeniden hazırlanmıştır (Çizelge 2.21 - Çizelge 2.22). Bu dönemde ortaöğretimdeki okullar genel lise, Anadolu güzel sanatlar lisesi, fen lisesi, Anadolu lisesi, yabancı dil ağırlıklı lise, Anadolu meslek lisesi, teknik lise, Anadolu teknik lisesi ve imam hatip lisesi olmuştur. Ayrıca, 1970'lerin anlayışında genel lise programlarında yalnızca fen ve edebiyat alanları bulunurken, 1990'lı yılların program anlayışının bir sonucu olarak 1998 programında fen ve sosyal bilimler alanları dışında Türkçe-matematik, yabancı dil, resim, müzik ve spor alanları için ayrı ders çizelgeleri yayınlanmıştır (MEB, 1998b: 1127-1164). 1998 programları, 1990'ların başında denenen ve çok kısa bir sürede vazgeçilen ders geçme ve kredili sistem uygulaması ardından, sınıf geçme sistemine kademeli geçişin devamı olarak düzenlenirken, kredili sistemdeki ders çeşitliliği, seçmeli derslerle uygulanmaya devam etmiştir.

Çizelge 2.21. 1998 lise (fen bilimleri) haftalık ders çizelgesi (MEB, 1998b: 1128)

Ders Adı		9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf
Ortak genel kültür dersleri	Türk dili ve edebiyatı	4	4	4
	Din kültürü ve ahlak bilgisi	1	1	1
	Tarih	2	2	-
	Coğrafya	2	-	-
	Matematik	5	-	-
	Biyoloji	2	-	-
	Fizik	2	-	-
	Kimya	2	-	-
	Sağlık bilgisi	2	-	-
	Yabancı dil	4	-	-
	Beden eğitimi	2	-	-
	Millî güvenlik bilgisi	-	1	-
	T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük	-	-	2

Çizelge 2.21 (devam). 1998 lise (fen bilimleri) haftalık ders çizelgesi

	Felsefe	-	-	2
Ortak genel kültür dersleri toplamı		28	8	9
Alan dersleri	Biyoloji	-	2	3
	Fizik	-	4	4
	Kimya	-	3	3
	Matematik	-	5	5
	Geometri	-	2	-
Alan dersleri toplamı		-	16	15
Alan seçmeli dersleri	Psikoloji	-	2	-
	Geometri	-	-	4
	Biyoloji uygulamaları	-	2	2
	Fizik uygulamaları	-	2	2
	Kimya uygulamaları	-	2	2
	Analitik geometri	-	2	2
	Yabancı dil	-	4	4
	Bilgisayar	-	2	2
	Mantık	-	-	2
	Sosyoloji	-	-	2
Alan seçmeli dersleri toplamı (alınabilecek ders saati)		-	6	6
Seçmeli dersler	Resim	2	2	2
	Müzik	2	2	2
	Beden eğitimi	-	2	2
	Araştırma teknikleri	-	2	-
	Bilgi teknolojisi	-	2	2
	Çevre ve insan	2	2	-
	Demokrasi ve insan hakları	-	-	1
	İnsan ilişkileri	1	-	1
	Standardizasyon ve kalite	1	-	-
	Jeoloji	-	2	2
	Astronomi ve uzay bilimleri	-	2	2
	Bilim tarihi	-	2	-
	İkinci yabancı dil	2	2	2
	Takviyeli yabancı dil	2	2	2
	Hızlı okuma teknikleri	1	-	-
	Bilgisayar	2	-	-
	Trafik bilgisi	1	-	-
Seçmeli dersler toplamı (alınabilecek ders saati)		4	2	2
Rehberlik		1	1	1
Toplam		33	33	33

Çizelge 2.22. 1998 lise (sosyal bilimler) haftalık ders çizelgesi (MEB, 1998b: 1129)

Ders Adı		9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf
Ortak genel kültür dersleri	Türk dili ve edebiyatı	4	4	4
	Din kültürü ve ahlak bilgisi	1	1	1
	Tarih	2	2	-
	Millî güvenlik bilgisi	-	1	-
	T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük	-	-	2
	Felsefe	-	-	2
	Coğrafya	2	-	-
	Matematik	5	-	-
	Biyoloji	2	-	-
	Fizik	2	-	-
	Kimya	2	-	-
	Sağlık bilgisi	2	-	-
	Yabancı dil	4	-	-
	Beden eğitimi	2	-	-
Ortak genel kültür dersleri toplamı		28	8	9
Alan dersleri	Edebi metinler	-	3	3
	Genel Türk tarihi	-	3	-
	Osmanlı tarihi	-	-	3
	Türkiye coğrafyası (fiziki)	-	3	-
	Türkiye beşerî ve ekonomik coğrafyası	-	-	3
	Ülkeler coğrafyası	-	3	-
	Psikoloji	-	2	-
	Mantık	-	-	2
	Sosyoloji	-	-	2
Alan dersleri toplamı		-	14	13
Alan seçmeli dersleri	Sanat tarihi	-	2	2
	T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük (seminer)	-	-	2
	İslam tarihi	-	2	-
	Felsefe tarihi	-	-	2
	Dil bilim	-	2	2
	Türk edebiyat tarihi	-	2	2
	Turizm	-	-	2
	Matematik	-	4	4
	Geometri	-	2	2
	Yabancı dil	-	4	4
	Bilgisayar	-	2	2
Alan seçmeli dersleri toplamı (alınabilecek ders saati)		-	6	6

Çizelge 2.22 (devam). 1998 lise (sosyal bilimler) haftalık ders çizelgesi

Seçmeli dersler	Resim	2	2	2
	Müzik	2	2	2
	Beden eğitimi	-	2	2
	Bilgi teknolojisi	-	-	2
	Çevre ve insan	2	2	-
	Demokrasi ve insan hakları	-	-	1
	İnsan ilişkileri	1	-	1
	Standardizasyon ve kalite	1	-	-
	Kütüphanecilik	-	-	1
	Bilim tarihi	-	2	-
	İkinci yabancı dil	2	2	2
	Takviyeli yabancı dil	2	2	2
	Hızlı okuma teknikleri	1	-	-
	Bilgisayar	2	-	-
	Trafik bilgisi	1	-	-
Seçmeli dersler toplamı (alınabilecek ders saati)		4	4	4
Rehberlik		1	1	1
Toplam		33	33	33

2004 yılında pilot okullarda denendikten sonra tüm ilköğretim okullarında uygulanmaya başlayan ilköğretim program çalışmaları ortaöğretimde de sürdürülmüş ve 2005 lise programı (Çizelge 2.23 - Çizelge 2.24), ilköğretim programının devamı olarak bireyci ve yapılandırmacı bir anlayışta hazırlanmıştır (F. Ünal ve Ünal, 2010: 119). Böylece ilköğretim kademesindeki öğrenciler için öngörülen ve eğitimi bilimsellikten uzaklaştırıp inanca dayalı ve ideolojik bir alana çeken, bunu yaparken postmodern kavramlara tutunan anlayış, ortaöğretimde de takip edilmiştir.

2005 ortaöğretim programı ile birlikte genel liseler ile mesleki ve teknik liselerdeki eğitim süresi 3 yıldan 4 yıla çıkartılmış (MEB, 2007: 68) ve genel liseler için fen bilimleri ve sosyal bilimler alanları dışında Türkçe – matematik ve yabancı dil alanları planlanmıştır. Program, genel liseler yanında Anadolu lisesi, Anadolu güzel sanatlar lisesi, Anadolu öğretmen lisesi, fen lisesi, sosyal bilimler lisesi, spor lisesi, imam hatip lisesi, Anadolu imam hatip lisesi, meslek lisesi, Anadolu meslek lisesi, teknik lise, Anadolu teknik lisesi, sağlık meslek lisesi ve Anadolu sağlık meslek lisesine yönelik çalışmaları da içermiştir (MEB, 2005c: 543-579). Ortaöğretim kademesindeki bu okul çeşitliliği 2007'deki hükümet programında kendisine

yer bulmuş ve kaynak israfını önlemek amacıyla okul çeşitliliğinden ziyade program çeşitliliğinin esas alınacağı yönünde bir hedef programa eklenmiştir (“60. Hükümet Programı”, 2007). 2005 programında dikkat çeken bir nokta yeni programda girişimcilik, bilgi kuramı, astronomi ve uzay bilimleri ve proje hazırlama gibi yeni derslere seçmeli olarak yer verilmiş olmasıdır. Beden eğitimi dersi ise 1998 programında olduğu gibi 9. sınıftan sonra seçmeli ders olarak alınabilmektedir.

Çizelge 2.23. 2005 genel lise (fen bilimleri) haftalık ders çizelgesi (MEB, 2005c: 543)

Ders Adı		9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
Ortak dersler	Dil ve anlatım	2	2	2	2
	Türk edebiyatı	3	3	3	3
	Din kültürü ve ahlak bilgisi	1	1	1	1
	Tarih	2	2	-	-
	T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük	-	-	2	-
	Coğrafya	2	2	-	-
	Matematik	4	-	-	-
	Fizik	2	-	-	-
	Kimya	2	-	-	-
	Biyoloji	2	-	-	-
	Sağlık bilgisi	2	-	-	-
	Felsefe	-	-	2	-
	Yabancı dil	3	3	-	-
	Beden eğitimi	2	-	-	-
	Millî güvenlik bilgisi	-	1	-	-
	Trafik ve ilk yardım	-	-	1	-
	Tanıtım ve yönlendirme	2	-	-	-
Ortak dersler toplamı		29	14	11	6
Alan dersleri	Matematik	-	4	4	4
	Fizik	-	2	3	3
	Kimya	-	2	3	3
	Biyoloji	-	2	3	3
	Geometri	-	2	2	2
	Analitik geometri	-	-	-	2
Alan dersleri toplamı		-	12	15	17
Seçmeli dersler	Resim	-	2	2	2
	Müzik	-	2	2	2
	Beden eğitimi	-	2	2	2
	Tarih	-	2	2	2

Çizelge 2.23 (devam). 2005 genel lise (fen bilimleri) haftalık ders çizelgesi

Seçmeli dersler	Coğrafya	-	2	2	2
	Psikoloji	-	2	2	2
	Sosyoloji	-	2	2	2
	Mantık	-	2	2	2
	Seçmeli yabancı dil	-	2	2	2
	Girişimcilik	-	1	1	1
	Bilgi kuramı	-	1	1	1
	Astronomi ve uzay bilimleri	-	2	2	2
	Proje hazırlama	-	1	1	1
	Bilgi ve iletişim teknolojisi	-	2	2	2
	Demokrasi ve insan hakları	-	1	1	1
	Sanat tarihi	-	2	2	2
	Sosyal etkinlik	-	2	2	2
Seçmeli dersler toplamı (alınabilecek ders saati)		-	3	3	6
Rehberlik		1	1	1	1
Toplam		30	30	30	30

Çizelge 2.24. 2005 genel lise (sosyal bilimler) haftalık ders çizelgesi (MEB, 2005c: 544)

Ders Adı		9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
Ortak dersler	Dil ve anlatım	2	-	-	-
	Türk edebiyatı	3	-	-	-
	Din kültürü ve ahlak bilgisi	1	1	1	1
	Tarih	2	-	-	-
	T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük	-	-	2	-
	Coğrafya	2	-	-	-
	Matematik	4	-	-	-
	Fizik	2	-	-	-
	Kimya	2	-	-	-
	Biyoloji	2	-	-	-
	Sağlık bilgisi	2	-	-	-
	Felsefe	-	-	2	-
	Yabancı dil	3	3	-	-
	Beden eğitimi	2	-	-	-
	Millî güvenlik bilgisi	-	1	-	-
	Trafik ve ilk yardım	-	-	1	-
	Tanıtım ve yönlendirme	2	-	-	-
Ortak dersler toplamı		29	5	6	1

Çizelge 2.24 (devam). 2005 genel lise (sosyal bilimler) haftalık ders çizelgesi

Alan dersleri	Dil ve anlatım	-	4	5	5
	Türk edebiyatı	-	4	4	4
	Tarih	-	4	4	-
	Çağdaş Türk ve Dünya tarihi	-	-	-	4
	Coğrafya	-	4	4	4
	Psikoloji	-	2	-	-
	Sosyoloji	-	-	2	-
	Mantık	-	-	-	2
Alan dersleri toplamı		-	18	19	19
Seçmeli dersler	Resim	-	2	2	2
	Müzik	-	2	2	2
	Beden eğitimi	-	2	2	2
	Matematik	-	2	2	2
	Geometri	-	2	2	2
	Fizik	-	2	2	2
	Kimya	-	2	2	2
	Biyoloji	-	2	2	2
	Seçmeli yabancı dil	-	2	2	2
	Sanat tarihi	-	2	2	2
	Girişimcilik	-	1	1	1
	Bilgi kuramı	-	1	1	1
	Proje hazırlama	-	1	1	1
	Bilgi ve iletişim teknolojisi	-	2	2	2
	Demokrasi ve insan hakları	-	1	1	1
	Sosyal etkinlik	-	2	2	2
Seçmeli dersler toplamı (alınabilecek ders saati)		-	6	4	9
Rehberlik		1	1	1	1
Toplam		30	30	30	30

Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) ilköğretim programları

2012 yılı, Türk millî eğitim sisteminde son büyük kırılmanın, ideolojik bir rövanşın ve sistemin yeniden yapılanmasının tarihi ve simgesi olmuştur. Çünkü bu tarihte, 1997'de Cumhuriyet idealleri doğrultusunda fakat sert ve siyasal bir karar ile yenilenen eğitim sisteminin, iktidarın dindar nesil yetiştirme ideali ile uyuşmaması neticesinde ve 1997'deki uygulamaları ortadan kaldırmak üzere, on iki yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitim sistemi getirilmiştir. Bu sistemle birlikte yeniden ilkokul ve ortaokul ayrımı yapılarak imam hatip

ortaokullarının açılması sağlanmış, ilkokulların 4 yıl, ortaokulların 4 yıl ve liselerin 4 yıl olduğu yeni bir eğitim sistemine geçilmiştir. Bu gelişmeler, eğitim programlarının yenilenmesini gerekli kılmıştır (Çizelge 2.25).

Yenilenen 2012 ilkokul ve ortaokul programları ile birlikte 5. sınıftan itibaren haftalık ders saatleri önemli ölçüde artırılmış, seçmeli derler çoğaltılmış ve ilk defa olarak din, ahlak ve değerler başlığı altında Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'in hayatı ve temel dini bilgiler dersleri seçmeli olarak öğrencilere sunulmuştur (Fer, 2022: 165). Bu derslerin programda yer alması, Türkiye'de laiklik ekseninde siyasal tartışmalara sebep olmuştur. Seçmeli dersler içinde yer alan yaşayan diller ve lehçeler dersi de ulus devlet ekseninde siyasal tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bu ders, hem anayasal çerçevede eğitim dilinin Türkçe olması gerektiği görüşündeki toplumsal kesimler, hem de bölgesel dillerde eğitim talepleri olup ilgili dersin bu talepleri karşılamadığı görüşündeki toplumsal kesimler tarafından eleştirilmiştir (Gençkal Eroler, 2019: 155, 161). Bu tartışmalar bir yana, yazarlık ve yazma becerileri, iletişim ve sunum becerileri, drama, zekâ oyunları, halk kültürü, medya okuryazarlığı, hukuk ve adalet ile düşünme eğitimi gibi dersler yeni programla birlikte uygulamaya girmiştir. 2012 programı ile birlikte çeşitlenen seçmeli dersler genel olarak haftada 2 saat olarak alınabilmekle birlikte, spor ve fiziki etkinlikler, görsel sanatlar ve müzik dersleri için öğrencinin tercihine göre haftada 2 ya da 4 saat seçim imkânı tanınmıştır.

Çizelge 2.25. 2012 ilkokul ve ortaokul haftalık ders çizelgesi (MEB, 2012: 314)

Ders Adı		İlkokul				Ortaokul			
		1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Zorunlu dersler	Türkçe	10	10	8	8	6	6	5	5
	Matematik	5	5	5	5	5	5	5	5
	Hayat bilgisi	4	4	3	-	-	-	-	-
	Fen bilimleri	-	-	3	3	4	4	4	4
	Sosyal bilgiler	-	-	-	3	3	3	3	-
	T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	-	-	-	2
	Yabancı dil	-	2	2	2	4	4	4	4
	Din kültürü ve ahlak bilgisi	-	-	-	2	2	2	2	2
	Görsel sanatlar	1	1	1	1	1	1	1	1
	Müzik	1	1	1	1	1	1	1	1
	Oyun ve fiziki etkinlikler	5	5	5	2	-	-	-	-
	Beden eğitimi ve spor	-	-	-	-	2	2	2	2
	Teknoloji ve tasarım	-	-	-	-	-	-	2	2

Çizelge 2.25 (devam). 2012 ilkokul ve ortaokul haftalık ders çizelgesi

	Trafik güvenliği		-	-	-	1	-	-	-	-
	Rehberlik ve kariyer planlama		-	-	-	-	-	-	-	1
	İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi		-	-	-	2	-	-	-	-
Zorunlu dersler toplamı			26	28	28	30	28	28	29	29
Seçmeli dersler	Din, ahlak ve değerler	Kur'an-ı Kerim	-	-	-	-	2	2	2	2
		Hz. Muhammed'in hayatı	-	-	-	-	2	2	2	2
		Temel dini bilgiler	-	-	-	-	2	2	2	2
	Dil ve anlatım	Okuma becerileri	-	-	-	-	2	2	-	-
		Yazarlık ve yazma becerileri	-	-	-	-	2	2	2	2
		Yaşayan diller ve lehçeler	-	-	-	-	2	2	2	2
		İletişim ve sunum becerileri	-	-	-	-	-	-	2	2
	Yabancı dil	Yabancı dil (Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edilen diller)	-	-	-	-	2	2	2	2
	Fen bilimleri ve matematik	Bilim uygulamaları	-	-	-	-	2	2	2	2
		Matematik uygulamaları	-	-	-	-	2	2	2	2
		Çevre ve bilim	-	-	-	-	-	-	2	2
		Bilişim teknolojileri ve yazılım	-	-	-	-	2	2	2	2
	Sanat ve spor	Görsel sanatlar (resim, geleneksel sanatlar, plastik sanatlar vb.)	-	-	-	-	2 – 4	2 – 4	2 – 4	2 – 4
		Müzik	-	-	-	-	2 – 4	2 – 4	2 – 4	2 – 4
		Spor ve fiziki etkinlikler	-	-	-	-	2 – 4	2 – 4	2 – 4	2 – 4
		Drama	-	-	-	-	2	2	-	-
		Zekâ oyunları	-	-	-	-	2	2	2	2
	Sosyal bilimler	Halk kültürü	-	-	-	-	-	2	2	-
		Medya okuryazarlığı	-	-	-	-	-	-	2	2
		Hukuk ve adalet	-	-	-	-	-	2	2	-
		Düşünme eğitimi	-	-	-	-	-	-	2	2
Seçmeli dersler toplamı (alınabilecek ders saati)			-	-	-	-	8	8	8	8
Serbest etkinlikler			4	2	2	-	-	-	-	-
Toplam			30	30	30	30	36	36	37	37

2012'deki sistem değişikliğini takiben 2017 yılında hem ilköğretim hem de ortaöğretim düzeyinde eğitim programlarında yeniden değişime gidilmiştir. Bu değişime dair resmî açıklama, iktidar partisinin ve Cumhurbaşkanı'nın desteklediği 2017 Anayasa değişikliği referandumu neticesinde parlamenter sistemin kaldırılarak yerine başkanlık sisteminin

getirilmesi ve iktidarın büyük bir siyasal güç kazanmasının hemen ardından Cumhurbaşkanı'nın "14 yıldır kesintisiz siyasi iktidarız ama sosyal ve kültürel iktidarımız konusunda sıkıntılarımız var" ifadelerinden sonra yapılmıştır (MEB, 2017a; TCCB, 2017). Böylece AKP'nin, siyasal iktidar yanında sosyal ve kültürel alanda da iktidar olma isteği ve ideolojisi doğrultusunda 2017'de gözden geçirilen eğitim programları, çeşitli düzeltmelerle birlikte 2023 yılında uygulanmaya devam etmiştir (Çizelge 2.26).

2023 ilköğretim programı, ilkokulda haftada 30 ve ortaokulda ise haftada 35 ders öngörmektedir. 2012'deki ders çizelgesi ile kıyaslandığında ilkokuldaki zorunlu derslerde bir değişiklik yapılmamış, ortaokulda ise yabancı dil dersinin süresi azaltılıp bilişim teknolojileri ve yazılım dersi ilave edilmiştir. Ayrıca ilköğretim kademesindeki seçmeli derslerin sayısı önemli ölçüde artırılmış ve çevre eğitimi ve iklim değişikliği, robotik kodlama, yapay zekâ uygulamaları, proje tasarımı ve uygulamaları, okul temelli sosyal sorumluluk çalışmaları, afet bilinci, temel yaşam becerileri ve Türk sosyal hayatında aile gibi dersler insan, toplum ve bilim başlığı altında; görgü kuralları ve nezaket, dijital sanatlar, masal ve destanlarımız gibi dersler ise kültür, sanat ve spor başlığı altında toplanmıştır. Ayrıca din, ahlak ve değerler başlığı altında birtakım dersler eklenerek toplamda 30 seçmeli ders için müfredat hazırlanmıştır. Bu seçmeli dersler haftada ikişer saat olarak planlanmış olup her sınıf için alınabilecek haftalık ders 6 saat olarak belirlenmiştir.

Çizelge 2.26. 2023 ilkokul ve ortaokul haftalık ders çizelgesi (MEB, 2023a: 1420)

Ders Adı		İlkokul				Ortaokul			
		1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Zorunlu dersler	Türkçe	10	10	8	8	6	6	5	5
	Matematik	5	5	5	5	5	5	5	5
	Hayat bilgisi	4	4	3	-	-	-	-	-
	Fen bilimleri	-	-	3	3	4	4	4	4
	Sosyal bilgiler	-	-	-	3	3	3	3	-
	T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	-	-	-	2
	Yabancı dil	-	2	2	2	3	3	4	4
	Din kültürü ve ahlak bilgisi	-	-	-	2	2	2	2	2
	Görsel sanatlar	1	1	1	1	1	1	1	1
	Müzik	1	1	1	1	1	1	1	1
	Beden eğitimi ve oyun	5	5	5	2	-	-	-	-
	Beden eğitimi ve spor	-	-	-	-	2	2	2	2

Çizelge 2.26 (devam). 2023 ilkokul ve ortaokul haftalık ders çizelgesi

	Teknoloji ve tasarım		-	-	-	-	-	-	2	2
	Trafik güvenliği		-	-	-	1	-	-	-	-
	Bilişim teknolojileri ve yazılım		-	-	-	-	2	2	-	-
	Rehberlik ve kariyer planlama		-	-	-	-	-	-	-	1
	İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi		-	-	-	2	-	-	-	-
Zorunlu dersler toplamı			26	28	28	30	29	29	29	29
Seçmeli dersler	İnsan, toplum ve bilim	Matematik ve bilim uygulamaları	-	-	-	-	-	2	2	-
		Okuma becerileri	-	-	-	-	2	2	2	2
		Yazarlık ve yazma becerileri	-	-	-	-	2	2	2	2
		Yaşayan diller ve lehçeler	-	-	-	-	2	2	2	2
		Yabancı dil (Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edilen diller)	-	-	-	-	2	2	2	2
		Çevre eğitimi ve iklim değişikliği	-	-	-	-	-	2	2	2
		"Şehrimiz ..."	-	-	-	-	2	2	2	2
		Hukuk ve adalet	-	-	-	-	-	2	2	-
		Düşünme eğitimi	-	-	-	-	2	2	2	2
		Robotik kodlama	-	-	-	-	2	2	-	-
		Yapay zekâ uygulamaları	-	-	-	-	-	-	2	2
		Proje tasarımı ve uygulamaları	-	-	-	-	2	2	2	-
		Okul temelli sosyal sorumluluk çalışmaları	-	-	-	-	-	2	2	2
		Medya okuryazarlığı	-	-	-	-	-	-	2	2
		Afet bilinci	-	-	-	-	2	2	2	-
		Temel yaşam becerileri	-	-	-	-	2	2	2	2
		Türk sosyal hayatında aile	-	-	-	-	2	2	2	2
	Din, ahlak ve değer	Kur'an-ı Kerim	-	-	-	-	2	2	2	2
		Peygamberimizin hayatı	-	-	-	-	2	2	2	2
		Temel dini bilgiler	-	-	-	-	2	2	2	2
		Kültür ve medeniyetimize yön verenler	-	-	-	-	2	2	2	2
		Ahlak ve yurttaşlık eğitimi	-	-	-	-	2	2	2	2
	Kültür, sanat ve spor	Görgü kuralları ve nezaket	-	-	-	-	2	2	2	2
		Müzik	-	-	-	-	2	2	2	2
		Spor ve fiziki etkinlikler	-	-	-	-	2	2	2	2
		Oyun ve oyun etkinlikleri	-	-	-	-	2	2	2	-

Çizelge 2.26 (devam). 2023 ilkokul ve ortaokul haftalık ders çizelgesi

		Dijital sanatlar	-	-	-	-	-	2	2	-
		Masal ve destanlarımız	-	-	-	-	2	2	2	2
		Geleneksel sanatlar	-	-	-	-	-	2	2	-
		Halk oyunları	-	-	-	-	2	2	2	2
Seçmeli dersler toplamı (alınabilecek ders saati)			-	-	-	-	6	6	6	6
Serbest etkinlikler			4	2	2	-	-	-	-	-
Toplam			30	30	30	30	35	35	35	35

2005 programları ile başlayıp, 2012'deki sistem değişikliğini içeren programlarla devam eden ve nihayet 2017 program çalışmalarında pekiştirilen bireyci ve yapılandırmacı tutum 2023 vizyon belgesinde kendisini açıkça ifade etmektedir. Nitekim, sonuçlarının 2023 programında görüldüğü vizyon belgesi, eğitimin ana öğesinin insan olduğuna sıklıkla vurgu yaparken, yapılandırmacılığın karşı çıktığı davranışçı görüşün pozitivist ve pragmatist temellerini reddetmekte, pozitivist bakış açısının maddeci yaklaşımına karşı insanı madde (beden) ve manadan (ruh) oluşan bir bütün olarak ele almakta, sadece maddi olana yönelen bir eğitimi reddetmekte, bilginin teorik, pratik, ideolojik ve inançsal biçimlerde eşit değere sahip olduğunu savunmakta, modern eğitimin yalnızca akla yöneldiği eleştirisiyle onu kısıtlayıcı bulmakta (MEB, 2018b: 8, 14-17) ve neticede postmodern değer anlayışını araçsallaştırarak geleneksel İslami değerleri örtük şekilde vurgulamaktadır.

Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) ortaöğretim programları

AKP'nin 2002'de iktidara gelişinin hemen ardından 2005'te eğitimde başlattığı ve kendi ideolojisi ile örtüşen postmodern ve yapılandırmacı yenilenme hareketi, partinin 2011 seçimlerinden güçlenerek çıkmasını takiben 2012'de eğitim sisteminde gerçekleştirilen değişim ile önce ilköğretim programları ve bir yıl sonra 2013'te ortaöğretim programları yenilenerek uygulamaya geçirilmiştir (Çizelge 2.27).

2013 programının haftalık ders çizelgesi, ortak dersler açısından önemli bir fark getirmezken genel liselerde Osmanlı Türkçesi, psikoloji, sosyoloji, mantık, işletme, ekonomi, girişimcilik gibi alanlardan oluşan seçmeli derslerin sayısı toplamda 44'e çıkartılmış ve bu derslerin haftalık süreleri, öğrencinin ilgi ve isteği doğrultusunda alternatifli olarak sunulmuştur.

Çizelge 2.27. 2013 genel lise haftalık ders çizelgesi (MEB, 2013b: 200)

Ders Adı			10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
Ortak dersler	Dil ve anlatım		2	2	2
	Türk edebiyatı		3	3	3
	Din kültürü ve ahlak bilgisi		1	1	1
	Tarih		2	-	-
	T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük		-	2	-
	Coğrafya		2	-	-
	Matematik		-	-	-
	Geometri		-	-	-
	Fizik		-	-	-
	Kimya		-	-	-
	Biyoloji		-	-	-
	Sağlık bilgisi		-	-	-
	Felsefe		-	2	-
	Birinci yabancı dil		2	2	2
	Beden eğitimi		2	2	2
	Görsel sanatlar – müzik		1	1	1
	Trafik ve ilk yardım		-	-	1
Ortak dersler toplamı			15	15	12
Seçmeli dersler	Dil ve anlatım	Seçmeli dil ve anlatım	2	2 – 3	2 – 3
		Seçmeli Türk edebiyatı	1	1	1
		Diksiyon ve hitabet	1	1	1
		Osmanlı Türkçesi	2	2	2
		Türkçe	1 – 2	-	-
	Mat.	Seçmeli matematik	2 – 4	2 – 4	2 – 4
		Seçmeli geometri	1 – 2	2 – 3	1 – 2
	Fen bilimleri	Seçmeli fizik	2 – 3	2 – 4	2 – 3
		Seçmeli kimya	2 – 3	2 – 4	2 – 3
		Seçmeli biyoloji	2 – 3	2 – 4	2 – 3
		Astronomi ve uzay bilimleri	1 – 2	1 – 2	1 – 2
	Sosyal bilimler	Seçmeli tarih	2	2 – 4	-
		Çağdaş Türk ve dünya tarihi	-	-	2 – 4
		Seçmeli coğrafya	2	2 – 4	2 – 4
		Psikoloji	2	-	-
		Sosyoloji	-	2	-
		Mantık	-	-	2
		Seçmeli felsefe	-	-	1 – 2
		Bilgi kuramı	1 – 2	1 – 2	1 – 2

Çizelge 2.27 (devam). 2013 genel lise haftalık ders çizelgesi

		Demokrasi ve insan hakları	1	1	1
		İşletme	2	2	2
		Ekonomi	2	2	2
		Girişimcilik	1	1	1
		Yönetim bilimi	2	2	2
		Uluslararası ilişkiler	2	2	2
	Din, ahlak ve değer	Kur'an-ı Kerim	2	2	2
		Hz. Muhammed'in hayatı	2	2	2
		Temel dini bilgiler	1 – 2	1 – 2	1 – 2
	Yabancı diller ve edebiyatı	Seçmeli birinci yabancı dil	2 – 4	2 – 4	2 – 4
		Seçmeli ikinci yabancı dil	2 – 4	2 – 4	2 – 4
		Alman edebiyatı	1 – 2	1 – 2	1 – 2
		İngiliz edebiyatı	1 – 2	1 – 2	1 – 2
		Fransız edebiyatı	1 – 2	1 – 2	1 – 2
	Spor	Beden eğitimi	2	2	2
		Sosyal etkinlik	1 – 2	1 – 2	1 – 2
		Temel spor eğitimi	2 – 4	2 – 4	2 – 4
	Güzel sanatlar	Görsel sanatlar	2	2	2
		Müzik	2	2	2
		Sanat tarihi	2	2	2
		Drama	1	1	1
		Çağdaş dünya sanatı	2	2	2
		Estetik	2	2	2
	Bilişim	Bilgi ve iletişim teknolojisi	1 – 2	1 – 2	1 – 2
		Proje hazırlama	1 – 2	1 – 2	1 – 2
Seçmeli dersler toplamı (alınabilecek ders saati)			21	21	24
Rehberlik ve yönlendirme			1	1	1
Toplam			37	37	37

2013 programı genel lise yanında, Anadolu lisesi, fen lisesi, sosyal bilimler lisesi, Anadolu öğretmen lisesi, güzel sanatlar ve spor lisesi ile imam hatip lisesi ve Anadolu imam hatip lisesi okul türlerini kapsamakla birlikte aynı yıl genel liselerin Anadolu lisesine dönüşümü tamamlanmıştır. Zira, iktidarın ortaöğretimde okul çeşitliliği yerine program çeşitliliğini esas alan politikası doğrultusunda 2005'te başlatılan ve 2008'de hızlandırılan uygulama ile (MEB, 2010) nihayet 2013'te tüm genel liseler Anadolu lisesine dönüştürülmüştür.

2023 programında Anadolu lisesi ile birlikte fen lisesi, sosyal bilimler lisesi, Anadolu imam hatip lisesi, mesleki ve teknik lise, güzel sanatlar lisesi ve spor lisesi için ayrı bölümler yer alırken, artık genel liseler sistemden çıkartılmıştır. Daha önceki genel liseleri de kapsayacak şekilde Anadolu liselerinin haftalık ders çizelgesinde birtakım derslerin haftalık süreleri değişirken; 1970 lise programında 32, 1998 lise programında 33 ve 2013 lise programında 37 olan haftalık ders saati 2023 programında 40 saate çıkmış bulunmaktadır (Çizelge 2.28).

Çizelge 2.28. 2023 Anadolu lisesi haftalık ders çizelgesi (MEB, 2023b: 1361)

Ders Adı			9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
Ortak dersler	Türk dili ve edebiyatı		5	5	5	5
	Din kültürü ve ahlak bilgisi		2	2	2	2
	Tarih		2	2	2	-
	T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük		-	-	-	2
	Coğrafya		2	2	-	-
	Matematik		6	6	-	-
	Fizik		2	2	-	-
	Kimya		2	2	-	-
	Biyoloji		2	2	-	-
	Felsefe		-	2	2	-
	Birinci yabancı dil		4	4	4	4
	Beden eğitimi ve spor		2	2	2	2
	Görsel sanatlar – müzik		2	2	2	2
	Sağlık bilgisi ve trafik kültürü		1	-	-	-
Ortak dersler toplamı			32	33	19	17
Seçmeli dersler	Akademik çalışmalar	Seçmeli matematik	-	-	6	6
		Temel matematik	-	-	2	2
		Seçmeli fizik	-	-	4	4
		Seçmeli kimya	-	-	4	4
		Seçmeli biyoloji	-	-	4	4
		Seçmeli Türk dili edebiyatı	-	-	3 – 5	3 – 5
		Seçmeli tarih	-	-	2 – 4	2 – 4
		Çağdaş Türk ve dünya tarihi	-	-	-	2 – 4
		Seçmeli coğrafya	-	-	2 – 4	2 – 4
		Psikoloji	-	-	2	2
		Sosyoloji	-	-	2	2
		Mantık	-	-	2	2
		Seçmeli birinci yabancı dil	-	-	2 – 10 – 12	2 – 10 – 12

Çizelge 2.28 (devam). 2023 Anadolu lisesi haftalık ders çizelgesi

	İnsan, toplum ve bilim	Fen bilimleri uygulamaları	-	-	2 – 3	2 – 3
		Matematik uygulamaları	-	-	2 – 3	2 – 3
		Astronomi ve uzay bilimleri	1 – 2	1 – 2	1 – 2	1 – 2
		Sosyal bilim çalışmaları	2 – 3	2 – 3	2 – 3	2 – 3
		Bilişim teknolojileri ve yazılım	1	1 – 2 – 3	1 – 2 – 3	1 – 2 – 3
		Proje tasarımı ve uygulamaları	2 – 3 – 4	2 – 3 – 4	2 – 3 – 4	2 – 3 – 4
		Düşünme eğitimi	1 – 2	1 – 2	-	-
		Demokrasi ve insan hakları	1	1	1	1
		Sürdürülebilir tarım ve gıda güvenliği	-	1 – 2	1 – 2	-
		İklim, çevre ve yenilikçi çözümler	-	1 – 2	1 – 2	-
		Temel hukuk bilgisi	-	1 – 2	1 – 2	1 – 2
		Girişimcilik	-	-	1 – 2	1 – 2
		Metin tahlilleri	1 – 2	1 – 2	1 – 2	-
		Seçmeli ikinci yabancı dil	2 – 4	2 – 4	2 – 4	2 – 4
		Osmanlı Türkçesi	2	2	2	2
		Türk dünyası coğrafyası	-	1 – 2	1 – 2	-
		Ortak Türk edebiyatı	-	1 – 2	1 – 2	-
		Ortak Türk tarihi	-	1 – 2	1 – 2	-
	Din, ahlak ve değer	Kur’an-ı Kerim	2	2	2	2
		Kur’an-ı Kerim’in anlam dünyası	-	-	2	2
		Peygamberimizin hayatı	1 – 2	1 – 2	1 – 2	1 – 2
		Temel dini bilgiler	1 – 2	1 – 2	1 – 2	1 – 2
		Türk düşünce tarihi	-	1 – 2	1 – 2	1 – 2
		Klasik ahlak metinleri	-	1 – 2	1 – 2	1 – 2
	Kültür, sanat ve spor	Adabı muaşeret	1	1	-	-
		Türk sosyal hayatında aile	1 – 2	1 – 2	1 – 2	1 – 2
		İslam bilim tarihi	1 – 2	1 – 2	1 – 2	1 – 2
		Türk kültür ve medeniyet tarihi	2 – 4	2 – 4	2 – 4	2 – 4
		İslam kültür ve medeniyeti	1 – 2	1 – 2	1 – 2	1 – 2
		Spor eğitimi	1 – 2 – 3	1 – 2 – 3	1 – 2	1 – 2
		Sanat eğitimi	1 – 2 – 3	1 – 2 – 3	1 – 2	1 – 2
Seçmeli dersler toplamı (alınabilecek ders saati)			7	6	20	22
Rehberlik ve yönlendirme			1	1	1	1
Toplam			40	40	40	40

2023 ortaöğretim haftalık ders çizelgesi birtakım ufak değişikliklerle 2018’den beri uygulanmakta olan çizelgenin yerine gelmiştir. Bu son çizelgede yer alan derslerde uygulanacak öğretim programları ise ekseriyetle 2017 ve 2018’de kabul edilmiş programlar

olup (MEB, 2023b: 1360, 1371-1372), 2017 program çalışmalarını ve bu çalışmalardaki anlayışı 2023'e taşımıştır. Bu anlayışta, değerler ve değer eğitimi programın odağına yerleştirilmiştir. Programla öğrencilere aktarılması hedeflenen ve bu doğrultuda tüm derslerin içine örtük şekilde yerleştirilen değerler adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olarak belirlenmiştir (MEB, 2017c: 7). Her biri olumlu anlamlara sahip bu değerler, doğrudan dini referanslara sahip olmamakla birlikte, tüm eğitim sistemi içinde zorunlu din derslerinin yeri, seçmeli dersler arasında din temelli olanların ağırlığı ve bunların pratikte neredeyse zorunlu hale gelmesi ve bütün okullar içinde imam hatip okullarının belirgin şekilde öne çıkarılması ve yaygınlaşması eğitimin dini değerlere göre radikal bir biçimde değiştirilmesi yönündeki anlayışı göstermektedir (Alpar, 2017: 6). Nitekim bu dönüşümün felsefi işaretleri, eğitimin merkezine alınan öğrencinin dini yaklaşıma uygun şekilde ruhsal yanı işlenerek ve modernizmin pozitivizm üzerinden eleştirisi neticesinde yalnızca maddi varlık dünyasını anlamaya yönelik çabaların boş çabalar olduğu ifade edilip öğrencilerin manevi varlık dünyasına yönelmesi teşvik edilerek, ayrıca bu yönde bir paradigma değişikliğinin zorunluluğu vurgulanarak *2023 Eğitim Vizyonu* belgesinde ortaya konulmuştur (MEB, 2018b: 14-18).

3. MALZEME ve YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Malzemesi

Bu araştırmanın malzemesi, Cumhuriyet'in ilan edildiği 1923'ten başlayarak 2023'e kadar olan yüz yıllık süreçte, ülkenin okul ihtiyacına yönelik olarak tasarlanan tip okul projeleridir.

Millî Eğitim Bakanlığının (o zamanki adıyla Maarif Vekilliğinin) Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki çalışmaları hariç olmak üzere, okulların projelendirilmesi 1980'lere kadar Bayındırlık Bakanlığı bünyesinde gerçekleşmiştir. 1980'lerden 1990'ların sonuna kadar yetki açısından iki bakanlık arasında bir netlik olmamakla birlikte özellikle 1997–98 öğretim yılından itibaren başlayan sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu ilköğretim uygulaması ile paralel şekilde, okul projelerinin yapım işinde MEB ön plana çıkmıştır. 2000'den sonra ise tip okul projelerinin tasarlanması MEB tarafından sistematik şekilde ele alınmış ve yürürlükteki projelerin listeleri Bakanlığın internet sitesinden yayınlanmıştır. Bu araştırmanın tamamlandığı tarih itibariyle yürürlükte olan 2022 yılı projeleri, MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğünün https://iegm.meb.gov.tr/ adresinde yayınlanmakta olup, proje erişim talepleri için iletişim adresi olarak iegm_arge@meb.gov.tr verilmektedir.

Okul yapımında MEB projelerinin ya da herhangi bir tip projenin uygulanması zorunluluğu bulunmadığından, 1980'lerden önce olduğu gibi sonrasında da MEB tip projeleri yanında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı[3] (ÇŞİB) ve ÇŞİB İl Müdürlükleri tarafından hazırlanan tip projeler ve bunların çeşitli revizyonları ile, birtakım özel projeler de tasarlanmış ve uygulanmıştır. Fakat MEB tip projelerinin hangi tarihte nerede uygulandığına dair kayıtlar tutulmadığı gibi, bunların dışındaki projelerin de kayıtları, bakanlık merkez teşkilatında (dönemsel birtakım kayıtlar dışında) tutulmamış ve yayınlanmamıştır.

Devletin sosyal görevlerinden biri olan millî eğitimin, MEB'in sorumluluk alanında bulunması ve programları (müfredatları) MEB tarafından hazırlanan okulların yine MEB'in

[3] 1848 yılında Nafia Nezareti adı altında kurulan Bayındırlık Bakanlığı, 1983'te İmar ve İskân Bakanlığı ile birleştirilerek Bayındırlık ve İskân Bakanlığı adını almıştır. 2011 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı kurulmuş, böylece Çevre ve Orman Bakanlığının çevre kanadı ile Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tek açtı altında birleştirilmiştir. 2021 tarihinde ise bakanlığın adı Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olmuştur.

mülkiyetinde olması, ayrıca proje tasarlama konusunda MEB'in etkin olduğu 1997 sonrası döneme ait projelere erişim imkânı sebebiyle, kaynak taraması esnasında MEB arşivleri ve MEB yayınları esas alınmıştır. Bunun yanında, 1950–1997 arasında Bayındırlık Bakanlığı tarafından yayınlanmış olup MEB tarafından kullanılan ve bir kısmı MEB tarafından daha sonra yeniden yayınlanan projeler de değerlendirmeye alınmıştır. Buna karşın, özellikle 1997'deki sistem değişikliğinden itibaren, ÇŞİB ve il müdürlükleri başta olmak üzere MEB dışındaki kurumların yaptığı ya da yaptırdığı tip veya özel projeler, araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Nitekim, bu projelerin tamamına erişim imkânı bulunmamakta ve ulaşılabilen kısıtlı projeler de bütünü yansıtacak bir örneklem oluşturmaya elverişli olmamaktadır.

Netice itibariyle, kuruluştan 1997'ye kadar Millî Eğitim Bakanlığı ile Bayındırlık Bakanlığı'nın yayınlanmış okul projeleri, 1997'den itibaren ise Millî Eğitim Bakanlığı'nın basılı ya da dijital kayıtlarındaki okul projeleri bu araştırmada veri olarak kabul edilmiştir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, Türkiye'deki tip okul binalarının mimari tasarımında, Cumhuriyet'in ilanından bu yana birtakım değişimler olduğunu, birleşik araştırma stratejisi ve taktikleriyle ortaya koymakta ve bu değişimleri birtakım sosyal-eğitsel, siyasal-ideolojik ve ekonomik dinamiklerle ilişkilendirmektedir.

Araştırma dahilinde ele alınan tipolojinin 1923 ile 2023 yılları arasındaki dönemin ürünleri olması, araştırmaya zamansal bir kapsam eklenmiş olmaktadır. Bu durum, araştırmaya tarihsel bir yön vermektedir (Lucas, 2016: 71). Nitekim, ele alınan dönemin incelendiği literatür taraması, yazılı kaynaklara dayanılarak tarihsel bir akış içerisinde verilmiştir. Ayrıca, veri kaynakları ve veri toplama teknikleri açısından araştırmanın bütününde tarihsel bir yönelim sergilenmektedir. Çünkü, tarihsel araştırma stratejilerine özgü şekilde, araştırmanın tümünde yazılı ve çizili belgelere başvurulmuştur. Esasen, olay ve eserlerin tarihe konu olabilmesi için üzerinden belirli bir zaman geçmesi gerekli olmakla birlikte, bu araştırmanın çağdaş dönem malzemelerini kapsayan yaklaşık ikinci yarısı da tarihsel araştırma stratejisi içinde ele alınarak bütünlük sağlama yoluna gidilmiştir.

Araştırmanın örneklem tasarımında katmanlı analiz (*stratified analysis*) ve küme analizi (*cluster analysis*) gibi istatistik yöntemler ve örneklerin seçiminde bilgisayar tabanlı bir yöntem kullanılarak nicel bir yaklaşım benimsenmiştir. Ayrıca fiziki değişikliklerin ölçümü için örnekler üzerinde yapılan analizlerde, mimariye özgü biçimsel teknikler yanında, yoğun şekilde birim ve oransal değerlere dayanan nicel tekniklerden istifade edilmiştir.

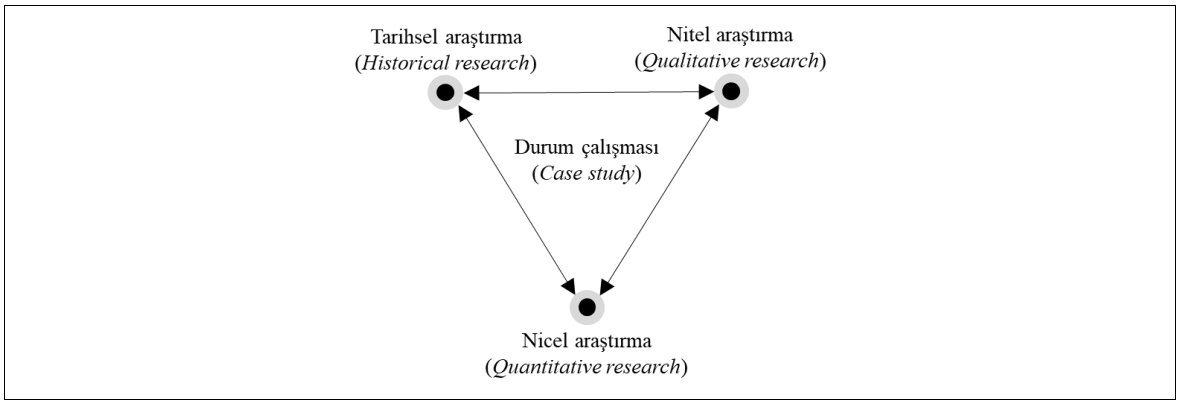
Analizlerden elde edilen bulguların tartışılması esnasında ise, ortaya konulan mimari dönüşümün tarihsel bağlam içinde sosyal-eğitsel, siyasal-ideolojik ve ekonomik dinamiklerle ilişkisi kurulurken doğal olarak tarihsel ve nitel araştırma stratejilerinin anlatımsal (*narrative*) ve yorumlayıcı (*interpretive*) olma özelliklerinden istifade edilmiştir. Bu noktada, literatür taramasında ortaya konulan anlatımsal metin dayanak olarak alınmış ve araştırmacının özgün yorumlarıyla tartışma gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırma aynı zamanda belirli bir tarih aralığındaki belirli bir yapı tipolojisine odaklanmakla, bir durum çalışması da içermektedir (Lucas, 2016: 71). Stake (2005: 444-446) durum çalışmalarını, Creswell'in (2013: 99) ve Berg ve Lune'un (2017: 175) benimseyerek aktardığı şekilde a) içsel durum çalışması (*intrinsic case study*), b) araçsal durum çalışması (*instrumental case study*) ve c) çoklu durum çalışması (*collective or multiple case study*) olarak sınıflandırmaktadır ki, bu araştırmada belirli bir dönemde birden çok duruma odaklanılmış olması itibariyle "çoklu durum çalışması" ortaya çıkmaktadır.

Creswell (2009: 13, 176, 2013: 7-11) durum çalışması araştırmasını (*case study research*) nitel araştırma stratejisi içerisindeki yaklaşımlardan biri olarak saymaktaysa da, bu araştırmada Stake'in (2005: 443) yaklaşımı benimsenmekte ve durum çalışmasının araştırma içerisinde neyin çalışılacağına dair bir seçimi, zaman ve mekânla sınırlandırılmış bir durumu tarif ettiği değerlendirilmektedir. Nitekim; Niezabitowska (2018: 176) da durum çalışmasının metodolojik bir seçim olmak yerine çalışma için bir nesne seçimi olduğunu belirtmektedir. Bu tutum, Groat ve Wang'ın (2013: 15) açıkladığı üzere, durum çalışmasını, nitel ve tarihsel araştırmalar da dahil olmak üzere diğer araştırma stratejileri ile birlikte kullanma potansiyeline ve bu yolla birleşik stratejiler oluşturma yaklaşımına daha yakın bir konumdadır.

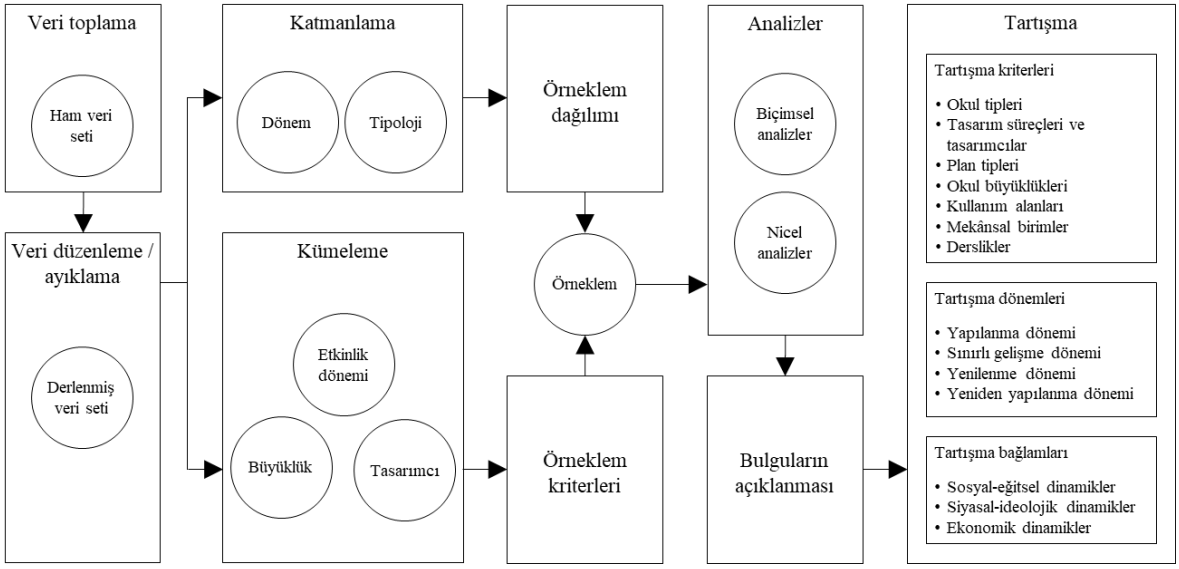
Netice itibariyle bu araştırma tarihsel, nicel ve nitel araştırma stratejilerinin birtakım özelliklerini oransal bir denge gözetmeksizin barındırırken, zaman ve mekânla

sınırlandırılmış olguların bir örneklem içinde ele alınması açısından çoklu bir durum çalışması ihtiva etmekte, böylece Şekil 3.1'de gösterildiği şekilde, birleşik bir araştırma stratejisi ortaya koymaktadır.

Şekil 3.1. Araştırmanın stratejisi: birleşik strateji (*combined strategy*)

Açıklanan araştırma stratejisi çerçevesinde yürütülen çalışma, Şekil 3.2'de verilen akış şemasını takip etmekte ve bu şemada gösterilen farklı araştırma taktiklerini bir arada kullanmaktadır.

Şekil 3.2. Yöntem akış şeması

Bu şema istikametinde veri toplanması, veri düzenlenmesi ve ayıklanması, ardından katmanlama tekniği sayesinde örneklem dağılımının ve kümeleme tekniği sayesinde ise örneklem kriterlerinin ortaya konulduğu bir örneklem tasarımı neticesinde elde edilen

örneklem üzerinde, biçimsel ve nicel analizler uygulanmıştır. Bu analizlerden elde edilen bulgular açıklandıktan sonra, genelden özele doğru ilerleyen bir anlayışla, yedi ayrı tartışma kriteri, dört ayrı dönemde ve üç ayrı bağlamda tartışılmış ve bu tartışma her bir kriter açısından ayrı ayrı tablolaştırılmıştır.

3.2.1. Verilerin toplanması

Araştırmanın malzemesi olan tip okul projelerinin temini için ilk aşamada MEB arşivlerine yönelinmiştir. Fakat, MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü'nde Şubat–Haziran 2022 tarihleri arasında yapılan yüz yüze görüşmelerde böyle bir arşivin bulunmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Bakanlığın aynı biriminde 1980'lerde genel müdür olarak görev yapan A. Remzi Sezgin, kendi görev döneminde özenle muhafaza edilen bir proje arşivi bulunduğunu aktarmış olsa da 1991'deki görev değişikliğinden sonra arşivlerin, projelerin saklandığı proje dolapları ile birlikte ve temizlik adı altında yok edildiğini belirtmiştir. Ayrıca, Mayıs 2022 tarihinde ÇŞİB Yapı İşleri Genel Müdürlüğü'nde yapılan yüz yüze görüşmelerde de tip okul projelerini kapsayan bir arşivin bulunmadığı anlaşılmıştır. Nitekim, Kul (2011: 69) bu durumu teyit ederek, okul projelerinden sorumlu olan her iki bakanlığın proje arşivlerinin kaybedilmiş olduğunu bildirmektedir.

Bakanlık arşivlerinin bulunmaması neticesinde sahaflar, fiziki ve dijital kütüphaneler ile Bakanlık personelinin kişisel arşivlerinde sistematik taramalar gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kullanılan projeler aşağıdaki şekillerde elde edilmiştir;

- 1933 ve 1937 yıllarına ait köy ilkokulu projelerine sahaflardan temin edilen birinci baskı kitaplardan ulaşılmıştır.
- 1941 yılı köy ilkokulu projelerine Mimarlar Odası'nın dijital arşivinden ulaşılmıştır.
- 1961–1970 arasında yapılan çeşitli kademelerdeki okul projelerine sahaflardan temin edilen birinci baskı proje kataloglarından ulaşılmıştır.
- Önceki yıllara ait olup birtakım ilavelerle birlikte 1986 yılında yayınlanan okul projelerine sahaflardan temin edilen birinci baskı proje kataloğundan ulaşılmıştır.
- 1998 yılında yapılan ilköğretim okulu projelerine 2023 yılı itibariyle MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü, Yapı İşleri Daire Başkanlığı'nda görev yapmakta olan personelin kişisel arşivindeki birinci baskı proje kataloğundan ulaşılmıştır.

- 2000–2022 yılları arasında yapılan projelere 2023 yılı itibariyle MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü, Yapı İşleri Daire Başkanlığı'nda görev yapmakta olan personelin kişisel arşivindeki dijital kopyalardan ulaşılmıştır.

Böylece, 255 adet mimari projeden oluşan bir veri seti oluşturulmuştur. Ham durumdaki bu veri seti içerisine okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde yer alan okul türleri dahil edilmiştir. Yükseköğretim ise kendine has dinamikleriyle ayrı bir ihtisas alanı olması itibariyle araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Çalışma alanı belirlenirken, sadece anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lise binaları ya da ara dönemde ortaya çıkan ilköğretim okulu binalarının tek başlarına ele alınarak çalışmanın daraltılması yoluna ise gidilmemiştir. Bunun sebepleri şunlardır:

- İlköğretimin belirli bir tarih aralığında yalnızca ilkokulları, daha sonra ilkokulları ve ortaokulları ve aynı zamanda anaokullarını kapsaması, ortaöğretimin ise belirli bir tarih aralığında hem ortaokul hem de liseleri kapsarken sonrasında sadece liselerden oluşması örneklerinde olduğu gibi ilk ve ortaöğretimin kapsamında görülen hareketlilik.
- Ortaokul binası olarak tasarlanarak yayınlanan bazı projelerin daha sonraki yayınlarda ilköğretim ve lise olarak da işlevlendirilmiş olması[4].
- Binaların yapım döneminde dahi farklı kademelerde kullanıldığının tespit edilmesi[5].
- Belirli bir tarih aralığında ilk ve ortaokulların birleştirilmesi ile ilköğretim okulu olarak yeni bir okul tipinin kullanılmış olması ve bu okul tipinin sürekliliğinin bulunmayışı.

3.2.2. Verilerin düzenlenmesi

Veri toplama süreci neticesinde oluşturulan ve 255 mimari projeden oluşan ham veri seti, tarihsel dönemler açısından bir düzenlemeye tabi tutulmuştur. Nitekim Cumhuriyet'in ilk yüzyılı, eğitim açısından birtakım kırılmalar ile ortaya çıkan ve farklı özellikler arz eden

---

[4] Örneğin, 1986 yılında yayınlanan projeler arasındaki Pr. No. 10045, 735A ve 9798A ilköğretim okulu projeleri, sırasıyla 1963 tipi Pr. No. 6372, 6374 ve 6375 ortaokul projelerinin ve yine 1986 yılında yayınlanan projeler arasındaki Pr. No. 10070 lise projesi ise 1963 tipi Pr. No. 6372 ortaokul projesinin tekrarından ibarettir.

[5] Örneğin, 16 derslikli Konya Karaman Kız Lisesi ve 21 derslikli İstanbul Çamlıca Kız Lisesi binaları, sırasıyla 1963 tipi Pr. No. 6374 ve 6375 ortaokul projelerinin birer uygulamasıdır (Bayındırlık Bakanlığı, 1974b).

dönemlerden oluşmaktadır. Projelerin dönemsel olarak gruplandırılması sayesinde, dönemlerin ortaklıklarının ve ayrılıklarının tartışılması imkânı yaratılmış olmaktadır.

Sosyal bir kurum olan eğitim açısından Cumhuriyet Dönemi, literatürde farklı sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Başaran (1996: 16-19) Türk eğitim sisteminin gelişimini açıklarken a) 1923–1950 arası eğitimin yenileşme dönemi, b) 1950–1960 arası dönem ve c) 1960 sonrası planlı kalkınma yılları olarak üç dönemi kapsayan bir sınıflandırma yapmıştır. Türk (1999: 69) sınıflandırmasını Millî Eğitim Bakanlığı merkez örgütünün geçirdiği yapısal değişimler açısından ele almış ve a) 1920–1924 TBMM'nin açılışından devrim kanunlarının çıkartılmasına kadar olan dönem, b) 1924–1938 *Tevhid-i Tedrisat Kanunu*'nun çıkartılmasından itibaren Atatürk'ün hayatta olduğu dönem, c) 1938–1960 Atatürk'ün ölümünden planlı kalkınma yıllarının başlamasına kadar geçen dönem, d) 1960–1971 planlı dönemin başlangıcını da içine alacak şekilde iki askeri müdahale arasındaki dönem, e) 1971–1980 iki askeri müdahale arasındaki dönem, f) 1980-1983 askeri yönetimin hâkim olduğu dönem ve g) 1983–1999 askeri müdahaleden sonraki dönem olmak üzere yedi alt dönem tariflemiştir. Sakaoğlu (2018: 8) Türkiye'de eğitim tarihi üzerine çalışmasında Cumhuriyet Dönemi'ni a) 1923–1938 Atatürk Dönemi, b) 1938-1950 Millî Şef Dönemi, c) 1950–1960 Demokrat Parti Dönemi ve d) 1960–2000 arası dönem olarak sınıflandırmaktadır. Akyüz (2020: 327) ise Cumhuriyet Dönemi eğitim tarihini gelişen tek bir çizgide değerlendirmiş ve alt dönemleri a) 1923–1946 yeniden doğuş ve kuruluş dönemi ve b) 1946'da çok partili siyasal hayata geçiş ve sonrası olmak üzere iki dönemle sınırlandırmıştır.

Eğitim bilimleri açısından yapılan bu sınıflandırmalar yanında, eğitim yapıları üzerine gerçekleştirilen mimarlık çalışmaları açısından da birtakım sınıflandırmalar yapılmıştır. Özbayraktar (2002: 33) eğitim sisteminin ve okul yapılarının gelişimi açısından a) 1950 öncesi dönem, b) 1950–1960 dönemi, c) 1960–1970 dönemi, d) 1970–1997 dönemi ve e) 1997–2000 dönemi olmak üzere beş dönem üzerinde durmuştur. Al (2014: 85) eğitim sistemi ve okul yapılarının gelişimini açıklarken Özbayraktar'ın sınıflandırmasını takip etmiş ve buna 2012 yılındaki sistem değişikliğini ilave ederek a) 1923–1950 dönemi, b) 1950–1960 dönemi, c) 1960–1970 dönemi, d) 1970–1997 dönemi, e) 1997–2012 dönemi ve f) 2012 ve sonrası olmak üzere altı alt dönem tariflemiştir. Tarçın Turgay (2018: 113-123) ise okul

binalarını tarihsel olarak incelerken a) 1900–1924 başlangıç dönemi, b) 1924–2000 gelişim dönemi ve c) 2000–2015 yakın dönem olmak üzere bir tasnif sunmuştur.

Fakat bu araştırma kapsamında Cumhuriyet Dönemi'nin alt dönemlere ayrılmasında, eğitim sisteminde yaşanan sistem ve anlayış değişiklikleri nirengi noktası olarak alınmış ve neticede farklı özelliklere sahip dört dönem ortaya konulmuştur. Bu yaklaşımın nirengi noktaları, diğer yaklaşımların bir kısmı ile ortak özellikler gösterse de siyasal ve sosyal temellere yapılan atıflarla diğerlerinden ayrılmaktadır ve bu yönüyle özgündür.

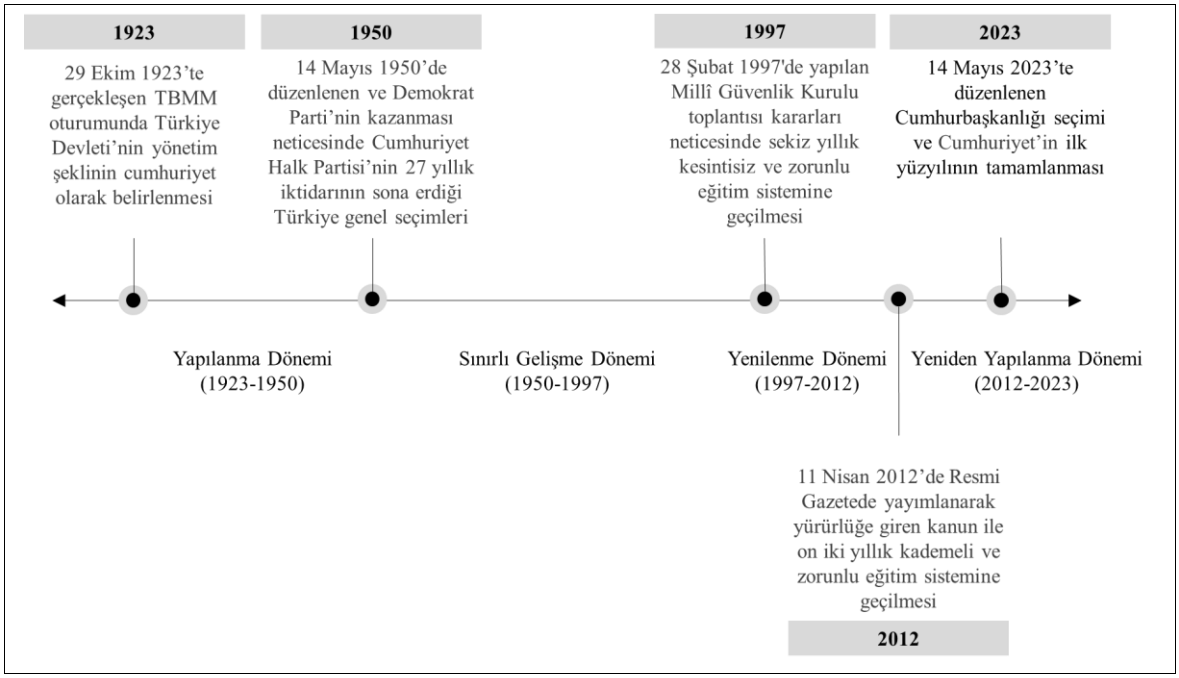
Bu araştırmanın dönemleri açısından ilk nirengi noktası, 1950 genel seçimleri ile ifade bulan anlayış değişikliğidir. Bu tarihte gerçekleşen seçimlerle Cumhuriyet'in kuruluşundan beri iktidarda olan CHP hükümetleri dönemi sona ermiş ve Demokrat Parti'nin iktidarı başlamıştır. Bu değişim, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra diğer tüm alanlarda olduğu gibi eğitim sisteminin de Atatürk Devrimleri istikametinde yapılandırıldığı bir süreç ardından ortaya çıkan ve 1950 seçimleri öncesindeki son CHP hükümetinin laiklik ilkesinden verdiği tavizlerin ileri biçimde uygulanmaya başlandığı yeni bir dönemi işaret etmektedir. Böylece, 1923'ten itibaren kurucu ideoloji ile şekillenmeye başlayıp 1950'deki anlayış değişikliği ile neticelenen dönem, bu araştırma içinde *yapılanma dönemi* olarak ifade edilmiştir.

Eğitim sisteminin ikinci nirengi noktası 28 Şubat 1997'de gerçekleşen Millî Güvenlik Kurulu toplantısı ardından alınan kararlar gereği, eğitimin sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu hale getirilmesine yönelik sistem değişikliğidir. Ordunun, Cumhuriyet'in laiklik ilkesine vurgu yaparak, dönemin koalisyon hükümetini uygulamaya sevk ettiği MGK kararları sonucundaki sistem değişikliği, okul binaları açısından yeni ihtiyaçlar doğurmuştur. Böylece, 1980'lerde birtakım denemeleri yapılmış olan ilköğretim okulları, 1997'den itibaren tüm ülke çapında projelendirilmeye ve uygulanmaya başlanmıştır. 1950'deki anlayış değişikliğinden başlayıp 1997'deki sistem değişikliğine uzanan ve eğitimde birtakım nicel gelişmelerin kaydedildiği fakat bir türlü arzu edilen hedeflere ulaşılamayan bu dönem, araştırma içinde *sınırlı gelişme dönemi* olarak belirtilmiştir.

Araştırma kapsamında, kuruluştan sonra ele alınan üçüncü nirengi noktası ise 2012'de dönemin iktidar partisi tarafından TBMM'ye sunulan ve TBMM tarafından kabul edilen kanun değişikliği sonucunda eğitimin on iki yıllık kademeli ve zorunlu hale getirilmesine yönelik sistem değişikliğidir. Eğitim sisteminde bir yenilenme iddiası ile gerçekleştirilen

1997'deki sistem değişikliği ile başlayıp, 2002'deki iktidar değişikliği sonrasında iktidarın bu sefer aksi istikametteki birtakım yenilenme hamleleri ile devam eden ve bunun sonucunda 2012'de gerçekleşen sistem değişikliğine kadar olan dönem, bu araştırma içinde *yenilenme dönemi* olarak tanımlanmıştır.

2002'den başlayarak iktidarda bulunan ve 2011 genel seçimlerinden güçlenmiş olarak çıkan iktidar partisinin, 28 Şubat sürecinin eğitim üzerindeki sonuçlarını geriye çevirmesini sağlayan 2012'deki sistem değişikliği sonucunda, 1997 öncesinde olduğu gibi yeniden ilkokul ve ortaokul binalarına ihtiyaç doğmuş, bu amaçla bir yandan mevcut ilköğretim okullarının ilkokul ve ortaokullara dönüşümü sağlanırken, bir yandan da yeni okul tiplerinin projelendirilmesi gerçekleştirilmiştir. 2012 tarihindeki sistem değişikliğinden araştırmanın bitiş tarihi olan 2023'e kadar olan dönem, zorunlu eğitimin on iki yıl olarak uygulandığı ve devam eden bir süreci kapsamaktadır. Araştırmanın incelediği dönemin sonu için verilen tarih, 1950 genel seçimlerine atıfla 14 Mayıs 2023'te düzenlenen genel seçimler neticesinde, Cumhuriyet'in ikinci yüzyılına mevcut iktidar partisi hükümetleri ile devam edileceğinin, eğitimin de bu hükümetlerin ideolojik bakışı ile biçimlenmeye devam edeceğinin görüldüğü bir tarihtir. 2012'deki sistem değişikliğinden başlayarak araştırmanın sonlandığı 2023'e kadar incelenen, bununla birlikte halen devam etmekte olan bu dönem, araştırma içinde *yeniden yapılanma dönemi* olarak tanımlanmıştır (Şekil 3.3).

Şekil 3.3. Araştırmanın dönemleri

Eğitim sistemi açısından, bu araştırmada ifade bulan tüm nirengi noktalarının, Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında Atatürk'ün ortaya koyduğu laiklik ilkesi ile siyasal İslamcılığın buna karşı tutumu neticesinde ortaya çıkan siyasal olay ve kararlardan ibaret olduğu görülmektedir. Nitekim, eğitim sistemi de diğer alanlarda olduğu gibi devrim ve karşı devrim çekişmesi içinde biçim değiştirmektedir.

3.2.3. Verilerin ayıklanması

255 adet okul projesinden oluşan ham veri seti, özgün dönemlere göre düzenlenmek yanında, aşağıda listelenen okul grupları kapsam dışı bırakılarak ayıklanmıştır.

a) Aynı mimari proje olmakla birlikte farklı yapı malzemelerinin kullanımı sebebiyle ayrı ayrı kodlanan köy okulu projeleri tek bir proje olarak ele alınmıştır. Ulaşılan kaynaklarda olmakla birlikte değerlendirme dışı bırakılan okul projeleri şunlardır:

- 1933 Plan.011 TİP BII b-1 taştan 1 sınıflı köy mektebi
- 1933 Plan.012 TİP BIII b-1 ahşaptan 1 sınıflı köy mektebi
- 1933 Plan.014 TİP BII b-3 taştan 3 sınıflı köy mektebi
- 1933 Plan.015 TİP BIII b-3 ahşaptan 3 sınıflı köy mektebi
- 1933 Plan.017 TİP CII b-6 taştan 3 sınıfı 1 dershanede köy mektebi
- 1933 Plan.018 TİP CIII b-6 ahşaptan 3 sınıfı 1 dershanede köy mektebi
- 1933 Plan.020 TİP CII b-7 taştan 5 sınıfı 3 dershanede köy mektebi
- 1933 Plan.020 TİP CIII b-7 ahşaptan 5 sınıfı 3 dershanede köy mektebi
- 1937 bir sınıflı köy okulu

b) Aynı mimari proje üzerinden bir, iki ve üç sınıf alternatifli olarak tasarlanan köy okulu projeleri tek bir proje olarak ele alınmış ve nihai listeye üç derslikli versiyonları konulmuştur. Ulaşılan kaynaklarda olmakla birlikte değerlendirme dışı bırakılan okul projeleri şunlardır:

- 1961 bir derslikli köy ilkokulu (Akdeniz tipi)
- 1961 bir derslikli köy ilkokulu (Güney Akdeniz tipi)
- 1961 bir derslikli köy ilkokulu (dağ-kara-yayla tipi)
- 1961 iki derslikli köy ilkokulu (Akdeniz tipi)

- 1961 iki derslikli köy ilkokulu (Güney Akdeniz tipi)
- 1961 iki derslikli köy ilkokulu (dağ-kara-yayla tipi)
- 1962 bir derslikli köy ilkokulu
- 1962 iki derslikli köy ilkokulu
- 1966 bir derslikli 46 öğrencilik köy ilkokulu
- 1966 iki derslikli 92 öğrencilik köy ilkokulu

c) 1961-1970 arasında tasarlanmış olup 1974'te yayınlanan tip okul projelerinden 1986 yılında faklı proje kodları ile yeniden yayınlanmış olanlar, tekrara düşmemek için çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Ulaşılan kaynaklarda olmakla birlikte değerlendirme dışı bırakılan projeler şunlardır:

- 1986 Pr. No. 735 (Bkz. Pr. No. 6374) 16 dershaneli ortaokul
- 1986 Pr. No. 9798 (Bkz. Pr. No. 6375) 21 dershaneli ortaokul
- 1986 (Bkz. Pr. No. 8838) 18 dershaneli ortaokul
- 1986 Pr. No. 8839 (Bkz. Pr. No. -) 24 dershaneli ortaokul
- 1986 Pr. No. 10045 (Bkz. Pr. No. 6372) 8 dershaneli ilköğretim okulu
- 1986 Pr. No. 735/A (Bkz. Pr. No. 6374) 16 dershaneli ilköğretim okulu
- 1986 Pr. No. 9798/A (Bkz. Pr. No. 6375) 21 dershaneli ilköğretim okulu
- 1986 Pr. No. 10744 (Bkz. Pr. No. -) Yatılı bölge okulu öğretim binası
- 1986 Pr. No. 10070 (Bkz. Pr. No. 6373) 12 dershaneli lise
- 1986 Pr. No. 10816 (Bkz. Pr. No. 8841) 24 dershaneli lise

d) Mevcut okulların kapasitesinin artırılması ihtiyacı doğduğunda kullanılmak üzere tasarlanan *ek pavyonlar*, aynı zamanda düşük nüfuslu yerlerde bağımsız okul olarak da kullanılabilmelerinden ötürü ham veri seti içerisine ele alınmıştır. Fakat bu binaların, eklentisi oldukları okul binalarından ayrı olarak, araştırmaya özel bir katkısı olmadığı değerlendirildiğinden, ek pavyonlar derlenmiş veri setinde kapsam dışı bırakılmıştır. Ulaşılan kaynaklarda olmakla birlikte değerlendirme dışı bırakılan projeler şunlardır:

- 1967 Pr. No. 7735 altı derslikli ortaokul ek pavyonu
- 1967 Pr. No. 7734 sekiz derslikli ortaokul ek pavyonu
- 1967 Pr. No. 7735 on iki derslikli ortaokul ek pavyonu
- 1986 Pr. No. 10415 (Bkz. Pr. No. 7735) on iki dershaneli ek pavyon

- 1986 Pr. No. 10415 (Bkz. Pr. No. 7734) sekiz dershaneli ek pavyon
- MEB.2004.65 iki ek derslik
- MEB.2004.66 üç ek derslik
- MEB.2004.67 beş ek derslik
- MEB.2004.68 sekiz ek derslik
- MEB.2014.04 EK dört ek derslik
- MEB.EK.AO.2.Z.9x13.ÇL.2022 anaokulu iki ek derslik
- MEB.EK.AO.2.Z.8x21.ÇL.2022 anaokulu iki ek derslik

e) Afet bölgeleri başta olmak üzere geçici eğitim ihtiyacı olan yerlerde hızlı çözümler için üretilen konteyner okullar, geçici nitelikte olmaları sebebiyle, derlenmiş veri setinde kapsam dışı bırakılmıştır. Ulaşılan kaynaklarda olmakla birlikte değerlendirme dışı bırakılan projeler şunlardır:

- MEB.AO.2.Z.9x12.K.2022 iki derslikli konteyner anaokulu
- MEB.AO.4.Z.12x17.K.2022 dört derslikli konteyner anaokulu

f) *Engelli okulları* ya da 1997'den itibaren millî eğitim mevzuatında tanımlandığı şekliyle özel eğitim okulları, özel eğitimin ayrı bir ihtisas alanı olması itibariyle araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Ulaşılan kaynaklarda olmakla birlikte değerlendirme dışı bırakılan okul projeleri şunlardır:

- 1986 Pr. No. 10735 Yüz öğrencilik sağırlar okulu
- 1986 Pr. No. 10716 İki yüz öğrencilik körler okulu
- 1986 Pr. No. Özel Yüz öğrencilik körler okulu (Tokat)
- MEB.2004.69 Sekiz derslikli işitme engelliler ilköğretim okulu öğretim binası
- MEB.2004.70 Dokuz derslikli görme engelliler ilköğretim okulu öğretim binası
- MEB.2004.71 Eğitilebilir çocuklar okulu (mesleki eğitim)
- MEB.2004.72 Zihinsel öğrenme yetersizliği olan çocuklar okulu
- MEB.2004.73 Otistik çocuklar eğitim merkezi
- MEB.OE-AO.8.Z1.36x54.BT.2017 Sekiz derslikli özel eğitim anaokulu
- MEB.OE-AO.12.BZ1.36x40.BT.2017 On iki derslikli özel eğitim anaokulu
- MEB.OE-IU.12.BZ1.37x55.BT.2017 On iki derslikli özel eğitim ilkokulu
- MEB.OE-IU.16.Z1.49x65.BT.2017 On altı derslikli özel eğitim ilkokulu

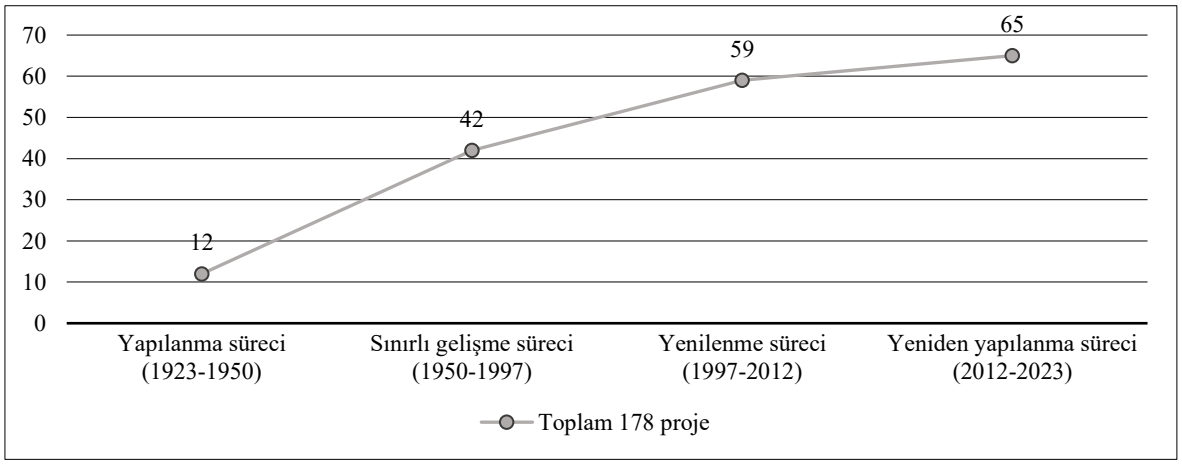
- MEB.OE-ME.12.Z2.38x56.BT.2017 On iki derslikli özel eğitim meslek okulu
- MEB.OE-UM.16.Z2.51x45.BT.2017 On altı derslikli özel eğitim uygulama okulu

g) *Mesleki ve teknik eğitim okulları* ile *çok programlı liseler* araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Mesleki ve teknik eğitim okullarının veri grubundan çıkartılmasının sebebi, ortaöğretim kademesinde birer lise olan bu okulların genel liselerden farklı olarak üniversiteye öğrenci yetiştirmek amacından ziyade, belirli mesleklerin öğretilmesi amacıyla kurulmuş olmaları ve müfredatları itibariyle genel liselerden ayrı olmalarından ötürü genel liselerle aynı değerlendirme kriterlerine tabi tutmanın mümkün olmayacağıdır. Burada bir istisna imam hatip okulları ile ilgilidir ki, bu okullar kuruluşları itibariyle birer meslek okulu olmakla birlikte, hükümet politikaları istikametinde, artık kuruluş amacı dışında ve tıpkı genel liseler gibi üniversiteye öğrenci yetiştirmeye yönelik bir hüviyet kazanmış bulunmaktadır. Düşük nüfuslu yerleşim yerlerinde, farklı lise türlerini bir arada bulunduran çok programlı liselerin kapsamdan çıkartılması ise bu okulların MEB mevzuatı dahilinde diğer mesleki ve teknik eğitim okulları ile birlikte değerlendirilmesidir. Ulaşılan kaynaklarda olmakla birlikte değerlendirme dışı bırakılan okul projeleri şunlardır:

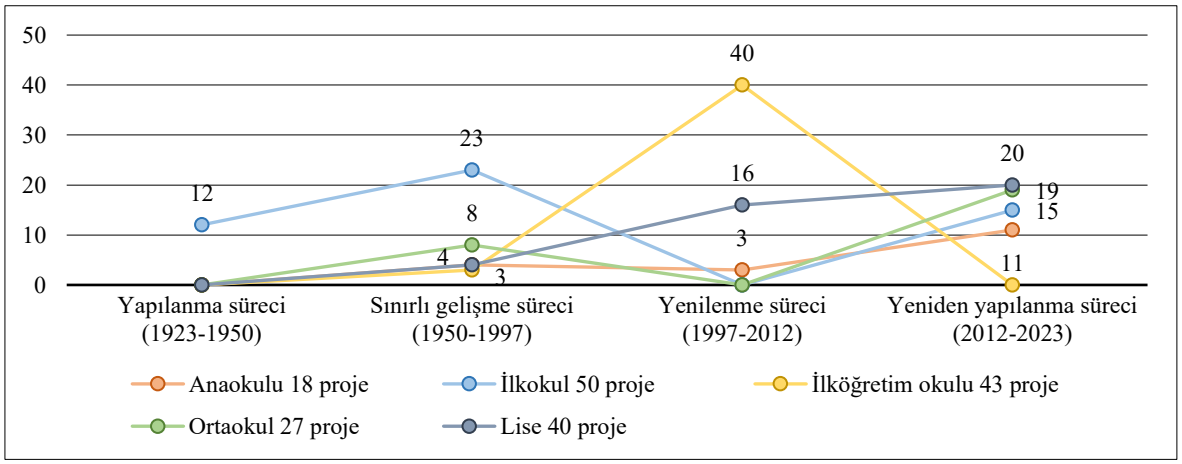
- 1986 Pr. No. 8693 Endüstri meslek lisesi dört dershaneli öğretim binası
- 1986 Pr. No. 10496 Endüstri meslek lisesi sekiz dershaneli öğretim binası
- 1986 Pr. No. 9004 (Bkz. Pr. No. 8841) Kız meslek lisesi
- 1986 Pr. No. 9392 Kız meslek lisesi (ek bina)
- 1986 Pr. No. 9805 Yirmi dershaneli ticaret lisesi
- 1986 Pr. No. 10025 Yirmi dershaneli ticaret lisesi
- 1986 Pr. No. 10746 On iki dershaneli ticaret lisesi
- 1986 Pr. No. 10419/A Ticaret lisesi (ek bina)
- MEB.2000.41 Ticaret meslek lisesi (Ç.P.L.)
- MEB.2000.41 Kız meslek lisesi (Ç.P.L.)
- MEB.2000.13 Ticaret meslek lisesi (Ç.P.L.)
- MEB.2000.14 Kız meslek lisesi (Ç.P.L.)
- MEB.2000.16 Ticaret meslek lisesi (Ç.P.L.)
- MEB.2000.17 Kız meslek lisesi (Ç.P.L.)
- MEB.2000.29 Anadolu güzel sanatlar lisesi öğretim binası
- MEB.2000.29 R Anadolu güzel sanatlar lisesi öğretim binası

- MEB.2000.30 Anadolu otelcilik ve turizm meslek lisesi öğretim binası
- MEB.2000.31 Anadolu otelcilik ve turizm meslek lisesi öğretim binası
- MEB.2004.75 Anadolu güzel sanatlar lisesi (küçük tip) öğretim binası
- MEB.2004.76 Anadolu otelcilik ve turizm meslek lisesi (küçük tip) öğretim binası

Böylece, yukarıda belirtilen sebeplerle 19 adet köy ilkokulu, 10 adet mükerrer proje, 12 adet ek pavyon, 2 adet geçici anaokulu, 14 adet özel eğitim okulu ve 20 adet mesleki ve teknik eğitim okulu ile çok programlı lise projesi veri grubundan çıkartılmıştır. Neticede 178 projeden oluşan veri seti EK-1'de sunulduğu şekilde derlenmiş ve EK-2'de sunulduğu şekilde kat planları ve cephe bazında grafiksel tablolara dönüştürülmüştür. Böylece, yüzlerce paftadan oluşan veri setine bütüncül bir bakış sağlanmıştır. Projelerin dönemlere göre dağılımı Şekil 3.4'te ve okul tiplerinin dönemlere göre dağılımı Şekil 3.5'te verilmiştir.

Şekil 3.4. Dönemlere göre okul tip projelerinin toplam sayısal değişimi

Şekil 3.5. Dönemlere göre okul tip projelerindeki sayısal değişim

3.2.4. Örneklem tasarımı

Katmanlı analiz (*stratified analysis*)

Araştırma, toplam 178 okul projesinin derlenmesiyle oluşan bir veri seti üzerinde gerçekleştirilmektedir. Bu projeler, yapıldıkları dönemlere göre dört gruba[6] ve bina tiplerine göre beş ana gruba[7] ayrılmıştır. Bu ayrım, veri setinin heterojenliğini yansıtmaktadır ve iki katmanlı bir örnekleme için gerekli katmanları oluşturmaktadır (Çizelge 3.1).

Çizelge 3.1. Cumhuriyet Dönemi okul projelerinin dönemsel ve tipolojik katmanları

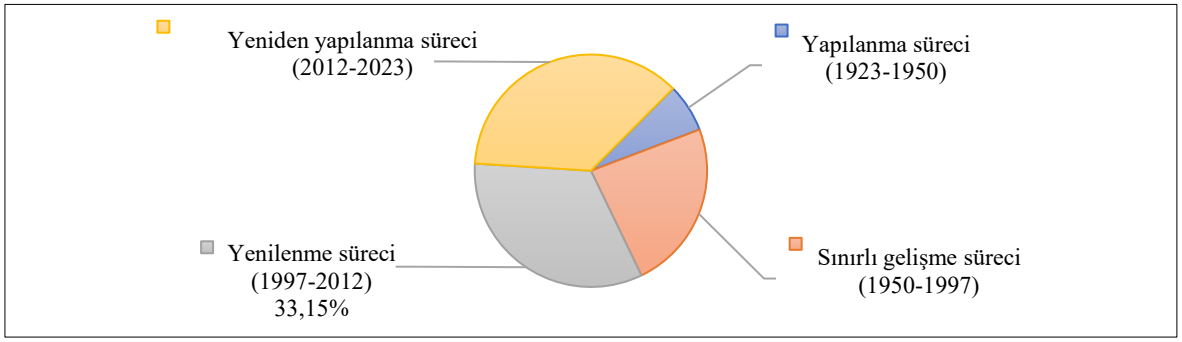
		Yapılanma dönemi (1923–1950)	Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)	Yenilenme dönemi (1997–2012)	Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)	Toplam proje / bina tipi (adet)
Anaokulu		-	4	3	11	18
İlkokul	Köy ilkokulu	12	10	-	-	22
	Yatılı bölge ilkokulu	-	5	-	-	5
	İlkokul	-	8	-	15	23
İlköğretim okulu	Yatılı bölge ilköğretim okulu	-	-	10	-	10
	Pansiyonlu ilköğretim okulu	-	-	3	-	3
	İlköğretim okulu	-	3	27	-	30
Ortaokul		-	8		19	27
Lise		-	4	16	20	40
Toplam proje / dönem (adet)		12	42	59	65	178

Bu aşamada Çizelge 3.1'deki verilerken faydalanılarak, her bir dönemde yapılan projelerin, derlenmiş veri seti içindeki yüzdesel temsili hesaplanmıştır (Şekil 3.6). Ayrıca, her bir bina tipinin ayrı ayrı her dönem içindeki yüzdesel temsili hesaplanmıştır (Şekil 3.7, Şekil 3.8, Şekil 3.9, Şekil 3.10). Birinci işlemde elde edilen değerler 1x4 boyutunda $P_{dönem}$ matrisi ile

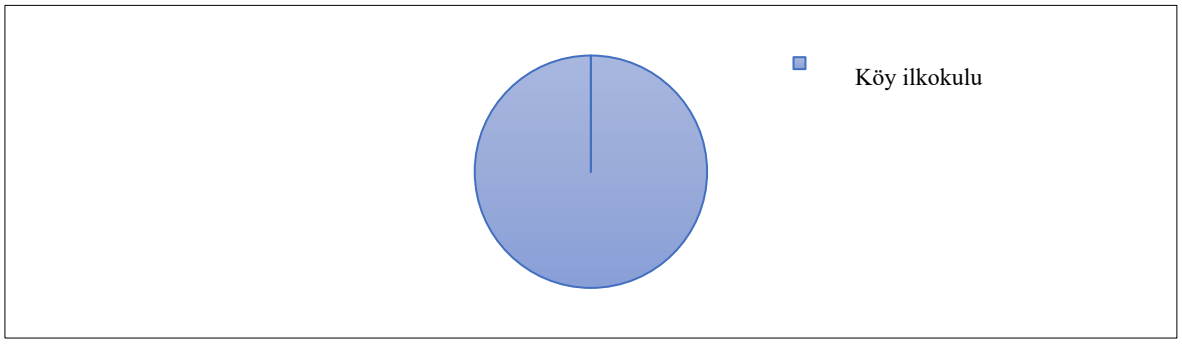
[6] Derlenmiş veri setinin dönemsel katmanları a) yapılanma dönemi (1923–1950) b) sınırlı gelişme dönemi (1950–1997) c) yenilenme dönemi (1997–2012) ve d) yeniden yapılanma dönemi (2012–2023) şeklindedir.

[7] Derlenmiş veri setinin tipolojik katmanları a) anaokulu b) ilkokul c) ilköğretim okulu d) ortaokul ve e) lise şeklindedir. İlkokul bina tipi, köy ilkokulu, yatılı bölge ilkokulu ve ilkokulları ve ilköğretim bina tipi ise, yatılı bölge ilköğretim okulu, pansiyonlu ilköğretim okulu ve ilköğretim okullarını kapsamaktadır.

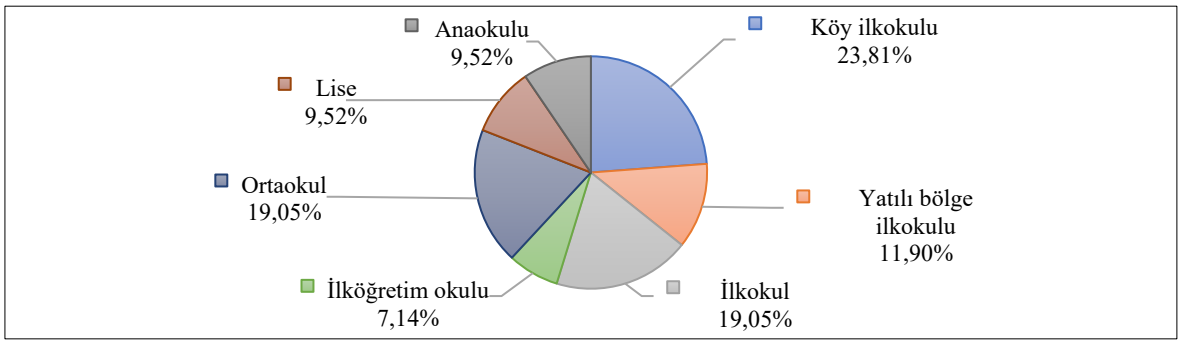
ve ikinci işlemde elde edilen değerler ise 5x4 boyutunda $P_{tipoloji}$ matrisi ile ifade edilmiştir. Çizelge 3.1'deki her katmanın derlenmiş veri seti içindeki önemi ve ağırlığının belirlenmesi için $P_{tipoloji}$ matrisindeki her bir sütunun $P_{dönem}$ matrisindeki aynı sütunla çarpımı istenmektedir. Çarpım işleminin açıklandığı şekilde yapılabilmesi için 1x4 boyutundaki $P_{dönem}$ matrisi 4x4 boyutunda $P'_{dönem}$ diyagonal matrisine dönüştürülmüştür. Daha sonra, matris çarpımı yapılmış ve $P_{ağırlık}$ olarak ifade edilen sonuç Çizelge 3.2'de sunulmuştur.

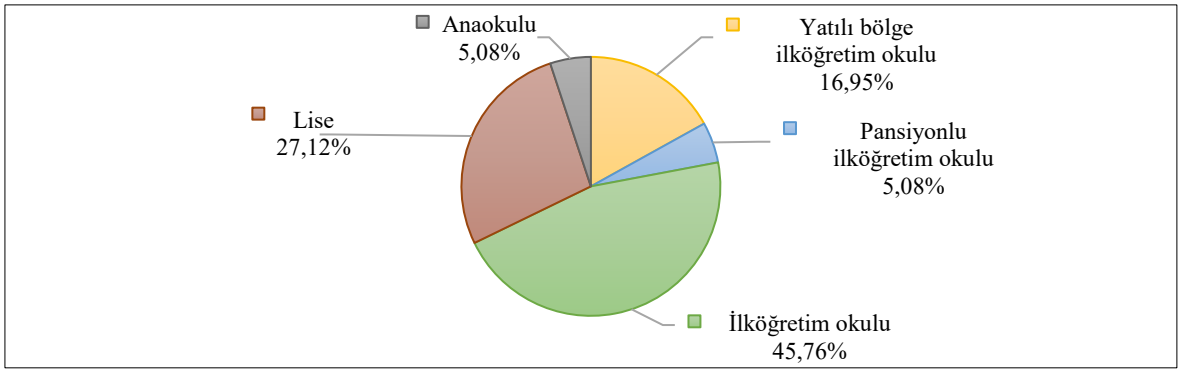
Şekil 3.6. $P_{dönem}$: Belirli bir dönemde yapılan projelerin derlenmiş veri seti içindeki yüzdesi

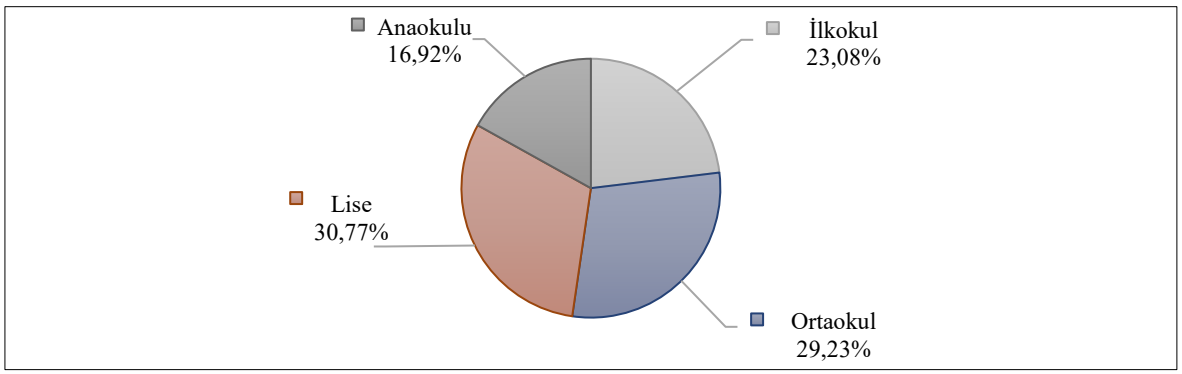
Şekil 3.7. $P_{tipoloji\ (yapılanma\ dönemi)}$: Bina tiplerinin yapılanma dönemindeki (1923–1950) tüm projeler içindeki yüzdesi

Şekil 3.8. $P_{tipoloji\ (sınırlı\ gelişme\ dönemi)}$: Bina tiplerinin sınırlı gelişme dönemindeki (1950–1997) tüm projeler içindeki yüzdesi

Şekil 3.9. $P_{tipoloji\ (yenilenme\ dönemi)}$: Bina tiplerinin yenilenme dönemindeki (1997–2012) tüm projeler içindeki yüzdesi

Şekil 3.10. $P_{tipoloji\ (yeniden\ yapılanma\ dönemi)}$: Bina tiplerinin yeniden yapılanma dönemindeki (2012–2023) tüm projeler içindeki yüzdesi

$$P_{ağırlık} = P'_{dönem} \times P_{tipoloji}$$

$P_{ağırlık}$: Çizelge 3.1'deki katmanların derlenmiş veri seti içindeki yüzdesi.

$P'_{dönem}$: Belirli bir dönemde yapılan projelerin derlenmiş veri seti içindeki yüzdesi.

$P_{tipoloji}$: Belirli bir bina tipinin belirli bir döneme ait projeler içindeki yüzdesi.

$$P_{dönem} = [0{,}0674 \quad 0{,}2360 \quad 0{,}3315 \quad 0{,}3652]$$

$$P'_{dönem} = \begin{bmatrix} 0{,}0674 & 0{,}0000 & 0{,}0000 & 0{,}0000 \\ 0{,}0000 & 0{,}2360 & 0{,}0000 & 0{,}0000 \\ 0{,}0000 & 0{,}0000 & 0{,}3315 & 0{,}0000 \\ 0{,}0000 & 0{,}0000 & 0{,}0000 & 0{,}3652 \end{bmatrix} \qquad P_{tipoloji} = \begin{bmatrix} 0{,}0000 & 0{,}0952 & 0{,}0508 & 0{,}1692 \\ 1{,}0000 & 0{,}5476 & 0{,}0000 & 0{,}2308 \\ 0{,}0000 & 0{,}0714 & 0{,}6779 & 0{,}0000 \\ 0{,}0000 & 0{,}1905 & 0{,}0000 & 0{,}2923 \\ 0{,}0000 & 0{,}0952 & 0{,}2712 & 0{,}3077 \end{bmatrix}$$

$$P_{ağırlık} = \begin{bmatrix} 0{,}0674 & 0{,}0000 & 0{,}0000 & 0{,}0000 \\ 0{,}0000 & 0{,}2360 & 0{,}0000 & 0{,}0000 \\ 0{,}0000 & 0{,}0000 & 0{,}3315 & 0{,}0000 \\ 0{,}0000 & 0{,}0000 & 0{,}0000 & 0{,}3652 \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} 0{,}0000 & 0{,}0952 & 0{,}0508 & 0{,}1692 \\ 1{,}0000 & 0{,}5476 & 0{,}0000 & 0{,}2308 \\ 0{,}0000 & 0{,}0714 & 0{,}6779 & 0{,}0000 \\ 0{,}0000 & 0{,}1905 & 0{,}0000 & 0{,}2923 \\ 0{,}0000 & 0{,}0952 & 0{,}2712 & 0{,}3077 \end{bmatrix}$$

$$P_{ağırlık} = \begin{bmatrix} 0{,}0000 & 0{,}0225 & 0{,}0168 & 0{,}0618 \\ 0{,}0674 & 0{,}1292 & 0{,}0000 & 0{,}0843 \\ 0{,}0000 & 0{,}0169 & 0{,}2247 & 0{,}0000 \\ 0{,}0000 & 0{,}0450 & 0{,}0000 & 0{,}1067 \\ 0{,}0000 & 0{,}0225 & 0{,}0899 & 0{,}1124 \end{bmatrix}$$

Çizelge 3.2. Cumhuriyet Dönemi okul projelerinin dönemsel ve tipolojik katmanlarının derlenmiş veri seti içindeki ağırlıkları

		Yapılanma dönemi (1923–1950)	Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)	Yenilenme dönemi (1997–2012)	Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)	Toplam proje / bina tipi (%)
Anaokulu		0,0000	0,0225	0,0168	0,0618	0,1011
İlkokul	Köy ilkokulu	0,0674	0,1292	0,0000	0,0843	0,2809
	Yatılı bölge ilkokulu					
	İlkokul					
İlköğretim okulu	Yatılı bölge ilköğretim okulu	0,0000	0,0169	0,2247	0,0000	0,2416
	Pansiyonlu ilköğretim okulu					
	İlköğretim okulu					
Ortaokul		0,0000	0,0450	0,0000	0,1067	0,1517
Lise		0,0000	0,0225	0,0899	0,1124	0,2247
Toplam proje / dönem (%)		0,0674	0,2360	0,3315	0,3652	1,0000

Bu aşamada, %17'lik bir örneklem büyüklüğü belirlenmiştir. Bu oranın belirlenmesinin iki dayanağı bulunmaktadır:

a) Bunlardan birincisi, veri seti içinde ağırlığı en küçük olan katmanın, örneklem içinde en az 1 proje ile temsil edilebilmesini sağlayan en küçük oranın %17 ($P_{örneklem}$) olmasıdır.

$$Round(N_{katman(min)}) = 1{,}00$$

$$N_{katman(min)} = P_{ağırlık(\min)} \times N_{veri} \times P_{örneklem} \geq 0{,}50$$

Round ($N_{katman(min)}$): $N_{katman(min)}$ değerinin en yakın tam sayıya yuvarlanmış değeri (1,00).
$N_{katman(min)}$: Ağırlığı en düşük olan katmanın örneklem içindeki büyüklüğü (0,5084).
$P_{ağırlık(min)}$: Ağırlığı en düşük olan katmanın derlenmiş veri seti içindeki yüzdesi (0,0168).
N_{veri}: Derlenmiş veri seti büyüklüğü (178).
$P_{örneklem}$: Örneklem büyüklüğünün derlenmiş veri seti içindeki yüzdesi (0,17).

b) Diğeri ise, %17 oranına göre yapılan hesaplamada, ondalıklı sayıların tam sayıya yuvarlanması (standart yuvarlama) ile birlikte, örneklem büyüklüğünün 32 olması ve bundan daha büyük bir örneklem grubunun analiz edilmesinin bu araştırmanın limitlerini aşacak olmasıdır.

Çizelge 3.2'de verilen dönemsel ve tipolojik katmanların derlenmiş veri seti içindeki ağırlıkları ($P_{ağırlık}$), %17 olarak belirlenen örneklem büyüklüğü ($P_{örneklem}$) ve 178 olan veri seti büyüklüğü (N_{veri}) ile çarpılmıştır. $N_{örneklem}$ olarak formüle edilen bu hesaplama sayesinde, her bir katmandan alınacak örnek sayısına ulaşılmıştır. Fakat, bu hesaplama ondalıklı sayılardan oluştuğu için, buradaki ondalıklı sayılar, veri analizinin uygulanabilirliğini sağlamak amacıyla tam sayılara yuvarlanmış ve $N'_{örneklem}$ olarak formüle edilen sonuç, Çizelge 3.3'te sunulmuştur.

$$N_{örneklem} = P_{ağırlık} \times P_{örneklem} \times N_{veri}$$

$N_{örneklem}$: Örneklem büyüklüğü (analiz edilecek proje sayısı).
$P_{ağırlık}$: Katmanların derlenmiş veri seti içindeki yüzdesi.
$P_{örneklem}$: Örneklem büyüklüğünün derlenmiş veri seti içindeki yüzdesi (%17).
N_{veri}: Derlenmiş veri seti büyüklüğü (178).

$$N_{örneklem} = \begin{bmatrix} 0{,}0000 & 0{,}0225 & 0{,}0168 & 0{,}0618 \\ 0{,}0674 & 0{,}1292 & 0{,}0000 & 0{,}0843 \\ 0{,}0000 & 0{,}0169 & 0{,}2247 & 0{,}0000 \\ 0{,}0000 & 0{,}0450 & 0{,}0000 & 0{,}1067 \\ 0{,}0000 & 0{,}0225 & 0{,}0899 & 0{,}1124 \end{bmatrix} \times 0{,}17 \times 178$$

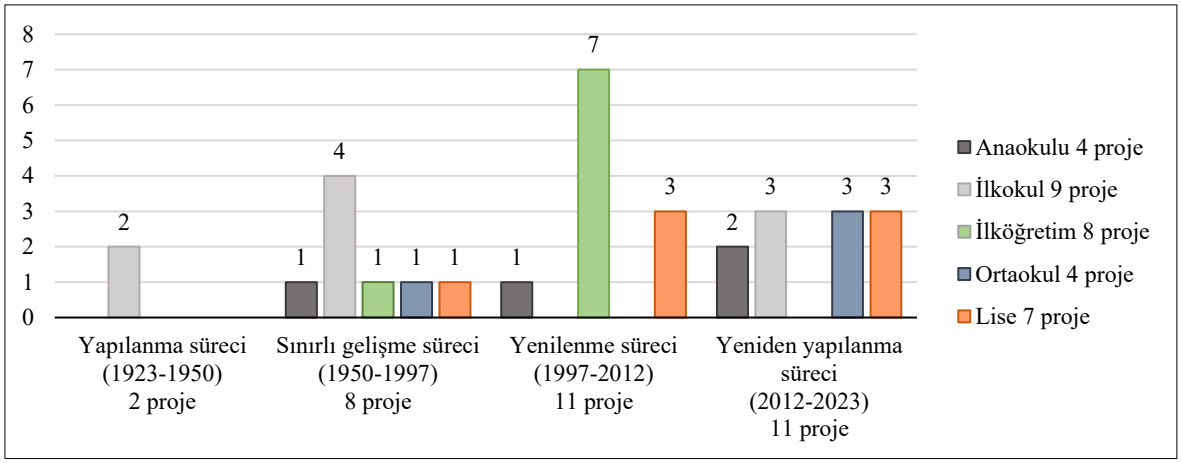
$$N_{örneklem} = \begin{bmatrix} 0{,}0000 & 0{,}6799 & 0{,}5096 & 1{,}8698 \\ 2{,}0395 & 3{,}9106 & 0{,}0000 & 2{,}5506 \\ 0{,}0000 & 0{,}5099 & 6{,}8001 & 0{,}0000 \\ 0{,}0000 & 1{,}3604 & 0{,}0000 & 3{,}2302 \\ 0{,}0000 & 0{,}6799 & 2{,}7205 & 3{,}4004 \end{bmatrix} \qquad Round\ (N_{örneklem}) = \begin{bmatrix} 0 & 1 & 1 & 2 \\ 2 & 4 & 0 & 3 \\ 0 & 1 & 7 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & 3 \\ 0 & 1 & 3 & 3 \end{bmatrix}$$

Çizelge 3.3. Cumhuriyet Dönemi okul projelerinin dönemsel ve tipolojik katmanlarının her biri için analiz edilecek mimari proje sayısı (örneklem büyüklüğü)

		Yapılanma dönemi (1923–1950)	Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)	Yenilenme dönemi (1997–2012)	Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)	Toplam örnek / bina tipi (adet)
Anaokulu		0	1	1	2	4
İlkokul	Köy ilkokulu	2	4	0	3	9
	Yatılı bölge ilkokulu					
	İlkokul					
İlköğretim okulu	Yatılı bölge ilköğretim okulu	0	1	7	0	8
	Pansiyonlu ilköğretim okulu					
	İlköğretim okulu					
Ortaokul		0	1	0	3	4
Lise		0	1	3	3	7
Toplam örnek / dönem (adet)		2	8	11	11	32

Böylece, bu araştırma kapsamında analiz edilmesi gereken mimari proje sayısı 32 olarak hesaplanmıştır Bir önceki aşamada, her ne kadar %17'lik bir örneklem büyüklüğü belirlenmiş olsa da hesaplamalar sonucu ortaya çıkan ondalıklı sayıların tam sayıya yuvarlanması gereği neticesinde, örneklem grubunun derlenmiş veri setini temsil oranı %18'e yükselmiş olmaktadır.

Derlenmiş veri seti (EK-1) üzerinden yapılan örneklem dağılımı neticesinde yapılanma dönemini temsilen 2 ilkokul projesinin, sınırlı gelişme dönemini temsilen 1'er anaokulu, ilköğretim okulu, ortaokul ve lise projesi ile 4 ilkokul projesinin, yenilenme dönemini temsilen 1 anaokulu, 7 ilköğretim okulu ve 3 lise projesinin, yeniden yapılanma dönemini temsilen 2 anaokulu ve 3'er ilkokul, ortaokul ve lise projesinin örnek olarak seçilmesi gereği doğmuştur (Şekil 3.11).

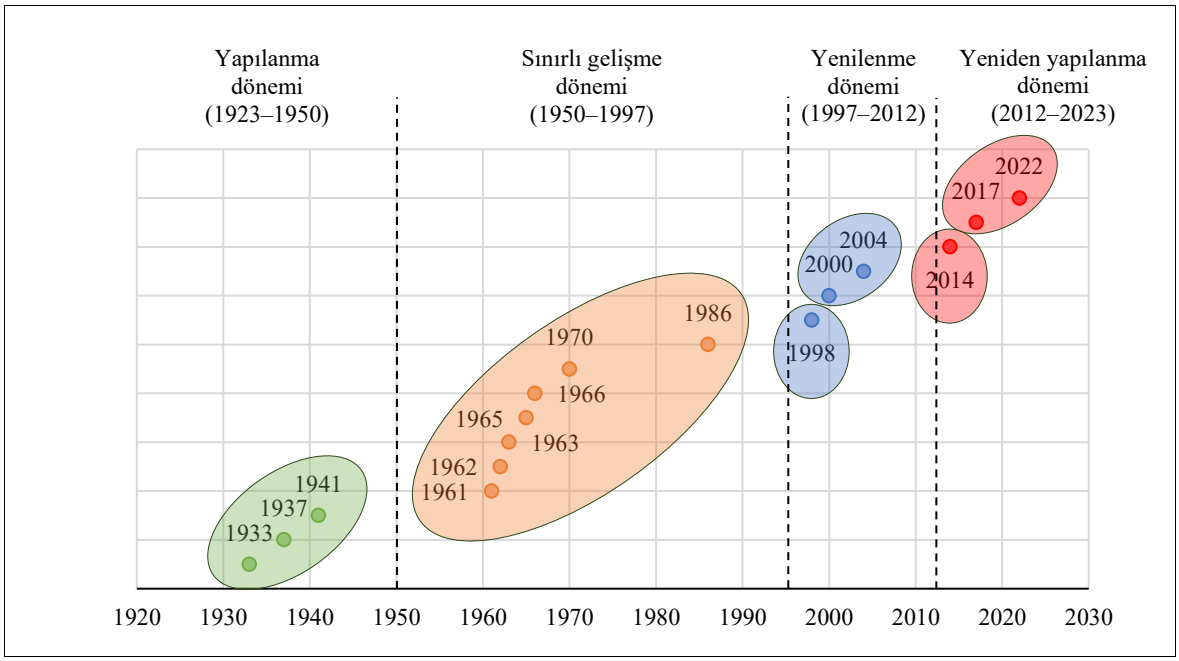

Şekil 3.11. Cumhuriyet Dönemi okul projelerinin örneklem dağılımı

Küme analizi (*cluster analysis*)

Her bir katmandan (her bir dönem içerisindeki her bir bina tipinden) hesaplanan sayıda örnek seçimi noktasında, doğrudan rastgele örnekleme (*random sampling*) yapılmak yerine, örneklem grubunun temsil kabiliyetini yükseltmek için derlenmiş veri setine küme analizi (*cluster analysis*) uygulanmıştır. Nitekim, araştırma malzemesi olan mimari projeler, birtakım kümeler oluşturmaya uygundur. Bu çerçevede projeler, etkinlik dönemleri (alt dönemler), büyüklükleri (öğrenci sayıları) ve tasarımcıları açısından kümelere ayrılmış ve bu kümeler içinden ve belirli kurallar dahilinde rastgele örnekler seçilmiştir.

Etkinlik dönemi: Derlenmiş veri seti içindeki projeler, yapıldıkları süreçler içerisinde etkin oldukları dönemler itibariyle kümlere ayrılmıştır. Yapılanma ve sınırlı gelişme süreçleri içinde yer alan projeler, dahil oldukları süreçler boyunca etkinliklerini sürdürmüş olduklarından birer küme içerisinde toplanmıştır. Fakat 2000 tipi projeler ve bu proje grubunun tamamlayıcısı olan 2004 tipi projelerin yayınlanmasıyla 1998 tipi projeler etkinliğini kaybetmiştir. Bu sebeple, yenilenme dönemindeki projeler iki ayrı kümede toplanmıştır. Benzer şekilde 2014 tipi projeler de 2017 tipi projeler ve bunların tamamlayıcısı olan 2022 tipi projelerle birlikte etkinliğini yitirdiğinden, yeniden yapılanma dönemindeki projeler de iki ayrı kümede toplanmıştır (Şekil 3.12).

Şekil 3.12. Tanımlı süreçler içerisinde projelerin etkinlik dönemlerine göre kümelenmesi

Büyüklük: Okul projelerinin büyüklüklerinin belirlenmesi için ortak bir ölçü, öğrenci sayısıdır. Buradan hareketle, derlenmiş veri seti içindeki projeler küçük, orta ve büyük olmak üzere üç kümeye ayrılmıştır. Veri seti içindeki okulların sınıflandırılmasında ortalama ve standart sapma analizi[8], kuantiller/persentiller analizi[9] ve *K-means* kümeleme analizi[10] denenmiş, neticede ilgili veri seti için tutarlı sonuçlar veren *K-means* kümeleme (*K-means clustering*) analizi tercih edilmiştir.

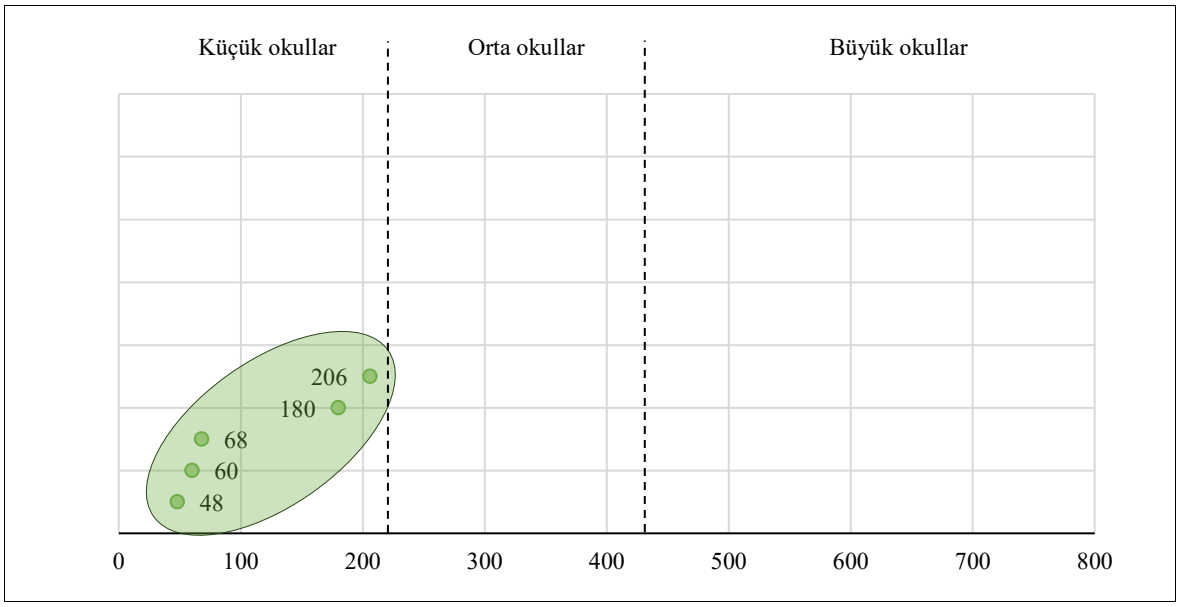
---

[8] Ortalama ve standart sapma analizi için, Python programlama dili ile yazılan kod serisi sayesinde, veri setindeki tüm değerlerin (bu durumda okulların öğrenci sayılarının) ortalaması hesaplanmıştır. Ardından veri setindeki değerlerin ortalamadan ne kadar sapma gösterdiğinin bir ölçüsü olarak standart sapma değeri hesaplanmıştır. Ortalamanın bir standart sapma altında kalan okullar küçük, ortalamanın bir standart sapma üstünde kalan okullar büyük ve arada kalan okullar ise orta büyüklükte okul olarak değerlendirilmiştir.

[9] Kuantiller/persentiller analizi için, Python programlama dili ile yazılan kod serisi sayesinde, veri setindeki tüm değerler (bu durumda okulların öğrenci sayıları) küçükten büyüğe doğru sıralanmıştır. Ardından, veri seti belirli yüzdelik dilimlere (*percentiles*) bölünerek sınıflandırma yapılmıştır. Buna göre, alt persentil değeri %33 ve üst persentil değeri %67 olarak belirlenmiştir. Alt %33 persentile kadar olan okullar küçük, alt %33 ve üst %67 persentiller arasında kalan okullar orta ve üst %67 persentil üzerinde kalan okullar büyük okul olarak değerlendirilmiştir.

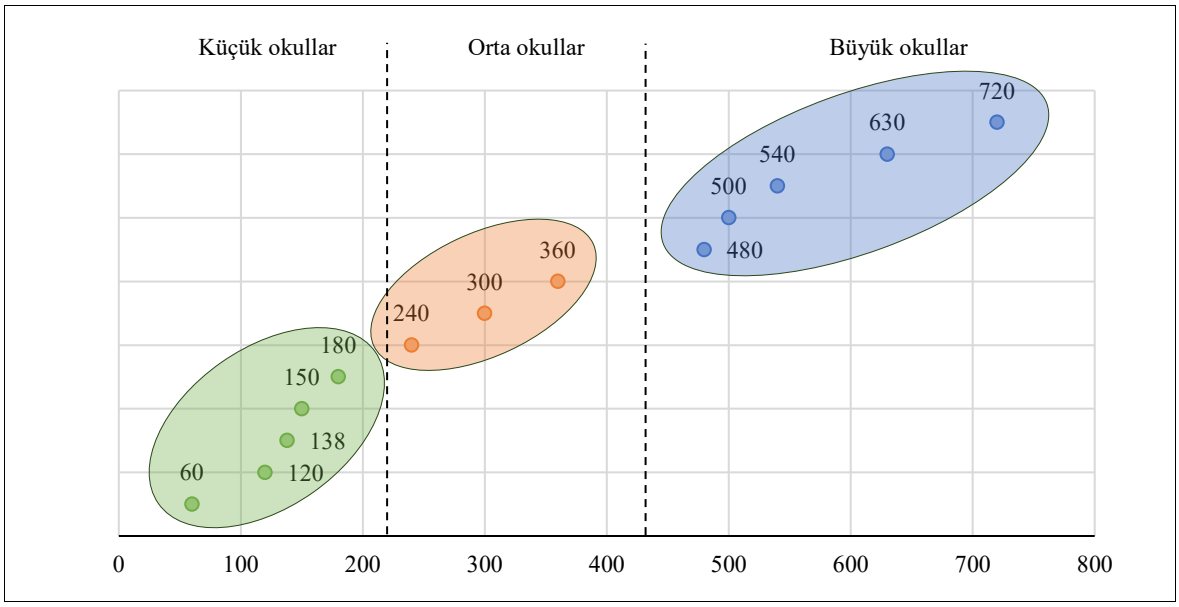
[10] *K-means* kümeleme analizi için, Python programlama dili ile yazılan kod serisi sayesinde, belirlenmiş olan üç kümeyi (küçük, orta ve büyük) temsil edecek rastgele merkez noktaları (*centroid*) seçilmiştir. Her veri noktası, kendisine en yakın olan merkez noktasına göre bir kümeye atanmıştır. Her atamadan sonra, her kümenin merkezi, o kümeye ait noktaların ortalamasına göre güncellenmiştir. Atama ve güncelleme adımları, kümelerde değişiklik olmayana kadar tekrarlanmıştır. Sonuç olarak, küme içi benzerliklerinin maksimum ve kümeler arası benzerliklerinin ise minimum olmasını gözeten *K- means* algoritması ile veri setindeki her bir değer (bu durumda okulların öğrenci sayıları) merkezine en yakın olduğu küçük, orta ve büyük kümelerden birine atanmıştır.

1923–1950 arasındaki projelerinin tamamının 1-2-3 derslikli köy ilkokulları olması sebebiyle, bu gruptaki tüm projeler küçük okul kümesi içinde tanımlanmıştır ve ayrıca herhangi bir kümeleme işlemi yapılmamıştır (Şekil 3.13).

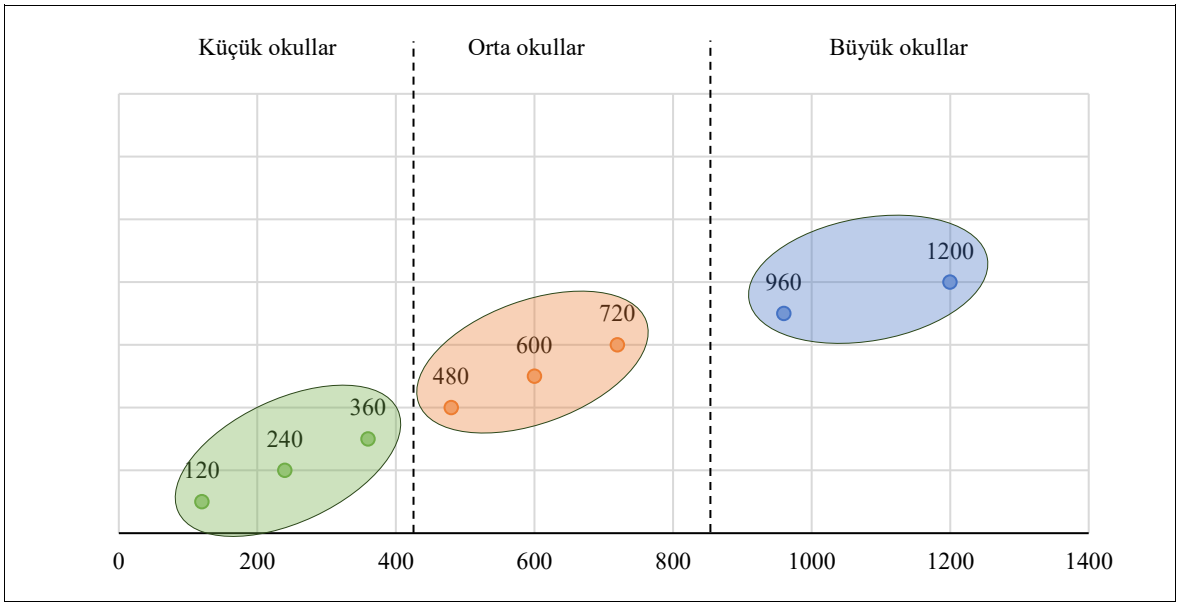
Şekil 3.13. Yapılanma dönemindeki (1923–1950) ilkokulların büyüklüklerine (öğrenci sayılarına) göre kümelenmesi

1950–1997 arasındaki projeler, sonraki dönemlerden ayrı olarak, kendi içinde küçük, orta ve büyük olarak kümelere ayrılmıştır. Çünkü bu döneme ait tip projelerin büyüklük dizilimi, sonraki dönemlerden farklılık arz etmektedir (Şekil 3.14, EK-3 Şekil 3.1). Ayrıca, 1997 öncesinde projelendirilen okulların bazılarının kayıtlarında derslik adedi belirtilmekle birlikte öğrenci sayıları belirtilmemiştir. Bu okulların öğrenci sayılarının belirlenmesinde, aynı nitelikteki diğer okulların verileri dikkate alınarak, köy okullarında 60 öğrenci/derslik, şehir ve kasaba okullarında 30 öğrenci/derslik ve anaokullarında 20 öğrenci/derslik değerleri kümeleme esnasında kullanılmıştır. Hesaplamada kullanılanların yanı sıra, proje kayıtlarında verilen derslik başına öğrenci sayıları da proje değerleri olup, uygulamaların farklılık gösterdiği bilinmektedir.

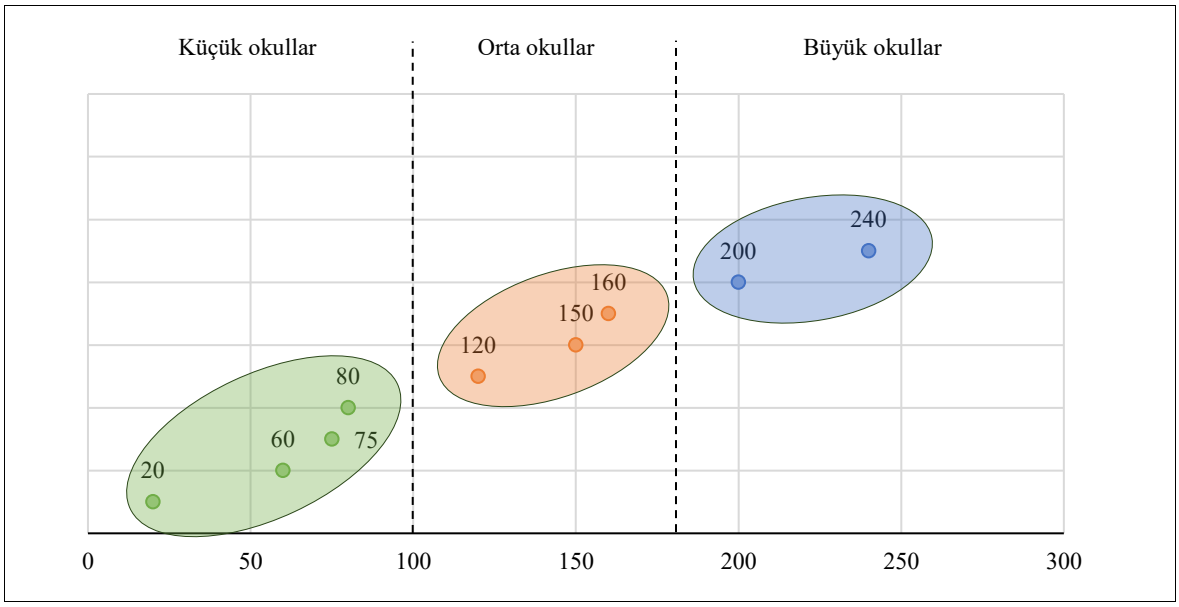
Şekil 3.14. Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) ilkokul, ortaokul, ilköğretim okulu ve liselerin büyüklüklerine (öğrenci sayılarına) göre kümelenmesi

1997–2012 ve 2012–2023 arasındaki projeler ise bir arada değerlendirilerek, küçük, orta ve büyük olarak kümelere ayrılmıştır. Nitekim her iki döneme ait projelerin öğrenci kapasitelerinin, dolayısıyla büyüklüklerinin belirlenmesinde aynı anlayış hakimdir. Buna göre ilgili okullar sistematik şekilde 4, 8, 12, 16, 20, 24, 32, 40 derslik ve her derslikte 30 öğrenci olarak projelendirilmiştir (Şekil 3.15, EK-3 Şekil 3.2).

Şekil 3.15. Yenilenme (1997–2012) ve yeniden yapılanma dönemlerinde (2012–2023) ilkokul, ortaokul ve liselerin büyüklüklerine (öğrenci sayılarına) göre kümelenmesi

Ayrıca, idari açıdan ilköğretime tabi olmakla birlikte, doğası gereği büyüklükleri ilk ve ortaöğretim okullarından farklılık gösteren anaokulları için ayrı bir kümeleme yapılmıştır (Şekil 3.16, EK-3 Şekil 3.3).

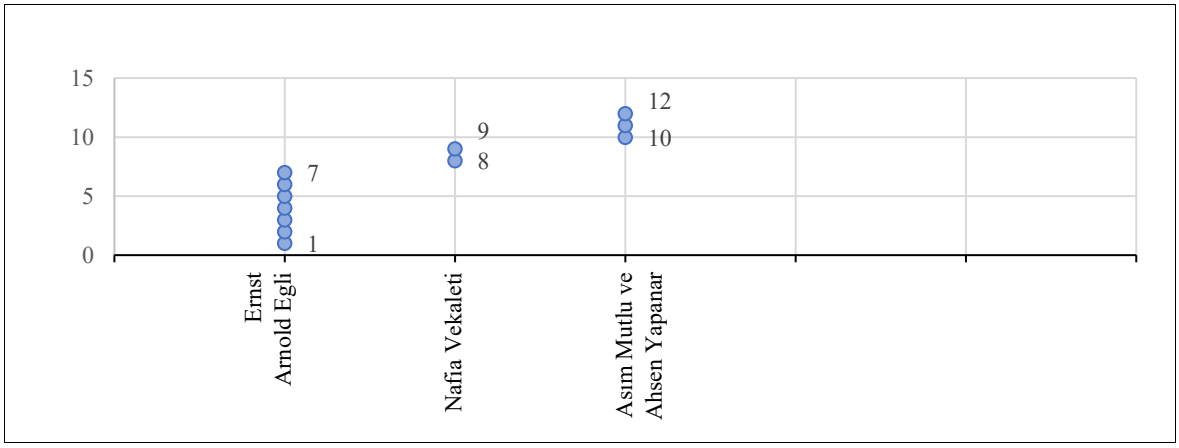
Şekil 3.16. Sınırlı gelişme (1950–1997), yenilenme (1997–2012) ve yeniden yapılanma dönemlerinde (2012–2023) anaokullarının büyüklüklerine (öğrenci sayılarına) göre kümelenmesi

Projeyi yapan kurum/mimari grup: Derlenmiş veri seti içindeki projeler arasından örnek seçiminde projeyi yapan kurum ya da mimari grup bir değerlendirme kriteri olarak alınmıştır. Çünkü ham veri setini oluşturan projelerin tasnifi esnasında görülmüştür ki, aynı mimari grubun elinden çıkan projeler ilk, orta ve lise kademeleri fark etmeksizin, ekseriyetle belirli bir proje tipine düşeyde kat ilave edilmesi, yatayda ise aks ilave edilmesi gibi yöntemler başta olmak üzere, benzer mimari sonuçlar doğuracak biçimde geliştirilmiştir. Hal böyle olunca, farklı eğitim kademesi ya da farklı büyüklükte olmasına rağmen mekânsal organizasyonları, plan şemaları ve cepheleri açısından birbirinin tekrarı niteliğinde projelerin örneklem grubu içinde bir arada olmasının araştırmaya katkı sağlamayacağı düşüncesiyle, her bir kurum ya da mimari grubun, örneklem içerisinde mümkün olan en az sayıda temsil edilmesi öngörülmüştür.

Böylece, aynı tasarımcıdan çok sayıda proje yerine farklı tasarımcıların projelerinin örnekleme dahil edilmesi ve mimari açıdan geniş bir çeşitliliğin temsili amaçlanmıştır. Burada, projelerin tasarımcıları açısından oransal bir dağılım gözetilmemiş olması, daha çok

tasarım yapmış olan mimari grubun projelerinin de daha çok uygulanmış olduğu sonucuna varmanın mümkün olmamasına dayanmaktadır.

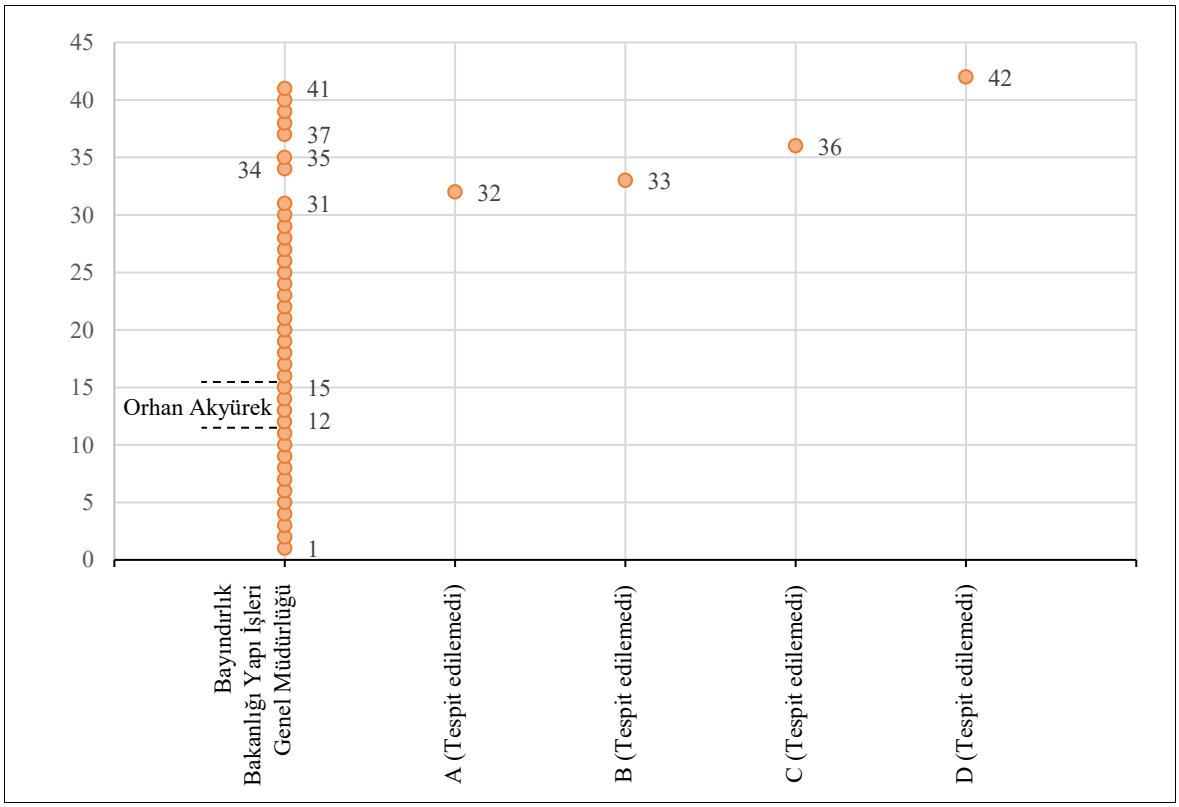
Derlenmiş veri seti içinde kısıtlı bir yere sahip olan 1923–1950 arasındaki köy ilkokulu projeleri 3 ayrı kurum/mimari grup tarafından tasarlanmıştır. Buradan seçilecek örnek sayısının 2 olarak hesaplanmış olması, her bir kurum/mimari grup kümesinden en fazla 1 adet proje seçilmesini yeterli kılacaktır (Şekil 3.17).

Şekil 3.17. Yapılanma döneminde (1923–1950) okul projelerinin tasarım gruplarına göre dağılımı

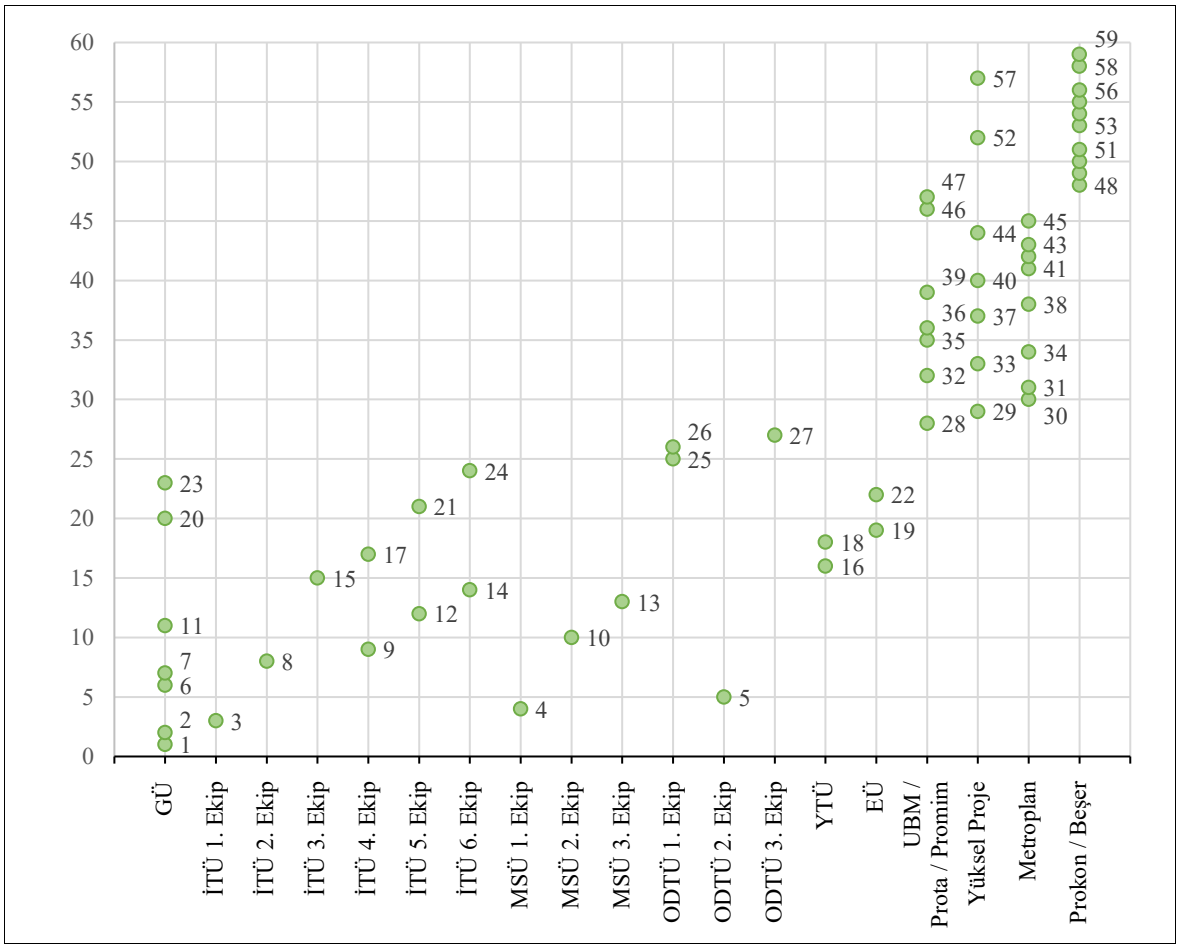
1950–1997 arasındaki projeler Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde yaptırılmıştır. Bu projelerin mimarları hakkında, bir istisna11 hariç kayda rastlanmamış olup dönemin projelerinin bir arada ele alınması mecburiyeti doğmuştur. Bununla birlikte, 1986 projeleri arasında, özel proje olarak tasarlanmasına rağmen daha sonra tip proje olarak kullanılabileceği kararı ile diğer tip projeler arasında yayınlanmış bulunan projelerin, farklı mimarlar tarafından yapılmış olduğu değerlendirilmiş ve özel kodlu yayınlanan projeler ayrı kümelerde ele alınmıştır (Şekil 3.18).

[11] 1963 projelerinden Pr. No. 6375 21 derslikli ortaokul ve bu okulun 8, 12 ve 16 derslikli tiplerinin, o tarihte Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğünde görevli mimar Orhan Akyürek (İTÜ, 1957) tarafından tasarlanmış olduğu bilinmektedir (Sayar, 1973: 70). Aynı dönemde Yapı İşleri Genel Müdürlüğünde yapılan diğer birtakım projelerin de Akyürek tarafından yapılmış olması muhtemelse de bu yönde bir kayda rastlanmamıştır.

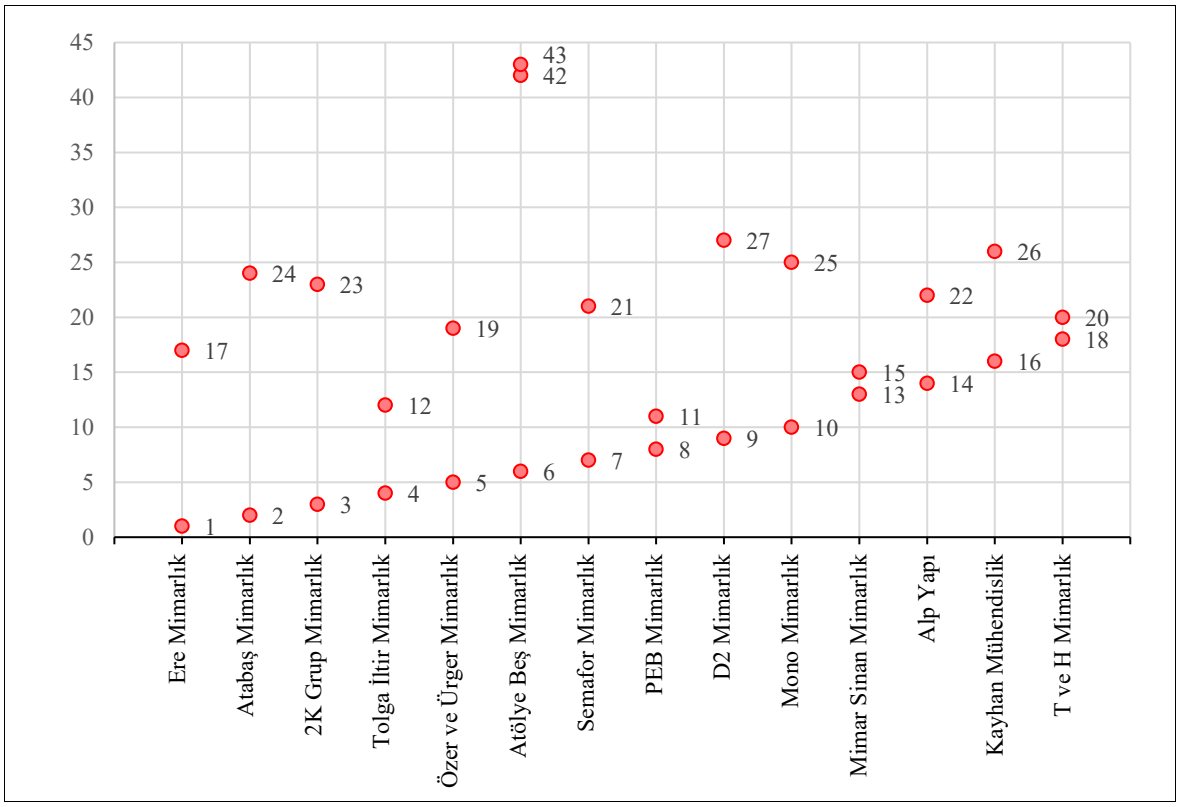
Şekil 3.18. Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) okul projelerinin tasarım gruplarına göre dağılımı

Derlenmiş veri seti içinde 1997–2012 arasında 59 mimari proje yer alırken, bu projeleri 19 mimari grup tasarlanmıştır. Tasarımların yarısına yakını 1998 tipi olup 6 ayrı üniversitede kurulan mimari gruplar tarafından gerçekleştirilmiştir. Tasarımların 2000 ve 2004 tipi olanları ise MEB tarafından müşavir firmalara yaptırılmıştır. Bu firmalardan biri UBM Uluslararası Birleşmiş Müşavirler Müş. Hiz. AŞ ve Prota Müh. Proje Dan. Ltd. Şti. ve Promim Müş. Mim. Müh. Ltd. Şti. ortak girişimi olup ilgili projeler Promim tarafından geliştirilmiştir. Bir diğer müşavir firma Yüksel Proje Uluslararası AŞ olup ilgili projeler Art Mimari ve End. Tas. Ltd. Şti. tarafından yapılmıştır. Bu kapsamda yer alan üçüncü bir müşavirlik firması Metroplan Müş. Müh. San. Tic. Ltd. Şti'dir ve bu firmanın yüklendiği projeler Karya Planlama Mimarlık tarafından tasarlanmıştır. Dönemim okul projelerinin üretilmesinde yer alan dördüncü müşavirlik firması ise Prokon Müh. ve Müş. AŞ ve Beşer Müh. ve Müş. Ltd. Şti. iş ortaklığı olup bu ortaklık tarafından sağlanan mimari proje paftalarında ayrı bir mimarlık ofisinin adı geçmemektedir (Şekil 3.19).

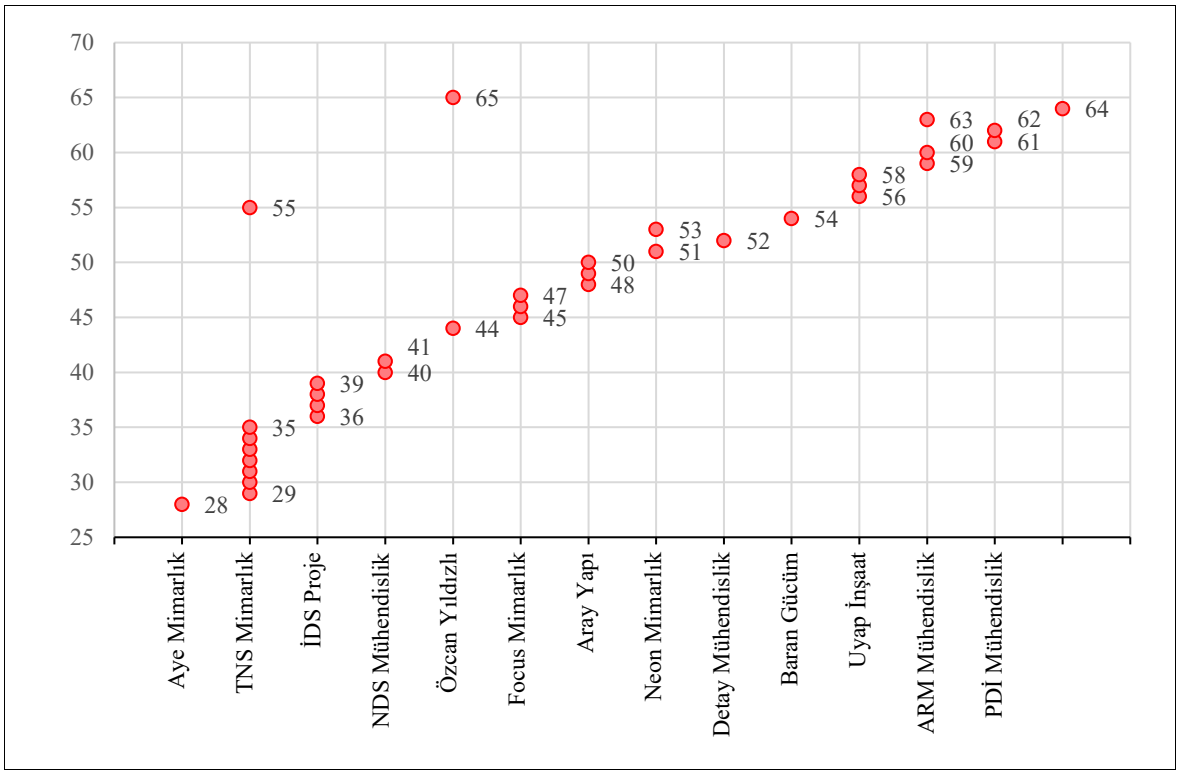

Şekil 3.19. Yenilenme döneminde (1997–2012) okul projelerinin tasarım gruplarına göre dağılımı

2012–2023 arasındaki proje sayısı 65'tir ve bu projeler 28 ayrı mimari grup tarafından tasarlanmıştır. Bu dönemde, proje yapım işleri müşavir firmalara değil, doğrudan mimarlık ofislerine verilmiştir (Şekil 3.20). Hem 1997–2012 hem de 2012–2023 arasındaki projelerdeki çeşitliliğin temsili için, aynı mimar ya da mimari gruptan 1'den fazla seçim yapılmaması gözetilmiştir.

Şekil 3.20. Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) okul projelerinin tasarım gruplarına göre dağılımı

Şekil 3.20 (devam). Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) okul projelerinin tasarım gruplarına göre dağılımı

3.2.5. Örneklerin seçimi

Yapılanma dönemi (1923–1950)

İlkokullar: Şekil 3.11'de gösterildiği üzere 2 adet ilkokul projesi seçilecektir.

Projeler = {1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12}

Etkinlik dönemi açısından kural, seçimin farklı etkinlik dönemlerine ait okullar arasından oransal olarak dengeli yapılması şeklindedir. Seçimin bu katmanında, tüm projeler aynı kümede yer aldığından bu katman için herhangi bir işleme gerek bulunmamaktadır.

1923–1950 = {1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12}

Okul büyüklükleri açısından kural, seçimin küçük, orta ve büyük okullardan oransal olarak dengeli yapılması şeklindedir. Seçimin bu katmanında, tüm projeler aynı kümede yer aldığından bu katman için herhangi bir işleme gerek bulunmamaktadır.

Küçük okullar ($x < 210$) = {1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12}

Projeyi yapan kurum/mimari grup açısından kural, hiçbir kümeden 1'den fazla sayıda proje seçilmemesi şeklindedir. Böylece 3 mimari grup tarafından yapılan 12 proje arasından seçilecek 2 projenin her biri farklı bir tasarım ekibine ait olacağından, tasarımcılar açısından en yüksek temsil oranı sağlanmış olacaktır.

Ernst Arnold Egli = {1, 2, 3, 4, 5, 6, 7} Nafia Vekaleti = {8, 9} Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar = {10, 11, 12}

Verilen kurallar dahilinde rastgele seçim yapılabilmesi için Python programlama dilinde yazılan aşağıdaki kodun çalıştırılması ile elde edilen değerler 5 ve 10 olmuştur (EK-3 Şekil 3.4). Buna göre örnekleme dahil edilecek projeler aşağıdadır:

- 1933 plan.013 TİP BI a-3 kerpiçten 3 sınıflı köy mektebi (5)
- 1941 1 sınıflı köy okulu (soğuk iklim bölgesi tipi) (10)

Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)

Anaokulları: Şekil 3.11'de gösterildiği üzere 1 adet anaokulu projesi seçilecektir.

Projeler = {37, 38, 39, 40}

Projeler kümesinden 1 adet seçim yapılacağı için etkinlik dönemi, büyüklük ve projeyi yapan kurum/mimari grup açısından özel bir seçim kuralı bulunmamaktadır.

Rastgele seçim yapılabilmesi için Python programlama dilinde yazılan aşağıdaki kodun çalıştırılması ile elde edilen değer 38 olmuştur (EK-3 Şekil 3.5). Buna göre örnekleme dahil edilecek proje aşağıdadır:

- 1986 Pr. No. 10515 3 derslikli anaokulu (bağımsız) (38)

İlkokullar: Şekil 3.11'de gösterildiği üzere 4 adet ilkokul projesi seçilecektir.

Projeler = {1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 16, 17, 18, 19, 20, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33}

Etkinlik dönemi açısından kural, seçimin farklı etkinlik dönemlerine ait okullar arasından oransal olarak dengeli yapılması şeklindedir. Seçimin bu katmanında, tüm projeler aynı kümede yer aldığından bu katman için herhangi bir işleme gerek bulunmamaktadır.

1950–1997 = {1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 16, 17, 18, 19, 20, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33}

Okul büyüklükleri açısından kural, seçimin küçük, orta ve büyük okullardan oransal olarak dengeli yapılması şeklindedir. Buna göre; seçimin 16/23'ü küçük okullar içinden, 3/23'ü orta okullar içinden ve 4/23'ü büyük okullar içinden yapılacaktır. Bu oranlara göre yapılan yuvarlama neticesinde seçim adetleri sırasıyla 3, 1, 1 olmaktadır. Bu değerlerin toplamı seçim sınırını aştığından, en çok elemanı olan küçük okullar kümesinden 3 yerine 2 proje seçilerek, toplam seçim sayısının 4 olması yönünde düzeltme yapılmıştır. Neticede, seçim adetleri sırasıyla 2, 1, 1 olarak belirlenmiştir.

Küçük okullar (x < 210) = {1, 2, 3, 4, 6, 7, 17, 18, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33}
Orta okullar (210 < x < 420) = {8, 9, 19}
Büyük okullar (420 < x) = {5, 10, 16, 20}

Projeyi yapan kurum/mimari grup açısından kural, hiçbir kümeden 2'den fazla sayıda proje seçilmemesi şeklindedir. Böylece 3 mimari grup tarafından yapılan 23 proje arasından seçilecek 4 projede tasarımcılar açısından en yüksek temsil oranı sağlanmış olacaktır.

YİGM = {1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 16, 17, 18, 19, 20, 26, 27, 28, 29, 30, 31} A (Tespit edilemedi) = {32} B (Tespit edilemedi) = {33}

Verilen kurallar dahilinde rastgele seçim yapılabilmesi için Python programlama dilinde yazılan aşağıdaki kodun çalıştırılması ile elde edilen değerler 9, 16, 32 ve 33 olmuştur (EK-3 Şekil 3.6). Buna göre örnekleme dahil edilecek projeler aşağıdadır:

- 1962 300 öğrencilik yatılı bölge okulu derslik bloğu (9)
- 1965 500 öğrencilik yatılı bölge okulu Pr. No. 6785 derslik bloğu (16)
- 1986 5 dershaneli ilkokul (E.K. Bankası – Kalaba) (32)
- 1986 5 dershaneli ilkokul (Sabancı – Bingöl) (33)

İlköğretim okulu: Şekil 3.11'de gösterildiği üzere 1 adet ilköğretim okulu projesi seçilecektir.

Projeler = {34, 35, 36}

Projeler kümesinden 1 adet seçim yapılacağı için etkinlik dönemi, büyüklük ve projeyi yapan kurum/mimari grup açısından özel bir seçim kuralı bulunmamaktadır.

Rastgele seçim yapılabilmesi için Python programlama dilinde yazılan aşağıdaki kodun çalıştırılması ile elde edilen değer 35 olmuştur (EK-3 Şekil 3.7). Buna göre örnekleme dahil edilecek proje aşağıdadır:

- 1986 Pr. No. 10402 12 dershaneli ilköğretim okulu (35)

Ortaokullar: Şekil 3.11'de gösterildiği üzere 1 adet ortaokul projesi seçilecektir.

Projeler = {11, 12, 13, 14, 15, 21, 22, 23}

Projeler kümesinden 1 adet seçim yapılacağı için etkinlik dönemi, büyüklük ve projeyi yapan kurum/mimari grup açısından özel bir seçim kuralı bulunmamaktadır.

Rastgele seçim yapılabilmesi için Python programlama dilinde yazılan aşağıdaki kodun çalıştırılması ile elde edilen değer 15 olmuştur (EK-3 Şekil 3.8). Buna göre örnekleme dahil edilecek proje aşağıdadır:

- 1963 Pr. No. 6375 21 derslikli ortaokul (15)

Liseler: Şekil 3.11'de gösterildiği üzere 1 adet lise projesi seçilecektir.

Projeler = {24, 25, 41, 42}

Projeler kümesinden 1 adet seçim yapılacağı için etkinlik dönemi, büyüklük ve projeyi yapan kurum/mimari grup açısından özel bir seçim kuralı bulunmamaktadır.

Rastgele seçim yapılabilmesi için Python programlama dilinde yazılan aşağıdaki kodun çalıştırılması ile elde edilen değer 25 olmuştur (EK-3 Şekil 3.9). Buna göre örnekleme dahil edilecek proje aşağıdadır:

- 1970 Pr. No. 8841 24 derslikli lise (25)

Yenilenme dönemi (1997–2012)

Anaokulları: Şekil 3.11'de gösterildiği üzere 1 adet anaokulu projesi seçilecektir.

Projeler = {44, 58, 59}

Projeler kümesinden 1 adet seçim yapılacağı için etkinlik dönemi, büyüklük ve projeyi yapan kurum/mimari grup açısından özel bir seçim kuralı bulunmamaktadır.

Rastgele seçim yapılabilmesi için Python programlama dilinde yazılan aşağıdaki kodun çalıştırılması ile elde edilen değer 59 olmuştur (EK-3 Şekil 3.10). Buna göre örnekleme dahil edilecek proje aşağıdadır:

- MEB.2004.59 anaokulu (büyük tip) (59)

İlköğretim okullar: Şekil 3.11'de gösterildiği üzere 7 adet ilköğretim okulu projesi seçilecektir.

Projeler = {1, 2, 3, …, 27, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57}

Etkinlik dönemi açısından kural, seçimin 1998 ve 2000-2004 tipi okullar arasından oransal olarak dengeli yapılması şeklindedir. Buna göre; seçimin 27/40'ı 1998 tipi okullar içinden ve 13/40'ı 2000-2004 tipi okullar içinden yapılacaktır. Bu oranlara göre yapılan yuvarlama neticesinde seçim adetleri sırasıyla 5 ve 2 olmaktadır.

1998 = {1, 2, 3, …, 27}
2000-2004 = {45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57}

Okul büyüklükleri açısından kural, seçimin küçük, orta ve büyük okullardan oransal olarak dengeli yapılması şeklindedir. Buna göre; seçimin 8/40'ı küçük okullar içinden, 17/40'ı orta okullar içinden ve 15/40'ı büyük okullar içinden yapılacaktır. Bu oranlara göre yapılan yuvarlama neticesinde seçim adetleri sırasıyla 1, 3, 3 olmaktadır.

Küçük okullar ($x < 420$) = {1, 2, 3, 4, 5, 45, 48, 49}
Orta okullar ($420 < x < 840$) = {6, 7, 8, 9, 10, 15, 16, 17, 18, 19, 25, 26, 46, 50, 51, 52, 53}
Büyük okullar ($840 < x$) = {11, 12, 13, 14, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 47, 54, 55, 56, 57}

Projeyi yapan kurum/mimari grup açısından kural, hiçbir kümeden 1'den fazla sayıda proje seçilmemesi şeklindedir. Böylece 19 mimari grup tarafından yapılan 40 proje arasından seçilecek 7 projenin her biri farklı bir tasarım ekibine ait olacağından, tasarımcılar açısından en yüksek temsil oranı sağlanmış olacaktır.

Gazi Üniversitesi = {1, 2, 6, 7, 11, 20, 23} İTÜ 1. Ekip = {3} İTÜ 2. Ekip = {8} İTÜ 3. Ekip = {15} İTÜ 4. Ekip = {9, 17} İTÜ 5. Ekip = {12, 21} İTÜ 6. Ekip = {14, 24} Mimar Sinan 1. Ekip = {4} Mimar Sinan 2. Ekip = {10} Mimar Sinan 3. Ekip = {13} ODTÜ 1. Ekip = {25, 26} ODTÜ 2. Ekip = {5} ODTÜ 3. Ekip = {27} Yıldız Teknik Üniversitesi = {16, 18} Erciyes Üniversitesi = {19, 22} UBM – Prota – Promim = {46, 47} Yüksel Proje = {52, 57} Metroplan Müşavirlik = {45} Prokon Mühendislik ve Beşer Mühendislik = {48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56}

Verilen kurallar dahilinde rastgele seçim yapılabilmesi için Python programlama dilinde yazılan aşağıdaki kodun çalıştırılması ile elde edilen değerler 5, 7, 12, 13, 22, 50 ve 52 olmuştur (EK-3 Şekil 3.11). Buna göre örnekleme dahil edilecek projeler aşağıdadır:

- 1998 ODTÜ 240 İÖ 240 öğrencilik ilköğretim okulu (5)
- 1998 GÜ 480 İÖ 3.3 480 öğrencilik ilköğretim okulu (7)
- 1998 İTÜ 960 İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu (12)
- 1998 MSÜ 960 İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu (13)
- 1998 EÜ 1200 YIBO 1200 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu (22)
- MEB.2004.46 16 derslikli ilköğretim okulu (50)
- MEB.2004.48 16 derslikli ilköğretim okulu (52)

Liseler: Şekil 3.11'de gösterildiği üzere 3 adet lise projesi seçilecektir.

Projeler = {28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43}

Etkinlik dönemi açısından kural, seçimin farklı etkinlik dönemlerine ait okullar arasından oransal olarak dengeli yapılması şeklindedir. Seçimin bu katmanında, tüm projeler aynı kümede yer aldığından bu katman için herhangi bir işleme gerek bulunmamaktadır.

2000-2004 = {28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43}

Okul büyüklükleri açısından kural, seçimin küçük, orta ve büyük okullardan oransal olarak dengeli yapılması şeklindedir. Buna göre; seçimin 8/16'sı küçük okullar içinden, 6/16'sı orta okullar içinden ve 2/16'sı büyük okullar içinden yapılacaktır. Bu oranlara göre yapılan yuvarlama neticesinde seçim adetleri sırasıyla 2, 1, 0 olmaktadır.

Küçük okullar (x < 420) = {28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35}
Orta okullar (420 < x < 840) = {36, 37, 38, 39, 40, 41}
Büyük okullar (840 < x) = {42, 43}

Projeyi yapan kurum/mimari grup açısından kural, hiçbir kümeden 1'den fazla sayıda proje seçilmemesi şeklindedir. Böylece 3 mimari grup tarafından yapılan 16 proje arasından seçilecek 3 projenin her biri farklı bir tasarım ekibine ait olacağından, tasarımcılar açısından en yüksek temsil oranı sağlanmış olacaktır.

UBM – Prota – Promim = {28, 32, 35, 36, 39} Yüksel Proje = {29, 33, 37, 40} Metroplan Müşavirlik = {30, 31, 34, 38, 41, 42, 43}

Verilen kurallar dahilinde rastgele seçim yapılabilmesi için Python programlama dilinde yazılan aşağıdaki kodun çalıştırılması ile elde edilen değerler 32, 33 ve 41 olmuştur (EK-3 Şekil 3.12). Buna göre örnekleme dahil edilecek projeler aşağıdadır:

- MEB.2000.04 12 derslikli lise (32)
- MEB.2000.05 12 derslikli lise (33)
- MEB.2000.12 24 derslikli lise (41)

Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)

Anaokulları: Şekil 3.11'de gösterildiği üzere 2 adet anaokulu projesi seçilecektir.

Projeler = {25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35}

Etkinlik dönemi açısından kural, seçimin 2014 ve 2017-2022 tipi okullar arasından oransal olarak dengeli yapılması şeklindedir. Buna göre; seçimin 3/11'i 2014 tipi okullar içinden ve 8/11'i 2014-2022 tipi okullar içinden yapılacaktır. Bu oranlara göre yapılan yuvarlama neticesinde seçim adetleri sırasıyla 1 ve 1 olmaktadır.

2014 = {25, 26, 27}
2017-2022 = {28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35}

Okul büyüklükleri açısından kural, seçimin küçük, orta ve büyük okullardan oransal olarak dengeli yapılması şeklindedir. Buna göre; seçimin 3/11'i küçük okullar içinden, 7/11'i orta okullar içinden ve 1/11'i büyük okullar içinden yapılacaktır. Bu oranlara göre yapılan yuvarlama neticesinde seçim adetleri sırasıyla 1, 1, 0 olmaktadır.

Küçük okullar ($x < 100$) = {25, 29, 30}
Orta okullar ($100 < x < 180$) = {26, 27, 28, 31, 32, 33, 34}
Büyük okullar ($180 < x$) = {35}

Projeyi yapan kurum/mimari grup açısından kural, hiçbir kümeden 1'den fazla sayıda proje seçilmemesi şeklindedir. Böylece 5 mimari grup tarafından yapılan 11 proje arasından seçilecek 2 projenin her biri farklı bir tasarım ekibine ait olacağından, tasarımcılar açısından en yüksek temsil oranı sağlanmış olacaktır.

Mono Mimarlık = {25} Kayhan Mühendislik = {26} D2 Mimarlık = {27} Aye Mimarlık = {28} TNS Mimarlık = {29, 30, 31, 32, 33, 34, 35}

Verilen kurallar dahilinde rastgele seçim yapılabilmesi için Python programlama dilinde yazılan aşağıdaki kodun çalıştırılması ile elde edilen değerler 27 ve 30 olmuştur (EK-3 Şekil 3.13). Buna göre örnekleme dahil edilecek projeler aşağıdadır:

- MEB.2014.08 AO 8 derslikli anaokulu (27)
- MEB.AO.4.Z.20x31.BT.2022 4 derslikli anaokulu (30)

İlkokullar: Şekil 3.11'de gösterildiği üzere 3 adet ilkokul projesi seçilecektir.

Projeler = {19, 20, 21, 22, 23, 24, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44}

Etkinlik dönemi açısından kural, seçimin 2014 ve 2017-2022 tipi okullar arasından oransal olarak dengeli yapılması şeklindedir. Buna göre; seçimin 6/15'i 2014 tipi okullar içinden ve 9/15'i 2014-2022 tipi okullar içinden yapılacaktır. Bu oranlara göre yapılan yuvarlama neticesinde seçim adetleri sırasıyla 1 ve 2 olmaktadır.

2014 = {19, 20, 21, 22, 23, 24}
2017-2022 = {36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44}

Okul büyüklükleri açısından kural, seçimin küçük, orta ve büyük okullardan oransal olarak dengeli yapılması şeklindedir. Buna göre; seçimin 8/15'i küçük okullar içinden, 6/15'i orta okullar içinden ve 1/15'i büyük okullar içinden yapılacaktır. Bu oranlara göre yapılan yuvarlama neticesinde seçim adetleri sırasıyla 2, 1, 0 olmaktadır.

Küçük okullar (x < 420) = {19, 20, 21, 36, 37, 38, 39, 40}
Orta okullar (420 < x < 840) = {22, 23, 24, 41, 42, 43}
Büyük okullar (840 < x) = {44}

Projeyi yapan kurum/mimari grup açısından kural, hiçbir kümeden 1'den fazla sayıda proje seçilmemesi şeklindedir. Böylece 10 mimari grup tarafından yapılan 15 proje arasından seçilecek 3 projenin her biri farklı bir tasarım ekibine ait olacağından, tasarımcılar açısından en yüksek temsil oranı sağlanmış olacaktır.

Özer ve Ürger Mimarlık = {19} T ve H Mimarlık = {20} Semafor Mimarlık = {21} Alp Yapı = {22} 2K Grup Mimarlık = {23} Atabaş Mimarlık = {24} İDS Proje = {36, 37, 38, 39} NDS Mühendislik = {40, 41} Atölye Beş Mimarlık = {42, 43} Özcan Yıldızlı = {44}

Verilen kurallar dahilinde rastgele seçim yapılabilmesi için Python programlama dilinde yazılan aşağıdaki kodun çalıştırılması ile elde edilen değerler 21, 37 ve 41 olmuştur (EK-3 Şekil 3.14). Buna göre örnekleme dahil edilecek projeler aşağıdadır:

- MEB.2014.12 İO 12 derslikli ilkokul (21)
- MEB.İO.8.Z1.21x54.BT.2022 8 derslikli ilkokul (37)
- MEB.İO.16.BZ2.20x43.BT.2022 16 derslikli ilkokul (41)

Ortaokullar: Şekil 3.11'de gösterildiği üzere 3 adet ortaokul projesi seçilecektir.

Projeler = {11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55}

Etkinlik dönemi açısından kural, seçimin 2014 ve 2017-2022 tipi okullar arasından oransal olarak dengeli yapılması şeklindedir. Buna göre; seçimin 8/19'u 2014 tipi okullar içinden ve 11/19'u 2014-2022 tipi okullar içinden yapılacaktır. Bu oranlara göre yapılan yuvarlama neticesinde seçim adetleri sırasıyla 1 ve 2 olmaktadır.

2014 = {11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18}
2017-2022 = {45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55}

Okul büyüklükleri açısından kural, seçimin küçük, orta ve büyük okullardan oransal olarak dengeli yapılması şeklindedir. Buna göre; seçimin 8/19'u küçük okullar içinden, 9/19'u orta okullar içinden ve 2/19'u büyük okullar içinden yapılacaktır. Bu oranlara göre yapılan yuvarlama neticesinde seçim adetleri sırasıyla 1, 1, 0 olmaktadır. Bu değerlerin toplamı seçim sınırına ulaşmadığından, en az elemanı olup temsil grubuna girmeyen büyük okullar kümesinden 0 yerine 1 proje seçilerek, toplam seçim sayısının 3 olması yönünde düzeltme yapılmıştır. Neticede, seçim adetleri sırasıyla 1, 1, 1 olarak belirlenmiştir.

Küçük okullar ($x < 420$) = {11, 12, 13, 45, 46, 47, 48, 49}
Orta okullar ($420 < x < 840$) = {14, 15, 16, 17, 18, 50, 51, 52, 53}
Büyük okullar ($840 < x$) = {54, 55}

Projeyi yapan kurum/mimari grup açısından kural, hiçbir kümeden 1'den fazla sayıda proje seçilmemesi şeklindedir. Böylece 13 mimari grup tarafından yapılan 19 proje arasından seçilecek 3 projenin her biri farklı bir tasarım ekibine ait olacağından, tasarımcılar açısından en yüksek temsil oranı sağlanmış olacaktır.

PEB Mimarlık = {11} Tolga İltir Mimarlık = {12} Mimar Sinan Mimarlık = {13, 15} Alp Yapı = {14} Kayhan Mühendislik = {16} Ere Mimarlık = {17} T ve H Mimarlık = {18} Focus Mimarlık = {45, 46, 47} Aray Yapı = {48, 49, 50} Neon Mimarlık = {51, 53} Detay Mühendislik = {52} Baran Gücüm = {54} TNS Mimarlık = {55}

Verilen kurallar dahilinde rastgele seçim yapılabilmesi için Python programlama dilinde yazılan aşağıdaki kodun çalıştırılması ile elde edilen değerler 14, 49 ve 55 olmuştur (EK-3 Şekil 3.15). Buna göre örnekleme dahil edilecek projeler aşağıdadır:

- MEB.2014.16 OO 16 derslikli ortaokul (14)
- MEB.OO.12.BZ2.23x36.BT.2022 12 derslikli ortaokul (49)
- MEB.OO.32.BZ3.36x59.BT.2022 32 derslikli ortaokul (55)

Liseler: Şekil 3.11Şekil 3.11'de gösterildiği üzere 3 adet lise projesi seçilecektir.

Projeler = {1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65}

Etkinlik dönemi açısından kural, seçimin 2014 ve 2017-2022 tipi okullar arasından oransal olarak dengeli yapılması şeklindedir. Buna göre; seçimin 10/20'si 2014 tipi okullar içinden ve 10/20'si 2014-2022 tipi okullar içinden yapılacaktır. Bu oranlara göre yapılan yuvarlama neticesinde seçim adetleri sırasıyla 2 ve 2 olmaktadır. Bu değerlerin toplamı seçim sınırını aştığından, güncel olmayan 2014 kümesinden 2 yerine 1 proje seçilerek, toplam seçim sayısının 3 olması yönünde düzeltme yapılmıştır. Neticede, seçim adetleri sırasıyla 1 ve 2 olarak belirlenmiştir.

2014 = {1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10}
2017-2022 = {56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65}

Okul büyüklükleri açısından kural, seçimin küçük, orta ve büyük okullardan oransal olarak dengeli yapılması şeklindedir. Buna göre; seçimin 5/20'si küçük okullar içinden, 8/20'si orta okullar içinden ve 7/20'si büyük okullar içinden yapılacaktır. Bu oranlara göre yapılan yuvarlama neticesinde seçim adetleri sırasıyla 1, 1, 1 olmaktadır.

Küçük okullar ($x < 420$) = {1, 2, 56, 57, 58}
Orta okullar ($420 < x < 840$) = {3, 4, 7, 8, 59, 60, 61, 62}
Büyük okullar ($840 < x$) = {5, 6, 9, 10, 63, 64, 65}

Projeyi yapan kurum/mimari grup açısından kural, hiçbir kümeden 1'den fazla sayıda proje seçilmemesi şeklindedir. Böylece 15 mimari grup tarafından yapılan 20 proje arasından seçilecek 3 projenin her biri farklı bir tasarım ekibine ait olacağından, tasarımcılar açısından en yüksek temsil oranı sağlanmış olacaktır.

Ere Mimarlık = {1} Atabaş Mimarlık = {2} 2K Grup Mimarlık = {3} Tolga İltir Mimarlık = {4} Özer ve Ürger Mimarlık = {5} Atölye Beş Mimarlık = {6} Semafor Mimarlık = {7} PEB Mimarlık = {8} D2 Mimarlık = {9} Mono Mimarlık = {10} Uyap İnşaat = {56, 57, 58} ARM Müh. = {59, 60, 63} PDİ Müh. = {61, 62} Nova Yapı = {64} Özcan Yıldızlı = {65}

Verilen kurallar dahilinde rastgele seçim yapılabilmesi için Python programlama dilinde yazılan aşağıdaki kodun çalıştırılması ile elde edilen değerler 2, 60 ve 65 olmuştur (EK-3 Şekil 3.16Şekil 3.16). Buna göre örnekleme dahil edilecek projeler aşağıdadır:

- MEB.2014.12 Lİ 12 derslikli lise (2)
- MEB.Lİ.20.BZ2.20x41.BT.2022 20 derslikli lise (60)
- MEB.İHL.40.BZ3.41x60.BT.2022 40 derslikli imam hatip lisesi (65)

3.2.6. Örneklem

Bir önceki aşamada örneklerin seçilmesi neticesinde oluşan örneklem aşağıdaki gibidir;

Yapılanma dönemi (1923–1950)
- Örnek-01: 1933 plan.013 TİP BI a-3 kerpiçten 3 sınıflı köy mektebi
- Örnek-02: 1941 1 sınıflı köy okulu (soğuk iklim bölgesi tipi)

Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)
- Örnek-03: 1962 300 öğrencilik yatılı bölge okulu derslik bloğu
- Örnek-04: 1963 Pr. No. 6375 21 derslikli ortaokul
- Örnek-05: 1965 500 öğrencilik yatılı bölge okulu Pr. No. 6785 derslik bloğu
- Örnek-06: 1970 Pr. No. 8841 24 derslikli lise
- Örnek-07: 1986 5 dershaneli ilkokul (E.K. Bankası – Kalaba)
- Örnek-08: 1986 5 dershaneli ilkokul (Sabancı – Bingöl)
- Örnek-09: 1986 Pr. No. 10402 12 dershaneli ilköğretim okulu
- Örnek-10: 1986 Pr. No. 10515 3 derslikli anaokulu (bağımsız)

Yenilenme dönemi (1997–2012)
- Örnek-11: 1998 ODTÜ 240 İÖ 240 öğrencilik ilköğretim okulu
- Örnek-12: 1998 GÜ 480 İÖ 3.3 480 öğrencilik ilköğretim okulu

- Örnek-13: 1998 İTÜ 960 İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu
- Örnek-14: 1998 MSÜ 960 İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu
- Örnek-15: 1998 EÜ 1200 YIBO 1200 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu
- Örnek-16: MEB.2000.04 12 derslikli lise
- Örnek-17: MEB.2000.05 12 derslikli lise
- Örnek-18: MEB.2000.12 24 derslikli lise
- Örnek-19: MEB.2004.46 16 derslikli ilköğretim okulu
- Örnek-20: MEB.2004.48 16 derslikli ilköğretim okulu
- Örnek-21: MEB.2004.59 anaokulu (büyük tip)

Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)

- Örnek-22: MEB.2014.12 Lİ 12 derslikli lise
- Örnek-23: MEB.2014.16 OO 16 derslikli ortaokul
- Örnek-24: MEB.2014.12 İO 12 derslikli ilkokul
- Örnek-25: MEB.2014.08 AO 8 derslikli anaokulu
- Örnek-26: MEB.AO.4.Z.20x31.BT.2022 4 derslikli anaokulu
- Örnek-27: MEB.İO.8.Z1.21x54.BT.2022 8 derslikli ilkokul
- Örnek-28: MEB.İO.16.BZ2.20x43.BT.2022 16 derslikli ilkokul
- Örnek-29: MEB.OO.12.BZ2.23x36.BT.2022 12 derslikli ortaokul
- Örnek-30: MEB.OO.32.BZ3.36x59.BT.2022 32 derslikli ortaokul
- Örnek-31: MEB.Lİ.20.BZ2.20x41.BT.2022 20 derslikli lise
- Örnek-32: MEB.İHL.40.BZ3.41x60.BT.2022 40 derslikli imam hatip lisesi

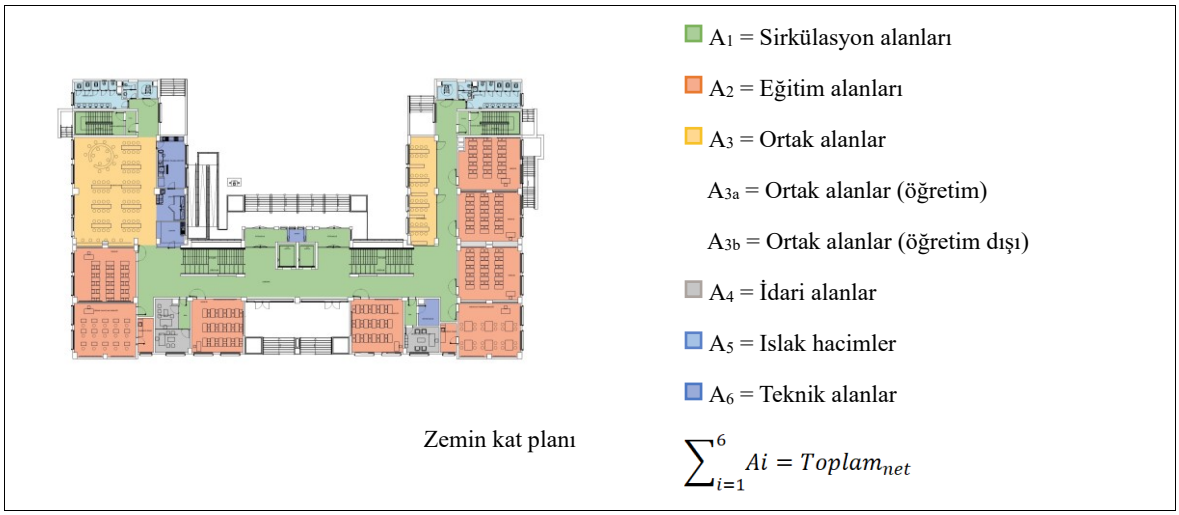
3.2.7. Analiz teknikleri

Bu araştırmada iki ayrı analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Bunlardan ilk biçimsel analiz (*formal analysis*) ve diğeri ise nicel analiz (*quantitative analysis*) olup, bu iki yaklaşımdan elde edilen bulgular sayesinde, incelenen tarih aralığında yapılmış projelerde meydana gelen tasarım değişikliklerinin ortaya çıkartılması amaçlanmıştır. Böylece, yan yana gelen değişikliklerle biçimlenen mimari dönüşümün, Türkiye'deki sosyal-eğitsel, siyasal-ideolojik ve ekonomik dinamiklerle ilişkisini çok katmanlı bir şekilde tartışmak üzere bir zemin yaratılmış olmaktadır.

Biçimsel analizler (*formal analyses*)

Mekân organizasyon analizi: Bu analiz, okul içindeki mekânların düzenlenme şeklini ve birbiriyle olan ilişkilerini incelemektedir. Analiz yapılırken, okul içindeki her bir mekân, MEB'in eğitim yapıları tasarım mevzuatında (MEB, 2015: iv) belirtilen sınıflandırmalara uygun şekilde altı temel grupta toplanmıştır. Plan şemalarının okunurluğunu artırmak için her biri ayrı bir renk ile kodlanan bu gruplar aşağıdaki mekânları barındırmaktadır:

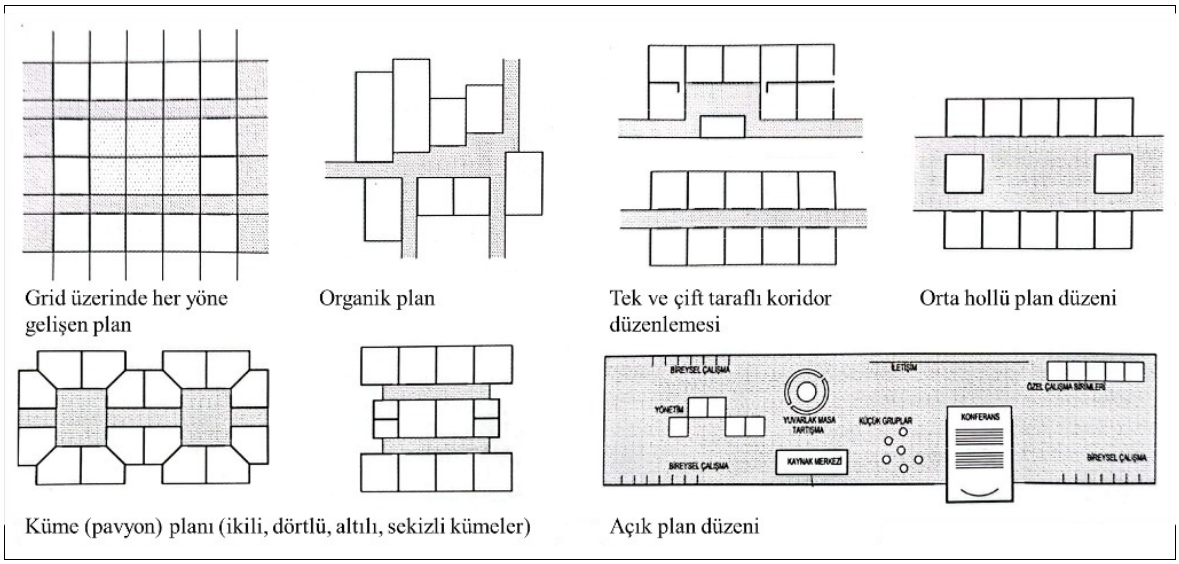
a) Sirkülasyon alanları (A_1): Giriş holleri, koridorlar, kapalı teneffüs alanları, rampalar, merdivenler, yangın merdivenleri, asansörler (en alt kattaki) ve benzeri mekânlar.
b) Eğitim alanları (A_2): Genel derslikler, müzik derslikleri, görsel sanatlar derslikleri, bilgisayar derslikleri, laboratuvarlar ve benzeri mekânlar.
c) Ortak alanlar (A_3): Kütüphaneler, çok amaçlı salonlar, sahne sanatları ve konferans salonları, ibadethaneler (mescitler ve uygulama mescitleri), spor ve beden eğitimi salonları, kantin ve kafeteryalar, yemekhaneler ve benzeri mekânlar.
d) İdari alanlar (A_4): Müdür ve müdür yardımcısı odaları, idari personel odaları, öğretmen ve zümre odaları, arşivler, rehberlik servisi odaları, veli görüşme odaları, okul-aile birliği odaları, revirler ve benzeri mekânlar.
e) Islak hacimler (A_5): Tuvaletler, duşlar ve benzeri mekânlar.
f) Teknik alanlar (A_6): Isı merkezleri, elektrik ve jeneratör odaları, havalandırma santralleri, sistem odaları, teknik personel ve hizmetli odaları, depolar, su depoları, sığınaklar ve benzeri mekânlar.

Şekil 3.21. Mekân organizasyon analizi için örnek

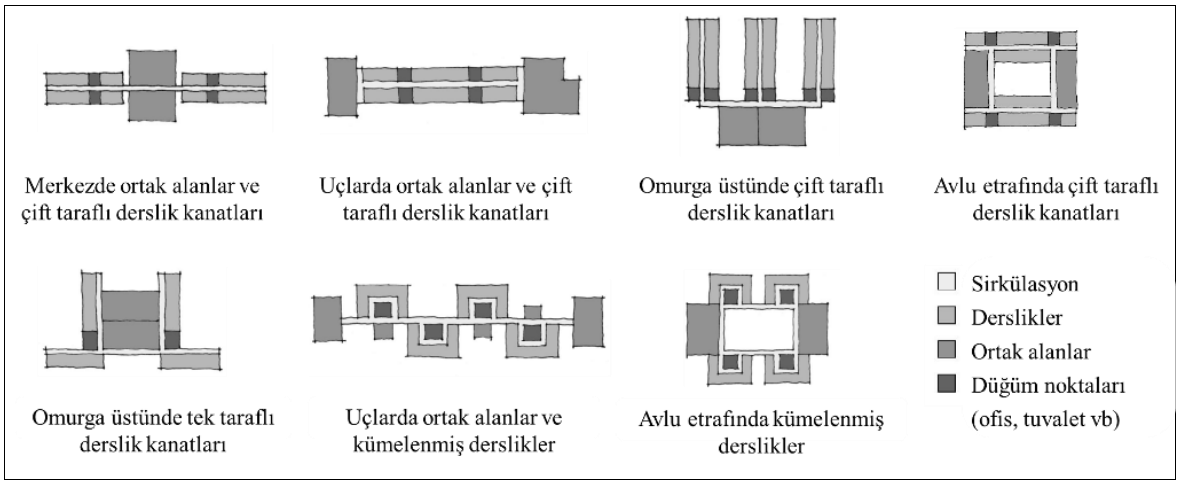
Plan tipi analizi: Bu analiz, okul binalarının genel düzenini ve özellikle koridor-derslik tipolojilerini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Nitekim plan tipi analizi, okul binalarının sınıflandırılması açısından literatürde kabul gören bir ölçüt sunmaktadır.

Karabey (2004: 36) dersliklerin birbirleriyle ve sirkülasyon alanlarıyla ilişkisi açısından yaptığı sınıflandırmada a) grid üzerinde her yöne gelişen plan, b) organik plan, c) tek taraflı koridor düzeni, d) çift taraflı koridor düzeni e) orta hollü plan, f) küme (pavyon) plan ve g) açık plan tiplerini tanımlamıştır (Şekil 3.22).

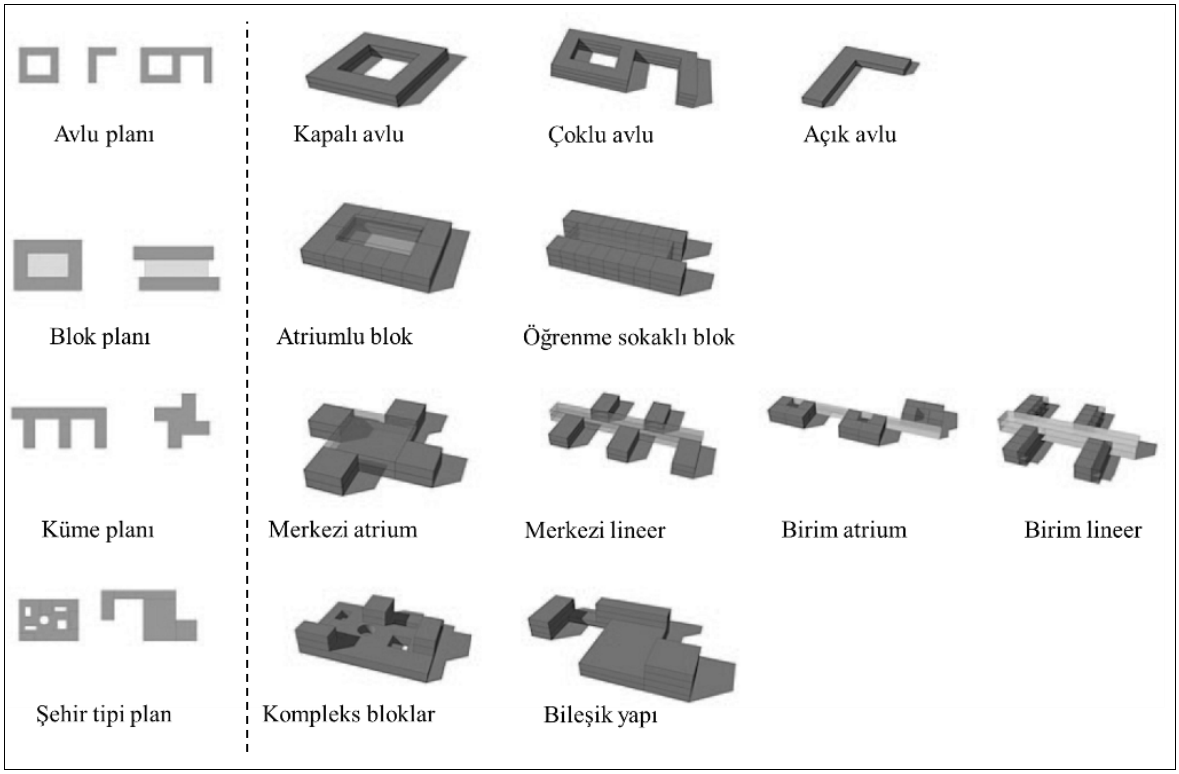
Şekil 3.22. Karabey'in sınıflandırmasıyla okul plan tipleri (Karabey, 2004: 36)

Perkins (2001: 63-68) plan tiplerini 12 temel grupta saymaktadır: a) merkezde ortak alanlar ve çift taraflı derslik kanatları, b) uçlarda ortak alanlar ve çift taraflı derslik kanatları, c) omurga üstünde çift taraflı derslik kanatları, d) avlu etrafında çift taraflı derslik kanatları, e) merkezde ortak alanlar ve tek taraflı derslik kanatları, f) omurga üstünde tek taraflı derslik kanatları, g) merkezde ortak alanlar ve kümelenmiş derslikler, h) uçlarda ortak alanlar ve kümelenmiş derslikler, i) avlu etrafında kümelenmiş derslikler, j) kampus modeli, k) çoklu kademeleri içeren kampus modeli ve l) kompakt şehir modeli (Şekil 3.23).

Şekil 3.23. Perkins'in sınıflandırmasıyla okul plan tipleri (Perkins, 2001: 63-68)

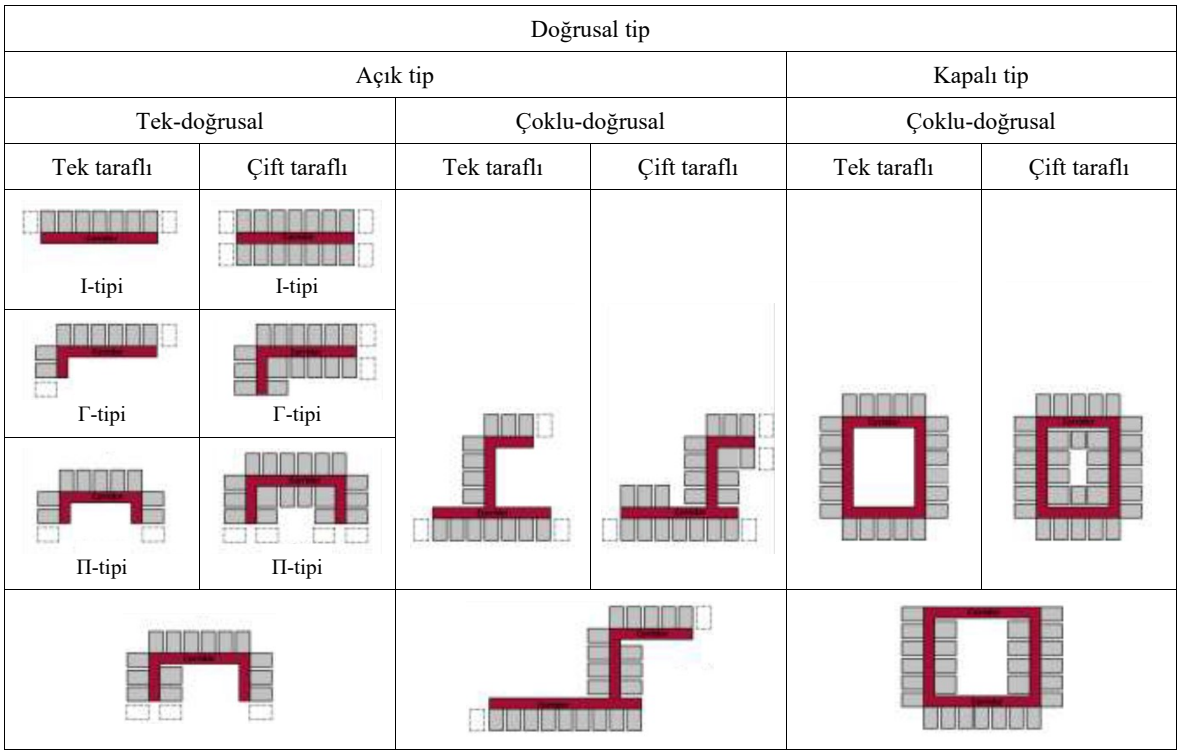
Rigolon'un (2010: 2) sınıflandırması ise a) avlu planı, b) blok planı, c) küme planı ve d) şehir tipi plan olmak üzere dört başlıktan oluşmakta ve bu başlıklar kendi içinde alt birimlere ayrılmaktadır (Şekil 3.24).

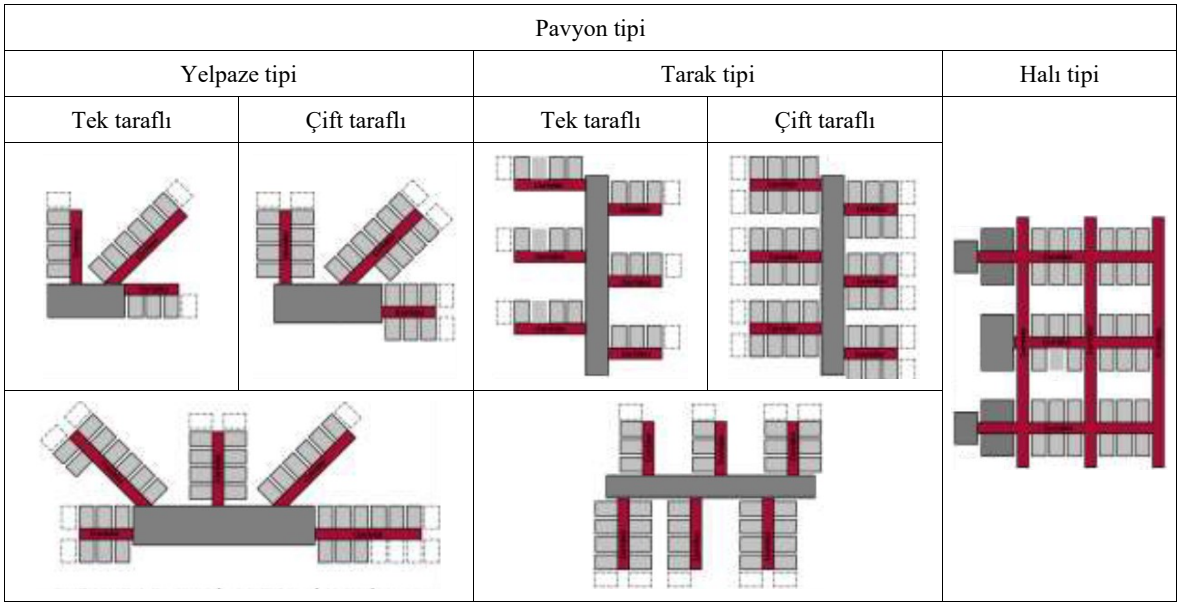
Şekil 3.24. Rigolon'un sınıflandırmasıyla okul plan tipleri (Rigolon, 2010: 2)

Ivanova, okul binalarını iki temel sistem altında gruplandırmıştır. Bunlardan birincisi koridorlu sistemler ve diğeri ise koridorsuz sistemlerdir. Koridorlu sistemler kendi içerisinde

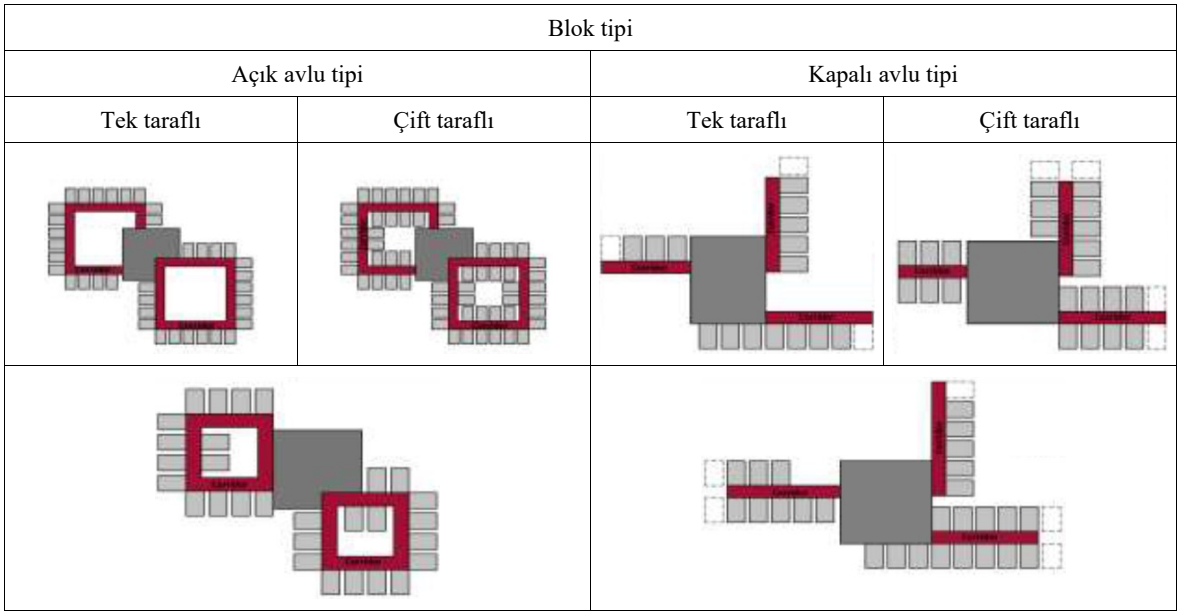
üç grupta incelenmektedir. Bunlar doğrusal, pavyon ve blok tipleridir (Şekil 3.25, Şekil 3.26, Şekil 3.27). Koridorsuz sistemler de okul sokağı, blok yoğun ve tamamen yoğun tipler olmak üzere üç grupta incelenmektedir (Şekil 3.28, Şekil 3.29, Şekil 3.30).

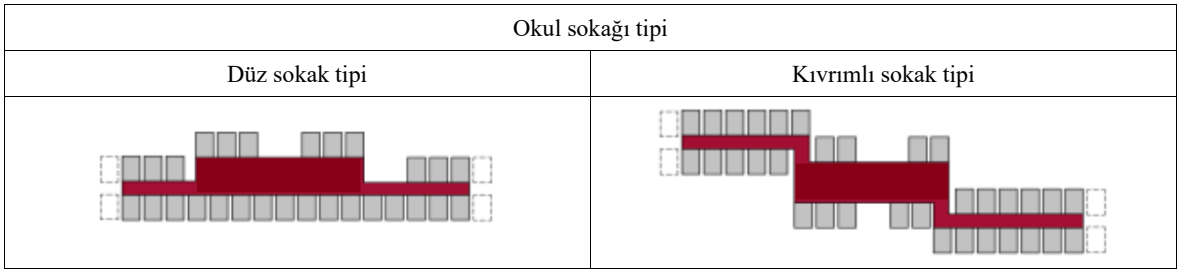
Şekil 3.25. Doğrusal tip koridorlu sistem okul plan şemaları (Ivanova, 2019: 24)

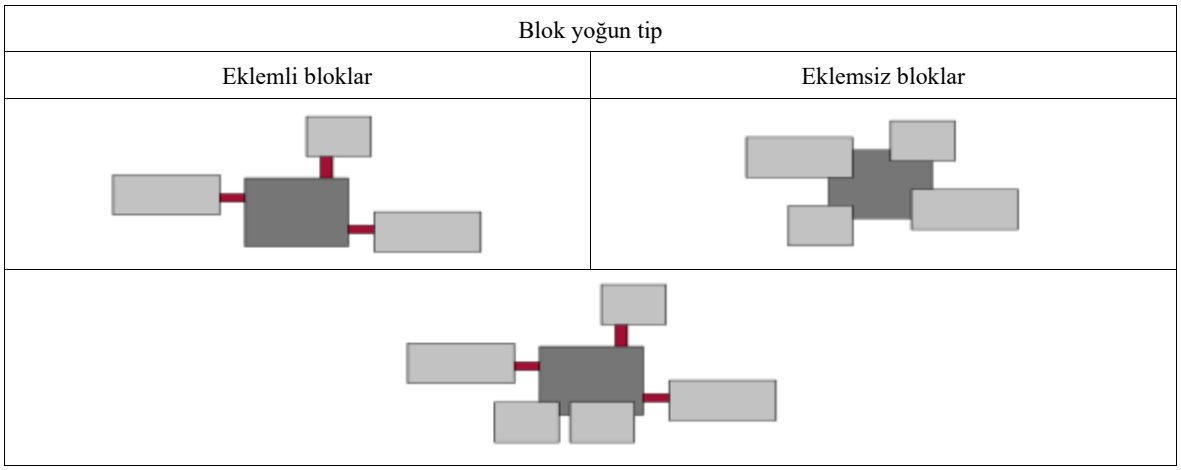
Şekil 3.26. Pavyon tipi koridorlu sistem okul plan şemaları (Ivanova, 2019: 25)

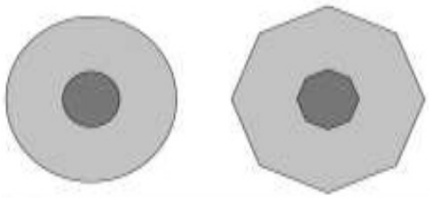
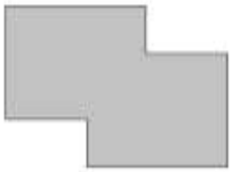
Şekil 3.27. Blok tipi koridorlu sistem okul plan şemaları (Ivanova, 2019: 27)

Şekil 3.28. Okul sokağı tipi koridorsuz sistem okul plan şemaları (Ivanova, 2019: 28)

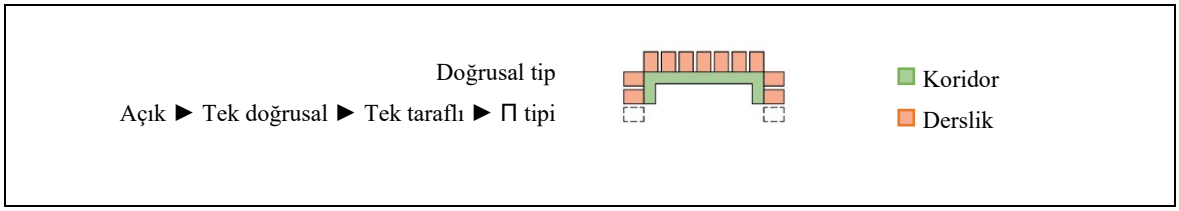

Şekil 3.29. Blok yoğun tip koridorsuz sistem okul plan şemaları (Ivanova, 2019: 29)

Tamamen yoğun tip	
Merkezi tek blok	Merkezi birleşik blok
	

Şekil 3.30. Tamamen yoğun tip koridorsuz sistem okul plan şemaları (Ivanova, 2019: 30)

Okul planlarının koridor ve derslik ilişkisi açısından sınıflandırılması açısından literatürde farklı yaklaşımlar bulunsa da Ivanova (2019: 23-30), konuya son derece sistematik ve ayrıntılı yaklaşmaktadır. Bu sebeple bu araştırmadaki plan tipi analizlerinde kullanılmıştır.

Şekil 3.31. Plan tipi analizi için örnek

Nicel analizler (*quantitative analyses*)

Araştırmanın nicel analizleri, okulun bütününden başlayarak, onu oluşturan alanlara ve bu alanları meydana getiren mekânlara doğru bir sıra izlemektedir.

Analizlerin gerçekleştirilebilmesi için gereken alan ölçümleri, her bir projenin Autocad dosyaları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Basılı durumda olup da dijital çizimi bulunmayan 2000 yılı öncesi projeler ise ölçümlerden önce, orijinal çizimlerine sadık kalınarak dijitalleştirilmiştir. Alan hesaplamaları, her bir mekânın tek tek ölçümü şeklinde yapılmış, daha sonra ölçülen mekânlar MEB tarafından kullanılan kategorilerde birleştirilerek kullanım alanlarının ölçülerine ulaşılmıştır. Bu noktada ayrıca, literatürde öğretim alanları (*teaching spaces*) ve öğretim dışı alanlar (*non-teaching spaces*) ayrımını içeren bir gruplandırmaya da gidilmiştir. Son aşamada ise kullanım alanlarının bir araya getirilmesiyle

okulun bütününe dair alan ölçüleri elde edilmiştir. Yapılan ölçümleri gösteren hesap cetvelleri EK-5'te verilmiştir.

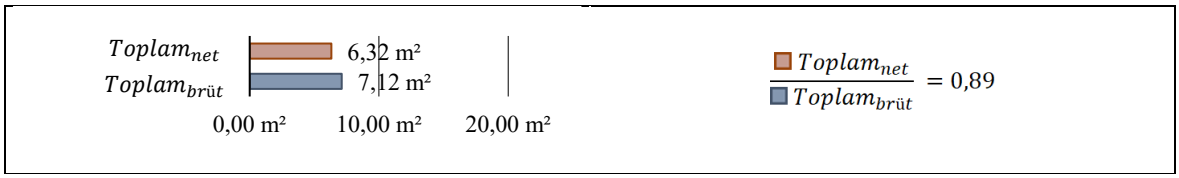
Tüm projeler açısından belirli bir standart oluşturabilmek ve analizlerin okunabilirliğini yükseltmek adına, ölçümler esnasında kullanılan sistematik aşağıdaki şekildedir:

- Tüm mekanlar, net alan hesabına göre ölçülmüştür. Buna karşın, bütüne dair bir gösterge olarak okulların brüt alanları ayrıca hesaplanmıştır.
- Brüt alan hesaplamasında galeri ve asansör boşlukları gibi geniş alanlar minha edilmiş, baca ve tesisat şaftları gibi dar alanlar ise minha edilmemiştir.
- Prensip olarak tüm mekanlar, doğrudan bağlantılı oldukları eklentileriyle birlikte hesaplanmıştır. Örneğin, derslikler araç gereç odalarıyla, laboratuvarlar hazırlık odalarıyla, resim ve müzik derslikleri depolarla, çok amaçlı salonlar fuaye ve sahne arkası bölümleriyle ve mescitler abdesthanelerle birlikte hesaplanmıştır.
- Kütüphaneler içinde olup da bir kapıyla kütüphaneden ayrılmış bulunan görevli ya da kütüphaneci odaları "idari alanlar" içinde ele alınmıştır. Görevli ya da kütüphaneci bölümleri ayrı bir mekân şeklinde değil de kütüphane içinde bir masa ya da banko arkasında bir kısım ise, bu alanlar kütüphaneye dahil edilmiştir.
- Kütüphaneler içinde bulunan kitap deposu ve fotokopi odası gibi mekanlar, genel prensipten hareketle kütüphane ile birlikte hesaplanmıştır.
- Çok amaçlı salonların, spor salonlarının ve beden eğitimi dersliklerinin soyunma odaları genellikle tuvalet ve duşlarla birlikte tasarlandığından, soyunma odaları "ıslak hacimler" içinde değerlendirilmiştir.
- Depolar, bir mekâna doğrudan bağlantılı ise, genel prensip çerçevesinde, o mekânın eklentisi olarak ele alınırken, bağımsız bir durumda olan depolar "teknik alan" olarak değerlendirilmiştir.
- Arşiv odaları, birer evrak deposu olmaları itibariyle, depolar ile aynı biçimde hesaplanmıştır.
- Asansör yerleri yalnızca en alt katlarda "sirkülasyon alanları" içinde değerlendirilmiş, diğer katlarda hesaplamaya dahil edilmemiştir.

Analizlerin tümünde, metrekare ölçüleri yerine, birim alanlar kullanılmıştır. Burada birim, öğrencidir. Böylece, kapasite ya da alan açısından farklı büyüklükteki okullar arasında

doğrudan karşılaştırma yapılabilmesi ve eğitim ortamlarının fiziksel standartlarla ilişkilendirilebilmesi mümkün olmuştur.

Okul analizi (öğrenci başına düşen): Okul analizinde binanın hem net alanı ($Toplam_{net}$) hem de brüt alanı ($Toplam_{brüt}$) hesaplanmıştır. Net alan, kullanıcıların doğrudan faydalandığı eğitim, sirkülasyon, ortak ve diğer işlevsel alanların toplamını ve brüt alan ise taşıyıcı sistem, duvarlar ve yapının fiziksel sınırları dahil olmak üzere tüm binayı kapsamaktadır. Bu değerler, okulların fiziksel kapasitesi değerlendirmek için bir gösterge durumundadır. Analizde verilen net/brüt oranı ise, kullanılabilir alanların yapısal alanlara oranını göstermekte ve tasarımın mekânsal verimliliğini ölçmektedir.

Şekil 3.32. Okul analizi (öğrenci başına düşen) için örnek

Alan analizi (öğrenci başına düşen): Alan ya da kullanım alanı analizi, MEB tarafından kullanılmakta olan 6 kategoriye dayanmaktadır. Bu kategoriler sırasıyla, sirkülasyon alanları (A_1), eğitim alanları (A_2), ortak alanlar (A_3), idari alanlar (A_4), ıslak hacimler (A_5) ve teknik alanlardır (A_6). Alan analizleri ilk aşamada her bir kategorinin birim alanına ve bu alanların toplam içindeki yüzdesel dağılımına odaklanmaktadır. Burada, öğrenci başına düşen alanların hesaplanması, farklı dönemlerde, farklı büyüklüklerde ve kapasitelerdeki okullar arasında doğrudan karşılaştırmalar yapılmasını mümkün kılmaktadır. Ayrıca bu hesaplama, eğitim ortamlarının fiziksel standartlarla uyumluluğunu değerlendirmek için bir ölçüt sağlamaktadır. Okul yapılarında kullanım alanlarının birbirine göre yüzdesel dağılımlarının hesaplanması ise, bu alanların okul içindeki ağırlıklarını ortaya koyarak, tasarım kararlarının genel mekânsal organizasyon üzerindeki sonuçlarını anlamaya yönelik bilgiler vermektedir.

Kullanım alanı analizlerinin alt başlıklarında, bir okul tasarımının en temel iki bileşeni olan sirkülasyon alanları ve öğretim alanları ayrıca ele alınmıştır. Her iki ölçüt de hem birim alanlar hem de oransal değerler açısından incelenmiştir.

Sirkülasyon alanları, diğer yapı tipolojilerinde de olduğu üzere, tasarımın omurgasını oluşturmaktadır. Kamu okul bina programlarında büyüklüğü tam olarak verilemeyen ve ancak diğer alanlar toplamının belirli bir oranı ile sınırlandırılarak programa yaklaşık olarak dahil edilen sirkülasyon alanları, farklı eğitim yaklaşımlarına göre farklı işlevleri yüklenmesi açısından özel bir analize değer görülmüştür. Nitekim, bu alanlar her zaman insan, ekipman ve hizmetlerin bir noktadan diğerine geçişini sağlamak yanında, kimi zaman bir ortak alan hüviyetinde öğrencilerin sosyalleşmeleri ve boş zamanlarını geçirmeleri için, kimi zaman da birer eğitim alanı olarak formal eğitimi destekleyici ya da informal eğitime yönelik olarak kullanılmaktadır. Sirkülasyon alanları ve diğer alanların birim değerlerine ve birbirlerine oranına dayanan sirkülasyon alanları analizi sayesinde, bu mekanların ek işlevler yüklenme kapasitelerini değerlendirme imkânı doğmaktadır.

Öğretim alanları ise, okul yapılarının fonksiyonel bir zorunluluğu olarak, onları okul yapan mekânlardan oluşmaktadır. Bu açıdan bir okul tasarımını, öğretim alanları (*teaching spaces*) ve öğretim dışı alanlar (*non-teaching spaces*) olarak iki ana gruba ayrılmak mümkündür (Vickery, 1985: 9). Bu iki alanın birbirine oranı da okulun mekânsal organizasyonu ve tasarımının eğitim faaliyetlerini destekleme kapasitesini değerlendirmek için bir ölçüt sağlamaktadır. Örneğin, 1980'lerde Danimarka için 7,2 m^2 / 9,6 m^2 (0,75) ve Norveç için 4,4 m^2/ 9,6 m^2 (0,64) olan oran Birleşik Krallık için 2,2 m^2/ 3,6 m^2 (0,61) şeklindedir (Vickery, 1985: 12). Burada görüldüğü gibi birim alanlar öğrencilere tanınan fiziki şartlar açısından bir açıklama sunmakta, oransal ifadeyse bir ilişkiyi ortaya koymaktadır.

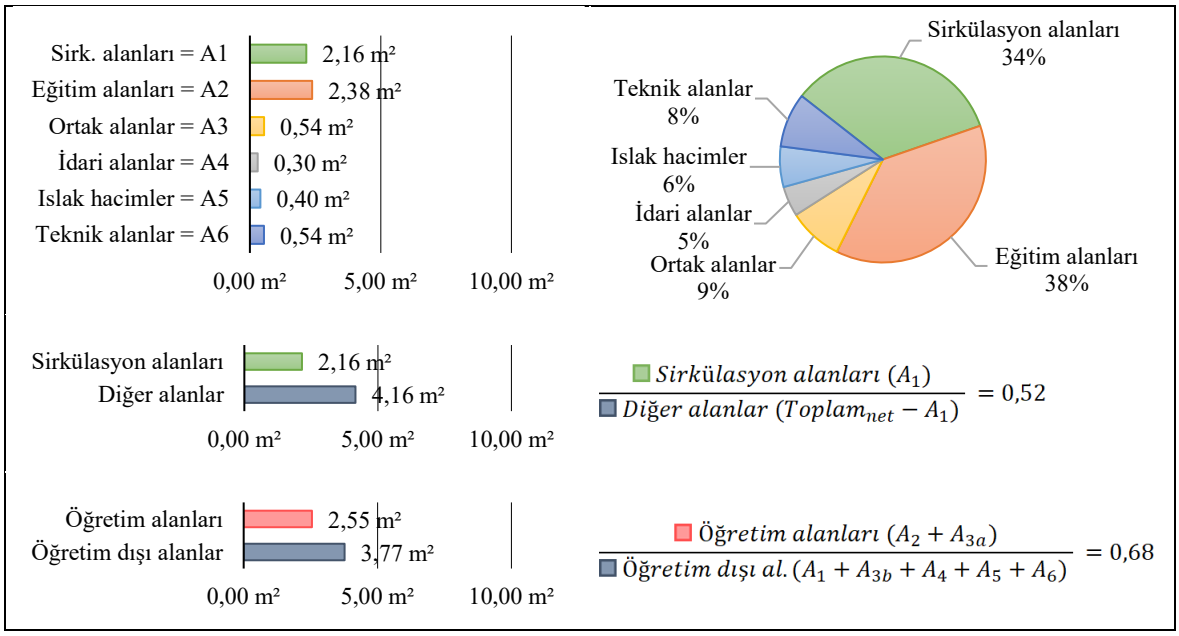
Burada, hangi mekânların öğretim alanı hangi mekânlarınsa öğretim dışı alan olarak sınıflandırılacağı ayrımı ise net değildir. Nitekim, kaynaklar bu alanlara dair sayısal bilgiler vermekle birlikte alanların tanımını yapmamakta ve hangi mekânları kapsadığını net olarak belirtmemektedir. Nitekim, eğitime bakış açısı zaman içerisinde ve farklı toplumlar açısından değiştikçe bu iki alan arasındaki sınır da yer değiştirmekte ve bazı mekânlar gri bölgede kalmaktadır. Geleneksel eğitim anlayışıyla bakıldığında, öğretmen ve öğrencinin etkileşim içinde olduğu ve formal bir biçimde müfredatın işlendiği derslikler, laboratuvarlar, atölyeler ve seminer odaları gibi mekânlar ile formal eğitimin destekleyicisi olarak kütüphaneler öğretim alanı grubuna girmektedir. Buna karşın, yenilikçi eğitim anlayışıyla bakıldığında öğretim alanlarının tanımı genişlemekte ve derslik dışı mekânları da kapsar hale gelmektedir. Böyle olunca koridorlar, kafeteryalar ve hatta okul bahçeleri gibi mekânlar, öğrencinin informal öğrenme alanları olarak değerlendirilebilmektedir. Her halükârda

kütüphane ve beden eğitim salonu gibi mekânlar açısından hem formal eğitim hem de informal eğitim geçerli olmaktadır. Çünkü, öğrenciler kütüphanede müfredatın gerektirdiği çalışmaları yapmak yanında müfredat dışına çıkarak diğer alanlarda da kendilerini geliştirme imkanına sahip olmakta; beden eğitimi salonlarında ise öğretmenleri eşliğinde beden eğitimi derslerini yapmanın yanı sıra salonda ders işlenmediği zamanlarda serbest spor faaliyetleri de gerçekleştirmektedirler.

Öğretim alanlarının informal eğitimi de kapsayan geniş tanımı bir okul binasında merdivenler ve tuvaletler dahil birçok mekânı kapsıyor olsa da Türk eğitim sisteminin kuram ve uygulamalarının genel eğilimi dikkate alınarak ve bu araştırma kapsamındaki dönemler açısından bir bütünlük sağlamak adına, öğretim alanlarının formal eğitimi temel alan dar tanımı benimsenmiştir. Hem formal hem de informal eğitime imkân veren kütüphane ve beden eğitimi salonu gibi mekânlar da öğretim alanları içinde değerlendirilmiştir. Özel bir durum olarak, imam hatip okullarında yer alan mescitler de uygulama mescidi olmalarından ötürü öğretim alanları şekilde ele alınmıştır.

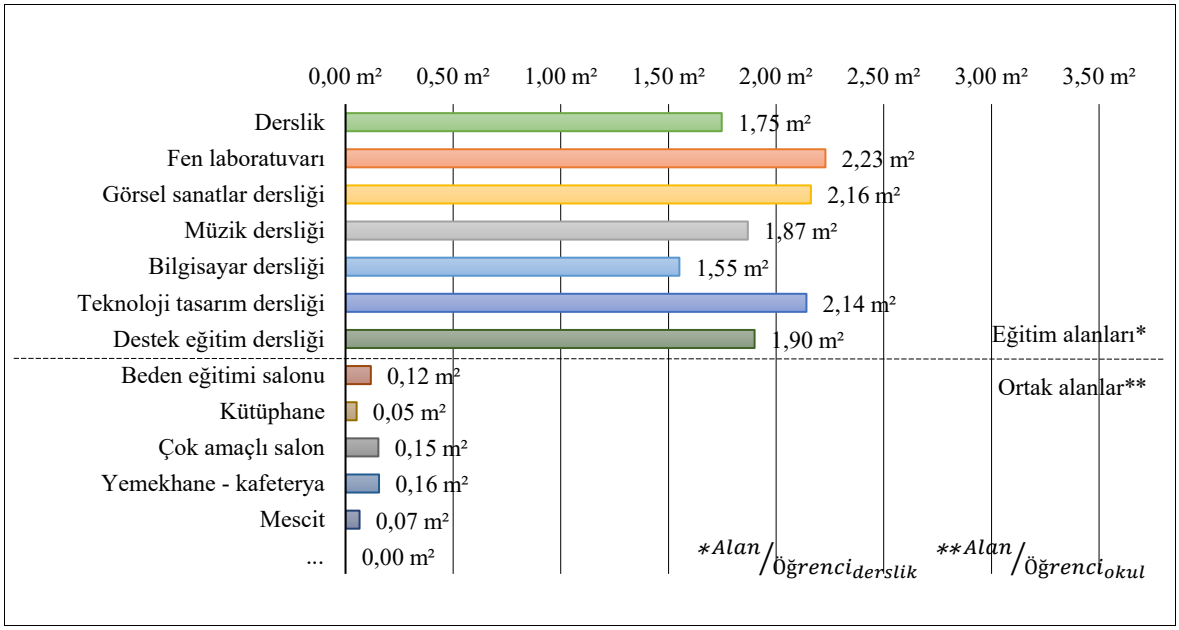
Bu noktada öğretim alanlarının hesaplanabilmesi için ortak alanların (A_3), kendi içinde öğretim (A_{3a}) ve öğretim dışı (A_{3b}) olmak üzere ikiye ayrılması gerekmiştir. Böylece, eğitim alanlarına (A_2) ortak alanların eğitim amaçlı kullanılan kısımları (A_{3a}) eklenerek öğretim alanları (*teaching spaces*) değerlerine ulaşmak mümkün olmuştur. Bunun dışında kalan alanlar ise öğretim dışı alanlar (*non-teaching spaces*) olarak hesaplanmıştır. Bu değerlerin elde edilmiş olması, öğretim ortamlarının fiziksel standartları ve kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığı hakkında bilgiler sunmaktadır. Ayrıca her iki değerin oransal ifadesi de eğitim ve öğretim açısından uygun bir dengenin kurulup kurulamadığına işaret etmektedir. Nitekim, çok yüksek bir öğretim alanı oranı, sosyal ve fiziksel gereksinimlerin ihmal edildiğine işaret edebilirken, çok düşük bir oran eğitimi destekleyecek yeterli mekân olmadığını gösterebilmektedir.

Tüm bu açılardan bakıldığında, özelde sirkülasyon alanları ve öğretim alanlarına ilişkin değerler ve genelde ise kullanım alanlarına ilişkin değerler, eğitim yapılarının tasarımında dönemsel olarak nasıl bir dönüşüm olduğunu ortaya koyma ve (kapsam belirsizliği sebebiyle öğretim alanları istisna tutulmak kaydıyla) farklı ülkelerle karşılaştırmalar sunma potansiyeline sahiptir.

Şekil 3.33. Alan analizi (öğrenci başına düşen) için örnek

Mekân analizi (öğrenci başına düşen): Bu analiz, mekanların pedagojik amaçlara ne derecede uygun olduğunu, farklı fonksiyonlar için ayrılan alanların yeterliliğini ve okulun genel tasarım stratejisinin eğitim hedeflerine ne kadar hizmet ettiğini değerlendirmeye imkân tanımaktadır. Aynı zamanda bu analiz, okul tasarımında yer verilen önceliklerin bir yansıması olarak kullanılabilmekte ve farklı tasarım dönemleri açısından mekân büyüklüklerindeki değişimi ölçmekte fayda sunmaktadır.

Şekil 3.34. Mekân analizi (öğrenci başına düşen) için örnek

3.3. Durum Çalışması[12]

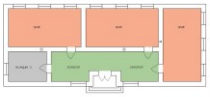
3.3.1. Örnek-01: 1933 plan.013 TİP BI a-3 kerpiçten 3 sınıflı köy mektebi

Çizelge 3.4. Örnek-01 analizleri

Açıklama[13]

Proje kodu / tanımı: 1933 plan.013 TİP BI a-3
Bina tipi: Köy ilkokulu
Öğrenci sayısı: 180
Derslik sayısı: 3
Kat adedi: Z
Taban alanı (m²): –
İnşaat alanı (m²): –
Projeyi yapan: Ernst Arnold Egli

Mekân organizasyon analizi

Zemin kat planı

A_1 = Sirkülasyon alanları
A_2 = Eğitim alanları
A_3 = Ortak alanlar
A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
A_4 = İdari alanlar
A_5 = Islak hacimler
A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

[12] Okuyucunun büyüklükleri kavrayabilmesi için tüm çizimler aynı ölçekte verilmiştir.

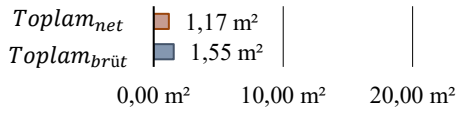
[13] Kerpiç malzemeye göre yapılan plan.013 ile aynı şemada olmak üzere taş (plan.014) ve ahşap (plan.015) varyasyonları da bulunmaktadır. Proje, Vekalete bağlı olan İnşaat Bürosu tarafından yapılmış olup, ilgili tarihlerde bu büronun başında Ernst Arnold Egli'nin bulunuyor olması ve ayrıca, projelerinin yayınından önce Egli'nin Anadolu gezileri yaparak köy okulları üzerine incelemelerde bulunduğunun biliniyor olması neticesinde, adı geçen projenin (albümdeki diğer projelerle birlikte) Egli'ye ait olduğu kabul edilmektedir (Bancı, 2017: 15; Cengizkan vd., 2017: 214-217). Projenin 180 öğrencilik olduğu çizimlerde belirtilmekte, inşaat alanın ne kadar olduğuna dair bilgi ise verilmemektedir.

Çizelge 3.4 (devam). Örnek-01 analizleri

Plan tipi analizi

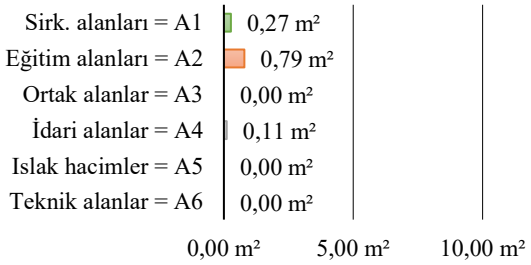
Analiz için yeter sayıda derslik bulunmadığından plan tipi analizine dahil edilmemiştir.

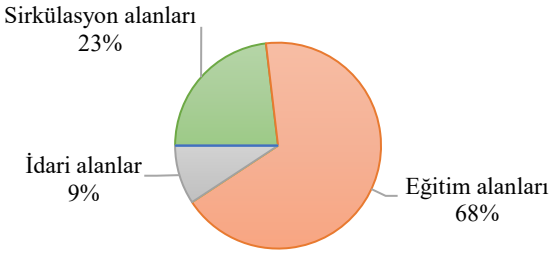
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

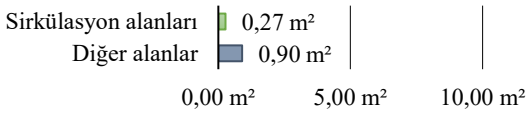

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}76$$

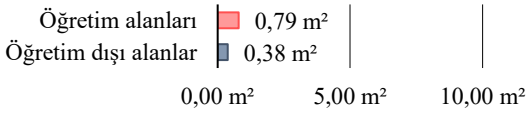
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

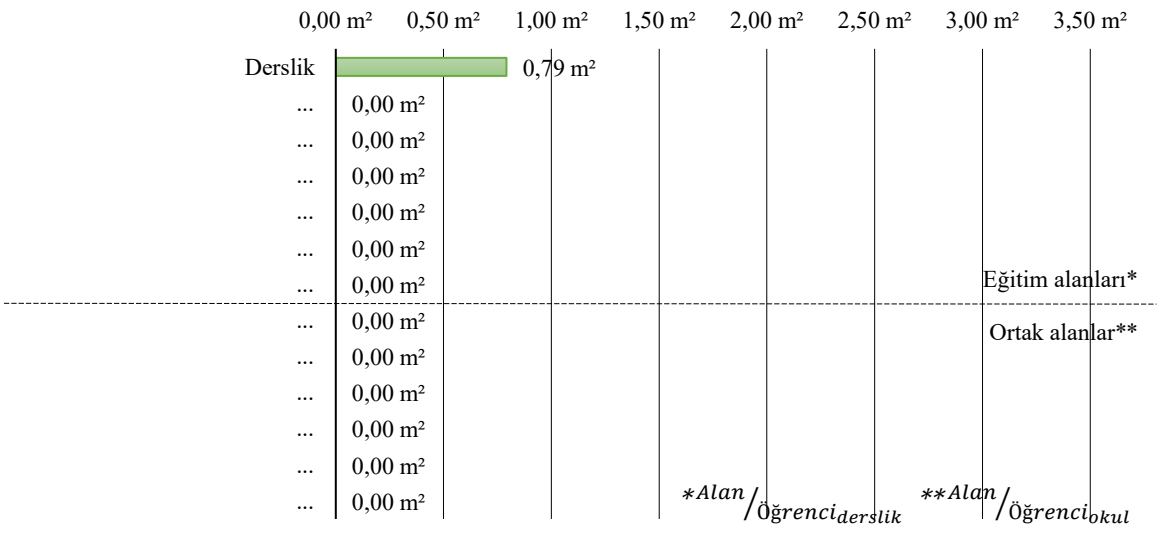

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}30$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 2{,}09$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

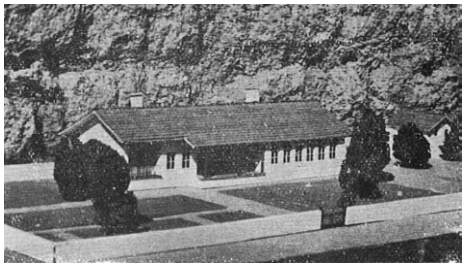

3.3.2. Örnek-02: 1941 1 sınıflı köy okulu (soğuk iklim bölgesi tipi)

Çizelge 3.5. Örnek-02 analizleri

Açıklama[14]

Proje kodu / tanımı: 1941 1 sınıflı köy okulu (soğuk b.)
Bina tipi: Köy ilkokulu
Öğrenci sayısı: 46
Derslik sayısı: 1
Kat adedi: Z
Taban alanı (m²): –
İnşaat alanı (m²): –
Projeyi yapan: Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar

Mekân organizasyon analizi

Zemin kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

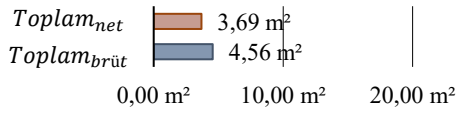
[14] Maket fotoğrafı (Sayar, 1942: 13). Soğuk ilkim bölgesi tipindeki bu proje ile sıcak ve mutedil iklim bölgeleri için yapılan projeler, 20 Aralık 1940 ile 10 Şubat 1941 tarihleri arasında ulusal çapta düzenlenen proje yarışmasında Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar'ın birincilik ödülü aldığı projelerdir. Projelerin şartnamesi Arkitekt dergisinin 1940 tarihli baskısında *Köy Enstitüleri Mezunlarının Çalışacakları Köylerde Yaptırılacak Okul Binalarının Planlarına Ait Müsabaka Şartnamesi* başlığı ile yayınlanmıştır (Sayar, 1940: 187-188). Birincilik ödülü alan projeler yanında Zeki Sayar'ın ikincilik ödülü aldığı projeler ile Rebiî Gorbon'un üçüncülük ödülü aldığı projeler Arkitekt dergisinin 1942 tarihli baskısında yer alan *Köy Okulları Proje Müsabakası* başlığı altında yayınlanmıştır (Sayar, 1942: 12-23). Bununla birlikte Kul (2011: 70), Mutlu ve Yapanar'ın soğuk iklim bölgesi tipi proje taslağını Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi'nin 1943 tarihli 250. sayısında yayınlandığını kaydetmiştir. Buradaki plana bakıldığında, Sayar'ın 1942 tarihinde yayınladığı plan üzerinde birtakım revizyonlar yapılmış olduğu görülmektedir. Bu araştırmada, yayın tarihi daha eski olan plan varyasyonu esas kabul edilmiştir. Projede yer alan ve ilkokul kısmı ile bitişik vaziyetteki muallim evi hesaplara dahil edilmemiştir. Ayrıca, her ne kadar 1940 tarihli yarışma şartnamesi planın 50 öğrencilik olacağını belirtmiş olsa da proje üzerindeki tefriş 46 öğrenci için yapılmıştır ve bu araştırmada okulun öğrenci sayısı bu tefrişe uygun şekilde 46 olarak kabul edilmiştir. Yapanar ve Mutlu'nun aynı gruptaki mutedil ve sıcak bölge okullarının tefrişleri ise 48 öğrenciliktir.

Çizelge 3.5 (devam). Örnek-02 analizleri

Plan tipi analizi

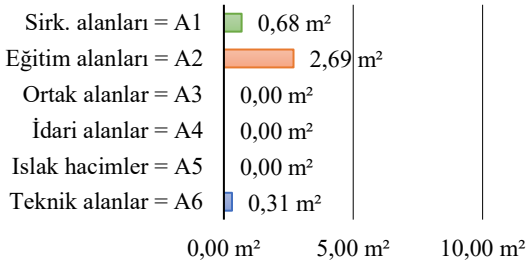
Analiz için yeter sayıda derslik bulunmadığından plan tipi analizine dahil edilmemiştir.

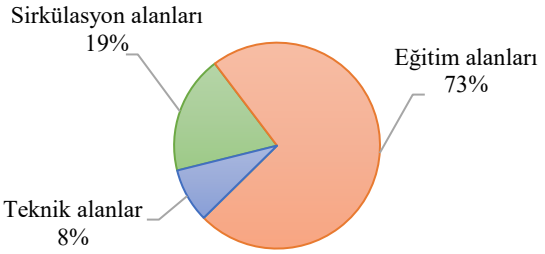
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

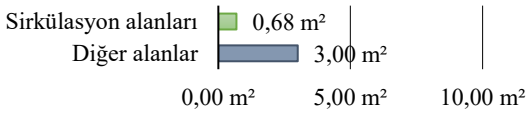

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}81$$

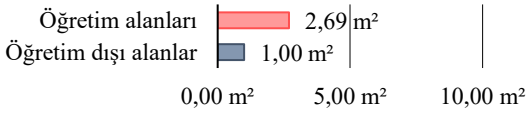
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

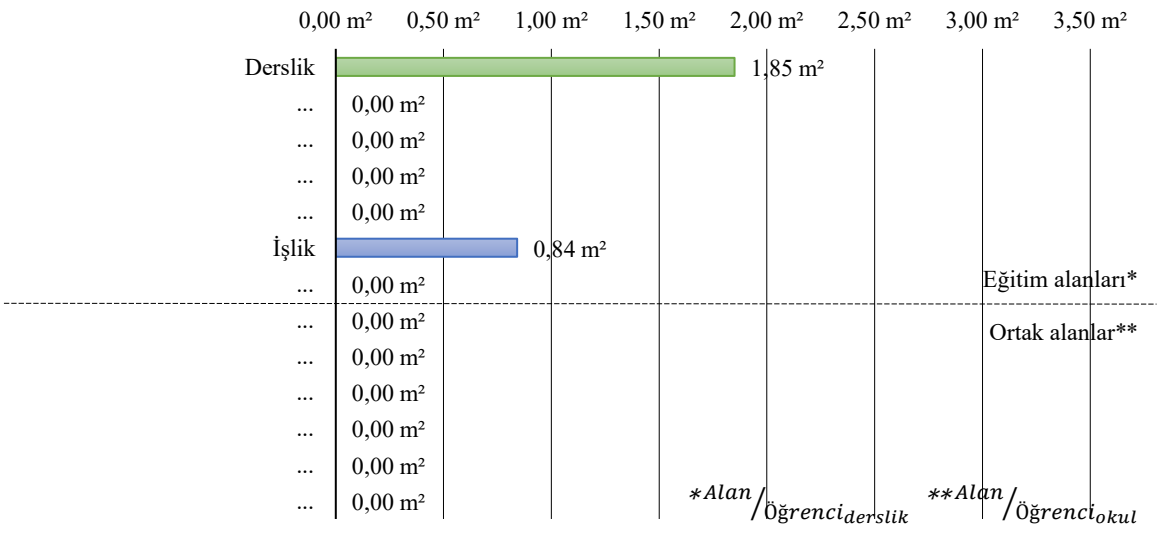

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}23$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 2{,}70$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.3. Örnek-03: 1962 300 öğrencilik yatılı bölge okulu derslik bloğu

Çizelge 3.6. Örnek-03 analizleri

Açıklama[15]

Proje kodu / tanımı: 1962 300 öğrencilik YBO
Bina tipi: Yatılı bölge ilkokulu
Öğrenci sayısı: 300
Derslik sayısı: 5
Kat adedi: Z
Taban alanı (m²): –
İnşaat alanı (m²): –
Projeyi yapan: Yapı İşleri Genel Müdürlüğü

Mekân organizasyon analizi

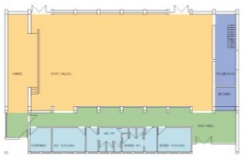
Zemin kat planı

Zemin kat planı (YH)

Zemin kat planı (İşlik)

Zemin kat planı (SS)

A_1 = Sirkülasyon alanları
A_2 = Eğitim alanları
A_3 = Ortak alanlar
A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
A_4 = İdari alanlar
A_5 = Islak hacimler
A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

[15] İlgili proje, Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü tarafından 1974 tarihinde basılan *Yatılı Bölge Okulları: Tip Projeler ve Açıklamalar* başlıklı katalogdan alınmıştır (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c). Yukarıda verilen proje, 1962 tipi yatılı bölge okulunun derslik, işlik, yemekhane ve spor salonu bloklarına aittir. Bölge okulu içerisinde bu bloklar dışında misafirhane, kız yatakhane, erkek yatakhane, revir, lojman (2 adet) ve teshin blokları da yer almaktadır. Sayılan 11 bloğun toplam inşaat alanı 7.549,15 m^2 olarak verilmiştir. Bununla birlikte blokların ayrı ayrı inşaat alanları verilmemiştir. Okulun 300 öğrencilik olduğu projede belirtilmiştir. 5 derslikli olan bu okulda her bir dersliğin 60 öğrenci kapasitesinde projelendirildiği hesaplanmıştır.

Çizelge 3.6 (devam). Örnek-03 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

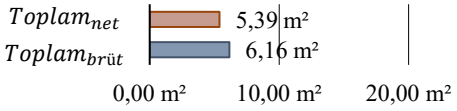
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Tek taraflı ▶ I tipi

Koridor

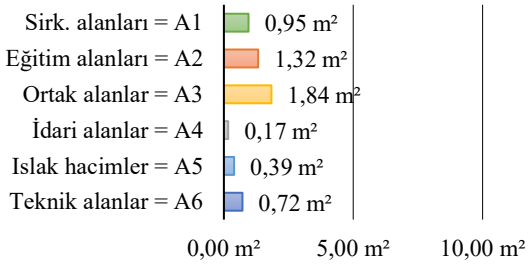
Derslik

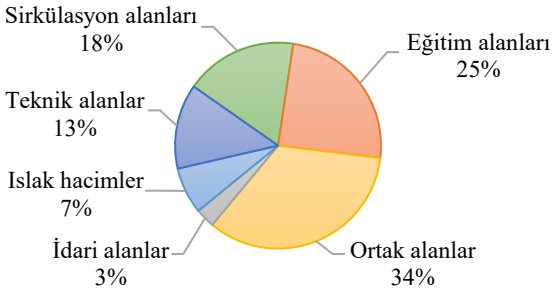
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

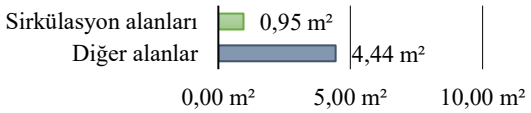

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}88$$

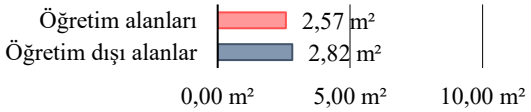
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

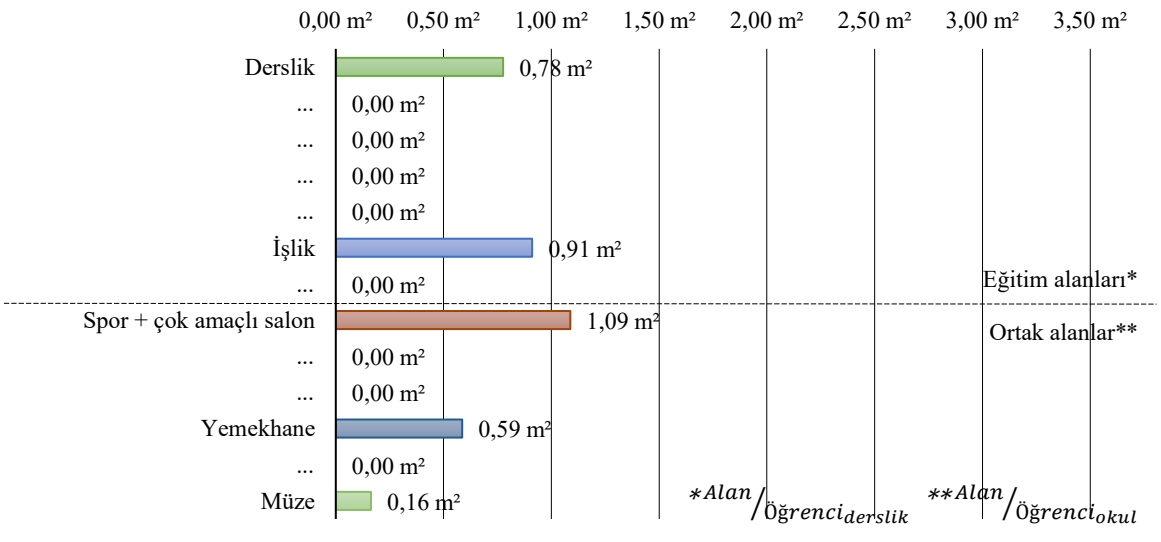

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}21$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}91$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.4. Örnek-04: 1963 Pr. No. 6375 21 derslikli ortaokul

Çizelge 3.7. Örnek-04 analizleri

Açıklama[16]

Proje kodu / tanımı: 1963 Pr. No. 6375
Bina tipi: Ortaokul
Öğrenci sayısı: 48 (kabul edilen) x 21 = 1.008
Derslik sayısı: 21
Kat adedi: Z+3
Taban alanı (m²): –
İnşaat alanı (m²): –
Projeyi yapan: Yapı İşleri Genel Müdürlüğü

Mekân organizasyon analizi

Zemin kat planı

Birinci kat planı

İkinci kat planı

Üçüncü kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

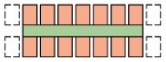
[16] Okul fotoğrafı: Yunus Emre Ortaokulu, Yenimahalle, Ankara (Bayındırlık Bakanlığı, 1974b). Proje ilk olarak Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü tarafından 1974 tarihinde basılan *Yatılı Bölge Okulları: Tip Projeler ve Açıklamalar* başlıklı katalogda yayınlanmıştır. Daha sonra, aynı okul tipi Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yatırımlar ve Tesisler Dairesi Başkanlığı tarafından 1986 tarihinde yayınlanan *Eğitim Yapıları* kataloğunda yer almıştır (MEB, 1986). 1974 tarihli yayında projenin ikinci ve üçüncü katlarına yer verilmemiş olup, bu kat planları 1986 tarihli yayında bulunmaktadır. Okul her iki baskıda 21 derslikli olarak belirtilmekle birlikte, proje üzerindeki derslik sayısı 26'dır. Buradaki 5 adet fazla dersliğin, resim, müzik ve seçmeli ders gibi branşlara ayrıldığı kabul edilmiştir. Projede dersliklerin kaç öğrenci için planlandığı belirtilmemiştir. Fakat, aynı dönemin 16 derslikli ortaokul varyasyonunda derslikler 48 kişidir. Dolayısıyla bu okulda da dersliklerdeki öğrenci sayısı 48 kabul edilmiştir. Bu durumda toplam öğrenci sayısı 21 x 48 = 1.008 olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 3.7 (devam). Örnek-04 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

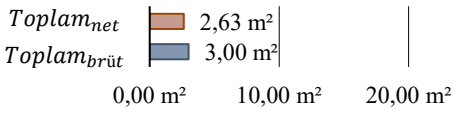
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Çift taraflı ▶ I tipi

Koridor

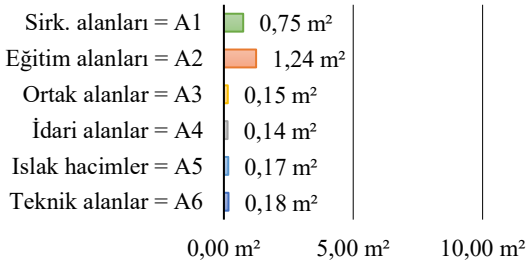
Derslik

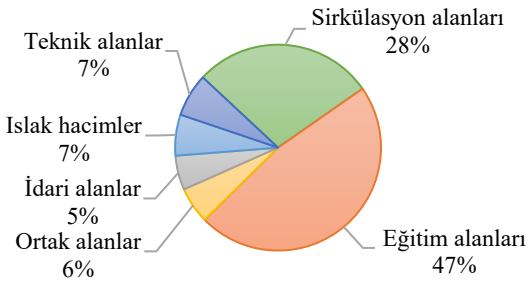
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

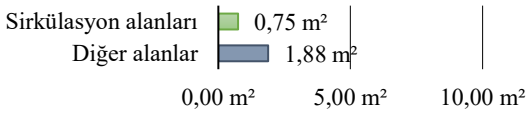

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}88$$

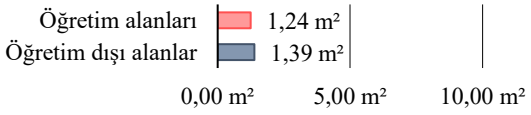
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

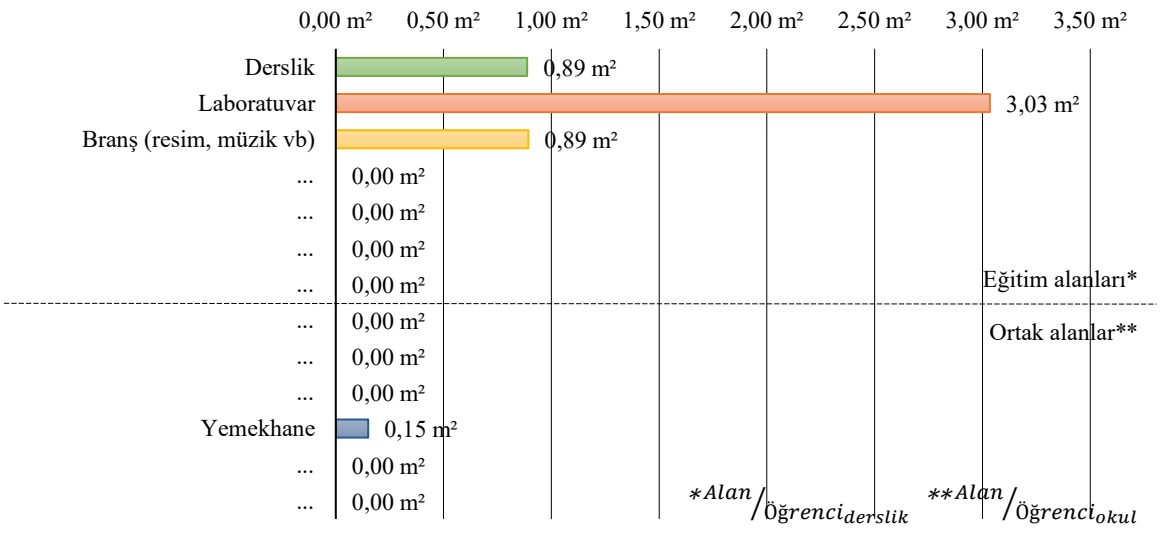

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}40$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}90$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

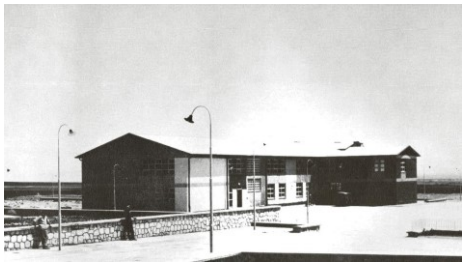

3.3.5. Örnek-05: 1965 500 öğrencilik yatılı bölge okulu Pr. No. 6785 derslik bloğu

Çizelge 3.8. Örnek-05 analizleri

Açıklama[17]

Proje kodu / tanımı: 1965 500 öğrencilik YBO
Bina tipi: Yatılı bölge ilkokulu
Öğrenci sayısı: 500
Derslik sayısı: 10
Kat adedi: Z+1
Taban alanı (m²): –
İnşaat alanı (m²): 1.424
Projeyi yapan: Yapı İşleri Genel Müdürlüğü

Mekân organizasyon analizi

Zemin kat planı

Birinci kat planı

Zemin kat planı (YH)

Birinci kat planı (YH)

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

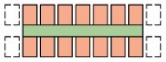
[17] Okul fotoğrafı: Malatya Akçadağ Yatılı Bölge Okulu derslik bloğu (Bayındırlık Bakanlığı, 1974c). Yukarıda verilen proje, 1965 tipi yatılı bölge okulunun derslik (1.424 m²) ve yemekhane (1313 m²) bloklarına aittir. Bölge okulu içerisinde bu bloklar dışında yatakhane (2.546 m²) ve 24 daireden müteşekkil lojman (1.525 m²) blokları da yer almaktadır. Sayılan 4 bloğun toplam inşaat alanı 6.807,00 m² olarak verilmiştir. Okulun 500 öğrencilik olduğu projede belirtilmiştir. 10 derslikli olan bu okulda her bir dersliğin 50 öğrenci kapasitesinde projelendirildiği hesaplanmıştır. Yemekhane projesi içindeki yemek salonu aynı zamanda çok amaçlı salon işlevi görmektedir. Yemekhane bloğunun üst katındaki çamaşırhane bölümü, lojman ve yatakhanelerle ilişkili olduğundan hesaplamalara dahil edilmemiştir.

Çizelge 3.8 (devam). Örnek-05 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

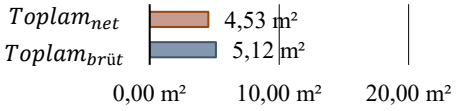
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Çift taraflı ▶ I tipi

Koridor

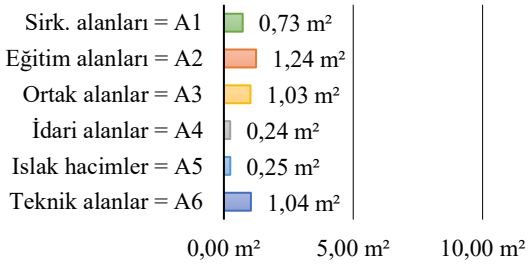
Derslik

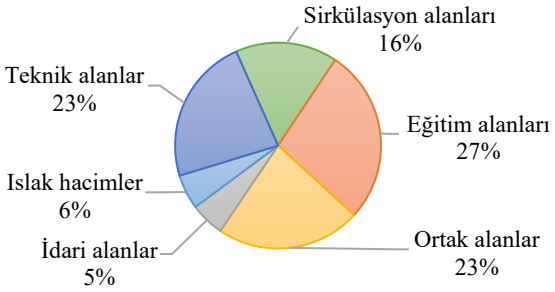
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

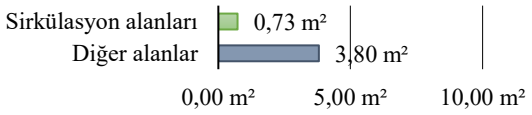

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}89$$

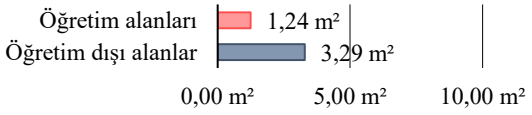
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

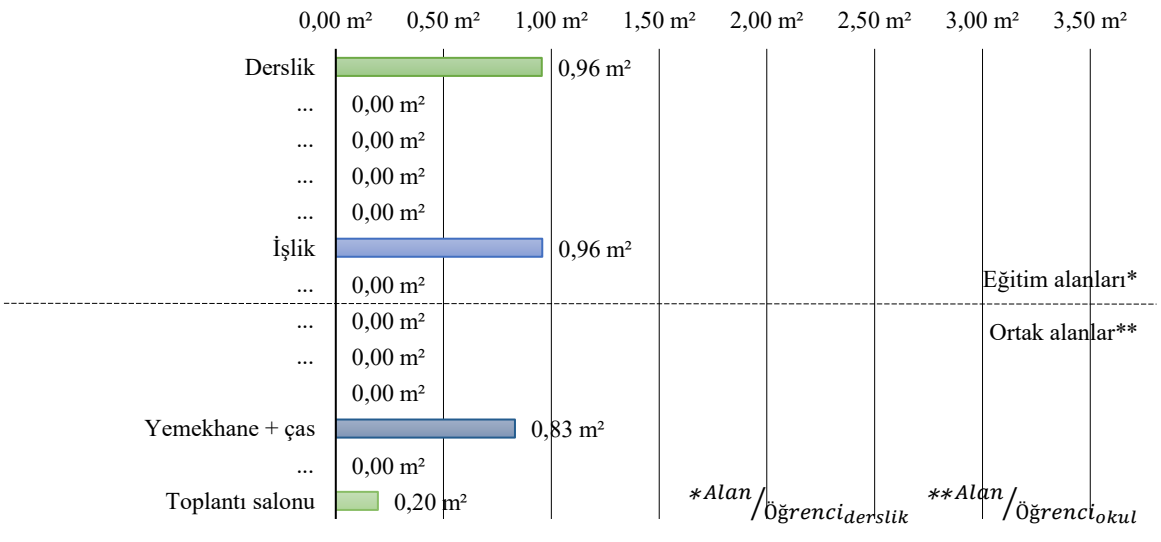

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}19$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}38$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

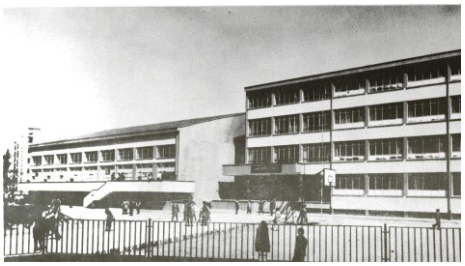

3.3.6. Örnek-06: 1970 Pr. No. 8841 24 derslikli lise

Çizelge 3.9. Örnek-06 analizleri

Açıklama[18]

Proje kodu / tanımı: 1970 Pr. No. 8841 24 derslikli lise
Bina tipi: Lise
Öğrenci sayısı: 48 (kabul edilen) x 24 = 1.152
Derslik sayısı: 24
Kat adedi: B+Z+3
Taban alanı (m²): –
İnşaat alanı (m²): 6.090
Projeyi yapan: Yapı İşleri Genel Müdürlüğü

Mekân organizasyon analizi

Bodrum kat planı

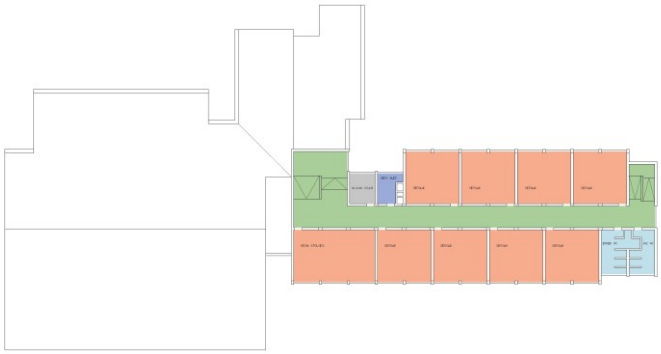
Zemin kat planı

[18] Okul fotoğrafı: Anıttepe Lisesi, Çankaya, Ankara (Bayındırlık Bakanlığı, 1974b). 1970 tipi okullarda önceki dönemlere göre bir anlayış değişikliği görülmektedir. Bu değişiklik, proje açıklamalarında şu şekilde belirtilmiştir: "1970 senesine kadar maliyeti az tutulacak ve en önemli fonksiyonlara cevap verecek, nispeten küçük, fakat adet bakımından çok sayıda ortaokul ve lise yapımı öngörülmekteydi. Ancak 1970 senesinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından az sayıda da olsa öğretim ve eğitimin bütün fonksiyonlarına cevap verebilecek nitelikte ortaokul ve lise binalarının hiç değilse il merkezlerinde yaptırılmasına karar verilmiştir. Bu arada öğrencilerin spor ve ders dışı faaliyetleri için gerekli olan spor ve konferans salonu, okul bünyesinin kaçınılmaz bir unsuru olarak kabul edilmiştir. 1970 senesine kadar spor ve konferans salonu ayrı bir binada uygulanmaktaydı. Büyük bir çoğunlukla ekonomik sebepler yüzünden de bu binanın inşasından vazgeçilmekteydi." (Bayındırlık Bakanlığı, 1974b).

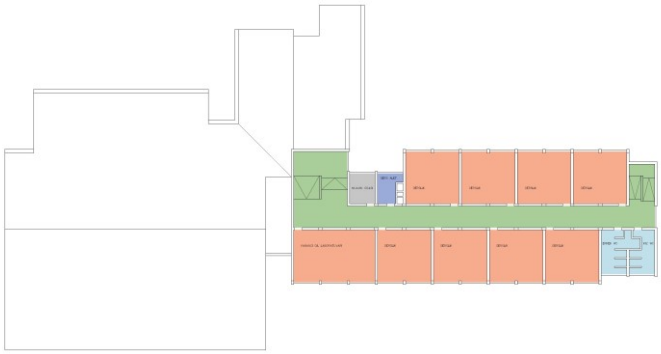
Çizelge 3.9 (devam). Örnek-06 analizleri

Birinci kat planı

İkinci kat planı

Üçüncü kat planı

A_1 = Sirkülasyon alanları

A_2 = Eğitim alanları

A_3 = Ortak alanlar

A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)

A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)

A_4 = İdari alanlar

A_5 = Islak hacimler

A_6 = Teknik alanlar

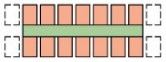
$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

Çizelge 3.9 (devam). Örnek-06 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

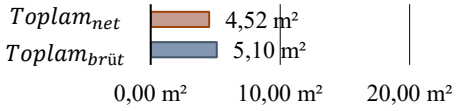
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Çift taraflı ▶ I tipi

Koridor

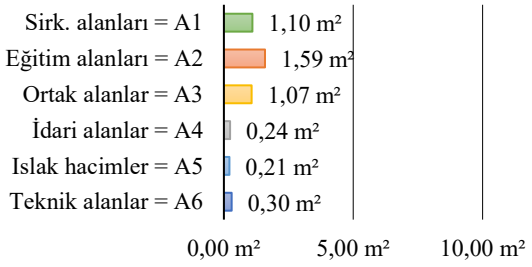
Derslik

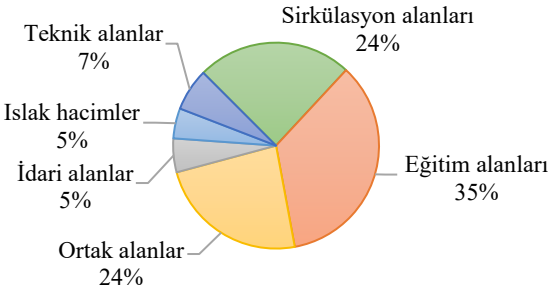
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

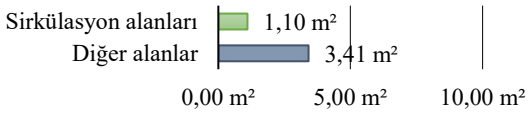

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}89$$

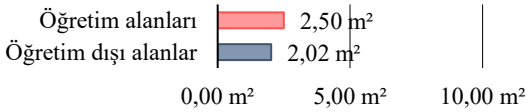
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

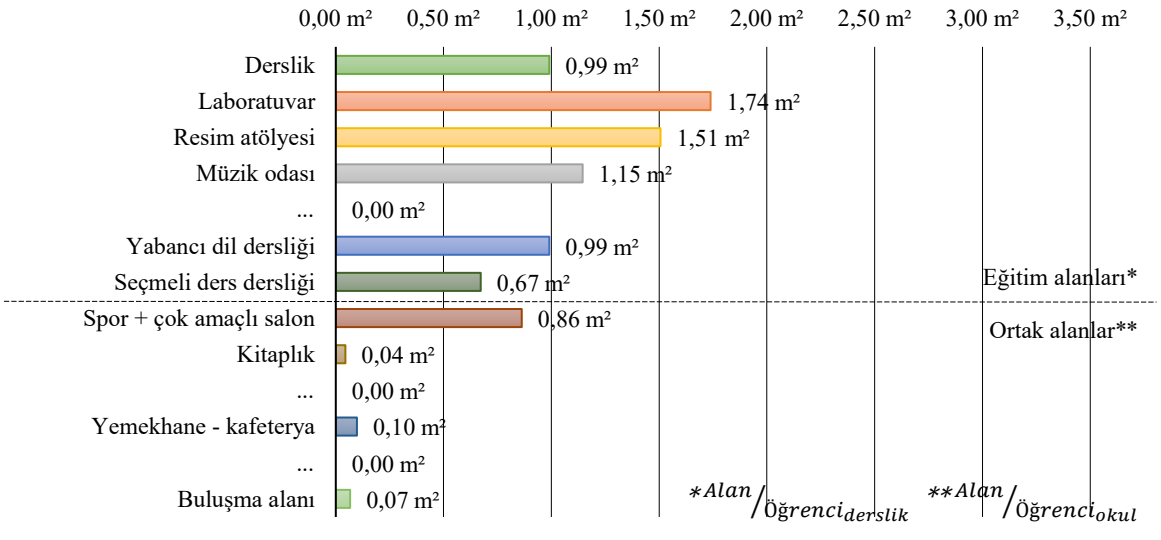

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}32$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 1{,}24$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

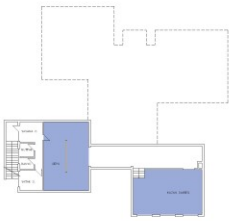
3.3.7. Örnek-07: 1986 5 dershaneli ilkokul (E.K. Bankası – Kalaba)

Çizelge 3.10. Örnek-07 analizleri

Açıklama[19]

Proje kodu / tanımı: 1986 5 dershaneli ilkokul (Kalaba)
Bina tipi: İlkokul
Öğrenci sayısı: 48 (kabul edilen) x 5 = 240
Derslik sayısı: 5
Kat adedi: B+Z+1
Taban alanı (m²): 432
İnşaat alanı (m²): 1.044
Projeyi yapan: A (tespit edilemedi)

Mekân organizasyon analizi

Bodrum kat planı

Zemin kat planı

Birinci kat planı

A_1 = Sirkülasyon alanları
A_2 = Eğitim alanları
A_3 = Ortak alanlar
A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
A_4 = İdari alanlar
A_5 = Islak hacimler
A_6 = Teknik alanlar

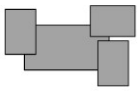
$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

[19] İlgili projeye Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yatırımlar ve Tesisler Dairesi Başkanlığı tarafından 1986 tarihinde basılan *Eğitim Yapıları* başlıklı katalogdan ulaşılmıştır (MEB, 1986). Yukarıda verilen proje, katalogda yer alan az sayıdaki özel projeden biridir. Bu az sayıdaki özel projenin, tip projelerle birlikte yayınlanmış olmasının sebebi, ilgili dairenin, bu özel projelerin de tip olarak uygulanabileceği görüşüne dayanmaktadır. Böylece proje çeşidinin artırılması gözetilmiştir. Binanın bodrum katında yer alan görevli evi, hesaplamalara dahil edilmemiştir. Projede dersliklerdeki öğrenci sayısı belirtilmemiştir. Ayrıca, tefriş de çizili olmadığından planlanan öğrenci sayısı bilgisine ulaşılamamıştır. Bununla birlikte, 1986'da yayınlanan projelerin temelini oluşturan 1961-1970 proje grubundaki derslik kontenjanları dikkate alınarak, bu projenin derslik kontenjanı 48 öğrenci olarak kabul edilmiştir.

Çizelge 3.10 (devam). Örnek-07 analizleri

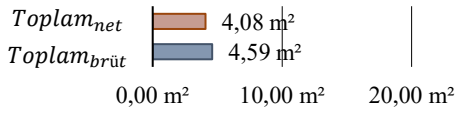
Plan tipi analizi

Blok yoğun tip
Eklemsiz bloklar

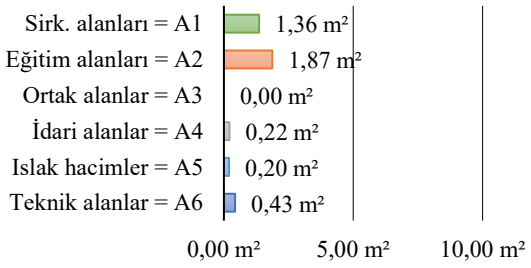
Blok
Koridor

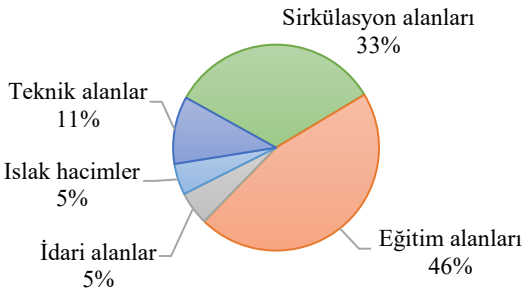
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

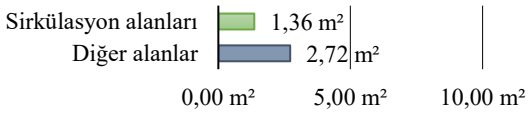

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}89$$

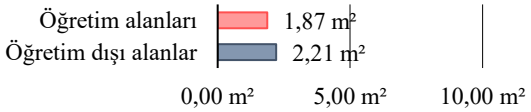
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

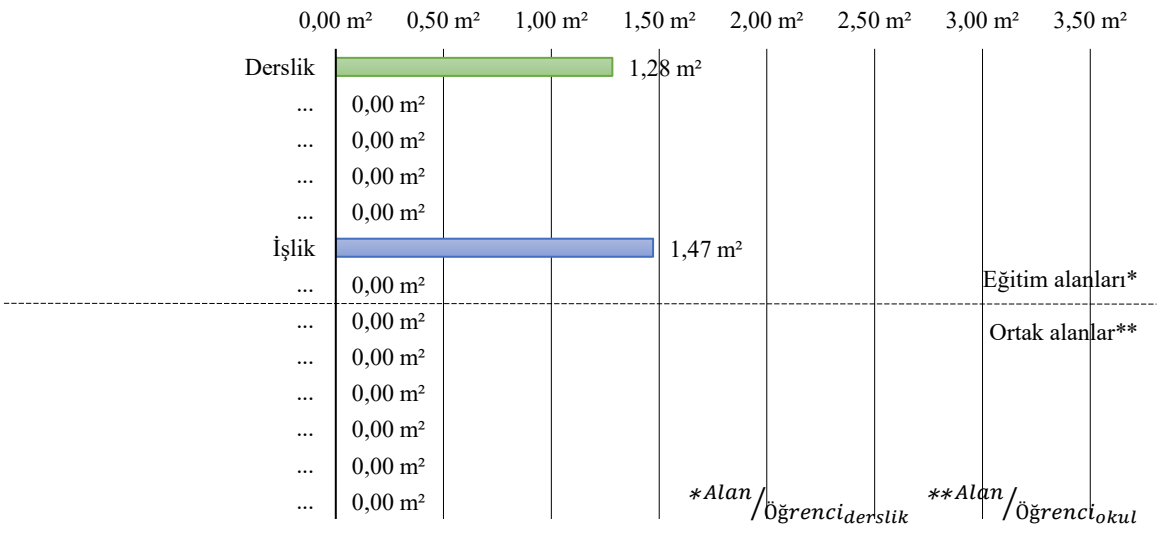

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}50$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}85$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.8. Örnek-08: 1986 5 dershaneli ilkokul (Sabancı – Bingöl)

Çizelge 3.11. Örnek-08 analizleri

Açıklama[20]

Proje kodu / tanımı: 1986 5 dershaneli ilkokul (Bingöl)
Bina tipi: İlkokul
Öğrenci sayısı: 30 (kabul edilen) x 5 = 150
Derslik sayısı: 5
Kat adedi: B+Z
Taban alanı (m²): 401
İnşaat alanı (m²): 446
Projeyi yapan: B (tespit edilemedi)

Mekân organizasyon analizi

Bodrum kat planı

Zemin kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

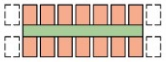
[20] İlgili projeye Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yatırımlar ve Tesisler Dairesi Başkanlığı tarafından 1986 tarihinde basılan *Eğitim Yapıları* başlıklı katalogdan ulaşılmıştır (MEB, 1986). Yukarıda verilen proje, katalogda yer alan az sayıdaki özel projeden biridir. Bu az sayıdaki özel projenin, tip projelerle birlikte yayınlanmış olmasının sebebi, ilgili dairenin, bu özel projelerin de tip olarak uygulanabileceği görüşüne dayanmaktadır. Böylece proje çeşidinin artırılması gözetilmiştir. Projede dersliklerdeki öğrenci sayısı belirtilmemiştir. Ayrıca, tefriş de çizili olmadığından planlanan öğrenci sayısı bilgisine ulaşılamamıştır. Derslikler yaklaşık 30 m^2 büyüklüğündedir. Bu ölçüdeki dersliklere, ilgili dönemde ve öncesinde benimsenmiş olan 46, 48, 50 ya da 60 öğrenci miktarlarının yerleştirilmesi fiziken mümkün olmadığından, bu özel proje için derslik kontenjanı, yakın tarihli benimseyişler doğrultusunda 30 olarak kabul edilmiştir.

Çizelge 3.11 (devam). Örnek-08 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

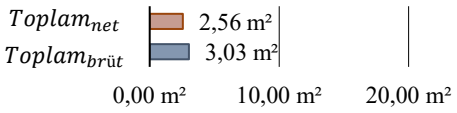
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Çift taraflı ▶ I tipi

Koridor

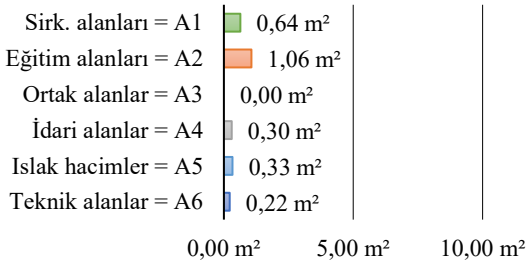
Derslik

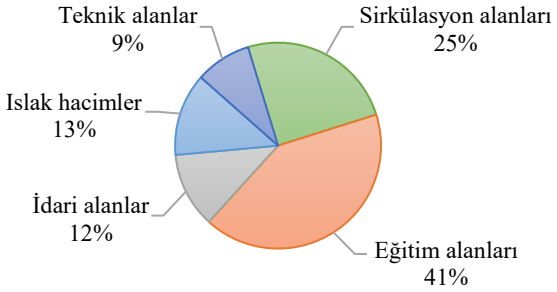
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

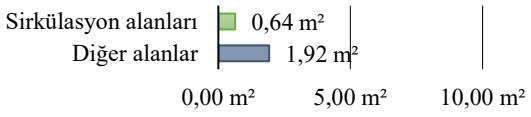

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}85$$

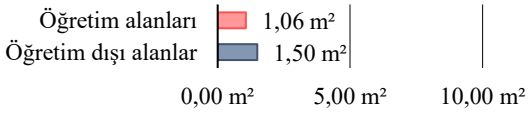
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

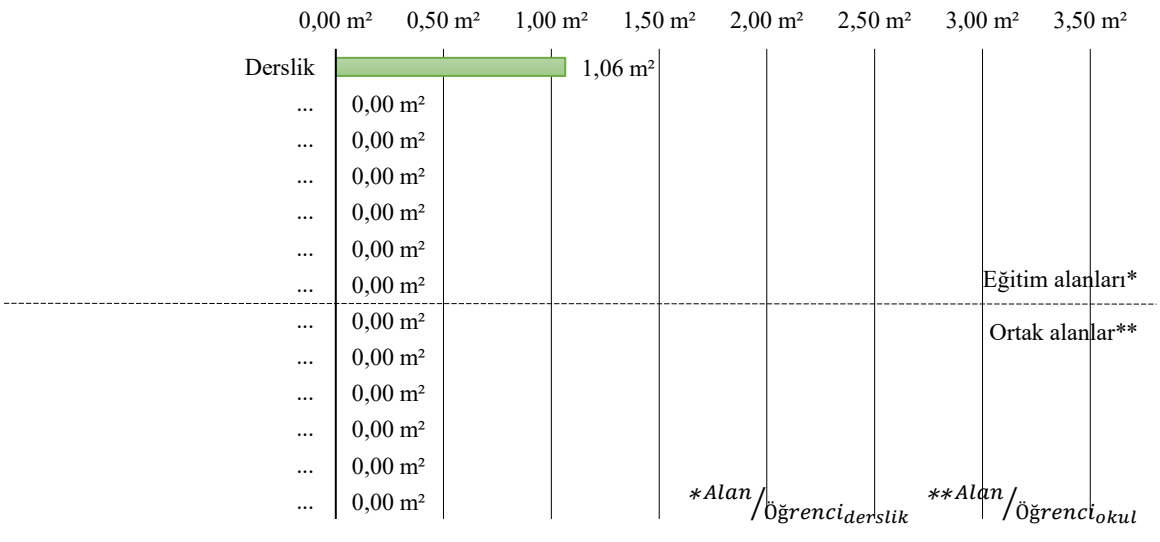

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}33$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}71$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.9. Örnek-09: 1986 Pr. No. 10402 12 dershaneli ilköğretim okulu

Çizelge 3.12. Örnek-09 analizleri

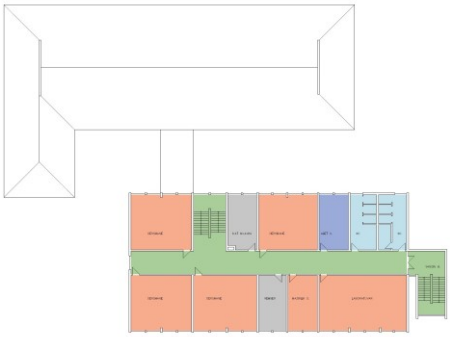
Açıklama[21]

Proje kodu / tanımı: 1986 Pr.No.10402 12 dershaneli İO
Bina tipi: İlköğretim okulu
Öğrenci sayısı: 48 (kabul edilen) x 12 = 576
Derslik sayısı: 12
Kat adedi: Z+3
Taban alanı (m²): 653
İnşaat alanı (m²): –
Projeyi yapan: Yapı İşleri Genel Müdürlüğü

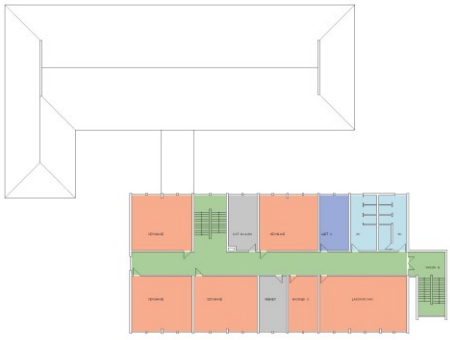
Mekân organizasyon analizi

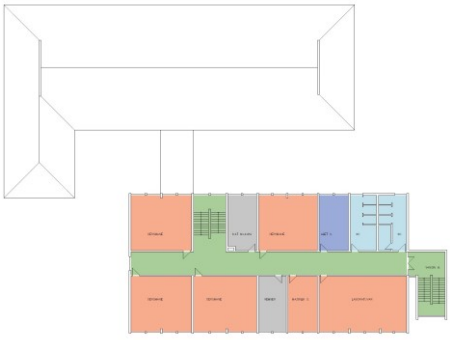
Zemin kat planı

Birinci kat planı

İkinci kat planı

Üçüncü kat planı

A_1 = Sirkülasyon alanları
A_2 = Eğitim alanları
A_3 = Ortak alanlar
A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
A_4 = İdari alanlar
A_5 = Islak hacimler
A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

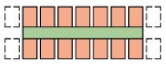
[21] İlgili projeye Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yatırımlar ve Tesisler Dairesi Başkanlığı tarafından 1986 tarihinde basılan *Eğitim Yapıları* başlıklı katalogdan ulaşılmıştır (MEB, 1986). Katalogda Pr. No. 10401 projesi verilmiş ve Pr. No. 10402 projesinin, diğer projeye bir normal kat eklenmesiyle elde edileceği belirtilmiştir.

Çizelge 3.12 (devam). Örnek-09 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

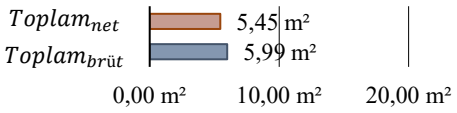
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Çift taraflı ▶ I tipi

Koridor

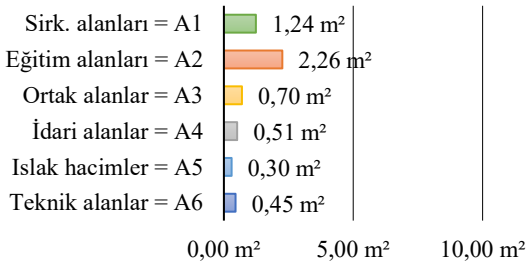
Derslik

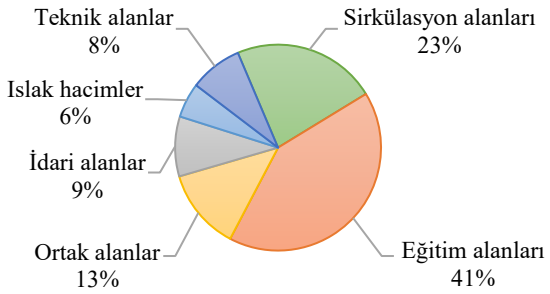
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

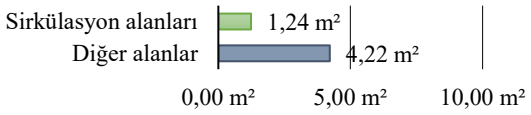

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}91$$

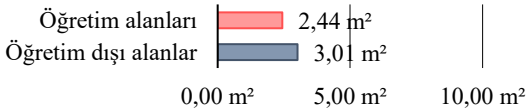
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

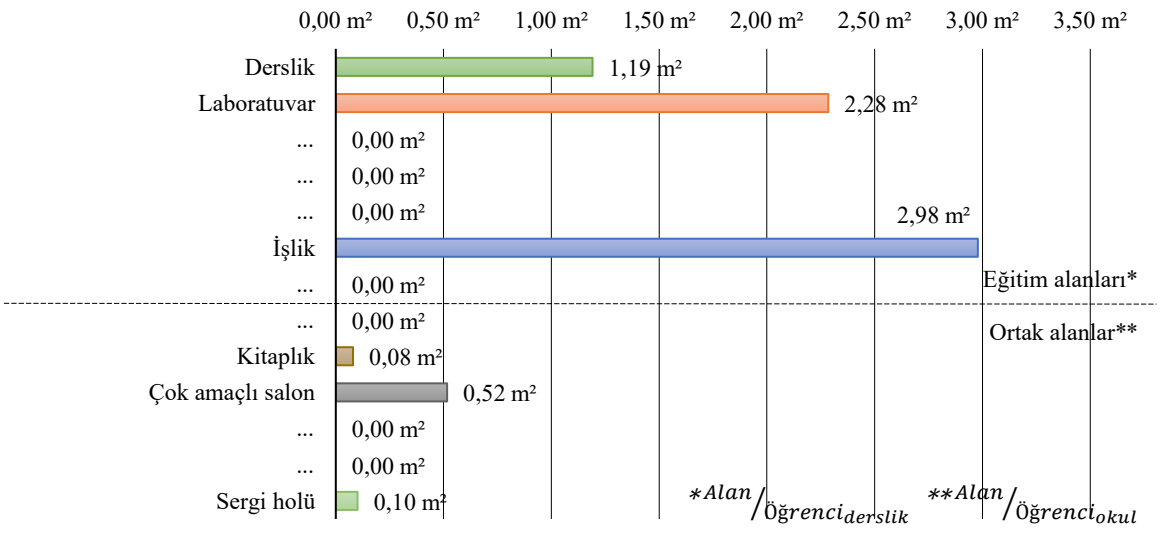

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}29$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}81$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.10. Örnek-10: 1986 Pr. No. 10515 3 derslikli anaokulu (bağımsız)

Çizelge 3.13. Örnek-10 analizleri

Açıklama[22]

Proje kodu / tanımı: 1986 Pr. No. 10515 3 derslikli AO
Bina tipi: Anaokulu
Öğrenci sayısı: 60
Derslik sayısı: 3
Kat adedi: Z
Taban alanı (m²): 1.670
İnşaat alanı (m²): 1.670
Projeyi yapan: Yapı İşleri Genel Müdürlüğü

Mekân organizasyon analizi

Zemin kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

[22] İlgili projeye Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yatırımlar ve Tesisler Dairesi Başkanlığı tarafından 1986 tarihinde basılan *Eğitim Yapıları* başlıklı katalogdan ulaşılmıştır (MEB, 1986). Katalogda verilen projenin en ve boy ölçülerinin oranının çizimle uyumsuz olduğu ve ayrıca projenin altında verilen çizgi ölçeğin de hatalı olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple, basılı projenin dijitalleştirilmesi esnasında yapı elemanlarının ölçülerinden istifade edilmiştir.

Çizelge 3.13 (devam). Örnek-10 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

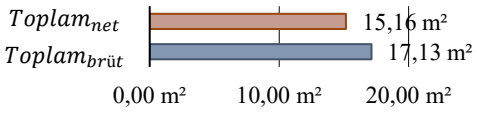
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Tek taraflı ▶ I tipi

Koridor

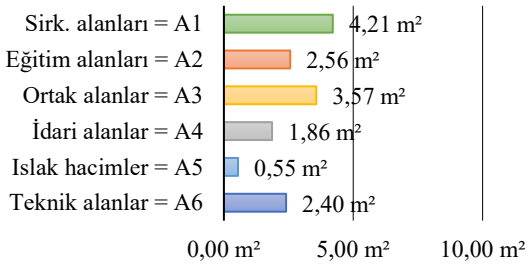
Derslik

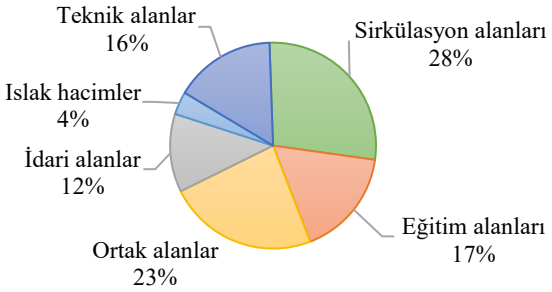
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

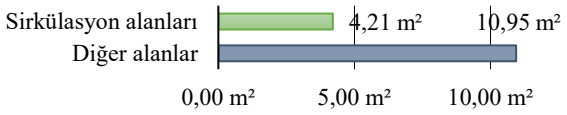

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}88$$

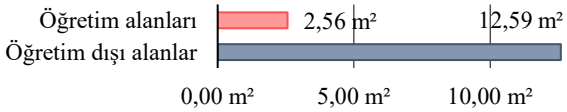
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

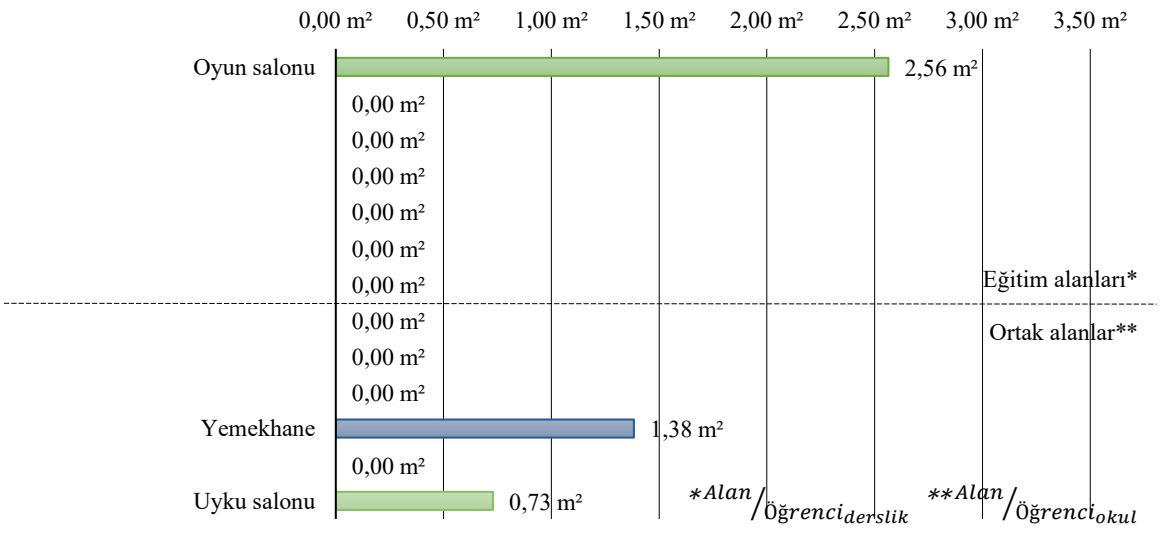

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}38$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}20$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.11. Örnek-11: 1998 ODTÜ 240 İÖ 240 öğrencilik ilköğretim okulu

Çizelge 3.14. Örnek-11 analizleri

Açıklama[23]

Proje kodu / tanımı: 1998 ODTÜ 240 İÖ
Bina tipi: İlköğretim okulu
Öğrenci sayısı: 240
Derslik sayısı: 8
Kat adedi: B+Z+2
Taban alanı (m²): 1.430
İnşaat alanı (m²): 4.180
Projeyi yapan: Orta Doğu Teknik Üniversitesi 2. Ekip

Mekân organizasyon analizi

Bodrum kat planı

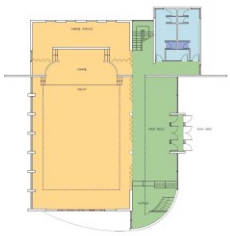
Zemin kat planı

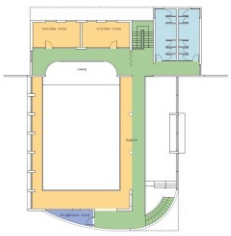
Birinci kat planı

İkinci kat planı

Zemin kat planı (ÇAŞ)

Birinci kat planı (ÇAŞ)

A_1 = Sirkülasyon alanları
A_2 = Eğitim alanları
A_3 = Ortak alanlar
A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
A_4 = İdari alanlar
A_5 = Islak hacimler
A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

[23] Maket fotoğrafı (Gedizlioğlu, 2003: 55).

Çizelge 3.14 (devam). Örnek-11 analizleri, ilköğretim okulu kısmı

Plan tipi analizi

Blok tip

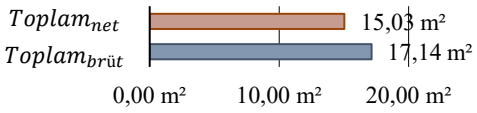
Kapalı avlu ▶ Avluya bitişik ▶ Tek taraflı

Avlu

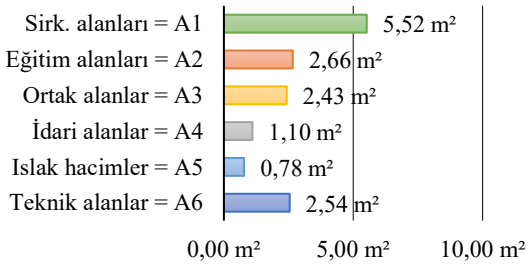
Derslik

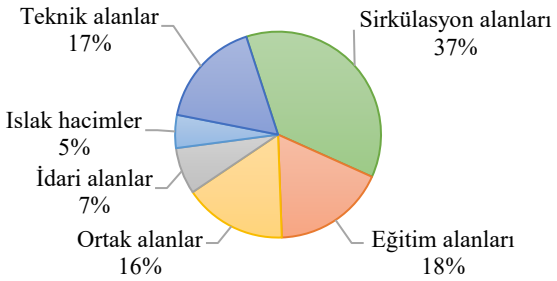
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

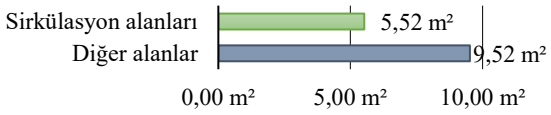

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}88$$

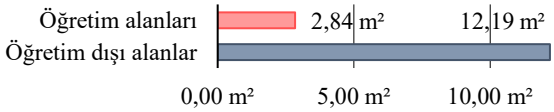
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

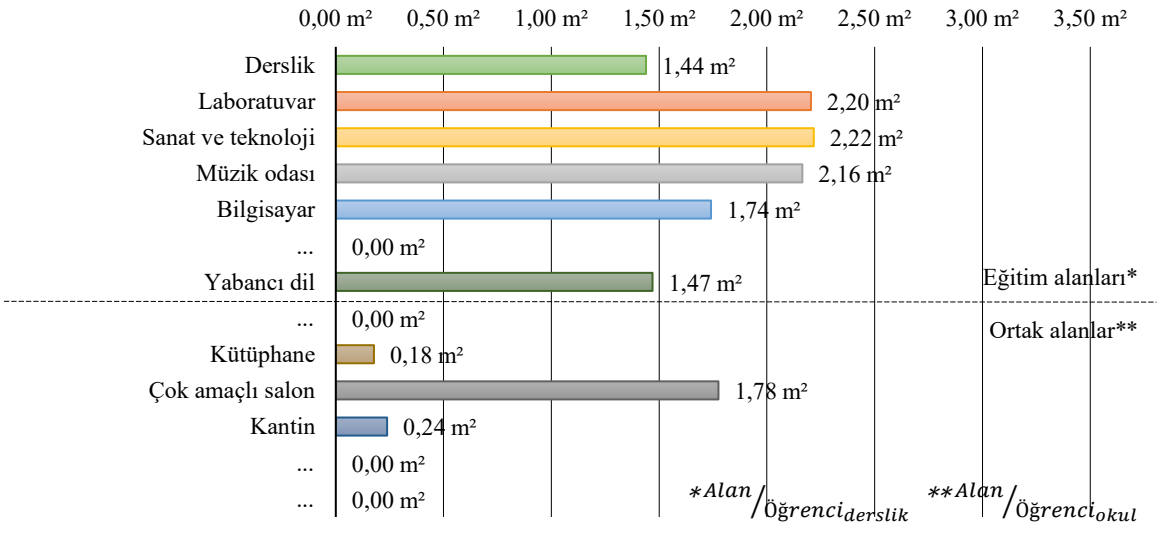

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}58$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}23$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

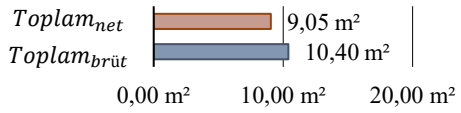

Çizelge 3.14 (devam). Örnek-11 analizleri, anaokulu kısmı

Plan tipi analizi

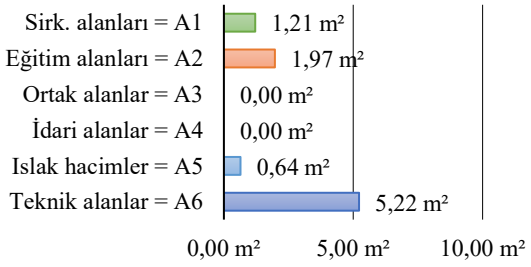
Analiz için yeter sayıda derslik bulunmadığından plan tipi analizine dahil edilmemiştir.

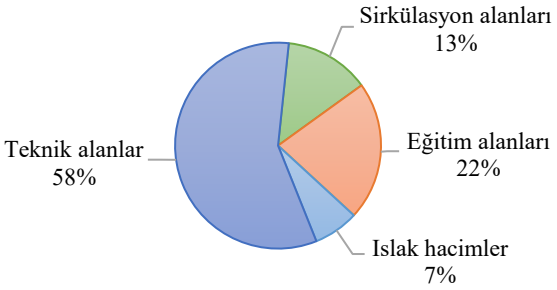
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

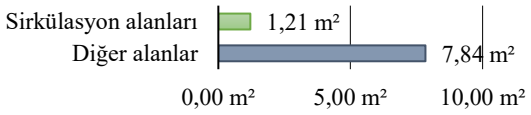

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}87$$

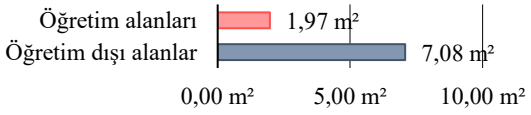
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

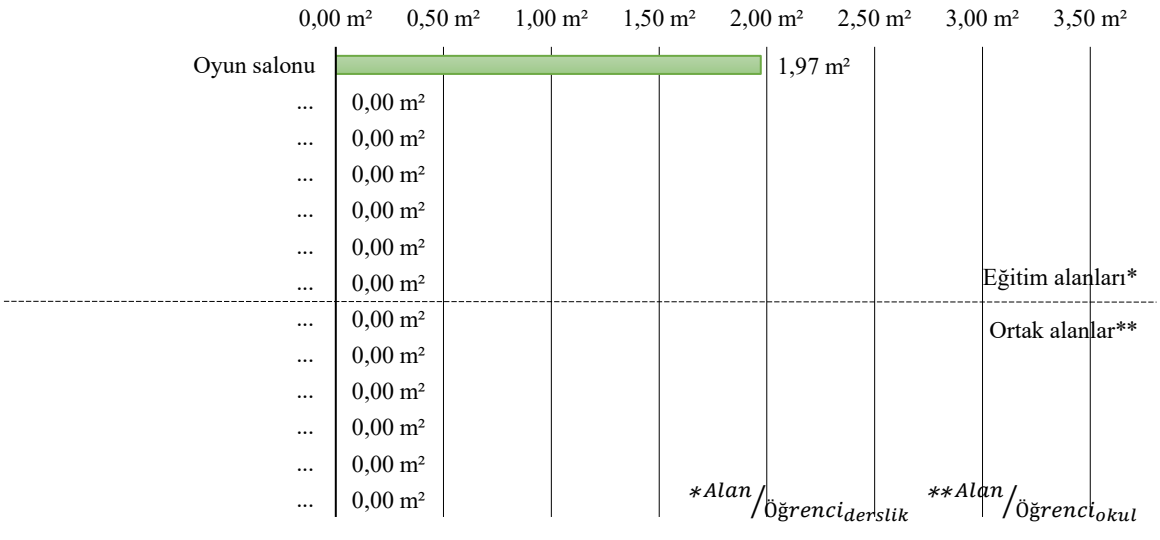

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}15$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}28$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.12. Örnek-12: 1998 GÜ 480 İÖ 3.3 480 öğrencilik ilköğretim okulu

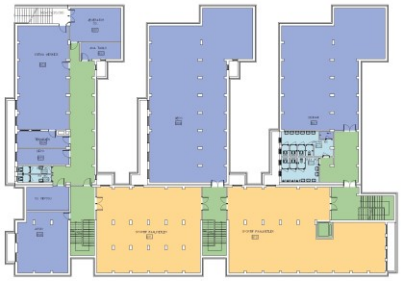
Çizelge 3.15. Örnek-12 analizleri

Açıklama[24]

Proje kodu / tanımı: 1998 GÜ 480 İÖ 3.3
Bina tipi: İlköğretim okulu
Öğrenci sayısı: 480
Derslik sayısı: 16
Kat adedi: B+Z+2
Taban alanı (m²): 1.671
İnşaat alanı (m²): 5.637
Projeyi yapan: Gazi Üniversitesi

Mekân organizasyon analizi

Bodrum kat planı

Zemin kat planı

Birinci kat planı

İkinci kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

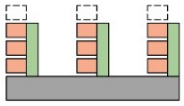
[24] Okul fotoğrafı (MEB, 2000: 60). Bu proje dönemi itibariyle ilköğretim okulları bünyesinde anaokulları da tesis edilmeye başlanmıştır. Fakat anaokullarının mekansal ihtiyaçları ve derslik kontenjanları ilköğretimden farklıdır. Bu sebeplerle, ilköğretim içindeki anaokulu kısımları 1998 tipi ve sonraki proje analizlerinde ayrıca ele alınmıştır.

Çizelge 3.15 (devam). Örnek-12 analizleri, ilköğretim okulu kısmı

Plan tipi analizi

Pavyon tip

Tarak tipi ▶ Tek taraflı

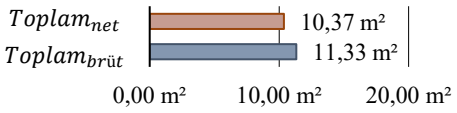

Ana koridor / fuaye

Koridor

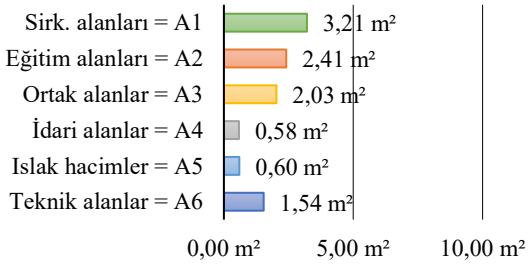
Derslik

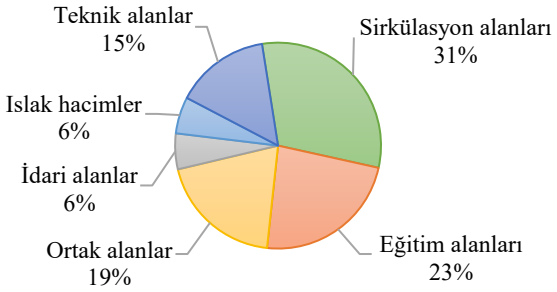
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

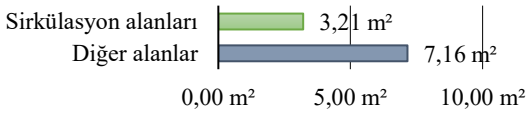

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}92$$

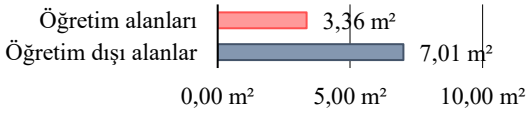
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

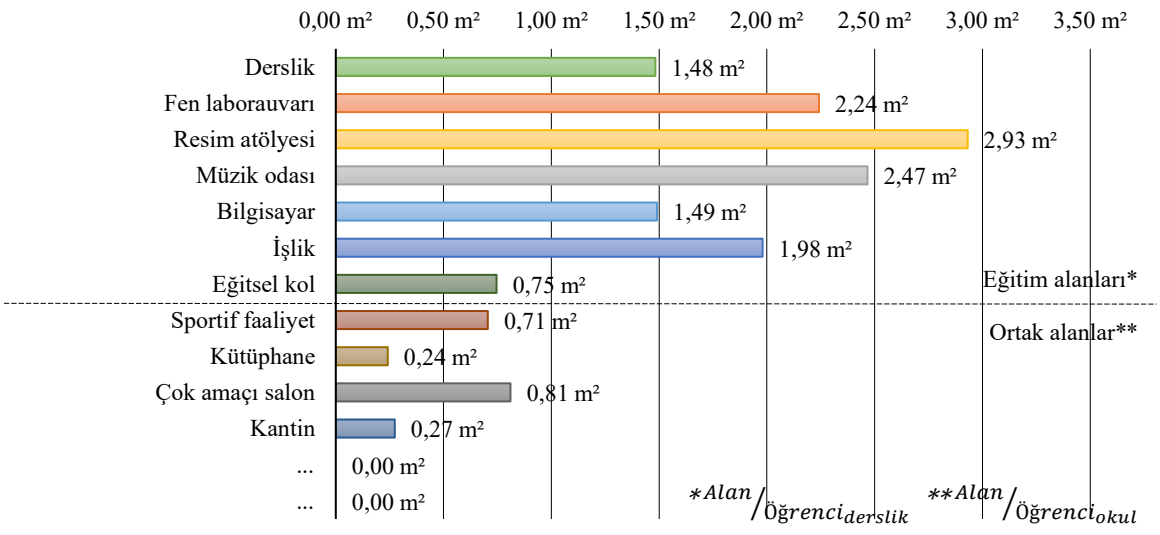

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}45$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}48$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

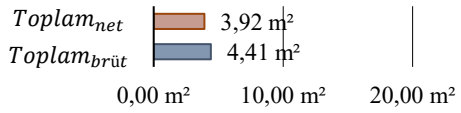

Çizelge 3.15 (devam). Örnek-12 analizleri, anaokulu kısmı

Plan tipi analizi

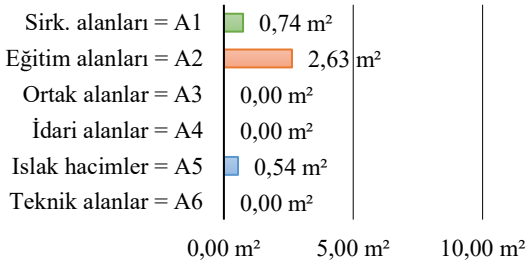
Analiz için yeter sayıda derslik bulunmadığından plan tipi analizine dahil edilmemiştir.

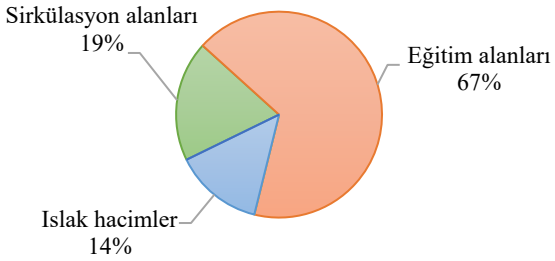
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

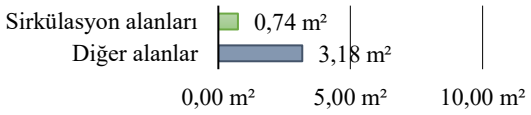

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}89$$

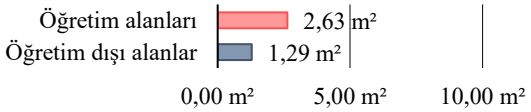
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

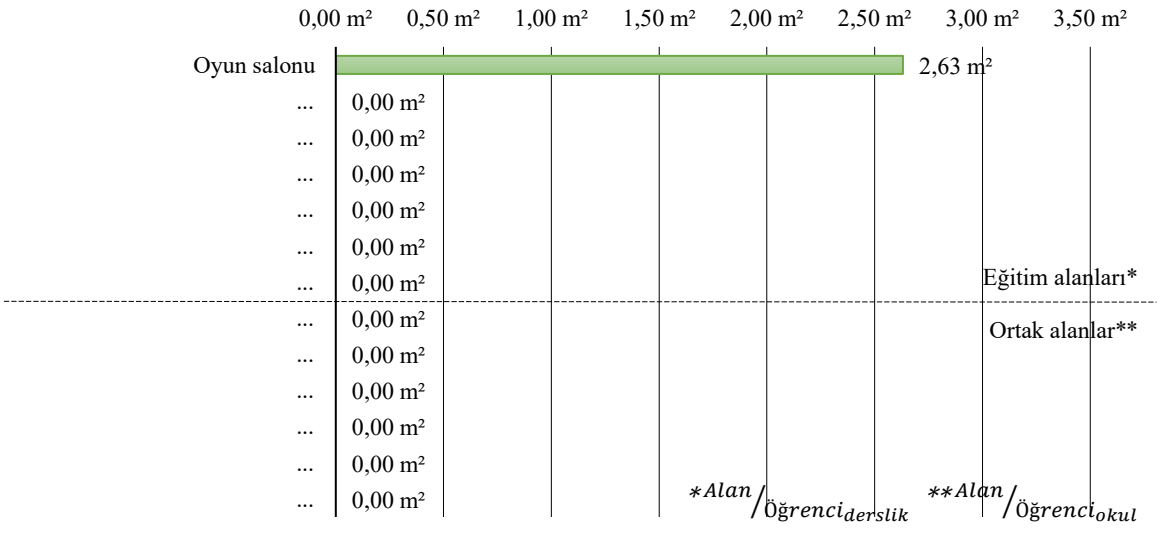

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}23$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 2{,}05$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.13. Örnek-13: 1998 İTÜ 960 İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu

Çizelge 3.16. Örnek-13 analizleri

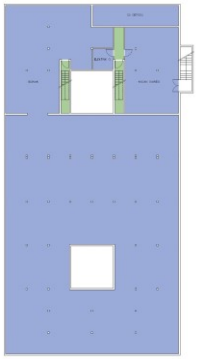
Açıklama[25]

Proje kodu / tanımı: 1998 İTÜ 960 İÖ
Bina tipi: İlköğretim okulu
Öğrenci sayısı: 960 (kabul edilen 840)
Derslik sayısı: 32
Kat adedi: B+Z+1
Taban alanı (m²): 3.651
İnşaat alanı (m²): 8.466
Projeyi yapan: İstanbul Teknik Üniversitesi 5. ekip

Mekân organizasyon analizi

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

Bodrum kat planı

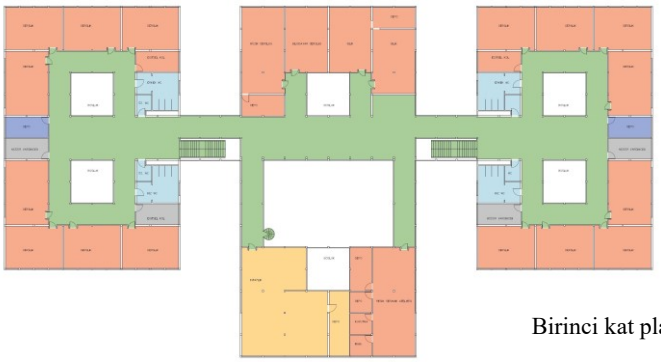
Zemin kat planı (YH)

Zemin kat planı

Birinci kat planı (YH)

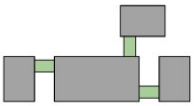
Birinci kat planı

[25] 1998 dönemi projelerinde derslikler 30 öğrenciliktir. Projede sayılan derslik sayısı 28'dir. Bu durumda, okulun adı 960 öğrencilik okul olmakla birlikte, toplam öğrenci sayısı 30 x 28 = 840 olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 3.16 (devam). Örnek-13 analizleri, ilköğretim okulu kısmı

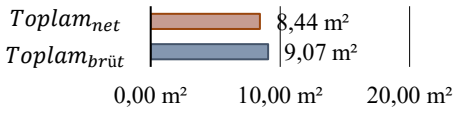
Plan tipi analizi

Blok yoğun tip
Eklemli bloklar

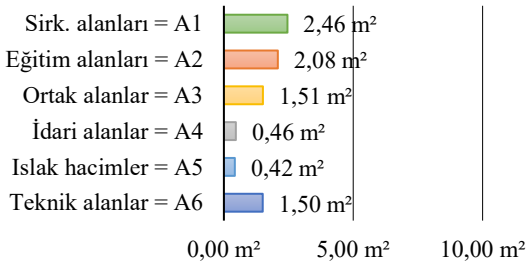
Blok
Koridor

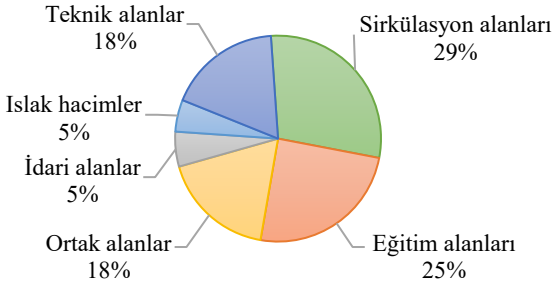
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

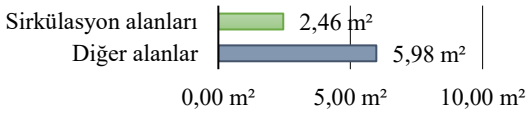

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}93$$

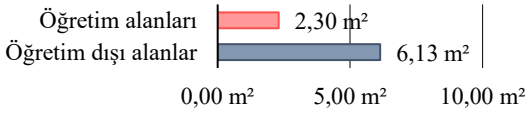
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

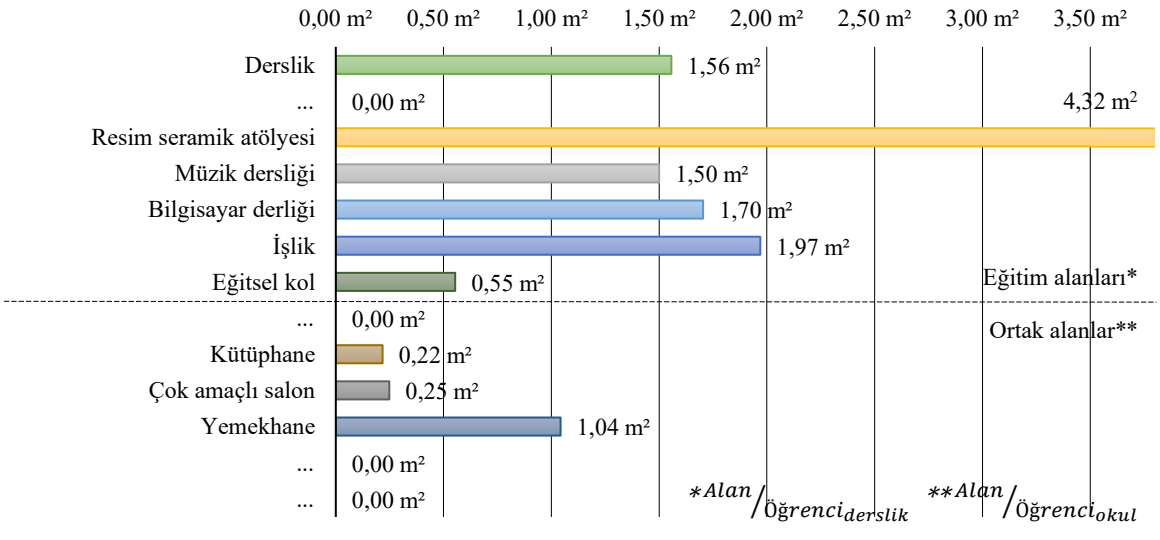

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}41$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}38$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

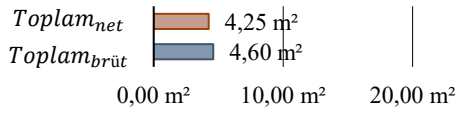

Çizelge 3.16 (devam). Örnek-13 analizleri, anaokulu kısmı

Plan tipi analizi

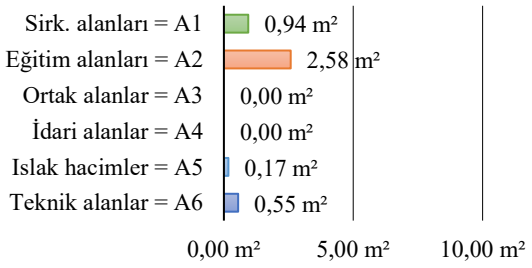
Analiz için yeter sayıda derslik bulunmadığından plan tipi analizine dahil edilmemiştir.

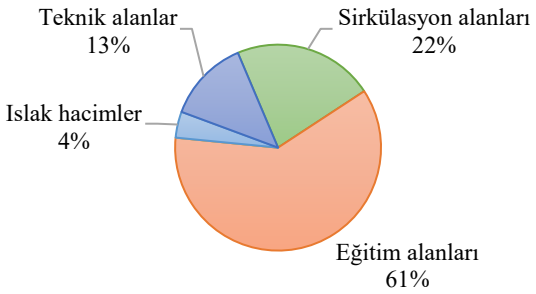
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

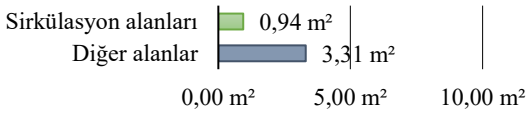

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}92$$

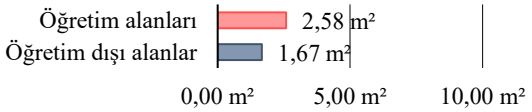
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

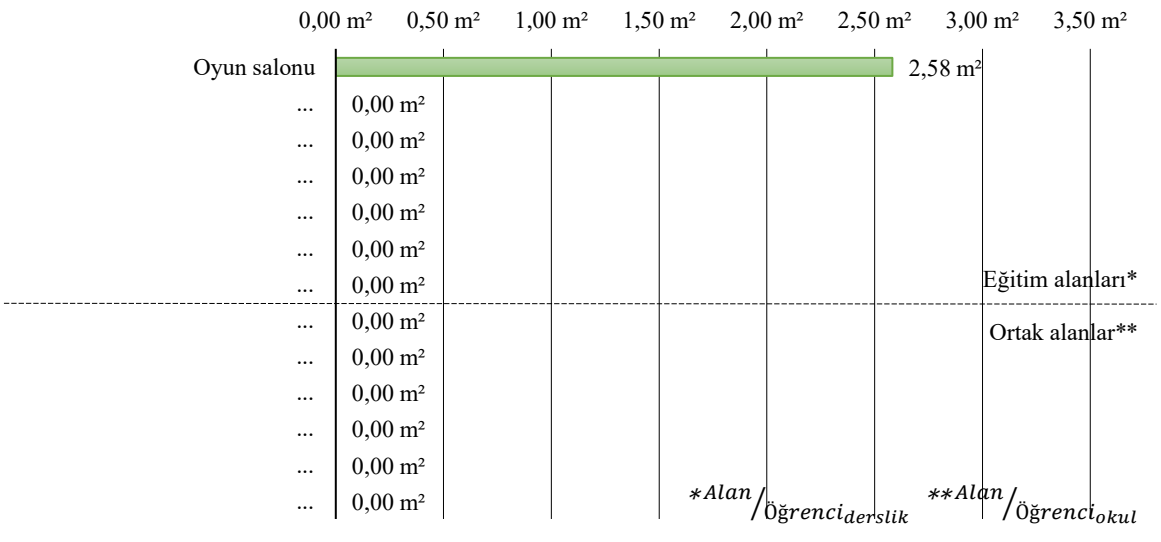

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}28$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 1{,}55$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.14. Örnek-14: 1998 MSÜ 960 İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu

Çizelge 3.17. Örnek-14 analizleri

Açıklama[26]

Proje kodu / tanımı: 1998 MSÜ 960 İÖ 960
Bina tipi: İlköğretim okulu
Öğrenci sayısı: 960 (kabul edilen 780)
Derslik sayısı: 32
Kat adedi: B+Z+3
Taban alanı (m²): 1.844
İnşaat alanı (m²): 6.644
Projeyi yapan: Mimar Sinan Üniversitesi 3. ekip

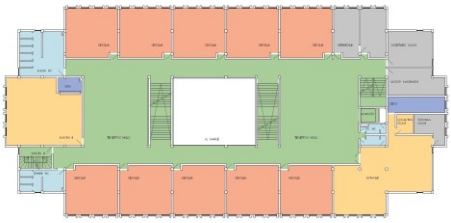
Mekân organizasyon analizi

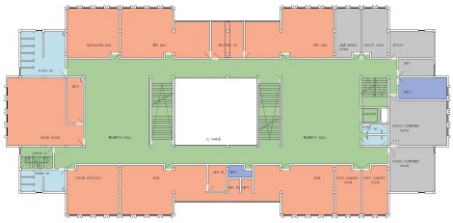
Bodrum kat planı

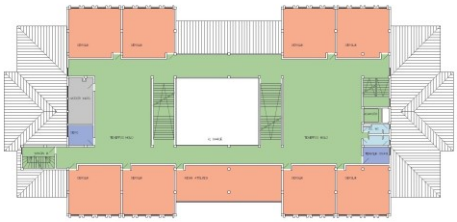
Zemin kat planı

Birinci kat planı

İkinci kat planı

Üçüncü kat planı

A_1 = Sirkülasyon alanları
A_2 = Eğitim alanları
A_3 = Ortak alanlar
A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
A_4 = İdari alanlar
A_5 = Islak hacimler
A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

[26] Okul fotoğrafı: Sincan İlkokulu, Ankara, 2024. Projede sayılan derslik sayısı 26'dır. Bu durumda, okulun adı 960 öğrencilik okul olsa da toplam öğrenci sayısı 30 öğrenci x 26 derslik = 780 olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 3.17 (devam). Örnek-14 analizleri, ilköğretim okulu kısmı

Plan tipi analizi

Blok tip

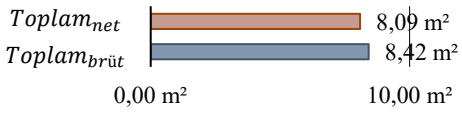
Kapalı avlu ▶ Avluya bitişik ▶ Tek taraflı

Avlu

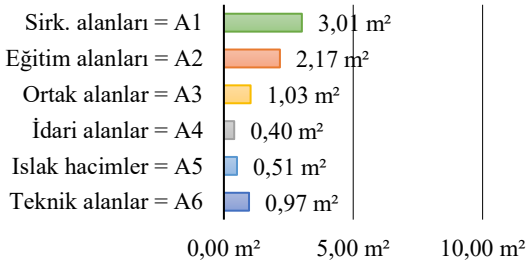
Derslik

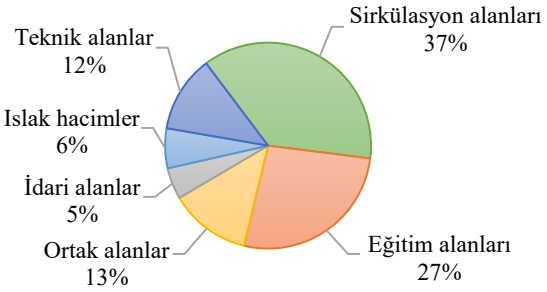
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

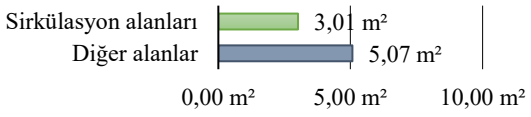

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}96$$

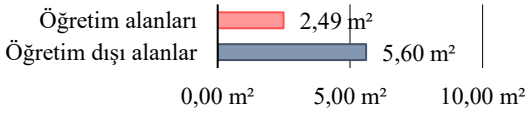
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

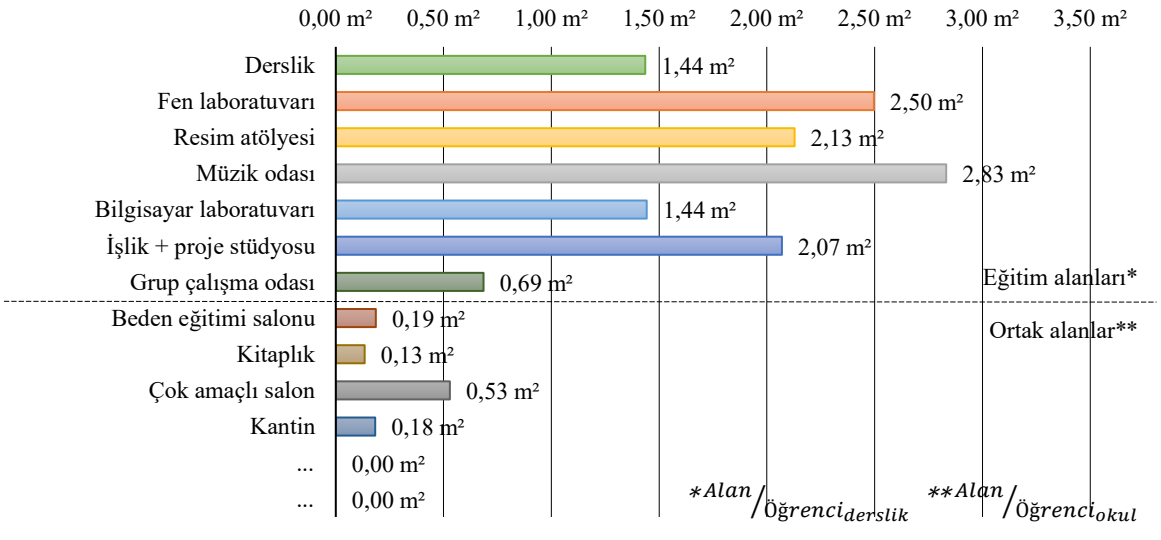

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}59$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}44$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

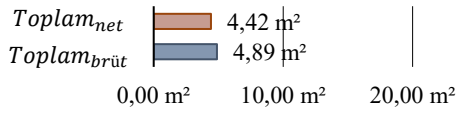

Çizelge 3.17 (devam). Örnek-14 analizleri, anaokulu kısmı

Plan tipi analizi

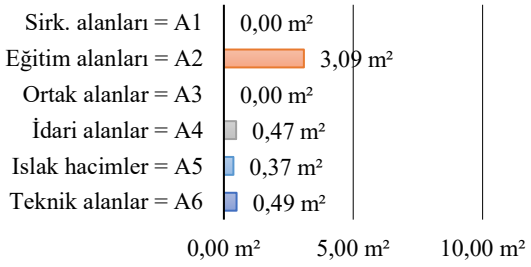
Analiz için yeter sayıda derslik bulunmadığından plan tipi analizine dahil edilmemiştir.

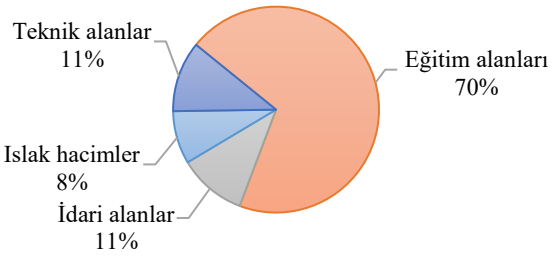
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

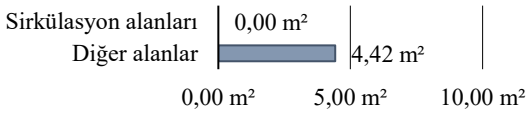

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}91$$

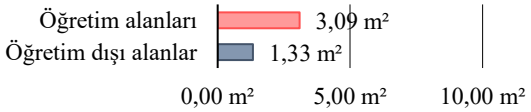
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

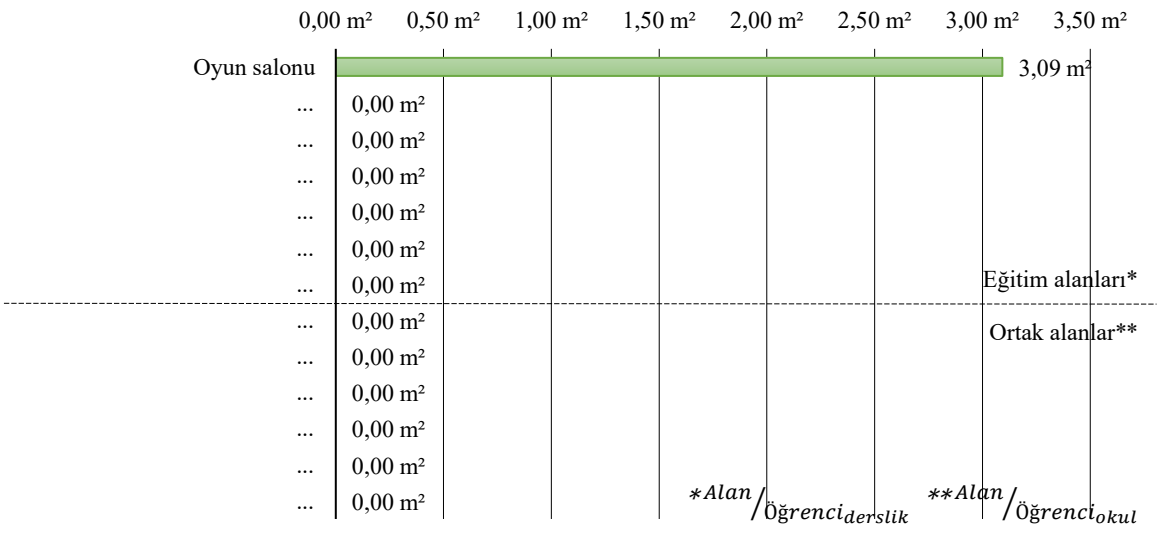

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}00$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 2{,}32$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.15. Örnek-15: 1998 EÜ 1200 YIBO 1200 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu

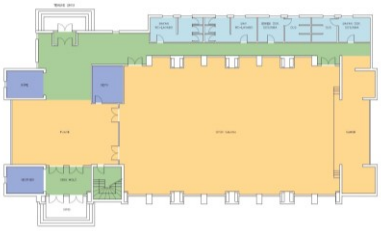
Çizelge 3.18. Örnek-15 analizleri

Açıklama[27]

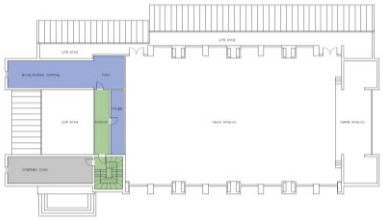
Proje kodu / tanımı: 1998 EÜ 1200 YIBO
Bina tipi: İlköğretim okulu
Öğrenci sayısı: 1.200 (kabul edilen 1.140)
Derslik sayısı: 40
Kat adedi: –
Taban alanı (m²): 8.865
İnşaat alanı (m²): 18.840
Projeyi yapan: Erciyes Üniversitesi

Mekân organizasyon analizi

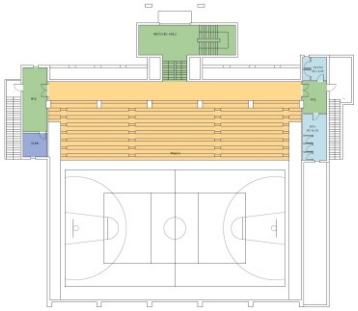
Zemin kat planı (ÇAS)

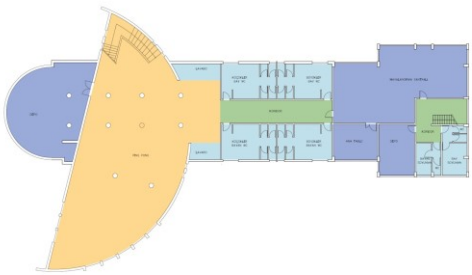
Birinci kat planı (ÇAS)

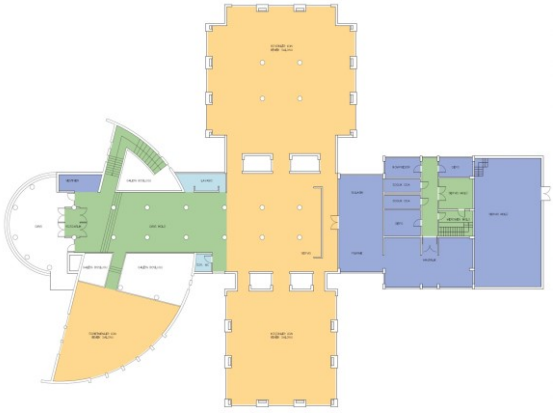
Zemin kat planı (SS)

Birinci kat planı (SS)

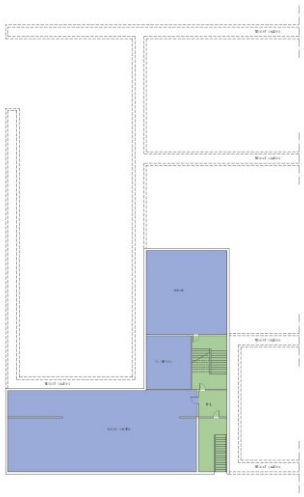
Zemin kat planı (YH)

Birinci kat planı (YH)

[27] Okul fotoğrafı (UBM, t.y.). Projede sayılan derslik sayısı 38'dir. Bu durumda, okulun adı 1.200 öğrencilik okul olsa da toplam öğrenci sayısı 30 öğrenci x 38 derslik = 1.140 olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 3.18 (devam). Örnek-15 analizleri

Bodrum kat planı

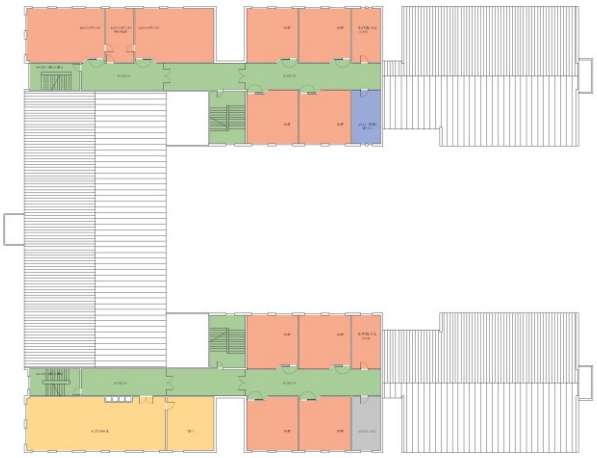
Zemin kat planı

Birinci kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

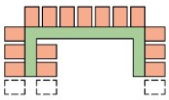
İkinci kat planı

Çizelge 3.18 (devam). Örnek-15 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

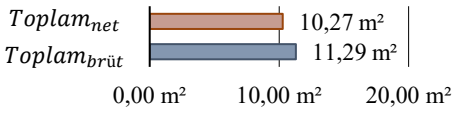
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Tek ve çift taraflı

Koridor

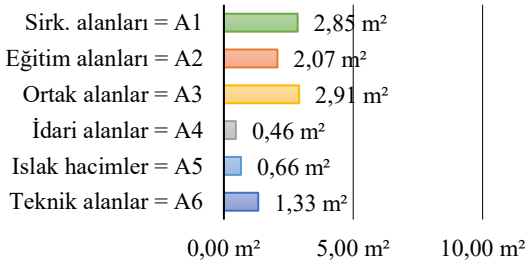
Derslik

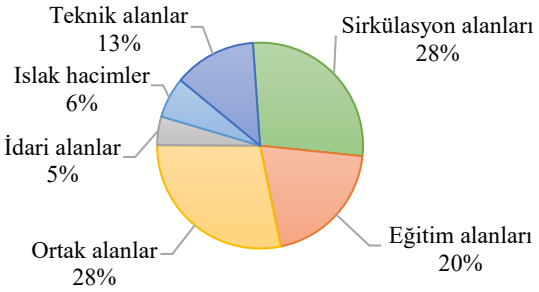
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

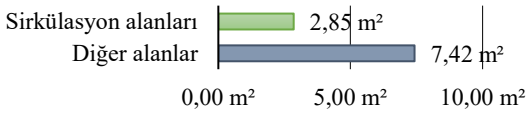

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}91$$

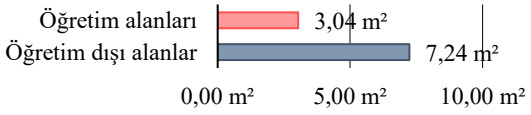
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

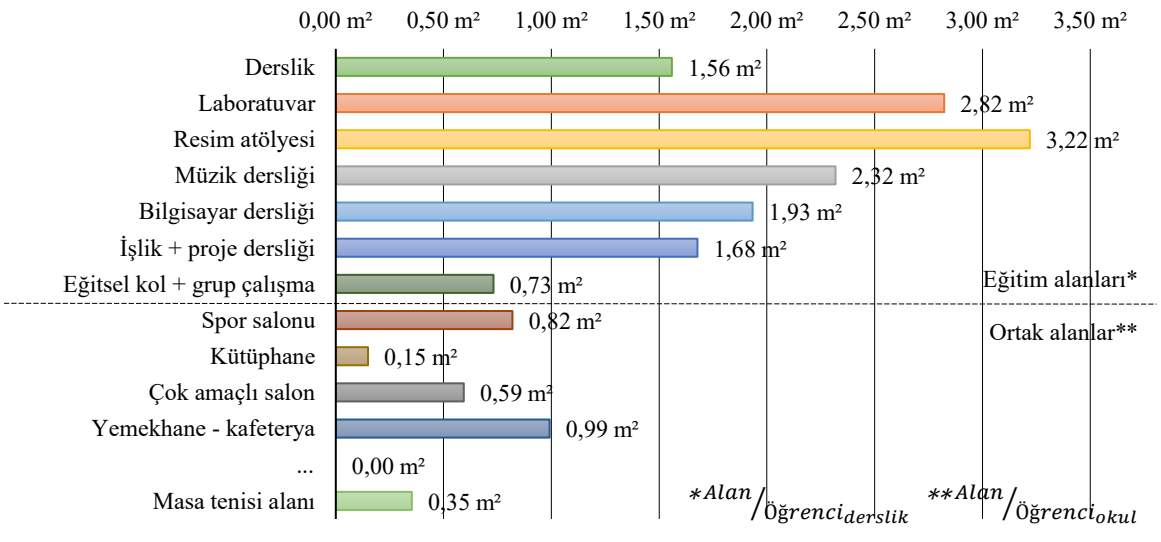

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}38$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}42$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.16. Örnek-16: MEB.2000.04 12 derslikli lise

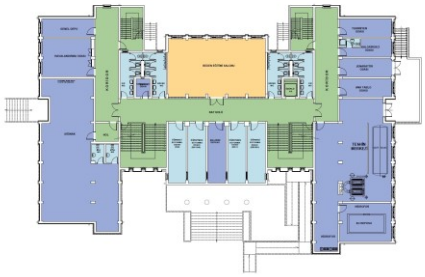
Çizelge 3.19. Örnek-16 analizleri

Açıklama[28]

Proje kodu / tanımı: MEB.2000.04 12 derslikli lise
Bina tipi: Lise
Öğrenci sayısı: 360
Derslik sayısı: 12
Kat adedi: B+Z+3
Taban alanı (m²): 1.078
İnşaat alanı (m²): 5.469
Projeyi yapan: UBM – Prota – Promim

Mekân organizasyon analizi

Bodrum kat planı

Zemin kat planı

Birinci kat planı

İkinci kat planı

Üçüncü kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

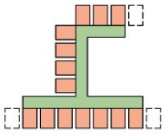
[28] Okul fotoğrafı: Seferihisar İMKB Mesleki Ve Teknik Anadolu Lisesi, İzmir (MEB İzmir, 2012).

Çizelge 3.19 (devam). Örnek-16 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

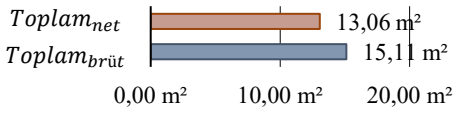
Açık ▶ Çoklu doğrusal ▶ Tek taraflı

Koridor

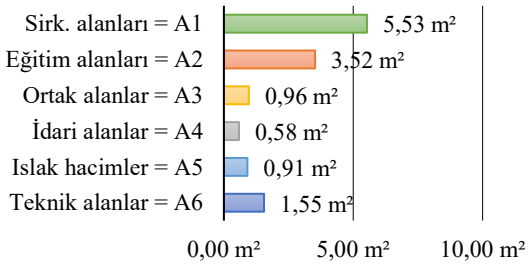
Derslik

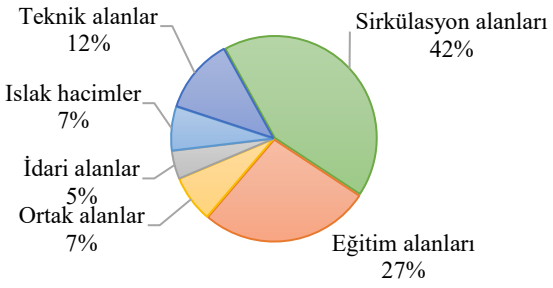
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

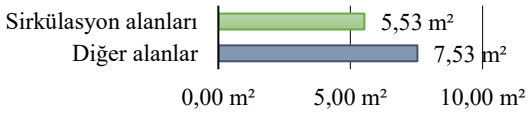

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}86$$

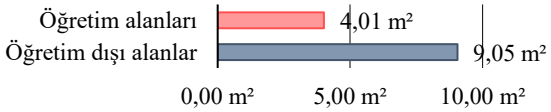
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

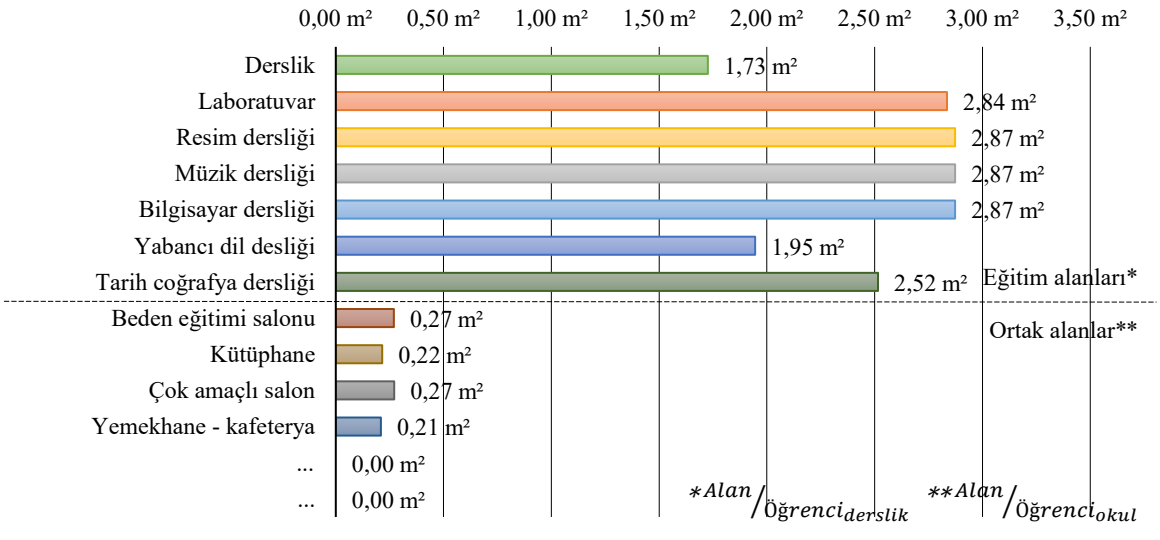

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}73$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}44$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.17. Örnek-17: MEB.2000.05 12 derslikli lise

Çizelge 3.20. Örnek-17 analizleri

Açıklama[29]

Proje kodu / tanımı: MEB.2000.05 12 derslikli lise
Bina tipi: Lise
Öğrenci sayısı: 360
Derslik sayısı: 12
Kat adedi: B+Z+3
Taban alanı (m²): 883
İnşaat alanı (m²): 4.513
Projeyi yapan: Yüksel Proje

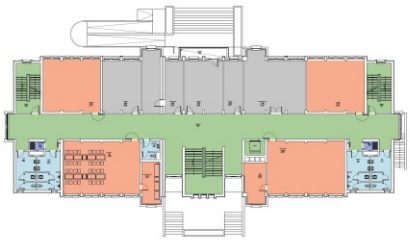
Mekân organizasyon analizi

Bodrum kat planı

Zemin kat planı

Birinci kat planı

İkinci kat planı

Üçüncü kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

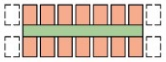
[29] Okul fotoğrafı: Sümbül Anadolu Lisesi, Hakkari (MEB Hakkari, t.y.).

Çizelge 3.20 (devam). Örnek-17 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

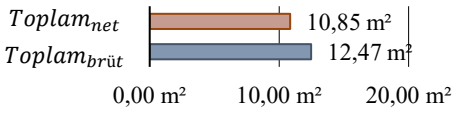
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Çift taraflı ▶ I tipi

Koridor

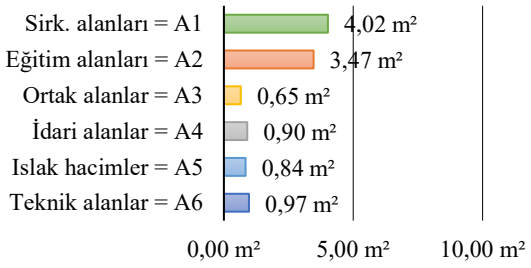
Derslik

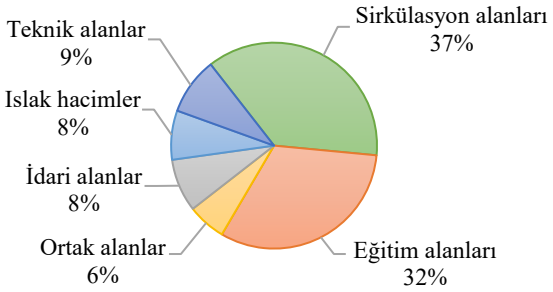
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

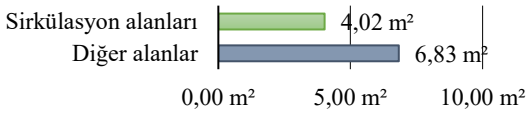

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}87$$

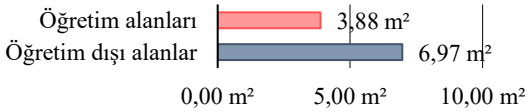
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

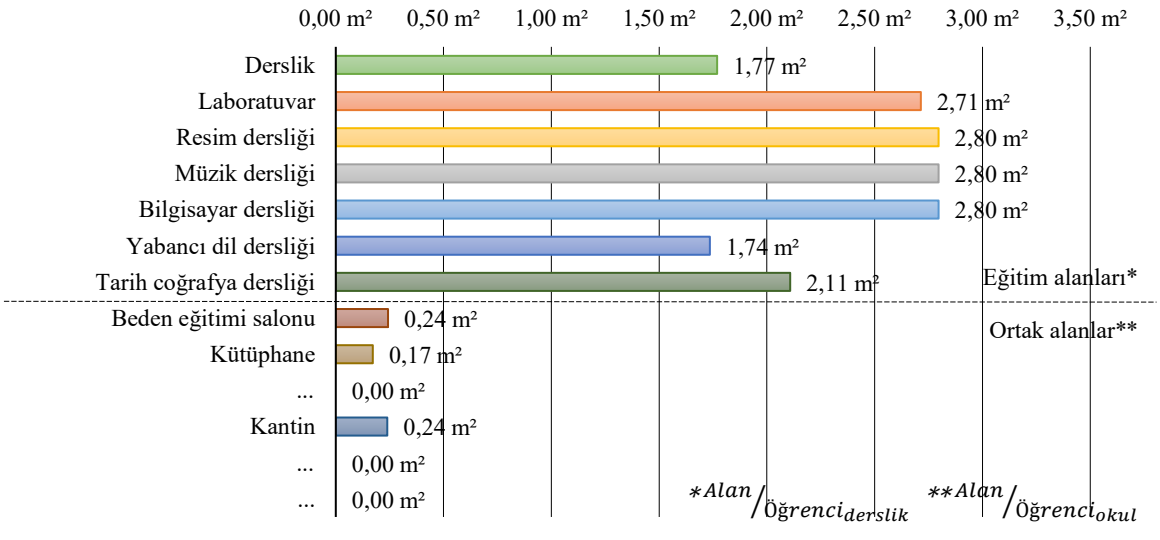

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}59$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}56$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.18. Örnek-18: MEB.2000.12 24 derslikli lise

Çizelge 3.21. Örnek-18 analizleri

Açıklama[30]

Proje kodu / tanımı: MEB.2000.12 24 derslikli lise
Bina tipi: Lise
Öğrenci sayısı: 720
Derslik sayısı: 24
Kat adedi: B+Z+3
Taban alanı (m²): 1.625
İnşaat alanı (m²): 8.098
Projeyi yapan: Metroplan

Mekân organizasyon analizi

Bodrum kat planı

Zemin kat planı

Birinci kat planı

İkinci kat planı

Üçüncü kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

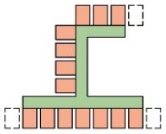
[30] Okul fotoğrafı: Fatih Anadolu Lisesi, Kütahya (MEB Kütahya, t.y.).

Çizelge 3.21 (devam). Örnek-18 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

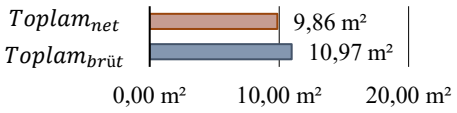
Açık ▶ Çoklu doğrusal ▶ Tek taraflı

Koridor

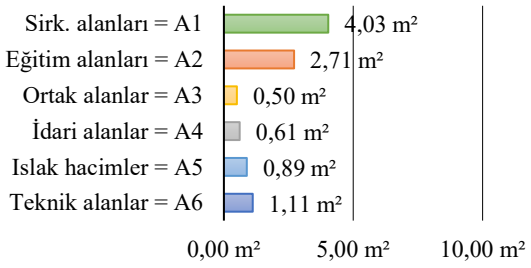
Derslik

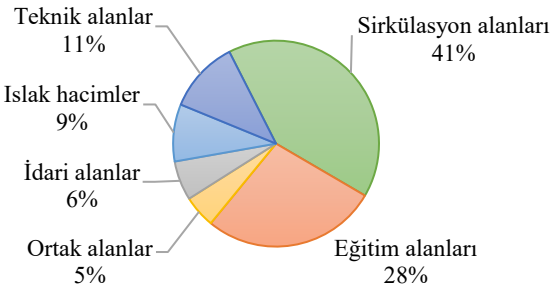
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

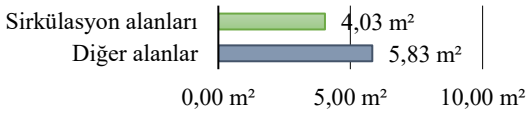

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}90$$

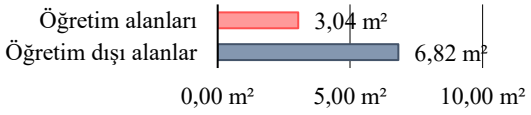
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

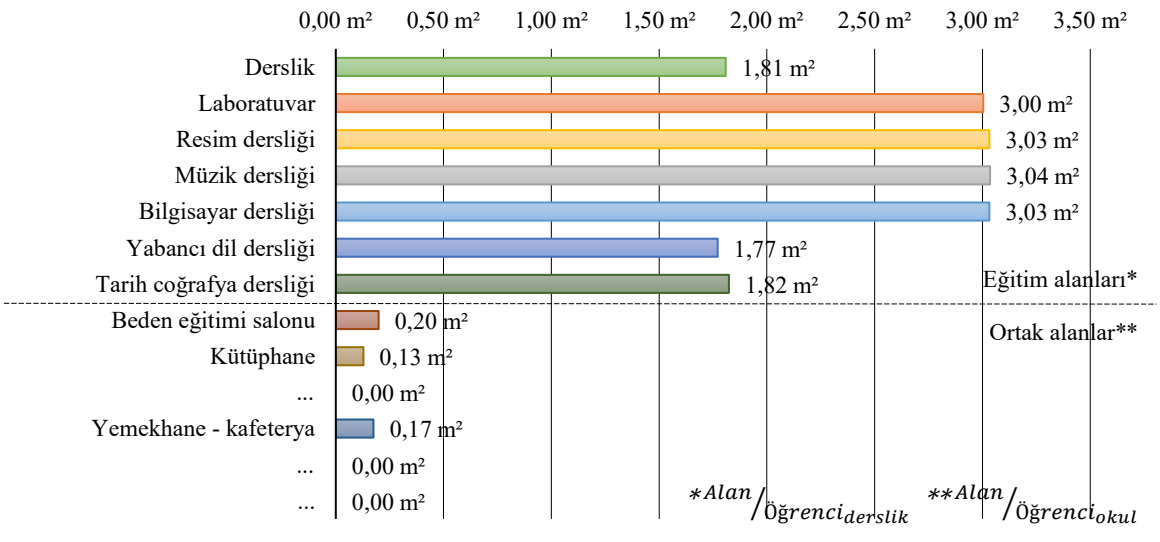

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}69$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}45$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.19. Örnek-19: MEB.2004.46 16 derslikli ilköğretim okulu

Çizelge 3.22. Örnek-19 analizleri

Açıklama[31]

Proje kodu / tanımı: MEB.2004.46 16 derslikli İÖO
Bina tipi: İlköğretim okulu
Öğrenci sayısı: 480
Derslik sayısı: 16
Kat adedi: B+Z+1
Taban alanı (m²): 1.675
İnşaat alanı (m²): 5.212
Projeyi yapan: Prokon – Beşer

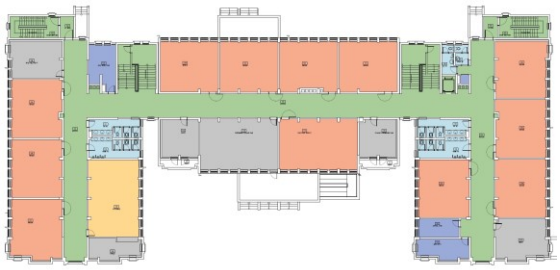
Mekân organizasyon analizi

Bodrum kat planı

Zemin kat planı

Birinci kat planı

A_1 = Sirkülasyon alanları
A_2 = Eğitim alanları
A_3 = Ortak alanlar
A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
A_4 = İdari alanlar
A_5 = Islak hacimler
A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

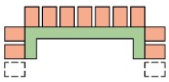
[31] Okul fotoğrafı: Halit Evin İmam Hatip Ortaokulu ve Anadolu İmam Hatip Lisesi, Erenler, Sakarya (MEB Sakarya, 2022). Okul tasarımı her ne kadar ilköğretim kademesi için gerçekleştirilmiş olsa da okulun tamamlandığı tarih olan 2015-2016 eğitim ve öğretim yılı itibariyle eğitim sistemi değişmiş olup, bu tarihte Türkiye'de ilköğretim okulu bulunmamaktadır. Dolayısıyla okul binası, ortaokul ve lise kademelerine uyarlanarak kullanılmıştır.

Çizelge 3.22 (devam). Örnek-19 analizleri, ilköğretim okulu kısmı

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

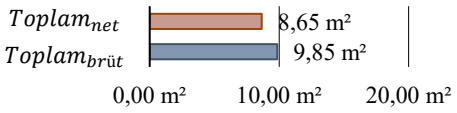
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Tek taraflı ▶ Π tipi

Koridor

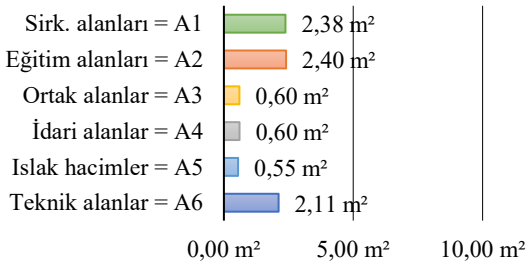
Derslik

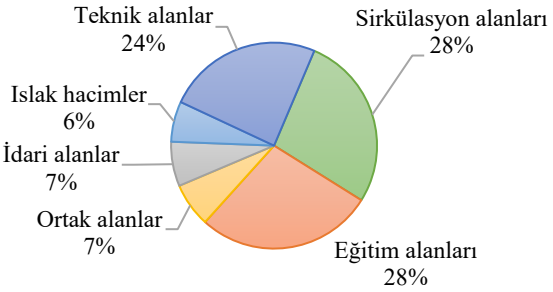
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

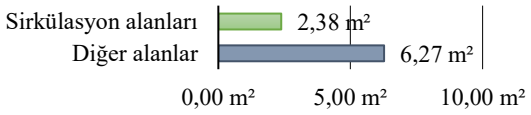

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}88$$

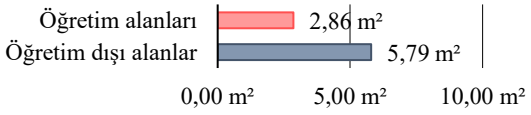
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

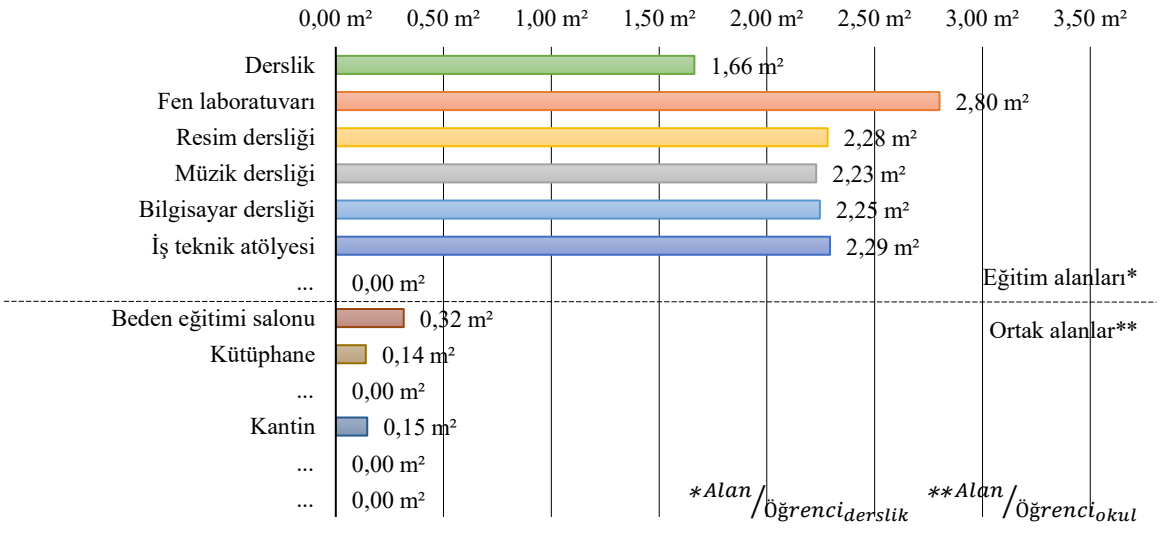

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}38$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}49$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

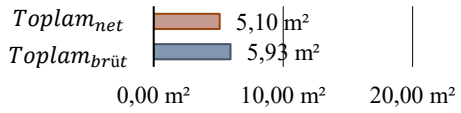

Çizelge 3.22 (devam). Örnek-19 analizleri, anaokulu kısmı

Plan tipi analizi

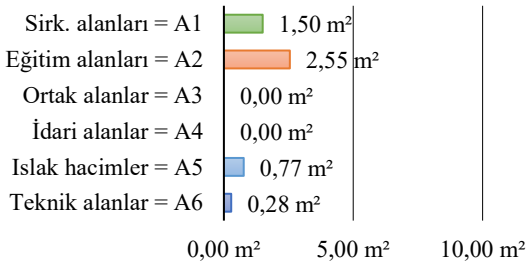
Analiz için yeter sayıda derslik bulunmadığından plan tipi analizine dahil edilmemiştir.

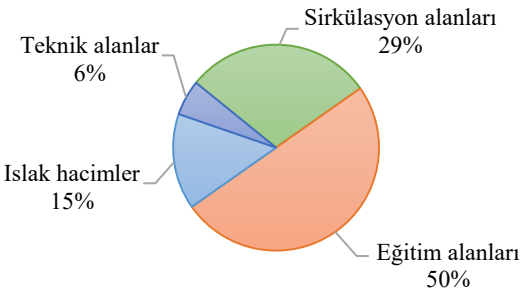
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

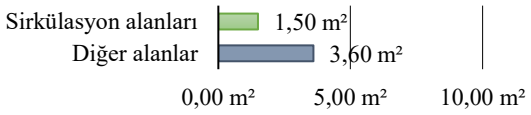

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}86$$

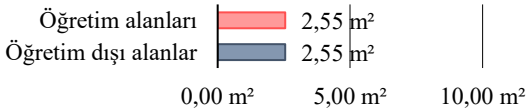
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

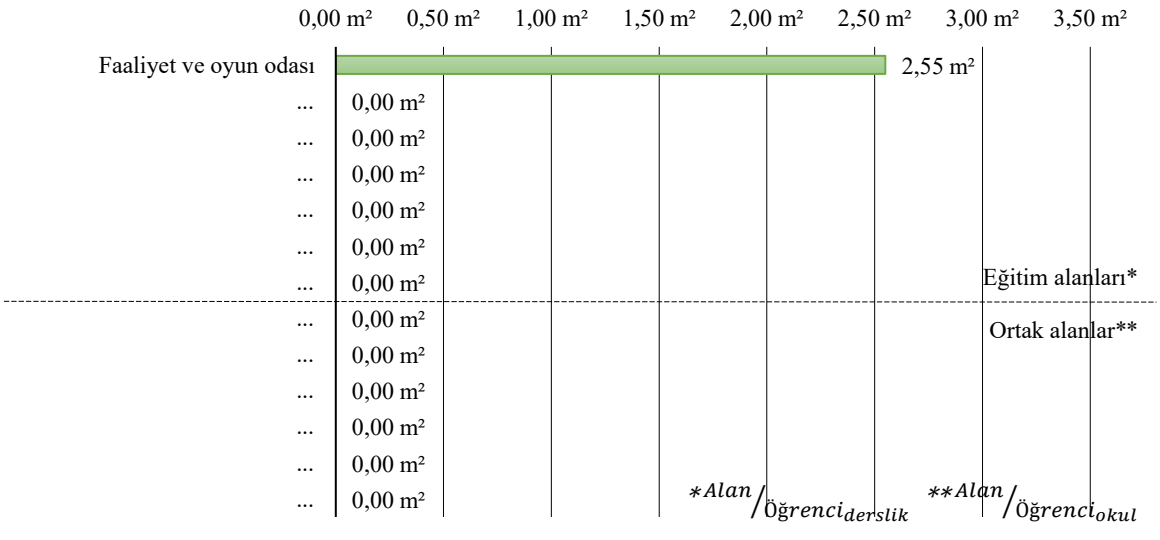

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}42$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 1{,}00$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.20. Örnek-20: MEB.2004.48 16 derslikli ilköğretim okulu

Çizelge 3.23. Örnek-20 analizleri

Açıklama[32]

Proje kodu / tanımı: MEB.2004.48 16 derslikli İÖO
Bina tipi: İlköğretim okulu
Öğrenci sayısı: 480
Derslik sayısı: 16
Kat adedi: B+Z+3
Taban alanı (m²): 893
İnşaat alanı (m²): 4.469
Projeyi yapan: Yüksel Proje

Mekân organizasyon analizi

Bodrum kat planı

Zemin kat planı

Birinci kat planı

İkinci kat planı

Üçüncü kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

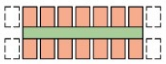
[32] Okul fotoğrafı: Özdil İmam Hatip Ortaokulu, Yomra, Trabzon (MEB Trabzon, t.y.). Tip projede beden eğitimi salonu ve çok amaçlı salon fonksiyonları aynı mekânda birleştirilmiştir.

Çizelge 3.23 (devam). Örnek-20 analizleri, ilköğretim okulu kısmı

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

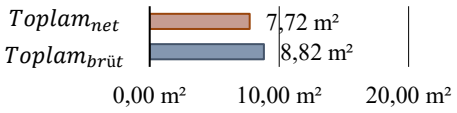
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Çift taraflı ▶ I tipi

Koridor

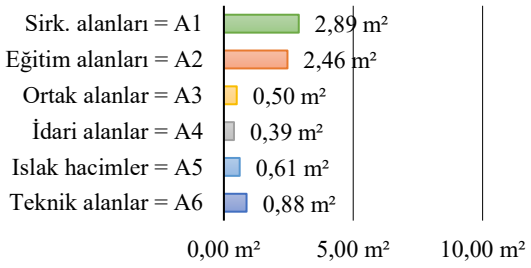
Derslik

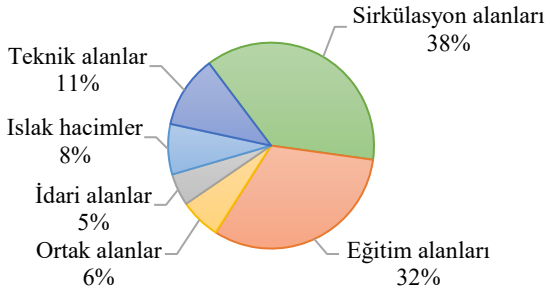
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

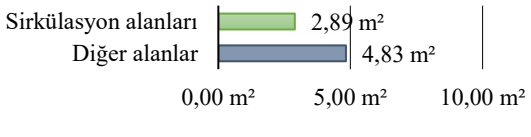

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}88$$

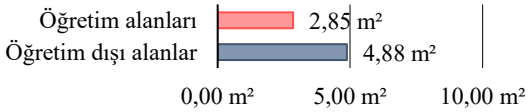
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

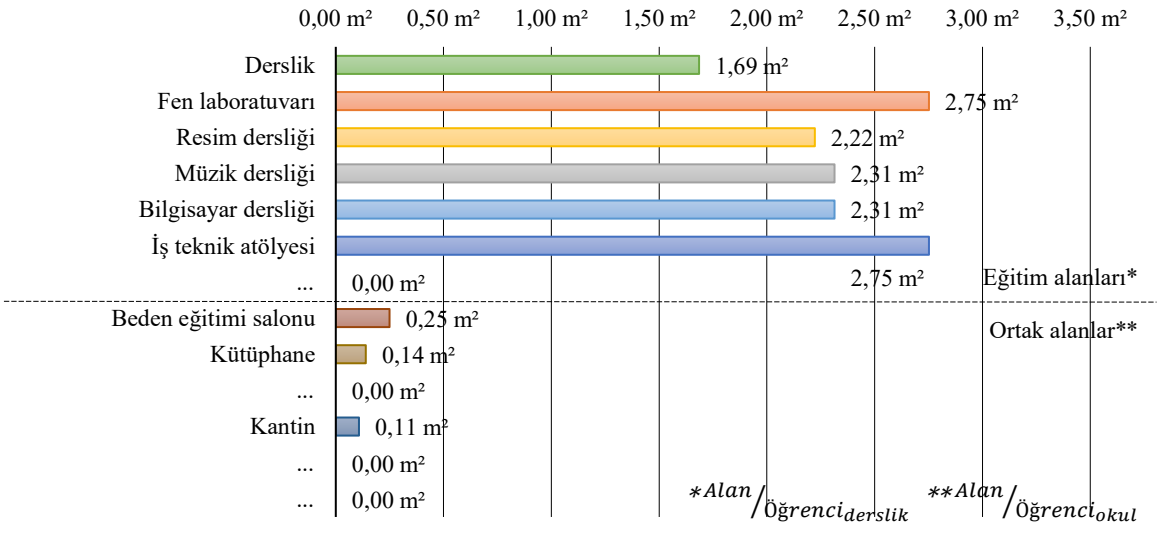

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}60$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}58$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

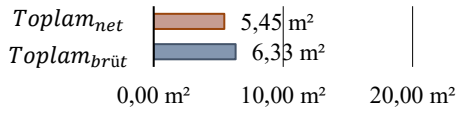

Çizelge 3.23 (devam). Örnek-20 analizleri, anaokulu kısmı

Plan tipi analizi

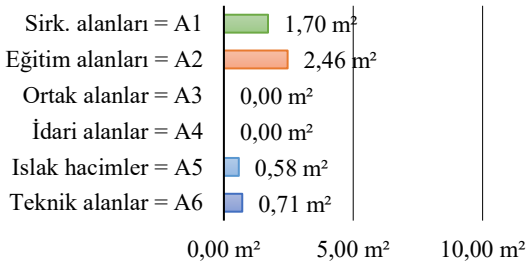
Analiz için yeter sayıda derslik bulunmadığından plan tipi analizine dahil edilmemiştir.

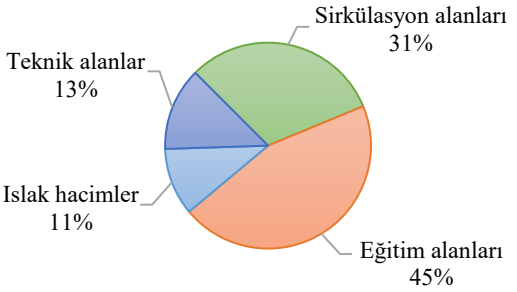
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

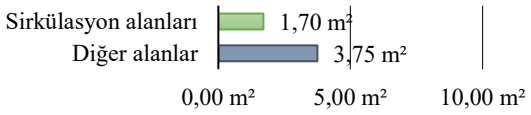

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}86$$

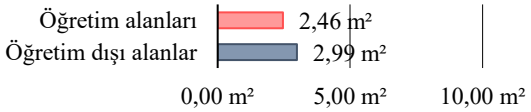
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

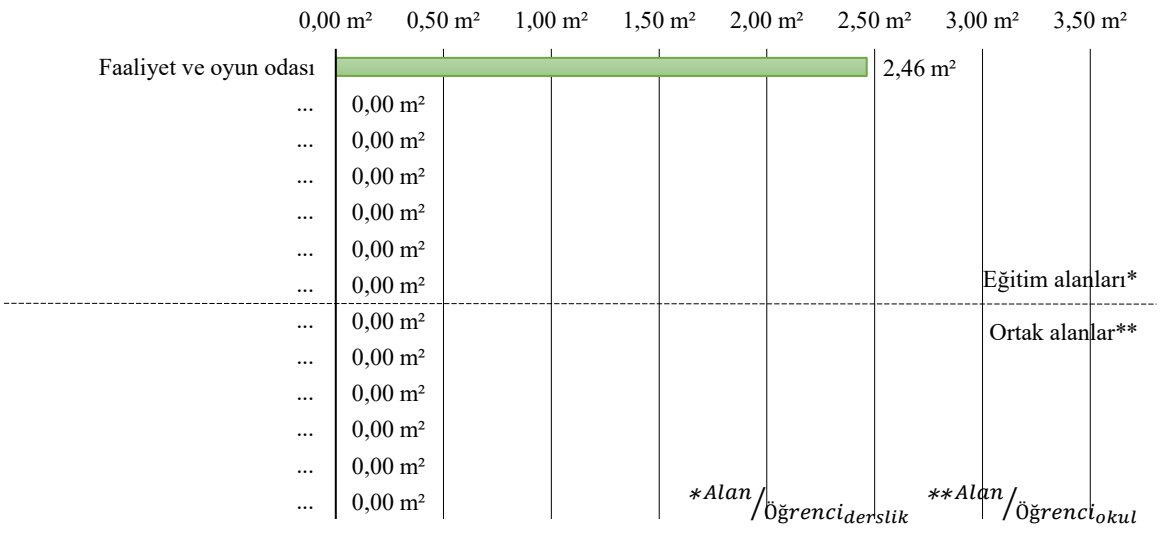

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}45$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}82$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.21. Örnek-21: MEB.2004.59 anaokulu (büyük tip)

Çizelge 3.24. Örnek-21 analizleri

Açıklama[33]

Proje kodu / tanımı: MEB.2004.59 anaokulu (büyük tip)
Bina tipi: Anaokulu
Öğrenci sayısı: 120
Derslik sayısı: 6
Kat adedi: B+Z+1
Taban alanı (m²): 604
İnşaat alanı (m²): 1.822
Projeyi yapan: Prokon – Beşer

Mekân organizasyon analizi

Bodrum kat planı

Zemin kat planı

Birinci kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

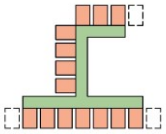
[33] Okul fotoğrafı: Akdeniz Anaokulu, Seyhan, Adana (MEB Adana, t.y.). Tip projede yemekhane aynı zamanda çok amaçlı salon olarak kullanılmak üzere planlamıştır.

Çizelge 3.24 (devam). Örnek-21 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

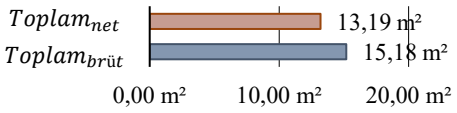
Açık ▶ Çoklu doğrusal ▶ Tek taraflı

Koridor

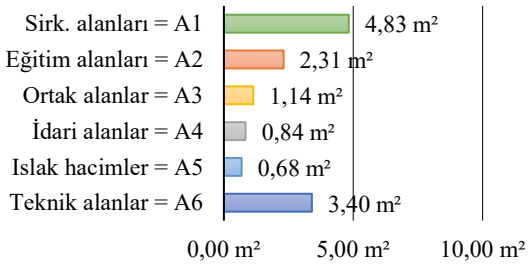
Derslik

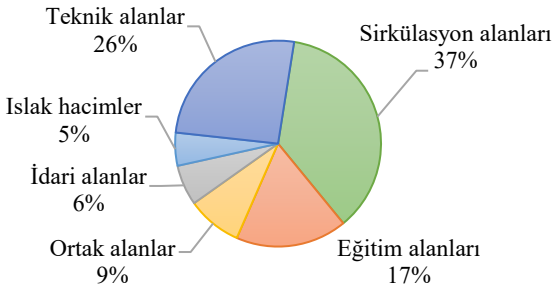
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

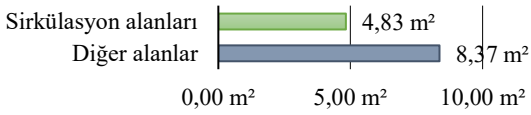

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}87$$

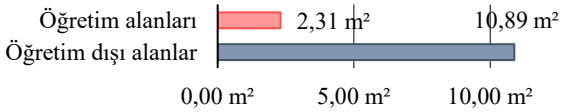
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

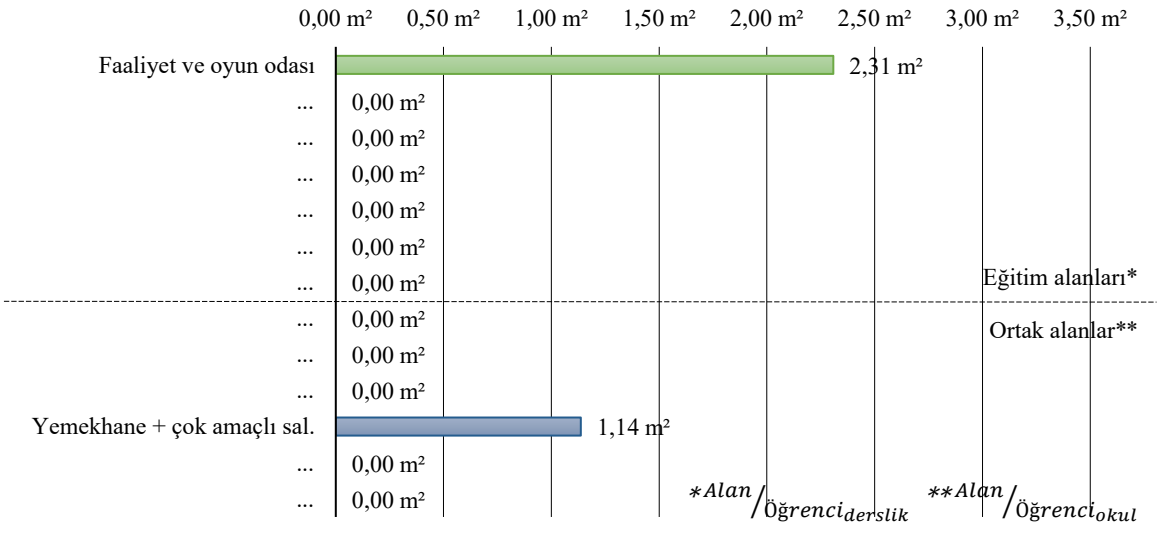

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}58$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}21$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.22. Örnek-22: MEB.2014.12 Lİ 12 derslikli lise

Çizelge 3.25. Örnek-22 analizleri

Açıklama[34]

Proje kodu / tanımı: MEB.2014.12 Lİ
Bina tipi: Lise
Öğrenci sayısı: 32 (kabul edilen) x 12 = 384
Derslik sayısı: 12
Kat adedi: B+Z+2
Taban alanı (m²): 1.339
İnşaat alanı (m²): 3.901
Projeyi yapan: Atabaş Mimarlık

Mekân organizasyon analizi

Bodrum kat planı

Zemin kat planı

Birinci kat planı

İkinci kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

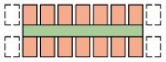
[34] 2014 öncesinde Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde "talep olması halinde ibadet ihtiyaçlarını karşılayacak uygun mekân ayrılabilir" denilirken (MEB, 2013, madde. 99) 2014 değişikliğiyle "okulda, ibadet ihtiyacı için doğal aydınlatmalı uygun mekân ayrılır" denilerek ibadethane mekânı ortaöğretim kademesi için zorunlu hale gelmiştir. Böylece, MEB.2014 projeleriyle birlikte mescitler orta öğretim kurumlarının tasarımında zorunlu unsur durumuna gelmiştir. Tip projede bazı derslikler 32 ve bazı dersliklerse 30 öğrenci için tefriş edilmiştir. Büyük çoğunluk 32 öğrencilik olduğu için hesaplamalarda dersliklerin 32 öğrencilik olduğu kabul edilmiştir.

Çizelge 3.25 (devam). Örnek-22 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

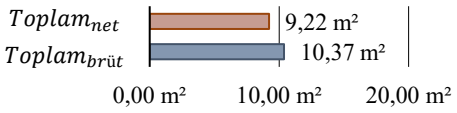
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Çift taraflı ▶ I tipi

Koridor

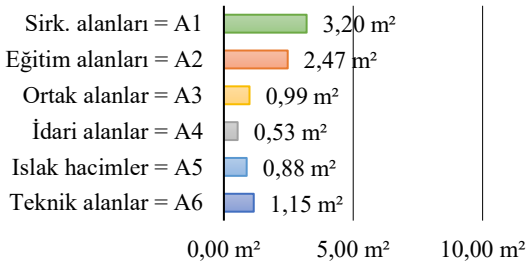
Derslik

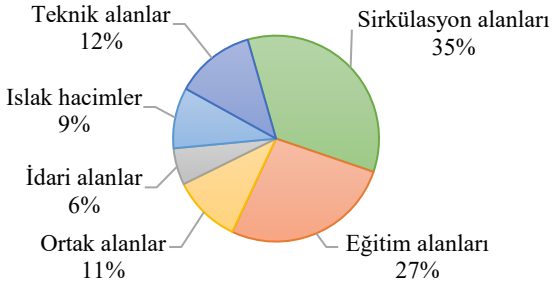
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

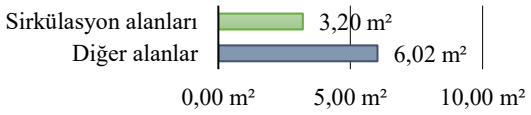

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}89$$

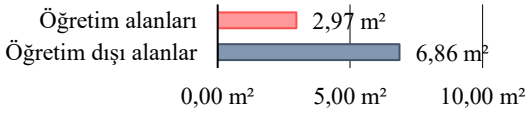
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

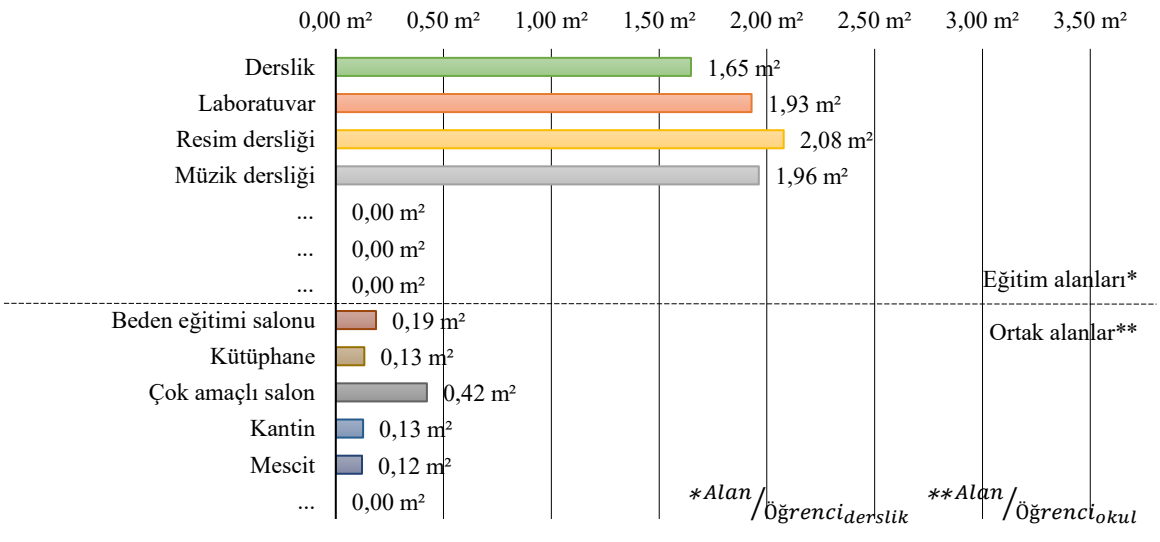

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}53$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}43$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.23. Örnek-23: MEB.2014.16 OO 16 derslikli ortaokul

Çizelge 3.26. Örnek-23 analizleri

Açıklama

Proje kodu / tanımı: MEB.2014.16 OO
Bina tipi: Ortaokul
Öğrenci sayısı: 480
Derslik sayısı: 16
Kat adedi: B+Z+2
Taban alanı (m²): 1.566
İnşaat alanı (m²): 5.500
Projeyi yapan: Alp Yapı

Mekân organizasyon analizi

Bodrum kat planı

Zemin kat planı

Birinci kat planı

İkinci kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

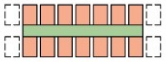
$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

Çizelge 3.26 (devam). Örnek-23 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

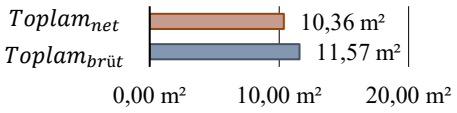
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Çift taraflı ▶ I tipi

Koridor

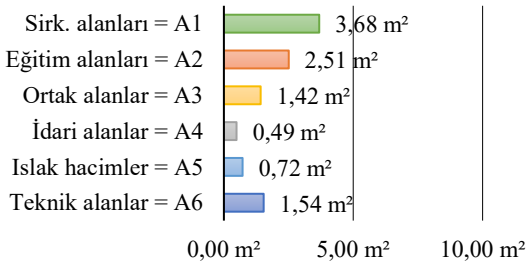
Derslik

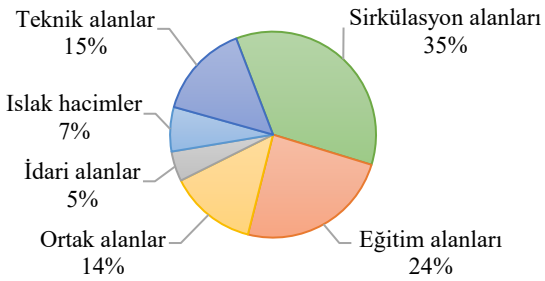
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

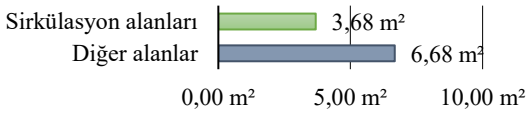

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}90$$

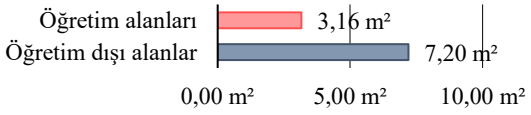
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

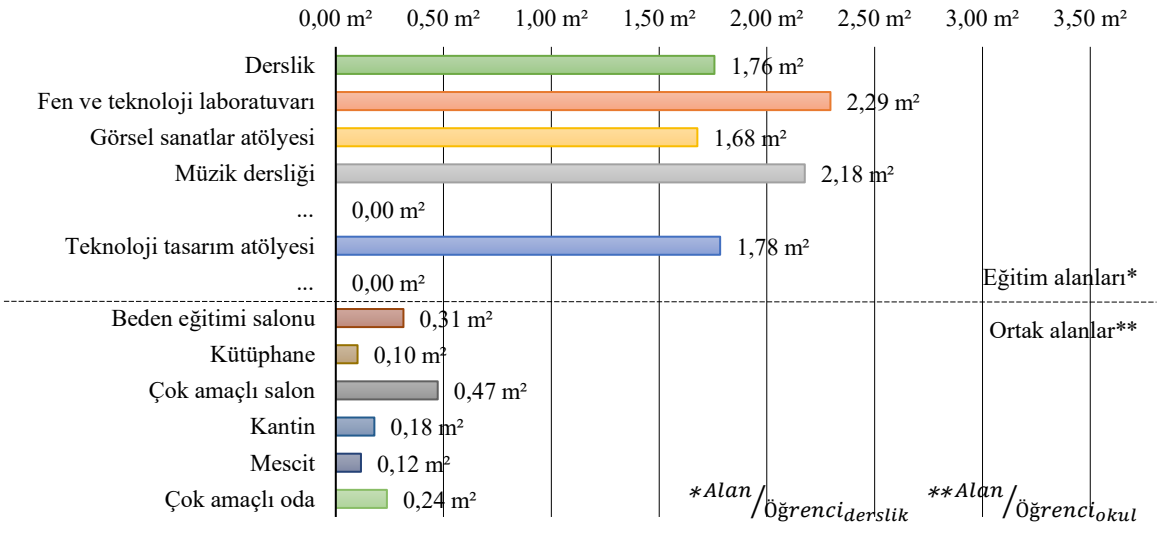

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}55$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}44$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.24. Örnek-24: MEB.2014.12 İO 12 derslikli ilkokul

Çizelge 3.27. Örnek-24 analizleri

Açıklama[35]

Proje kodu / tanımı: MEB.2014.12 İO
Bina tipi: İlkokul
Öğrenci sayısı: 360
Derslik sayısı: 12
Kat adedi: B+Z+1
Taban alanı (m²): 1.772
İnşaat alanı (m²): 5.065
Projeyi yapan: Semafor Mimarlık

Mekân organizasyon analizi

Bodrum kat planı

Zemin kat planı

Birinci kat planı

A_1 = Sirkülasyon alanları
A_2 = Eğitim alanları
A_3 = Ortak alanlar
A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
A_4 = İdari alanlar
A_5 = Islak hacimler
A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

[35] Projedeki giriş holü aynı zamanda çok amaçlı salonun fuayesi olarak işlevlendirilmiştir.

Çizelge 3.27 (devam). Örnek-24 analizleri, ilkokul kısmı

Plan tipi analizi

Blok tip

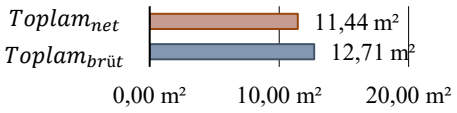
Kapalı avlu ▶ Avluya bitişik ▶ Tek taraflı

Avlu

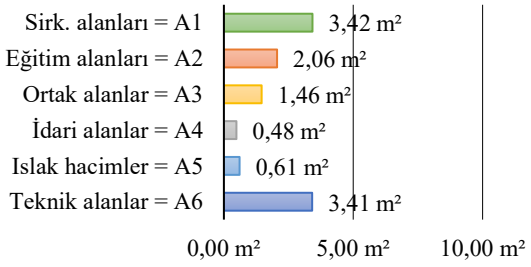
Derslik

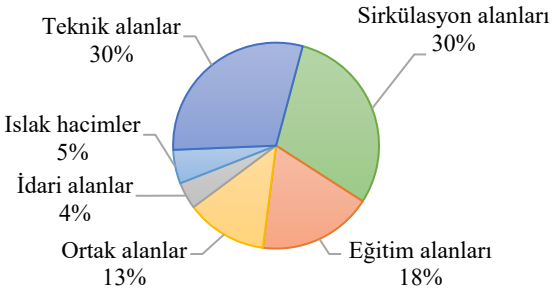
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

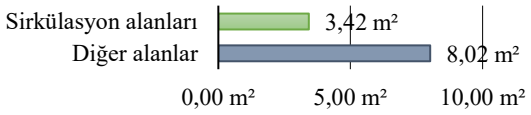

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}90$$

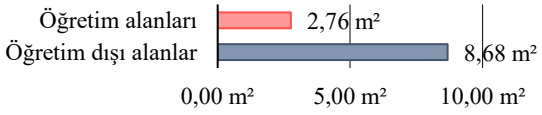
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

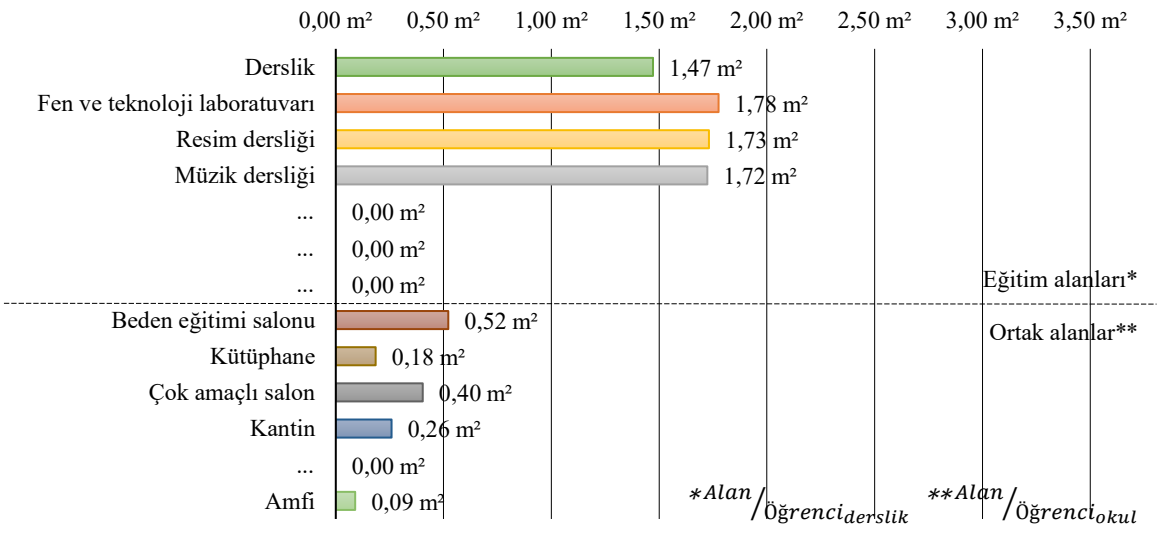

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}43$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}32$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

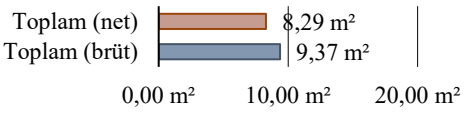

Çizelge 3.27 (devam). Örnek-24 analizleri, anaokulu kısmı

Plan tipi analizi

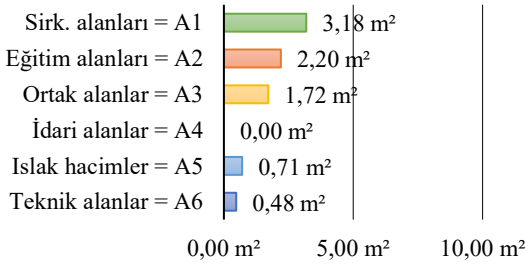
Analiz için yeter sayıda derslik bulunmadığından plan tipi analizine dahil edilmemiştir.

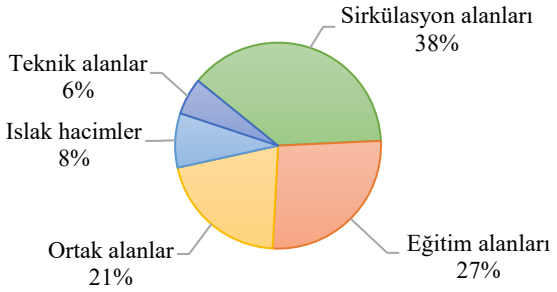
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

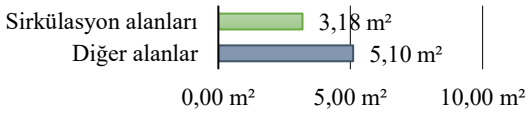

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}88$$

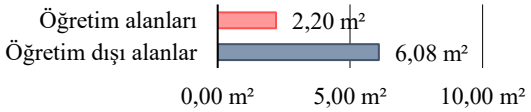
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

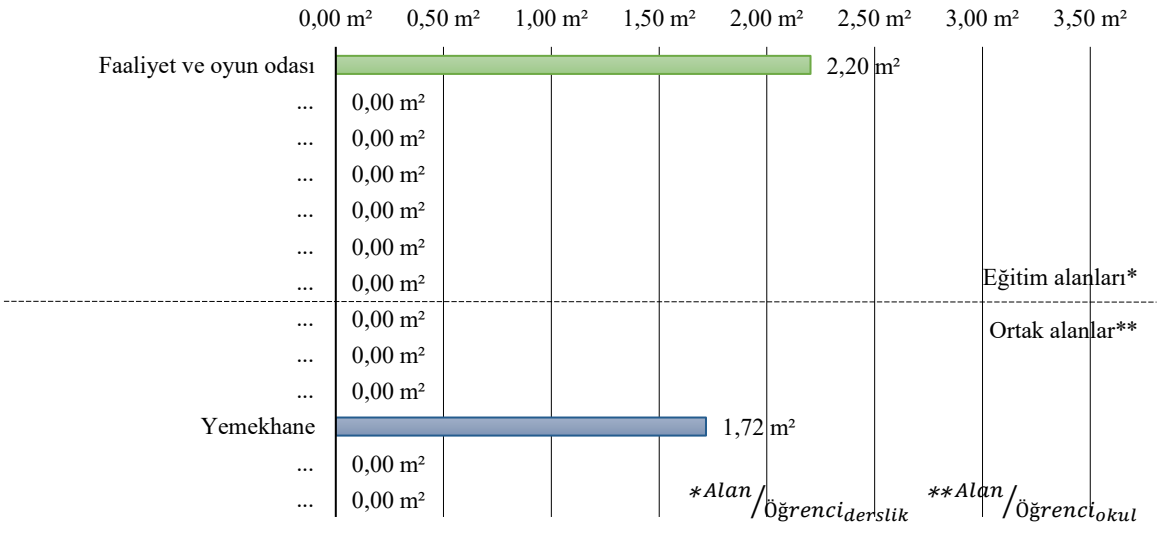

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}62$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}36$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.25. Örnek-25: MEB.2014.08 AO 8 derslikli anaokulu

Çizelge 3.28. Örnek-25 analizleri

Açıklama

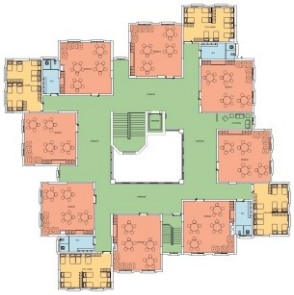
Proje kodu / tanımı: MEB.2014.08 AO
Bina tipi: Anaokulu
Öğrenci sayısı: 160
Derslik sayısı: 8
Kat adedi: Z+1
Taban alanı (m²): 815
İnşaat alanı (m²): 1.676
Projeyi yapan: D2 Mimarlık

Mekân organizasyon analizi

Zemin kat planı

Birinci kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

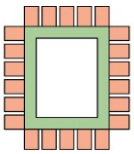
$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

Çizelge 3.28 (devam). Örnek-25 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

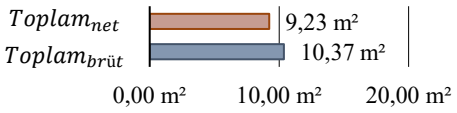
Kapalı ▶ Çoklu doğrusal ▶ Tek taraflı

Koridor

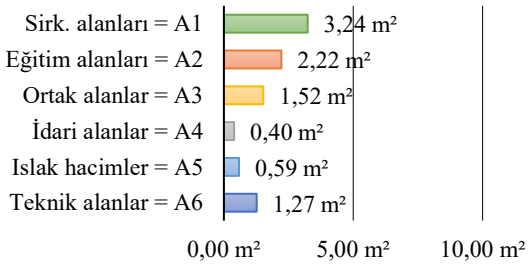
Derslik

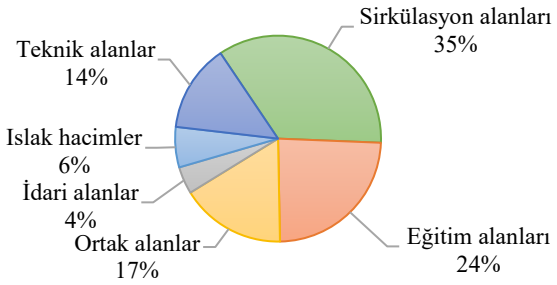
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

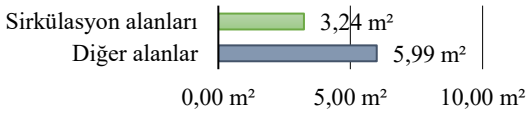

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}89$$

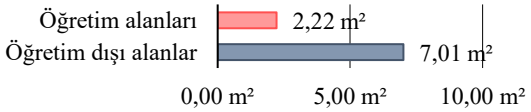
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

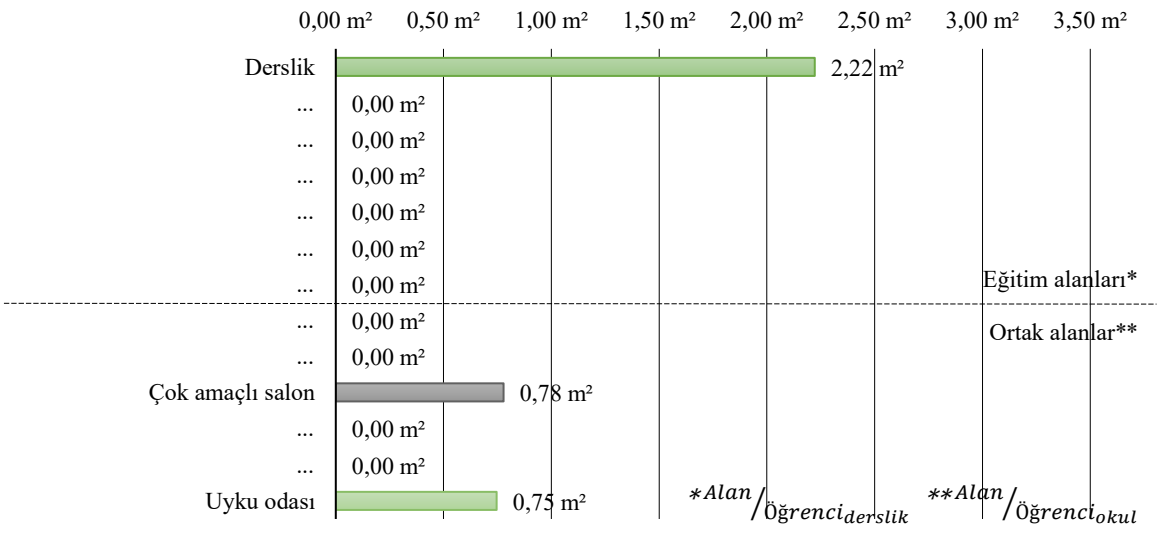

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}54$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}32$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.26. Örnek-26: MEB.AO.4.Z.20x31.BT.2022 4 derslikli anaokulu

Çizelge 3.29. Örnek-26 analizleri

Açıklama[36]

Proje kodu / tanımı: MEB.AO.4.Z.20x31.BT.2022
Bina tipi: Anaokulu
Öğrenci sayısı: 80
Derslik sayısı: 4
Kat adedi: Z
Taban alanı (m²): 725
İnşaat alanı (m²): 725
Projeyi yapan: TNS Mimarlık

Mekân organizasyon analizi

Zemin kat planı

A_1 = Sirkülasyon alanları
A_2 = Eğitim alanları
A_3 = Ortak alanlar
A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
A_4 = İdari alanlar
A_5 = Islak hacimler
A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

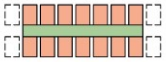
[36] 2014 yılında yapılan yönetmelik değişikliği ile ortaöğretim kademesi için zorunlu hale gelen ibadethane mekânı, 2017 yılında yayınlanan bir başka yönetmelikte "her kurumda … yeteri kadar abdesthane, doğal aydınlatmalı uygun mekânda kadın ve erkek için ayrı ayrı olmak üzere mescit … bulunması gerekir" denilerek anaokulları dahil tüm kademelerde zorunlu tutulmuştur (MEB, 2017, madde. 5ç). Böylece MEB.2017 ve ardından MEB.2022 tipi okul projelerinde, ilgili yönetmelik hükümlerine tabi olarak abdesthane ve mescit mekânları, tüm okullarda planlamanın zorunlu birer unsuru haline gelmiştir. Ayrıca, 2018 yılındaki yasal düzenlemeyle birlikte, "okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kademesinde eğitim veren okullarda tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitimlerini sürdüren öğrenciler için il veya ilçe özel eğitim hizmetleri kurulunun teklifi doğrultusunda il veya ilçe milli eğitim müdürlüklerince…" destek eğitim odası açılması zorunlu tutulmuştur (MEB, 2018, madde. 25). Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler ile özel yetenekli öğrencilere yönelik olarak ihtiyaç programlarına dahil edilen destek eğitim odaları için dersliklerin yarısı kadar öğrenci kontenjanı ayrılmıştır. Böylece, anaokullarında 20 ve ilk ve orta öğretim okullarında derslik başına 30 olan öğrenci sayısına göre sırasıyla 10 ve 15 öğrenci kontenjanlı destek eğitim odaları MEB.2022 tipi okul projeleriyle birlikte okulun zorunlu bir bileşeni haline gelmiştir. İlgili projede yer alan yemekhane aynı zamanda faaliyet alanı (çok amaçlı salon) olarak işlevlendirilmiştir.

Çizelge 3.29 (devam). Örnek-26 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

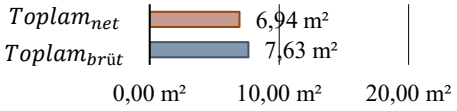
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Çift taraflı ▶ I tipi

Koridor

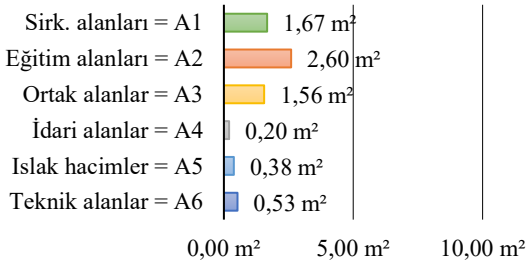
Derslik

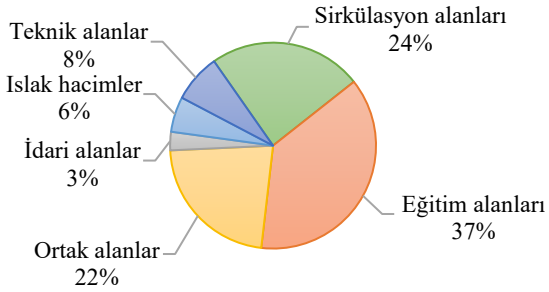
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

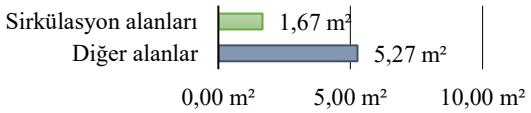

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}91$$

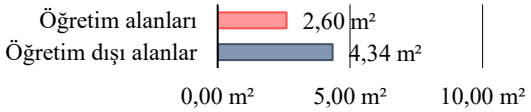
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

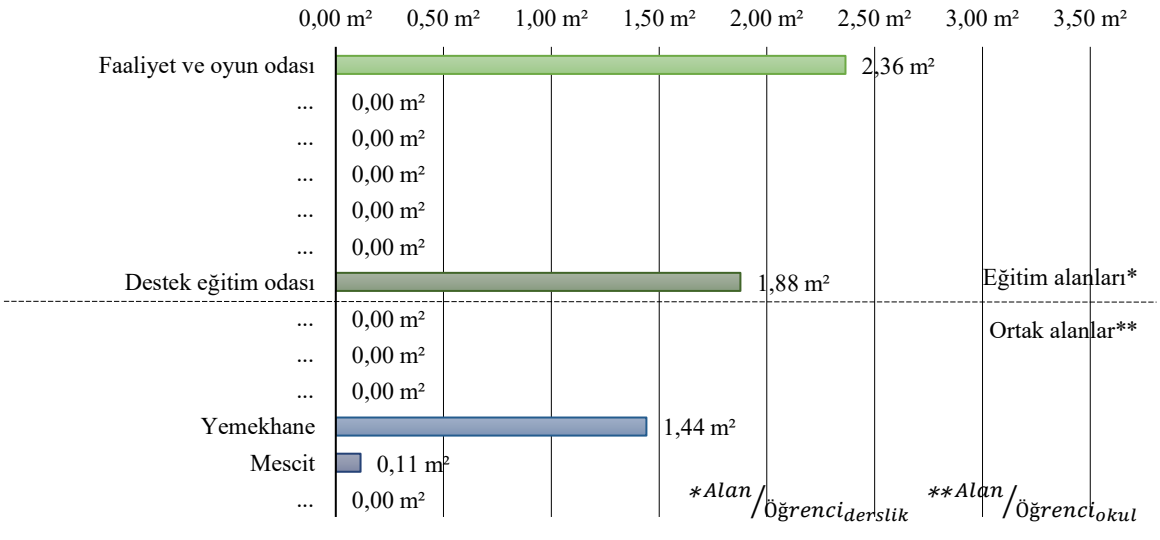

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}32$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}60$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.27. Örnek-27: MEB.İO.8.Z1.21x54.BT.2022 8 derslikli ilkokul

Çizelge 3.30. Örnek-27 analizleri

Açıklama[37]

Proje kodu / tanımı: MEB.İO.8.Z1.21x54.BT.2022
Bina tipi: İlkokul
Öğrenci sayısı: 240
Derslik sayısı: 8
Kat adedi: Z+1
Taban alanı (m²): 933
İnşaat alanı (m²): 1.967
Projeyi yapan: İDS Proje

Mekân organizasyon analizi

Zemin kat planı

Birinci kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

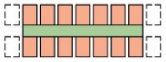
[37] Tip projede resim ve müzik derslikleri için farklı mekanlar ayrılmamış olup, her iki branş dersi için ortak bir derslik planlanmıştır. Ayrıca yemekhane ve kantin fonksiyonları aynı mekânda birleştirilmiştir.

Çizelge 3.30 (devam). Örnek-27 analizleri, ilkokul kısmı

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

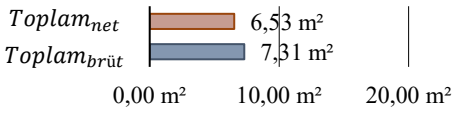
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Çift taraflı ▶ I tipi

Koridor

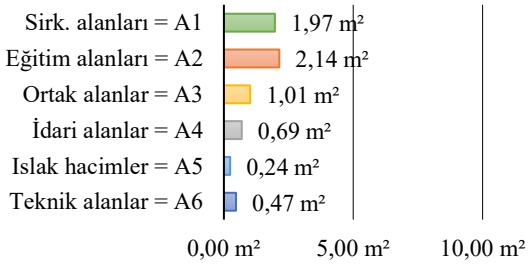
Derslik

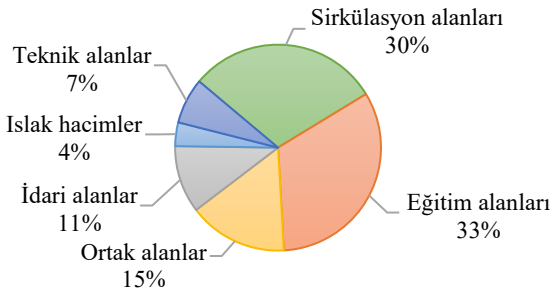
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

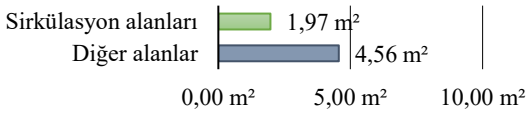

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}89$$

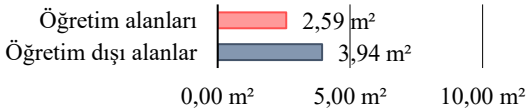
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

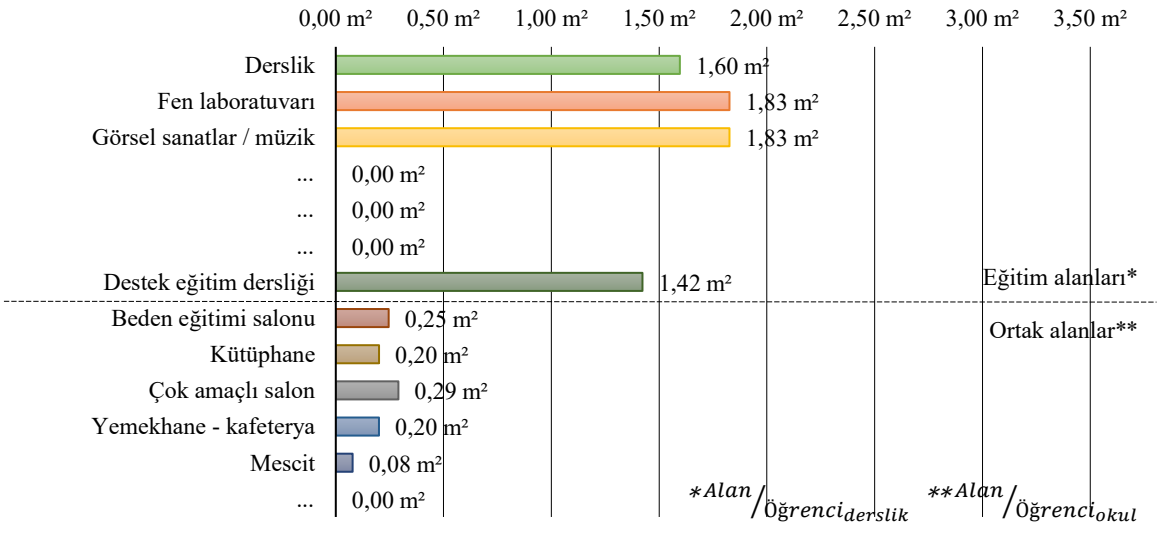

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}43$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}66$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

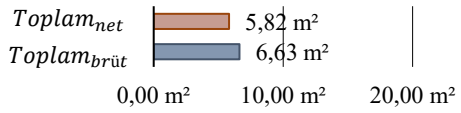

Çizelge 3.30 (devam). Örnek-27 analizleri, anaokulu kısmı

Plan tipi analizi

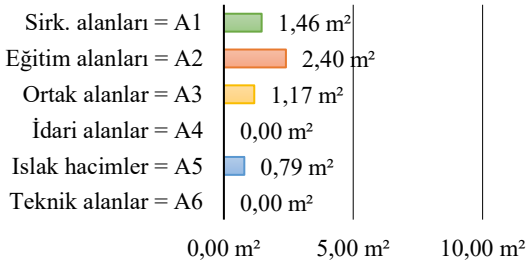
Analiz için yeter sayıda derslik bulunmadığından plan tipi analizine dahil edilmemiştir.

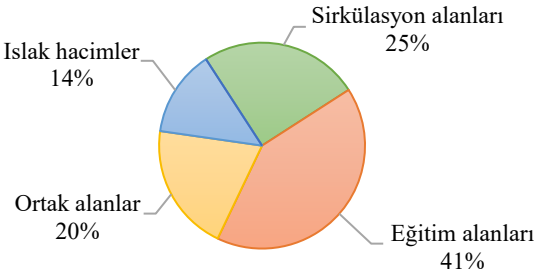
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

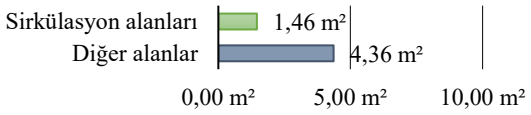

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}88$$

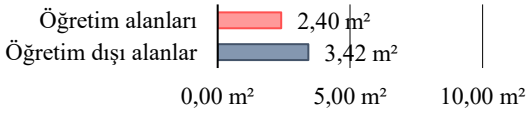
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

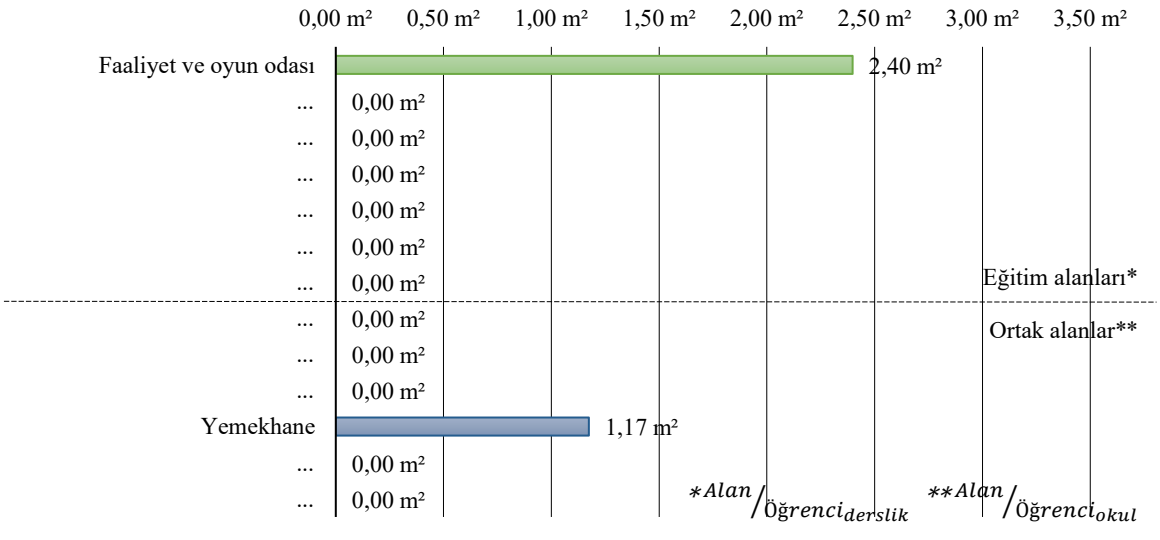

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}33$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}70$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.28. Örnek-28: MEB.İO.16.BZ2.20x43.BT.2022 16 derslikli ilkokul

Çizelge 3.31. Örnek-28 analizleri

Açıklama[38]

Proje kodu / tanımı: MEB.İO.16.BZ2.20x43.BT.2022
Bina tipi: İlkokul
Öğrenci sayısı: 480
Derslik sayısı: 16
Kat adedi: B+Z+2
Taban alanı (m²): 796
İnşaat alanı (m²): 3.227
Projeyi yapan: NDS Mühendislik

Mekân organizasyon analizi

Bodrum kat planı

Zemin kat planı

Birinci kat planı

İkinci kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

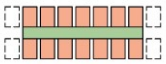
[38] Tip projede resim ve müzik derslikleri için farklı mekanlar ayrılmamış olup, her iki branş dersi için ortak bir derslik planlanmıştır. Ayrıca bodrum katta bulunan sığınak, aynı zamanda beden eğitimi salonu olarak işlevlendirilmiştir.

Çizelge 3.31 (devam). Örnek-28 analizleri, ilkokul kısmı

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

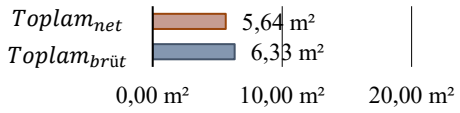
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Çift taraflı ▶ I tipi

Koridor

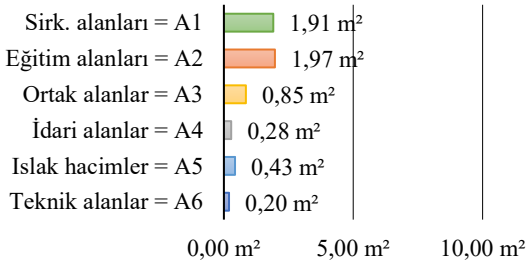
Derslik

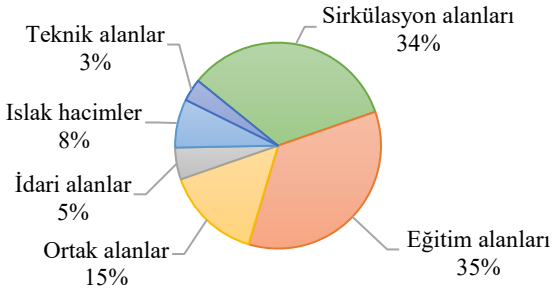
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

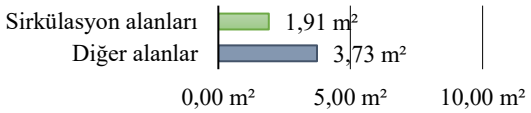

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}89$$

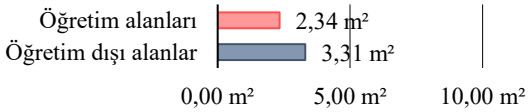
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

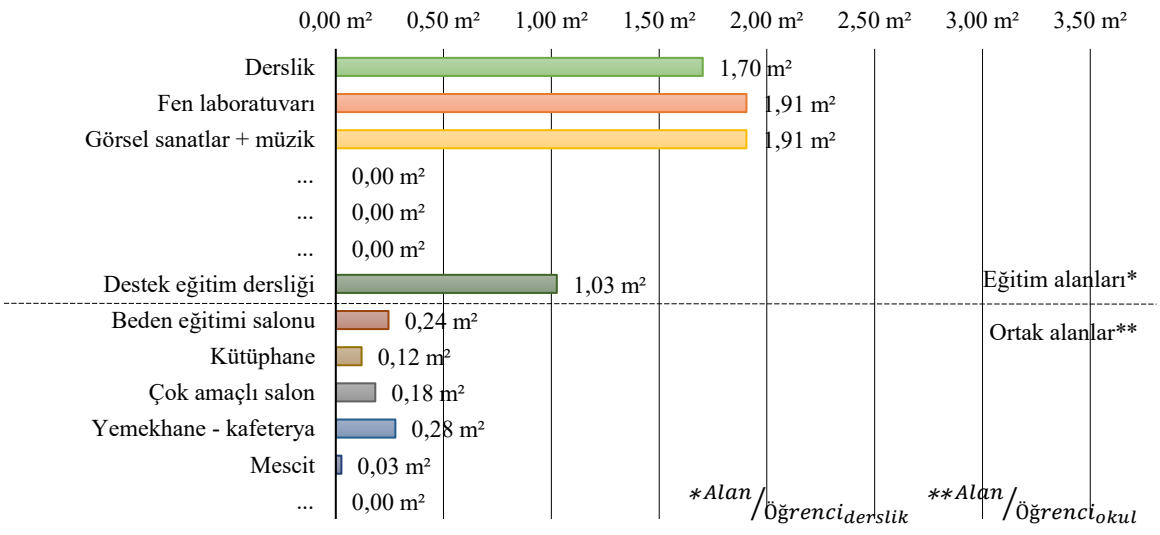

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}51$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}71$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

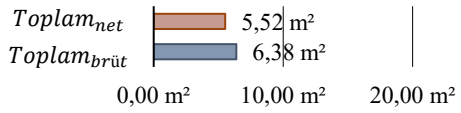

Çizelge 3.31 (devam). Örnek-28 analizleri, anaokulu kısmı

Plan tipi analizi

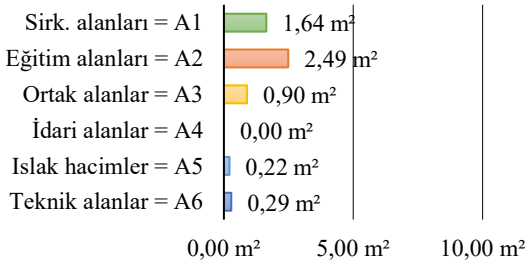
Analiz için yeter sayıda derslik bulunmadığından plan tipi analizine dahil edilmemiştir.

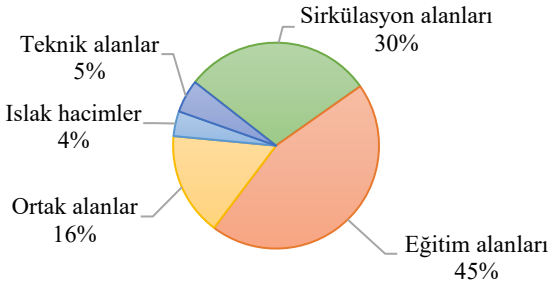
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

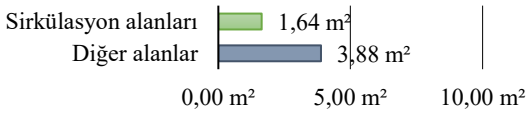

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}87$$

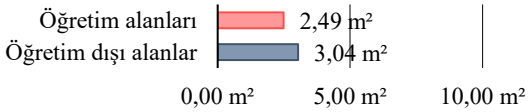
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

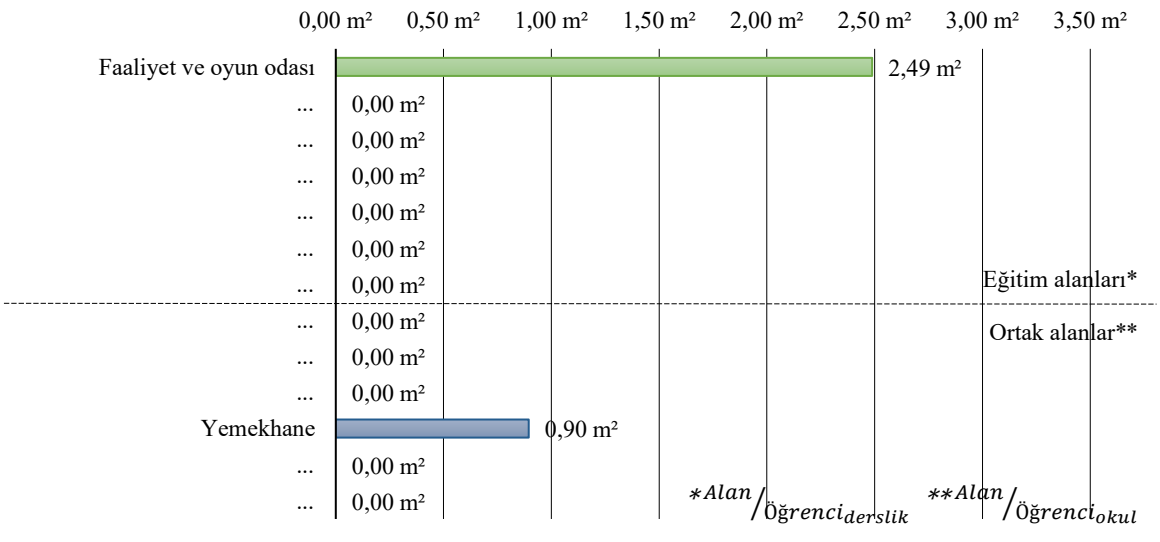

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}42$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}82$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.29. Örnek-29: MEB.OO.12.BZ2.23x36.BT.2022 12 derslikli ortaokul

Çizelge 3.32. Örnek-29 analizleri

Açıklama[39]

Proje kodu / tanımı: MEB.OO.12.BZ2.23x36.BT.2022
Bina tipi: Ortaokul
Öğrenci sayısı: 24 (kabul edilen) x 12 = 288
Derslik sayısı: 12
Kat adedi: B+Z+2
Taban alanı (m²): 721
İnşaat alanı (m²): 2.839
Projeyi yapan: Aray Yapı

Mekân organizasyon analizi

Bodrum kat planı

Zemin kat planı

Birinci kat planı

İkinci kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

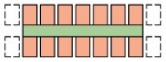
[39] MEB.2014 projelerinde ve öncesinde çok amaçlı salon ve beden eğitimi salonlarının eklentisi olan öğretmen, kız ve erkek soyunma odaların isimlerinin MEB.2022 projeleriyle birlikte giyinme odası olarak değiştirildiği görülmektedir. Bakanlıkça hazırlanan ihtiyaç programlarında ilkokul ve ortaokul dersliklerdeki öğrenci sayısı 30 olarak verilmiş olsa da projedeki tefrişler sayıldığında dersliklerin 24 öğrenci için planlandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, tip projede resim (görsel sanatlar) ve müzik derslikleri için farklı mekanlar ayrılmamış olup, her iki branş dersi için ortak bir derslik planlanmıştır. Benzer şekilde bilgisayar dersliği ve kütüphane, aynı zamanda zümre öğretmenler odası ve okul aile birliği odası tek mekânı paylaşmaktadır.

Çizelge 3.32 (devam). Örnek-29 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

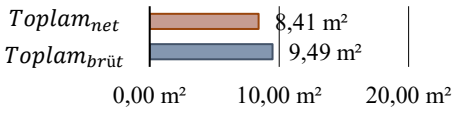
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Çift taraflı ▶ I tipi

Koridor

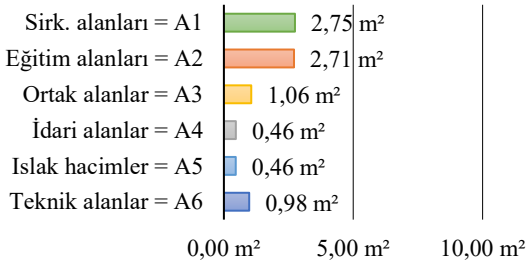
Derslik

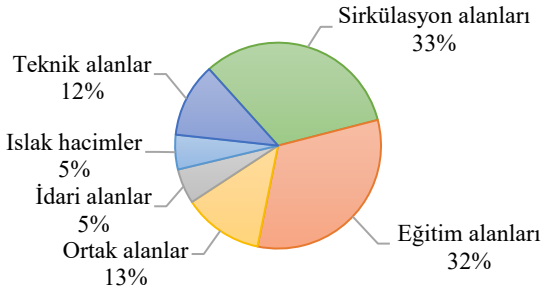
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

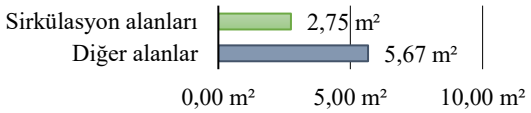

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}89$$

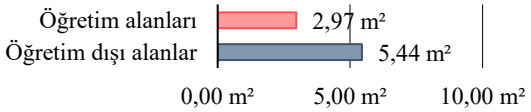
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

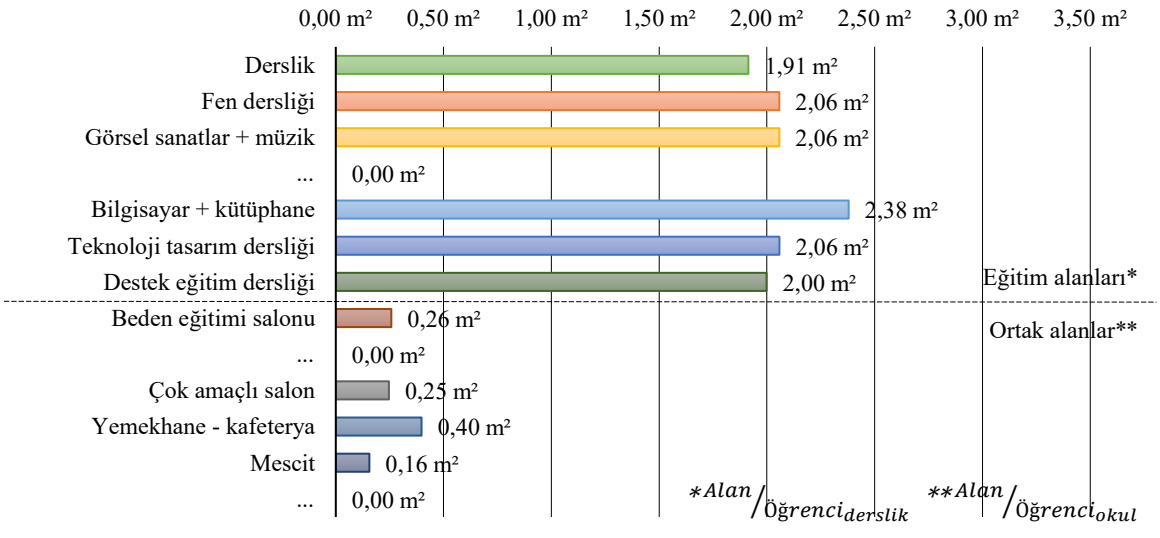

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}48$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}55$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.30. Örnek-30: MEB.OO.32.BZ3.36x59.BT.2022 32 derslikli ortaokul

Çizelge 3.33. Örnek-30 analizleri

Açıklama

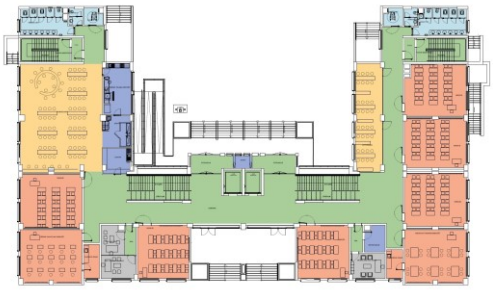
Proje kodu / tanımı: MEB.OO.32.BZ3.36x59.BT.2022
Bina tipi: Ortaokul
Öğrenci sayısı: 960
Derslik sayısı: 32
Kat adedi: B+Z+3
Taban alanı (m²): 1.681
İnşaat alanı (m²): 7.280
Projeyi yapan: TNS Mimarlık

Mekân organizasyon analizi

Bodrum kat planı

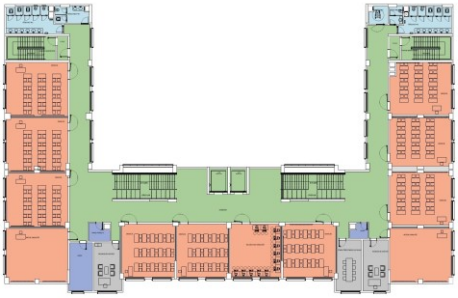
Zemin kat planı

Birinci kat planı

İkinci kat planı

Üçüncü kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

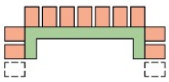
$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

Çizelge 3.33 (devam). Örnek-30 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

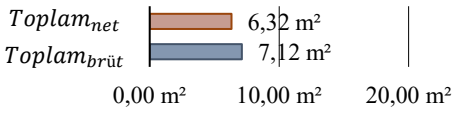
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Tek taraflı ▶ Π tipi

Koridor

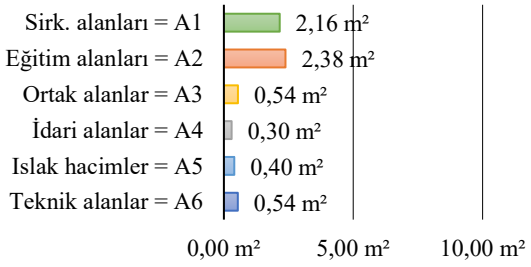
Derslik

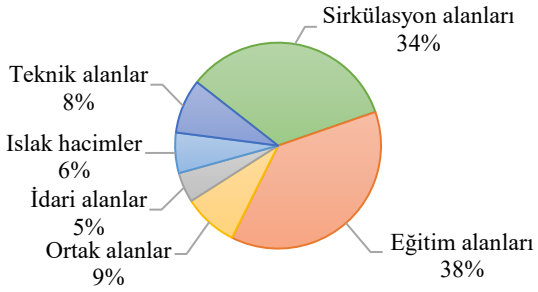
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

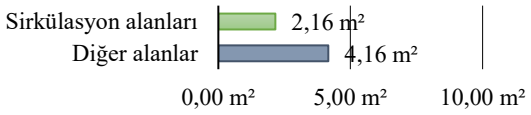

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}89$$

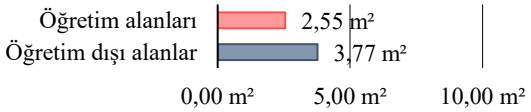
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

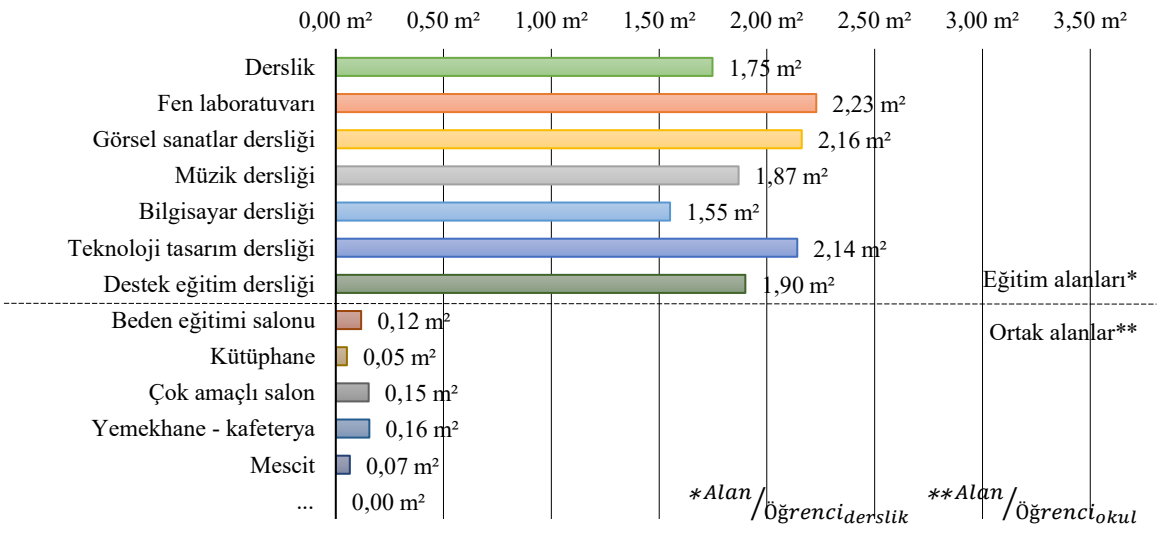

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}52$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}68$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.31. Örnek-31: MEB.Lİ.20.BZ2.20x41.BT.2022 20 derslikli lise

Çizelge 3.34. Örnek-31 analizleri

Açıklama[40]

Proje kodu / tanımı: MEB.Lİ.20.BZ2.20x41.BT.2022
Bina tipi: Lise
Öğrenci sayısı: 24 (kabul edilen) x 20 = 480
Derslik sayısı: 20
Kat adedi: B+Z+2
Taban alanı (m²): 787
İnşaat alanı (m²): 3.164
Projeyi yapan: ARM Mühendislik

Mekân organizasyon analizi

Bodrum kat planı

Zemin kat planı

Birinci kat planı

İkinci kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

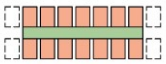
[40] Bakanlıkça hazırlanan ihtiyaç programlarında lise dersliklerdeki öğrenci sayısı 34 olarak verilmiş olsa da projedeki tefrişler sayıldığında dersliklerin 24 öğrenci için planlandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, tip projede resim (görsel sanatlar) ve müzik derslikleri için farklı mekanlar ayrılmamış olup, her iki branş dersi için ortak bir derslik planlanmıştır. Benzer şekilde bilgisayar dersliği ve kütüphane, aynı zamanda sığınak ve beden eğitimi salonu tek mekânı paylaşmaktadır. Bir diğer husus da tip projede zorunlu olarak yer alan abdesthane ve mescidin, kız ve erkek ayrımı olmaksızın tek bir mekanla sınırlı olmasıdır.

Çizelge 3.34 (devam). Örnek-31 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

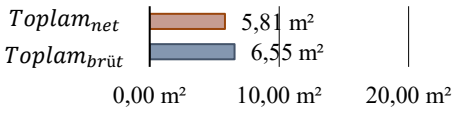
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Çift taraflı ▶ I tipi

Koridor

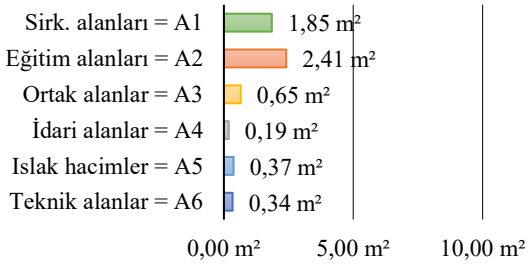
Derslik

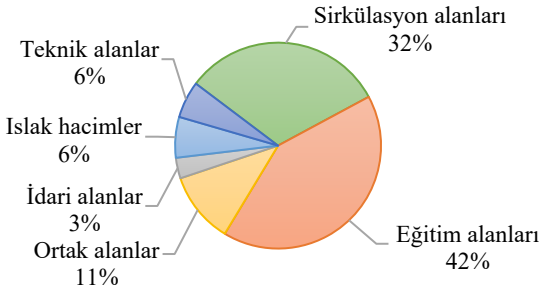
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

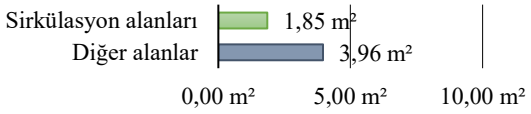

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}89$$

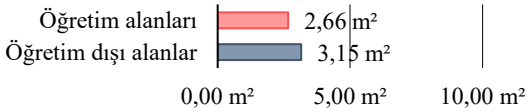
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

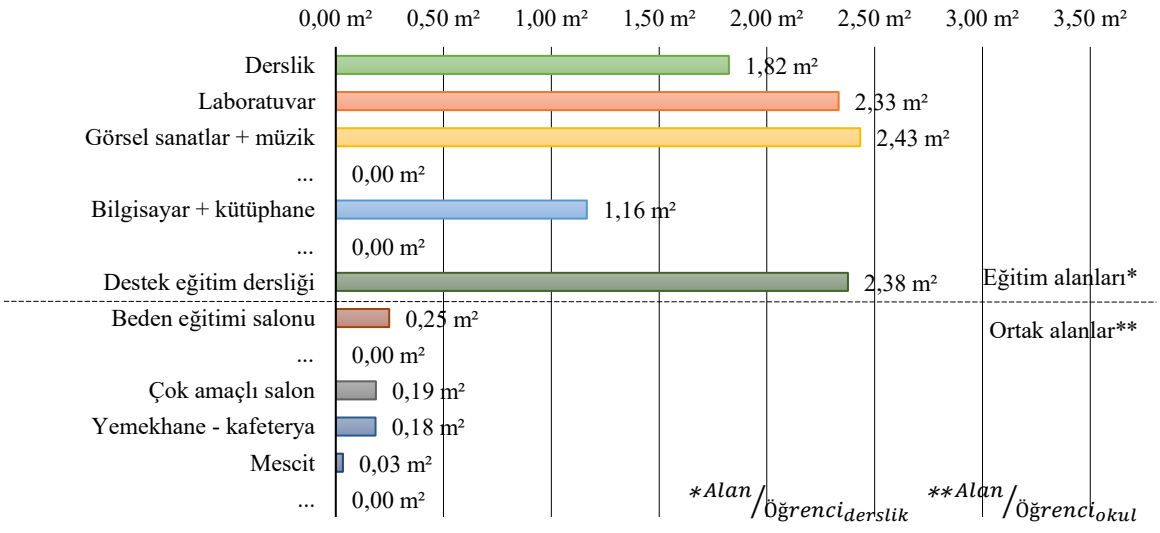

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}47$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}84$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

3.3.32. Örnek-32: MEB.İHL.40.BZ3.41x60.BT.2022 40 derslikli imam hatip lisesi

Çizelge 3.35. Örnek-32 analizleri

Açıklama[41]

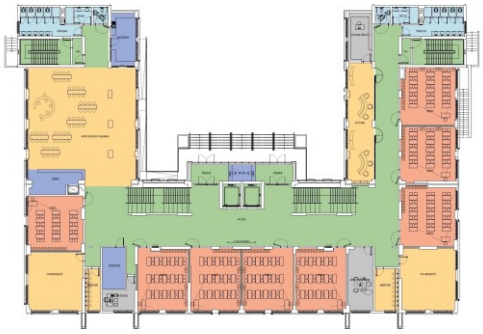
Proje kodu / tanımı: MEB.İHL.40.BZ3.41x60.BT.2022
Bina tipi: İmam hatip lisesi
Öğrenci sayısı: 30 (kabul edilen) x 40 = 1.200
Derslik sayısı: 40
Kat adedi: B+Z+3
Taban alanı (m²): 1.731
İnşaat alanı (m²): 8.193
Projeyi yapan: Özcan Yıldızlı

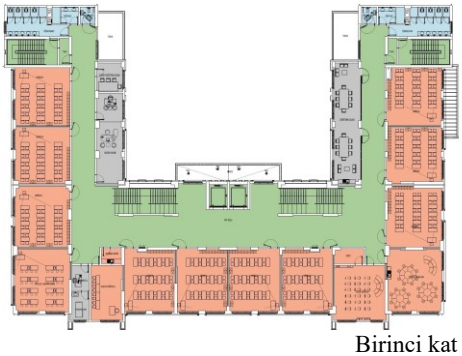
Mekân organizasyon analizi

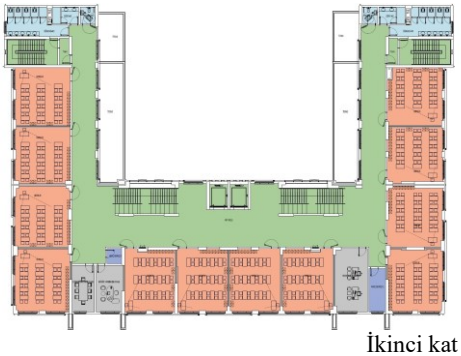
Bodrum kat planı

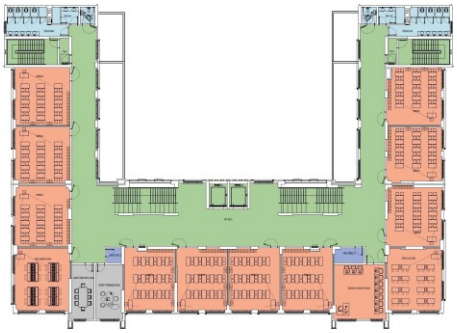
Zemin kat planı

Birinci kat planı

İkinci kat planı

Üçüncü kat planı

- A_1 = Sirkülasyon alanları
- A_2 = Eğitim alanları
- A_3 = Ortak alanlar
  - A_{3a} = Ortak alanlar (öğretim)
  - A_{3b} = Ortak alanlar (öğretim dışı)
- A_4 = İdari alanlar
- A_5 = Islak hacimler
- A_6 = Teknik alanlar

$$\sum_{i=1}^{6} Ai = Toplam_{net}$$

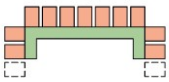
[41] Bakanlıkça hazırlanan ihtiyaç programlarında lise dersliklerdeki öğrenci sayısı 34 olmakla birlikte, projeler 30 öğrenci için planlanmıştır. Sığınak alanı aynı zamanda beden eğitimi salonu olarak işlevlendirilmiştir. Zemin katta bulunan kantin ve yemekhane fonksiyonları da ortak tek bir mekânda birleştirilmiştir.

Çizelge 3.35 (devam). Örnek-32 analizleri

Plan tipi analizi

Doğrusal tip

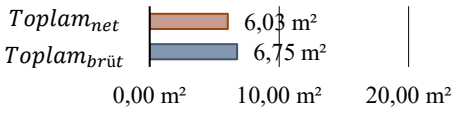
Açık ▶ Tek doğrusal ▶ Tek taraflı ▶ Π tipi

Koridor

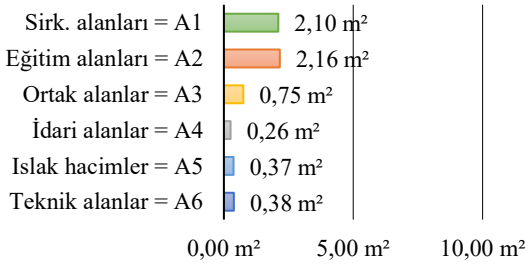
Derslik

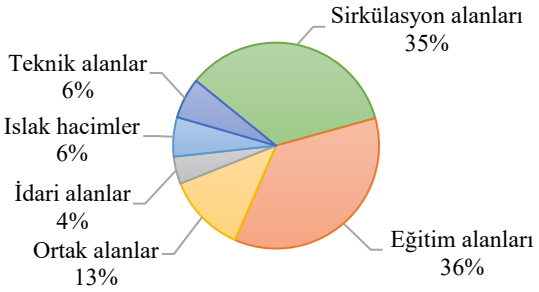
Okul analizi (öğrenci başına düşen)

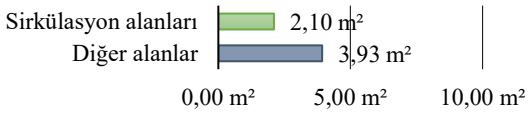

$$\frac{Toplam_{net}}{Toplam_{brüt}} = 0{,}89$$

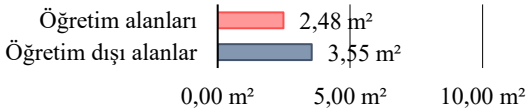
Alan analizi (öğrenci başına düşen)

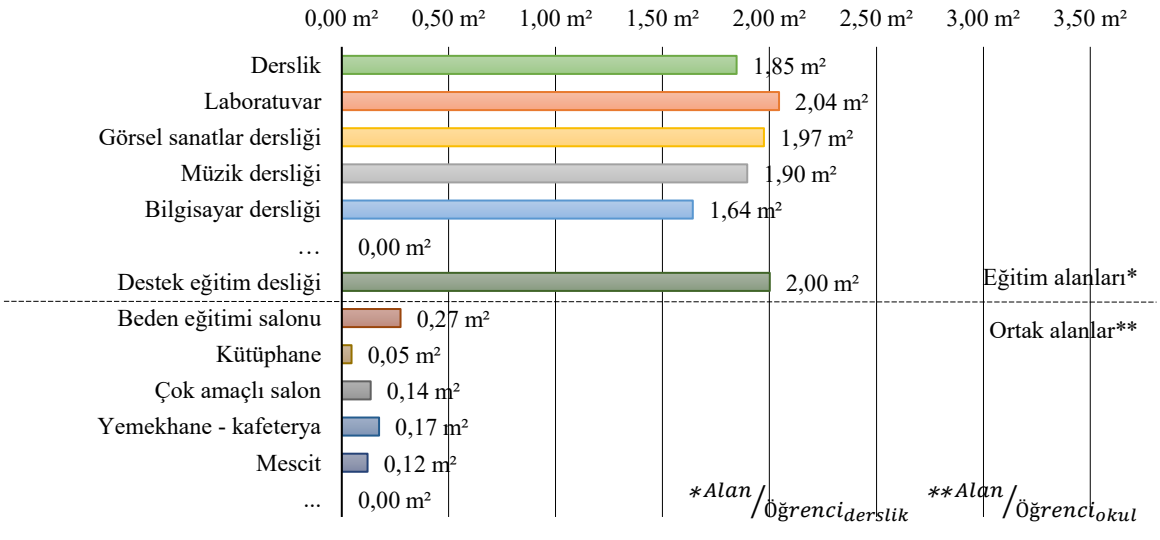

$$\frac{Sirkülasyon\ alanları\ (A_1)}{Diğer\ alanlar\ (Toplam_{net} - A_1)} = 0{,}54$$

$$\frac{Öğretim\ alanları\ (A_2 + A_{3a})}{Öğretim\ dışı\ al.\ (A_1 + A_{3b} + A_4 + A_5 + A_6)} = 0{,}70$$

Mekân analizi (öğrenci başına düşen)

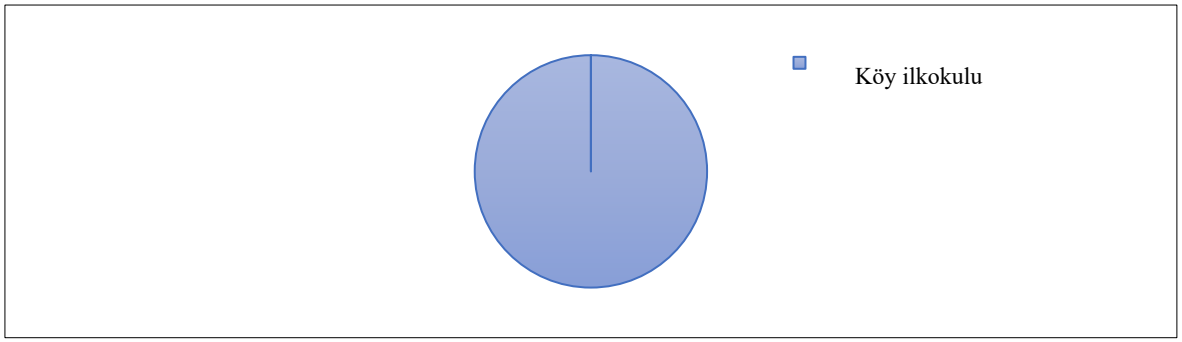

4. BULGULAR

4.1. Okul Tiplerine İlişkin Bulgular

Yapılanma dönemi (1923–1950)

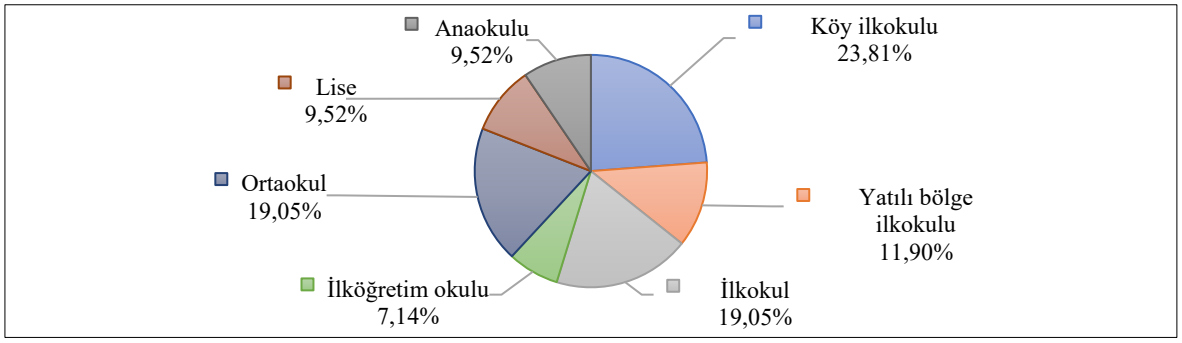
Yapılanma dönemindeki tip projelerin tamamı ilkokul projeleri (%100) olup bunlar 1, 2 ve 3 derslikli köy okullarına aittir.

Şekil 4.1. Yapılanma dönemi (1923–1950) okul tip projelerindeki sayısal değişim

Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)

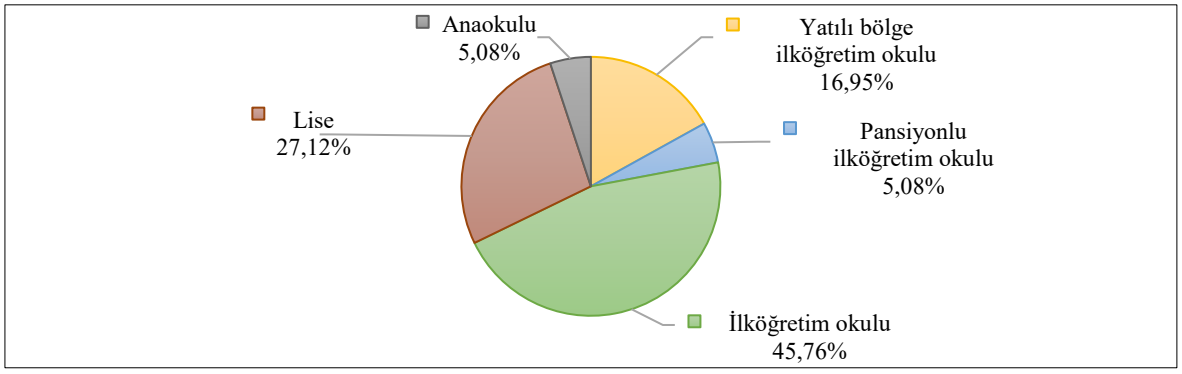
Sınırlı gelişme dönemi, yine ilkokul projelerinin ağırlıkta olduğu (%55), bununla birlikte ortaokul (%19), lise (%9,5) ve anaokulu (%9,5) projelerinin de geliştirildiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde ayrıca ilköğretim okulu (%7) projeleri de yapılmıştır. Bu dönemdeki ilkokul projelerinde köy ilkokulu, yatılı bölge ilkokulu ve ilkokul olmak üzere üç farklı tip bulunmaktadır.

Şekil 4.2. Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997) okul tip projelerindeki sayısal değişim

Yenilenme dönemi (1997–2012)

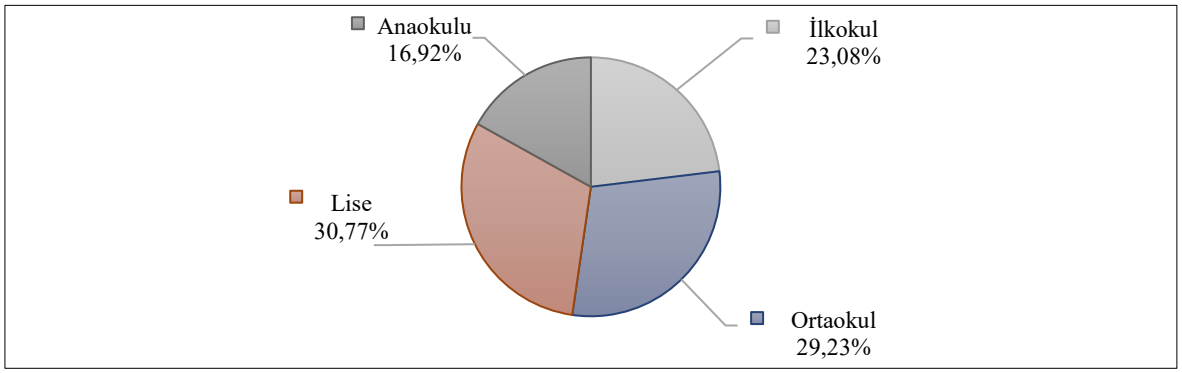
Yenilenme dönemindeki projelerin önemli bir bölümünü ilköğretim okul projeleri (%68) oluşturmaktadır. Bu projeler de önceki dönemin ilkokulları gibi alt tiplere ayrılmıştır: Yatılı bölge ilköğretim okulları, pansiyonlu ilköğretim okulları ve ilköğretim okulları. Bu dönemde ilkokul ve ortaokul projeleri yapılmamış olup bir önceki dönemin oldukça üzerinde lise (%27) ve belirli bir miktarda anaokulu projesi (%5) yapılmıştır. Bu bağımsız anaokullarının yanı sıra, ilköğretim okulları bünyesinde de anaokulu kısımları bulunmaktadır.

Şekil 4.3. Yenilenme dönemin (1997–2012) okul tip projelerindeki sayısal değişim

Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)

Bu dönemde okul tipleri açısından genel itibariyle 1997 öncesine dönülmüştür. Nitekim, kısıtlı bir döneme işaret eden ilköğretim okulu projeleri kaldırılmıştır. Dönem içinde üretilen anaokulu (%17), ilkokul (%23), ortaokul (%29) ve lise (%31) projelerinde dengeli bir dağılım söz konusudur.

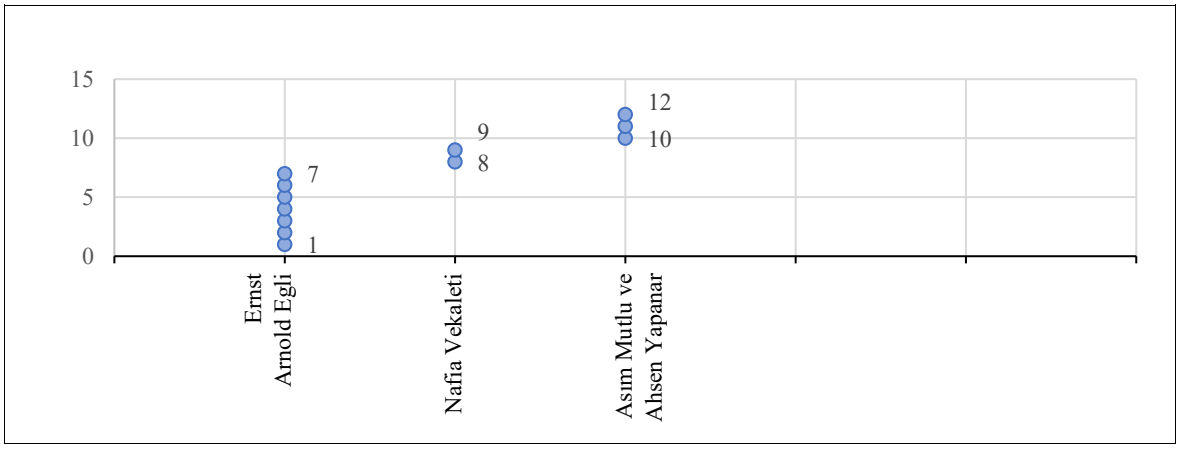
Şekil 4.4. Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023) okul tip projelerindeki sayısal değişim

4.2. Tasarım Süreçleri ve Tasarımcılara İlişkin Bulgular

Yapılanma dönemi (1923–1950)

Yapılanma dönemindeki projenin büyük bir kısmı Maarif Vekilliği bünyesinde kurulan proje ofisi eliyle gerçekleştirilirken, ulusal yarışmayla tip proje temin edildiği de görülmektedir.

Bu döneme ait 12 tip okul projesinin 3 ayrı kişi ya da kurum tarafından tasarlandığı tespit edilmiştir. Burada verilen ilk 7 proje her ne kadar Ernst Arnold Egli adıyla değil Maarif Vekilliği adıyla yayınlanmış olsa da projelerin Egli'nin başında olduğu proje ofisi tarafından yapıldığı bilinmektedir. Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar'ın projeleri ise ulusal mimari proje yarışması ürünleridir. Bu dönemde tasarımcı/proje oranı 3/12 (0,25) olarak hesaplanmıştır.

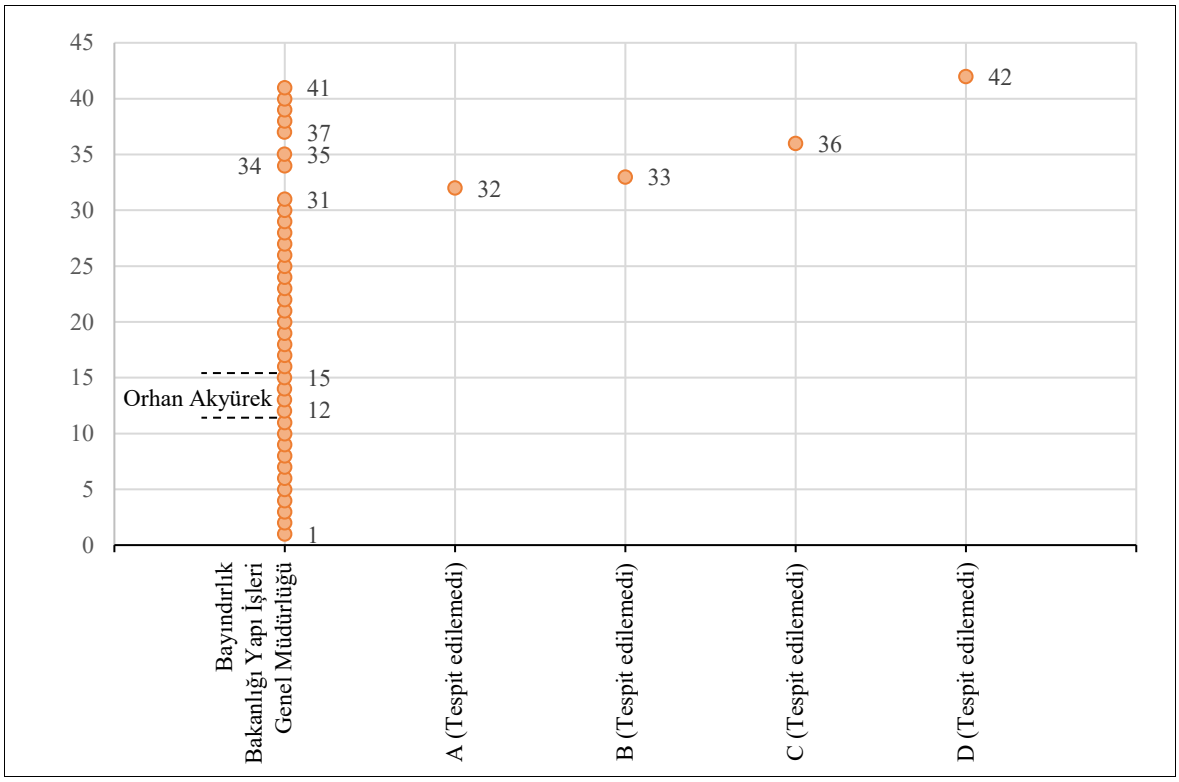
Şekil 4.5. Yapılanma dönemi (1923–1950) tasarımcı dağılımı[42]

Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)

Sınırlı gelişme dönemine ait projeler Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde yaptırılmıştır. Daha sonra, Millî Eğitim Bakanlığı Yatırımlar ve Tesisler Dairesi Başkanlığı tarafından yapılan birtakım revizyonlar söz konusu olmuştur. Ayrıca, tasarlanan bazı özel projelerin ileride tip proje olarak uygulanabileceği düşüncesiyle proje envanterine dahil edildiği de görülmektedir. Bu dönemde Bakanlık bünyesinde yapılan projelerin mimarları hakkında, bir istisna hariç, kayda rastlanmamıştır. Bu istisna, Orhan Akyürek

[42] Grafikteki proje numaraları EK-1'deki sıralamayı ifade etmektedir.

tarafından tasarlanmış olan ortaokul projeleridir. Bunun yanı sıra, başlangıçta özel proje olup daha sonra tip projelere dahil edilen projelerin, mimari tarzları sebebiyle, farklı mimarlar tarafından yapıldığı değerlendirilmiştir. Neticede, bu döneme ait 42 tip okul projesinin 5 ayrı kişi ya da kurum tarafından tasarlandığı tespit edilmiştir. Bu dönemin proje tasarımcı/proje oranı 5/42 (0,12) olarak hesaplanmıştır.

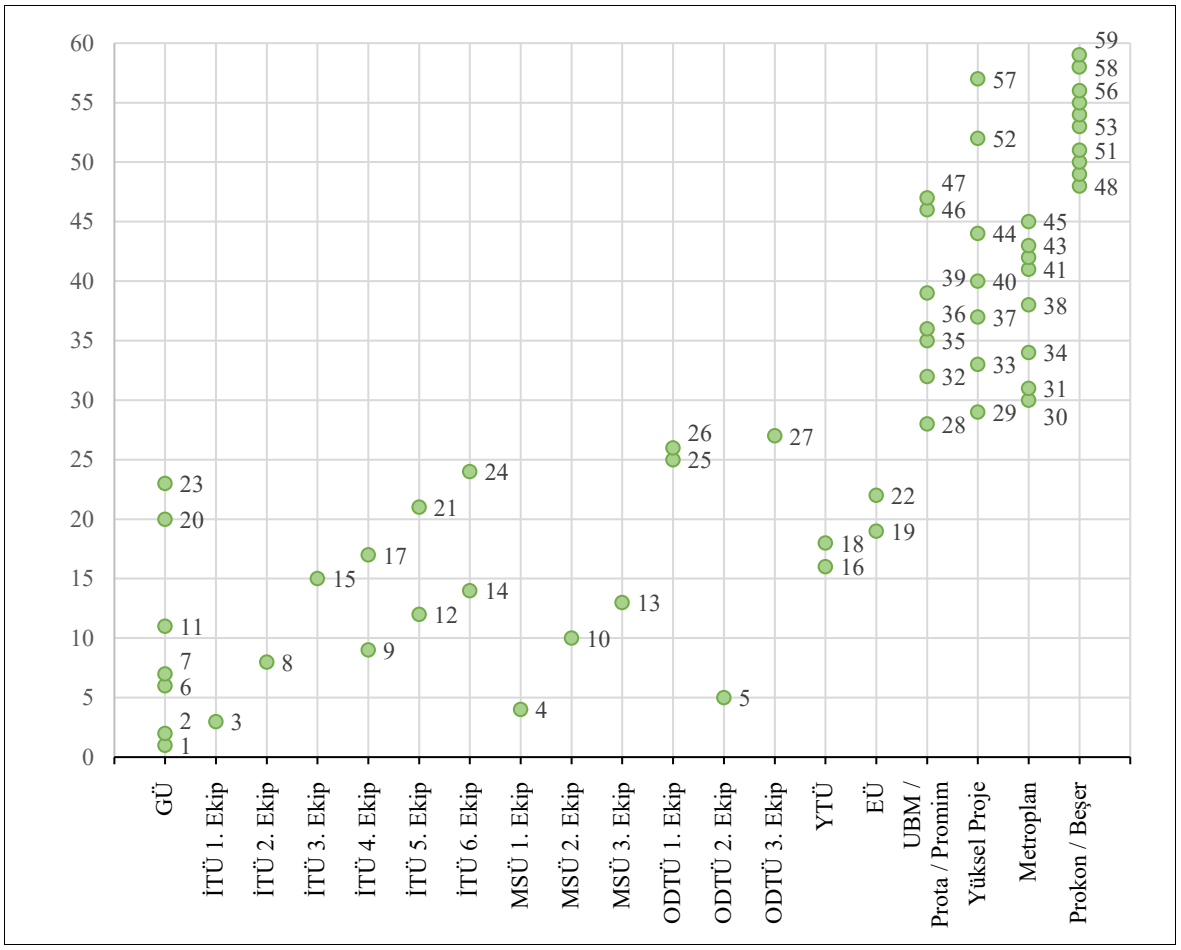
Şekil 4.6. Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997) tasarımcı dağılımı[43]

Yenilenme dönemi (1997–2012)

Yenilenme dönemindeki projenin ilk etabını oluşturan 1998 ilköğretim okulu projeleri, MEB tarafından çeşitli üniversitelerin mimarlık bölümlerinde kurulan proje ekiplerine yaptırılmıştır[44]. Bu dönemin ikinci etabını oluşturan 2000 ve 2004 projeleri ise kısıtlı sayıdaki müşavir firmaya davet usulünde ihale edilmiştir[45]. Bu döneme ait 59 tip okul projesinin 19 mimari grup ya da firma tarafından tasarlanmış olduğu tespit edilmiştir. Tasarımların yarısına yakını 1998 tipi olup üniversiteler tarafından yapılanlardır.

[43] Grafikteki proje numaraları EK-1'deki sıralamayı ifade etmektedir.
[44] Üniversitelerin mimarlık bölümlerinin proje ekiplerinde yer alan mimarlar EK-1.'de verilmiştir.
[45] Müşavir firmaların yüklenmiş oldukları projeleri yapan mimarlık ofisleri EK-1.'de verilmiştir.

Tasarımların 2000 ve 2004 tipi olanları ise MEB tarafından müşavir firmalara yaptırılanlardır. Bu dönemin tasarımcı/proje oranı 19/59 (0,32) olarak hesaplanmıştır.

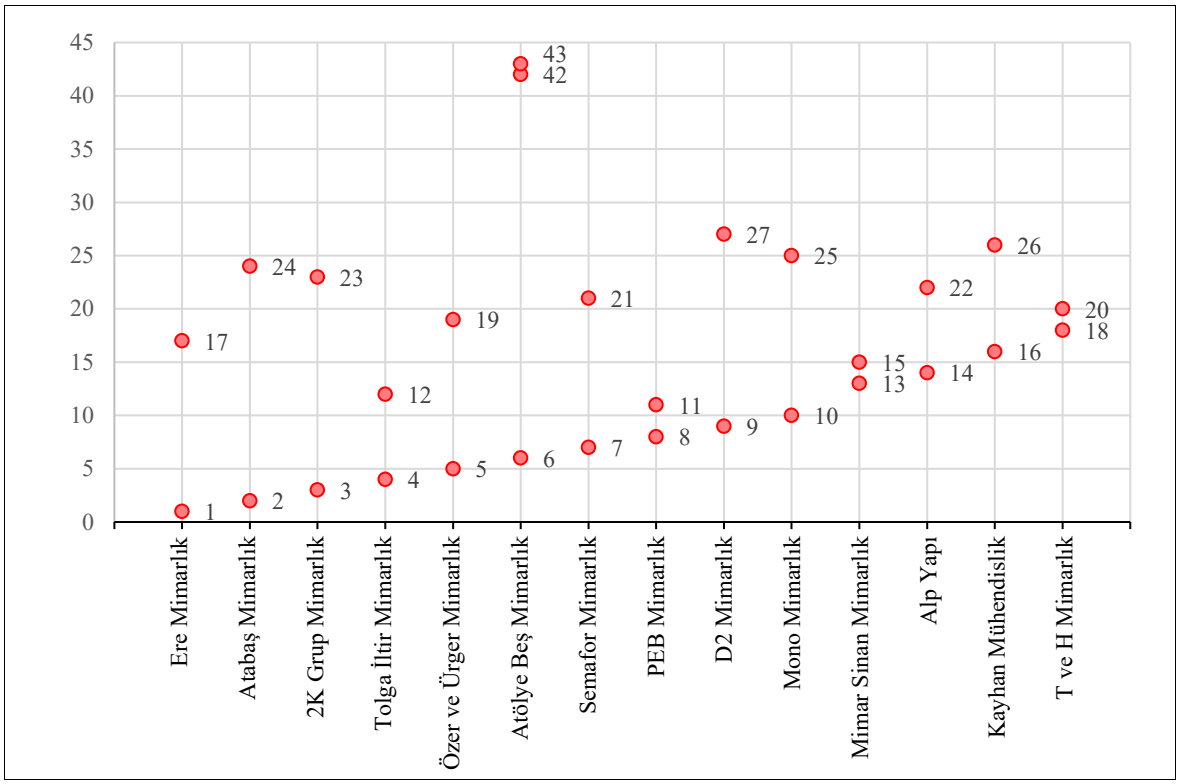

Şekil 4.7. Yenilenme dönemi (1997–2012) tasarımcı dağılımı[46]

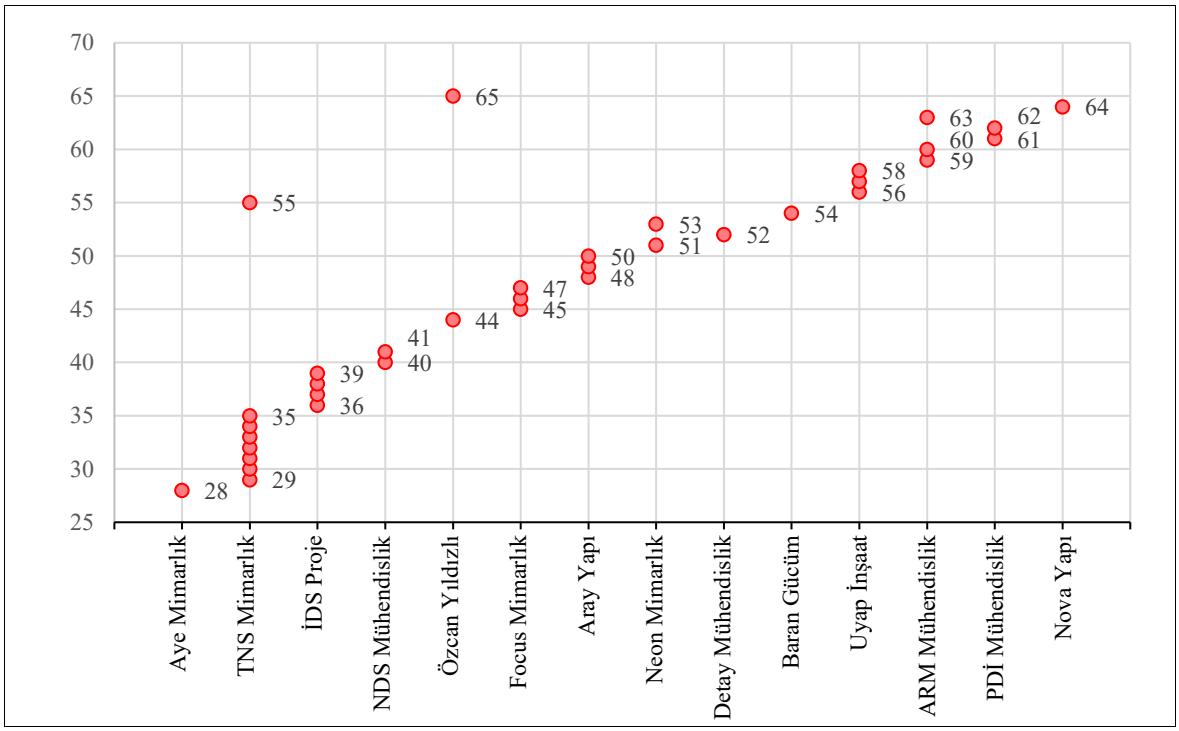
Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)

Yeniden yapılanma döneminin projeleri bir önceki dönemdeki yöntemlerden farklı olarak açık ihale yöntemine dayanmaktadır. Ayrıca, özel bir durum olarak 2022 projeleri, o tarihte etkin olan covid-19 pandemisi sebebiyle *online* açık ihale ile temin edilmiştir. Bu döneme ait 65 tip okul projesinin 28 ayrı tasarımcıya ait olduğu tespit edilmiştir. Buradaki proje yapım işleri bir önceki dönemin aksine müşavir firmalara değil, daha düşük yeterlik şartlarını sağlayan mimarlık ofislerine ihale edilmiştir. Bu dönemin tasarımcı/proje oranı 28/65 (0,43) olarak hesaplanmıştır.

[46] Grafikteki proje numaraları EK-1'deki sıralamayı ifade etmektedir.

Şekil 4.8. Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023) tasarımcı dağılımı[47]

Şekil 4.8 (devam). Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023) tasarımcı dağılımı[48]

[47] Grafikteki proje numaraları EK-1'deki sıralamayı ifade etmektedir.
[48] Grafikteki proje numaraları EK-1'deki sıralamayı ifade etmektedir.

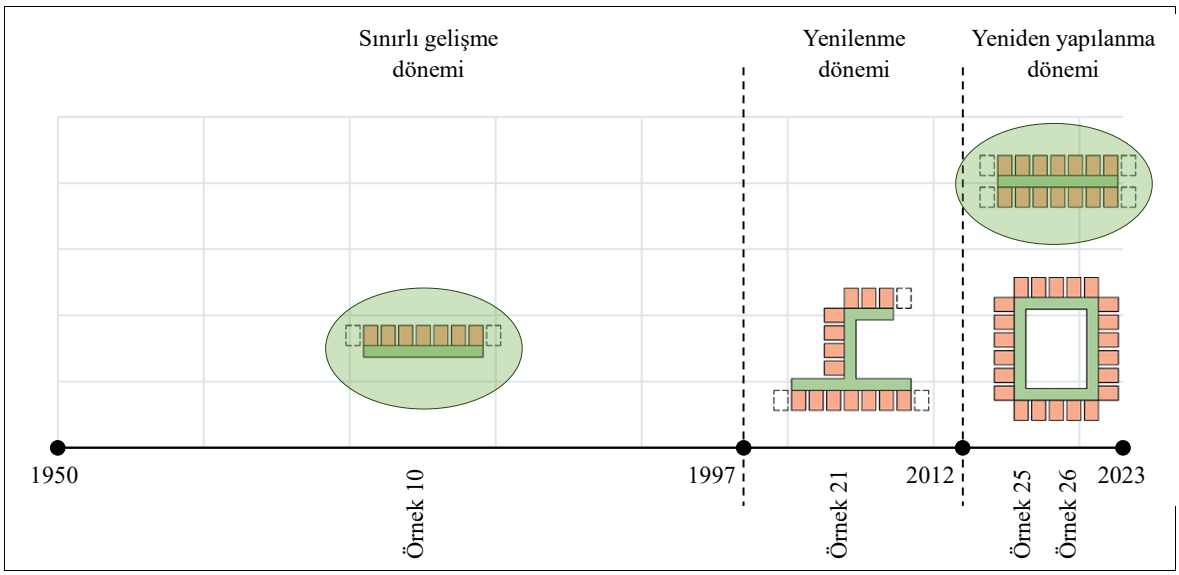
4.3. Plan Tiplerine İlişkin Bulgular[49]

Okul öncesi eğitim kademesi (anaokulları)

Sınırlı gelişme döneminde yapılan anaokulu projeleri genellikle tek-doğrusal açık tip düzeninde tasarlanmıştır. Derslikler bir koridor boyunca sıralanmış olup, koridorun tek ya da çift tarafında yer almışlardır.

Yenilenme döneminde az sayıda anaokulu projesi yapılmış ve projelerde belirli bir baskın plan tipi oluşmamıştır. Farklı tiplerde planlamalar (açık ve kapalı avlu, çoklu-doğrusal açık tip) denenmiş olup tipik bir proje ortaya çıkmamıştır.

Yeniden yapılanma döneminde tekrar tek-doğrusal açık tip projelere dönüş olmuştur. Özellikle 2014 sonrasındaki projelerin tamamında bu tip planlama görülmektedir.

Şekil 4.9. Bağımsız anaokulu plan tiplerinde değişim grafiği (1923–2023)[50]

[49] Bu bölümde yer alan grafikler, araştırmanın bütünlüğü açısından 32 projeden oluşan örneklem dikkate alınarak yapılmıştır. Bununla birlikte plan tiplerine ilişkin genel eğilimin daha net anlaşılabilmesi için bu grafik EK-2 ile birlikte değerlendirilmiş ve bulgular bu ikili okumaya göre ortaya konulmuştur.

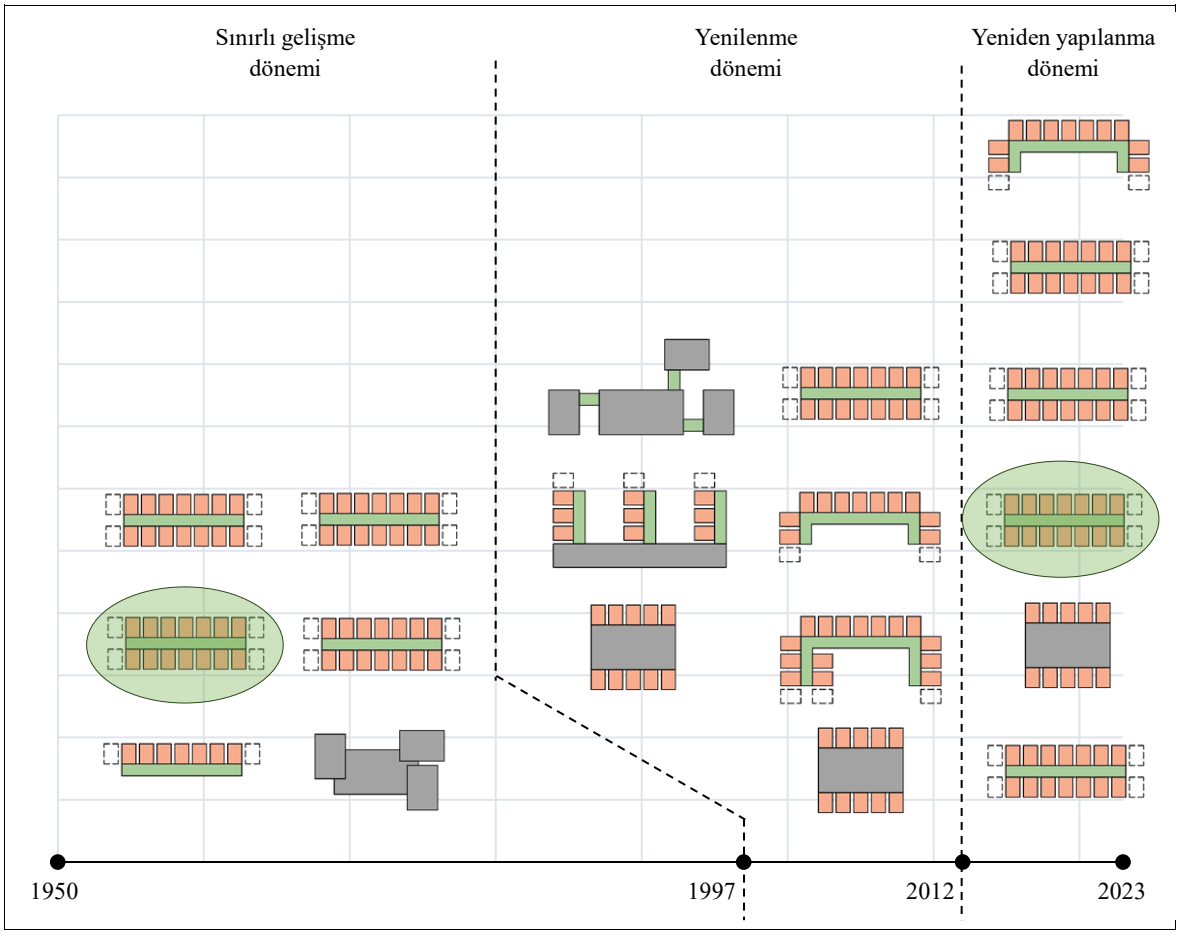
[50] Derlenmiş veri setinde 1950 öncesine ait anaokulu projesi bulunmadığından, bu grafikte ilgili dönem gösterilmemiştir.

İlköğretim kademesi (ilkokullar, ortaokullar ve ilköğretim okulları)

Sınırlı gelişme döneminde kullanılan plan düzeni tek-doğrusal açık tip olmuştur.

Yenilenme döneminde projelerin genelinde baskın bir plan tipi ortaya çıkmamıştır. Bunun sebebi 1998 projelerinde farklı tasarımcılar tarafından tek ve çoklu-doğrusal plan tipleri yanında okul sokağı tipi, açık ve kapalı avlu tipleri ve pavyon tipinin çeşitli varyasyonlarının denenmiş olmasıdır. Fakat 2000 projelerinde çoklu-doğrusal açık tip öne çıkmıştır.

Yeniden yapılanma döneminde genel olarak tek-doğrusal açık tip planlara geri dönülmüştür. Yine de çoklu doğrusal ve avlu tipinin açık ve kapalı varyasyonları da yapılmıştır.

Şekil 4.10. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu plan tiplerinde değişim grafiği (1923–2023)[51]

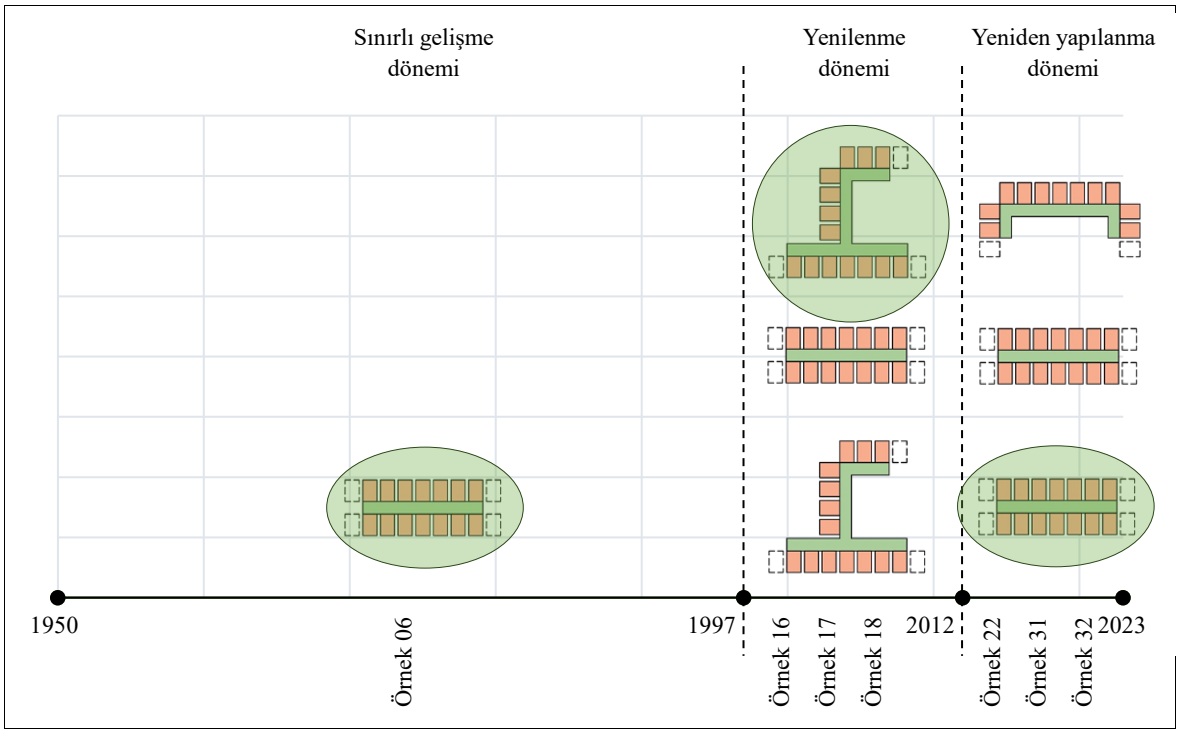
[51] Derlenmiş veri setinde 1950 öncesindeki tüm projeler köy ilkokullarına ait olup bunlar az derslik sayılarından ötürü plan tipi analizine konu olmadıklarından, bu grafikte ilgili dönem gösterilmemiştir.

Ortaöğretim kademesi (liseler)

Sınırlı gelişme döneminde, liselerde yaygın olarak tek-doğrusal açık tip planlar tercih edilmiştir. Bu plan tipinde en çok kullanılan ise çift yüklü koridor düzeni olmuştur.

Yenilenme döneminde ise plan tiplerinde ince bir değişiklik yaşanmış ve çoklu-doğrusal açık tip projeler baskın hale gelmiştir. Bu tür planlarda, birden fazla doğrusal koridor kullanılarak, daha karmaşık ve geniş okul yapıları oluşturulmuştur. Burada koridorlar tek ya da çift yük almıştır.

Yeniden yapılanma döneminde liselerde tekrar tek-doğrusal açık tip planlara dönüş olmuştur. Bununla birlikte, 2022 öncesindeki projelerde açık avlu örneklerine de rastlanmaktadır.

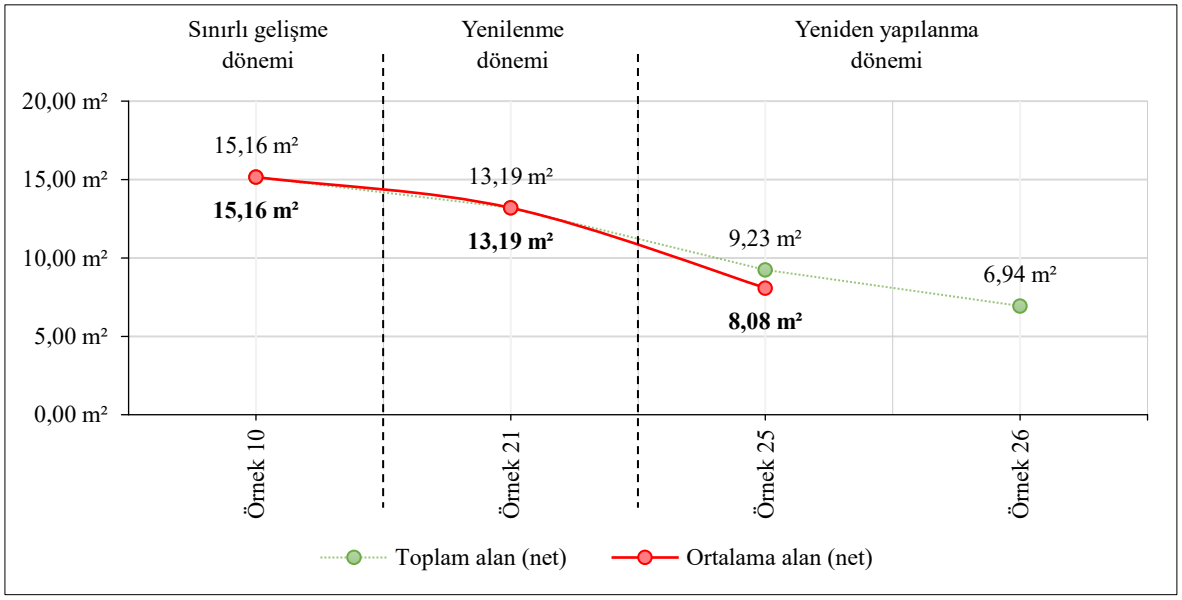
Şekil 4.11. Lise plan tiplerinde değişim grafiği (1923–2023)[52]

[52] Derlenmiş veri setinde 1950 öncesine ait lise projesi bulunmadığından, bu grafikte ilgili dönem gösterilmemiştir.

4.4. Okul Büyüklüklerine İlişkin Bulgular

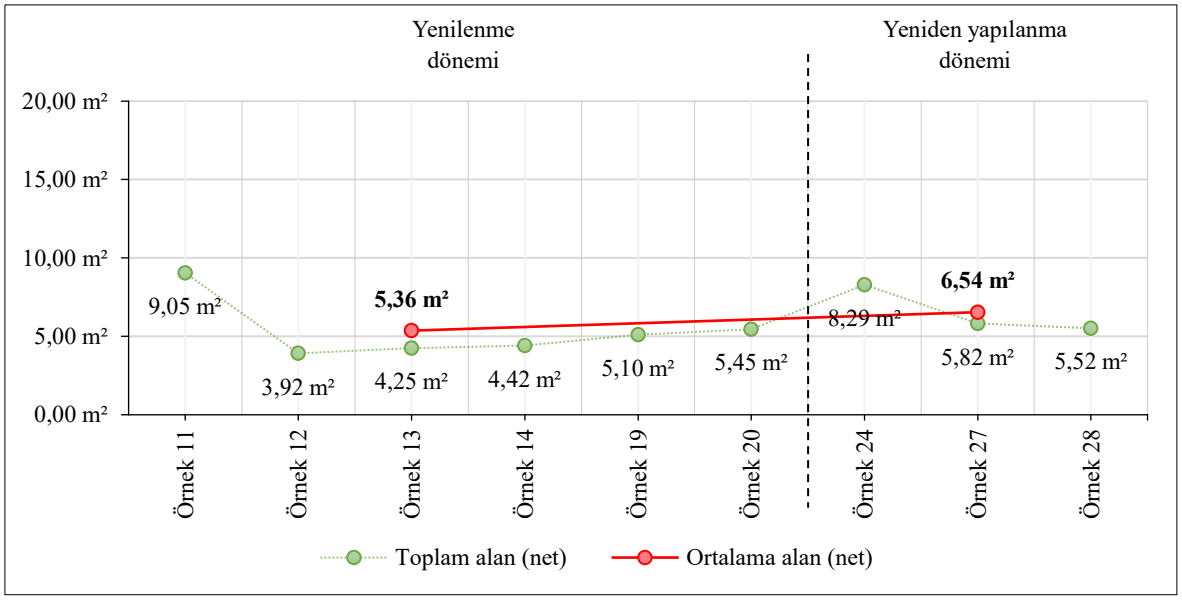
Okul öncesi eğitim kademesi (anaokulları)

Sınırlı gelişme ve yenilenme dönemi örneklerinde öğrenci başına düşen ortalama okul büyüklükleri sırasıyla 15,16 m^2 ve 13,19 m^2 olup bu değer yenilenme döneminde bir miktar düşüş kaydetmiştir. Fakat yeniden yapılanma dönemi örneklerinde ortalama okul büyüklüğü 8,08 m^2 seviyesine gerilemiştir.

Şekil 4.12. Bağımsız anaokulu büyüklüklerinde değişim grafiği (1923–2023)

Bir ilkokul ya da ilköğretim okulu bünyesindeki anaokulları, yenilenme ve yeniden yapılanma dönemine özgü olup, bu dönemlere ait örneklerde öğrenci başına düşen ortalama okul büyüklükleri sırasıyla 5,36 m^2 ve 6,54 m^2 olup birbirlerine yakın değerlerde ölçülmüştür.

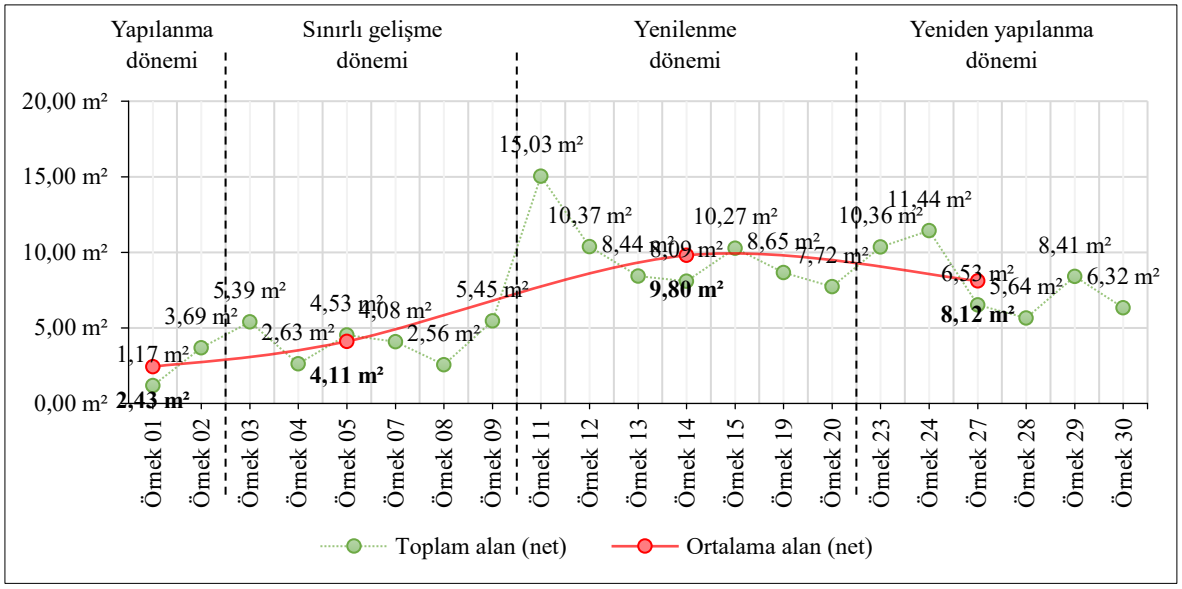
Şekil 4.13. İlkokul ya da ilköğretim okulu bünyesindeki anaokulu büyüklüklerinde değişim grafiği (1923–2023)

<u>İlköğretim kademesi (ilkokullar, ortaokullar ve ilköğretim okulları)</u>

Yapılanma dönemi örneklerinde öğrenci başına düşen ortalama okul büyüklüğü 2,43 m^2 olmuştur. Bu büyüklük, sınırlı gelişme döneminde bir miktar artış göstermiş ve 4,11 m^2 değerine ulaşmıştır.

Yenilenme dönemine ait örneklerde ise öğrenci başına düşen ortalama okul büyüklüğü 9,80 m^2'ye ulaşmıştır. Buradaki ölçümler belirli bir noktada kümelenirken, üst değer olan 15,03 m^2 bu kümenin uzağında kalmıştır.

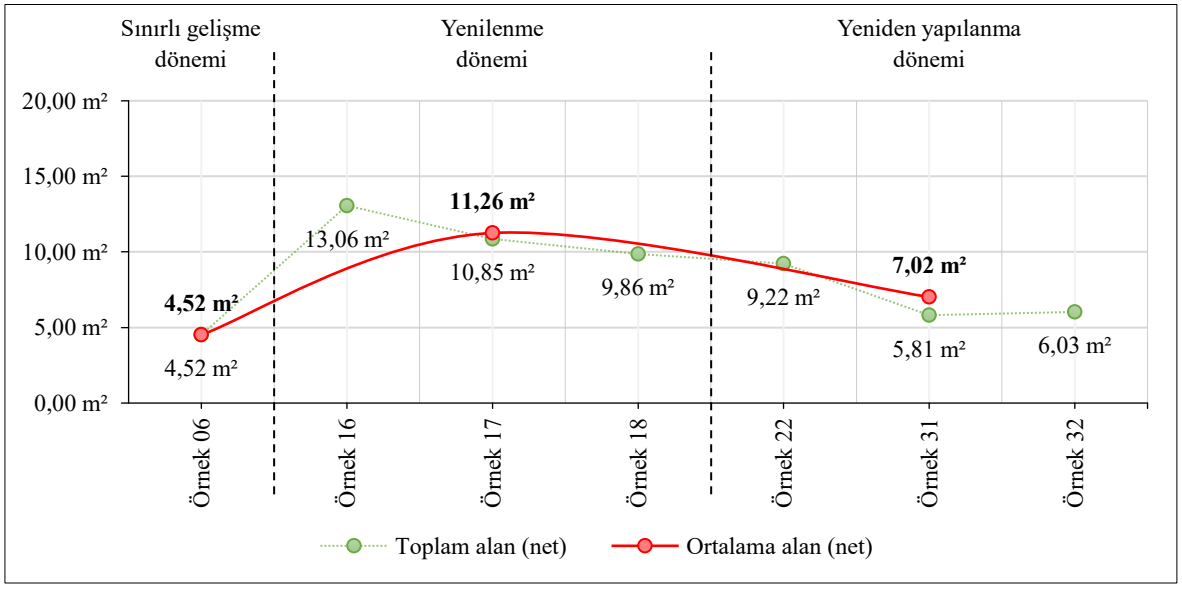
Ortalama okul büyüklüğü, yeniden yapılanma dönemi örneklerinde, bir önceki dönem örneklerinin bir miktar altına inerek 8,12 m^2 ortalama değere gelmiştir.

Şekil 4.14. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okul büyüklüklerinde değişim grafiği (1923–2023)

Ortaöğretim kademesi (liseler)

Sınırlı gelişme dönemine ait örnekte öğrenci başına düşen ortalama okul büyüklüğü 4,52 m^2 olarak ölçülmüştür. Yenilenme döneminde çarpıcı bir artış yaşanmıştır. Nitekim bu dönem örneklerinde ortalama okul büyüklüğü 11,26 m^2'dir. Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde ortalama okul büyüklüğü kayda değer şekilde düşmüş ve 7,02 m^2 olarak kaydedilmiştir.

Şekil 4.15. Lise büyüklüklerinde değişim grafiği (1923–2023)

4.5. Kullanım Alanlarına İlişkin Bulgular

Okul öncesi eğitim kademesi (anaokulları)

Sirkülasyon alanları, sınırlı gelişme dönemine ait örneklerde öğrenci başına ortalama 4,21 m² (%28) olarak ölçülmüş ve yenilenme döneminde bu alan artarak 4,83 m² (%37) seviyesine ulaşmıştır. Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde ise bu alan azalarak 2,46 m² (%30) seviyesine gerilemiştir.

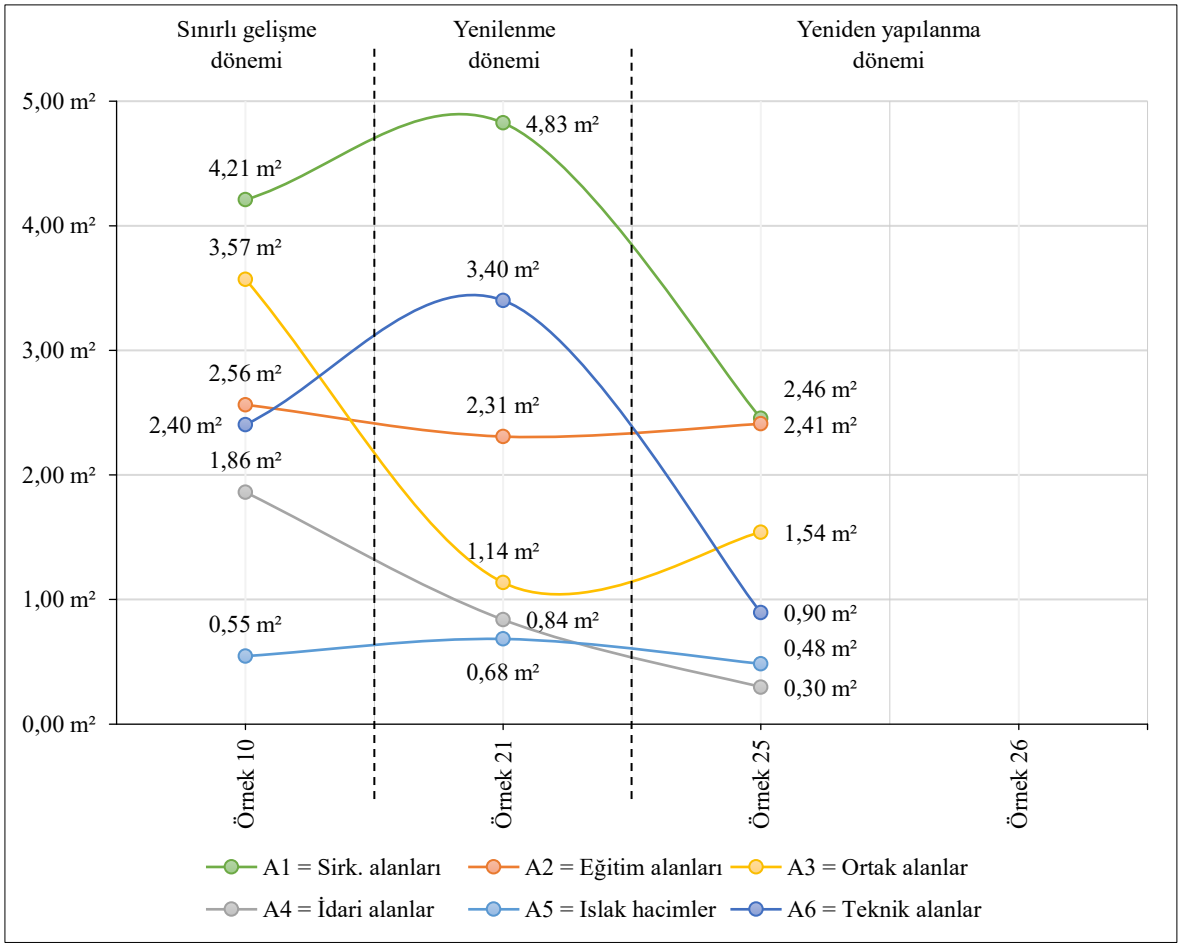
Eğitim alanları, sınırlı gelişme dönemi örneklerinde öğrenci başına ortalama 2,56 m² (%17) iken, yenilenme döneminde hafif bir azalma ile 2,31 m² (%17) seviyesine gerilemiştir. Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde ise bu alanlar hafif bir artışla 2,41 m² (%30) olarak ölçülmüştür.

Ortak alanlar, sınırlı gelişme dönemi örneklerinde öğrenci başına ortalama 3,57 m² (%23) seviyesinde ölçülmüş ve yenilenme döneminde 1,14 m² (%9) seviyesine gerilemiştir. Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde ise bu alanlar genişleyerek 1,54 m² (%19) olarak ölçülmüştür.

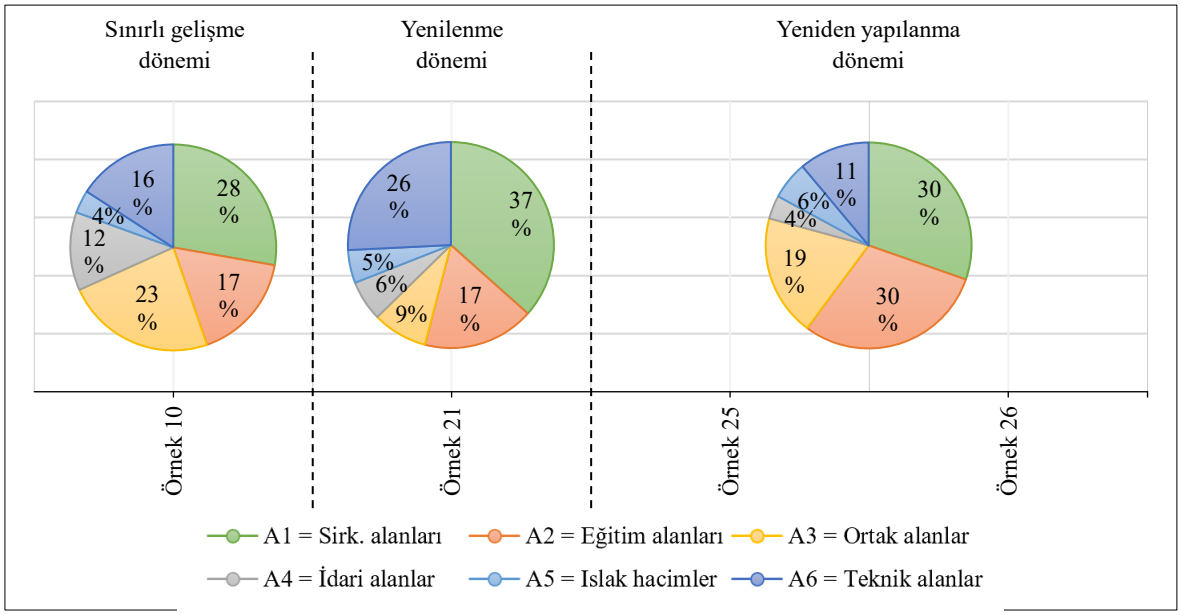
İdari alanlar, sınırlı gelişme döneminde 1,86 m² (%12) olarak kaydedilmiş ve yenilenme döneminde önemli bir daralma göstererek 0,84 m² (%6) seviyesine gerilemiştir. Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde ise bu alan biraz daha azalarak 0,30 m² (%4) olarak ölçülmüştür.

Islak hacimler, sınırlı gelişme dönemi örneklerinde öğrenci başına 0,55 m² (%4) seviyesinde ölçülmüş, yenilenme döneminde bu alan 0,68 m² (%5) seviyesine yükselmiştir. Yeniden yapılanma döneminde ise bu alan hafif bir daralma ile 0,48 m² (%6) olarak kaydedilmiştir.

Teknik alanlar, sınırlı gelişme dönemi örneklerinde öğrenci başına 2,40 m² (%16) seviyesinde ölçülmüş, yenilenme döneminde bu alan artarak 3,40 m² (%26) seviyesine ulaşmıştır. Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde ise bu alan önemli bir azalma göstererek 0,90 m² (%11) olarak kaydedilmiştir.

Şekil 4.16. Bağımsız anaokulu ortalama alan dağılımlarında değişim grafiği (1923–2023)

Şekil 4.17. Bağımsız anaokulu ortalama alan dağılımlarında oransal değişim grafiği (1923–2023)

Yenilenme dönemine ait örneklerde, öğrenci başına düşen sirkülasyon alanları ortalama 1,02 m² (%19) olarak ölçülmüş, yeniden yapılanma döneminde ise bu alan önemli bir artış göstererek 2,09 m² (%32) seviyesine ulaşmıştır.

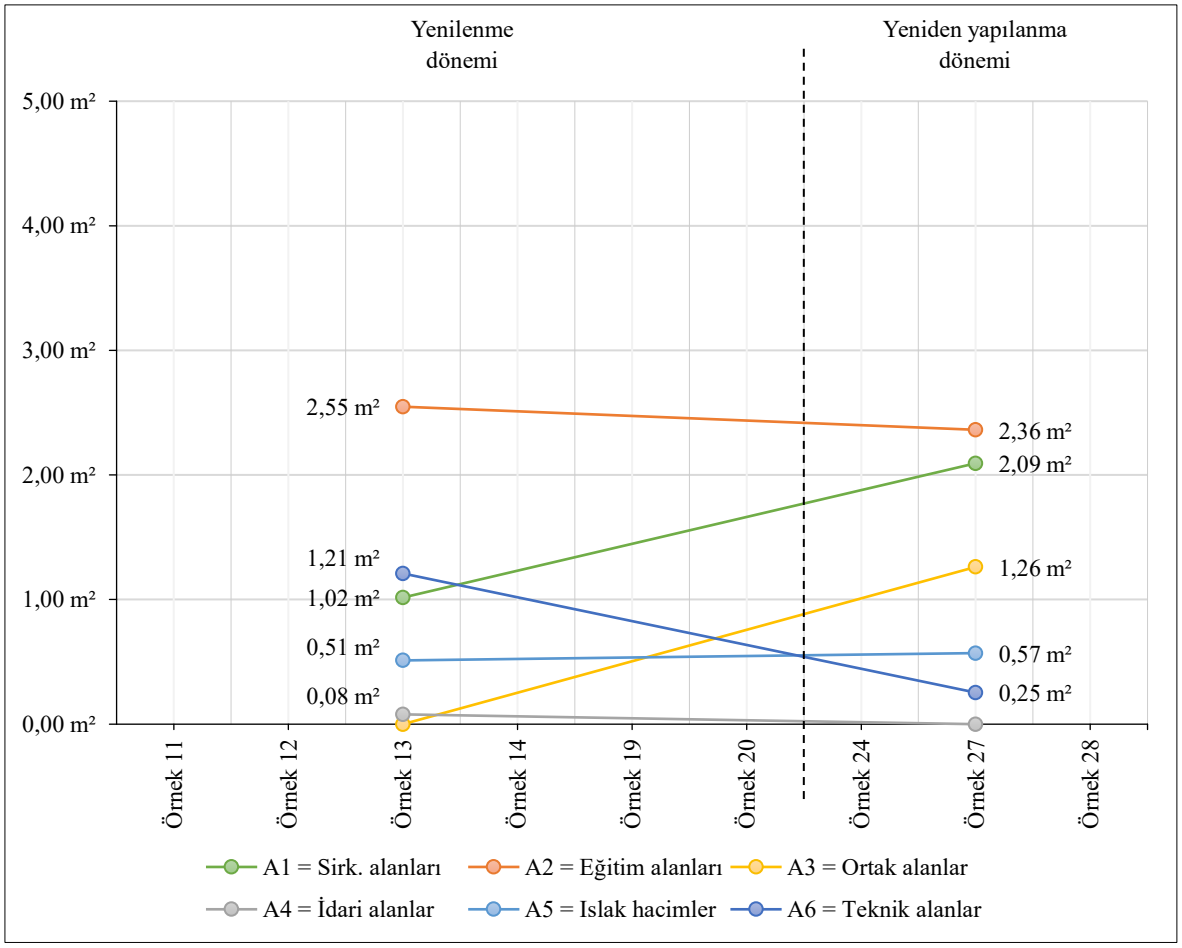
Eğitim alanları, yenilenme dönemi örneklerinde öğrenci başına ortalama 2,55 m² (%47) iken yeniden yapılanma döneminde hafif bir düşüşle 2,36 m² (%36) seviyesine gerilemiştir.

Ortak alanlar, yenilenme döneminde yapılan örneklerde yer almamış ancak yeniden yapılanma döneminde öğrenci başına ortalama 1,26 m² (%19) ile projelere dahil edilmiştir.

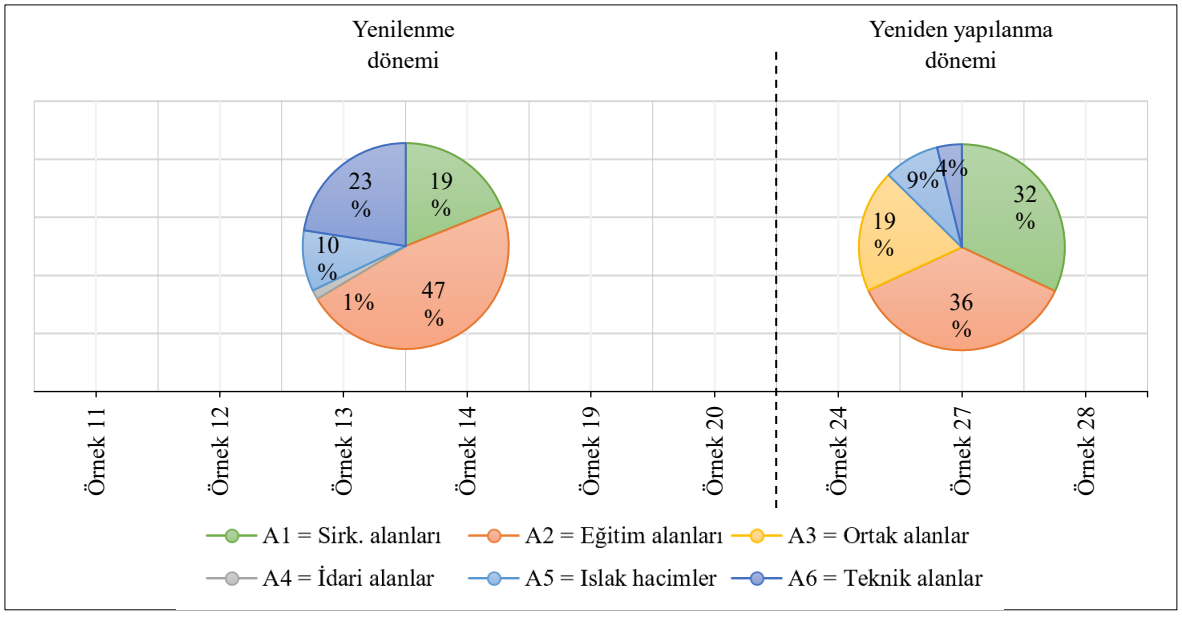
İdari alanlar, yenilenme dönemi örneklerinde oldukça sınırlı bir yer tutarak sadece 0,08 m² (%1) seviyesinde ölçülmüşken, yeniden yapılanma döneminde ise bu alanların tamamen ortadan kalktığı görülmektedir.

Islak hacimler, yenilenme ve yeniden yapılanma dönemi örneklerinde küçük farklılıklar gösterecek şekilde sırasıyla 0,51 m² (%10) ve 0,57 m² (%9) olarak hesaplanmıştır.

Teknik alanlar, yenilenme dönemine ait örneklerde 1,21 m² (%23) ile önemli bir yer tutmuşken, yeniden yapılanma döneminde bu alanlarda ciddi bir azalma gözlenmiş ve öğrenci başına ortalama 0,25 m² (%4) olarak ölçülmüştür.

Şekil 4.18. İlkokul ya da ilköğretim okulu bünyesindeki anaokulu ortalama alan dağılımlarında değişim grafiği (1923–2023)

Şekil 4.19. İlkokul ya da ilköğretim okulu bünyesindeki anaokulu ortalama alan dağılımlarında oransal değişim grafiği (1923–2023)

İlköğretim kademesi (ilkokullar, ortaokullar ve ilköğretim okulları)

Yapılanma dönemi örneklerinde, öğrenci başına düşen sirkülasyon alanları ortalama 0,48 m² (%20) olarak ölçülmüş, sınırlı gelişme döneminde artış göstererek 0,94 m² (%23) seviyesine ulaşmıştır. Yenilenme döneminde bu alan en yüksek seviyeye çıkarak 3,19 m² (%32) olmuştur. Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde ise bu alan belirgin bir azalma göstererek 2,65 m² (%33) seviyesine gerilemiştir.

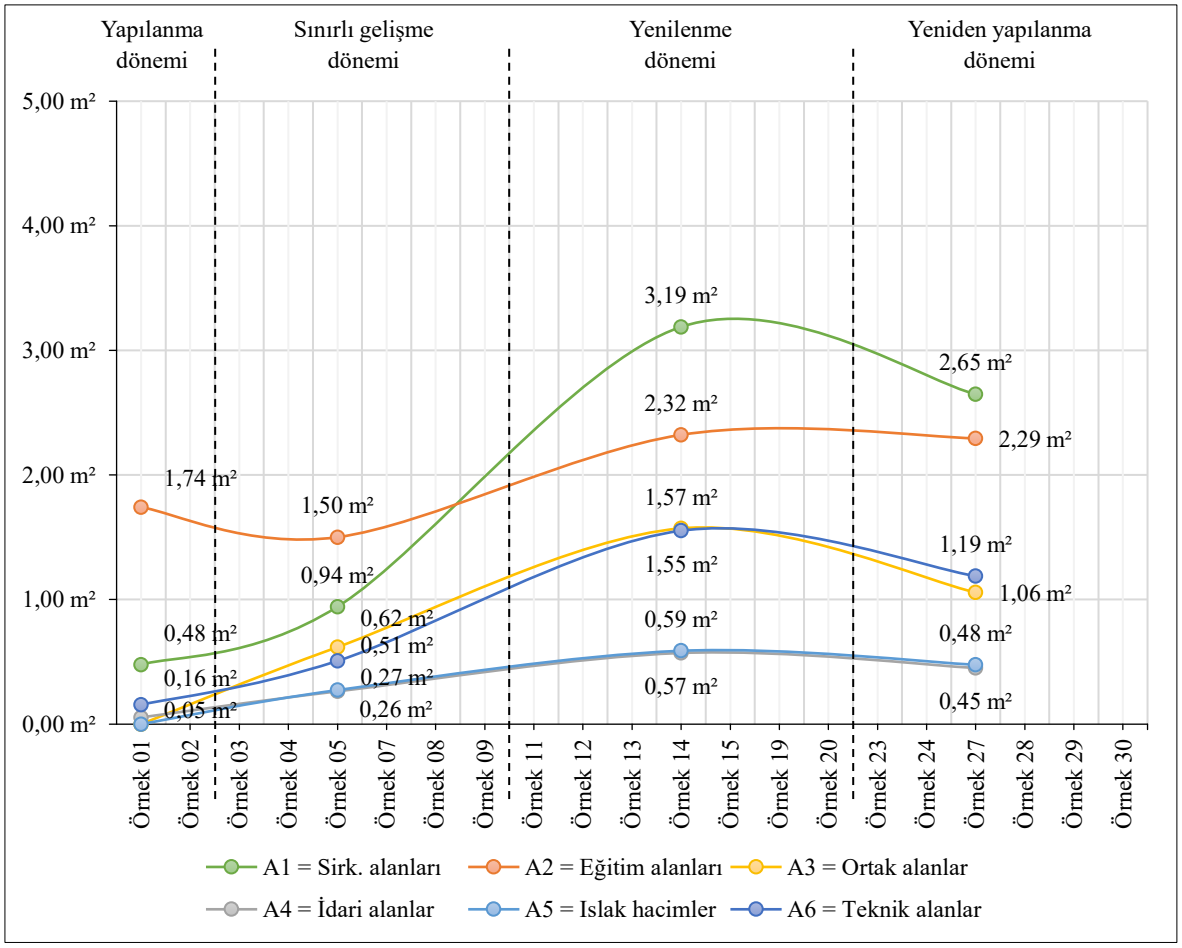
Eğitim alanları, yapılanma dönemi örneklerinde öğrenci başına ortalama 1,74 m² (%72) iken, sınırlı gelişme döneminde 1,50 m² (%37) seviyesine gerilemiştir. Yenilenme döneminde artış gösteren eğitim alanları 2,32 m² (%24) seviyesine ulaşmış, yeniden yapılanma döneminde ise hafif bir düşüşle 2,29 m² (%28) olarak ölçülmüştür.

Ortak alanlar, yapılanma dönemi örneklerinde yer almamış, sınırlı gelişme dönemi örneklerinde ise 0,62 m² (%15) olarak kaydedilmiştir. Yenilenme döneminde bu alan artarak 1,57 m² (%16) seviyesine ulaşmış, yeniden yapılanma döneminde ise azalarak 1,06 m² (%13) olarak hesaplanmıştır.

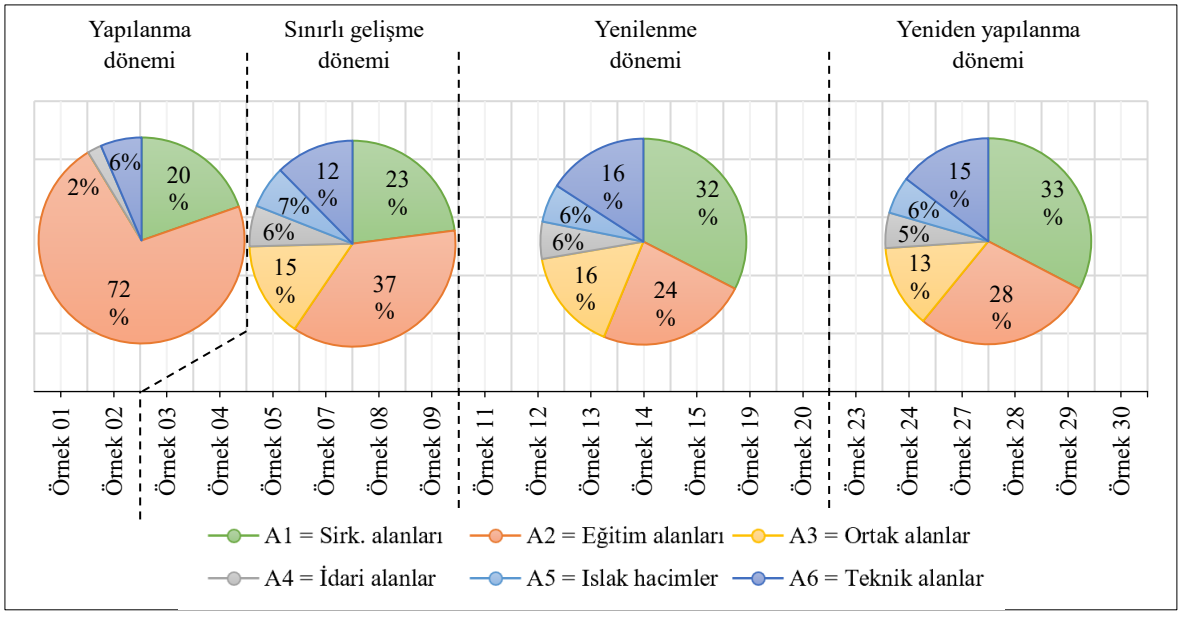
İdari alanlar, yapılanma dönemi örneklerinde öğrenci başına ortalama 0,05 m² (%2) ile en küçük alanı kaplamış, sınırlı gelişme döneminde artarak 0,26 m² (%6) seviyesine ulaşmıştır. Yenilenme döneminde bu alan 0,57 m² (%6) olarak ölçülmüş, yeniden yapılanma döneminde ise 0,45 m² (%5) seviyesine gerilemiştir.

Islak hacimler, yapılanma döneminde yer almamış, sınırlı gelişme dönemi örneklerinde 0,27 m² (%7) seviyesine ölçülmüştür. Yenilenme döneminde bu alan genişleyerek 0,59 m² (%6) olarak kaydedilmiş, yeniden yapılanma döneminde ise 0,48 m² (%6) seviyesine gerilemiştir.

Teknik alanlar, yapılanma döneminde 0,16 m² (%6) ile küçük bir paya sahip olmuş, sınırlı gelişme döneminde 0,51 m² (%12) olarak kendini göstermiştir. Yenilenme döneminde bu alan 1,55 m² (%16) seviyesine ulaşmış, yeniden yapılanma döneminde ise 1,19 m² (%15) olarak hesaplanmıştır.

Şekil 4.20. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu ortalama alan dağılımlarında değişim grafiği (1923–2023)

Şekil 4.21. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu ortalama alan dağılımlarında oransal değişim grafiği (1923–2023)

Ortaöğretim kademesi (liseler)

Sirkülasyon alanları, sınırlı gelişme dönemine ait örneklerde öğrenci başına ortalama 1,10 m² (%24) olarak ölçülmüş ve yenilenme döneminde önemli bir artış göstererek 4,53 m² (%40) seviyesine ulaşmıştır. Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde ise bu alan belirgin bir azalma göstererek 2,38 m² (%34) seviyesine gerilemiştir.

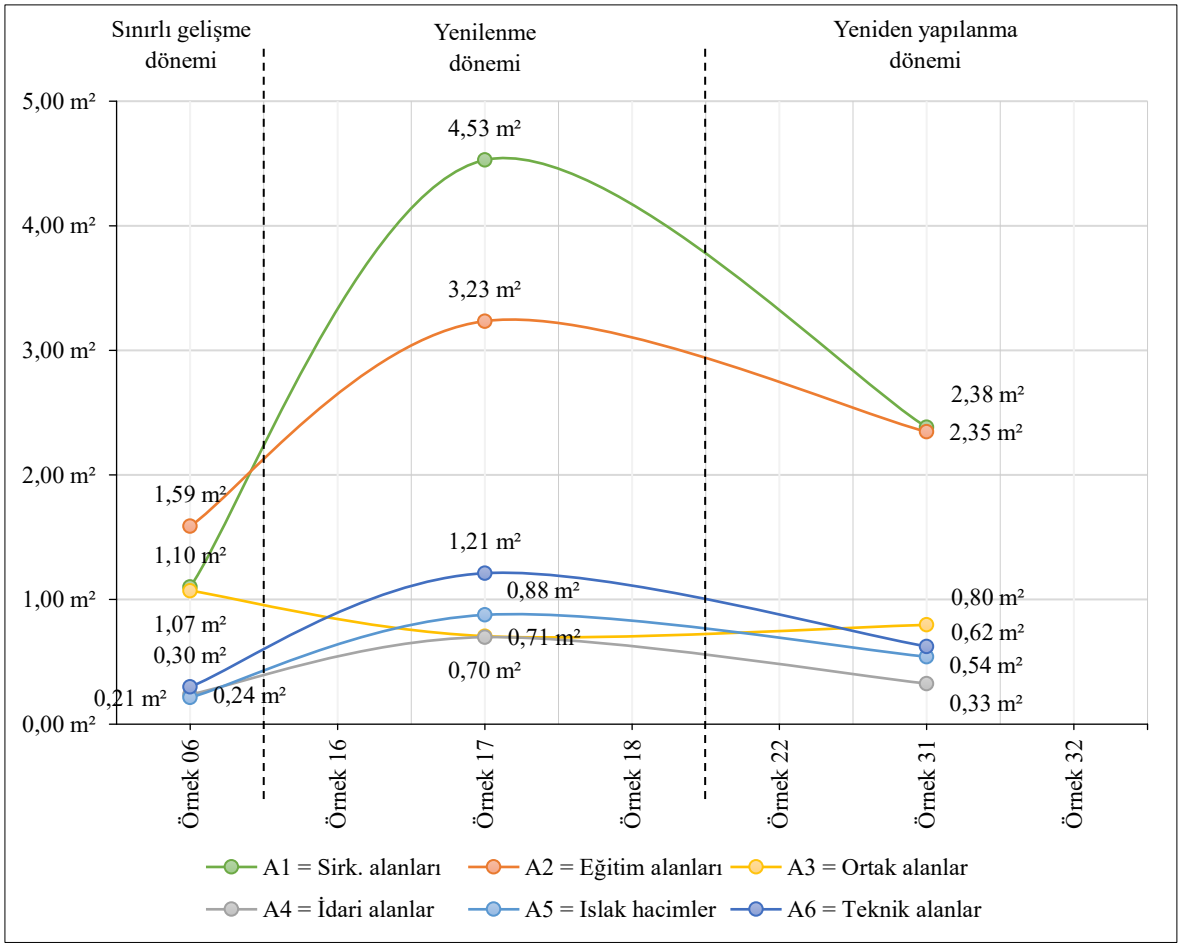
Eğitim alanları, sınırlı gelişme dönemi örneklerinde öğrenci başına ortalama 1,59 m² (%35) iken, yenilenme döneminde artış göstererek 3,23 m² (%29) seviyesine ulaşmıştır. Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde ise hafif bir azalma ile 2,35 m² (%33) seviyesinde ölçülmüştür.

Ortak alanlar, sınırlı gelişme dönemi örneklerinde öğrenci başına ortalama 1,07 m² (%24) seviyesinde yer bulmuş, yenilenme döneminde ise bu alan azalarak 0,71 m² (%6) olarak kaydedilmiştir. Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde ise hafif bir artışla 0,80 m² (%11) seviyesine yükselmiştir.

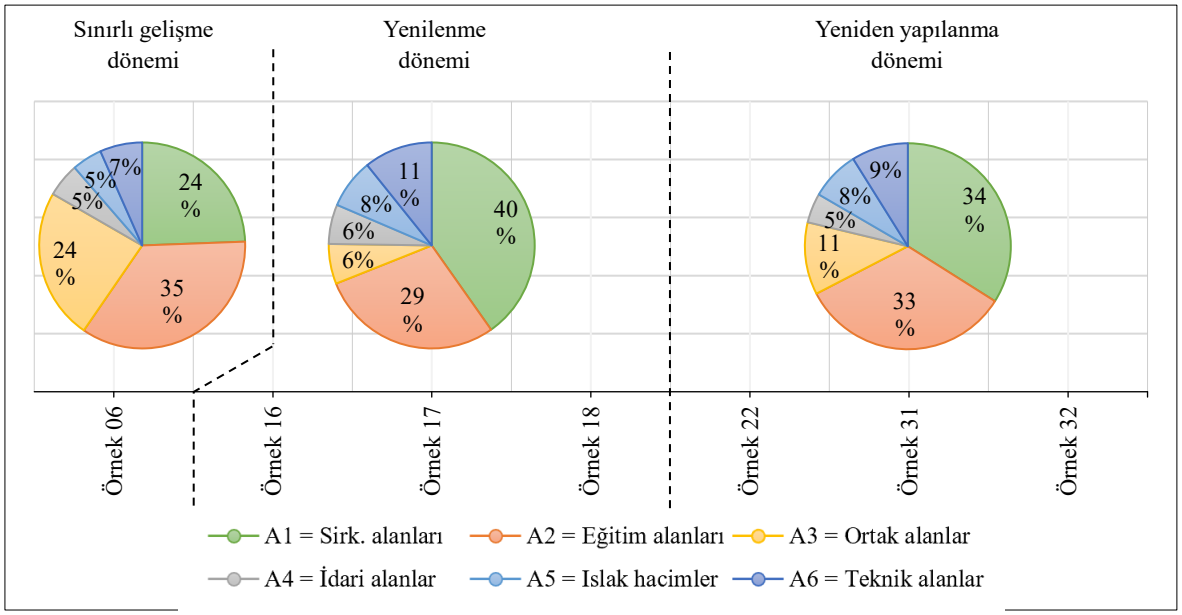
İdari alanlar, sınırlı gelişme döneminde 0,24 m² (%5) ile sınırlı bir yer tutarken, yenilenme döneminde 0,70 m² (%6) seviyesine ulaşmıştır. Yeniden yapılanma döneminde ise bu alan gerileyerek öğrenci başına 0,33 m² (%5) olarak ölçülmüştür.

Islak hacimler, sınırlı gelişme dönemine ait örneklerde öğrenci başına ortalama 0,21 m² (%5) iken, yenilenme döneminde bu alan 0,88 m² (%8) seviyesine yükselmiştir. Yeniden yapılanma döneminde ise bir miktar düşüşle 0,54 m² (%8) olarak ölçülmüştür.

Teknik alanlar, sınırlı gelişme dönemi örneklerinde öğrenci başına 0,30 m² (%7) ile düşük bir seviyede yer almış, yenilenme döneminde dikkate değer bir artışla 1,21 m² (%11) seviyesine yükselmiştir. Yeniden yapılanma döneminde ise bu alan daralarak 0,62 m² (%9) olarak ölçülmüştür.

Şekil 4.22. Lise ortalama alan dağılımlarında değişim grafiği (1923–2023)

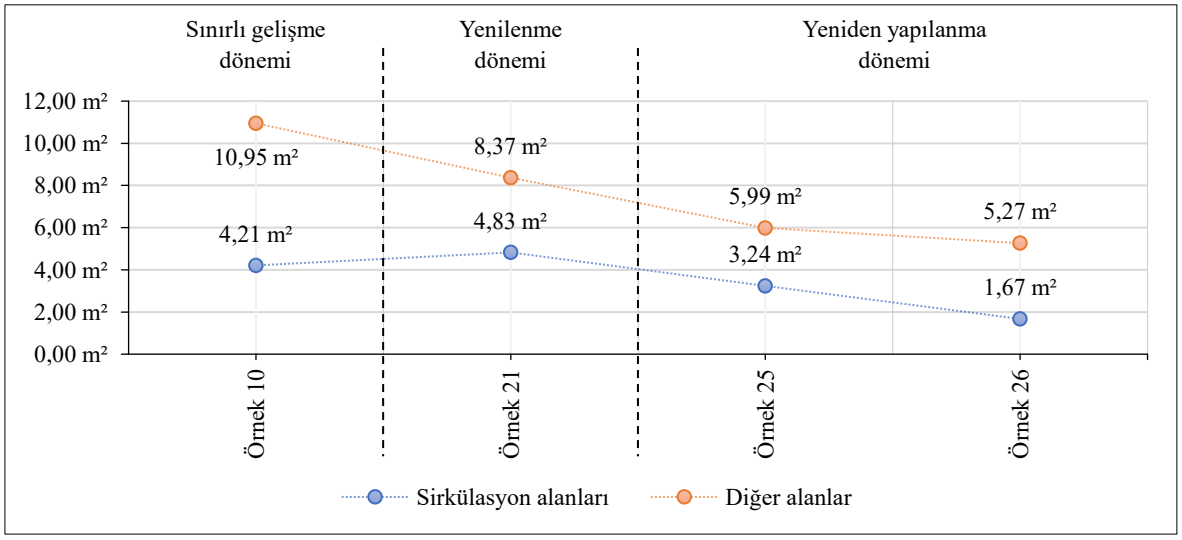

Şekil 4.23. Lise ortalama alan dağılımlarında oransal değişim grafiği (1923–2023)

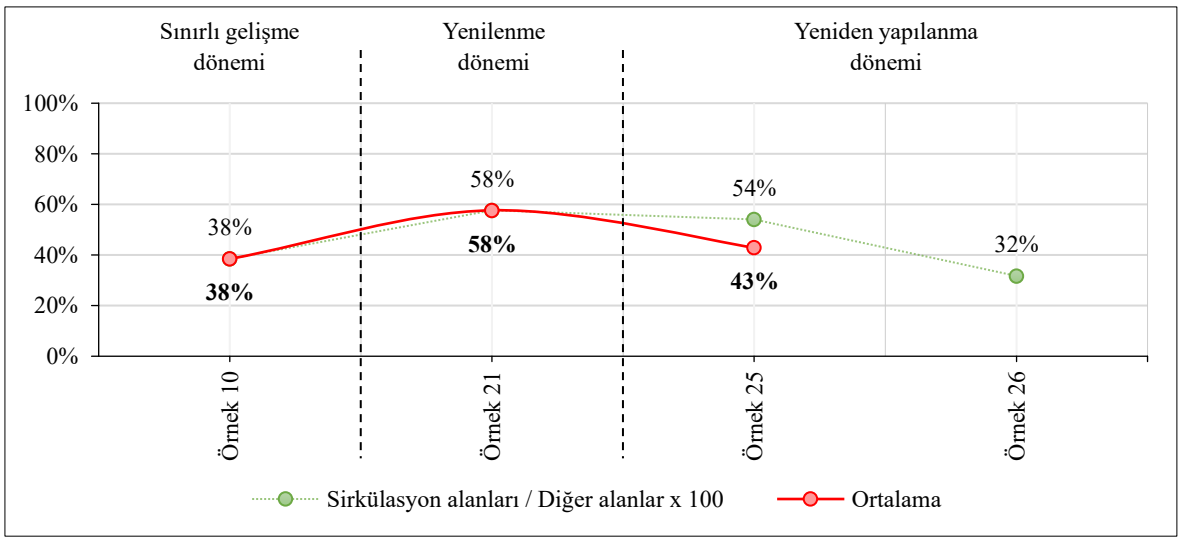
4.5.1. Sirkülasyon alanları özelinde bulgular

Okul öncesi eğitim kademesi (anaokulları)

Sınırlı gelişme dönemi örneğinde, sirkülasyon alanları öğrenci başına 4,21 m² ve bu alanların diğer alanlara oranı ise %38 olarak ölçülmüştür. Yenilenme dönemi örneğinde bu alan 4,83 m² ve oran %58 seviyesindedir. Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde ise sirkülasyon alanları 1,67 m² ile 3,24 m² aralığında olup, ortalama oran %43 olarak hesaplanmıştır.

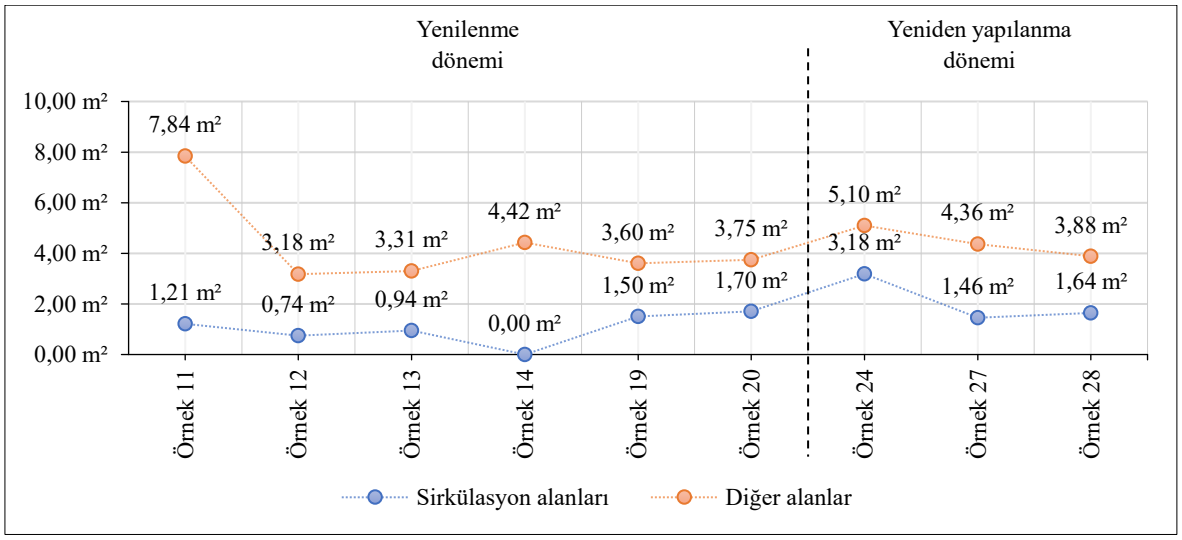

Şekil 4.24. Bağımsız anaokulu sirkülasyon ve diğer alanlarının değişim grafiği (1923–2023)

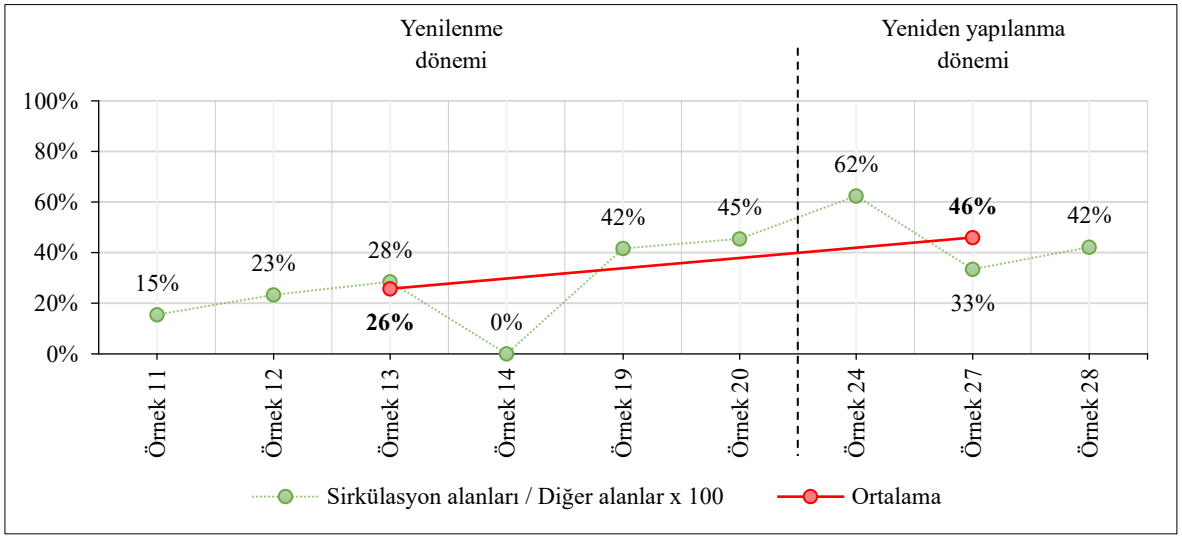

Şekil 4.25. Bağımsız anaokulu sirkülasyon ve diğer alanlarının oransal değişim grafiği (1923–2023)

Yenilenme dönemi örneklerinde, sirkülasyon alanları öğrenci başına 0,00 m² ile 1,70 m² aralığında ölçülmüş ve bu dönemde sirkülasyon alanlarının diğer alanlara oranı ortalama %26 olarak kaydedilmiştir. Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde ise sirkülasyon alanları 1,46 m² ile 3,18 m² aralığında ölçülmüş olup, bu dönemde ortalama oran önemli bir artışla %46 olarak belirlenmiştir.

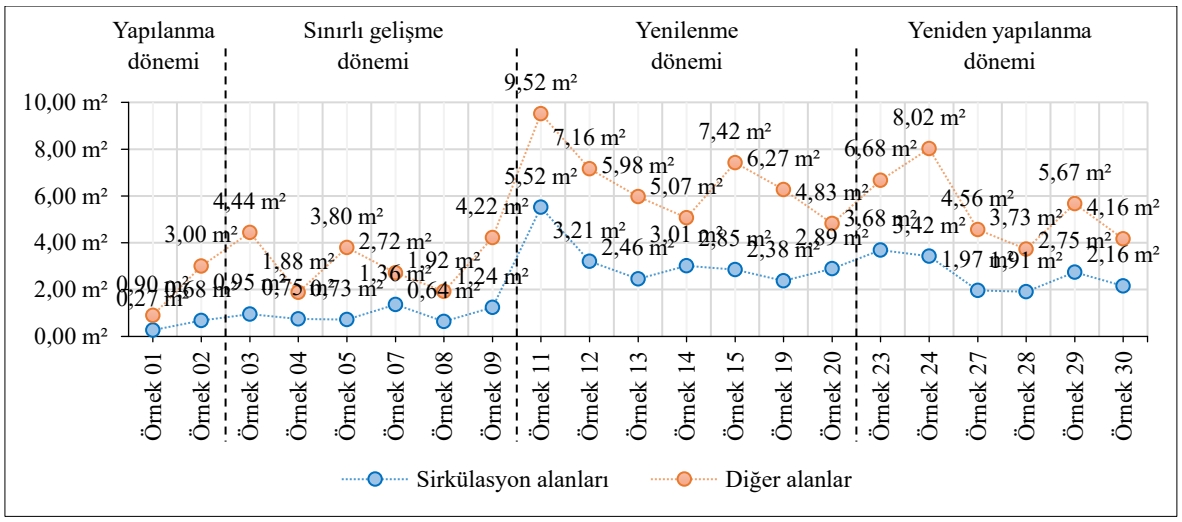
Şekil 4.26. İlkokul ya da ilköğretim okulu bünyesindeki anaokulu sirkülasyon ve diğer alanlarının değişim grafiği (1923–2023)

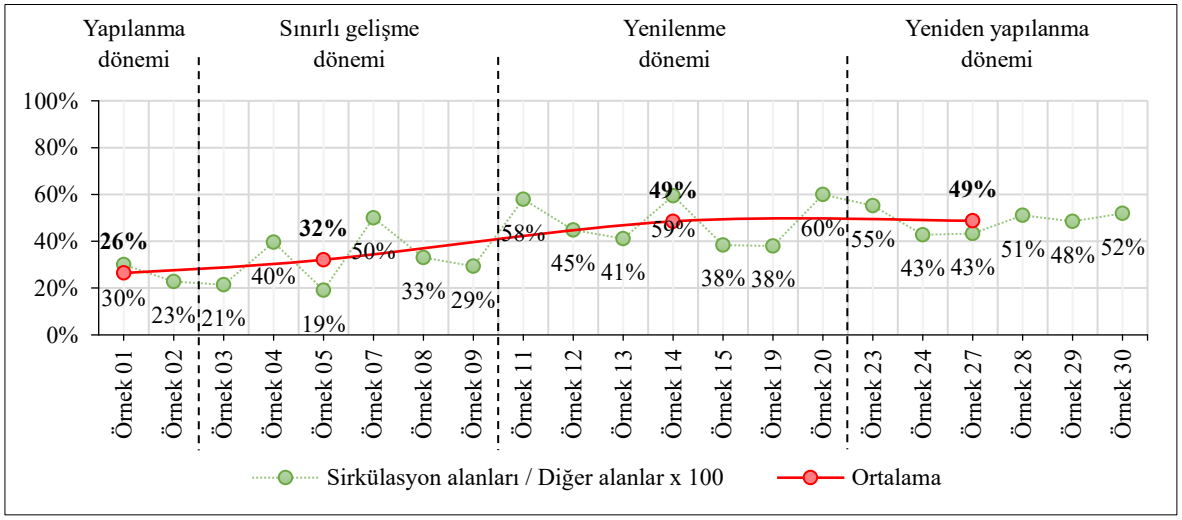
Şekil 4.27. İlkokul ya da ilköğretim okulu bünyesindeki anaokulu sirkülasyon ve diğer alanlarının oransal değişim grafiği (1923–2023)

İlköğretim kademesi (ilkokullar, ortaokullar ve ilköğretim okulları)

Yapılanma dönemi örneklerinde, sirkülasyon alanları öğrenci başına 0,27 m² ile 0,68 m² aralığında değerler almış ve bu alanların diğer alanlara oranı ortalama %26 olarak hesaplanmıştır. Sınırlı gelişme dönemine ait örneklerde ise sirkülasyon alanları 0,64 m² ile 1,36 m² aralığında ölçülmüş olup, ortalama oran %32 seviyesindedir. Yenilenme dönemi örneklerinde sirkülasyon alanları 2,38 m² ile 5,52 m² arasında değişim göstermiş ve oran %49 olarak kaydedilmiştir. Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde ise sirkülasyon alanları 1,91 m² ile 3,68 m² aralığında ve ortalama oran da %49 seviyesinde sabit kalmıştır.

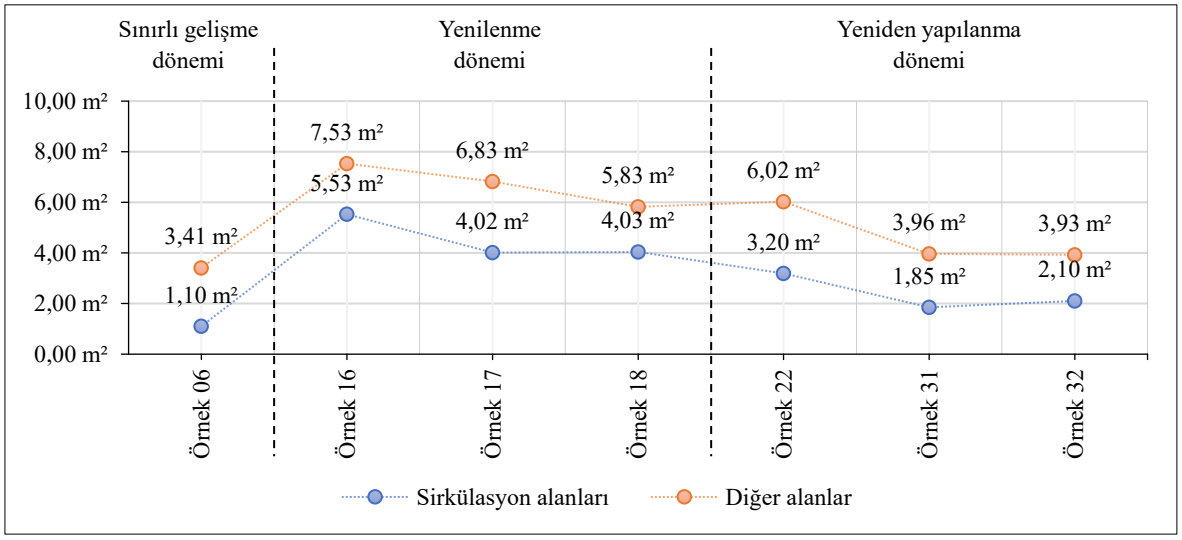
Şekil 4.28. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu sirkülasyon ve diğer alanlarının değişim grafiği (1923–2023)

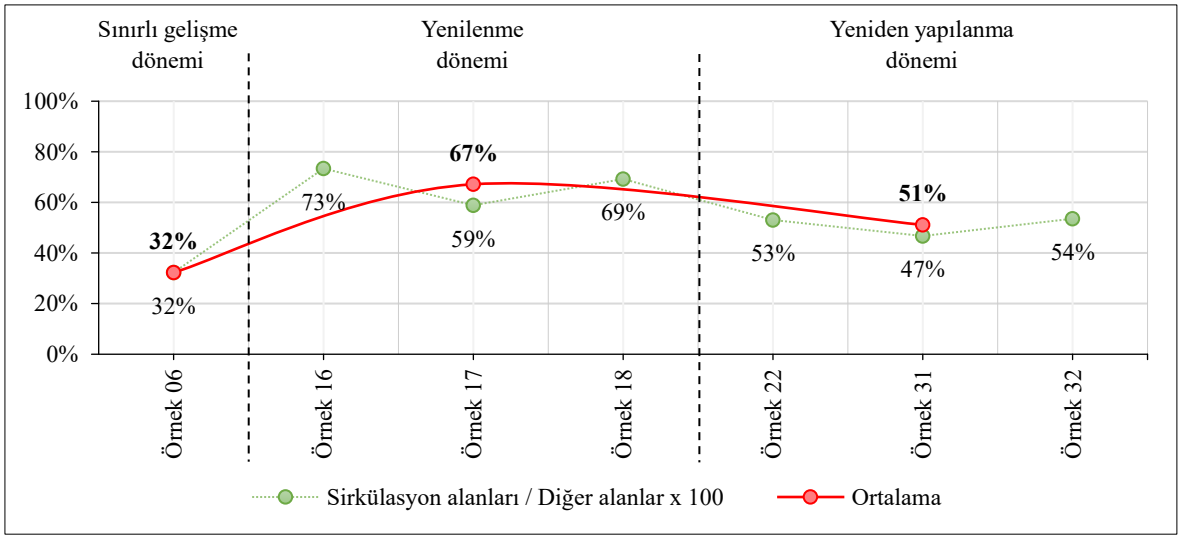
Şekil 4.29. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu sirkülasyon ve diğer alanlarının oransal değişim grafiği (1923–2023)

Ortaöğretim kademesi (liseler)

Sınırlı gelişme dönemi örneğinde, sirkülasyon alanları öğrenci başına 1,10 m² olarak ölçülmüş ve bu alanların diğer alanlara oranı %32 olarak kaydedilmiştir. Yenilenme dönemi örneklerinde sirkülasyon alanları 4,02 m² ile 5,53 m² arasında değişim göstermiş olup, oran %67 seviyesine ulaşmıştır. Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde ise sirkülasyon alanları 1,85 m² ile 3,20 m² aralığında ölçülmüş ve bu dönemde ortalama oran %51 olarak hesaplanmıştır.

Şekil 4.30. Lise sirkülasyon ve diğer alanlarının değişim grafiği (1923–2023)

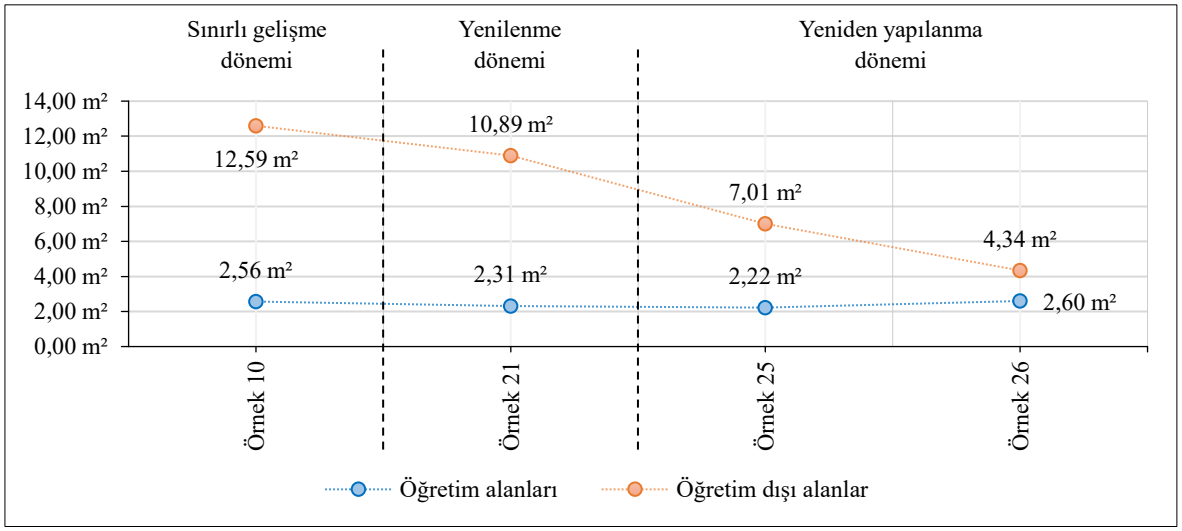

Şekil 4.31. Lise sirkülasyon ve diğer alanlarının oransal değişim grafiği (1923–2023)

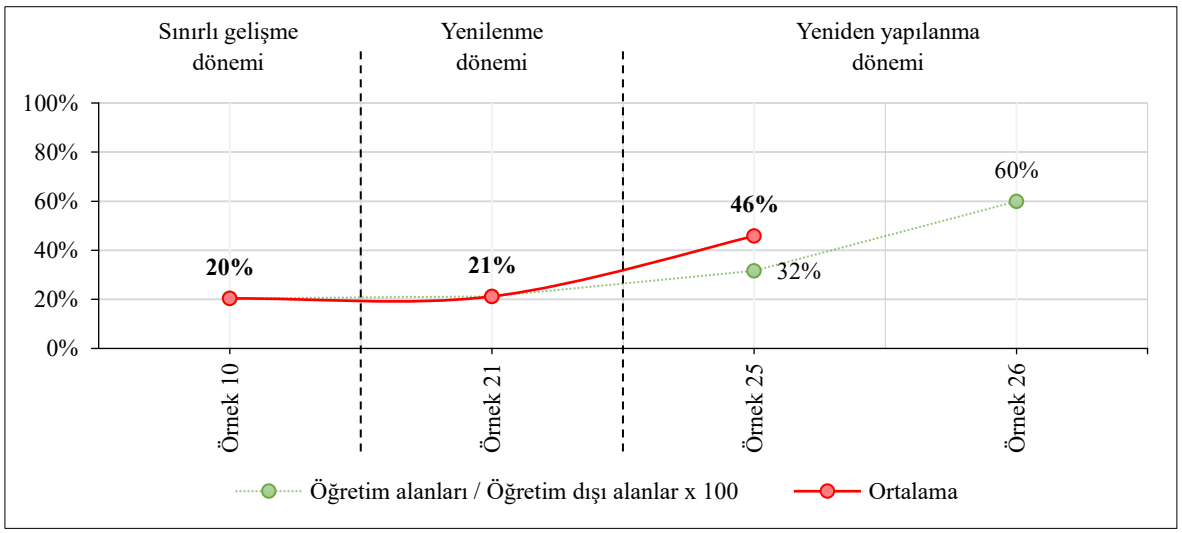
4.5.2. Öğretim alanları özelinde bulgular

Okul öncesi eğitim kademesi (anaokulları)

Sınırlı gelişme dönemi örneğinde, öğretim alanları öğrenci başına 2,56 m² ve bu alanların öğretim dışı alanlara oranı ise %20 olarak ölçülmüştür. Yenilenme dönemi örneğinde bu alan 2,31 m² ve oran %21 seviyesindedir. Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde öğretim alanları 2,22 m² ile 2,60 m² aralığında olup, ortalama oran %46 olarak hesaplanmıştır.

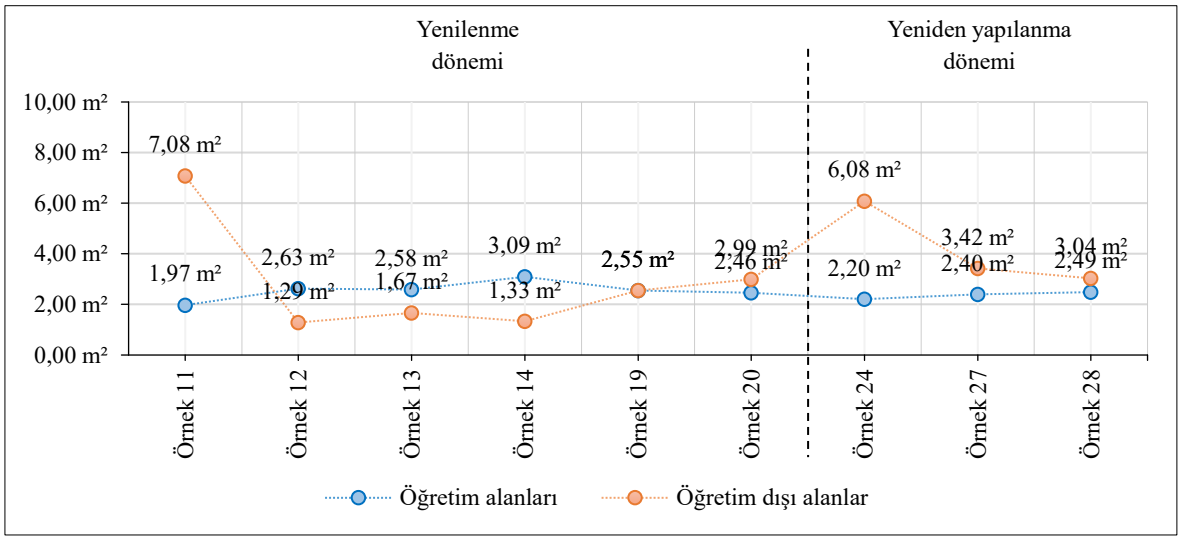

Şekil 4.32. Bağımsız anaokulu öğretim ve öğretim dışı alanların değişim grafiği (1923–2023)

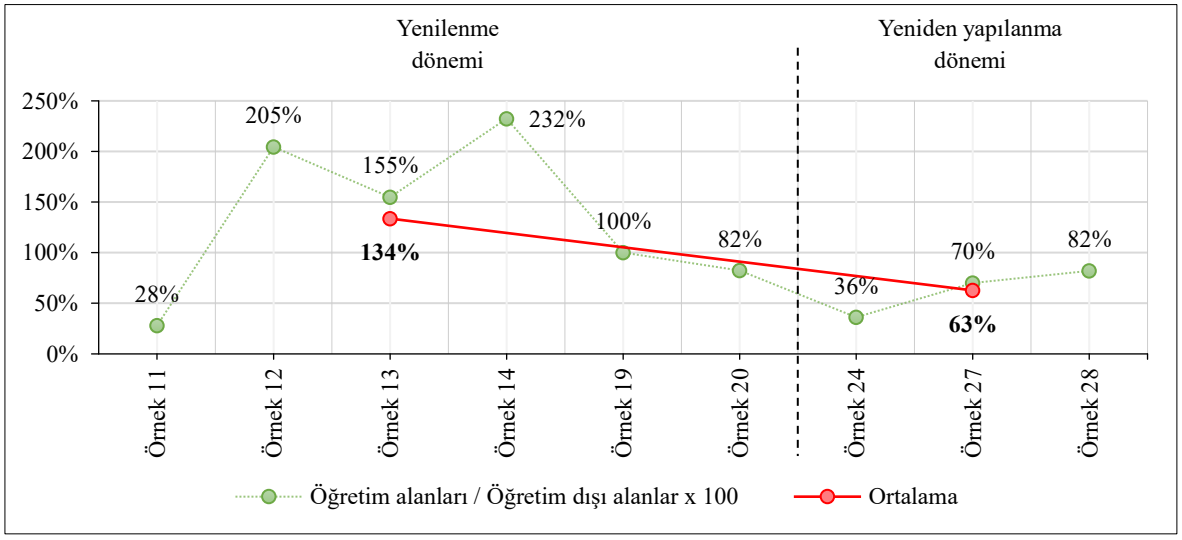

Şekil 4.33. Bağımsız anaokulu öğretim ve öğretim dışı alanların oransal değişim grafiği (1923–2023)

Yenilenme dönemi örneklerinde, öğretim alanları öğrenci başına 1,97 m² ile 3,09 m² aralığında ölçülmüş ve bu dönemde öğretim alanlarının öğretim dışı alanlara oranı ortalama %134 olarak kaydedilmiştir. Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde ise öğretim alanları 2,20 m² ile 2,49 m² aralığında ölçülmüş olup, bu dönemde ortalama oran önemli bir azalma ile %63 olarak belirlenmiştir.

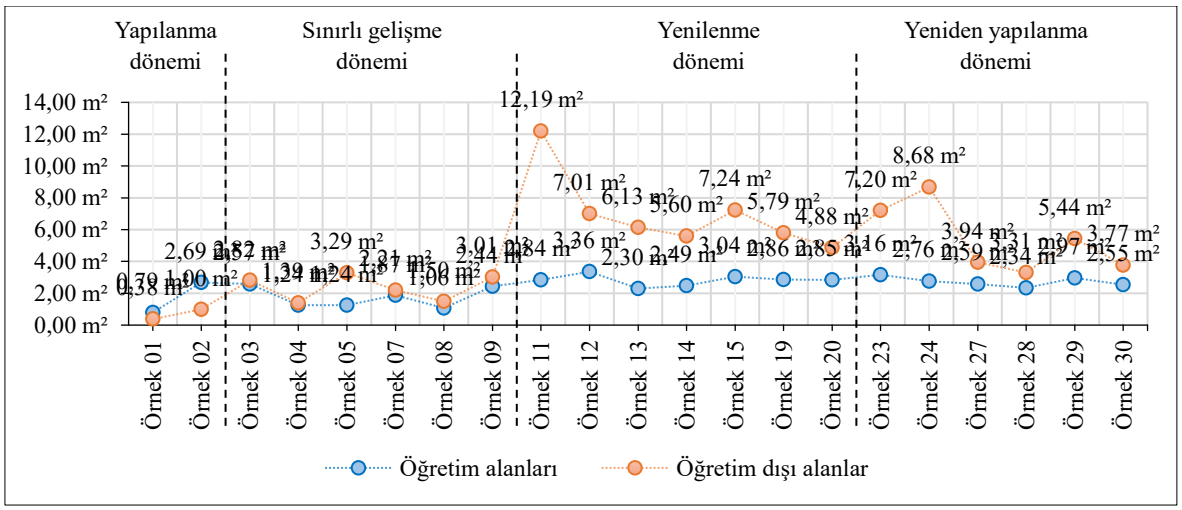
Şekil 4.34. İlkokul ya da ilköğretim okulu bünyesindeki anaokulu öğretim ve öğretim dışı alanların değişim grafiği (1923–2023)

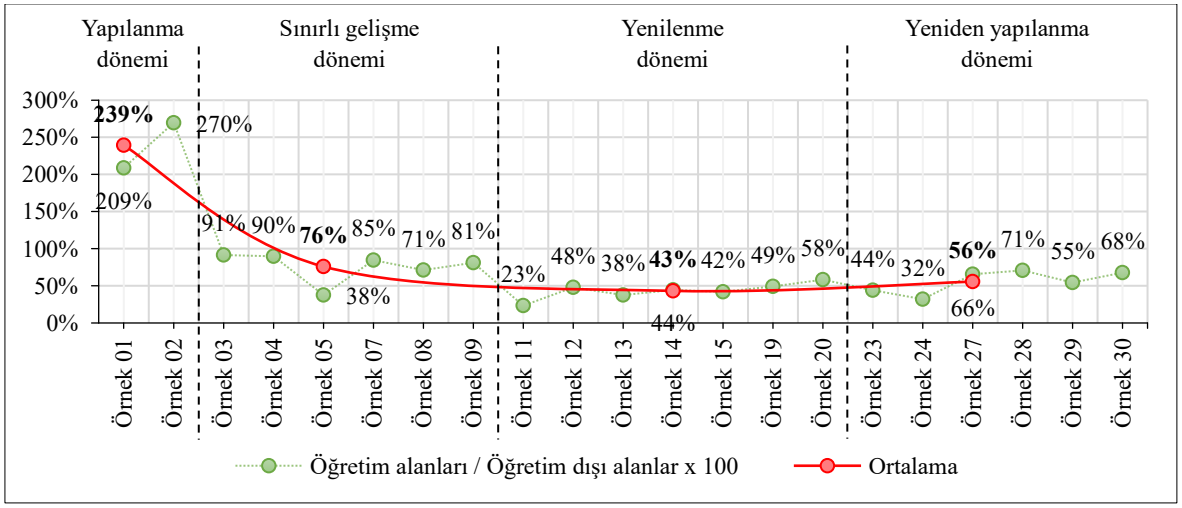
Şekil 4.35. İlkokul ya da ilköğretim okulu bünyesindeki anaokulu öğretim ve öğretim dışı alanların oransal değişim grafiği (1923–2023)

İlköğretim kademesi (ilkokullar, ortaokullar ve ilköğretim okulları)

Yapılanma dönemi örneklerinde, öğretim alanları öğrenci başına 0,79 m² ile 2,69 m² aralığında değerler almış ve bu alanların öğretim dışı alanlara oranı ortalama %239 olarak hesaplanmıştır. Sınırlı gelişme dönemine ait örneklerde ise öğretim alanları 1,06 m² ile 2,57 m² aralığında ölçülmüş olup, ortalama oran %76 seviyesine düşmüştür. Yenilenme dönemi örneklerinde öğretim alanları 2,30 m² ile 3,36 m² arasında değişim göstermiş ve oran %43 olarak kaydedilmiştir. Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde ise öğretim alanları 2,34 m² ile 3,16 m² aralığında ve ortalama oran da %56 seviyesinde ölçülmüştür.

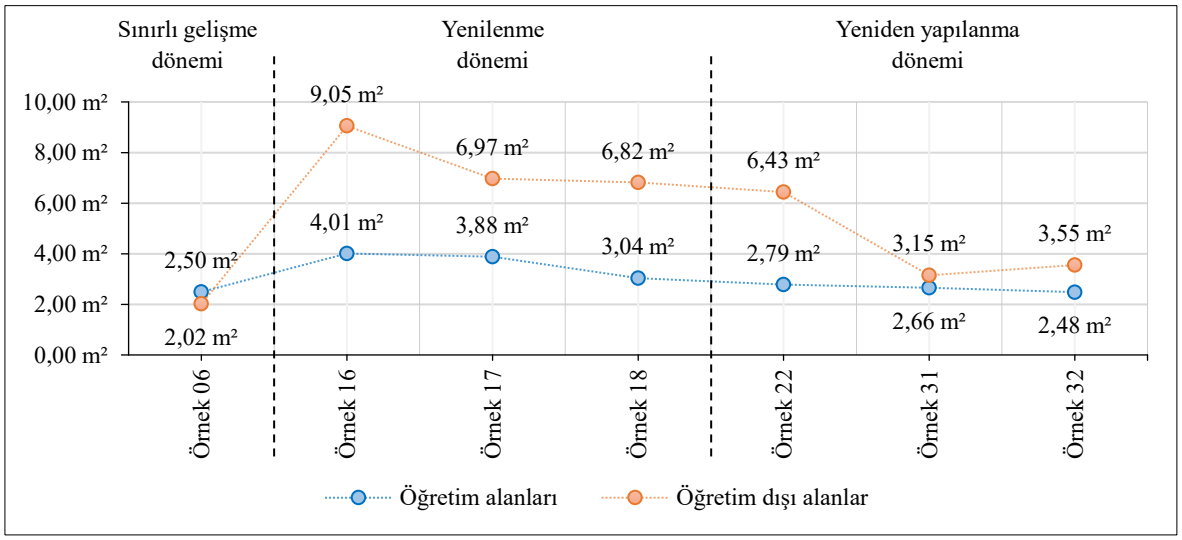
Şekil 4.36. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu öğretim ve öğretim dışı alanların değişim grafiği (1923–2023)

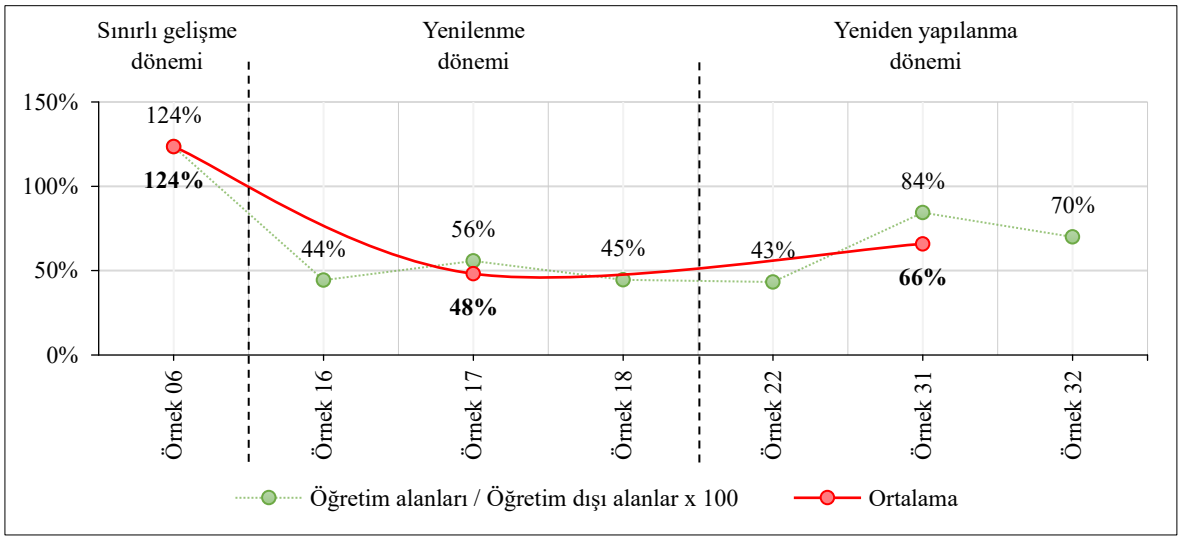
Şekil 4.37. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu öğretim ve öğretim dışı alanların oransal değişim grafiği (1923–2023)

Ortaöğretim kademesi (liseler)

Sınırlı gelişme dönemi örneğinde, öğretim alanları öğrenci başına 2,50 m² olarak ölçülmüş ve bu alanların öğretim dışı alanlara oranı %124 olarak kaydedilmiştir. Yenilenme dönemi örneklerinde öğretim alanları 3,04 m² ile 4,01 m² arasında değişim göstermiş olup, oran %48 seviyesine düşmüştür. Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde ise öğretim alanları 2,48 m² ile 2,79 m² aralığında ölçülmüş ve bu dönemde ortalama oran %66 olarak hesaplanmıştır.

Şekil 4.38. Lise öğretim ve öğretim dışı alanların değişim grafiği (1923–2023)

Şekil 4.39. Lise öğretim ve öğretim dışı alanların oransal değişim grafiği (1923–2023)

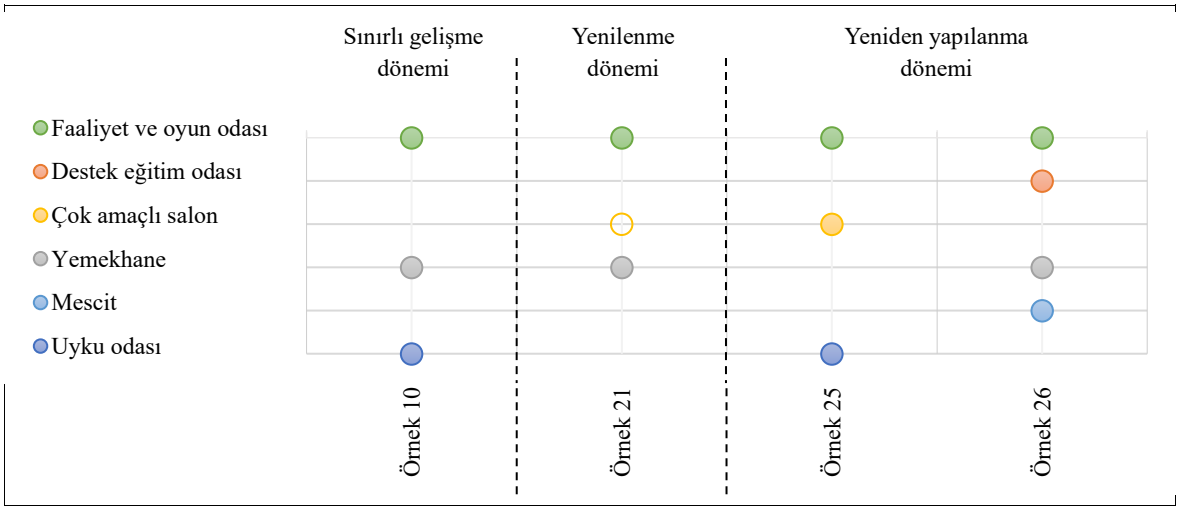
4.6. Mekânsal Birimlere İlişkin Bulgular

Okul öncesi eğitim kademesi (anaokulları)

Sınırlı gelişme dönemine ait az sayıdaki anaokulu projesi temsil eden örnekte, eğitim alanlarını ve ortak alanları oluşturan mekânsal birimler, derslik[53] (faaliyet ve oyun odası) yanında yemekhane ve uyku odası olarak tespit edilmiştir.

Yenilenme dönemini temsil eden örnekte, uyku odasının bulunmadığı ve yemekhanenin aynı zamanda çok amaçlı salon olarak kullanıldığı görülmüştür.

Yeniden yapılanma döneminde bağımsız çok amaçlı salonu ve uyku odası bulunan örnekler olduğu gibi bunların olmadığı, fakat yemekhanenin bulunduğu örnekler de olmuştur. Bunun yanında, yeniden yapılanma dönemin son projelerinde destek eğitim odası ve mescit mekânlarının projelere dahil edildiği bu tarihe ait örneğe yansımıştır.

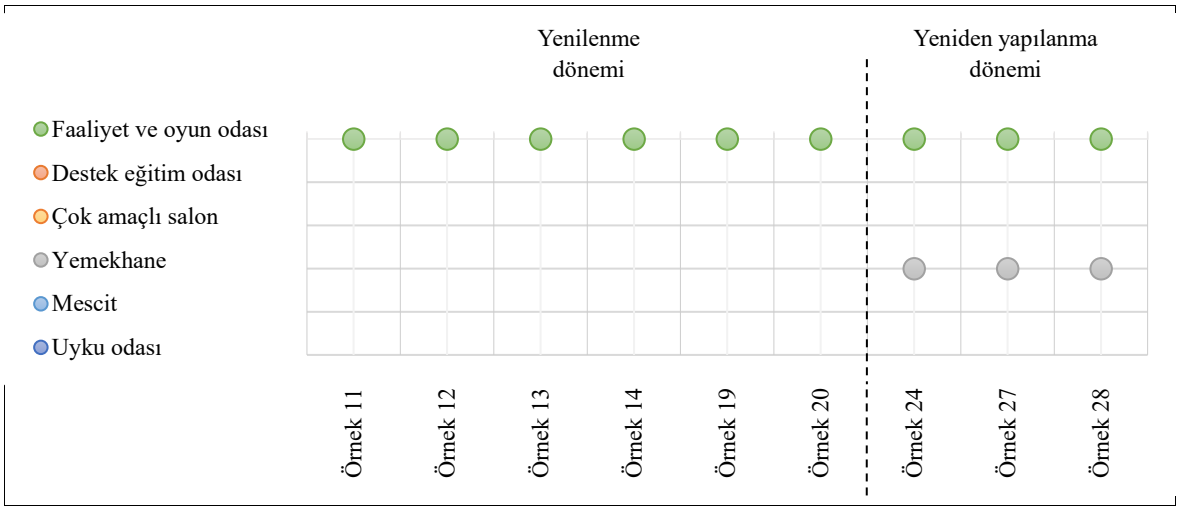

Şekil 4.40. Bağımsız anaokulu mekânsal birimlerinde değişim grafiği (1923–2023)[54]

İlkokul ya da ilköğretim okulu bünyesindeki anaokulları yenilenme dönemi ile birlikte ortaya çıkmıştır. Yenilenme dönemindeki bu tip anaokulu örneklerinde tek mekân derslikler

[53] Örnek 25 dışındaki tüm örneklerde faaliyet ve oyun odası, örnek 25'te ise derslik adı tercih edilmiştir.
[54] Örnek 21'de yemekhane, aynı zamanda çok amaçlı salon ortak kullanılmıştır.

(faaliyet ve oyun odası) olmuştur. Bununla birlikte yeniden yapılanma dönemi örneklerinde, anaokulu yemekhanesi standart biçimde projelere eklenmiştir.

Şekil 4.41. İlkokul ya da ilköğretim okulu bünyesindeki anaokulu mekânsal birimlerinde değişim grafiği (1923–2023)

İlköğretim kademesi (ilkokullar, ortaokullar ve ilköğretim okulları)

İlköğretim kademesindeki okullarda eğitim alanlarını ve ortak alanları meydana getiren mekânsal birimlerde görülen değişim dikkate değerdir. Cumhuriyet'in ilk dönemini oluşturan yapılanma dönemi örneklerinde, okulların eğitim ve ortak alanları yalnızca derslikler ve bazen de işliklerden[55] oluşmuştur.

Sınırlı gelişme döneminde, bazı örneklerde laboratuvarlar yanında resim[56] ve müzik[57] derslikleri yer almıştır. Bu döneme ait örneklerin hepsinde olmamakla birlikte işlikler tasarımın önemli bir parçası olmuştur. Sınırlı gelişme dönemi içinde incelenen 6 okuldan yalnızca birinde spor salonu[58] ve bir diğerinde de kütüphane[59] bulunmaktadır. Çok amaçlı

[55] İşlikler, zaman içinde değişen müfredatlarla birlikte teknoloji ve tasarım dersliklerine dönüşmüştür. Projelerde bazen yalnızca atölye, bazen de iş ve teknik atölyesi olarak da isimlendirilen bu mekânlar, ilgili grafikte, teknoloji ve tasarım dersliği olarak anılmışlardır.

[56] Bazı projelerde resim atölyesi olarak da adlandırılan resim derslikleri, değişen müfredatlar neticesinde görsel sanatlar dersliği adını almıştır. Bu mekânlar, ilgili grafikte 2023 müfredatında belirtilen isimleriyle yer almışlardır.

[57] Müzik dersliklerinin bazı projelerde müzik stüdyosu olarak isimlendirildiği durumlar olmuştur.

[58] Bazı projelerde spor salonu, bazı projelerde ise beden eğitim salonu olarak isimlendirilen mekân, değişen müfredatlar neticesinde beden eğitimi ve spor salonu adını almış ve ilgili grafikte bu şekilde belirtilmiştir.

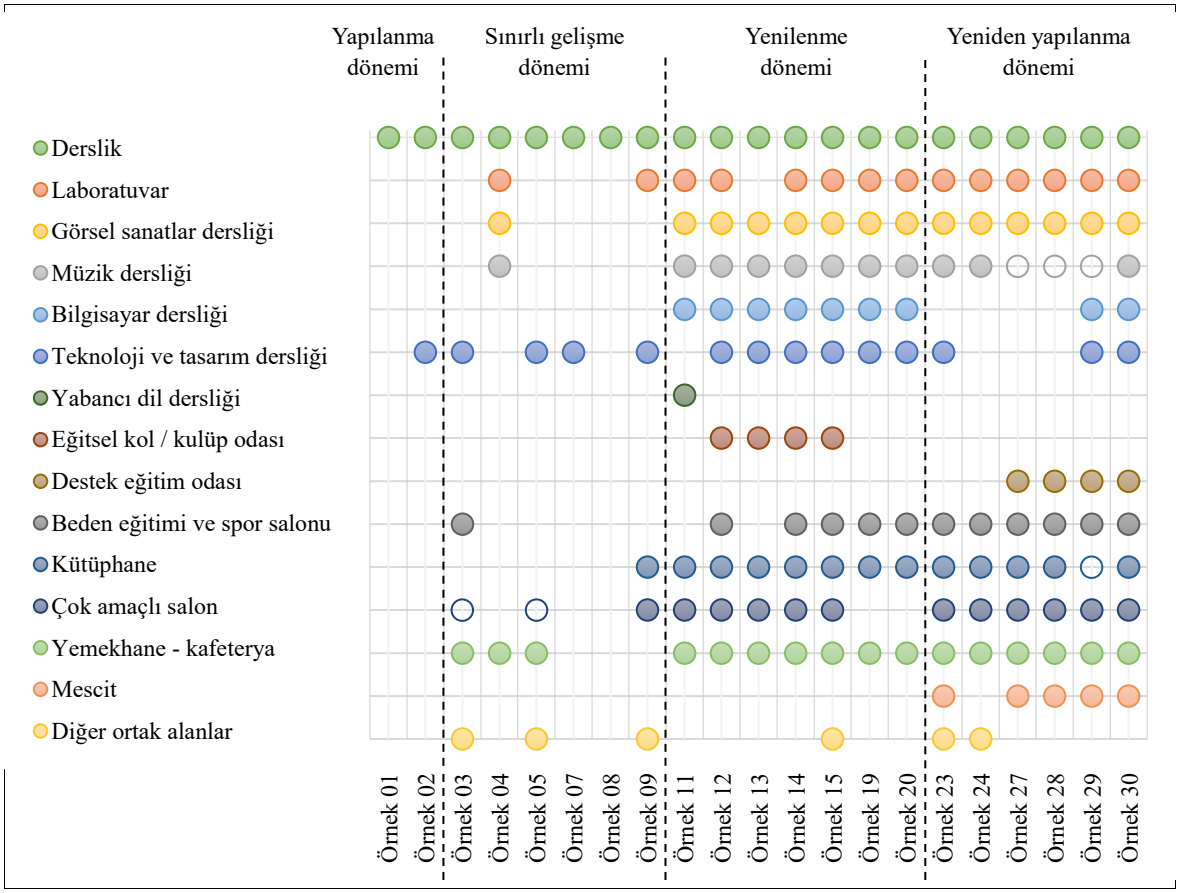
[59] Kütüphane mekânı bazı projelerde kitaplık olarak isimlendirilmiştir.

salon, bazı örneklerde bulunmakla birlikte bunlardan yalnızca bir tanesinde bağımsız durumdadır. Yemekhane ve/veya kafeterya[60], örneklerin yalnızca bir kısmında bulunmaktadır. Örneklerde, ortak alana dahil olup genel bir gruplandırma içine girmeyen mekânlar da bulunmaktadır. Bu kapsamda, örnek 03'te müze, örnek 05'te toplantı salonu ve örnek 09'da bir sergi holü okul projesinin bir unsuru olarak ortaya çıkmıştır.

Yenilenme dönemi örneklerinde derslikler yanında laboratuvar, görsel sanatlar ve müzik derslikleri, ayrıca bilgisayar dersliği ve işlik (iş ve teknik atölyesi) tasarımlardaki eğitim mekânlarını oluşturmuştur. Örnek 13'te laboratuvar ve örnek 11'de işlik olmaması bu durumun istisnalarıdır. Yine istisnai olarak örnek 11'de yabancı dil dersliği ve örnek 12, 13, 14 ve 15'te eğitsel kol odası vardır. Bu dönemde yapılan ilköğretim okulu örneklerinin büyük kısmında beden eğitimi ve spor salonu ile bundan ayrı çok amaçlı salon bulunmaktadır. Kütüphane ile yemekhane ve/veya kafeterya mekânları dönem örneklerinin tamamında yer almıştır. Örnek 15'in yemekhane blokunda masa tenisi için ayrı bir alan ayrılmıştır ve bu uygulama diğer örneklerde yoktur.

Yeniden yapılanma döneminde ilkokul ve ortaokulların ayrılmasıyla, teknoloji ve tasarım dersliği yalnızca ortaokul projelerinde yer alır hale gelmiştir. Bilgisayar dersliği ise bu dönemin son projeleri olan 2022 tip projelerine mahsus şekilde yalnızca ortaokul örneklerinde kendini göstermiştir. Örnek 27, 28, 29 ve 30'da görüldüğü gibi 2022 projelerine, destek eğitim odası adıyla yeni bir mekânsal birim dahil olmuştur. Ayrıca aynı projelerde mescit de projenin ayrılmaz bir parçası halini almıştır. Beden eğitim ve spor salonu, kütüphane, çok amaçlı salon, yemekhane ve/veya kafeterya mekânları da yeniden yapılanma dönemi örneklerinin tamamında vardır. Bunun istisnası, örnek 29'da görülmekte olup, kütüphanenin bilgisayar dersliği ile ortak olarak tasarlamasıdır. Ayrıca ortak alan olarak, örnek 23'te çok amaçlı oda ve örnek 24'te ise bir amfi alanı ayrılmıştır.

[60] Bazı projelerde kantin ve bazı projelerde kafeteryalar bulunmaktadır. Bu iki mekânsal birim arasında ince bir fark olmasına karşın, okul projelerinde bu farkın gözetildiğine dair bir bulgu yer almamaktadır. Bu sebeple her iki mekân, bu çalışmada kafeterya ortak adıyla anılmıştır.

Şekil 4.42. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu mekânsal birimlerinde değişim grafiği (1923–2023)[61]

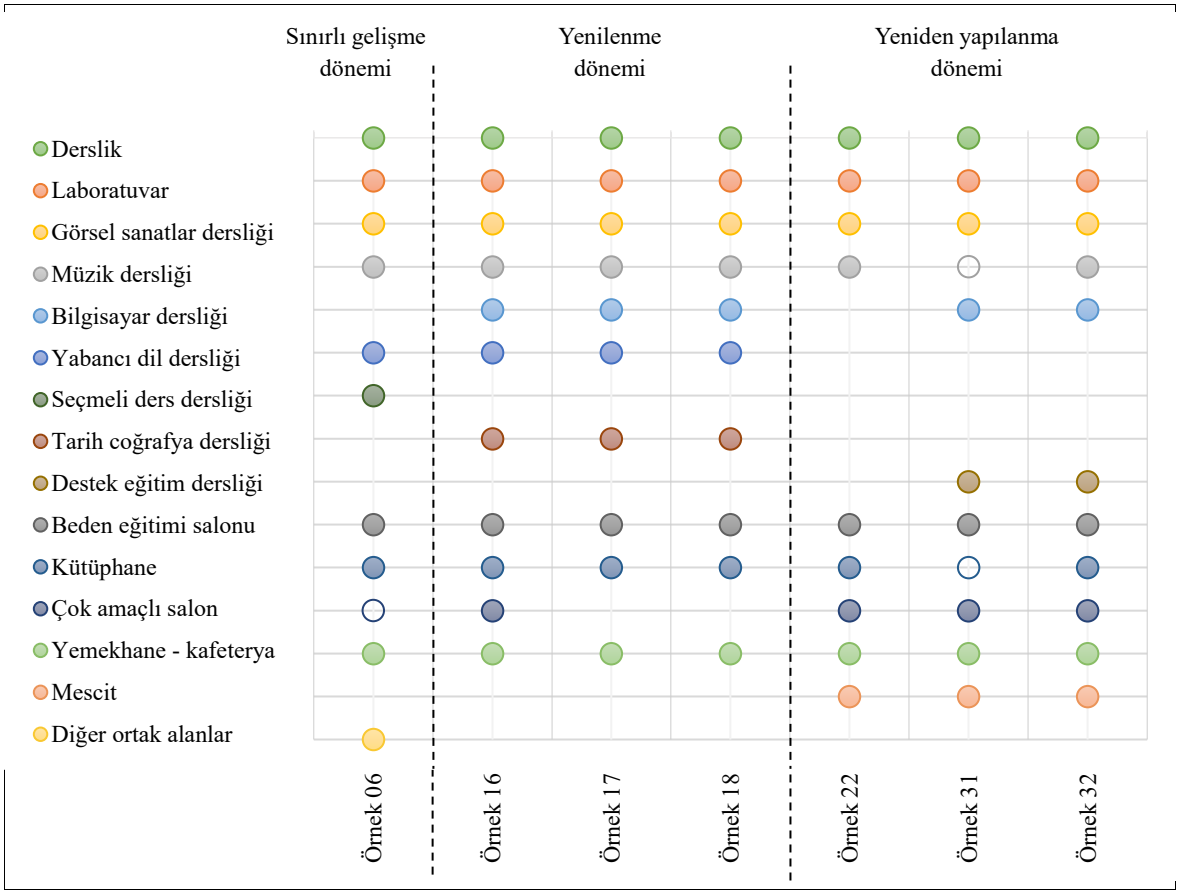
Ortaöğretim kademesi (liseler)

Sınırlı gelişme dönemi lise örneği derslikler yanında, laboratuvar, görsel sanatlar dersliği, müzik dersliği, yabancı dil dersliği ve seçmeli ders dersliği gibi eğitim alanlarına ve beden eğitimi salonu, kütüphane, yemekhane ve/veya kafeterya gibi ortak alanlara sahiptir. Ortak alanlara ilave olarak birtakım buluşma alanları da bulunmaktadır.

Yenilenme dönemi örneklerinde bir önceki döneme ilave olarak bilgisayar dersliği ve seçmeli ders dersliği yerine tarih ve coğrafya dersliği tüm projelere dahil olmuştur. Örnek 16'da çok amaçlı salon da bulunmaktadır.

[61] Örnek 03'te yer alan beden eğitimi ve spor salonu aynı zamanda çok amaçlı salon olarak ve Örnek 05'in yemekhanesi, gerektiğinde çok amaçlı salon olarak kullanılmak üzere düzenlenmiştir. Örnek 27, 28 ve 29'da görsel sanatlar dersliği ve müzik dersliği ortak bir mekânda birleştirilmiştir. Ayrıca örnek 29'da bilgisayar dersliği aynı zamanda kütüphane olarak planlanmıştır.

Yeniden yapılanma dönemi örnekleri, mekânsal birimler açısından daha standart bir yapı ortaya koymaktadır. Buna göre tüm örnekler dersliklerle beraber laboratuvar, görsel sanatlar ve müzik derslikleri, ayrıca beden eğitimi salonu, kütüphane, çok amaçlı salon, yemekhane ve/veya kafeterya ile mescit birimlerine sahiptir. Buna ilave olarak, bilgisayar dersliği ve destek eğitim dersliği bu dönemin son projeleri olan 2022 örneklerinde kesin şekilde bulunmaktadır.

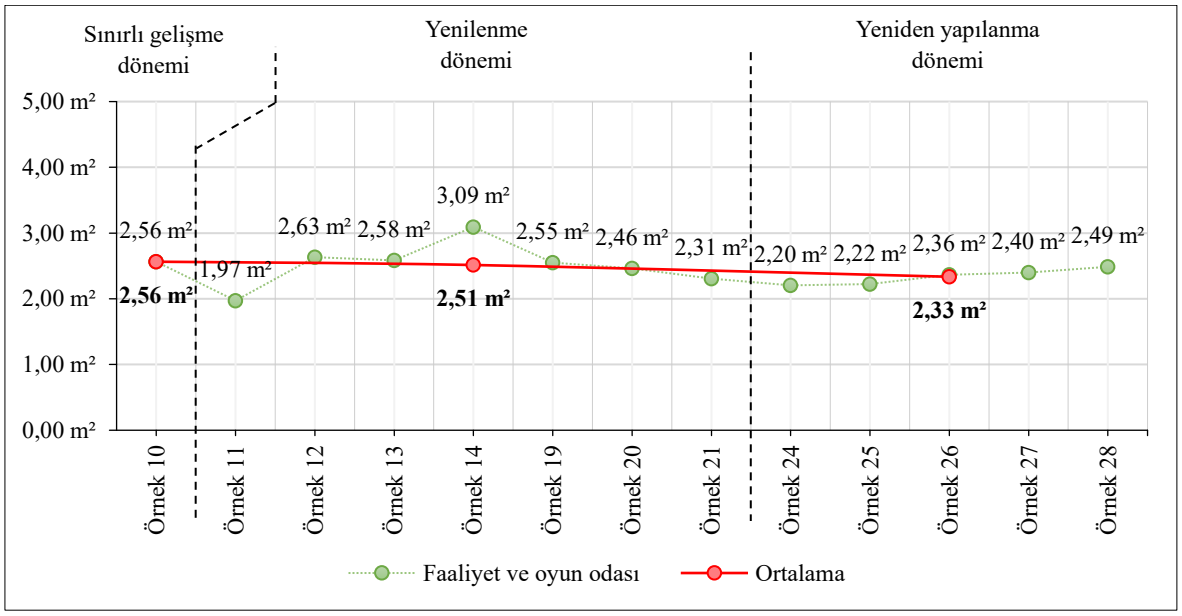
Şekil 4.43. Lise mekânsal birimlerinde değişim grafiği (1923–2023)[62]

[62] Örnek 06'da beden eğitimi salonu aynı zamanda çok amaçlı salon olarak kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Örnek 31'de ise görsel sanatlar ve müzik dersliği ortak, ayrıca bilgisayar dersliği ve kütüphane ortak şekilde planlanmıştır.

4.7. Dersliklere İlişkin Bulgular

Okul öncesi eğitim kademesi (anaokulları)

Sınırlı gelişme dönemiyle başlayan anaokulu tip projelerinde, bağımsız anaokulları ve bir ilkokul ya da ilköğretim okulu içinde yer alan anaokulları bir arada ele alındığında[63], öğrenci başına düşen derslik (faaliyet ve oyun odası) büyüklüklerinin yatay bir seyir izlediği göstermektedir. Buna göre, sınırlı gelişme döneminde ortalama derslik büyüklüğü 2,56 m^2, yenilenme döneminde bu alan 2,52 m^2 ve yeniden yapılanma dönemindeki ise 2,33 m^2 ölçülmüştür.

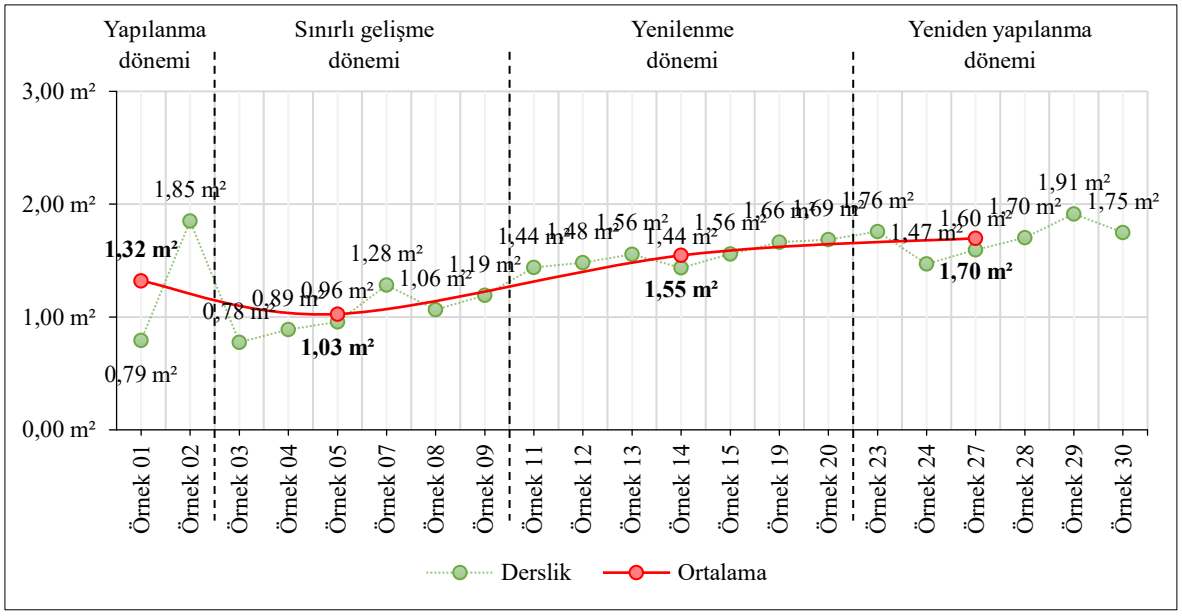

Şekil 4.44. Anaokulu derslik büyüklüklerinde değişim grafiği (1923–2023)

İlköğretim kademesi (ilkokullar, ortaokullar ve ilköğretim okulları)

Yapılanma dönemindeki dersliklerde öğrenci başına düşen ortalama alan 1,32 m2 olarak ölçülmüştür. Sınırlı gelişme döneminde bu değer 1,03 m^2'ye gerilerken, yenilenme döneminde öğrenci başına ayrılan alan 1,55 m2'ye yükselmiştir. Yeniden yapılanma döneminde ise dersliklerde öğrenci başına düşen alan 1,70 m^2'ye kadar yükselmiştir.

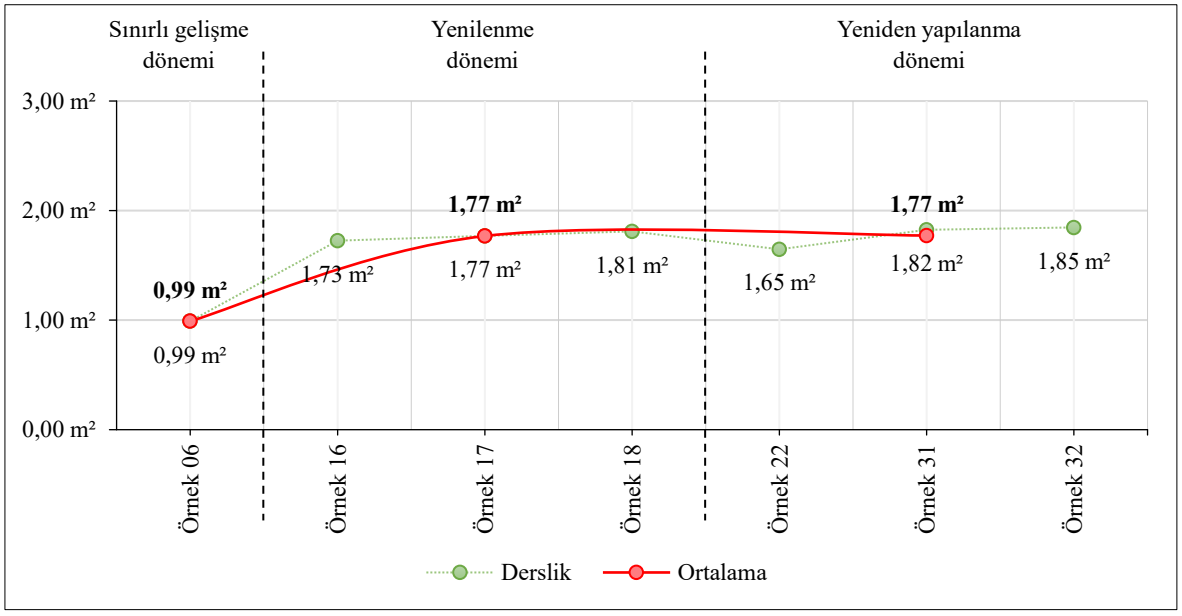
[63] Derslik büyüklükleri açısından yapılan bir değerlendirmede, bağımsız anaokulları ile ilkokul ya da ilköğretim okulu bünyesinde tasarlanan anaokulları arasında bir fark olmadığı için, bu iki anaokulu tipi bir arada ele alınmıştır.

Şekil 4.45. İlkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu derslik büyüklüklerinde değişim grafiği (1923–2023)

Ortaöğretim kademesi (liseler)

Sınırlı gelişme dönemi lise projelerinde öğrenci başına düşen alan 0,99 m2 ölçülmüştür. Bu değer, yenilenme ve yeniden yapılanma dönemlerinde 1,77 m^2'ye yükselmiştir.

Şekil 4.46. Lise derslik büyüklüklerinde değişim grafiği (1923–2023)

5. TARTIŞMA

5.1. Okul Tiplerine İlişkin Tartışma

Yapılanma dönemi (1923–1950)

Cumhuriyetin kuruluşunu izleyen ve eğitim alandaki temel adımların atıldığı yapılanma dönemine ait ulaşılabilen tip okul projelerinin köy ilkokullarından ibaret olması ve bunların ancak bir, iki ve üç derslikli küçük okullar olması son derece pragmatik sebeplere dayanmıştır.

Sosyal-eğitsel dinamikler: Cumhuriyet'in ilk yıllarında nüfusun büyük kısmının kırsal alanda yaşıyor olması, köy okullarına yönelik büyük bir ihtiyaç yaratmıştır. Bu okullar, yeni kurulmuş olan Cumhuriyet'in modern ve laik bir eğitim sistemi oluşturma arayışının ilk adımlarından biri olmuştur. Köy okulları sayesinde bir yandan, okuma yazma oranını artırmak ve köylünün modern dünyayla bağ kurmasını sağlayacak temel eğitim olanaklarını sunmak, bir yandan da kırsal toplumu modernleştirmek hedeflenmiştir.

Siyasal-ideolojik dinamikler: Cumhuriyet ideolojisinin köylere ulaştırılması ve laik, modern bir ulus inşa etme hedefi, okul tasarımlarında köy okullarının öne çıkmasına sebep olmuştur. Nitekim eğitim sistemi, devletin yeni ideolojisinin topluma benimsetilmesinde bir araç olarak kullanılmıştır. Böylece köy okulları, sadece eğitim değil, aynı zamanda Cumhuriyet'in modernleşme ve laiklik ilkelerinin taşıyıcısı olarak görülmüştür.

Ekonomik dinamikler: Cumhuriyet kurulduğunda, savaştan yeni çıkmış olan Türkiye'nin ekonomik olarak oldukça zayıf bir durumda olması ve mevcut nüfus dağılımı, köy okullarının hızlı, işlevsel ve maliyet odaklı bir şekilde ele alınmasını zorunlu kılmıştır.

Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)

Neredeyse yarım yüzyıllık geniş bir aralığı kapsayan sınırlı gelişme döneminde, çok büyük oranda ilkokul projelerine ağırlık verilmiştir. Bu ilkokul projelerinin bir önceki dönemde olduğu gibi yine büyük bir bölümü köy ilkokulları olmakla birlikte, nüfusun ve öğrenci

sayısının yüksek olduğu yerleşimler için, neredeyse köy ilkokulları kadar, şehir ve kasaba ilkokulları da tasarlanmıştır. Ayrıca dönemin sosyal dinamikleri, düşük nüfuslu köylerin bulunduğu bölgeler için yatılı bölge okulları tasarlanmasını ve geniş çaplı olarak uygulanmasını beraberinde getirmiştir.

Sosyal-eğitsel dinamikler: Hızlı nüfus artışı ve şehirleşme, eğitimde yeni talepler yaratmış ve eğitim altyapısının geliştirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Okul projeleri, başta ilkokullar olmak üzere, kırsal ve kentsel alanlarda bu zorunluluk üzerine çeşitlendirilmiştir. Nüfusu 250'nin altında olan köyler için yatılı bölge okulları geliştirilmiş ve bu okullar, öğrencilerin sosyal entegrasyonunu sağlamak amacıyla önemli bir rol üstlenmiştir. Kız çocuklarının eğitime katılımı da yatılı bölge okulları ile ulaşılmak istenen sosyal hedeflerden biri olmuştur.

Zorunlu 5 yıllık ilkokul eğitiminin yanı sıra, gelişmekte olan ülkenin ihtiyaç duyduğu yetişmiş insan gücünü temin etmek üzere ortaya çıkan ortaokul ve lise ihtiyacı, bu okul tiplerinin projelendirilmesini gerekli kılmıştır. Aynı zamanda, şehirleşmenin getirdiği sosyal değişimler, aile yapısını da değiştirmiş ve bu durum, okul öncesi eğitim ihtiyacını doğurmuştur. Okul öncesi eğitimin sosyal bir gereksinim haline gelmesi ise, anaokullarının projelendirilmesi gerekliliğini ortaya çıkartmıştır.

Bu dönemde her kademede ortaya çıkan ihtiyaçlar karşısında önemli gelişmeler kaydedilmiş olsa da özellikle II. Dünya Savaşı'ndan çıkmış Avrupa ülkelerinde yaşanan hızlı eğitim hamleleri ile karşılaştırıldığında Türkiye'nin okullaşma çabaları sınırlı kalmış ve yeterli düzeye ulaşamamıştır.

Siyasal-ideolojik dinamikler: Yatılı bölge okulları, özellikle Türkçe konuşma oranının düşük olduğu bölgelerde dil ve kültür açısından entegrasyonu sağlamaya yönelik bir işlev üstlenmiştir. Ayrıca, Cumhuriyet ideolojisinin ve ulusal birlik bilincinin taşra bölgelerine yayılmasında merkezi bir araç olarak kullanılmıştır.

Sınırlı gelişme dönemi, yeni bir okul tipi olan ilköğretim okullarının ortaya çıkışını hazırlayan önemli bir süreci kapsamaktadır. 1973 yılında kabul edilen *Millî Eğitim Temel Kanunu*, birinci kademesi 5 yıl, ikinci kademesi 3 yıl olan 8 yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitimi öngörmüş, bu düzenleme ile ilköğretim okullarının yapılandırılması hedeflenmiştir.

Ancak bu reform, diğer meslek okullarının orta kısımları ile birlikte imam hatip ortaokullarının da kapatılması sonucunu doğuracağından, siyaseten tercih edilmemiştir. İlköğretim okulları, dönemin siyasal koşulları sebebiyle ancak 1980'lerde bazı şehirlerde deneme amaçlı uygulanabilmiştir. Bu süreç, eğitimde ideolojik çekişmelerin ilköğretim okul projelerinin hayata geçirilmesini etkilediği bir dönem olarak dikkat çekmektedir.

Ekonomik dinamikler: Planlı kalkınma dönemine geçilmesiyle birlikte, yatırımlar kalkınma hedefleri doğrultusunda yönlendirilmiş, eğitim alanındaki yatırımlar da bu planların bir parçası haline getirilmiştir. Bu çerçevedeki sınırlı ekonomik kaynaklar, okul projelerinin kapsamı üzerinde etkili olmuştur. Örneğin, yatılı bölge okullarının hayata geçirilmesi, arkasında yatan sosyal ve siyasal dinamikler bir yana, nüfusu az olan köyler için bağımsız ilkokullar yapmanın ekonomik olmamasından kaynaklanmaktadır.

Yenilenme dönemi (1997–2012)

28 Şubat süreciyle şekillenen yenilenme dönemi, eğitim sisteminde köklü değişikliklerin yapıldığı bir süreç olarak öne çıkmıştır. Bu dönemde, 1970'lerden itibaren gündemde olan 8 yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitim sistemi ülke genelinde uygulanmaya başlanmış ve bu doğrultuda ilkokul ve ortaokulların birleştirilmesi sonucunda ortaya çıkan ilköğretim okulları dönemin baskın okul tipi haline gelmiştir. Ayrıca, okul öncesi eğitimin artan önemi neticesinde anaokulları da ilköğretim bünyesine entegre edilmiştir.

Sosyal-eğitsel dinamikler: Yenilenme dönemi, Türkiye'deki eğitim sisteminin köklü biçimde yeniden şekillendirildiği ve eğitimin sosyal hedeflerinin genişletildiği bir süreç olmuştur. Bu dönemde, ilkokul ve ortaokulların ilköğretim okulu olarak birleştirilmesiyle, tek bir okul tipi içinde geniş bir öğrenci kitlesine hizmet vermek hedeflenmiş ve okul binaları, daha büyük ve çok işlevli yapılar olarak tasarlanmıştır.

Ayrıca, sosyal yapıdaki değişimin hızlanması neticesinde çalışan ebeveyn sayısındaki artış, okul öncesi eğitim ihtiyacını belirgin şekilde artırmıştır. Bu süreçte, okul öncesi eğitimin sosyal bir ihtiyaç olarak öne çıkmasıyla anaokulları, bağımsız şekilde yapılmalarının yanında, ilköğretim okulları bünyesine de entegre edilmiş ve eğitim sisteminin alt kademesi genişletilmiştir.

Siyasal-ideolojik dinamikler: 2002'ye kadar eğitimde laiklik vurgusunun ön planda olduğu ve 2002'den sonra ise Cumhuriyet ideali ve laiklik ilkesine karşıt yaklaşımların adım adım uygulamaya geçtiği bu dönemde, ilköğretim okulları üzerinden ideolojik bir çatışma yaşanmıştır. 1997'de imam hatip ortaokullarının kapatılması sonucunu doğuran eğitim reformları neticesinde, ilköğretim okulları yaygınlaştırılmıştır. Bu sırada tasarlanan okullar ilköğretim okulları, yatılı bölge ilköğretim okulları ve pansiyonlu ilköğretim okulları olmuştur ki, yatılı bölge ilköğretim okulları bir önceki dönemin ideolojik çizgisinde özellikle ülkenin Doğu bölgelerinde öğrencilerin entegrasyonu için devlet araçlarından biri olarak kullanılmıştır.

Ekonomik dinamikler: Yeni eğitim sistemi, büyük yatırımlar gerektiren bir altyapı dönüşümünü beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda, inşaatları için merkezi bütçeden Millî Eğitim Bakanlığı'na ayrılan paya ilave olarak İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın (İMKB) maddi desteğini alan ilköğretim okullarının projeleri, belirli üniversitelerin mimarlık bölümlerine millî eğitime katkı kapsamında bedelsiz olarak yaptırılmıştır. Buradaki tasarım süreçlerinde, Bakanlık tarafından doğrudan ekonomik bir kısıt getirilmemiş olmalıdır ki; projeler birim inşaat maliyeti açısından geniş bir yelpazede ortaya çıkmıştır. Bunun neticesinde, tasarlanan her proje aynı oranda uygulanma fırsatı bulamamıştır. Çünkü, öğrenci sayısı ve arsa büyüklüğü gibi diğer ihtiyaçlarla birlikte ekonomik kısıtlar da gözetilerek, yapım maliyeti açısından en uygun bulunan projeler ilgili idarelerce daha çok tercih edilmiştir. Nitekim, bu dönemde 2001 ekonomik krizi yaşanmış ve merkezi bütçeden eğitim yatırımlarına ayrılan pay, 1998'de %2,52 seviyesindeyken, 2001 krizi ardından %1,31'e kadar inmiş ve sonrasında dönemin sonuna kadar %1,00'in altında kalmıştır. Bu dönemde ayrıca anaokullarının ilköğretim okullarına entegrasyonu, idari alanların ve özellikle teknik alanların ortak kullanımı sayesinde, yatırımlara ayrılan payın daha verimli kullanılmasına olanak tanımıştır.

Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)

Halen devam eden bir süreç olmakla birlikte, bu araştırma kapsamında 2023 yılı ile sınırlandırılan yeniden yapılanma döneminde, 1997 öncesine benzer şekilde ilkokul ve ortaokullar yeniden eğitim sistemine dahil edilmiş, ilköğretim okulları ise sistemden kaldırılmıştır. Halihazırda sistemdeki yerini koruyan lise ve anaokulu projelerinin öne

çıkmasının yanı sıra, yaşanan dönüşümle birlikte tüm okul tiplerinde yoğun bir proje üretimi yaşanmıştır.

Sosyal-eğitsel dinamikler: 2012'de yapılan eğitim reformuyla ortaokulların ve bunun özelinde imam hatip ortaokullarının yeniden açılması, iktidarın siyasal ajandası bir yana, toplumun belirli bir kesiminin, çocuklarına hem akademik hem de dini bir eğitim aldırma talebine yanıt olmuştur. Bununla birlikte, yeni imam hatip okulları açılmasına ilave olarak mevcut okulların kayda değer bir bölümünün hızlı bir şekilde imam hatip okullarına dönüştürülmesi, öğrencilerin zımni şekilde bu okullara yönlendirilmesine yol açmıştır. Çocukları için laik eğitimi tercih eden toplumun diğer bir kesimi tarafından hoşnutsuzlukla karşılanan bu durum, sosyal anlamda eğitimde fırsat eşitliği ve farklı tercihlere imkân sağlanmasına dair tartışmaları yeniden gündeme taşımıştır.

Bu dönemde ayrıca, özellikle okul öncesi kademesinde okullaşma oranının yükselmesinden doğan ihtiyaç sebebiyle anaokulu projelerinde büyük bir artış yaşanmıştır. Bu artış, birtakım ideolojik kaygılar yanında, erken çocukluk eğitiminin bireyin akademik ve sosyal gelişimi üzerindeki etkisi konusundaki farkındalığın küreselleşmeye paralel şekilde artmasına dayanmıştır.

Siyasal-ideolojik dinamikler: Eğitim sistemindeki ideolojik dönüşümün belirginleştiği bu dönem, Cumhuriyet tarihi boyunca devam eden modernlik-geleneksellik çatışmasında Cumhuriyet değerleriyle hesaplaşma amacı güden politik bir zeminde şekillenmiştir. Nitekim, 28 Şubat sürecinde eğitim alanında ortaya çıkan sonuçların geri alınması hedefiyle, diğer ortaokullar yanında imam hatip ortaokullarının yeniden açılmasını sağlayan sistem değişikliği, tartışmalı müfredat değişiklikleriyle birlikte, eğitim sistemindeki ideolojik kayışın en önemli göstergelerinden biri olmuştur.

Bu dönemde anaokulu proje ve bina sayılarının artışının altında, sosyal sebepler yattığı kadar, siyasal ve ideolojik kaygılar bulunduğu da tartışılmaktadır. Nitekim anaokulları, iktidarın millî ve manevi değerler biçiminde sunduğu siyasal İslamcı ideolojisini çocuklara erken yaşta tanıştırmak için bir araç olarak görülmüştür.

Ekonomik dinamikler: İlkokul ve ortaokul projelerinin tekrar hayata geçirildiği yeniden yapılanma döneminde, anaokullarından liselere kadar artan öğrenci sayılarıyla beraber

eğitim sistemindeki genişlemeler, yatırımların artmasını gerekli kılmıştır. Ancak, 2018'de başlayan döviz ve borç krizi altında merkezi yönetim bütçesinden Millî Eğitim Bakanlığı'na ayrılan pay, yenilenme dönemi ortalamasına göre %32 mertebesinde artmış olmasına rağmen, Bakanlığın yatırım bütçesi aynı döneme kıyasla %13 kadar düşmüştür.

Çizelge 5.1. Okul tipleri açısından dönemsel sonuçlar ve bu sonuçlara etki eden çok yönlü dinamikler.

	Mimari sonuçlar	Sosyal ve eğitsel dinamikler	Siyasal ve ideolojik dinamikler	Ekonomik dinamikler
Yapılanma dönemi (1923–1950)	- Köy okullarına ağırlık verilmesi.	- Kırsal nüfusun yoğun olması ve eğitimin kırsala yayılması.	- Cumhuriyet ideolojisinin köylere ulaştırılması. - Modern ve laik ulus inşa etme hedefi.	- Savaş sonrası ekonomik yıkıntı. - Yetersiz ekonomik kaynaklar.
Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)	- Köy okulları yanında şehir-kasaba ve yatılı bölge ilkokullarına ağırlık verilmesi.	- Hızlı nüfus artışı ve şehirleşme. - Sosyal entegrasyon ve kız çocuklarının eğitimi.	- Türkçe dil eğitimi ve ulusal birlik bilincinin taşraya götürülmesi. - Doğu bölgelerinde entegrasyon sağlama hedefi.	- Planlı kalkınma hedefleri. - Sınırlı ekonomik kaynaklar.
Yenilenme dönemi (1997–2012)	- İlköğretim okullarının eğitimin merkezine alınması. - Anaokullarının ilköğretim okullarına entegrasyonu.	- 8 yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitime geçilmesi. - Sosyal yapıdaki değişim ve okul öncesi eğitime talebin artması.	- 28 Şubat süreci ve imam hatip ortaokullarının kapatılması.	- 2001 ekonomik krizi. - Sınırlı ekonomik kaynaklar ve eğitim yatırımlarının İMKB eğitim fonuyla desteklenmesi.
Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)	- İlkokul ve ortaokul tiplerinin yeniden proje envanterine girmesi.	- 12 yıllık kademeli ve zorunlu eğitime geçilmesi. - Okul öncesi eğitimin yaygınlaşması.	- Eğitim sisteminde ideolojik dönüşüm ve imam hatip ortaokullarının yeniden açılması.	- 2018'de başlayan döviz ve borç krizi. - Sınırlı ekonomik kaynaklar ve yatırım bütçesinin azalması.

5.2. Tasarım Süreçleri ve Tasarımcılara İlişkin Tartışma

Yapılanma dönemi (1923–1950)

Yapılanma döneminde, okul projeleri Maarif Vekaleti bünyesindeki tasarım ofisi tarafından merkeziyetçi bir yaklaşımla yürütülmüştür. Bu dönemde tip projeler, özellikle kırsal kesimlerde hızlı ve ekonomik bir çözüm olarak benimsenmiştir. Tasarımcı sayısının az olduğu bu dönemde projeler, Vekalet bünyesinde Ernst Arnold Egli gibi dönemin önde gelen bir mimarı tarafından yönetilmiş, mimari yarışma yoluyla da alternatif arayışına gidilmiştir.

Sosyal-eğitsel dinamikler: Cumhuriyet'in ilk yıllarında, eğitim sisteminin tamamen laikleştirilmesi ve modernleştirilmesi önemli bir hedef haline gelmiştir. Bu dönemde Türkiye'ye davet edilen uzmanlardan John Dewey'in 1924 tarihli raporu, eğitim sisteminin modern eğitsel ilkeler doğrultusunda yapılandırılması için önemli bir referans oluşturmuştur. Dewey'in kırsal eğitim ve okul yapılarının modernizasyonuna yönelik önerileri ve bunları gerçekleştirmek için Vekalet bünyesinde, alanında uzman mimarlardan kurulmuş bir tasarım ofisi önerisi dönemin tasarım süreçlerinde etkili olmuştur. Bu kapsamda kurulan ve Ernst Arnold Egli'nin başına getirildiği ofis, kırsal kesimlere eğitim hizmeti götürülmesinde sosyal bir ihtiyaç olduğu tespit edilen köy okulları için modern eğitim anlayışına uygun tasarımlar gerçekleştirmiştir.

Siyasal-ideolojik dinamikler: Cumhuriyet ideolojisinin eğitim üzerinden topluma benimsetilmesi sürecinde devletin merkeziyetçi yapısı kendini tasarım süreçlerinde de göstermiştir. Nitekim, tasarımların Maarif Vekaleti bünyesinde yürütülmesi ve yapılan tip projeler dışında okul inşa edilmesinin yasaklanmış olması, süreçlerin devlet eliyle yönetilmesini sağlamıştır. Bu dönemde mimari proje yarışmalarıyla da tip projeler elde edilmiş olsa da devletin eğitim politikalarına sıkı sıkıya bağlı kaldığı bu süreçte, devletin kontrolü belirleyici olmuştur.

Ekonomik dinamikler: Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye, savaş sonrası ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Dönemin ekonomik şartları, okul projelerinin hızlı, maliyet etkin ve standart hale getirilmesini zorunlu kılmıştır. Böylece, yerel malzemelerle inşa edilebilecek şekilde düşük maliyetli, basit ve küçük tasarımlar, yetersiz kaynaklara rağmen geniş kırsal kesimlerde eğitim altyapısının hızlı bir şekilde tesis edilebilmesinin yolu olmuştur.

Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)

Sınırlı gelişme döneminde, okul projeleri Bayındırlık Bakanlığı bünyesinde yürütülmüştür. Bu dönemde köy ilkokullarına ek olarak, şehirleşme ve nüfus artışıyla birlikte yeni tip projeler de geliştirilmiştir. Kamu okul projeleri açısından tasarımcı sayısının az olduğu bu dönemde projeler, merkeziyetçi bir anlayışla Bayındırlık Bakanlığı tarafından geliştirilmiş ve bazı özel projeler standart tip proje envanterine dahil edilmiştir.

Sosyal-eğitsel dinamikler: Hızlı nüfus artışı ve şehirleşme, bu dönemde eğitim yapılarına olan ihtiyacı önemli şekilde artırmıştır. En başta ilkokullar olmak üzere ortaokul, lise ve anaokullarına olan talep belirgin bir düzeye ulaşmış, nihayetinde bu ihtiyaçları karşılamak üzere yeni projeler üretilmiştir. Devletin merkeziyetçi yapısının devam ettiği bu dönemde okul projelerinin tamamına yakını Bayındırlık Bakanlığında Yapı İşleri Genel Müdürlüğü çatısı altında tasarlanırken, hayırsever gerçek ve tüzel kişilerce yaptırılan birtakım okulların özel projelerinin tip proje envanterine dahil edilmesiyle mimari anlamda bir çeşitlilik sağlanması hedeflenmiştir.

Siyasal-ideolojik dinamikler: Millî kimlik, kültürel değerler ve ulus inşası vurgusunun sürekli ön planda tutulduğu sınırlı gelişme dönemi eğitim politikaları çerçevesinde, her ne kadar uygulamada eşitsizlikler devam etmiş olsa da eğitimde fırsat eşitliği hedefinin bir parçası olan tip proje tasarımları, merkeziyetçi anlayış içinde sürmüştür.

Ekonomik dinamikler: Bu dönemde, sınırlı ekonomik kaynaklarla geniş okul ihtiyaçlarının karşılanması zorunluluğu, projelerin maliyet etkin olmasını gerekli kılmıştır. Örneğin ilk tasarlanan yatılı bölge okulları, sosyolojik bir bakış açısıyla az katlı ve birçok küçük binadan oluşan, köy yaşamını yansıtan mimari bir anlayışla tasarlanırken, bakış açısı zamanla ekonomik bir eksene kayarak yatırım ve işletme maliyetlerini azaltmak için kat sayıları artırılmış, daha büyük ve daha az sayıda bina olacak şekilde projelendirilmiştir. Şehirlerde ise az sayıdaki ortaokul ve lise projeleri yaygın olarak uygulanırken, sınırlı bütçeler nedeniyle bu projelerde, özellikle hafriyat maliyetlerini minimuma indiren mimari çözümler geliştirilmiş, ayrıca betonarme olarak planlanan bu binaların cephe ve iç mekânlarının en az maliyetle yapılabilmesi gözetilmiştir. Yine de 1970'de uygulamaya geçen bir anlayış değişikliği, ilave maliyet sebebiyle okulların yanına yapılmasından kaçınılan spor salonu binalarının okul binası tasarımlarına entegre edilmesi ile kendini göstermiştir. Böylece maliyeti azaltmak adına, öğrencilerin beden eğitimi ve sosyal-kültürel açılardan fırsat eşitsizliğine uğramasının önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

Yenilenme dönemi (1997–2012)

Millî Eğitim Bakanlığının okulların mimari proje işlerini devraldığı yenilenme dönemiyle birlikte, belirli üniversitelerle iş birliği yapılarak ilköğretim okulları projelendirmiştir. Bu kapsamda 1998'deki projeler üniversitelerin mimarlık bölümlerince kurulan tasarım ekipleri

tarafından tasarlanmış, 2000 ve 2004 yıllarındaki proje grupları ise müşavir firmalar tarafından üstlenilmiştir. Bu dönemde, tasarım süreçlerinde üniversitelerin devreye sokulması yönündeki deneme, tasarımcı sayısında önemli bir artışı beraberinde getirmiş ve projelerin çeşitlenmesini sağlamıştır.

Sosyal-eğitsel dinamikler: Yenilenme döneminde, 8 yıllık kesintisiz eğitim sistemi ile birlikte eğitim yapılarında da köklü değişimler yaşanmıştır. Bu dönemde, okul projelerinin tasarımında üniversitelerin mimarlık bölümleriyle iş birliği yapılmış, yeni eğitim sisteminin gerektirdiği ilköğretim okullarının projelendirilmesinde, eğitimin modernizasyonu ve pedagojik yeniliklerin mimari tasarıma yansıtılması için kurumsal ve ortak bir eğitim yaklaşımı olmasa da her bir tasarım grubunun kendi benimseyişi istikametinde çağdaş birtakım eğitim yaklaşımları göz önünde bulundurulmuş ve tasarımlara aktarılmıştır. Üniversitelerin projelere dahil edilmesi, akademik uzmanlığın projelere yansıtılması yanında, öğrenci merkezli ve çağdaş eğitim ortamlarının yaratılması açısından önemli bir deneme olmuştur. Bu süreçte sosyal gelişmelere paralel olarak, okul öncesi eğitim ihtiyacındaki artış, anaokullarının ilköğretim okullarına entegre edilmesiyle karşılanma yoluna gidilmiştir. Böylece ilköğretim projeleri çok işlevli şekilde tasarlanmıştır.

Siyasal-ideolojik dinamikler: Bu dönemin başında gelişen siyasal olayların eğitimdeki yansıması neticesinde öne çıkan ilköğretim okulları, eğitim sisteminin merkezine yerleştirilmiştir. Bu durumu sağlayan 1997 sistem değişikliğiyle beraber imam hatip ortaokullarının kapatılmış olması şeklinde karakterize olan tavır, 2002 genel seçimleriyle iktidara gelen hükümetlerce eleştirilse de bu hükümetler siyaseten en güçlü konuma ulaşıncaya kadar yeni bir sistem değişikliği yoluna gidilmemiştir. Bunun yerine müfredatta olduğu gibi okul tasarımlarında da gerçekleşen birtakım müdahaleler, var olan ideolojik çatışmaya yeni bir boyut kazandırmıştır. Nitekim, genel seçimlerin ardından ihale edilen ve az sayıdaki anaokulu dışında tamamı ilköğretim okullarına ait olan ilk mimari projeler, Osmanlı-Selçuklu, geleneksel Türk ve Hitit mimarisi olma iddiasıyla geçmişe atıf yapan gelenekselci, fakat cephe süslemesi düzeyinde kalan, sığ bir mimari yaklaşımla mevcut iktidarın geçmişe öykünen ideolojik araçları haline dönüştürülmüştür.

Ekonomik dinamikler: Yenilenme dönemindeki okul projelerinin 1998'deki ilk etabı, üniversitelerle yapılan protokoller sayesinde millî eğitime katkı adına bedelsiz olarak temin edilmiştir. Ancak 2000'den itibaren, projeler müşavir firmalara devredilmiş ve tasarımların

ihaleyle yapılması dönemi başlamıştır. Böylece yatırım bütçesinden mimari projelere pay ayrılmaya başlanmıştır.

Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)

Yeniden yapılanma dönemi ile birlikte mimari projelerin temininde açık ihale yöntemine geçilmiş ve bu dönem içinde yaşanan Covid-19 pandemisi, okul projelerinin yürürlükteki son grubu olan 2022 projelerinde *online* açık ihale yönteminin kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Açık ihale sistemi ve özellikle *online* ihaleler Türkiye'nin her noktasından proje ofislerinin proje işlerini almasına olanak tanımış ve böylece tasarımcı sayısında büyük bir artış yaşanırken projeler de çeşitlenmiştir.

Sosyal-eğitsel dinamikler: 2012'de yapılan eğitim reformuyla, ilkokul ve ortaokullar yeniden eğitim sistemine dahil edilmiş ve sisteminde genişlemeler yaşanmıştır. Bu dönemde artan öğrenci sayıları yanında, açılan proje ihalelerinde oldukça fazla sayıda proje ofisinin tasarım işi alması neticesinde ve Bakanlıkça belirlenmiş olan kontenjanlar dahilinde, elde edilen tasarım çeşitliliği, farklı bölge ve arsa koşullarında eğitim ihtiyaçlarına cevap verebilecek okulların ortaya çıkmasına imkân tanımıştır. Ayrıca, önceki dönemlerde sosyal yapının bir sonucu olarak belirli kademelerdeki okul tiplerine yoğunlaşılmış olması ardından bu dönemde, artan tasarımlarda okul tipleri arasındaki nispeten dengeli dağılım, sosyal yapıdaki eğitim dengesi açısından da bir gösterge olmuştur. Bu dağılımın neticesi ve anaokulu projelerinin miktarı, özellikle erken çocukluk dönemi eğitimine verilen önemi göstermiştir.

Siyasal-ideolojik dinamikler: Yeniden yapılanma döneminde uygulanan ihale süreçleri sayesinde çok sayıda tasarımcıdan çok sayıda proje elde edilmiş olması, bir anlamda ihtiyaçların çeşitlenmesi şeklindeki sosyal sebeplere dayanırken, bir yandan da mevcut iktidarın 2002 parti programında belirttiği üzere, okul yapımında tek tip bayındırlık modelinin terk edilmesi ve esnek bir yapılanmaya gidilmesi yönündeki iddianın bir ölçüde hayata geçtiğini göstermektedir. Böyle bir yaklaşım, ekonomik sebeplerle standartlaşmış tip projelerin kullanımına devam edilmesine rağmen, tasarımlarda derinlik olarak değilse bile en azından sayısal çeşitlilik adına dikkat çekici olmuştur.

Ayrıca bu dönemde, geleneksel mimari öğeler ve Osmanlı-Selçuklu sentezine dayandığı savunulan süslemeler, tüm kamu yapılarında iktidarın ideolojik simgesi haline gelmiştir. Her ne kadar okul tip projelerinde doğrudan bu simgelere atıf yapılmamış olsa da projeleri uygulayan idareler, okul binalarına bu ideolojik unsurları eklemekten geri kalmamıştır.

Çizelge 5.2. Proje elde etme süreçleri ve tasarımcılar açısından dönemsel sonuçlar ve bu sonuçlara etki eden çok yönlü dinamikler.

	Mimari sonuçlar	Sosyal ve eğitsel dinamikler	Siyasal ve ideolojik dinamikler	Ekonomik dinamikler
Yapılanma dönemi (1923–1950)	- Maarif Vekaletince yürütülen projeler. - Yarışma projeleri. - Tasarımlarda yerel malzeme kullanımı. - Kısıtlı proje ve tasarımcı sayısı.	- Kırsal nüfusun yoğun olması ve eğitimin kırsala yayılması.	- Merkeziyetçi eğitim politikaları. - Tip proje dışında proje kullanımının yasak olması.	- Yetersiz ekonomik kaynaklar.
Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)	- BB bünyesinde yapılan projeler. - Özel projelerin tipleştirilmesi. - Az katlı ve küçük eğitim bloklarından vazgeçilmesi. - Artan proje sayısına karşın düşük kalan tasarımcı sayısı.	- Hızlı nüfus artışı ve şehirleşme.	- Merkeziyetçi eğitim politikaları.	- Sınırlı ekonomik kaynaklar.
Yenilenme dönemi (1997–2012)	- MEB tarafından üniversitelere yaptırılan projeler. - MEB'in müşavir firmalara davet usulü verdiği projeler. - Geleneksel mimari öğelerin kullanımı. - İlkokullara entegre anaokulu tasarımları. - Proje ve tasarımcı sayısında artış.	- 8 yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitime geçilmesi. - Sosyal yapıdaki değişim ve okul öncesi eğitime talebin artması.	- 28 Şubat süreci ve imam hatip ortaokullarının kapatılması. - 2002 seçimlerini takiben ideolojik hesaplaşma.	- Sınırlı ekonomik kaynaklar. - 1998 projelerinin bedelsiz yaptırılması.
Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)	- MEB'in mimarlık ofislerine açık ve *online* açık ihale ile verdiği projeler. - Proje ve tasarımcı sayısında artış.	- Covid-19 pandemisi ve kamu hizmetlerinde *online* sisteme geçilmesi.	- Eğitim sisteminde ideolojik dönüşüm ve imam hatip ortaokullarının yeniden açılması.	- Sınırlı ekonomik kaynaklar. - Ekonomik olarak rekabetçi süreçler.

5.3. Plan Tiplerine İlişkin Tartışma

Yapılanma dönemi (1923–1950)

Araştırma malzemesini oluşturan derlenmiş veri setinde 1950 öncesindeki tüm projeler köy ilkokullarına ait olup bunlar, az derslik sayılarıyla plan tipi analizine konu olmadıklarından ötürü, yapılanma dönemine ilişkin bir tartışma gerçekleştirilmemiştir.

Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)

Sınırlı gelişme dönemi projelerinde tek bir doğrusal koridor ve bu koridorun bir veya iki tarafına dersliklerin dizildiği tek-doğrusal açık tip planlar yaygın şekilde kullanılmıştır.

Bu dönemde, hızlı nüfus artışı ve şehirleşme ile birlikte eğitimde okullaşma oranını artırmak amacıyla her kademede yeni okul projeleri geliştirilmiştir. Ancak, bu projeler hem merkezi yönetim birimleri tarafından tek bir anlayışla tasarlanmış hem de sınırlı ekonomik kaynaklar nedeniyle en hızlı ve pratik şekilde uygulanabilecek modeller tercih edilmiştir. Bu durum, plan tiplerinde tek tipliliğe yol açmıştır.

Yenilenme dönemi (1997–2012)

Eğitim sisteminin ideolojik bir altyapıya dayanılarak değiştirilmesiyle başlayan ve henüz bu değişim yerleşemeden aksi yöndeki ideolojik adımlarla değişimin tersine çevrildiği, böylece dönemin bütününde birbirine zıt paradigmaların, sistemi kendi ideolojisine göre yenileme gayretinde olduğu bu dönemde yapılan projeler, plan tipleri açısından bir deneme alanı olmuş ve çeşitlilik göstermiştir. Nitekim bu dönemde sayıları artan anaokulu projeleriyle, ilkokul ve ortaokulların yerine gelmiş olup dönemin karakterini sembolize eden ilköğretim okulu projelerinde birçok farklı plan tipi denenmiş ve belirli bir plan tipine yoğunlaşılmamıştır. Lise projelerinde ise yine farklı tipler kullanılmış olsa da birden fazla doğrusal koridor ve bu koridorların bir veya iki tarafına dersliklerin yerleştirildiği çoklu-doğrusal açık tip planlar öne çıkmıştır.

Bu dönemde lise kademesine kadar olan okul tiplerinde baskın bir plan tipinin olmaması, okul tasarımlarında en kullanışlı modellerin bulunabilmesi için 1998'de atılan esnek ve

deneysel adımların sonucu olan çeşitliliğin neticesi olmuştur. Nitekim 1998 ilköğretim okul projeleri, hemen hemen her plan tipinin denendiği bir laboratuvar ortamının ürünleri olmuştur. Öyle ki, bu plan tiplerinden bazıları ülke genelinde çok fazla uygulanırken bazıları ise uygulanma imkânı bulamamıştır. Bu durum eğitim ihtiyaçları yanında teknik, sosyal ve ekonomik açılardan karar vericilerin seçimlerini ne yönde yaptığının bir göstergesi olmuştur. Dönemin lise projeleri ise, üniversitelerin iş birliği ile gerçekleştirilen 1998 projeleri kapsamında olmadığından bu denemelerin dışında kalmış ve bir tipleşmeye yönelmiştir.

Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)

Yeniden yapılanma döneminde, tüm okul tiplerinde yaygın şekilde aynı plan şeması kullanılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda 1997 öncesinin baskın plan tipi olan tek-doğrusal açık modelin kullanımına geri dönülmüştür.

Bu plan tipinin öne çıkması, sadelik ve işlevsellik açısından pratik bir çözüm sunması yanında, hızlı inşa edilebilir olması ve düşük maliyetleri beraberinde getirmesi, ayrıca arsa ve iklim koşullarına uyarlanabilir olması gibi avantajlara dayanmaktadır. Nitekim, gün geçtikçe öğrenci sayısında ortaya çıkan hızlı artış, eğitim altyapısında genişleme ihtiyacını doğurmuş ve artan bu talebi karşılamak için hızlı ve maliyet etkin okul inşaatları büyük önem kazanmıştır. Böylece, tek-doğrusal açık planlar, bu genişleme ihtiyacına yanıt verebilmek adına tercih edilmiş olmaktadır.

Çizelge 5.3. Plan tipleri açısından dönemsel sonuçlar ve bu sonuçlara etki eden çok yönlü dinamikler.

	Mimari sonuçlar	Sosyal ve eğitsel dinamikler	Siyasal ve ideolojik dinamikler	Ekonomik dinamikler
Yapılanma dönemi (1923–1950)	-	-	-	-
Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)	- Tek-doğrusal açık plan tipinin yaygın kullanımı.	- Hızlı nüfus artışı ve şehirleşme.	-	- Sınırlı ekonomik kaynaklar.
Yenilenme dönemi (1997–2012)	- Belirgin bir plan tipinin bulunmaması. - Mimari açıdan deneysel bir ortam.	- Yeni eğitim yaklaşımlarının kurumsal olmayan şekilde desteklenmesi.	-	- Sınırlı ekonomik kaynaklara rağmen yatırım bütçesinin artırılması.
Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)	- Tek-doğrusal açık plan tipinin baskın olması.	- Artan öğrenci sayısı ve genişleme ihtiyacı.	-	- Sınırlı ekonomik kaynaklar ve yatırım bütçesinin azalması.

5.4. Okul Büyüklüklerine İlişkin Tartışma

Yapılanma dönemi (1923–1950)

Yapılanma dönemi ilköğretim kademesi örneklerinde, öğrenci başına düşen ortalama okul büyüklüğü 2,43 m² olarak kaydedilmiştir. Bu çok kısıtlı büyüklük, incelenen örneklerin tamamının köy ilkokullarına ait olmasının ve bu okulların ekseriyetle bir hol ve dersliklerden ve bazen de bunlara eklenen işliklerden oluşmasının bir sonucudur. Bu okullarda, derslik başına planlanan öğrenci sayısının 46-60 mertebesinde planlanması, ayrıca köy şartları gereği okul içinde ortak alan planlamasının eğitim anlayışı içinde yer almaması, idari alanların bazen bir öğretmen odasından ibaret olması ve bazen de hiçbir yetişkin mekânının projeye dahil edilmemesi, soba ile ısıtılan köy okullarında herhangi bir teknik alan gereği bulunmaması ve tuvaletlerin okul dışında planlanması da dönemin okul tipleri açısından birim büyüklüğün düşük bir değerde kalmasını beraberinde getirmiştir. Ancak bu durum Batı'daki örneklerinden farklı olmayıp, aynı dönemde Batı'daki kırsal bölge okullarının da benzer şekilde sınırlı büyüklükte ve sade yapılar olarak planlandığı görülmektedir.

Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte, modernleşme ve Batılılaşma ideallerini hızla gerçekleştirmek isteyen yeni Türk devleti, ulusal kimlik inşası ve okuryazarlık oranını artırma hedeflerini merkeze alırken, eğitim yatırımlarında ölçekten ziyade erişilebilirliğin artırılmasına öncelik vermiştir. Sınırlı ekonomik kaynaklar ve nüfusun büyük kısmının kırsal kesimlerde bulunuyor olması, okulların yalnızca temel ihtiyaçları karşılayacak şekilde mütevazı ve işlevsel şekilde tasarlanmasına neden olmuştur. Ortalama alanların küçük olması da bu ekonomik kısıtlar ve geniş kitlelere ulaşma hedefinin bir sonucu olmuştur.

Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)

Sınırlı gelişme dönemi örneklerinde, ilkokul, ortaokul ve ilköğretim okullarından oluşan ilköğretim kademesinde öğrenci başına düşen ortalama okul büyüklüğü 4,11 m²'ye yükselmiştir. Okul boyutlarındaki bu artış, tip proje tasarımlarının köy okulları yanında şehir-kasaba okullarını da kapsamaya başlaması ve yine köylere yönelik olmakla birlikte kapasiteleri daha geniş olan yatılı bölge okullarının yapımına başlanmasının doğal bir sonucu olmuştur. Kapsamın bu yöndeki değişimiyle birlikte, derslik ve işlikler yanında laboratuvarların da eğitim alanlarının birer parçası haline gelmesi, öğrenciler için yemek

salonu, spor salonu ve müze gibi ortak alanların tasarıma girmesi, ayrıca artan öğrenci kontenjanlarına paralel olarak okul idaresi için müdür ve müdür yardımcılarından oluşan bir idare kadrosunun ve bunlar için ihtiyaç duyulan idari mekânların okulun birer parçası olarak düşünülmesi, bazı okullar halen sobalı olmakla birlikte özellikle şehir-kasaba okullarının kaloriferli bir ısıtma sistemini kullanması ve bununla ilgili teknik alanlara ihtiyaç duyulması ve son olarak tuvaletlerin binanın bir parçası olarak değerlendirilmesi, ilköğretim okul büyüklüğündeki artışı açıklamaktadır.

Dönemin anaokullarında ise öğrenci başına düşen ortalama okul büyüklüğü 15,16 m² olarak ölçülmüştür. Değerin ilköğretime göre oldukça yüksek olmasının en önemli nedeni, bu okullarda öğrenci kontenjanının ilköğretime göre yarı mertebede olması ve şehir okulu olan anaokullarının eğitim alanları yanında ortak alanlara, idari ve teknik alanlara sahip olmasıdır.

Ortaöğretim kademesinde, öğrenci başına düşen ortalama okul büyüklüğü 4,52 m² olarak kaydedilmiştir. Değerin bu mertebede olması ilköğretim kademesindeki okullarla aynı sebeplere dayanmaktadır.

Bir mukayese yapmak açısından; ilköğretim kademesi için anılan boyut, 2023 bina programlarındaki yaklaşık inşaat alanlarının (7,20 – 12,00 m^2/öğrenci) son derece altında kalmaktadır. Dönemin ortaöğretim kademesindeki okullar için hesaplanmış olan değer de liseler için 2023 yılı yaklaşık inşaat alanlarının (8,10 – 12,80 m^2/öğrenci) çok gerisindedir. Buna karşın, sınırlı gelişme dönemi anaokulları için ölçülen 15,16 m^2 değeri, 2023 yılı MEB evraklarında tayin edilmiş bulunan yaklaşık inşaat alanlarının (8,30 – 12,50 m^2/öğrenci) üzerindedir.

Bu dönemde, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik yapısında önemli değişimler yaşanmıştır. 1950'lerden itibaren hız kazanan nüfus artışı ve kırsal alanlardan kentlere göç olgusu, şehir ve kasabalardaki okul ihtiyacını artırmıştır. Bu da daha büyük ve kapsamlı okulların tasarımını ve yapımını beraberinde getirmiştir. Ekonomik kaynakların kısıtlı olması ve bu sebeple 1963 – 1994 arasındaki altı ayrı kalkınma planında eğitime ayrılan bütçedeki yatırım yüzdelerinin ancak 2,86 – 7,10 aralığında kalması, üstüne üstlük bu hedeflerin gerçekleşme oranlarının ise toplamda %7 kadar düşük olması, kentleşmenin doğal bir sonucu olarak artan birim alanların, yine de kısıtlı bir seviyede kalmasına sebep olmuştur.

Yenilenme dönemi (1997–2012)

Yenilenme dönemine ait örneklerde, ilköğretim kademesinde öğrenci başına düşen ortalama okul büyüklüğü 9,80 m²'ye çıkmıştır. Ortaöğretim kademesinde ise ortalama okul büyüklüğü 11,26 m²'ye yükselmiştir. Bu değerler hem ilköğretim hem de ortaöğretimde birim alanların yaklaşık 2,5 kat artmış olduğunu göstermektedir.

Bu artışın bir nedeni, 1998'de üniversitelerin mimarlık bölümlerinin inisiyatifinde, okul anlayışı ve tarzı açısından birbirinden ve önceki dönem tip projelerinden çok farklı tasarımların denenmiş olmasıdır. Örneğin bazı projelerdeki geniş atriumlar, bazı projelerde ise iç bahçeler etrafında genişleyen bloklar ve bir örnekte de okulun spor salonu ile yarışır büyüklükte ayrı bir masa tenisi alanının tasarımın parçası olması, okulların birim alanını büyüten faktörler olmuştur. Bu yaklaşım, tasarım aşamasında bir bütçe kaygısı güdülmeden hareket edildiğini işaret etmektedir. Fakat buradaki bütçe kaygısı uygulama safhasında ortaya çıkmış ve yüksek maliyetli okulların yapımı fazla tercih edilmemiştir. Tüm bunlara karşın, üniversite projeleri tek başına 2,5 kat artışı açıklayamamaktadır. Çünkü bu kapsamdaki projeler yalnızca ilköğretimi kapsamaktadır. Oysa yaklaşık olarak aynı artış oranı ortaöğretimde lise projeleri için de geçerlidir. O halde bu artış, fazlasıyla kompakt ve minimum maliyet esasına göre tasarlanan önceki dönem projelerinden sonra kullanım alanlarının artması ve öğrenci konfor ve eğitim standartlarının yükselmesiyle ilişkilendirilmelidir. Nitekim, bu dönemle birlikte okul tasarımlarında her bir derslik için yalnızca 30 öğrenci planlanması şeklinde bir ilkenin yerleştiği görülmektedir. Derslik başına öğrenci sayısının düşmesi, otomatik olarak okul birim alanlarının artmasını sağlamıştır.

Dönemin anaokullarında ise öğrenci başına düşen ortalama okul büyüklüğü 13,19 m² olup, önceki döneme göre bir miktar düşüş göstermiştir. Bu dönemde ortaya çıkan ve bir ilköğretim okulu bünyesinde yer alan anaokullarında ise ortalama büyüklük öğrenci başına 5,36 m^2 ölçülmüştür.

Bağımsız ana okullarının büyüklüğü azalmışsa da bunun oranı çok yüksek değildir. Hem sınırlı gelişme dönemi hem de bu dönemdeki anaokulu projeleri fazla öncelikli projeler olmayıp, yapım işinde de önemli bir paya sahip olmadıklarından, bu okulların tasarımında alan kullanımı açısından daha rahat hareket edilmiş olunabileceği değerlendirilebilir. Ayrıca, diğer kademelerde derslik başına öğrenci sayıları düşerken anaokullarında, en azından

planlama açısından, bir değişim yaşanmamış ve her bir derslik ya da faaliyet odası için 20 öğrenci planlanmaya devam edilmiştir. İlköğretim okullarına entegre edilen anaokullarının büyüklüklerinin bağımsız anaokullarından düşük olması ise, entegre okulların birtakım ortak alanlar ile idari ve teknik alanları bağlı bulundukları okullarla ortak kullanıyor olmalarından kaynaklanmıştır.

Ayrıca günümüz şartlarıyla mukayese edildiğinde hem ilköğretimde hem de ortaöğretimde öğrenci başına düşen alanlar, 2023 yılı yaklaşık inşaat alanlarına ait marjlar içinde kalmakta, okul öncesi kademesinde yer alan bağımsız anaokullarında öğrenci başına düşen alan ise sınırlı gelişme döneminde olduğu gibi 2023 değerlerinin üzerinde konumlanmaktadır.

1997 yılında siyasi bir süreç ardından, zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması, daha büyük ve modern okul tesislerine olan ihtiyacı artırmıştır. Bu kapsamda, 1998'de üniversitelerin mimarlık bölümlerinin tasarımlara aktif katılımı, öğrenci merkezli öğrenme ve çağdaş eğitim anlayışını destekleyen yenilikçi okul ortamlarının tasarımına katkı sağlamıştır. Bu eğitim hamlesi ekonomik olarak da desteklenmiş, MEB yatırım bütçesinin merkezi bütçeye oranı[64] 1998'de %2,52 gibi son derece yüksek bir değeri yakalamış, takip eden 5 yıl boyunca da nispeten yüksek değerlerde seyretmiştir. 1998 ilköğretim okulu projeleri ardından tasarlanan 2000 ve 2004 projeleri Bakanlık kontrolünde müşavir firmalara yaptırılırken, tasarımlar 1998 öncesinde olduğu gibi daha kompakt bir yapıya bürünmüş, yine de günün koşullarına uygun şekilde genişleyen kullanım alanları okul projelerinin birim alanlarının önceki dönemin oldukça üzerinde kalmasına sebep olmuştur. Böylece hem sosyo-politik hem de ekonomik faktörler, okul projelerinin tasarımında daha büyük ve kapsamlı mekânların tercih edilmesine ve öğrenci başına düşen alanların genişlemesine neden olmuştur.

Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)

Yeniden yapılanma dönemi örneklerinde, ilköğretim kademesinde ortalama okul büyüklüğü 8,12 m²'ye, ortaöğretim kademesinde ise ortalama okul büyüklüğü 7,02 m²'ye düşmüştür. Anaokullarında ise bu değer 8,08 m² seviyesinde ölçülmüştür. Böylece birim alanlar bir önceki döneme göre %20 – 40 mertebesinde geriye gelmiş olmaktadır.

[64] 2006 yılına kadar konsolide bütçe kullanılmış, 2006'dan itibaren merkezi yönetim bütçesi kullanılmıştır.

İlköğretim ve ortaöğretimde öğrenci başına düşen ortalama alanların bir miktar azalmasının öncelikli sebebi, bu dönemin tüm projelerinin aynı teknik ve idari süreçlerle Bakanlık kontrolünde yürütülürken ihtiyaç programlarında bir standardizasyonun sağlanmış olmasıdır. Böylece, optimum ihtiyaçların ötesine geçmeyen ortak bir anlayış çerçevesinde hareket edilmiştir. Sonuçta, sınırlı gelişme döneminin 2 katı mertebesine ulaşılırken yenilenme dönemindeki yüksek alan kullanımı dengeli bir seviyeye çekilmiştir. Okulların fiziksel alanlarının bir önceki döneme göre küçülmesine neden olan bu tasarım yaklaşımı, bir yandan da kalabalıklaşan ve sıkışan kentlerde eğitim alanları için gerekli olan arsa üretiminin yetersizliği ve eğitim için genellikle küçük alanlar ayrılmasının sonucudur.

Ayrıca, 1950'lerden beri süre gelen nüfus artışı ve kentleşmenin sosyal yapıda meydana getirdiği değişikliklerle birlikte çalışan kadın sayısındaki artış, anaokullarını sosyal birer ihtiyaç haline getirmiştir. Ayrıca, iktidarın kendi ideolojisini sahiplenecek ve yeniden üretecek nesilleri yetiştirirken araç olarak kullandığı eğitimi anaokulu düzeyine indirmiş ve bu konuya özel bir ihtimam göstermiştir. Böylece, yeniden yapılanma dönemi ile birlikte entegre anaokullarıyla birlikte bağımsız anaokulları bir yandan sosyal bir ihtiyaç bir yandan ise ideolojik bir araç olarak, Bakanlığın tip okul projeleri içinde önemli bir pozisyon elde etmiştir. Bu şartlar altında, yoğun ve işlevsel şekilde uygulanması gereği ortaya çıkan anaokulları, birim alan büyüklükleri açısından ilköğretim kademesi ile denk bir düzeye çekilmiştir.

Yeniden yapılanma dönemine ait ilkokul ve ortaokul projeleri, bina programlarında belirtilen yaklaşık aralığın içinde kalmaktadır. Buna karşın lise projeleri yaklaşık inşaat alanı hesabının bir miktar altında bulunmaktadır. Ayrıca, bundan önceki dönemlerde 2023 yılı hesaplarının hep üzerinde yer alan anaokulu birim alanları, yeniden yapılanma dönemi ile birlikte daralmaya gitmiş ve bina programında belirtilen yaklaşık değerin bir miktar altına inmiştir. Hem lise projelerinde hem de anaokulu projelerinde, bina programında hesaplanan değerlerin altında sonuçlar elde edilmiş olması, yaklaşık inşaat alanı hesaplamalarında sirkülasyon alanları için kesin bir değer verilmek yerine, diğer alanların toplamına oranlanan maksimum bir değer (%65) verilmesine bağlıdır. Nitekim birçok projede maksimum alan kullanılmamış ve toplam birim alan da bir miktar düşük kalmıştır.

Öğrenci başına düşen büyüklüklerin düşerek daha küçük ve yoğun okulların planlanması ardında yatan; ihtiyaç programında standartlaşma gibi eğitsel, kentleşme gibi sosyal, siyasal

hedefler doğrultusunda eğitimin erken yaşlara indirilmesi gibi ideolojik ve uygun arsa teminindeki güçlükler gibi birtakım çoklu dinamikler yanında en belirgin etken diğer etkenlerle de sıkı ilişki içindeki ekonomik dinamikler olmuştur. Nitekim, ülkenin ekonomik kaynaklarındaki sınırlılık, MEB yatırım bütçesinin merkezi bütçeye oranının bir önceki dönemle aynı seviye olan yıllık ortalama yaklaşık %1,00'de kalmasıyla kendini göstermektedir.

Çizelge 5.4. Okul büyüklükleri açısından dönemsel sonuçlar ve bu sonuçlara etki eden çok yönlü dinamikler.

	Mimari sonuçlar	Sosyal ve eğitsel dinamikler	Siyasal ve ideolojik dinamikler	Ekonomik dinamikler
Yapılanma dönemi (1923–1950)	- Köy okulları için dar bir bina programının kullanılması. - Düşük değerlerde okul büyüklükleri.	- Okuryazarlığı artırma hedefi ve eğitimde erişilebilirlik.	-	- Kaynakların geniş bir alana yayılması gereği.
Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)	- Bina programlarının genişletilmesi. - Okul büyüklüklerinde kent şartlarının dikkate alınması.	- Kent ve kasaba okullarına olan ihtiyacın genişlemesi.	-	- MEB yatırım bütçe hedeflerine ulaşılmaması.
Yenilenme dönemi (1997–2012)	- Bina programlarında çeşitlilik. - İlk ve ortaöğretimde öğrenci başına düşen ortalama okul büyüklüğünde büyük artış yaşanması.	- Derslik başına planlanan öğrenci sayılarının düşürülerek konfor ve eğitim şartlarının yükseltilmesi hedefi.	-	- MEB yatırım bütçesinde dalgalanmalar.
Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)	- Bina programlarının standardizasyonu. - Tüm kademelerde ortalama okul büyüklüklerinin birbirine yakın değerlere gelmesi.	- Okul öncesi eğitimin sosyal bir ihtiyaç halini alması.	- Okul öncesi eğitim kademesinin ideolojik saikle desteklenmesi.	- MEB yatırım bütçesinde dengeli fakat düşük bir dağılım.

5.5. Kullanım Alanlarına İlişkin Tartışma

Yapılanma dönemi (1923–1950)

Yapılanma döneminin ilköğretim kademesindeki köy okulu projelerinde sirkülasyon alanları %20, eğitim alanları ise %72 oranlarıyla baskın bir yer tutmaktadır. Projelerde ortak alanlar bulunmamaktadır. Bu durum, dönemin okul projelerinde eğitim alanlarına odaklanan ve ancak zorunlu ihtiyaçların karşılandığı bir tasarım anlayışının olduğunu göstermektedir. Burada sirkülasyon alanlarının diğer alanlara oranı da %26 seviyesinde kalırken, öğretim alanlarının öğretim dışı alanlara oranı %239 gibi çok yüksek bir seviyede bulunmaktadır. Bu oranlar da dönemin okullarının yalnızca zorunluluk barındıran eğitim alanları üzerine kurulduğunu göstermektedir.

Bu dönemin projeleri temel eğitime odaklanan ve öğrencilerin topluma hızla kazandırılmasını amaçlayan bir eğitim sisteminin yansıması olmuştur. Nitekim, Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitimin ulusal kimlik inşası ve modernleşme aracı olarak görülmesi, binaların hızla yapılmasını ve maliyet etkin şekilde tasarlanmasını zorunlu kılmıştır. Devletin eğitim politikaları, son derece kısıtlı ekonomik kaynaklarla geniş kitlelere eğitim sunmayı hedeflerken okulların tasarımında eğitim alanları ön plana çıkmış, sirkülasyon alanları zorunlu oldukları ölçüde tasarımda yer bulmuş ve diğer alanlar ya tasarımın dışında bırakılmış ya da minimize edilmiştir.

Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)

Sınırlı gelişme dönemi anaokulu projelerinde, sirkülasyon alanları %28, eğitim alanları %17 ve ortak alanlar %23 mertebesinde olup bu alanların toplamı %68'e ulaşmaktadır. Burada sirkülasyon alanlarının diğer alanlara oranı %38 seviyesinde ve öğretim alanlarının öğretim dışı alanlara oranı ise %20 gibi çok düşük bir seviyede bulunmaktadır.

İlköğretim düzeyinde öğrenci başına düşen alanlarda, eğitim kademesinden kaynaklanan bir farklılık ortaya çıkmıştır. Buna göre, sirkülasyon alanları %23, eğitim alanları %37 ve ortak alanlar %15 mertebesinde olup bu alanların toplamı %75'tir. Burada özellikle ortak alanların daralması ve eğitim alanlarının genişlemesi, ilkokul, ortaokul ve ilköğretim okullarını kapsayan bu kademede, müfredatın çeşitlenmesinin bir sonucu olarak farklı tiplerdeki

derslik ve laboratuvarların projelere girdiğini göstermektedir. Bu kademede, sirkülasyon alanlarının diğer alanlara oranı %32 ve öğretim alanlarının öğretim dışı alanlara oranı %76 seviyesinde bulunmaktadır. Bu oranlar, bir önceki döneme göre sirkülasyon alanlarının arttığını, öğretim alanlarının ise azaldığını; böylece şehir ve kasabalara yayılan okulların planlamasında, önceki dönemin köy okullarının temel eğitim hedefinin ilerisine geçilerek planların nispeten daha kapsamlı bir yapıya dönüştüğünü göstermektedir.

Ortaöğretim düzeyindeki projelerde ise sirkülasyon alanlarının oranı %24, eğitim alanlarının oranı %35 ve ortak alanların oranı %24 olmak üzere, bu alanların toplamı %83'dir. Anılan oranlar, ilköğretim kademesindeki okullarla karşılaştırıldığında sirkülasyon ve eğitim alanlarının yaklaşık olarak aynı seviyelerde kaldığını, buna karşın ortak alanların genişlediği göstermektedir. Ortak alanlardaki bu artışın temel sebebi spor salonlarının okullara entegre edilmesidir. Bu kademede, sirkülasyon alanlarının diğer alanlara oranı ilköğretimde olduğu gibi %32 ve öğretim alanlarının öğretim dışı alanlara oranı ise ilköğretimin oldukça üzerinde ve %124 seviyesindedir. Bu oranlar, sirkülasyon alanlarının tüm kademelerde bir denge yakaladığını ve öğretim alanlarının eğitim kademesiyle birlikte yükseldiğini göstermektedir.

Yenilenme dönemi (1997–2012)

Yenilenme dönemi okul öncesi eğitim kademesindeki okul projelerinde, sirkülasyon alanlarının oranı %37, eğitim alanlarının %17 ve ortak alanların %9 seviyesinde olduğu görülmektedir. Bu oranlar bir önceki dönemin anaokulları ile karşılaştırıldığında, eğitim alanlarının sabit kaldığı, ortak alanlar azalırken sirkülasyon alanlarının genişlediğini göstermektedir. Sirkülasyon alanlarının diğer alanlara oranının %38'den %58'e yükselmesi ve öğretim alanlarının öğretim dışı alanlara oranı ise %21 değeriyle bir önceki dönem anaokulu ölçümleriyle denk olması, okulda öğrencilere yönelik alanlarındaki değişimi desteklemektedir.

İlköğretim okullarında sirkülasyon alanlarının oranı %32, eğitim alanlarının oranı %24 ve ortak alanların oranı %16 seviyesindedir. Burada incelenen kademenin gereği olarak eğitim ve ortak alanlarda bir artış görülmektedir. Bir önceki döneme göre ise sirkülasyon alanları genişlemiş ve eğitim alanları daralmıştır. Bu iki kullanım alanın toplamı ise birbirine denk durumda kalmıştır. Burada sirkülasyon alanlarındaki artış, özellikle 1997 projelerinde sirkülasyonlar için minimum ölçülerdeki koridorlar ile yetinilmeyip sokak ve meydan

şeklinde düzenlenmiş sirkülasyon alanlarının projelerde denenmiş olmasının sonucudur. Nitekim bu dönem okul projelerinde sirkülasyon alanlarının diğer alanlara oranı %49 seviyesindedir. Öğretim alanlarının öğretim dışı alanlara oranı ise %43'tür. Böylece ilköğretim okullarında öğretim dışı alanlar bir önceki döneme göre artış göstermiş ve bu iki alan türü birbirine yakın seviyelere ulaşmıştır.

Ortaöğretim düzeyinde sirkülasyon alanlarının oranı %40, eğitim alanlarının oranı %29, ortak alanların oranı ise %6'dir. Burada bir önceki dönem lise projeleri ile karşılaştırma yapıldığında sirkülasyon alanları %24'ten %40'a büyük bir artış göstermiş olsa da asıl dramatik değişim, beden eğitimi salonu, çok amaçlı salon, kantin ve kütüphane gibi ortak alanların %24 seviyesinden %6'ya düşmüş olmasıdır. Sirkülasyon alanlarının diğer alanlara oranı %67 gibi son derece yüksek bir seviyededir. Bu durum planlamada pek de verimli bir sonuç elde edilemediğine işaret etmektedir. Öğretim alanlarının öğretim dışı alanlara oranı ise %48 olup, bir önceki dönem lise projelerinin altında ve aynı dönem ilköğretim okulu projelerine yakın bir seviyededir.

Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)

Bu dönemde anaokullarında sirkülasyon alanlarının oranı %30, eğitim alanlarının oranı %30 ve ortak alanların oranının %19 seviyesinde olduğu görülmektedir. Eğitim alanlarında ve ortak alanlarda bir önceki döneme göre kayda değer artış gözlenirken, sirkülasyon alanları bir miktar daralma göstermiştir. Verilen üç ayrı kullanım alanının toplam değeri %78 ile tüm dönemlerin en yüksek seviyesindedir. Burada özellikle idari alanlar, ıslak hacimler ve teknik alanların minimum seviyelere indirilmiş olması, öğrenci kullanımına yönelik alanlarda genişlemeyi beraberinde getirmiştir. Nitekim bu dönemde, öğrenci merkezli olduğu iddiasına sahip bir eğitim sistemi ve ayrıca anaokullarına siyaseten önem atfedilen bir dönemdir. Bu dönemde sirkülasyon alanlarının diğer alanlara oranının %43 seviyesinde olması bir önceki döneme göre daha verimli bir kullanıma işaret ederken; öğretim alanlarının öğretim dışı alanlara oranının %46 seviyesine çıkmış olması da eğitim alanları ve ortak alanların formal eğitim için kullanılan kısımlarının bir önceki dönem değerlerinin çok üzerinde olduğunu göstermektedir. Bu durum, peş peşe reformlar geçirmiş eğitim sistemini mevcut iddialarını destekler bir sonuç sergilemektedir.

İlköğretim kademesinde sirkülasyon alanları %33, eğitim alanları %28 ve ortak alanlar %13 oranındadır. Bu değerler bir önceki dönemin değerleri ile yakın seyretmekte ve toplamında ise bir önceki dönemle denk bir sonuç vermektedir. Buna göre her üç kullanım alanının toplam değeri %74'tür. Bu durum, yapılanma döneminin köy ilkokulları bir kenara bırakılırsa, bu kademedeki okullar için 1950'den günümüze değin ortak bir mimari anlayışı işaret etmektedir. Bu anlayış, ilkokul, ortaokul ve ilköğretim okullarında öğrenciler için ayrılan alanların okulun yaklaşık %75'ini ve idari alanlar, ıslak hacimler ve teknik alanlardan oluşan destek alanlarının ise okulun yaklaşık %25'ini oluşturduğunu göstermektedir. Burada, sirkülasyon alanlarının diğer alanlara oranı %49 olarak kaydedilmiş ve öğretim alanlarının öğretim dışı alanlara oranı %56 olarak hesaplanmıştır. Sirkülasyon alanlarının değeri bir önceki dönemle aynı kalmış ve 2023 itibariyle yürürlükte olan okul ihtiyaç programlarında verilen maksimum %65'lik değerin içinde verimli bir kullanım sağlamıştır. Öğretim alanları değeri ise bir önceki döneme göre artış gösterirken; bu oran derslik ve laboratuvar gibi eğitim alanları yanında eğitime destek olan kütüphane ve beden eğitimi salonu gibi ortak alanların toplamının okul içinde daha fazla öne çıkartıldığını göstermiştir.

Ortaöğretim düzeyinde ise sirkülasyon alanlarının oranı %34, eğitim alanlarının oranı %33 ve ortak alanların oranı %11'dir. Bu değerlerin toplamı %78 olurken önceki dönem toplamına yakın bir seviyede kalmıştır. Bu değerler, sirkülasyon ve eğitim alanlarının dengelendiğini, ortak alanların ise eğitim alanlarının üçte biri seviyesinde sabitlendiğini göstermektedir. Ayrıca, öğrenci kullanımına özgülenen bu üç alanın değerleri, ilk ve orta okullarla aynı seviyelerde olup yeniden yapılanma dönemi için karakteristik bir tavır sergilemektedir. Ortaöğretim kademesinin okulları olan liselerde sirkülasyon alanlarının diğer alanlara oranı yeniden yapılanma döneminde %51 seviyesindedir. Bu durum, ilk ve ortaokullardaki değerler ile uyumlu ortak bir değer ifade etmektedir. Öğretim alanlarının öğretim dışı alanlara oranı ise %66 olarak belirlenmiştir ve bu da öğretim alanlarının, ilk ve ortaokullarda olduğu gibi genişlediğini göstermektedir.

Çizelge 5.5. Kullanım alanları açısından dönemsel sonuçlar ve bu sonuçlara etki eden çok yönlü dinamikler.

	Mimari sonuçlar	Sosyal ve eğitsel dinamikler	Siyasal ve ideolojik dinamikler	Ekonomik dinamikler
Yapılanma dönemi (1923–1950)	- Projelerin neredeyse eğitim alanlarından (%72) ibaret olması.	- Eğitimin kırsala yayılması hedefi.	-	- Yetersiz ekonomik kaynaklar.
Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)	- İlköğretimde, önceki dönemden daha kapsamlı projeler yapılması (şehir-kasaba okulları). - Ortaöğretimde, ortak alanların (%24) planlamada kendini göstermesi (büyük spor salonlarının entegrasyonu).	- Beden eğitimi ve sporun, eğitimin ayrılmaz bir parçası olduğu anlayışının 1970'lerde eğitim sistemine yerleşmesi.	-	-
Yenilenme dönemi (1997–2012)	- İlköğretimde, sirkülasyon alanlarının (%32) genişlemesi (okul sokak ve meydanları). - Ortaöğretimde, ortak alanlarda (%6) dramatik gerileme (spor salonlarının minimize edilmesi).	-	-	-
Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)	- Okul öncesinde, öğrencilere yönelik alanların en yüksek seviyeye (%79) ulaşması. - İlk ve ortaöğretimde, öğrencilere yönelik alanların (%75-80) oransal olarak karakterize olması.	-	-	-

5.6. Mekânsal Birimlere İlişkin Tartışma

Yapılanma dönemi (1923–1950)

Yapılanma döneminde, sınırlı ekonomik imkanlar ve okulların temel eğitim ihtiyacına odaklanmasıyla, mekânsal birimler açısından çok sınırlı bir yapı görülmektedir. Bu dönemin köy ilkokullarında doğal olarak derslikler ve bazı örneklerde ise işlikler bulunmaktadır. Bu mekânların dışında herhangi bir eğitim mekânı ya da ortak mekâna rastlanmamaktadır. Derslikler, okulların temel birimleri olarak ayrı bir başlıkta tartışılacak olup, bu döneme ait işlikler için ortalama büyüklük 0,84 m^2/öğrenci ölçülmüştür. İşlikler 2023 yılı itibariyle bina programlarının bir parçası olmadığından bu mekânlar için güncel bir standart tespiti mümkün olmamakla birlikte, işlikleri derslikler ve laboratuvarlar arasında bir ölçüde değerlendirmek gerekirse, günümüzde ilkokullar için beklenen minimum 1,60 – 1,86 m^2/öğrenci değerinin yarısını ancak karşıladığı görülmektedir. Hem mekânsal çeşitlilik hem de büyüklük açısından karşılaşılan bu durum, ekonomik imkanlar dahilinde, eğitim ve öğretim işlevine öncelik verilerek okuma-yazma oranını hızla artırmayı ve eğitim hizmetlerini kırsal bölgelere yaymayı hedefleyen Cumhuriyet'in modernleşme vizyonunu yansıtmaktadır.

Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)

Sınırlı gelişme döneminde bağımsız anaokullarında derslikler dışında, yemekhane ve aktivite sonrası dinlenme ve uyku amaçlı olarak uyku odaları bulunabilmektedir.

Bu dönemin ilkokul ve ortaokulları ile deneme amaçlı uygulanan ilköğretim okullarında temel birim olan derslikler dışında standartlaşmış mekânların henüz oluşmadığı görülmektedir. Fakat, bir önceki dönemde olduğu gibi, tüm okullarda bulunmamakla birlikte işlikler projelerde yer almaktadır. Ayrıca ortaokul ve ortaokul sınıflarını da kapsayan ilköğretim okullarında laboratuvarlar da bulunmaktadır. İşlikler, depoları hariç, 0,91 – 2,98 m^2/öğrenci değerleri arasında olup ortalaması 1,52 m^2'dir. Laboratuvarlar ise, hazırlık odaları hariç, 1,71 – 2,64 m^2/öğrenci aralığında ve ortalaması 2,18 m^2'dir. İşlikler bu halleriyle, büyüklük açısından güncel derslik standartlarına yaklaşmakta, laboratuvarlar ise günümüz şartlarında öğrenci başına planlanması beklenen minimum 1,86 m^2'ye yaklaşmakta ve bazı örneklerde ise bunu geçmektedir. Bu dönem yapılarında henüz

mekânsal bir standart gelişmediğinden bazı örneklerde beden eğitimi ve spor salonu, bazılarında kütüphane ya da çok amaçlı salon, bir kısmında yemekhane ya da kafeterya, bir kısmında ise müze, sergi holü ya da toplantı salonu gibi mekânlara rastlanmaktadır. Özellikle spor salonu, çok amaçlı salon ve yemekhane gibi geniş mekânların çok amaçlı olarak birbirleri yerine kullanıldığı örnekler de mevcuttur. Tüm okullarda bulunmayan bu mekânlar, eğitime ayrılan mekânlar dışında çocukların bir yandan eğitimine destek olacak bir yandan da sosyalleşebilecekleri ortak mekânlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Sınırlı gelişme dönemindeki liseler, sahip oldukları eğitim mekanları ve ortak mekanlar itibariyle sonraki dönem okullarına benzerlik göstermektedir. Bu benzerlik, aynı dönemdeki ilköğretim kademesindeki okullarda görülmeyen bir durum olup, lise müfredatlarının ve bunların gereği olan mekanların 1950'lerden itibaren daha oturmuş bir yapıda olduğunu göstermektedir. Nitekim bu dönem lise projelerinde dersliklerin yanı sıra, laboratuvarlar, görsel sanatlar dersliği, müzik dersliği, yabancı dil dersliği, ayrıca seçmeli dersler için ayrı derslikler bulunmaktadır. Ortak mekanlar olarak ise beden eğitimi ve spor salonu, kütüphane, ayrıca yemekhane ya da kafeterya yer almaktadır. Laboratuvarların, resim ve müzik dersliklerinin ortalama büyüklüğü, hazırlık odaları ve depoları hariç sırasıyla, 1,51 m^2/öğrenci, 1,51 m^2/öğrenci ve 1,15 m^2/öğrenci düzeyindedir. Oysa günümüz standartları açısından lise laboratuvarları ile resim ve müzik dersliklerinden beklenen minimum alanlar 1,80 – 1,86 m^2/öğrenci seviyesindedir. Bu durumda, ilköğretim kademesinde günümüz şartları ile uyumlu mekansal şartlara karşın, liselerdeki tüm bu mekanların, 2023 itibariyle geçerli minimum standartları sağlamadığı ortaya çıkmaktadır.

Yenilenme dönemi (1997–2012)

Yenilenme döneminde bağımsız anaokullarında eğitim alanları dersliklerden oluşurken, ortak alan olarak yemekhane birimleri bulunmaktadır. Yemekhanenin çok amaçlı salon olarak kullanıldığı örnekler bulunmaktadır. Bu dönem ilköğretim okullarına entegre edilen anaokullarında ise derslikler dışında bir eğitim alanı ya da ortak alan bulunmamaktadır.

İlk ve ortaokulların bulanmayıp bunun yerine her iki okul tipinin birleştirilmesiyle oluşturulan ilköğretim okullarının sistemin merkezinde yer aldığı yenilenme döneminde önceki dönemlerin aksine mekânsal bir standardizasyona doğru gidildiği tespit edilmiştir. Nitekim bu dönem okullarında, birkaç istisna hariç olmak kaydıyla, derslikler yanında

laboratuvarlar, görsel sanatlar ve müzik derslikleri, bilgisayar dersliği ve işlikler, eğitim mekânlarını oluşturmakta, bunlara bazı örneklerde yabancı dil dersliği ve eğitsel kol odaları da eklenmektedir. Ortak alanlar açısından ise, yine birkaç istisna bulunmakla birlikte, beden eğitimi ve spor salonları, kütüphaneler, çok amaçlı salonlar ile yemekhane ya da kafeteryalar tasarımların birer parçası konumunda olmuştur. Laboratuvarların ortalama büyüklüğü, hazırlık odaları hariç, 1,98 – 2,39 m^2/öğrenci aralığında ve ortalaması 2,17 m^2'dir. Bu değer sınırlı gelişme dönemi ile denk ve günümüz okullarında laboratuvar standartları için öngörülen 1,86 m^2'lik değerin üzerindedir. Aynı standartlar resim derslikleri için 1,86 m^2/öğrenci ve müzik derslikleri için ise 1,80 m^2/öğrenci olacak şekildedir. Dönemin resim ve görsel sanatlar derslikleri, depoları hariç, 1,74 – 3,43 m^2/öğrenci aralığında ve ortalama 2,44 m^2 ölçüsündedir. Müzik derslikleri ise, yine depo kısımları hariç olmak üzere, 0,94 – 2,42 m^2/öğrenci aralığında ve ortalama 1,91 m^2'dir. Bu ölçüler ortalama büyüklüklerin günümüz minimum değerlerini aştığını göstermektedir.

Bu dönemin lise projelerindeki mekansal dağılım, bir önceki döneme benzer bir durum göstermiştir. Bununla birlikte önceki dönemden farklı olarak bilgisayar dersliklerinin bina programına eklenmiş, seçmeli ders için ayrılan derslikler yerine tarih ve coğrafya dersliği olarak ayrı bir derslik programa dahil edilmiştir. Bu dönem lise laboratuvarları ile resim ve müzik derslikleri, bir önceki dönemin sıkışık mekanlarına nazaran oldukça genişlemiş ve laboratuvarlarda, hazırlık odaları hariç, 2,33 m^2/öğrenci, resim ve müzik dersliklerinde ise, yine depolar hariç olmak üzere 2,36 m^2/öğrenci seviyelerine ulaşılarak, 2023 itibariyle geçerliliğini koruyan standartlarla belirlenen 1,80 – 1,86 m^2/öğrenci değerlerinin oldukça üzerinde konumlanmaktadır.

Yenilenme dönemde lise projelerine eklenen bilgisayar dersliklerini sosyal dinamikler açısından ayrıca tartışmak gerekmektedir. Nitekim bu dönemde dijitalleşme ve teknolojik değişimin hız kazanmasıyla bilgisayar ve internet, bilgiye erişim ve iletişimde temel araçlar haline gelmiştir. Böylece, bilgisayar derslerinin lise müfredatına ve dersliklerinin ise bina programlarına eklenmesi, öğrencilere dijital okuryazarlık kazandırmayı ve onları çağın gereksinimlerine uygun bireyler olarak yetiştirmeyi amaçlamıştır. Bu uygulamanın ayrıca, ekonomik durumu iyi olmayan öğrencilerin de teknolojik beceriler edinmesi sağlanarak toplumsal eşitsizliğin azaltılması gibi eğitimde fırsat eşitliği boyutu ve gelecekteki iş gücünün niteliği gibi küresel rekabet boyutu da bulunmaktadır.

Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)

Yeniden yapılanma döneminde bağımsız anaokullarının ilk örneklerinde derslikler dışında çok amaçlı salon ve uyku odası gibi mekansal birimler olabilmektedir. Buna karşın 2022 projeleri içindeki bağımsız anaokulları, eğitim alanları ve ortak alanlar açısından derslik ve yemekhane birimlerine ilave olarak, tıpkı ilkokullar, ortaokullar ve liselerde olduğu gibi destek eğitim odalarına ve mescitlere sahiptir. Bir ilkokula entegre şekilde tasarlanan anaokullarında ise eğitim mekânı olarak derslikler ve ortak mekân olarak ise yemekhane bina programının ana parçaları konumundadır. Bu tip okullarda ayrıca bir destek eğitim odası ya da mescit olmaması, bu mekanları bağlı bulundukları ilkokul ile ortak kullanacak olmalarından kaynaklanmaktadır. Burada, anaokulu seviyesinde mescit yapılması zorunluluğunun dini kimlik ve toplumsal farklılıkların çok küçük yaşlardan itibaren eğitim ortamına taşınması anlamına gelmesi şeklinde sosyal ve bir yandan da dini bir yaşam tarzının çocuklara siyasal saiklerle empoze ediliyor olması şeklinde ideolojik bir yanı bulunmaktadır. Nitekim bu durum münferit bir uygulamadan ibaret olmayıp, okul türlerinden müfredata, okullardaki tuvalet alışkanlıklarından sosyal faaliyetlerin kapsamına kadar pek çok noktada devam eden sistemli bir dönüşümün önemli bir parçasıdır.

Bir önceki dönemin aksine bu sefer ilköğretim okullarının eğitim sisteminden çıkartıldığı ve yerlerine ilköğretim kademesi altında ilkokul ve ortaokulların yerleştirildiği yeniden yapılanma dönemi, bir önceki dönemde başlayan mekânsal standardizasyonun birtakım değişikliklerle sürdürüldüğü bir dönem olmuştur. Bu dönemde de derslikler dışında laboratuvarlar, bazen ortak bir mekânı paylaşmak kaydıyla görsel sanatlar ve müzik derslikleri, dönemin incelendiği alanın sonuna doğru 2022 projelerinde bilgisayar derslikleri ile teknoloji ve tasarım derslikleri, ayrıca ilgili mevzuat ve müfredat gereği bina programlarına eklenen destek eğitim odaları bu dönemin okul projelerinde standart eğitim mekânları olarak kendini göstermektedir. Laboratuvarların ortalama büyüklüğü, hazırlık odaları hariç, 1,53 – 1,87 m^2/öğrenci aralığında ve ortalaması 1,72 m^2'dir. Görsel sanatlar ve müzik dersliklerinin her ikisinin de büyüklüğü, depo kısımları hariç, 1,52 – 1,87 m^2/öğrenci aralığında ve ortalaması 1,71 m^2'dir. Sayılan tüm bu mekanların, içinde bulundukları dönemin yürürlükteki standartları açısından minimum birim büyüklüklere çok yakın olmakla birlikte bu standartları karşılamadığı görülmektedir.

Bu dönem ilk ve ortaokulları için standartlaşmış ortak alanlar ise beden eğitimi ve spor salonu, kütüphane, çok amaçlı salon, yemekhane ya da kafeterya şeklindedir. Ayrıca bu dönemde, yine mevzuat değişiklikleri neticesinde, bir ibadet mekânı olan mescitler bina programlarının zorunlu unsuru olmuştur.

Yeniden yapılanma dönemi lise projeleri, ilk ve ortaokullarda olduğu gibi bir önceki dönemden genel mekansal standardizasyonun devamı biçiminde karakterize olmuştur. Bu dönemde liselerin eğitim mekanları derslikler yanında, laboratuvarlar, görsel sanatlar ve müzik derslikleri, ayrıca 2022 projelerinden itibaren olmak üzere bilgisayar dersliği ve destek eğitim dersliğidir. Böylece bir önceki dönemin yabancı dil dersliği ile tarih ve coğrafya dersliği artık diğer dersliklerden ayrı mekanlar olarak programda yer almamaktadır. Laboratuvarların ortalama büyüklüğü, hazırlık odaları hariç, 1,61 – 1,99 m2/öğrenci aralığında ve ortalaması 1,82 m^2'dir. Görsel sanatlar ve müzik dersliklerinin ortalama büyüklükleri ise, depo kısımları hariç sırasıyla, 1,82 m2/öğrenci ve 1,71 m2/öğrenci biçimindedir. Ölçülen değerler, yürürlükteki minimum standartların hemen hemen yakalamaktadır.

Liselerdeki ortak alanlar açısından ise beden eğitimi ve spor, kütüphane ve yemekhane ya da kafeterya dışında, ilköğretim kademesinde olduğu gibi, iki yeni mekân daha lise projelerinde zorunlu bir hal almıştır. Bunlardan birincisi destek eğitim odasıdır ki, öğrenme güçlüğü yaşayan veya farklı gelişim gösteren öğrencilerin eğitim hakkını gözetmek üzere tasarlanan bu mekânın programa eklenmesi, eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak, ayrıca toplumsal ayrımcılığın önüne geçilerek kapsayıcı bir yaklaşım sergilemek şeklindeki sosyal birtakım dinamiklerin getirisi olmuştur. Bina programlarına bu dönemde eklenen bir diğer mekân ise mescittir ki, bu ibadet alanın okullara entegre edilmesinin hem sosyal hem de siyasal boyutları bulunmaktadır. Sosyal dinamikler açısından, bu uygulama, dini inançların ve dini özgürlüklerin korunmasını ve öğrencilerin ibadet ihtiyaçlarının karşılanmasını hedeflemekte ve siyasi irade tarafından toplumsal bir talep olduğu savunusuyla bu talepleri karşılamaya yönelmektedir. Konunun siyasal dinamikleri ise laiklik ile dinin kamusal alandaki yeri arasındaki dengeye dayanmaktadır. Nitekim mescitlerin zorunlu hale getirilmesi, iktidarın din politikalarındaki yönelimini ve belirli bir dinin ve mezhebin kamusal alanda nasıl temsil edildiğini göstermektedir ki bu durum, Cumhuriyet'in ve millî eğitim sisteminin kuruluş ilkelerinden olan ve anayasal güvence altında bulunan laiklik ilkesinin yorumlanmasıyla ilgili siyasi ve ideolojik tartışmalara yol açmaktadır. Bu tartışma

yalnızca okullarda zorunlu kılınan ibadet mekanlarıyla da sınırlı kalmamakta, müfredat değişiklikleriyle birlikte din derslerinin haftalık ders saatlerinin artırılması ve farklı isimler altında dini içerikli derslerin müfredata eklenmesi gibi mekâna yansımayan değişimleri de içermektedir.

Çizelge 5.6. Mekânsal birimler açısından dönemsel sonuçlar ve bu sonuçlara etki eden çok yönlü dinamikler.

	Mimari sonuçlar	Sosyal ve eğitsel dinamikler	Siyasal ve ideolojik dinamikler	Ekonomik dinamikler
Yapılanma dönemi (1923–1950)	- Köy ilkokullarının derslikler ve bazen işliklerden oluşması.	- Okuma-yazma oranını hızla artırma ve eğitimin kırsala yayılması hedefi.	-	- Yetersiz ekonomik kaynaklar.
Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)	- İlköğretimde mekân çeşitlerinin henüz standartlaşmaması, fakat eğitim mekânlarının günümüz birim alan şartlarını yakalaması. - Ortaöğretimde mekân çeşitlerinin sonraki dönemlere benzer olması, fakat eğitim mekânlarının günümüz birim alan şartlarının altında kalması.	-	-	-
Yenilenme dönemi (1997–2012)	- İlköğretimde mekânsal bir standardizasyona doğru geçilmesi ve eğitim mekânlarının günümüz birim alan şartlarını aşması. - Ortaöğretimde programa bilgisayar dersliği eklenmesi ve eğitim mekânlarının günümüz birim alan şartlarının oldukça üzerinde olması.	- Dijital okuryazarlık, toplumsal eşitsizliğin azaltılması ve küresel rekabet.	-	-
Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)	-Tüm kademelerde destek eğitim odaları ve mescitlerin bina programına eklenmesi.	- Özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar için eğitimde fırsat eşitliği sağlanması, toplumsal ayrımcılığın önlenmesi. - İbadet ihtiyacının karşılanması.	- Belirli bir dinin ve mezhebin kamusal alanda temsili. - Dini yaşam tarzının siyasal saiklerle eğitim yapılarına sokulması.	-

5.7. Dersliklere İlişkin Tartışma

Yapılanma dönemi (1923–1950)

Yapılanma döneminde derslikler 48-68 öğrenciye kadar planlanmış, öğrenci başına düşen alan ise oldukça sınırlı kalmıştır. Bu dönemde ölçülen öğrenci başına ortalama 1,32 m^2 alan, ilkokullar için günümüzdeki minimum standart olan 1,60 m^2/öğrenci değerinin oldukça altında kalmaktadır. Dersliklerin büyüklüğü, kırsal bölgelerde büyük öğrenci sayılarını hızla eğitime katma hedefiyle sınırlı tutulmuştur.

Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)

Sınırlı gelişme döneminde anaokulları için planlanan sayı 20 – 25 öğrenci ve ortalama derslik büyüklüğü 2,56 m^2 olup bu büyüklük günümüz anaokullarının minimum standardı olan 2,40 m^2'nin üzerinde bulunmaktadır.

Bu dönemde tasarlanan ve köy okulları dahil olmak üzere ilkokul, ortaokul ve ilköğretim okulu projelerinde derslikler için planlanan öğrenci sayıları 30, 46, 50 ve 60 gibi değişen değerlere sahip olmuştur. Dersliklerinde öğrenci başına düşen alanlar 0,78 – 1,28 m^2 aralığında ve ortalama 1,03 m^2 büyüklükte ölçülmüştür. Bu ortalama değer ilkokullarda 1,60 m^2/öğrenci ve ortaokullarda 1,86 m^2/öğrenci olan günümüz standartlarına göre oldukça düşük olmak yanında yapılanma döneminin dahi gerisinde bulunmaktadır. 48 öğrenci için planlandığı tespit edilen lise projelerinde ise öğrenci başına düşen alan 0,99 m^2 olarak ölçülmüştür ki bu değer de 1,86 m^2/öğrenci olan günümüz standartlarına çok uzaktır ve dersliklerdeki yüksek yoğunluğa işaret etmektedir.

Özellikle bu dönemde okulların planlananın üzerinde öğrenci kabul ettiği ve ayrıca, günümüz standartlarının asgari şartları belirlerken nitelikli özel okulların çok gerisinde olduğu da değerlendirildiğinde, sınırlı gelişme dönemindeki yetersiz fiziki şartlar kendisini açıkça göstermektedir. Kısıtlı eğitim alanları ve yüksek kontenjan sayıları ile ortaya çıkan düşük birim alanlar, bir yandan eğitimde fiziki şartlara yönelik dönemin bakış açısına işaret ederken bir yandan da artan öğrenci nüfusu karşısında sınırlı ekonomik kaynaklar ve bu kaynaklardan eğitim yatırımlarına ayrılan bütçelerin düşük olmasının bir sonucudur.

Yenilenme dönemi (1997–2012)

Yenilenme döneminde planlanan anaokullarında 20 öğrencilik planlama değerleri ve 1,97 – 3,09 m^2/öğrenci aralığında ve ortalama 2,51 m^2 olarak ölçülen birim alanlar bir önceki dönem seviyesindedir. Nitekim bu büyüklük günümüz en az standartlarının üzerindedir.

Bu dönem derslikleri açısından, ilköğretim ve ortaöğretimde kayda değer bir değişim yaşanmıştır. Öncelikle derslik kontenjanlarında bir standardizasyona gidilerek 30 öğrenci kapasitesi uygulamaya sokulmuştur. Ayrıca, her iki öğretim kademesinde de okulların derslik büyüklükleri artırılmıştır. Bu dönem ilköğretim okullarında derslikler 1,44 – 1,69 m^2/öğrenci aralığında ve ortalama 1,55 m^2/öğrenci değeriyle ilkokullar için en az 1,60 m^2 ve ortaokullar için en az 1,86 m^2 olan günümüz değerlerine yaklaşmıştır. Liselerde 1,73 – 1,81 m^2/öğrenci aralığında ve ortalama 1,77 m^2/öğrenci ölçülen büyüklükler de en az 1,86 m^2/öğrenci olan günümüz standardına yaklaşmıştır. Her bir derslik için ayrılan öğrenci sayısının 30 olacak şekilde standart hale getirilmesi ve öğrenciler için daha geniş fiziki mekân planlanması eğitimde bir anlayış değişikliğini göstermektedir. Bu durum, öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarına doğru bir geçişi, ayrıca eğitim kalitesini artırma ve fiziksel öğrenme ortamlarını iyileştirme çabalarını yansıtmaktadır.

Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)

Yeniden yapılanma dönemi derslik kontenjanları ve büyüklükleri açısından, tüm öğretim kademelerinde, yenilenme döneminin devamı niteliğindedir. Bu dönemde anaokulları 2,20 – 2,49 m^2/öğrenci aralığı ve ortalama 2,33 m^2/öğrenci değeriyle, ilkokul ve ortaokullar 1,47 – 1,91 m^2/öğrenci aralığı ve ortalama 1,70 m^2/öğrenci değeriyle, liseler ise 1,65 – 1,85 m^2/öğrenci aralığı ve ortalama 1,77 m^2/öğrenci değeriyle bir önceki döneme oldukça yakın sonuçlar vermiştir. Tüm bu ölçümler tabi oldukları minimum standartların bir miktar gerisinde olmakla birlikte Bakanlıkça onaylanmışlardır. Nitekim, proje temin süreçlerinin kesintiye uğramaması ve projelerin hedeflenen sürelerde yürürlüğe girmesi amacıyla, standartlardan küçük sapmalar kabul edilebilir görülmüştür.

Çizelge 5.7. Derslikler açısından dönemsel sonuçlar ve bu sonuçlara etki eden çok yönlü dinamikler.

	Mimari sonuçlar	Sosyal ve eğitsel dinamikler	Siyasal ve ideolojik dinamikler	Ekonomik dinamikler
Yapılanma dönemi (1923–1950)	- İlkokullarda yoğun ve küçük derslikler.	- Temel eğitimin yaygınlaştırılması hedefi.	-	- Yetersiz ekonomik kaynaklar.
Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997)	- Anaokullarında güncel standartları sağlayan derslikler. - İlk ve ortaöğretimde çok yoğun ve küçük derslikler.	- Nüfus artışı ve eğitim hizmetinin genişletilmesi gereği.	-	- Sınırlı ekonomik kaynaklar.
Yenilenme dönemi (1997–2012)	- Anaokullarında güncel standartları sağlayan derslikler. - İlk ve ortaöğretimde genişleyen ve güncel standartlara yaklaşan derslikler.	- Öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarına yönelim ve eğitim kalitesini artırma çabası.	-	-
Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023)	- Tüm okul tiplerinde tabi bulunulan güncel standartlara yakın büyüklükte derslikler.	-	-	-

6. SONUÇ

6.1. Genel Değerlendirme

Bu araştırmada, Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze uzanan yüz yıllık süreçte Türkiye'de kamu eğitim yapılarında kullanılan tip projelerin mimari dönüşümünü ortaya koymak temel amaç olmuştur. İddia edilen dönüşüm, araştırma içinde dört dönemde (1923–1950 yapılanma dönemi, 1950–1997 sınırlı gelişme dönemi, 1997–2012 yenilenme dönemi ve 2012–2023 yeniden yapılanma dönemi) ele alınırken, dönüşümün biçimsel ve nicel yanları yanında, ülkenin sosyal, siyasal ve ekonomik dinamiklerinin bu dönüşümle olan ilişkilerini anlamaya ve yorumlamaya odaklanılmıştır.

Araştırmanın amaçlarına ulaşmak üzere, öncelikle derin bir literatür taraması ile konuya kavramsal bir çerçeve çizilmiştir. Ardından, araştırmanın malzemesini teşkil eden mimari proje envanteri oluşturulmuş, bu envanter araştırmanın dönemleri açısından düzenlenmiş ve tanımlanan kriterler çerçevesinde ayıklanarak 178 projeden oluşan son haline getirilmiştir. Bu aşamada, araştırmada incelenen her bir okul tipolojisinin (anaokulu, ilkokulu, ilköğretim okulu, ortaokul ve lise) araştırmanın her bir dönemini temsil etmesini gözeten bir örneklem tasarlanması ihtiyacına binaen 32 projeden oluşan bir seçki yapılmıştır. Bu projelerin seçimi esnasında tanımlanmış kriterler dahilinde rastgele seçim yapmak üzere Python dilinde yazılmış algoritmalar kullanılmıştır. Böylece elde edilen örneklem seti, biçimsel ve nicel bir dizi analize tabi tutulmuş ve elde edilen somut bulgular, hiçbir yorum katılmadan sunulmuştur. Akabinde, genelden özele uzanan bir dizge içerisinde okul tipleri, tasarım süreçleri, plan tipleri, okul büyüklükleri, kullanım alanları, mekansal birimler ve derslikler açısından gerçekleştirilen çok katmanlı tartışmalarla, her bir döneme ait mimari dönüşüm değerlendirmeleri, ilgili dönemin sosyal-eğitsel, siyasal-ideolojik ve ekonomik dinamikleri ile ilişkilendirilerek tablolaştırılmıştır.

Bu araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar, tartışma bölümünde işlenen kriterler çerçevesinde aşağıda verilmiştir:

Okul tiplerine ilişkin sonuçlar

- Türkiye'deki okul tipleri, her bir dönemde, o dönemin sosyal ve siyasal ihtiyaçlarını karşılamak üzere şekillenmiş ve ekonomik kaynaklar, öncelikle ihtiyaç duyulan okul tiplerine yönlendirilmiştir.

Yapılanma döneminde, kırsal nüfusun yoğunluğu ve Cumhuriyet'in modern ve laik ulus inşa etme hedefi doğrultusunda köy okulları ön plana çıkmıştır. Bu okullar, kırsal bölgelerde temel eğitim hizmetinin ve Cumhuriyet ideolojisinin yaygınlaştırılması amacını taşımıştır. Sınırlı gelişme döneminde, hızlı nüfus artışı ve şehirleşmenin etkisiyle, köy okullarının yanı sıra şehir ve kasaba okulları gündeme gelmiştir. Ayrıca, özellikle dezavantajlı bölgelerdeki çocukların eğitime erişimini artırmak yanında, sosyal ve kültürel entegrasyon ve ulusal birlik bilincinin yaygınlaştırılması adına geliştirilen yatılı bölge ilkokulları dönemin öne çıkan okul tipleri olmuştur. Yenilenme döneminde 8 yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitime geçiş ile birlikte, ilkokul ve ortaokulların yerine gelen ilköğretim okulları, eğitim sisteminin merkezine yerleşmiştir. İmam hatip ortaokullarının kapatılmasını hedefleyen bu köklü değişimin ortaya çıkmasında öne çıkan dinamik, 28 Şubat sürecinde uygulamaya konulan ideolojik tavır olmuştur. Yeniden yapılanma dönemine gelindiğinde ise, 12 yıllık kademeli ve zorunlu eğitime geçiş doğrultusunda ilkokul ve ortaokullar, yeniden bağımsız birer okul tipolojisi olarak ortaya çıkmıştır. Bu gelişme, 28 Şubat kararlarının geri alınması yönünde atılan siyasi adımlardan biri olmuştur.

Okul tipleri açısından tespit edilen dönüşüm, esasen Türkiye'deki eğitim sisteminin pedagojik ihtiyaçlardan ziyade ideolojik saiklerle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu noktada, eğitim sisteminin hükümetler üstü bir anlayışla, bilimsel ve ilerici bir istikamette tasarlanması, yalnızca bireylerin değil, toplumsal kalkınmanın da en önemli unsurlarından biri olacaktır. Nitekim Cumhuriyet'in kurucu idealleri, her alanda bilimsel ve ilerici bir yol işaret etmektedir.

Tasarım süreçleri ve tasarımcılara ilişkin sonuçlar

- Türkiye'de kamu eğitim yapılarında kullanılan tip projelerin tasarımları, 1997'deki kırılmaya kadar Millî Eğitim ve Bayındırlık Bakanlıklarının proje ofisleri tarafından, bu tarihten sonra ise merkezi denetim ve onay mekanizmaları altında dışarıdan temin

usulleriyle gerçekleştirilmiştir. Neticede, kuruluştan günümüze değin okul projelerinin tasarımında merkezi anlayış, farklı biçimlerde süreklilik arz etmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından 1997'deki sistem değişikliğine kadar okul tip projeleri, ilgili bakanlıkların merkez teşkilatlarında kurulmuş bulunan tasarım ofisleri eliyle geliştirilmiştir. Bununla birlikte, ulusal yarışmalar düzenlenmesi ve bazı özel projelerin tip proje envanterine dahil edilmesi, sınırlı ve istisnai uygulamalar olarak dikkat çekmiştir. 1997'deki değişikliği takiben, okul tasarımları bakanlık teşkilatı dışından temin edilmiş, ancak süreçler Millî Eğitim Bakanlığının denetim ve onay mekanizmaları çerçevesinde ve bazen de siyasi müdahaleler altında yürütülmüştür. 1997 sonrası ilk projeler birtakım üniversitelerle iş birliği protokolleri çerçevesinde bedelsiz olarak ve bir nevi doğrudan temin usulüyle gerçekleşmiştir. Sonraki yıllarda ise dışarıdan mimarlık hizmeti alımı diğer ihale usulleriyle yapılmış; başlangıçta belli istekliler arasında ihale usulüyle birtakım danışmanlık firmalarına verilen proje işleri, sonradan açık usulde özel sektör proje ofislerine dağıtılmıştır.

Kamu projelerinin açıklanan ihale usulleriyle gerçekleştirilmesi, mimarlık hizmetleri açısından ciddi sorunlar barındırmaktadır. Bu noktada özellikle, ihalelerin belirleyicisinin proje hizmet bedeli olması, tasarımların niteliğini ikinci plana itmektedir. Bunun yerine, ilgili bakanlığa bağlı olup Cumhuriyet'in kuruluşunda başında Ernst Arnold Egli ve Bruno Taut gibi, sonrasında Orhan Akyürek gibi mimarların bulunduğu ihtisaslaşmış ve hatta nitelikli kadrolarla daha da desteklenmiş tasarım ofisleri veyahut doğru şekilde yapılandırılmış ve profesyonel düzeyde gerçekleştirilen mimari proje yarışmaları, kamu okul projelerinde kaliteyi artırmanın etkili birer yolu olarak değerlendirilmelidir. Bu tür düzenlemeler ayrıca, hem kamu kaynaklarının verimli kullanılmasını sağlayacak hem de mimari tasarımların ulusal ölçekte gelişmesine katkıda bulunacaktır.

1997 sonrası ilk projelerin mimari tasarım süreçlerinin bedelsiz olarak gerçekleştirilmesi ise ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Bu uygulama Millî Eğitim Bakanlığı açısından ekonomik bir kazanım gibi görünse de mimarlık mesleği açısından ciddi bir kayıp olarak değerlendirilmelidir. Türkiye'de tasarımın toplam yapı maliyeti içindeki payının %3-4 gibi düşük bir oranda olduğu göz önüne alındığında, buradan elde edilecek sınırlı kazanımı önceleyen yaklaşımların, yalnızca mimarlık mesleğini değil, aynı zamanda eğitim yapılarının niteliğini de olumsuz yönde etkilediği anlaşılacaktır.

Tasarım süreçleri açısından dikkat çeken bir diğer sorun da 2002 Türkiye genel seçimlerini takiben gerçekleştirilen ilk tasarımlara doğrudan siyasi bir müdahalenin yapılmış olmasıdır. Bu müdahale, özellikle Osmanlı-Selçuklu mimarisinden esinlendiği iddia edilen yüzeysel cephe süslemelerinin, tasarlanan ilk projelerde yer almamasına rağmen, doğrudan bakan düzeyinde verilen bir talimatla tasarımlara entegre edilmesiyle somutlaşmıştır. Bu uygulama, yalnızca münferit bir tasarım müdahalesi olarak kalmamış, o yıllardan günümüze kadar birçok kamu kurumunda tekrar eden ideolojik bir kullanım olarak süregelmiştir. Nitekim, kurucu ideolojiye dair tüm izleri toplumun ve kentlerin hafızasından silmek ve bunun yerine kendi ideolojik söylemini yerleştirmek isteyen iktidar partisi, kendi yarattığı ideolojik sembollerini birçok kamu yapısı yanında, okullar aracılığıyla da görünür kılma yoluna gitmiştir. Bu bağlamda, mimarlık, yalnızca bir tasarım faaliyeti değil, aynı zamanda toplumsal ve ideolojik mesajların bir aracı olarak işlevselleştirilmiştir.

Plan tiplerine ilişkin sonuçlar

- Türkiye'de kamu eğitim yapılarında tercih edilen plan tipleri, Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren ekonomik koşulların belirleyici etkisiyle hem yapım hem de işletme maliyetlerini en aza indirmeyi hedefleyen modeller doğrultusunda şekillenmiştir.

Yenilenme dönemi olan 1997–2012 yılları arasında bir kesinti yaşanmış olsa da bu durum kalıcı bir değişim yaratmamış; koridorun tek veya çift tarafında derslikler bulunan tek-doğrusal plan tipleri (*single-loaded or double-loaded single-linear type*), Türkiye'deki kamu eğitim yapılarının mimarisinde belirleyici bir yer edinmiştir. Bu plan tipleri, derslik eksenli bir eğitim sisteminin yeterli görüldüğüne ve diğer pedagojik, sosyal veya mekânsal ihtiyaçların tasarım sürecinde geri planda kaldığına ya da tamamen göz ardı edildiğine işaret etmektedir.

Türkiye'deki kamu okul projelerinde derslik eksenli bir yaklaşım benimsenmiş olması, eğitim sisteminde geniş bir sorun alanı yaratmaktadır. Bu durum, geleneksel eğitim modellerinin kitap ve derslik merkezli sınırlayıcı yapısını desteklemekte ve çağdaş eğitim modellerinde öngörülen esnek, çok yönlü ve etkileşim odaklı fiziki ortamların oluşmasını engellemektedir. Ayrıca, spor, sanat ve kültürel faaliyetlerin yanı sıra öğrencilerin bireysel yaratıcılıklarını geliştirebilecek ortamların yeterli boyutta sağlanamamış olması, eğitimin çok yönlü bir gelişim süreci olarak ele alındığı çağdaş eğitim yaklaşımlarıyla tezat

oluşturmaktadır. Derslik eksenli bir yaklaşımı aşmak ve çağdaş eğitim sistemlerine uygun bir mimari altyapı oluşturmak için, okulların yalnızca dersliklerden ibaret olmayan, aynı zamanda topluluk merkezleri, kültürel etkinlik alanları ve bireysel yaratıcılığı destekleyen esnek öğrenme ortamlarına dönüştürülmesine odaklanmak gerekmektedir.

Okul büyüklüklerine ilişkin sonuçlar

- Türkiye'de kamu eğitim yapılarında öğrenci başına düşen toplam okul büyüklükleri, Cumhuriyet'in kuruluşundan bugüne, dönemsel bir dalgalanma göstermiş ve nihayetinde, yeniden yapılanma dönemiyle birlikte Birleşik Krallık gibi gelişmiş ülkelerindeki değerlerle uyumlu bir seviyeye ulaşmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında yalnızca zaruri şartları sağlayan bina programları ile son derece küçük ve mütevazı yapılar olarak tasarlanan köy okullarında öğrenci başına düşen toplam okul büyüklüğü ortalama 2,40 m² gibi düşük bir seviyede olmuştur. Sınırlı gelişme dönemiyle birlikte, kırsal nüfusun yanı sıra şehir ve kasabalara yönelik projelerin de gündeme gelmesi ve bina programlarının genişlemesiyle, öğrenci başına düşen toplam okul büyüklüğü artmış, ancak yine de ilköğretim kademesi için yaklaşık 4,10 m² ve ortaöğretim kademesi için ise yaklaşık 4,50 m² seviyelerinde kalmıştır. Yenilenme dönemine gelindiğinde, 8 yıllık zorunlu eğitime geçişin etkisiyle hem ilköğretim hem de ortaöğretim anlayışında bir hareket yaşanmış, derslikler için planlanan öğrenci sayılarının yurtdışındaki örneklerle aynı düzeyde 30 olarak belirlenmesinin de kayda değer etkisiyle, öğrenci başına düşen alanlar, önemli ölçüde artarak sırasıyla 9,80 m² ve 11,20 m² seviyelerine yükselmiştir. Birleşik Krallık gibi örneklerin üzerinde değerlerin görüldüğü bu dönemde, üniversiteler eliyle geliştirilen projelerin bina programlarının çeşitlenmesi dikkat çekicidir. 12 yıllık zorunlu eğitimin uygulandığı yeniden yapılanma döneminde ise bina programlarında standardizasyona gidilmiş, ortalama büyüklükler ilköğretim kademesine 8,10 m² ve ortaöğretim kademesinde ise 7,00 m² seviyelerine gelerek Birleşik Krallık'taki okulların büyüklük değerlerine yakın bir seviyeye ulaşmıştır.

Türkiye'de öğrenci başına düşen toplam okul alanı büyüklükleri, yeniden yapılanma dönemi ile birlikte yabancı ülke standartlarına yakın bir seviyeye ulaşmışsa da bu durum, alanların nitelik ve işlevsellik açısından uluslararası standartlarla tam anlamıyla eşdeğer olduğu anlamına gelmemektedir. Toplam fiziksel alan büyüklüğünde sağlanan bu dengeye rağmen,

eğitim mekânlarının çok yönlülüğü, esnekliği ve pedagojik ihtiyaçlara uygunluğu konusunda hâlâ iyileştirilmesi gereken noktalar bulunmaktadır.

Kullanım alanlarına ilişkin sonuçlar

- Türkiye'de kamu eğitim yapılarının projelerinde sirkülasyon alanları, eğitim alanları, ortak alanlar, idari alanlar, ıslak hacimler ve teknik alanlardan oluşan kullanım alanlarının öğrenci başına düşen ortalama büyüklükleri, Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze, genel anlamda ortalama okul büyüklükleri ile paralel bir seyir izlemiştir. Bununla birlikte kullanım alanlarının yüzdesel dağılımları ile sirkülasyon ve öğretim alanları özelindeki değişimler dönemsel ve tipolojik açılardan kendine has özellikler göstermiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarını kapsayan yapılanma döneminde, ilkokullarla sınırlı olmak üzere, kullanım alanlarının büyük kısmını eğitim alanları (%72) oluşturmuş, sirkülasyon alanları zorunlu seviyelerde tutulmuş (%20) ve ortak alanlar tamamen göz ardı edilmiştir. Ortak alanların bulunmadığı bu tasarımlarda sirkülasyon, eğitim ve ortak alanlardan oluşan öğrenci odaklı alan toplamı %92 gibi yüksek bir seviyededir. Bu tasarım yaklaşımı, dönemin modernleşme hedefleri doğrultusunda kırsal nüfusa temel eğitim sağlamaya odaklanmış bir anlayışın yansımasıdır. Sınırlı gelişme döneminden itibaren günümüze değin, ilk ve ortaöğretim kademesi okullarında, öğrenci odaklı alanlar açısından belirli bir anlayış korunmuştur. Buna göre bu alanların toplam okul alanı içindeki oranı %72 ile %83 arasında değişmiş, özellikle 1997'deki sistem değişikliğinden itibaren yaklaşık %75'te sabitlenmiştir. Bu esnada, 1997'den önce hem ilköğretim hem de ortaöğretim açısından, okulun tüm alanlarına oranı %30 olan sirkülasyon alanları 1997'den sonra (yenilenme dönemi liselerinin %67 olması istisnası hariç) %50 seviyelerine gelmiştir. Öğretim alanları özelinde genel eğilim ise yenilenme döneminde daralan oranların yeniden yapılanma dönemi ile birlikte genişleyerek ilkokullar ve ortaokullardan oluşan ilköğretim kademesinde ortalama %56 ve liselerden oluşan ortaöğretim kademesinde ise %66 seviyesini bulmuş olmasıdır. Bu artış, formal eğitime ayrılan mekânların tasarımlarda öne çıktığını açıkça göstermektedir.

Özellikle, 1997 sonrası sistem değişikliğini takiben, sirkülasyon alanlarının genişletilmesi olumlu bir adım olarak değerlendirilebilir. Ancak bu genişlemenin, yenilikçi mekân kurgularına dönüşmek yerine, geleneksel koridor düzenine dayalı mekanik bir büyüme ile sınırlı kaldığı dikkat çekmektedir. Ayrıca, formal eğitimi destekleyen öğretim alanlarında

(eğitim alanları ve eğitimi destekler nitelikteki ortak alanların toplamı) son dönemde görülen artış da aynı istikamette, çağdaş pedagojik yaklaşımlar doğrultusunda öğrenme süreçlerini zenginleştiren esnek ve çok işlevli mekânlara dönüşmek yerine, daha çok geleneksel kitap ve derslik odaklı eğitim anlayışını sürdüren kapalı mekânlarla sınırlı kalmıştır. Oysa ki, sirkülasyon alanlarının sokak, meydan veya esnek kullanıma olanak tanıyan çok işlevli alanlar olarak yeniden yorumlanması, öğrenmenin yalnızca sınıfta değil, informal karşılaşmalar ve sosyal etkileşim yoluyla da gerçekleştiğini savunan çağdaş pedagojik yaklaşımlarla uyumlu bir dönüşüm sağlayacaktır. Aynı şekilde, formal eğitime yönelen öğretim alanlarında da esnekliğin artırılması, farklı öğrenme biçimlerine olanak tanıyan, öğrencilerin bireysel yaratıcılıklarını geliştiren ve iş birliğini teşvik eden mekânların oluşturulmasını mümkün kılacaktır.

Mekânsal birimlere ilişkin sonuçlar

- Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze Türkiye'de kamu eğitim yapılarında mekânsal birimlerin çeşitliliği, büyüklüğü ve standartları dönemin eğitim politikaları, sosyo-ekonomik koşulları ve ideolojik tercihleri doğrultusunda şekillenmiştir. Özellikle 1997 sonrasında mekânsal düzenlemelerde çeşitlenme ve standardizasyon çabaları, 2012 sonrasında ise bu standardizasyonun yerleşmesi dikkat çekici gelişmeler olmuştur.

Yapılanma döneminde, yetersiz ekonomik koşullar altında, temel eğitime odaklanılırken, mekânsal çeşitlilik ve standartlar son derece zayıf bir seviyede kalmıştır. Sınırlı gelişme döneminde, şehir ve kasaba okullarının yaygınlaşmasıyla birlikte mekânsal çeşitlilik artmış, laboratuvarlar ve spor salonları gibi mekanlar aşamalar içinde bina programlarına dahil edilmeye başlanmıştır. 1997 sonrası yenilenme döneminde ise laboratuvarlar, görsel sanatlar ve müzik derslikleri ile bilgisayar dersliklerinin bina programlarına eklenmesiyle mekânsal çeşitlenme hız kazanmış, bunun yanında kütüphane, çok amaçlı salon ve yemekhane ya da kantin gibi ortak mekanlar okul yapılarında nispeten düzenli bir şekilde yer almaya başlamıştır. 2012'de başlayan yeniden yapılanma döneminde ise mekansal standardizasyonun sisteme yerleştiği, ancak eğitim mekanlarına dini ve ideolojik unsurların belirgin bir şekilde entegre edildiği gözlemlenmiştir. Sosyal boyutta destek eğitim odalarının, siyasal boyutta ise ibadethanelerin bina programlarına eklenmesi, bu dönemin mekânsal dönüşümündeki dikkat çeken unsurlar arasında yer almaktadır.

Özellikle 2022 lise projelerinde beden eğitimi salonu için bağımsız bir mekân tahsis edilmek yerine sığınakların bu işlevi üstlenmesi, mekânsal çözümler açısından ciddi eksikliklere işaret etmektedir. Bu durum, yönetmeliklere uygunluk açısından sorunlar yaratmakla birlikte, mekânların fiziksel kalite ve işlevsellik bakımından da yetersiz kalması sonucunu beraberinde getirmektedir. Eğitim yapılarında, öğrencilerin fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarına cevap veremeyen bu tür sonuçların bertaraf edilmesi için planlama süreçlerinde önceliklerin yeniden ele alınması gerekmektedir.

1997 sonrası dönemde engelli tuvaletlerinin projelere eklenmesi ve asansörlerin de eklenmeye başlanmasıyla, eğitim yapılarında erişilebilirlik düzenlemeleri belirginleşmiş, 2014 yılında projelerdeki "özürlü" ve "sakat" ifadelerinin yerini "engelli" teriminin almasıyla daha kapsayıcı bir boyut kazanmıştır. Tüm bu düzenlemeler, yönetmeliklerle belirlenen teknik konular olmalarının yanı sıra, engelli bireylerin erişim hakkını önceleyen sosyal bir değişimin de mimariye olumlu yansımalarıdır.

Sosyal politikalar çerçevesinde yaşanan bir diğer mimari değişim, 1997 sonrası projelerde yer alan sigara odalarının, 2009 yılında kapalı alanlarda sigara yasağının yürürlüğe girmesiyle projelerden çıkarılmasıdır. Bu düzenleme, sağlık odaklı sosyal politikaların mekânsal planlamaya etkisinin açık bir örneğini teşkil etmektedir.

2022 yılı projelerine eklenen destek eğitim derslikleri, kaynaştırma eğitimi politikalarının mimariye yansıması olmuştur. Bu düzenleme, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarını karşılayarak eğitimde fırsat eşitliğini sağlamayı hedefleyen önemli bir adımdır. Ancak, bu dersliklerin hayata geçirilmesi sürecinde, bazı okulların bu mekânları oluşturmak yerine özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin kayıtlarını almaktan kaçınma eğilimi gösterdiği bilinmektedir. Bu durum sosyal politikaların uygulanmasında karşılaşılan zorluklara işaret etmekle birlikte, destek eğitim dersliklerin projelere entegre edilmesi, eğitim yapılarında daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir yaklaşımın yerleşmesi açısından potansiyel taşımaktadır.

2014 yılında ortaöğretim kademesinde, 2017 yılında ise anaokulları dahil tüm eğitim kademelerinde ibadethane mekânlarının zorunlu hale getirilmesi, bu düzenlemeyle eş zamanlı olarak erkek tuvaletlerindeki pisuvarların projelerden çıkartılması ve 2022 projelerine bakıldığında beden eğitimi ve çok amaçlı salonların eklentileri açısından

“soyunma odası” ifadesinin “giyinme odası” ile değiştirilmesi, yeniden yapılanma döneminde gerçekleşen ve mekânsal düzenlemelere ideolojik bir yönelim kazandıran uygulamalar olarak öne çıkmaktadır.

İbadethane mekânlarının tüm eğitim kademelerinde zorunlu hale getirilmesi, dini yaşam tarzının kamusal alanın bir parçası haline getirilmesi yönündeki politikaların bir ürünü olarak dikkat çekmektedir. Erkek tuvaletlerindeki pisuvarların kaldırılması, belirli bir yaşam tarzına uygun mekânsal düzenlemeler oluşturulması çabasıyla ilişkilendirilebilir. “Soyunma” ifadesinin değiştirilmesi ise muhafazakâr bir söylemin dil üzerindeki etkisinin mekân adlandırmalarına taşındığını ortaya koymaktadır. Bu tür uygulamalar, mekânsal düzenlemelerin yalnızca fiziksel ve işlevsel ihtiyaçlara değil, aynı zamanda toplumsal değerler ve ideolojik tercihlere göre şekillendiğini açıkça göstermektedir. Eğitim yapılarındaki bu dönüşümler, mimarinin pedagojik ve sosyal işlevlerini gölgede bırakabilecek nitelikte önemli tartışmalara kapı aralamaktadır.

Dersliklere ilişkin sonuçlar

- Türkiye’de kamu eğitim projelerinde öğrenci başına düşen derslik büyüklükleri, Cumhuriyet’in kuruluşundan günümüze belirgin bir değişim göstermiş ve içinde bulunduğumuz dönem itibariyle en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Ancak bu değerler, Birleşik Krallık’taki seviyelere yakın olmakla birlikte hâlâ kısmi yetersizlikler barındırmaktadır.

Cumhuriyet’in ilk yıllarını kapsayan yapılanma döneminde, derslikler kırsal nüfusun geniş kesimlerini hızla eğitime katmayı amaçlayan bir anlayışla tasarlanmış, fiziksel mekânların kalitesi geri plana bırakılmış ve hatta göz ardı edilmiş ve nihayetinde öğrenci başına düşen alan ortalama 1,30 m² seviyesi gibi oldukça sınırlı bir değerde kalmıştır. Sınırlı gelişme dönemi incelendiğinde hem ilköğretimde hem de ortaöğretimde 60 öğrenciye kadar planlanan dersliklerin öğrenci başına ortalama 1,00 m² gibi daha da düşük bir seviyeye gerilemiş olduğu görülmektedir. Yenilenme döneminde, derslik kontenjanlarının 30 öğrenci için planlanması anlayışıyla birlikte, derslik büyüklüklerinde kayda değer bir iyileştirme yapılmış ve derslikler ilköğretim için ortalama 1,60 m², ortaöğretim için ise 1,80 m² seviyelerine ulaşmıştır. Yeniden yapılanma döneminde ise benzer eğilimler devam etmiş, derslik kontenjanlarında yine 30 öğrenciye yönelik bir planlama gözetilmiş ve öğrenci başına

düşen alanlar ilköğretimde ortalama 1,70 m² ve ortaöğretimde ortalama 1,80 m² seviyelerinde korunmuştur. Bu değerler, Türkiye'deki günümüz standartları olan, ilkokullarda 1,60 m², ortaokul ve liselerde ise 1,86 m² olan değerlere çok yakın seyretmekte, Birleşik Krallık'ta ilkokullar için 2,00 m², ortaokul ve liseler için ise 1,70 – 2,00 m² olan değerler açısından ise hâlâ gelişime açık bir alan olarak dikkat çekmektedir.

Türkiye'de öğrenci başına düşen derslik büyüklüklerinde sağlanan ilerlemeler önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu büyüklüklerin halen gelişmiş ülke standartların altında olması, öğrencilerin mekânsal konforu ve öğrenme süreçleri açısından sınırlılıklar yaratmaktadır. Ayrıca, dersliklerin yalnızca fiziksel büyüklüklerinin artırılması değil, aynı zamanda dersliklerin tasarımında esnek kullanım ve çok işlevlilik gibi kavramların önceliklendirilmesi, dersliklerin yeniden yorumlanarak bireysel ve grup çalışmalarına olanak tanıyan, farklı öğrenme biçimlerini destekleyen ve teknolojiyle uyumlu mekânlara dönüştürülmesi, çağdaş eğitim paradigmalarına uygun bir altyapı tesis edilmesine katkı sunacaktır.

Neticede bu araştırma, tümü yukarıda verilen farklı boyutlardaki sonuçlar istikametinde, 1923–2023 yılları arasında Türkiye'de kamu okul projelerinin tasarımında çok katmanlı bir dönüşüm yaşandığını açıkça ortaya koymuştur. Aynı zamanda, bu dönüşümün birtakım sosyal, siyasal ve ekonomik dinamiklerle ilişkilerini, araştırmanın dönemleri ve tartışma kriterleri üzerinden ele alarak eleştirel bir perspektifle yorumlamış, böylece bu dinamiklerin mimari dönüşüm üzerindeki belirleyici etkilerini göstermiştir.

Bu araştırma, Türkiye'de kamu okul projelerindeki dönüşümleri ortaya koymak ve bunların çok boyutlu dinamiklerle ilişkilerini göstermek suretiyle literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmuştur. Araştırma bununla yetinmemiş, aynı zamanda daha önce metrik düzeyde ele alınmamış parametreleri akademik literatüre kazandırmıştır. Ayrıca, Türkiye'deki eğitim yapıları için kapsamlı bir proje envanteri oluşturulması, bu çalışmanın literatüre sunduğu diğer bir önemli katkıdır. Araştırma bu çerçevede, hem eğitim ve mimarlık alanlarının kesişimine ışık tutmuş hem de ileride yapılacak çalışmalara sağlam bir temel sunmuştur.

6.2. Araştırmanın Kısıtları

Bu araştırmada, çalışmanın odak noktasını netleştirmek adına yapılan seçimler, araştırmanın kapsamını daraltmakta ve daha sistematik, tutarlı ve derinlemesine bir yapıyı mümkün kılmaktadır. Araştırmacının kontrolündeki bu seçimler aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

Özel projelerin araştırma kapsamındaki konumu: Bu araştırma, yalnızca kamu eğitim yapılarında kullanılan tip projelere odaklanmıştır. Kamuya yönelik olsa dahi, özel projeler farklı tasarım süreçleri ve işlevsel gereksinimlere sahip olmalarının yanı sıra, bu projelere sistematik bir erişim imkânının bulunmaması nedeniyle araştırma kapsamının dışında bırakılmıştır. Bu yaklaşım, çalışmanın kamu eğitim yapılarındaki standart tasarım yaklaşımlarını anlamaya yönelik hedeflerini desteklemiştir.

Özel okulların araştırma kapsamındaki konumu: Bu araştırma yalnızca kamu eğitim yapılarını ele alırken özel okulları kapsam dışında tutmuştur. Özel okulların araştırma dışında bırakılmasının temel nedeni, bu tür okulların kamu eğitim yapılarından farklı dinamiklerle şekillenmesidir. Tasarım süreçleri, kaynakların temini ve kullanımı, ticari beklentiler doğrultusunda belirlenen işlevsel ve estetik gereksinimler, özel okulları mimari tasarım açısından kamu okullarından ayrıştırmaktadır. Ayrıca, özel okulların toplam eğitim yapıları içindeki oranının düşük olması, bu konuya odaklanmanın araştırmanın genel amacını destekleyecek bir çerçeve sunmaması sonucunu doğurmuştur.

Eğitim kademelerinin araştırma kapsamındaki konumu: Araştırma kapsamında, okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki kamu eğitim yapıları ele alınmıştır. Yükseköğretim kurumları, kendine özgü mekânsal ve işlevsel dinamikleri nedeniyle çalışmanın dışında bırakılmıştır. Yükseköğretim binalarının farklı ölçek, program ve tasarım yaklaşımları gerektirmesi, bu tercihi kaçınılmaz kılmıştır. Bu yaklaşım, kamu eğitim yapılarının belirli bir eğitim kademesi üzerinden dönüşümünü detaylı bir şekilde inceleme amacına hizmet etmiştir.

Nüfus ve okullaşma verilerinin kullanımına yönelik tercihler: Bu araştırmada, ülkedeki nüfus artış hızları, öğrenci sayıları ve okullaşma oranları gibi demografik veriler, ilgili dönemlerin eğitim ortamını açıklamak ve araştırmanın kavramsal temelini oluşturmak için literatür taraması bölümünde ele alınmıştır. Ayrıca belirgin okul tiplerinin dönemsel ihtiyaçlar

doğrultusunda öne çıkmasına sebep olan makro kararlar açısından tartışmalara da dahil edilmiştir. Ancak bu veriler, tasarım süreçleriyle doğrudan ilişkilendirilmemiş ve sistematik bir analiz konusu yapılmamıştır. Bu tercihin temel gerekçesi, demografik verilerin genel eğitim politikalarını ve ihtiyaçlarını belirlemek açısından önem taşımasına rağmen, bu verilerin doğrudan tasarım kararlarını şekillendirmekte yeterince spesifik bir rehber sunmamasıdır.

Müfredat değişikliklerinin mimari tasarıma etkilerinin değerlendirilmesi: Müfredat, ilgili dönemlerin eğitim ortamının bir göstergesi olarak ve araştırmanın bağlamsal dinamikleriyle ilişkileri doğrultusunda, araştırmaya kavramsal bir temel oluşturmak amacıyla literatür taramasında ele alınmıştır. Ayrıca, müfredat değişiklikleri neticesinde yeni derslik tiplerinin ortaya çıkması gibi somut mekânsal yansımalar da tartışmalara dahil edilmiştir. Ancak, müfredatta yapılan değişikliklerin standart derslik düzenlerine doğrudan bir etkisinin bulunmaması ve genel ders içeriklerinin mekânsal bir karşılık yaratmada sınırlı bir etkiye sahip olması gibi nedenlerle müfredata odaklanan kapsamlı bir analiz yapılmamış, böylece müfredat değişikliklerinin tasarım üzerindeki dolaylı ve sınırlı etkileri araştırma dışında bırakılmıştır. Bu tercih, araştırmanın odağını müfredatın doğrudan etkilerine ve mimari projelerdeki somut dönüşümlere yoğunlaştırmayı mümkün kılmıştır.

Öğrenci sayılarının tasarım verileri üzerinden değerlendirilmesi: Araştırmada, eğitim yapılarındaki öğrenci sayıları ile ilgili değerlendirmelerde uygulama verileri yerine projelerde belirtilen tasarım verileri esas alınmıştır. Bu tercihin temel nedeni, özellikle yeterli okullaşmanın sağlanamadığı dönemlerde ve bölgelerde dersliklerin kapasite üstü kullanımına ilişkin veri eksikliği yanında, aynı okul tipleri için farklı sonuçların ortaya çıkabilme ihtimalidir. Dolayısıyla bu araştırma, derslik başına düşen öğrenci sayılarının uygulamalarda zaman zaman tasarım verilerini aşması gibi farklılıkları dikkate almamaktadır.

Derslik kontenjanlarının belirlenmesinde kullanılan yaklaşımlar: Derslik kontenjanlarının açıkça belirtilmediği projelerde, derslik tefrişinin sayılması, bilinen planlama standartlarının kullanımı (örneğin, 1998 tipi 240 öğrencili bir okulun 1 şube ve 8 sınıfta, her derslikte 30 öğrenci kapasitesine göre planlanması ve şube sayısındaki artışla toplam kapasitenin orantılı şekilde yükseltilmesi) veya aynı dönemde yapılmış benzer nitelikte projelerin emsal

alınması gibi yöntemlere başvurulmuştur. Bu yaklaşım, veri eksikliğinden kaynaklanan belirsizliği aşmayı hedeflemiş ve analizlerin tutarlılığını sağlamaya katkıda bulunmuştur.

Ölçme ve değerlendirme verilerine yönelik tutum: Bu araştırma, TIMSS (*Trends in International Mathematics and Science Study*), PIRLS (*Progress in International Reading Literacy Study*) ve PISA (*Program for International Student Assessment*) sonuçları ve benzeri ölçme ve değerlendirme verilerini kapsam dışı bırakmıştır. Bu tercihin bir nedeni, eğitim çıktıları ile mimari tasarım arasında, özellikle eğitim ortamlarının öğrenci başarısı üzerindeki etkileri bağlamında bir ilişki kurulabileceği bilinmekle birlikte, bu konunun, eğitimin psikolojik boyutlarıyla daha yakından ilişkide olması ve araştırmanın bu boyutlara yönelmemesidir. Bir diğer neden ise, eğitim çıktıları açısından uluslararası ölçüt olarak kabul edilen bu programların geçmişinin yalnızca 30 yıla dayanması ve araştırmanın ele aldığı 100 yıllık dönemin geneline yayılacak bir veri sunmamasıdır. Eğitim çıktılarının mimari tasarımla ilişkileri bu nedenlerle sistematik bir inceleme konusu yapılmamıştır.

Yapısal ve teknik sistemlere yaklaşım: Bu araştırmada, yapı strüktürü ve malzeme seçimi, deprem ve afet dayanıklılığı, ısı yalıtımı ve enerji verimliliği, yangın güvenliği, gürültü ve titreşim kontrolü gibi yapısal sistemler ile mekanik, elektrik ve elektronik tesisat ve donanımları gibi teknik sistemler araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu konular, eğitim yapılarının teknik performansı ve mühendislik boyutlarıyla ilgili olup daha çok mühendislik ve teknik uzmanlık gerektiren bir araştırma alanına girmektedir. Dolayısıyla, bu araştırmanın mimari projelerdeki mekânsal dönüşüme ve bu dönüşümün tarihsel ve bağlamsal boyutlarına odaklanan hedeflerini aşan bir kapsam teşkil etmektedir.

Kullanıcı odaklı ve çevresel faktörlere yaklaşım: Bu araştırmada, sabit ve hareketli mobilyalar ile yardımcı elemanlar, eğitim teknolojileri (akıllı tahta, projeksiyon, bilgisayara vb.), aydınlatma tasarımı ve renk seçimi, sağlık ve temizlik (sağlıklı malzeme, gün ışığından ve temiz havadan yararlanma, ısıl konfor koşulları vb.), güvenlik (psikolojik ve fiziksel güvenlik, yangın güvenliği vb.), erişilebilirlik ve sürdürülebilirlik gibi kullanıcı odaklı ve çevresel faktörler, her biri kendi başına ayrı bir araştırma konusu olabilecek kapsam ve genişlikte olduğundan araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Eğitim felsefelerinin mimari tasarıma etkisine yönelik yaklaşımlar: Bu araştırmada, eğitim felsefelerinin mimari tasarım üzerindeki etkileri kapsam dışında tutulmuştur. Bu tercihin

temel sebebi, eğitim felsefelerinin özellikle tip projelerle şekillenen kamu eğitim yapıları üzerinde doğrudan ve belirgin bir etkisinin tespit edilememiş olmasıdır. Müfredat üzerinden ortaya çıkan dolaylı ve sınırlı etkilerin ise araştırmanın odak alanına anlamlı bir katkı sunamayacağı öngörülmüş ve bu nedenle eğitim felsefeleri bir araştırma kısıtı olarak değerlendirilmiştir.

6.3. Gelecekte Yapılabilecek Çalışmalar

Bu araştırma, kamu okul projelerinin tarihsel süreçteki mimari dönüşümünü incelerken, bu dönüşümün ardındaki sosyal, siyasal ve ekonomik dinamikleri tartışarak mimarlık disiplininde yöntemsel bir çerçeve sunmakta ve araştırma konusuna özgün katkılar sağlamaktadır. Bu yönleriyle araştırma, farklı bağlamlarda ve ölçeklerde yürütülecek daha ileri çalışmalar için temel teşkil etmektedir. Aşağıda, gelecekte yapılabilecek çalışmalara dair bazı öneriler verilmiştir:

Farklı yapı türleri üzerine çalışmalar: Bu araştırmada sunulan yöntemsel model, yalnızca ilköğretim ve ortaöğretim yapılarıyla sınırlı kalmayıp araştırmanın kısıtları içinde sayılan yükseköğretim yapılarının yanı sıra sağlık yapıları, kamu hizmet yapıları veya sanat ve kültür yapıları gibi farklı yapı tipolojileri için de uygulanabilir ve bu tipolojiler üzerindeki mimari dönüşümleri inceleyen çalışmalar, modelin kapsamını genişletebilir.

Uluslararası karşılaştırmalı çalışmalar: Bu araştırmada geliştirilen yöntem, uluslararası bağlamda karşılaştırmalı analizler için bir temel sağlayabilir. Eğitim yapılarının mimari dönüşümüne dair yapılacak uluslararası karşılaştırmalar, Türkiye'deki kamu okul projelerinin küresel eğilimlerle olan benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koyabilir. Böyle bir çalışma aynı zamanda yabancı projeler içindeki başarılı projelerden çıkarılabilecek derslerle Türkiye'deki kamu projeleri için öneriler geliştirilmesine katkı sunabilir. Bu bağlamda, Birleşik Krallık Eğitim Bakanlığı'nın (*Department for Education UK*) çeşitli tarihlerdeki çalışmalarının bir bütünü olan Okul Tasarım Standartları El Kitabı (*School Design Standards Building Handbook*) bir kaynak olarak değerlendirilebilir.

Metriklerin kullanımına yönelik çalışmalar: Bu araştırmada kullanılan metriklerin kapsamının genişletilmesi ve Millî Eğitim Bakanlığı tasarım standartlarına entegre edilmesi, eğitim yapılarının tasarım süreçlerini daha verimli hale getirebilir. Genişletilmiş ve

standartlaştırılmış bu metrikler, eğitim yapılarında veriye dayalı bir kalite güvencesinin oluşturulmasına olanak tanıyarak, tasarım süreçlerinde ve kaynakların etkin kullanımında daha stratejik kararlar alınmasına katkı sağlayabilir. Ayrıca, bu metriklerin projelerdeki uygulanabilirliğini izlemek ve sürekliliğini sağlamak için Bakanlıkça yürütülecek bir takip ve değerlendirme mekanizması oluşturulabilir. Bu mekanizma, standartların ne derece karşılandığını ölçerek gerektiğinde revizyon yapılmasını mümkün kılabilir ve eğitim yapılarında sürdürülebilir kalite bağlamında bir katkı sunabilir.

KAYNAKLAR

Akdağ, B. (2011). Eğitim Felsefesinde İnsanı Görme Tarzı. Ü. Özmen ve K. İnal (Ed.), *Bülent Akdağ'la Eğitime Felsefeyle Bakmak* (1. Baskı). Ankara: Sobil Yayıncılık, 20-29.

Akdoğan, Y. (2005). Adalet ve Kalkınma Partisi. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık* (2. Baskı, C. 6). İstanbul: İletişim Yayınları, 620-631.

AKP. (2002, Şubat 11). *Kalkınma ve Demokratikleşme Programı*. Adalet ve Kalkınma Partisi.

Akşin, S. (1997). *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi: 1789-1980* (C. 2). İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Akşin, S. (2003a). Siyasal Tarih (1908-1923). *Yakınçağ Türkiye Tarihi: 1908-1980* (C. 1). İstanbul: Milliyet Kitaplığı, 25-123.

Akşin, S. (2003b). Siyasal Tarih (1995-2003). *Yakınçağ Türkiye Tarihi: 1980-2003* (C. 2). İstanbul: Milliyet Kitaplığı, 163-186.

Aktan, S. (2019). İdeoloji ve Eğitim: Eğitim Felsefesi ve İdeoloji Arasındaki İlişkiler Üzerine Bir Deneme. E. Tezci (Ed.), *Eğitim Felsefesi: Temeller, Ekoller ve Kavramlar* (1. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 227-238.

Akyıldız, A. (2019). Mekteb-i Maarif-i Adliyye. *TDV İslam Ansiklopedisi* (3. Baskı, C. Ek-2). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 236-238.

Akyürek, G. (2008). *Bilgiyi yeniden inşa etmek: Tanzimat Dönemi Osmanlı mimarlığı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Akyüz, Y. (2020). *Türk Eğitim Tarihi* (33. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Al, S. (2014). *Eğitim yapılarının fiziksel konfor koşullarının öğrenci başarısına etkisi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Alkan, M. O. (2010). Modernleşme ve Eğitim. C. Yılmaz (Ed.), *II. Abdülhamid: Modernleşme Sürecinde İstanbul*. İstanbul: İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı, 298-319.

Alp, H. (2020). *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İlköğretim ve Müfredat Programları (1913-1936)* (2. Baskı). Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.

Alpagut, L. (2005). *Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara'daki Eğitim Yapıları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Alpagut, L. (2018). Üretken bir mimar ve Ankara'da modern bir bina: Bruno Taut ve Atatürk Lisesi. *Sanat Tarihi Dergisi*, *27*(1), 135-161. https://doi.org/10.29135/std. 399781

Alpar, M. A. (2017). Eğitim Programının "Değerler" Üzerine Kurulması Ne Demektir? *Yeni Müfredat Programı Üzerine Bilim Akademisi Dosyası*. İstanbul: Bilim Akademisi, 2-9.

Altınışık, M. (2021). *İstanbul Kıraç Ortaokulu* (Melike Altınışık Mimarlık) [Mimari proje]. MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara.

Altınova Şahin, A. (2018). *Osmanlı Devleti'nde Rüşdiye Mektepleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Arslan, A. (2019a). *Felsefeye Giriş* (27. Baskı). Ankara: Serbest Kitaplar.

Arslan, M. (1999). Cumhuriyet Dönemi ilköğretim programları ve belli başlı özellikleri. *Millî Eğitim Dergisi*, *144*, 41-47.

Arslanoğlu, İ. (2019). *Eğitim Felsefesi* (3. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Aslanoğlu, İ. (1980). *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

Ataay, F. (2020). *Türkiye Demokrasi Tarihi (1789'dan Günümüze)* (2. Baskı). Ankara: Nika Yayınevi.

Atatürk, M. K. (1946). Ankara'da Toplanan Maarif Kongresinde. *Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Millî Eğitim Bakanlarının Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri I*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1-41.

Atatürk, M. K. (1997a). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1906-1938)* (5. Baskı, C. 2). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Atatürk, M. K. (1997b). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1906-1938)* (5. Baskı, C. 1). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Atatürk, M. K. (2000). *Nutuk: 1919-1927* (Z. Korkmaz, Ed.). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Aydın, H. (2006). Postmodernizmin eğitimdeki uzantısı: felsefi yapılandırmacılık. *Bilim ve Gelecek Dergisi*, *29*, 31-39.

Aydın, H. (2015). Eğip bükmeden eğitmek, "ama nasıl?" *Bilim ve Gelecek Dergisi*, *139*, 71-81.

Aylar, E. (2018). Öğretim programı (müfredat) değişikliği nasıl okunmalı? *Madde, Diyalektik ve Toplum*, *1*(1), 33-39.

Aytaç, K. (1967). Türkiye'de eğitim sistemi ve eğitim seviyesi. *Araştırma: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (Yayınlanmıyor)*, *5*, 241-254.

Aytaç, K. (1984). Atatürk'ün Eğitim Görüşü. *Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar* (1. Baskı: 9-20). Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları.

Balcı, E. (2021). Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı döneminde Türkiye'de eğitim politikaları. *İnsan ve İnsan Dergisi*, *8*(27), 117-137. https://doi.org/10.29224/insanveinsan.819185

Baltacı, C. (2004). Mektep: Osmanlılar'da Mektep. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 29). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 6-7.

Baltacı, C. (2005). *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri* (2. Baskı, C. 1). İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Baltacıoğlu, İ. H. (1942). *İçtimai Mektep: Nazariyeleri ve Prensipleri* (2. Baskı). Ankara: Maarif Vekilliği.

Balyemez, S. (2019). Eğit-, eğitim kelimelerinin yapısı ve Türkiye Türkçesine girme süreci. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (SUTAD)*, *47*, 41-52. https://doi.org/10.21563/sutad.855743

Bancı, S. (2017). Ernst A. Egli'nin Yaşam Öyküsü. A. Cengizkan, N. M. Cengizkan ve S. Bancı (Ed.), *Ernst A. Egli: Türkiye'ye Katkılar*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, 13-21.

Başar, A. (2014). *MEB.2014.16 İO Tipi Yirmi Derslikli İlkokul* (Alp Yapı) [Mimari proje]. MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara.

Başaran, İ. E. (1996). *Türkiye Eğitim Sistemi* (3. Baskı). Ankara: Yargıcı Matbaası.

Batur, A. (1985). Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* (C. 4). İstanbul: İletişim Yayınları, 1038-1067.

Bayındırlık Bakanlığı. (1974a, Temmuz). *İlkokul Yapıları: Tip Projeler ve Açıklamalar*. Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü.

Bayındırlık Bakanlığı. (1974b, Temmuz). *Ortaokul ve Lise Yapıları: Tip Projeler ve Açıklamalar*. Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü.

Bayındırlık Bakanlığı. (1974c, Temmuz). *Yatılı Bölge Okulları: Tip Projeler ve Açıklamalar*. Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü.

Beker, N., Peker, S., Yorulmaz, P. ve Dinç, H. (2022). *MEB.OO.24.BZ3.22x42.BT.2022 Tipi Yirmi Dört Derslikli Ortaokul* (Neon Mimarlık) [Mimari proje]. MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara.

Berg, B. L. ve Lune, H. (2017). *Qualitative Research Methods For The Social Sciences* (9th Edition). Boston: Pearson.

Berkes, N. (2021). *Felsefe ve Toplumbilim Yazıları* (2. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

BİB. (1998). *Eğitim ve Spor Yapıları Özel ve Tip Projeler*. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü.

Bilici, M. (2005). Küreselleşme ve Postmodernizmin İslamcılık Üzerindeki Etkileri. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık* (2. Baskı, C. 6). İstanbul: İletişim Yayınları, 799-803.

Bora, T. (2021). *Cereyanlar: Türkiye'de Siyasal İdeolojiler* (8. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Buzpınar, Ş. T. (2009). Satı el-Husri. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 36). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 176-178.

Büyükcan, T. ve Yelken, E. (2015). Şehir dışına göç eden okullar: eğitim kampüsleri. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, *13*(49), 9-31.

Büyükdüvenci, S. (2019). Atatürk'ün Eğitim Felsefesi. *Felsefece Eğitişim: Eğitim Felsefesi Yazıları* (1. Baskı). Ankara: Fol Kitap, 212-225.

Cengizkan, A., Cengizkan, N. M. ve Bancı, S. (Ed.). (2017). *Ernst A. Egli: Türkiye'ye Katkılar*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Cevizci, A. (2010). *Eğitim Sözlüğü* (1. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.

Cevizci, A. (2019). *Eğitim Felsefesi* (7. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.

Creswell, J. W. (2009). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (3rd Edition). Los Angeles: SAGE Publications.

Creswell, J. W. (2013). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches* (3rd Edition). Los Angeles: SAGE Publications.

Çeçen, A. (2006). *Kemalizm* (6. Baskı). Ankara: Fark Yayınları.

Çelenk, S. (2019). Cumhuriyet Dönemi ilköğretim programlarında köy okullarına yönelik düzenlemeler. *Elementary Education Online*, *18*(4), 1823-1836. https://doi.org/10.17051/ilkonline.2019.639339

Çelik, S. ve Güleç, G. (2014). Kentleşme ve eğitim sürecinde okul binaları. *Eğitim Bilimleri Araştırma Dergisi*, *4*(1), 101-115.

Çiğdem, A. (2005). İslamcılık ve Türkiye Üzerine Bazı Notlar. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık* (2. Baskı, C. 6). İstanbul: İletişim Yayınları, 26-33.

Çobanoğlu, R. ve Yıldırım, A. (2021). Türkiye'de program geliştirme çalışmaları: Cumhuriyetin ilanından günümüze tarihsel bir analiz. *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *19*(2), 810-830. https://doi.org/10.37217/tebd.912329

Demirel, Ö. (1992). Türkiye'de program geliştirme uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *7*, 27-43.

Dere, M. E. (2021). *Erken Cumhuriyet mimarisini Ernst Egli üzerinden okumak*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Dewey, J. (1939). *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor*. İstanbul: Maarif Vekilliği.

Dimicioğlu, S. (2022). *MEB.Lİ.20.BZ2.20x41.BT.2022 Tipi Yirmi Derslikli Lise* (ARM Mühendislik) [Mimari proje]. MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara.

Doğan, O. (2007). *Sultan İkinci Abdülhamid Han Devri Osmanlı Mektepleri: Fotoğraf ve Planlar* (Ö. F. Yılmaz, Ed.). İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.

DPT. (2006, Haziran 28). *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)*. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.

Duran, B. (2005). Cumhuriyet Dönemi İslamcılığı: İdeolojik Konumları, Dönüşümü ve Evreleri. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık* (2. Baskı, C. 6). İstanbul: İletişim Yayınları, 129-156.

Ellis, A. K. (2013). *Exemplars of Curriculum Theory*. New York: Routledge. https://doi.org/ 10.4324/ 9781315855318

Erden, M. (2011). *Eğitim Bilimlerine Giriş* (6. Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Erdoğan, İ. (2001). Değişim yönetimi: ders geçme ve kredili sistem üzerine bir araştırma. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *14*, 73-98.

Erman, E. (2009). *Mimarlıkta Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Tez Yazım Teknikleri* (1. Baskı). Ankara: Murat Kitabevi.

Ertürk, S. (2017). *Eğitimde "Program Geliştirme"* (2. Baskı). Ankara: Edge Akademi.

Eyice, S. (1996). Fossati, Gaspare Trajano. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 13). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 170-173.

Eyüboğlu, İ. Z. (2020). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü* (2. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.

Fer, S. (2022). *Eğitimde Program Geliştirme: Kuramsal Temellere Bakış* (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Fırıncı Orman, T. (2019). Türkiye'de Modernleşme Sürecinde Etkili Olan Düşünce Akımları ve Eğitim. F. Manav (Ed.), *Eğitim Felsefesi* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi, 245-260.

Gedizlioğlu, M. L. (2003, Aralık). Örnek ilköğretim okulu projeleri: TC Millî Eğitim Bakanlığı öncülüğünde üniversitelerle işbirliği içerisinde gerçekleştirilen örnek projeler (1998-2000). *Mimarlık Dergisi*, *314*, 53-64.

Gelen, İ. (t.y.). *Program: öğeleri—çeşitleri—özellikleri—yararları / öğretim ilke ve yöntemleri* [Ders notları]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Gençkal Eroler, E. (2019). *Dindar Nesil Yetiştirmek: Türkiye'nin Eğitim Politikalarında Ulus ve Vatandaş İnşası (2002-2016)* (2. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Gökalp, Z. (2002). İslam terbiyesinin mahiyeti. *Dinî Araştırmalar*, *5*(13), 199-200.

Gökberk, M. (2018). *Aydınlanma Felsefesi, Devrimler ve Atatürk* (2. Baskı). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

Gözütok, F. D. (2003). Türkiye'de program geliştirme çalışmaları. *Millî Eğitim Dergisi*, *Güz 2003*(160), 44-63.

Groat, L. N. ve Wang, D. (2013). *Architectural Research Methods* (2nd Edition). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Gutek, G. L. (1988). *Philosophical and Ideological Perspectives On Education* (1th Edition). New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü: Etimolojik Sözlük Denemesi* (C. 1). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gürsel, M. ve Tabanlıoğlu, M. (2021). *Muğla Çamlık Köyü İlkokulu* (Tabanlıoğlu Mimarlık) [Mimari proje]. MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara.

Gürüz, K. (2008). *Yirmi Birinci Yüzyılın Başında Türk Millî Eğitim Sistemi* (1. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hale, W. ve Özbudun, E. (2010). *Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey: The Case of the AKP* (1st Edition). London & New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

Hançerlioğlu, O. (2018). *Felsefe Sözlüğü* (24. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hatemi, H. (1985). 19. Yüzyılda Medreseler. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* (C. 2). İstanbul: İletişim Yayınları, 501-510.

Herodotos. (2012). *Tarih* (M. Öktem, Çev.; 8. Baskı). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Hesapçıoğlu, M. (2009). Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde eğitim politikası ve felsefesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *29*, 121-138.

Işın, E. (1985). Osmanlı Modernleşmesi ve Pozitivizm. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* (C. 2). İstanbul: İletişim Yayınları, 352-362.

Ivanova, E. (2019). School building planning: main types of systems (plans) of school buildings. *World Science*, *1*(7(47)), 18-31. https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31072019/6586

İnal, K. (2008). *Eğitim ve İdeoloji* (1. Baskı). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

İnal, K. (2018). AKP'nin Eğitim Politikası: Türkiye'de Toplumsal Eğitimin Çöküşü (A. Demirci, Çev.). K. İnal ve G. Akkaymak (Ed.), *Türkiye'de Eğitimin Neoliberal Dönüşümü: AKP Dönemindeki Eğitim Reformlarının Politik ve İdeolojik Analizi* (1. Baskı). Ankara: Töz Yayınları, 35-49.

İnalcık, H. (2016). *Devlet-i Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar IV - Ayanlar, Tanzimat, Meşrutiyet* (1. Baskı, C. 4). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

İnam, A. (1996). Eğitişim mi, Öğütüşüm mü? B. Çotuksöken (Ed.), *Felsefe Açısından Eğitim ve Türkiye'de Eğitim*. İstanbul: Türkiye Felsefe Kurumu, 21-23.

İnternet: 60. Hükümet Programı. (2007, Eylül 7). *Resmî Gazete*, Sayı: 26636 (Mükerrer). https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/09/20070907M1-1.htm, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İnternet: Abdullah Fréres. (1880, 1893). *The Sultan Ahmed Middle School For Girls* (LOT 9544, no. 1). Library of Congress Prints and Photographs Division, Washington, D.C. 20540 USA. https://www.loc.gov/pictures/item/2002716677/, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İnternet: Arslan, A. (2019b). *Gelenek ve Modernlik* [Video]. https://www.youtube.com/watch?v=LLUiCDgOOSc, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İnternet: Derman, B. (2013). *Muğla Milas Eğitim Kampüsü* [Mimari proje]. Arkitera Mimarlık Merkezi Arşivi. https://www.arkitera.com/proje/1-odul-mugla-milas-egitim-kampusu-proje-yarismasi/, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İnternet: Eyce, N., Özbek, A., Uyanık, K., Güzelci, O. Z. ve Terlemez, A. K. (2013). *Aydın Merkez Eğitim Kampüsü* [Mimari proje]. Arkitera Mimarlık Merkezi Arşivi. https://www.arkitera.com/proje/1-odul-aydin-merkez-egitim-kampusu-proje-yarismasi/, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İnternet: Joaillier ve Sebah. (1888a, 1893). *Edirne High School* (LOT 9525, no. 17). Library of Congress Prints and Photographs Division, Washington, D.C. 20540 USA. https://www.loc.gov/pictures/item/2001700281/, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İnternet: Joaillier ve Sebah. (1888b, 1893). *Middle School at Ayasofya* (LOT 9520, no. 5). Library of Congress Prints and Photographs Division, Washington, D.C. 20540 USA. https://www.loc.gov/pictures/item/2001699207/, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İnternet: Joaillier ve Sebah. (1888c, 1893). *Üsküdar High School* (LOT 9520, no. 1). Library of Congress Prints and Photographs Division, Washington, D.C. 20540 USA. https://www.loc.gov/pictures/item/2001699187/, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İnternet: MEB. (2017a). *Bakan Yılmaz, Yeni Müfredatı Açıkladı* [Video]. https://www.youtube.com/watch?v=PnmqwoZAmsE, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İnternet: MEB Adana. (t.y.). *Akdeniz Anaokulu*. Adana İl Millî Eğitim Müdürlüğü. https://akdenizanaokulu.meb.k12.tr/01/01/972292/okulumuz_hakkinda.html, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İnternet: MEB Hakkâri. (t.y.). *Hakkari Sümbül Anadolu Lisesi*. Hakkâri İl Millî Eğitim Müdürlüğü. https://sumbulanadolulisesi.meb.k12.tr/tema/dosyadetay.php?KATEGORINO=482981&git=4, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İnternet: MEB İzmir. (2012, Kasım 29). *Seferihisar İMKB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Tarihçesi*. İzmir İl Millî Eğitim Müdürlüğü. https://seferihisareml.meb.k12.tr/icerikler/okulumuz-tarihcesi_34403.html, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İnternet: MEB Kütahya. (t.y.). *Fatih Anadolu Lisesi*. Kütahya İl Millî Eğitim Müdürlüğü. https://kfal.meb.k12.tr/icerikler/icerik_13549363, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İnternet: MEB Sakarya. (2022, Ağustos 17). *Halit Evin Anadolu İmam Hatip Lisesi*. Kütahya İl Millî Eğitim Müdürlüğü. https://halitevinihl.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/54/15/751847/icerikler/tarihce_798882.html?CHK=fc2e3f3d176dcb62db16332ac42ca62, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İnternet: MEB Trabzon. (t.y.). *Özdil İmam Hatip Ortaokulu*. Trabzon İl Millî Eğitim Müdürlüğü. https://ozdilimamhatiportaokulu.meb.k12.tr/icerikler/icerik_15309217, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İnternet: Öztepe, D. E. ve Öztepe, O. (2013). *Afyonkarahisar Eğitim Kampüsü* [Mimari proje]. Arkitera Mimarlık Merkezi Arşivi. https://www.arkitera.com/proje/1-odul-afyonkarahisar-egitim-kampusu-mimari-proje-yarismasi/, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İnternet: *Plan of The Basement of The Mekteb-i Sultani* (LOT 9538, no. 9). (1880, 1893). Library of Congress Prints and Photographs Division, Washington, D.C. 20540 USA. https://www.loc.gov/pictures/item/2002712259/, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

TCCB. (2017). *15 Temmuz'un En Büyük Kahramanlarından Biri de Gençlerimizdir* [Video]. https://www.youtube.com/watch?v=QDnGymvl_jA, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İnternet: UBM. (t.y.). *Güneydoğu Anadolu Bölgesi İlköğretim Okulları Grup 3*. Geliş tarihi 08 Ağustos 2024, gönderen http://www.ubm.com.tr/project/guneydogu-anadolu-bolgesi-ilkogretim-okullari-grup-3.html, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İnternet: Uludağ, O. ve Uludağ, Z. (2013). *Malatya Fırıncı Eğitim Kampüsü* [Mimari proje]. Arkitera Mimarlık Merkezi Arşivi. https://www.arkitera.com/proje/2-odul-3-grup-meb-malatya-firinci-egitim-kampusu-mimari-proje-yarismasi/, Son Erişim Tarihi: 12.12.2024.

İtez, N. ve İtez, A. (2004). *MEB.2004.48 Tipi On Altı Derslikli İlköğretim Okulu* (Art Mimari (Yüksel Proje)) [Mimari proje]. MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara.

Kabasakal, M. (2020). *Türkiye'nin Demokrasi Sınavı* (1. Baskı). İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Kansu, N. A. (2016). *Türkiye Eğitim Tarihi* (2. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kansu, N. A. (2017). *Pedagoji Tarihi* (2. Baskı). Ankara: Telgrafhane Yayınları.

Kaplan, İ. (2019). *Türkiye'de Millî Eğitim İdeolojisi ve Siyasal Toplumsallaşma Üzerindeki Etkisi* (8. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Karabey, H. (2004). *Eğitim Yapıları—Geleceğin Okullarını Planlamak ve Tasarlamak—Çağdaş Yaklaşımlar, İlkeler* (1. Baskı). İstanbul: Literatür Yayınları.

Kaşgarlı Mahmut. (1985). *Divanü Lügat-it Türk Tercümesi* (B. Atalay, Çev.; C. 1). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kaya, İ. (2018). *Yeni Türkiye: Modernliği Olmayan Kapitalizm* (2. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Kaygısız, İ. (1997). Eğitim felsefesi ve Türk eğitim sisteminin felsefi temelleri. *Eğitim ve Yaşam Dergisi*, *8*, 5-15.

Kendirci, E. (2014). *MEB.2014.08 Lİ Tipi Sekiz Derslikli Lise* (Ere Mimarlık) [Mimari proje]. MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara.

Kocabaş, A. (2008). Türk eğitim sisteminin felsefi temelleri, Dewey, Mustafa Necati ve İsmail Hakkı Tonguç. *Toplum ve Demokrasi*, *2*(3), 203-212.

Koç, M. (2014). *MEB.2014.16 Lİ Tipi On Altı Derslikli Lise* (2K Mimarlık) [Mimari proje]. MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara.

Koçak, C. (2003). Siyasal Tarih (1923–1950). *Yakınçağ Türkiye Tarihi: 1908-1980* (C. 1). İstanbul: Milliyet Kitaplığı, 125-211.

Koçer, H. A. (1991). *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Köprülü, A. ve Ceyhan, A. S. (2000). *MEB.2000.01 Tipi Sekiz Derslikli Lise* (Promim Mimarlık (UBM Müşavirlik / Prota Mühendislik / Promim Mimarlık ortak girişimi)) [Mimari proje]. MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara.

Kul, F. N. (2010). *A new approach for defining the conservation status of Early Republican architecture, case study: primary school buildings in Izmir*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Kul, F. N. (2011, Ağustos). Cumhuriyet Dönemi mimarlığı: Erken Cumhuriyet Dönemi ilkokul binaları. *Mimarlık Dergisi*, *360*, 66-71.

Kutluer, İ. (2001). İslamcılık: Düşüncede. İstanbul: *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 23). TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 65-67.

Kültür Bakanlığı. (1937). Yeni ilkokul müfredat programı. *Kültür Bakanlığı Dergisi*, *20-1*, 161-197.

Lucas, R. (2016). *Research Methods for Architecture*. United Kingdom: Laurence King Publishing.

Maarif Vekâleti. (1340). *İlk Mektepler Müfredat Programı*. İstanbul: Matbaa-i Amire.

Maarif Vekâleti. (1926). *İlk Mekteplerin Müfredat Programı*. İstanbul: Millî Matbaa.

Maarif Vekâleti. (1927). *1340 Tarihli Orta Mektep ve Lise Müfredat Programlarına Zeyl*. İstanbul: Devlet Basımevi.

Maarif Vekâleti. (1933). *İlkmektep Planları Albümü*. Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi.

Mahmud Cevad. (1338). Maarif-i Umumiye Nizamnamesi. *Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı*. İstanbul: Maarif-i Umumiye Nezareti Celilesi, 469-509.

Mardin, Ş. (1985a). 19. yy'da Düşünce Akımları ve Osmanlı Devleti. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* (C. 2). İstanbul: İletişim Yayınları, 342-351.

Mardin, Ş. (1985b). İslamcılık. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* (C. 7). İstanbul: İletişim Yayınları, 1936-1940.

Mardin, Ş. (2018). *İdeoloji* (19. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Matthews, M. R. (2000). Appraising constructivism in science and mathematics education. *Teachers College Record: The Voice of Scholarship in Education*, *102*(7), 161-192. https://doi.org/10.1177/016146810010200706

MEB. (1948). *İlk Okul Programı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

MEB. (1968). *İlkokul Programı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

MEB. (1970a). *Lise Müfredat Programı* (2. Baskı). Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

MEB. (1970b). *Ortaokul Programı*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

MEB. (1983, Temmuz 4). Eğitim programlarının hazırlanmasında esas alınacak program modeli ve program hazırlanırken göz önünde bulundurulacak esaslar. *MEB Tebliğler Dergisi*, *46*(2142), 279-280.

MEB. (1986, Mayıs). *Eğitim Yapıları*. Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yatırımlar ve Tesisler Dairesi Başkanlığı.

MEB. (1990, Ocak). *Eğitim Yapıları: Ocak 1990*. MEB Yatırımlar ve Tesisler Dairesi Başkanlığı.

MEB. (1997a). *Millî Eğitim Bakanlığında Program Çalışmaları*. Ankara: MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.

MEB. (1997b, Ekim). İlköğretim okulu haftalık ders çizelgesi. *MEB Tebliğler Dergisi*, *60*(2481), 643-645.

MEB. (1998a, Eylül). İlköğretim okulu haftalık ders çizelgesi ve ilköğretim okulu seçmeli dersleri. *MEB Tebliğler Dergisi*, *61*(2492), 1011-1126.

MEB. (1998b, Eylül). Millî Eğitim Bakanlığı orta öğretim kurumlarının hazırlık, 9, 10, 11 ve 12. sınıflarına ait haftalık ders çizelgelerinin kabulü. *MEB Tebliğler Dergisi*, *61*(2492), 1127-1164.

MEB. (2000, Ocak). *İlköğretim Yapıları*. MEB Yatırımlar ve Tesisler Dairesi Başkanlığı.

MEB. (2003). *Öğrenci Merkezli Uygulama Modeli*. Ankara: MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.

MEB. (2004). *Gelenekten Geleceğe: Eğitim Yapıları Yeni Mimari Projeleri*. MEB Yatırımlar ve Tesisler Dairesi Başkanlığı.

MEB. (2005a). *2006 Mali Yılı Bütçesine İlişkin Rapor*. MEB Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı.

MEB. (2005b, Ağustos). İlköğretim okulu haftalık ders çizelgesi. *MEB Tebliğler Dergisi*, *68*(2575), 539-541.

MEB. (2005c, Ağustos). Millî Eğitim Bakanlığı orta öğretim kurumları haftalık ders çizelgesi. *MEB Tebliğler Dergisi*, *68*(2575), 542-595.

MEB. (2007). *Eğitimde Değişim Yılları 2002-2007*. Millî Eğitim Bakanlığı.

MEB. (2010, Mayıs 6). *Genel Liselerin Anadolu Lisesine Dönüştürülmesi*. MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.

MEB. (2011). *18. Millî Eğitim Şûrası: Eğitimde 2023 Vizyonu—Görüşmeler, Raporlar ve Kararlar Cilt II*. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (2012, Temmuz). İlköğretim kurumları (ilkokul ve ortaokul) haftalık ders çizelgesi. *MEB Tebliğler Dergisi*, *75*(2658), 313-316.

MEB. (2013a). *Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği*. Millî Eğitim Bakanlığı.

MEB. (2013b, Nisan). Millî Eğitim Bakanlığı ortaöğretim kurumlarının 10, 11 ve 12. Sınıflarına ait haftalık ders çizelgeleri. *MEB Tebliğler Dergisi*, *76*(2667), 199-233.

MEB. (2014). *Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği*. Millî Eğitim Bakanlığı.

MEB. (2015). *Eğitim Yapıları Asgari Tasarım Standartları Kılavuzu*. MEB İnşaat ve Emlak Dairesi Başkanlığı.

MEB. (2017b). *Kurum Açma, Kapatma ve Ad Verme Yönetmeliği*. Millî Eğitim Bakanlığı.

MEB. (2017c). *Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine*. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (2018a). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Millî Eğitim Bakanlığı.

MEB. (2018b, Ekim 23). *2023 Eğitim Vizyonu*. Millî Eğitim Bakanlığı.

MEB. (2019). *Millî Eğitim Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı*. Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.

MEB. (2021, Eylül 10). *Millî Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2020/'21*. Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.

MEB. (2022). *Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Faaliyet Raporu (Temmuz-Aralık 2022)*. MEB İzleme ve Değerlendirme Daire Başkanlığı.

MEB. (2023a, Ağustos). İlköğretim kurumları (ilkokul ve ortaokul) haftalık ders çizelgesi. *MEB Tebliğler Dergisi*, *86*(2789-EK 2), 1419-1421.

MEB. (2023b, Ağustos). Ortaöğretim kurumları haftalık ders çizelgeleri. *MEB Tebliğler Dergisi*, *86*(2789-EK 2), 1360-1372.

Mumcu, A. (1996). *Tarih Açısından Türk Devrimlerinin Temelleri ve Gelişimi* (20. Baskı). İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Niezabitowska, E. D. (2018). *Research Methods and Techniques in Architecture* (1st Edition). New York: Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315165592-1

Noddings, N. (1995). *Philosophy of Education* (1st Edition). Colorado: Westview Press.

Okçabol, R. (2013). *AKP İktidarında Eğitim: Kasım 2002—Mart 2013* (1. Baskı). Ankara: Ütopya Yayınevi.

Ortaylı, İ. (2010). *Türkiye'nin Yakın Tarihi* (4. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

Osmanpaşaoğlu, M., Karakuş Candan, T., Hakkan, A. ve Uysal, Y. (Ed.). (2012). *Kamu Hizmetinde Mimarlığa Tanıklık 9: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı* (1. Baskı). Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi.

Öksüz, H. ve Köksal, Ü. (2018). Amerikan belgeleri ışığı altında Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'de eğitim. *Gazi Akademik Bakış*, *11*(23), 317-351. https://doi.org/10.19060/gav.504405

Öncüoğlu, E. (2021). *İzmir Hasan Öncüoğlu İlkokulu* (Öncüoğlu Mimarlık) [Mimari proje]. MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara.

Özbayraktar, M. (2002). *İlköğretim Okullarının Kurumsal-Toplumsal ve Fiziksel Analizi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Özcan, A. (2001). İslamcılık: II. Meşrutiyet. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 23). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 62-65.

Özdemir, H. (2003). Siyasal Tarih (1960-1980). *Yakınçağ Türkiye Tarihi: 1908-1980* (C. 1). İstanbul: Milliyet Kitaplığı, 225-293.

Özdemir, İ. (2014). Postmodern düşüncenin Türkiye'de eğitim sistemine yansımaları. *Milli Eğitim Dergisi*, *44*(208), 18-41.

Özer, K. ve Üsküdar Özer, H. (2022). *MEB.İO.20.BZ3.25x38.BT.2022 Tipi Yirmi Derslikli İlkokul* (Atölye Beş Mimarlık) [Mimari proje]. MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara.

Özgüven, B. (1990). İdadî binaları. *Tarih ve Toplum*, *14*(82), 44-47.

Özmen, Ü. (2018). AKP İktidarında İlkokul ve Ortaokul Müfredatları ve Ders Kitaplarının Piyasalaştırılması (A. Demirci, Çev.). K. İnal ve G. Akkaymak (Ed.), *Türkiye'de Eğitimin Neoliberal Dönüşümü: AKP Dönemindeki Eğitim Reformlarının Politik ve İdeolojik Analizi* (1. Baskı). Ankara: Töz Yayınları, 65-75.

Öztürk, C. (2000). İdadi. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 21). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 464-466.

Öztürk, C. (2008). Rüşdiye. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 35). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 300-303.

Pausanias. (1900). *Description of Greece* (A. R. Shilleto, Çev.; C. 1). London: George Bell and Sons.

Peker, A. U. (2015, Aralık). AKP döneminde rövanşist mimari. *Mimarlık Dergisi*, *386*, 13-19.

Perkins, B. (2001). *Building Type Basics For Elementary and Secondary Schools*. New York: John Wiley & Sons, Inc.

Radloff, W. (1893). *Versuch Eines Wörterbuches der Türk-Dialecte (Türk Lehçeleri Sözlüğü Denemesi)* (1. Auflage, C. 1). St. Petersburg: Kommission Der Kaiserlichen Akademie Der Wissenschaften (İmparatorluk Bilimler Akademisi Komisyonu).

Rigolon, A. (2010). European design types for 21st century schools: an overview. *CELE Exchange, Centre for Effective Learning Environments*, *2010*(3), 1-9. https://doi.org/10.1787/5kmh36gpvmbx-en

Said Halim Paşa. (1993). *Buhranlarımız ve Son Eserleri* (M. E. Düzdağ, Ed.; 2. Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.

Sakaoğlu, N. (2018). *Türkiye Eğitim Tarihi: 11.-20. Yüzyıllar* (1. Baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Sami, Ş. (2020). *Kamus-i Türki* (S. Özgür, Ed.; 1. Baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Sayar, Z. (1936a). Devlet inşaatında tip-plan usulünün mahzurları. *Arkitekt*, *1936*(9), 259-260.

Sayar, Z. (Ed.). (1936b). Duyumlar. *Arkitekt*, *1936*(2), 64.

Sayar, Z. (Ed.). (1940). Köy enstitüleri mezunlarının çalışacakları köylerde yaptırılacak okul binalarının planlarına ait müsabaka şartnamesi. *Arkitekt*, *1940*(7-8), 187-188.

Sayar, Z. (Ed.). (1942). Köy okulları poje müsabakası. *Arkitekt*, *1941-1942*(1-2), 12-23.

Sayar, Z. (Ed.). (1973). Bir orta okul binası. *Arkitekt*, *1973*(2), 70.

Sayılı, A. (1964). *Ortaçağ İslam Dünyasında İlmi Çalışma Temposundaki Ağırlaşmanın Bazı Temel Sebepleri (Avrupa İle Mukayese)*. Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Araştırmaları Enstitüsü.

SBB. (2019, Temmuz 18). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.

Schütte-Lihotzky, G. (1939). *Yeni Köy Okulları Bina Tipleri Üzerinde Bir Deneme* (H. Örs, Çev.). İstanbul: Maarif Vekilliği.

Sezgin, A. R. (Ed.). (1981a, Şubat 13). *Teşkilat–Görev–Yetki–Sorumluluk*. MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü.

Sezgin, A. R. (Ed.). (1981b, Eylül 18). *Durum–Hedef–Değerlendirme*. MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü.

Sorguç, C. (2021). *Mardin Artuklu Atatürk Ortaokulu* (CM Mimarlık) [Mimari proje]. MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara.

Sönmez, V. (2019). *Eğitim Felsefesi* (15. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Stake, R. E. (2005). Qualitative Case Studies. N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Ed.), *The Sage Handbook of Qualitative Research* (3rd Edition). Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 443-466.

Şaraplı, O. (2021). *State Ideology and Education in Turkey, 1980–2015* (1st Edition). New York: Peter Lang. https://doi.org/10.3726/b17350

Tanilli, S. (2016). *Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz* (8. Baskı). İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Tanör, B. (2002). *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)* (9. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tanör, B. (2007). *Kurtuluş Kuruluş* (8. Baskı). İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Tarçın Turgay, Z. (2018). *Mekansal belleğin ortaöğretim binaları bağlamında irdelenmesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Tarım ve Kültür Bakanlıkları. (1937). *Köy Okulu Binası*. Tarım ve Kültür Bakanlıkları Köy Eğitmeni Yetiştirme Kursları Neşriyatı, Devlet Basımevi.

Taşdelen, V. (2019). Sözlü Gelenekten Yazılı Geleneğe, Göçmen Kültürden Yerleşik Kültüre, Türk Eğitim Felsefesi ve Tarihi Üzerine Bir Deneme. E. Tezci (Ed.), *Eğitim Felsefesi: Temeller, Ekoller ve Kavramlar* (1. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 181-226.

Tekeli, İ. (1985a). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* (C. 3). İstanbul: İletişim Yayınları, 650-673.

Tekeli, İ. (1985b). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Eğitim Sistemindeki Değişiklikler. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* (C. 2). İstanbul: İletişim Yayınları, 456-475.

Tekin, T. (1998). *Orhon Yazıtları: Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk* (2. Baskı). İstanbul: Simurg Yayıncılık.

Tezcan, M. (2011). *Atatürk ve Eğitim Bilimleri* (3. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Tezcan, M. (2013). *Sosyolojik Kuramlarda Eğitim* (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Timur, T. (2015). *AKP'nin Önlenebilir Karşı-Devrimi* (2. Baskı). İstanbul: Yordam Kitap.

Toprak, Z. (2020). *Atatürk: Kurucu Felsefenin Evrimi* (2. Baskı). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Tunçay, M. (1985). YÖK. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* (C. 3). İstanbul: İletişim Yayınları, 680-688.

Tunçay, S. ve Ülger, S. (2004a). *MEB.2004.45 Tipi Sekiz Derslikli İlköğretim Okulu* (Prokon Mühendislik ve Beşer Mühendislik) [Mimari proje]. MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara.

Tunçay, S. ve Ülger, S. (2004b). *MEB.2004.52 Tipi Kırk Derslikli İlköğretim Okulu* (Prokon Mühendislik ve Beşer Mühendislik) [Mimari proje]. MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara.

Turan, R. (2012). Avni Akyol Dönemi eğitim siyasaları. *Millî Eğitim Dergisi*, *42*(194), 108-131.

TÜİK. (2014). *İstatistik Göstergeler: 1923-2013*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK. (2021, Haziran). *Türkiye İstatistikleri 2020*. Türkiye İstatistik Kurumu.

Türk, E. (1999). *Milli Eğitim Bakanlığı'nda Yapısal Değişimler ve Türk Eğitim Sistemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Türkoğlu, E. ve Tek, Y. (2014). *MEB.2014.24 İHO Tipi Yirmi Dört Derslikli İmam Hatip Ortaokulu* (T ve H Mimarlık) [Mimari proje]. MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara.

Uçak, S. (2019). Natüralizm ve Eğitim. F. Manav (Ed.), *Eğitim Felsefesi* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi, 49-65.

Uçman, A. (2007). Prens Sabahaddin. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 34). İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 341-342.

Uyanık, E. (2016). İttihat ve Terakki Dönemi Eğitim Reformları (1908-1918). H. Boz (Ed.), *Bayrak Kalpak Revolver: İttihat ve Terakki Cemiyeti* (1. Baskı). Ankara: İhtimal Dergisi Yayınevi, 283-303.

Ülken, H. Z. (2013). *Eğitim Felsefesi* (3. Baskı). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Ünal, F. ve Ünal, M. (2010). Türkiye'de ortaöğretim programlarının gelişimi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, *5*(1), 110-125.

Ünal, U. (2015). *II. Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Rüşdiyeleri (1897-1907)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Ünder, H. (2018). AKP'nin Yapılandırmacılığı ve Müfredat Reformu (A. Demirci, Çev.). K. İnal ve G. Akkaymak (Ed.), *Türkiye'de Eğitimin Neoliberal Dönüşümü: AKP Dönemindeki Eğitim Reformlarının Politik ve İdeolojik Analizi* (1. Baskı). Ankara: Töz Yayınları, 51-64.

Ünişen, A. ve Celkan, H. Y. (2017). II. Meşrutiyet Döneminde İstanbul'da yayımlanan başlıca mecmualardaki eğitim bilimleri ile blgili makalelerin değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *25*, 259-305.

Vickery, D. J. (1985). *Norms and Standards of Educational Facilities*. Paris: UNESCO Division of Educational Policy and Planning.

Winch, C. ve Gingell, J. (1999). *Key Concepts in the Philosophy of Education* (1st Edition). London & New York: Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203026076

Xenophon. (1810). *Cyropaedia or The Institutions of Cyrus* (M. Ashley, Çev.). Philadelphia: B. B. Hopkins & Co.

Yavuz, F. (1981). Atatürk ve Laik Eğitim. N. Koç (Ed.), *Atatürk ve Eğitim*. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları, 27-64.

Yıldırım, A. (2011). *Eleştirel Pedagoji: Ivan Illich ve Paulo Freire'nin Eğitim Anlayışı Üzerine*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yıldızlı, Ö. (2022). *MEB.İO.32.BZ3.21x65.BT.2022 Tipi Otuz İki Derslikli İlkokul* [Mimari proje]. MEB İnşaat ve Emlak Genel Müdürlüğü Arşiv Ankara.

Yılmaz, N. (2005). İslamcılık, AKP, Siyaset. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık* (2. Baskı, C. 6). İstanbul: İletişim Yayınları, 604-619.

Yücel, H. A. (1938). *Türkiyede Orta Öğretim* (Birinci Baskı). İstanbul: Devlet Basımevi.

Zelyut, R. (1985). Millî Eğitim Şûraları. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* (C. 3). İstanbul: İletişim Yayınları, 676-679.

EKLER

EK-1. Derlenmiş veri seti

Çizelge 1.1. Yapılanma döneminde (1923–1950) okul tip projeleri[65]

Sıra	Proje dönemi	Proje kodu / tanımı	Bina tipi	Öğrenci sayısı	Derslik sayısı	Kat adedi	Taban alanı (m²)	İnşaat alanı (m²)	Projeyi yapan
1	1933	Plan.004 TİP I/1 Kerpiçten 1 sınıflı köy mektebi	Köy ilkokulu	68	1	Z	-	-	Ernst Arnold Egli
2	1933	Plan.005 TİP I/2 Kerpiçten 1 sınıflı muallim evi beraber köy mektebi	Köy ilkokulu	68	1	Z	-	-	Ernst Arnold Egli
3	1933	Plan.007 TİP I/3 Kerpiçten 3 sınıflı muallim evi beraber köy mektebi	Köy ilkokulu	206	3	Z+1	-	-	Ernst Arnold Egli
4	1933	Plan.010 TİP BII a-1 Kerpiçten 1 sınıflı köy mektebi[66]	Köy ilkokulu	60	1	Z	-	-	Ernst Arnold Egli
5	1933	Plan.013 TİP BI a-3 Kerpiçten 3 sınıflı köy mektebi[67]	Köy ilkokulu	180	3	Z	-	-	Ernst Arnold Egli
6	1933	Plan.016 TİP CI a-6 Kerpiçten 3 sınıfı 1 dershanede köy mektebi[68]	Köy ilkokulu	60	1	Z	-	-	Ernst Arnold Egli
7	1933	Plan.019 TİP CI a-7 Kerpiçten 5 sınıfı 3 dershanede köy mektebi[69]	Köy ilkokulu	180	3	Z	-	-	Ernst Arnold Egli
8	1937	1 sınıflı köy okulu (Büyük tip)	Köy ilkokulu	-	1	Z	180	180	Nafia Vekaleti
9	1937	1 sınıflı köy okulu (Küçük tip)	Köy ilkokulu	60	1	Z	136	136	Nafia Vekaleti
10	1941	1 sınıflı köy okulu (Soğuk iklim bölgesi)	Köy ilkokulu	48	1	Z	-	-	Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar
11	1941	1 sınıflı köy okulu (Mutedil iklim bölgesi)	Köy ilkokulu	48	1	Z	-	-	Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar
12	1941	1 sınıflı köy okulu (Sıcak iklim bölgesi)	Köy ilkokulu	48	1	Z	-	-	Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar

[65] 1933 projeleri *İlkmektep Planları Albümü* adı ile Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi tarafından yayınlanmıştır. 1937 projeleri *Köy Okulu Binası* adı ile Tarım ve Kültür Bakanlıkları Köy Eğitmeni Yetiştirme Kursları Neşriyatı olarak yayınlanmıştır. 1941 projeleri *Köy Okulları Proje Müsabakası* başlıklı makale içinde 1941-1942(1-2) sayılı *Arkitekt* dergisinde yayınlanmıştır.

[66] Aynı plan şemasının taş (Plan.011 TİP BII b-1) ve ahşap (Plan.012 TİP BIII b-1) versiyonları mevcuttur.

[67] Aynı plan şemasının taş (Plan.014 TİP BII b-3) ve ahşap (Plan.015 TİP BIII b-3) versiyonları mevcuttur.

[68] Aynı plan şemasının taş (Plan.017 TİP CII b-6) ve ahşap (Plan.018 TİP CIII b-6) versiyonları mevcuttur.

[69] Aynı plan şemasının taş (Plan.020 TİP CII b-7) ve ahşap (Plan.021 TİP CIII b-7) versiyonları mevcuttur.

EK-1 (devam). Derlenmiş veri seti

Çizelge 1.2. Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) okul tip projeleri[70]

Sıra	Proje dönemi	Proje kodu / tanımı	Bina tipi	Öğrenci sayısı	Derslik sayısı	Kat adedi	Taban alanı (m²)	İnşaat alanı (m²)	Projeyi yapan
1	1961	1-2-3 derslikli köy ilkokulu (Akdeniz tipi)	Köy ilkokulu	-	1-2-3	Z	-	-	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
2	1961	1-2-3 derslikli köy ilkokulu (Güney Akdeniz tipi)	Köy ilkokulu	-	1-2-3	Z	-	-	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
3	1961	1-2-3 derslikli köy ilkokulu (Dağ-kara-yayla tipi)	Köy ilkokulu	-	1-2-3	Z	-	-	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
4	1961	5 derslikli ilkokul	Şehir ve kasaba ilkokulu	-	5	Z	-	-	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
5	1961	500 öğrencilik yatılı bölge okulu[71]	Yatılı bölge ilkokulu	500	15	-	-	7.528	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
6	1962	1-2-3 derslikli köy ilkokulu	Köy ilkokulu	-	1-2-3	Z	-	-	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
7	1962	5 derslikli ilkokul	Şehir-kasaba ilkokulu	-	5	B+Z	-	-	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
8	1962	10 derslikli ilkokul	Şehir-kasaba ilkokulu	-	10	B+Z+1	-	-	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
9	1962	300 öğrencilik yatılı bölge okulu[72]	Yatılı bölge ilkokulu	300	5	-	-	-	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü

[70] 1961-1970 tarihli projeler 1974 yılında *İlkokul Yapıları, Yatılı Bölge Okulları ve Ortaokul ve Lise Yapıları: Tip Projeler ve Açıklamalar* başlıklarıyla Bayındırlık Bakanlığı tarafından ayrı ayrı yayınlanmıştır. Tabloda 1986 olarak verilen projelerin bir kısmı Bayındırlık Bakanlığı'nın eski dönem projelerinin tekrarı ya da revizyonları (ilgili projelere atıf yapılmak suretiyle tabloda belirtilmekte), bir kısmı da yine Bayındırlık Bakanlığı tarafından yapılmış yeni projeleri içermekte olup, 1986 yılında *Eğitim Yapıları* adı ile Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır.

[71] 1961 tipi 500 öğrencilik yatılı bölge ilkokulu şu bloklardan teşekkül etmektedir: İdare binası (Z), derslik (5 blok, Z), işlik, yemekhane (Z), spor salonu (B+Z), müze ve kitaplık salonu (Z+A), yatakhane (5 blok, Z+1), revir (Z), misafirhane (Z), öğretmen lojmanı (13 blok, Z), bekar personel lojmanı (Z), evli personel lojmanı (Z), teshin merkezi (B+Z), depo (Z).

[72] 1962 tipi 300 öğrencilik yatılı bölge ilkokulu şu bloklardan teşekkül etmektedir: Derslik (Z), Pr. No. 5987 işlik (Z), Pr. No. 5984 yemekhane (300 kişilik, Z), Pr. No. 5978 spor salonu (Z), Pr. No. 5995 misafirhane (Z), Pr. No. 5977 kız öğrenci yatakhanesi (100 kişilik, Z+1), erkek öğrenci yatakhanesi (200 kişilik, Z+1), revir (Z+1), öğretmen lojmanı (2 blok, Z+2), teshin merkezi (Z+1).

EK-1 (devam). Derlenmiş veri seti

Çizelge 1.2 (devam). Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) okul tip projeleri

Sıra	Proje dönemi	Proje kodu / tanımı	Bina tipi	Öğrenci sayısı	Derslik sayısı	Kat adedi	Taban alanı (m^2)	İnşaat alanı (m^2)	Projeyi yapan
10	1962	500 öğrencilik yatılı bölge okulu[73]	Yatılı bölge ilkokulu	500	10	-	-	7.549	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
11	1963	Pr. No. 6371 5 derslikli ortaokul	Ortaokul	-	5	Z+2	-	1.524	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
12	1963	Pr. No. 6372 8 derslikli ortaokul	Ortaokul	-	8	Z+2	-	1.876	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
13	1963	Pr. No. 6373 12 derslikli ortaokul	Ortaokul	-	12	Z+2	-	2.331	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
14	1963	Pr. No. 6374 16 derslikli ortaokul	Ortaokul	-	16	Z+3	-	2.720	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
15	1963	Pr. No. 6375 21 derslikli ortaokul	Ortaokul	-	21	Z+3	-	3.247	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
16	1965	500 öğrencilik yatılı bölge okulu[74]	Yatılı bölge ilkokulu	500	10	-	-	6.808	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
17	1966	3 derslikli köy ilkokulu	Köy ilkokulu	138	3	Z	-	-	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
18	1966	5 derslikli ilkokul	Şehir-kasaba ilkokulu	-	5	B+Z+1	-	-	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
19	1966	12 derslikli ilkokul	Şehir-kasaba ilkokulu	-	12	B+Z+1	-	-	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
20	1970	500 öğrencilik yatılı bölge okulu[75]	Yatılı bölge ilkokulu	500	-	-	-	9.087	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
21	1970	12 derslikli ortaokul	Ortaokul	-	12	B+Z+2	-	4.980	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü

[73] 1962 tipi 500 öğrencilik yatılı bölge ilkokulu şu bloklardan teşekkül etmektedir: Derslik (Z+1), Pr. No. 5987 işlik (Z), Pr. No. 5983, yemekhane (300 kişilik, Z), Pr. No. 5978 spor salonu (Z), Pr. No. 5995 misafirhane (Z), Pr. No. 5988 kız öğrenci yatakhanesi (100 kişilik, Z+1), erkek öğrenci yatakhanesi (200 kişilik, Z+2), revir (Z+1), öğretmen lojmanı (2 blok, Z+2), teshin merkezi (Z+1).

[74] 1965 tipi 500 öğrencilik yatılı bölge ilkokulu şu bloklardan teşekkül etmektedir: Pr. No. 6785 derslik (1.424 m^2, Z+1), yemekhane ve teshin merkezi (1.313 m^2, Z+1), yatakhane ((336 erkek ve 192 kız öğrenci, 2.546 m^2, Z+2), öğretmen lojmanı (1.525 m^2, Z+2).

[75] 1970 tipi 500 öğrencilik yatılı bölge ilkokulu şu bloklardan teşekkül etmektedir: Derslik ve yemekhane (B+Z+2), yatakhane (534 öğrenci) ve teshin merkezi (Z+3), lojman ve misafirhane (Z+4).

EK-1 (devam). Derlenmiş veri seti

Çizelge 1.2 (devam). Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) okul tip projeleri

Sıra	Proje dönemi	Proje kodu / tanımı	Bina tipi	Öğrenci sayısı	Derslik sayısı	Kat adedi	Taban alanı (m²)	İnşaat alanı (m²)	Projeyi yapan
22	1970	Pr. No. 8838 18 derslikli ortaokul	Ortaokul	-	18	B+Z+3	-	5.760	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
23	1970	24 derslikli ortaokul	Ortaokul	-	24	B+Z+3	-	6.430	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
24	1970	12 derslikli lise	Lise	-	12	B+Z+2	-	4.980	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
25	1970	Pr. No. 8841 24 derslikli lise	Lise	-	24	B+Z+3	-	6.090	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
26	1986	Pr. No. 10503 1 dershaneli köy ilkokulu	Köy ilkokulu	-	1	Z	82	82	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
27	1986	Pr. No. 10504 2 dershaneli köy ilkokulu	Köy ilkokulu	-	2	Z	136	136	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
28	1986	Pr. No. 10979 3 dershaneli köy ilkokulu	Köy ilkokulu	-	3	Z	217	217	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
29	1986	Pr. No. 10980 1 dershaneli köy ilkokulu ve lojman	Köy ilkokulu	-	1	Z	120	120	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
30	1986	Pr. No. 10983 1 dershaneli köy ilkokulu ve lojman	Köy ilkokulu	-	1	Z	153	153	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
31	1986	Pr. No. 10370 5 dershaneli ilkokul	İlkokul	-	5	B+Z+1	322	966	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
32	1986	5 dershaneli ilkokul (E.K. Bankası – Kalaba)	İlkokul	-	5	B+Z+1	432	1.044	A (Tespit edilemedi)
33	1986	5 dershaneli ilkokul (Sabancı – Bingöl)	İlkokul	-	5	B+Z	401	446	B (Tespit edilemedi)
34	1986	Pr. No. 10401 8 dershaneli ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	-	8	Z+2	653	2.626	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
35	1986	Pr. No. 10402 12 dershaneli ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	-	12	Z+3	653	-	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
36	1986	5 dershaneli ilköğretim okulu (Oyak – Çankaya)	İlköğretim okulu	-	5	B+Z+2	480	1.656	C (Tespit edilemedi)

EK-1 (devam). Derlenmiş veri seti

Çizelge 1.2 (devam). Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) okul tip projeleri

37	1986	Pr. No. 9807 1 derslikli uygulama anaokulu	Anaokulu	-	1	Z	261	261	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
38	1986	Pr. No. 10515 3 derslikli anaokulu (bağımsız)	Anaokulu	60	3	Z	1.670	1.670	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
39	1986	Pr. No. 10647 8 derslikli anaokulu (bağımsız)	Anaokulu	150	8	Z	1.971	1.971	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
40	1986	Pr. No. 10610 8 derslikli anaokulu (bağımsız)	Anaokulu	200	8	B+Z	-	3.088	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
41	1986	Pr. No. 10582 24 dershaneli lise	Lise	-	24	Z+2	2.088	6.266	Yapı İşleri Genel Müdürlüğü
42	1986	10 dershaneli lise (Somer – Yumrukaya)	Lise	-	10	B+Z+1	853	1.496	D (Tespit edilemedi)

EK-1 (devam). Derlenmiş veri seti

Çizelge 1.3. Yenilenme döneminde (1997–2012) okul tip projeleri[76]

Sıra	Proje dönemi	Proje kodu / tanımı	Bina tipi	Öğrenci sayısı	Derslik sayısı	Kat adedi	Taban alanı (m²)	İnşaat alanı (m²)	Projeyi yapan
1	1998	GÜ 240 İÖ 1.3 240 öğrencilik ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	240	8	B+Z+2	1.156	3.584	Gazi Üniversitesi[77]
2	1998	GÜ 240 İÖ 2.2 240 öğrencilik ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	240	8	B+Z+1	1.395	3.750	Gazi Üniversitesi
3	1998	İTÜ 240 İÖ 240 öğrencilik ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	240	8	B+Z+1	2.760	4.131	İstanbul Teknik Üni. 1. ekip[78]
4	1998	MSÜ 240 İÖ 240 öğrencilik ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	240	8	B+Z+3	760	3.860	Mimar Sinan Üniversitesi 1. ekip[79]
5	1998	ODTÜ 240 İÖ 240 öğrencilik ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	240	8	B+Z+2	1.430	4.180	Orta Doğu Teknik Üni. 2. ekip[80]
6	1998	GÜ 480 İÖ 2.3 480 öğrencilik ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	480	16	B+Z+2	1.395	4.871	Gazi Üniversitesi
7	1998	GÜ 480 İÖ 3.3 480 öğrencilik ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	480	16	B+Z+2	1.671	5.637	Gazi Üniversitesi
8	1998	İTÜ 480 İÖ 480 öğrencilik ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	480	16	B+Z+1	1.615	5.021	İstanbul Teknik Üni. 2. ekip[81]
9	1998	İTÜ 720 İÖ 720 öğrencilik ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	720	24	B+Z+3	3.683	11.283	İstanbul Teknik Üni. 4. ekip[82]
10	1998	MSÜ 720 İÖ 720 öğrencilik ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	720	24	B+Z+4	1.800	4.900	Mimar Sinan Üniversitesi 2. ekip[83]

[76] 1998 projeleri *İlköğretim Yapıları* adı ile Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2000 yılında yayınlanmıştır. 2000 yılından itibaren hazırlanan projeler ise artık dijital ortamda muhafaza edilmeye ve ilgilileri ile paylaşılmaya başlanmıştır. Bu suretle, 2000 ve sonraki tarihlerde hazırlanan okul projeleri Bakanlıktan dijital olarak temin edilmiştir.

[77] Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi mimari proje ekibi: Esen Onat, Hüsnü Can (inşaat mühendisi), Zeynep Onur, Hakan Sağlam, Göktürk Gültek, Selçuk Uysal, İlhan Kesmez, Şehnaz Rastgeldi, Merve Akansel, Gülsu Ulukavak.

[78] İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi mimari proje 1. ekip: Mine İnceoğlu, Gülen Çağdaş, Ahsen Özsoy, Nur Esin Altaş, Gülçin Pulat Gökmen, Lerzan Aras Kocagil, Fatma Erkök.

[79] Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi mimari proje 1. ekip: Cengiz Eruzun, Kemal Çorapçıoğlu, Etem Tuna.

[80] Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi mimari proje 2. ekip: Ali Cengizkan, Aydan Balamir,

[81] İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi mimari proje 2. ekip: Mete Tapan, Cem Erözü, Emre Yavuz.

[82] İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi mimari proje 4. ekip: Hülya Turgut, Orhan Hacıhasanoğlu, Dilek Yıldız, Pelin Dursun.

[83] Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi mimari proje 2. ekip: Orhan Şahinler, Recai Ersin Aynan.

EK-1 (devam). Derlenmiş veri seti

Çizelge 1.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) okul tip projeleri

Sıra	Proje dönemi	Proje kodu / tanımı	Bina tipi	Öğrenci sayısı	Derslik sayısı	Kat adedi	Taban alanı (m^2)	İnşaat alanı (m^2)	Projeyi yapan
11	1998	GÜ 960 İÖ 4.3 960 öğrencilik ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	960	32	B+Z+2	1.660	6.828	Gazi Üniversitesi
12	1998	İTÜ 960 İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	960	32	B+Z+1	3.651	8.466	İstanbul Teknik Üni. 5. ekip[84]
13	1998	MSÜ 960 İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	960	32	B+Z+3	1.844	6.644	Mimar Sinan Üniversitesi 3. ekip[85]
14	1998	İTÜ 1200 İÖ 1200 öğrencilik ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	1.200	40	B+Z+2	7.704	21.744	İstanbul Teknik Üni. 6. ekip[86]
15	1998	İTÜ 480 YIBO 480 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu[87]	Yatılı ilköğretim bölge okulu	480	16	-	6.312	17.140	İstanbul Teknik Üni. 3. ekip[88]
16	1998	YTÜ 480 YIBO 480 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu[89]	Yatılı ilköğretim bölge okulu	480	16	-	6.695	14.757	Yıldız Teknik Üniversitesi[90]
17	1998	İTÜ 720 YIBO 720 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu[91]	Yatılı ilköğretim bölge okulu	720	24	-	9.784	20.014	İstanbul Teknik Üni. 4. ekip

[84] İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi mimari proje 5. ekip: Hülya Yürekli, Ferhan Yürekli.

[85] Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi mimari proje 3. ekip: Murat Eriç, Halit Yaşa Ersoy.

[86] İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi mimari proje 6. ekip: Sinan M. Şener, Elmira Şener, Ömer Erem.

[87] İTÜ 480 YIBO 480 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu şu bloklardan teşekkül etmektedir: Okul ve çok amaçlı salon (6.955 m^2, B+Z+2), yemekhane (1.052 m^2, Z+1), kız ve erkek pansiyonu (5.852 m^2, Z+2), lojman (1.451 m^2, Z+2), spor salonu (1.830 m^2, Z+1).

[88] İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi mimari proje 3. ekip: Arzu Erdem, Çiğdem Eren, Nurbin Paker, Hüseyin Kahvecioğlu.

[89] YTÜ 480 YIBO 480 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu şu bloklardan teşekkül etmektedir: Okul ve çok amaçlı salon (5.768 m^2, B+Z+1), spor salonu (1.344 m^2, Z), yemekhane (1.074 m^2, Z), erkek öğrenci pansiyonu (3.386 m^2, B+Z+2), kız öğrenci pansiyonu (1.560 m^2, Z+2), A tipi lojman (833 m^2, B+Z+2), B tipi lojman (792 m^2, Z+2).

[90] Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi mimari proje ekibi: Hakkı Önel, Işık Aydemir, Altan Akı, Güven Şener, Feride Önal, Tan Kamil Gürer.

[91] İTÜ 720 YIBO 720 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu şu bloklardan teşekkül etmektedir: Okul (4.090 m^2, B+Z+2), yemekhane (1.360 m^2, B+Z+1), idari bina (430 m^2, Z+1), erkek öğrenci pansiyonu (3.155 m^2, Z+1), kız öğrenci pansiyonu (2.992 m^2, Z+1), lojman (5.464 m^2, B+Z+1), spor salonu (1.128 m^2, Z), çok amaçlı salon (1.395 m^2, Z+1).

EK-1 (devam). Derlenmiş veri seti

Çizelge 1.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) okul tip projeleri

Sıra	Proje dönemi	Proje kodu / tanımı	Bina tipi	Öğrenci sayısı	Derslik sayısı	Kat adedi	Taban alanı (m²)	İnşaat alanı (m²)	Projeyi yapan
18	1998	YTÜ 720 YIBO 720 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu[92]	Yatılı ilköğretim bölge okulu	720	24	-	8.153	17.443	Yıldız Teknik Üniversitesi
19	1998	EÜ 720 YIBO 720 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu[93]	Yatılı ilköğretim bölge okulu	720	24	-	8.025	17.240	Erciyes Üniversitesi[94]
20	1998	GÜ 960 YIBO 960 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu[95]	Yatılı ilköğretim bölge okulu	960	32	-	9.114	19.750	Gazi Üniversitesi
21	1998	İTÜ 960 YIBO 960 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu[96]	Yatılı ilköğretim bölge okulu	960	32	-	5.885	15.236	İstanbul Teknik Üni. 5. ekip
22	1998	EÜ 1200 YIBO 1200 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu[97]	Yatılı ilköğretim bölge okulu	1.200	40	-	8.865	18.940	Erciyes Üniversitesi
23	1998	GÜ 1200 YIBO 1200 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu[98]	Yatılı ilköğretim bölge okulu	1.200	40	-	8.988	21.862	Gazi Üniversitesi

[92] YTÜ 720 YIBO 720 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu şu bloklardan teşekkül etmektedir: Okul (4.837 m², B+Z+1), çok amaçlı salon (695 m², Z), spor salonu (1.344 m², Z), yemekhane (1.662 m², Z), erkek öğrenci pansiyonu (4.772 m², B+Z+3), kız öğrenci pansiyonu (2.244 m², Z+2), A tipi lojman (1.097 m², B+Z+3), B tipi lojman (792 m², Z+2).

[93] EÜ 720 YIBO 720 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu şu bloklardan teşekkül etmektedir: Okul (6.100 m², B+Z+2), çok amaçlı salon (1.260 m², Z+1), spor salonu (1.500 m², Z+1), yemekhane (3.000 m², B+Z), erkek ve kız öğrenci pansiyonu (4.240 m², B+Z+2), lojman (1.140 m², Z+3).

[94] Erciyes Üniversitesi Yozgat Mühendislik Mimarlık Fakültesi mimari proje ekibi: Y. Bahri Ergen, Yurdanur Sepkin, Öner Olcay, A. Mustafa Ayten, K. Hakan Yazar.

[95] GÜ 960 YIBO 960 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu şu bloklardan teşekkül etmektedir: Okul (6.938 m², B+Z+1), çok amaçlı salon (742 m², Z), spor salonu (1.542 m², Z+1), yemekhane (1.681 m², Z), erkek öğrenci pansiyonu (4.565 m², Z+3), kız öğrenci pansiyonu (2.738 m², Z+2), lojman (1.544 m², B+Z+4).

[96] İTÜ 960 YIBO 960 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu şu bloklardan teşekkül etmektedir: Okul (6.289 m², B+Z+2), erkek öğrenci pansiyonu (2.880 m², Z+2), kız öğrenci pansiyonu (2.880 m², Z+2), yemekhane (2.250 m², B+Z+1), lojman (937 m², Z+1).

[97] EÜ 1200 YIBO 1200 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu şu bloklardan teşekkül etmektedir: Okul (7.800 m², B+Z+2), çok amaçlı salon (1.260 m², Z+1), spor salonu (1.500 m², Z+1), yemekhane (3.000 m², B+Z), erkek ve kız öğrenci pansiyonu (4.240 m², B+Z+2), lojman (1.140 m², Z+3).

[98] GÜ 1200 YIBO 1200 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu şu bloklardan teşekkül etmektedir: Okul (7.559 m², B+Z+1), çok amaçlı salon (742 m², Z), spor salonu (1.542 m², B+Z), yemekhane (1.796 m², Z), erkek öğrenci pansiyonu (5.508 m², Z+3), kız öğrenci pansiyonu (3.171 m², Z+3), lojman (1.544 m², B+Z+4).

EK-1 (devam). Derlenmiş veri seti

Çizelge 1.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) okul tip projeleri

Sıra	Proje dönemi	Proje kodu / tanımı	Bina tipi	Öğrenci sayısı	Derslik sayısı	Kat adedi	Taban alanı (m^2)	İnşaat alanı (m^2)	Projeyi yapan
24	1998	İTÜ 1200 YIBO 1200 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu[99]	Yatılı ilköğretim bölge okulu	1.200	40	-	31.213	92.065	İstanbul Teknik Üni. 6. ekip
25	1998	ODTÜ 480 PİO 480 öğrencilik pansiyonlu ilköğretim okulu100	Pansiyonlu ilköğretim okulu	480	16	-	5.335	13.615	Orta Doğu Teknik Üni. 1. ekip101
26	1998	ODTÜ 720 PİO 720 öğrencilik pansiyonlu ilköğretim okulu[102]	Pansiyonlu ilköğretim okulu	720	24	-	5.335	14.455	Orta Doğu Teknik Üni. 1. ekip
27	1998	ODTÜ 960 PİO 960 öğrencilik pansiyonlu ilköğretim okulu[103]	Pansiyonlu ilköğretim okulu	960	32	-	4.786	14.210	Orta Doğu Teknik Üni. 3. ekip[104]
28	2000	MEB.2000.01 8 derslikli lise	Lise	240	8	B+Z+3	1.078	4.865	UBM – Prota – Promim[105]
29	2000	MEB.2000.02 8 derslikli lise	Lise	240	8	B+Z+3	771	3.961	Yüksel Proje[106]
30	2000	MEB.2000.03 8 derslikli lise	Lise	240	8	B+Z+2	1.263	4.765	Metroplan[107]
31	2000	MEB.2000.41 LİS 8 derslikli lise	Lise	240	8	B+Z+3	635	3.095	Metroplan

[99] İTÜ 1200 YIBO 1200 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu şu bloklardan teşekkül etmektedir: Okul (41.922 m^2, Z+2), erkek öğrenci pansiyonu (16.929 m^2, B+Z+3), kız öğrenci pansiyonu (16.929 m^2, B+Z+3), spor salonu (3.090 m^2, Z), lojman (13.195 m^2, B+Z+3).

[100] ODTÜ 480 PİO 480 öğrencilik pansiyonlu ilköğretim okulu şu bloklardan teşekkül etmektedir: Okul (7.180 m^2, B+Z+2), spor salonu (1.285 m^2, Z), yemekhane (950 m^2, Z), erkek ve kız öğrenci pansiyonu (4.200 m^2, B+Z+1).

[101] Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi mimari proje 1. ekip: Necdet Teymur, Mualla Erkılıç, Berrak Seren.

[102] ODTÜ 720 PİO 720 öğrencilik pansiyonlu ilköğretim okulu şu bloklardan teşekkül etmektedir: Okul (8.020 m^2, B+Z+3), spor salonu (1.285 m^2, Z), yemekhane (950 m^2, Z), erkek ve kız öğrenci pansiyonu (4.200 m^2, B+Z+1).

[103] ODTÜ 960 PİO 960 öğrencilik pansiyonlu ilköğretim okulu şu bloklardan teşekkül etmektedir: Okul (8.682 m^2, B+Z+3), çok amaçlı salon (503 m^2, Z), spor salonu (1.489 m^2, Z+1), yemekhane (905 m^2, Z+1), erkek ve kız öğrenci pansiyonu (2.631 m^2, Z+2).

[104] Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi mimari proje 3. ekip: Abdi Güzer, Fatih Öz.

[105] UBM Uluslararası Birleşmiş Müşavirler Müşavirlik Hizmetleri AŞ ve Prota Mühendislik Proje Danışmanlık Ltd. Şti. ve Promim Müşavirlik Mimarlık Mühendislik Ltd. Şti. ortak girişimi tarafından yüklenilen projeler Promim Müşavirlik Mimarlık Mühendislik Ltd. Şti. tarafından yapılmıştır.

[106] Yüksel Proje Uluslararası AŞ tarafından yüklenilen projeler Art Mimari ve Endüstriyel Tasarım Ltd. Şti. tarafından yapılmıştır.

[107] Metroplan Müşavirlik Mühendislik Sanayi Ticaret Ltd. Şti tarafından yüklenilen projeler Karya Planlama Mimarlık tarafından yapılmıştır.

EK-1 (devam). Derlenmiş veri seti

Çizelge 1.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) okul tip projeleri

Sıra	Proje dönemi	Proje kodu / tanımı	Bina tipi	Öğrenci sayısı	Derslik sayısı	Kat adedi	Taban alanı (m²)	İnşaat alanı (m²)	Projeyi yapan
32	2000	MEB.2000.04 12 derslikli lise	Lise	360	12	B+Z+3	1.078	5.469	UBM – Prota – Promim
33	2000	MEB.2000.05 12 derslikli lise	Lise	360	12	B+Z+3	883	4.513	Yüksel Proje
34	2000	MEB.2000.06 12 derslikli lise	Lise	360	12	B+Z+2	1.428	5.674	Metroplan
35	2000	MEB.2000.06 R 12 derslikli lise	Lise	360	12	B+Z+1	1.350	4.255	UBM – Prota – Promim
36	2000	MEB.2000.07 16 derslikli lise	Lise	480	16	B+Z+3	1.124	5.691	UBM – Prota – Promim
37	2000	MEB.2000.08 16 derslikli lise	Lise	480	16	B+Z+3	1.177	6.014	Yüksel Proje
38	2000	MEB.2000.09 16 derslikli lise	Lise	480	16	B+Z+2	1.580	6.472	Metroplan
39	2000	MEB.2000.10 24 derslikli lise	Lise	720	24	B+Z+3	1.285	6.493	UBM – Prota – Promim
40	2000	MEB.2000.11 24 derslikli lise	Lise	720	24	B+Z+3	1.358	6.940	Yüksel Proje
41	2000	MEB.2000.12 24 derslikli lise	Lise	720	24	B+Z+3	1.625	8.098	Metroplan
42	2000	MEB.2000.15 32 derslikli lise	Lise	960	32	B+Z+3	1.969	9.924	Metroplan
43	2000	MEB.2000.18 40 derslikli lise	Lise	1.200	40	B+Z+3	2.133	10.617	Metroplan
44	2000	MEB.2000.17 AO Bağımsız anaokulu	Anaokulu	75	3	Z+1	498	1.024	Yüksel Proje
45	2000	MEB.2000.41 8 derslikli ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	240	8	B+Z+3	635	3.095	Metroplan
46	2000	MEB.2000.42 24 derslikli ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	720	24	B+Z+3	1.285	6.493	UBM – Prota – Promim
47	2000	MEB.2000.42 R 32 derslikli ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	960	32	B+Z+3	1.431	7.154	UBM – Prota – Promim
48	2004	MEB.2004.40 8 derslikli ilköğretim okulu (Küçük tip)	İlköğretim okulu	240	8	B+Z+3	481	2.474	Prokon – Beşer[108]

[108] Prokon Mühendislik ve Müşavirlik AŞ ve Beşer Mühendislik ve Müşavirlik Ltd. Şti. iş ortaklığı tarafından yüklenilen projelerde ayrı bir mimarlık ofisinin adı geçmemektedir.

EK-1 (devam). Derlenmiş veri seti

Çizelge 1.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) okul tip projeleri

Sıra	Proje dönemi	Proje kodu / tanımı	Bina tipi	Öğrenci sayısı	Derslik sayısı	Kat adedi	Taban alanı (m²)	İnşaat alanı (m²)	Projeyi yapan
49	2004	MEB.2004.45 8 derslikli ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	240	8	B+Z+2	913	3.847	Prokon – Beşer
50	2004	MEB.2004.46 16 derslikli ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	480	16	B+Z+1	1.675	5.212	Prokon – Beşer
51	2004	MEB.2004.47 16 derslikli ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	480	16	B+Z+2	1.241	5.153	Prokon – Beşer
52	2004	MEB.2004.48 16 derslikli ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	480	16	B+Z+3	893	4.469	Prokon – Beşer
53	2004	MEB.2004.49 24 derslikli ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	720	24	B+Z+2	1.526	6.292	Prokon – Beşer
54	2004	MEB.2004.50 32 derslikli ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	960	32	B+Z+2	1.749	7.183	Prokon – Beşer
55	2004	MEB.2004.51 32 derslikli ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	960	32	B+Z+3	1.384	7.107	Prokon – Beşer
56	2004	MEB.2004.52 40 derslikli ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	1.200	40	B+Z+2	2.077	8.495	Prokon – Beşer
57	2004	MEB.2004.53 40 derslikli ilköğretim okulu	İlköğretim okulu	1.200	40	B+Z+3	1.541	8.174	Prokon – Beşer
58	2004	MEB.2004.58 Anaokulu (Küçük tip)	Anaokulu	80	4	B+Z+1	464	1.318	Prokon – Beşer
59	2004	MEB.2004.59 Anaokulu (Büyük tip)	Anaokulu	120	6	B+Z+1	604	1.822	Prokon – Beşer

EK-1 (devam). Derlenmiş veri seti

Çizelge 1.4. Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) okul tip projeleri

Sıra	Proje dönemi	Proje kodu / tanımı	Bina tipi	Öğrenci sayısı	Derslik sayısı	Kat adedi	Taban alanı (m²)	İnşaat alanı (m²)	Projeyi yapan
1	2014	MEB.2014.08 Lİ 8 derslikli lise	Lise	240	8	B+Z+2	871	3.544	Ere Mimarlık
2	2014	MEB.2014.12 Lİ 12 derslikli lise	Lise	360	12	B+Z+2	1.339	3.901	Atabaş Mimarlık
3	2014	MEB.2014.16 Lİ 16 derslikli lise	Lise	480	16	B+Z+2	1.437	5.372	2K Grup Mimarlık
4	2014	MEB.2014.24 Lİ 24 derslikli lise	Lise	720	24	B+Z+3	1.290	6.059	Tolga İltir Mimarlık
5	2014	MEB.2014.32 Lİ 32 derslikli lise	Lise	960	32	B+Z+3	2.146	7.759	Özer ve Ürger Mimarlık
6	2014	MEB.2014.40 Lİ 40 derslikli lise	Lise	1.200	40	B+Z+3	2.169	10.695	Atölye Beş Mimarlık
7	2014	MEB.2014.16 İHL 16 derslikli imam hatip lisesi	İmam hatip lisesi	480	16	B+Z+2	1.717	6.411	Semafor Mimarlık
8	2014	MEB.2014.24 İHL 24 derslikli imam hatip lisesi	İmam hatip lisesi	720	24	B+Z+3	1.454	7.159	PEB Mimarlık
9	2014	MEB.2014.32 İHL 32 derslikli imam hatip lisesi	İmam hatip lisesi	960	32	B+Z+3	1.428	7.093	D2 Mimarlık
10	2014	MEB.2014.40 İHL 40 derslikli imam hatip lisesi	İmam hatip lisesi	1.200	40	B+Z+2	2.693	8.904	Mono Mimarlık
11	2014	MEB.2014.04 OO 4 derslikli ortaokul	Ortaokul	120	4	B+Z+2	802	3140	PEB Mimarlık
12	2014	MEB.2014.08 OO 8 derslikli ortaokul	Ortaokul	240	8	B+Z+2	907	3487	Tolga İltir Mimarlık
13	2014	MEB.2014.12 OO 12 derslikli ortaokul	Ortaokul	360	12	B+Z+3	1157	4491	Mimar Sinan Mimarlık
14	2014	MEB.2014.16 OO 16 derslikli ortaokul	Ortaokul	480	16	B+Z+2	1556	5500	Alp Yapı
15	2014	MEB.2014.20 OO 20 derslikli ortaokul	Ortaokul	600	20	B+Z+3	1244	6022	Mimar Sinan Mimarlık
16	2014	MEB.2014.24 OO 24 derslikli ortaokul	Ortaokul	720	24	B+Z+2	2088	7043	Kayhan Mühendislik
17	2014	MEB.2014.16 İHO 16 derslikli imam hatip ortaokulu	İmam hatip ortaokulu	480	16	B+Z+3	970	4741	Ere Mimarlık
18	2014	MEB.2014.24 İHO 24 derslikli imam hatip ortaokulu	İmam hatip ortaokulu	720	24	B+Z+3	1890	8065	T ve H Mimarlık

EK-1 (devam). Derlenmiş veri seti

Çizelge 1.4 (devam). Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) okul tip projeleri

Sıra	Proje dönemi	Proje kodu / tanımı	Bina tipi	Öğrenci sayısı	Derslik sayısı	Kat adedi	Taban alanı (m²)	İnşaat alanı (m²)	Projeyi yapan
19	2014	MEB.2014.04 İO 4 derslikli ilkokul	İlkokul	120	4	B+Z+1	978	2.960	Özer ve Ürger Mimarlık
20	2014	MEB.2014.08 İO 8 derslikli ilkokul	İlkokul	240	8	B+Z+1	1.349	3.879	T ve H Mimarlık
21	2014	MEB.2014.12 İO 12 derslikli ilkokul	İlkokul	360	12	B+Z+1	1.772	5.065	Semafor Mimarlık
22	2014	MEB.2014.16 İO 16 derslikli ilkokul	İlkokul	480	16	B+Z+2	1.568	5.620	Alp Yapı
23	2014	MEB.2014.20 İO 20 derslikli ilkokul	İlkokul	600	20	B+Z+2	1.506	5.512	2K Grup Mimarlık
24	2014	MEB.2014.24 İO 24 derslikli ilkokul	İlkokul	720	24	B+Z+2	1.617	6.376	Atabaş Mimarlık
25	2014	MEB.2014.04 AO 4 derslikli anaokulu	Anaokulu	80	4	Z+1	643	1.238	Mono Mimarlık
26	2014	MEB.2014.06 AO 6 derslikli anaokulu	Anaokulu	120	6	B+Z+1	790	2.413	Kayhan Mühendislik
27	2014	MEB.2014.08 AO 8 derslikli anaokulu	Anaokulu	160	8	Z+1	815	1.676	D2 Mimarlık
28	2017	MEB.AO.8. Z1.22x44.BT.2017 8 derslikli anaokulu	Anaokulu	160	8	Z+1	916	1.722	Aye Mimarlık
29	2022	MEB.AO.4. Z1.18x22.BT.2022 4 derslikli anaokulu	Anaokulu	80	4	Z+1	451	909	TNS Mimarlık
30	2022	MEB.AO.4. Z.20x31.BT.2022 4 derslikli anaokulu	Anaokulu	80	4	Z	725	725	TNS Mimarlık
31	2022	MEB.AO.6. Z1.19x30.BT.2022 6 derslikli anaokulu	Anaokulu	120	6	Z+1	628	1.256	TNS Mimarlık
32	2022	MEB.AO.6. Z.21x38.BT.2022 6 derslikli anaokulu	Anaokulu	120	6	Z	842	842	TNS Mimarlık
33	2022	MEB.AO.8. Z1.19x35.BT.2022 8 derslikli anaokulu	Anaokulu	160	8	Z+1	716	1.430	TNS Mimarlık
34	2022	MEB.AO.8. Z.24x42.BT.2022 8 derslikli anaokulu	Anaokulu	160	8	Z	995	995	TNS Mimarlık
35	2022	MEB.AO.12. BZ1.20x34.BT.2022 12 derslikli anaokulu	Anaokulu	240	12	B+Z+1	738	2.126	TNS Mimarlık
36	2022	MEB.İO.4. Z.24x57.BT.2022 4 derslikli ilkokul	İlkokul	120	4	Z	1.039	1.039	İDS Proje

EK-1 (devam). Derlenmiş veri seti

Çizelge 1.4 (devam). Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) okul tip projeleri

Sıra	Proje dönemi	Proje kodu / tanımı	Bina tipi	Öğrenci sayısı	Derslik sayısı	Kat adedi	Taban alanı (m²)	İnşaat alanı (m²)	Projeyi yapan
37	2022	MEB.İO.8. Z1.21x54.BT.2022 8 derslikli ilkokul	İlkokul	240	8	Z+1	933	1.967	İDS Proje
38	2022	MEB.İO.8. BZ2.21x39.BT.2022 8 derslikli ilkokul	İlkokul	240	8	B+Z+2	594	2.461	İDS Proje
39	2022	MEB.İO.12. Z1.23x65.BT.2022 12 derslikli ilkokul	İlkokul	360	12	Z+1	1.146	2.390	İDS Proje
40	2022	MEB.İO.12. BZ2.20x40.BT.2022 12 derslikli ilkokul	İlkokul	360	12	B+Z+2	750	2.905	NDS Mühendislik
41	2022	MEB.İO.16. BZ2.20x43.BT.2022 16 derslikli ilkokul	İlkokul	480	16	B+Z+2	796	3.227	NDS Mühendislik
42	2022	MEB.İO.20. BZ3.25x38.BT.2022 20 derslikli ilkokul	İlkokul	600	20	B+Z+3	779	4.016	Atölye Beş Mimarlık
43	2022	MEB.İO.24. BZ3.25x39.BT.2022 24 derslikli ilkokul	İlkokul	720	24	B+Z+3	780	4.020	Atölye Beş Mimarlık
44	2022	MEB.İO.32. BZ3.21x65.BT.2022 32 derslikli ilkokul	İlkokul	960	32	B+Z+3	1.230	6.316	Özcan Yıldızlı
45	2022	MEB.OO.4. Z.20x56.BT.2022 4 derslikli ortaokul	Ortaokul	120	4	Z	1.060	1.060	Focus Mimarlık
46	2022	MEB.OO.8. Z1.21x47.BT.2022 8 derslikli ortaokul	Ortaokul	240	8	Z+1	878	1.815	Focus Mimarlık
47	2022	MEB.OO.8. BZ2.21x31.BT.2022 8 derslikli ortaokul	Ortaokul	240	8	B+Z+2	601	2.491	Focus Mimarlık
48	2022	MEB.OO.12. Z1.20x61.BT.2022 12 derslikli ortaokul	Ortaokul	360	12	Z+1	1.170	2.413	Aray Yapı
49	2022	MEB.OO.12. BZ2.23x36.BT.2022 12 derslikli ortaokul	Ortaokul	360	12	B+Z+2	721	2.839	Aray Yapı
50	2022	MEB.OO.16. BZ2.24x35.BT.2022 16 derslikli ortaokul	Ortaokul	480	16	B+Z+2	742	2.923	Aray Yapı
51	2022	MEB.OO.20. BZ3.22x35.BT.2022 20 derslikli ortaokul	Ortaokul	600	20	B+Z+3	682	3.539	Neon Mimarlık
52	2022	MEB.İHO.20. BZ3.22x37.BT.2022 20 derslikli imam hatip ortaokulu	İmam hatip ortaokulu	600	20	B+Z+3	785	3.966	Detay Mühendislik

EK-1 (devam). Derlenmiş veri seti

Çizelge 1.4 (devam). Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) okul tip projeleri

Sıra	Proje dönemi	Proje kodu / tanımı	Bina tipi	Öğrenci sayısı	Derslik sayısı	Kat adedi	Taban alanı (m²)	İnşaat alanı (m²)	Projeyi yapan
53	2022	MEB.OO.24. BZ3.22x42.BT.2022 24 derslikli ortaokul	Ortaokul	720	24	B+Z+3	847	4.334	Neon Mimarlık
54	2022	MEB.OO.32. BZ3.22x61.BT.2022 32 derslikli ortaokul	Ortaokul	960	32	B+Z+3	1.327	6.660	Baran Gücüm
55	2022	MEB.OO.32. BZ3.36x59.BT.2022 32 derslikli ortaokul	Ortaokul	960	32	B+Z+3	1.681	7.280	TNS Mimarlık
56	2022	MEB.Li.4. Z.24x49.BT.2022 4 derslikli lise	Lise	120	4	Z	1.009	1.009	Uyap İnşaat
57	2022	MEB.Li.8. Z1.19x56.BT.2022 8 derslikli lise	Lise	240	8	Z+1	1.003	2.087	Uyap İnşaat
58	2022	MEB.Li.12. Z1.21x60.BT.2022 12 derslikli lise	Lise	360	12	Z+1	1.213	2.506	Uyap İnşaat
59	2022	MEB.Li.16. BZ2.21x39.BT.2022 16 derslikli lise	Lise	480	16	B+Z+2	783	3.150	ARM Mühendislik
60	2022	MEB.Lİ.20. BZ2.20x41.BT.2022 20 derslikli lise	Lise	600	20	B+Z+2	787	3.164	ARM Mühendislik
61	2022	MEB.Li.24. BZ3.21x44.BT.2022 24 derslikli lise	Lise	720	24	B+Z+3	799	4.113	PDİ Mühendislik
62	2022	MEB.İHL.20. BZ3.20x44.BT.2022 20 derslikli imam hatip lisesi	İmam hatip lisesi	600	20	B+Z+3	799	4.104	PDİ Mühendislik
63	2022	MEB.Lİ.32. BZ3.22x59.BT.2022 32 derslikli lise	Lise	960	32	B+Z+3	1.212	6.060	ARM Mühendislik
64	2022	MEB.Lİ.40. BZ3.22x70.BT.2022 40 derslikli lise	Lise	1200	40	B+Z+3	1.552	7.488	Nova Yapı
65	2022	MEB.İHL.40. BZ3.41x60.BT.2022 40 derslikli imam hatip lisesi	İmam hatip lisesi	1200	40	B+Z+3	1.731	8.193	Özcan Yıldızlı

EK-2. Tip proje şemaları

Çizelge 2.1. Yapılanma döneminde (1923–1950) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
1	1933 Plan.004 TİP I/1 Kerpiçten 1 sınıflı köy mektebi					
2	1933 Plan.005 TİP I/2 Kerpiçten 1 sınıflı muallim evi beraber köy mektebi					
3	1933 Plan.007 TİP I/3 Kerpiçten 3 sınıflı muallim evi beraber köy mektebi					
4	1933 Plan.010 TİP BII a-1 Kerpiçten 1 sınıflı köy mektebi					
5	1933 Plan.013 TİP BI a-3 Kerpiçten 3 sınıflı köy mektebi					

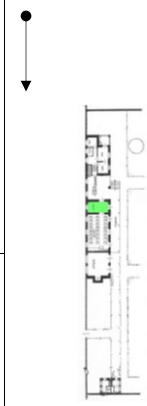
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.1 (devam). Yapılanma döneminde (1923–1950) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
6	1933 Plan.016 TİP CI a-6 Kerpiçten 3 sınıfı 1 dershanede köy mektebi					
7	1933 Plan.019 TİP CI a-7 Kerpiçten 5 sınıfı 3 dershanede köy mektebi					
8	1937 1 sınıflı köy okulu (Büyük tip)					
9	1937 1 sınıflı köy okulu (Küçük tip)					
10	1941 1 sınıflı köy okulu (Soğuk iklim bölgesi)					

EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.1 (devam). Yapılanma döneminde (1923–1950) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
11	1941 1 sınıflı köy okulu (Mutedil iklim bölgesi)					
12	1941 1 sınıflı köy okulu (Sıcak iklim bölgesi)					

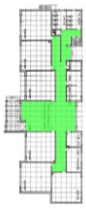
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.2. Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
1	1961 3 derslikli köy ilkokulu (Akdeniz tipi)					
2	1961 3 derslikli köy ilkokulu (Güney Akdeniz tipi)					
3	1961 3 derslikli köy ilkokulu (Dağ-kara-yayla tipi)					
4	1961 5 derslikli ilkokul					
5	1961 500 öğrencilik yatılı bölge okulu derslik bloğu					

EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.2 (devam). Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
6	1962 3 derslikli köy ilkokulu					
7	1962 5 derslikli ilkokul					
8	1962 10 derslikli ilkokul					
9	1962 300 öğrencilik yatılı bölge okulu derslik bloğu					
10	1962 500 öğrencilik yatılı bölge okulu derslik bloğu					

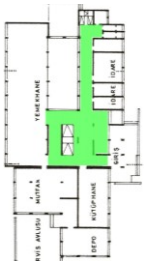
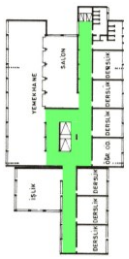
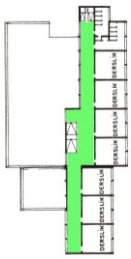
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.2 (devam). Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
11	1963 Pr. No. 6371 5 derslikli ortaokul					
12	1963 Pr. No. 6372 8 derslikli ortaokul					
13	1963 Pr. No. 6373 12 derslikli ortaokul					
14	1963 Pr. No. 6374 16 derslikli ortaokul					
15	1963 Pr. No. 6375 21 derslikli ortaokul					

EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.2 (devam). Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
16	1965 500 öğrencilik yatılı bölge okulu Pr. No. 6785 derslik bloğu					
17	1966 3 derslikli köy ilkokulu					
18	1966 5 derslikli ilkokul					
19	1966 12 derslikli ilkokul					
20	1970 500 öğrencilik yatılı bölge okulu derslik ve yemekhane bloğu					

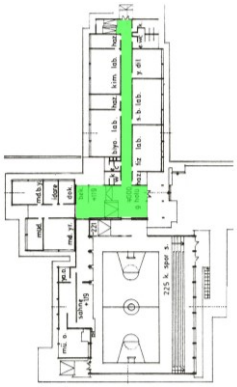
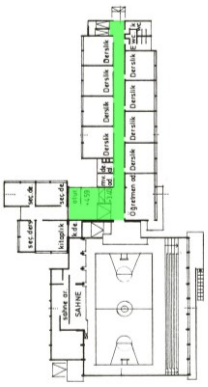
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.2 (devam). Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
21	1970 12 derslikli ortaokul Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					
22	1970 Pr. No. 8838 18 derslikli ortaokul Bodrum, ikinci ve üçüncü kat planları tabloya konulmamıştır.					
23	1970 24 derslikli ortaokul Bodrum, ikinci ve üçüncü kat planları tabloya konulmamıştır.					
24	1970 12 derslikli lise Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					

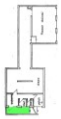
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.2 (devam). Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
25	1970 Pr. No. 8841 24 derslikli lise Bodrum, ikinci ve üçüncü kat planları tabloya konulmamıştır.					
26	1986 Pr. No. 10503 1 dershaneli köy ilkokulu					
27	1986 Pr. No. 10504 2 dershaneli köy ilkokulu					
28	1986 Pr. No. 10979 3 dershaneli köy ilkokulu					

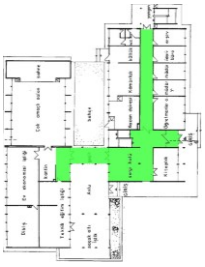
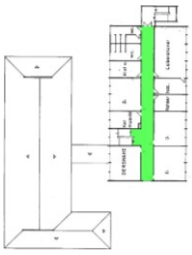
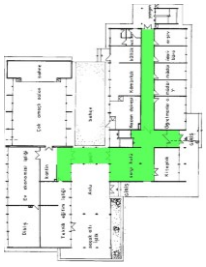
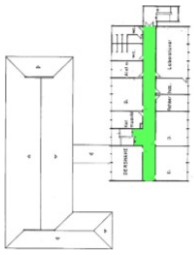
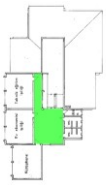
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.2 (devam). Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
29	1986 Pr. No. 10980 1 dershaneli köy ilkokulu ve lojman					
30	1986 Pr. No. 10983 1 dershaneli köy ilkokulu ve lojman					
31	1986 Pr. No. 10370 5 dershaneli ilkokul					
32	1986 5 dershaneli ilkokul (E.K. Bankası-Kalaba)					
33	1986 5 dershaneli ilkokul (Sabancı-Bingöl)					

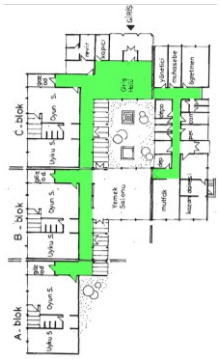
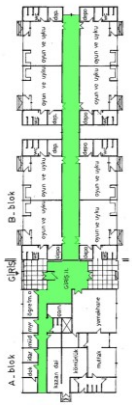
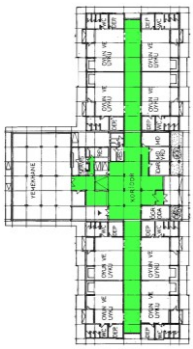
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.2 (devam). Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
34	1986 Pr. No. 10401 8 dershaneli ilköğretim okulu					
35	1986 Pr. No. 10402 12 dershaneli ilköğretim okulu					
36	1986 5 dershaneli ilköğretim okulu (Oyak – Çankaya)					
37	1986 Pr. No. 9807 1 derslikli uygulama anaokulu					

EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.2 (devam). Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
38	1986 Pr. No. 10515 3 derslikli anaokulu (bağımsız)					
38	1986 Pr. No. 10647 8 derslikli anaokulu (bağımsız)					
40	1986 Pr. No. 10610 8 derslikli anaokulu (bağımsız)					

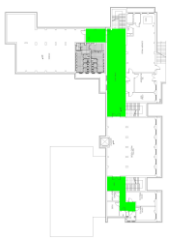
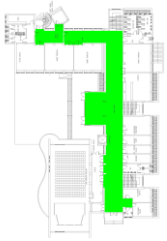
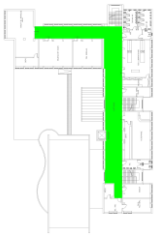
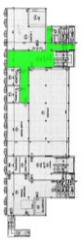
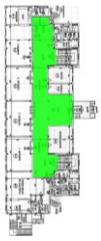
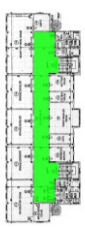
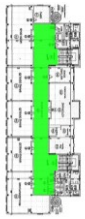
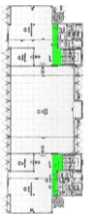
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.2 (devam). Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
41	1986 Pr. No. 10582 24 dershaneli lise İkinci kat planları tabloya konulmamıştır.					
42	1986 10 dershaneli lise (Somer – Yumrukaya)					

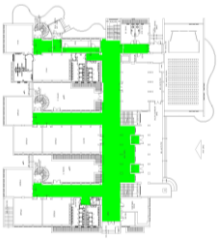
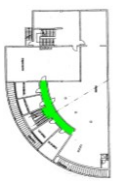
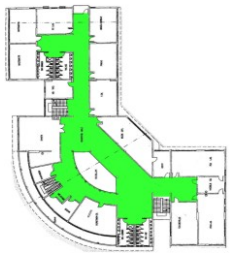
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.3. Yenilenme döneminde (1997–2012) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
1	1998 GÜ 240 İÖ 1.3 240 öğrencilik ilköğretim okulu					
2	1998 GÜ 240 İÖ 2.2 240 öğrencilik ilköğretim okulu Bodrum kat planı tabloya konulmamıştır.					
3	1998 İTÜ 240 İÖ 240 öğrencilik ilköğretim okulu Bodrum kat planı tabloya konulmamıştır.					
4	1998 MSÜ 240 İÖ 240 öğrencilik ilköğretim okulu					

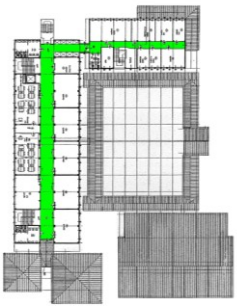
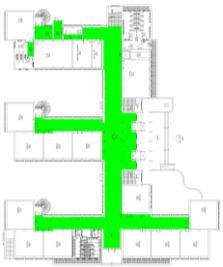
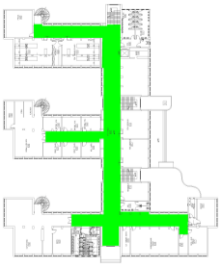
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
5	1998 ODTÜ 240 İÖ 240 öğrencilik ilköğretim okulu					
6	1998 GÜ 480 İÖ 2.3 480 öğrencilik ilköğretim okulu Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					
7	1998 GÜ 480 İÖ 3.3 480 öğrencilik ilköğretim okulu					
8	1998 İTÜ 480 İÖ 480 öğrencilik ilköğretim okulu					

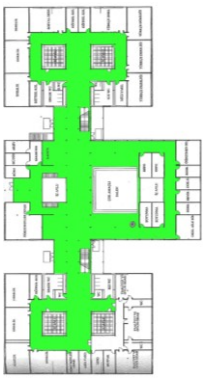
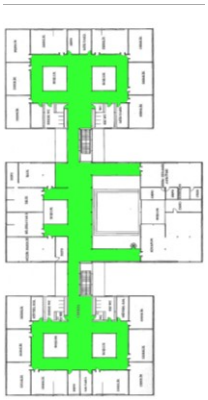
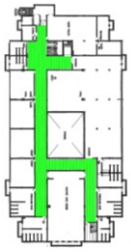
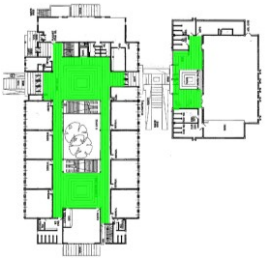
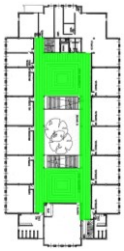
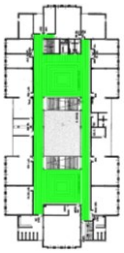
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
9	1998 İTÜ 720 İÖ 720 öğrencilik ilköğretim okulu Bodrum, birinci, ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					
10	1998 MSÜ 720 İÖ 720 öğrencilik ilköğretim okulu Bodrum, ikinci ve üçüncü kat planları tabloya konulmamıştır.					
11	1998 GÜ 960 İÖ 4.3 960 öğrencilik ilköğretim okulu Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					

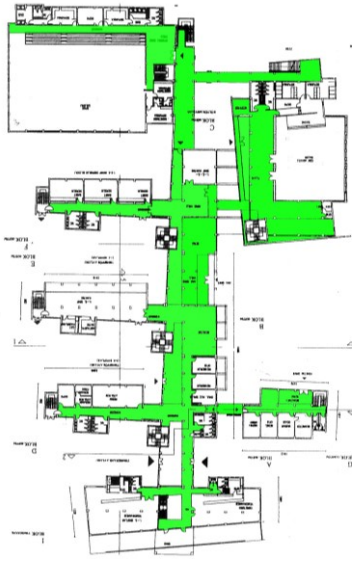
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
12	1998 İTÜ 960 İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu Bodrum kat planı tabloya konulmamıştır.					
13	1998 MSÜ 960 İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu					
14	1998 İTÜ 1200 İÖ 1200 öğrencilik ilköğretim okulu Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					

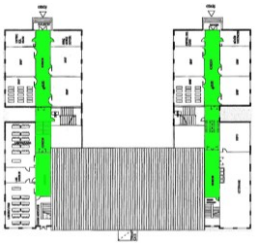
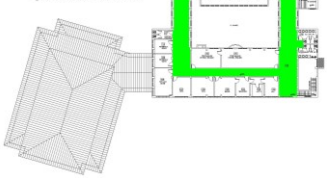
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
15	1998 İTÜ 480 YIBO 480 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					
16	1998 YTÜ 480 YIBO 480 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu Bodrum kat planı tabloya konulmamıştır.					
17	1998 İTÜ 720 YIBO 720 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu Bodrum, birinci ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					

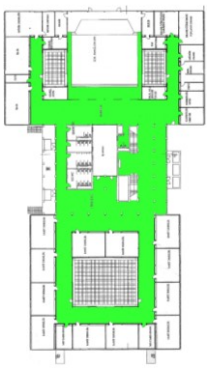
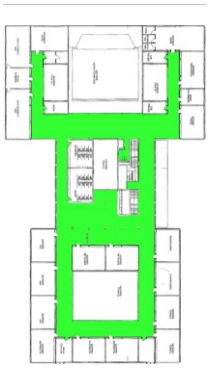
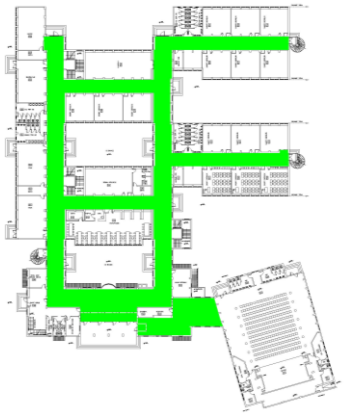
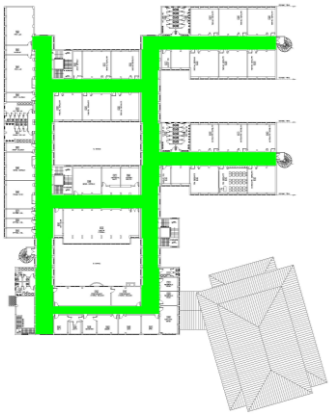
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
18	1998 YTÜ 720 YIBO 720 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu Bodrum kat planı tabloya konulmamıştır.					
19	1998 EÜ 720 YIBO 720 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu					
20	1998 GÜ 960 YIBO 960 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu Bodrum kat planı tabloya konulmamıştır.					

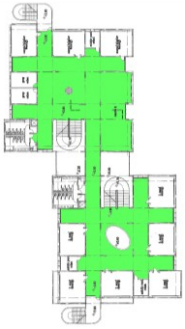
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
21	1998 İTÜ 960 YIBO 960 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					
22	1998 EÜ 1200 YIBO 1200 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					
23	1998 GÜ 1200 YIBO 1200 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu Bodrum kat planı tabloya konulmamıştır.					

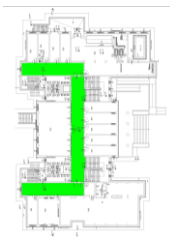
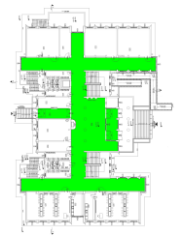
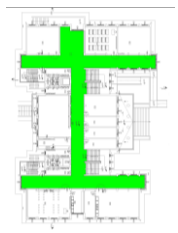
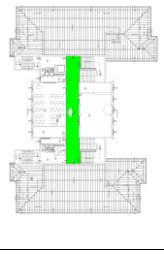
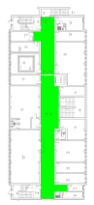
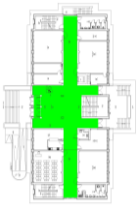
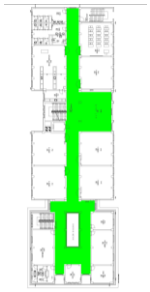
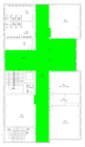
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
24	1998 İTÜ 1200 YIBO 1200 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					
25	1998 ODTÜ 480 PİO 480 öğrencilik pansiyonlu ilköğretim okulu Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					
26	1998 ODTÜ 720 PİO 720 öğrencilik pansiyonlu ilköğretim okulu Bodrum, ikinci ve üçüncü kat planları tabloya konulmamıştır.					

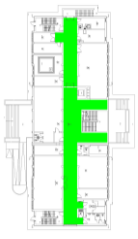
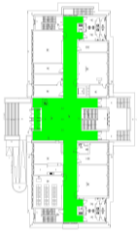
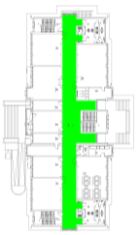
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
27	1998 ODTÜ 960 PİO 960 öğrencilik pansiyonlu ilköğretim okulu					
28	MEB.2000.01 8 derslikli lise					
29	MEB.2000.02 8 derslikli lise					
30	MEB.2000.03 8 derslikli lise Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					
31	MEB.2000.41 LİS 8 derslikli lise					

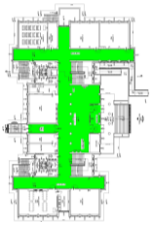
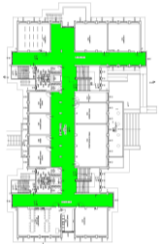
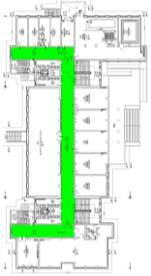
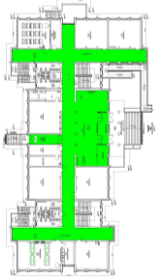
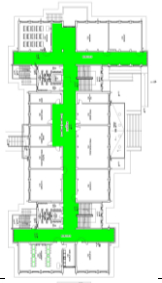
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
32	MEB.2000.04 12 derslikli lise					
33	MEB.2000.05 12 derslikli lise					
34	MEB.2000.06 12 derslikli lise					
35	MEB.2000.06 R 12 derslikli lise					

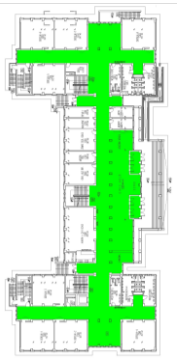
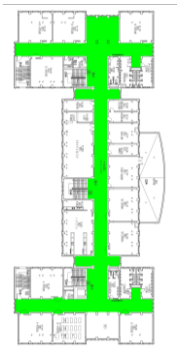
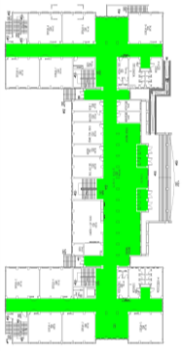
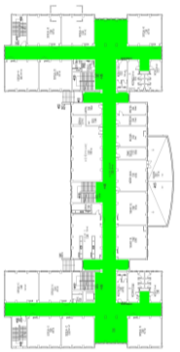
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
36	MEB.2000.07 16 derslikli lise					
37	MEB.2000.08 16 derslikli lise					
38	MEB.2000.09 16 derslikli lise					
39	MEB.2000.10 24 derslikli lise					

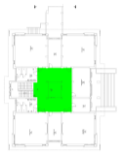
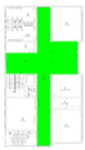
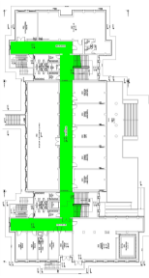
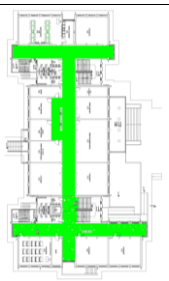
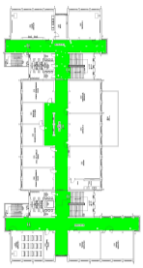
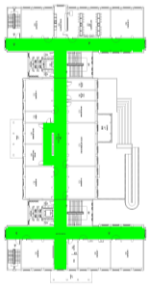
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
40	MEB.2000.11 24 derslikli lise					
41	MEB.2000.12 24 derslikli lise					
42	MEB.2000.15 32 derslikli lise Bodrum, ikinci ve üçüncü kat planları tabloya konulmamıştır.					
43	MEB.2000.18 40 derslikli lise Bodrum, ikinci ve üçüncü kat planları tabloya konulmamıştır.					

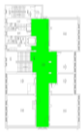
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
44	MEB.2000.17 AO Bağımsız anaokulu					
45	MEB.2000.41 8 derslikli ilköğretim okulu					
46	MEB.2000.42 24 derslikli ilköğretim okulu					
47	MEB.2000.42 R 32 derslikli ilköğretim okulu Bodrum, ikinci ve üçüncü kat planları tabloya konulmamıştır.					

EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
48	MEB.2004.40 8 derslikli ilköğretim okulu (Küçük tip)					
49	MEB.2004.45 8 derslikli ilköğretim okulu					
50	MEB.2004.46 16 derslikli ilköğretim okulu Bodrum kat planı tabloya konulmamıştır.					
51	MEB.2004.47 16 derslikli ilköğretim okulu					
52	MEB.2004.48 16 derslikli ilköğretim okulu					

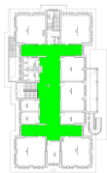
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
53	MEB.2004.49 24 derslikli ilköğretim okulu Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					
54	MEB.2004.50 32 derslikli ilköğretim okulu Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					
55	MEB.2004.51 32 derslikli ilköğretim okulu Bodrum, ikinci ve üçüncü kat planları tabloya konulmamıştır.					
56	MEB.2004.52 40 derslikli ilköğretim okulu Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					
57	MEB.2004.53 40 derslikli ilköğretim okulu					

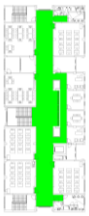
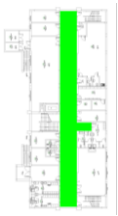
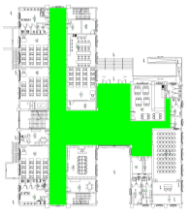
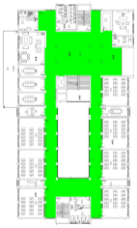
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.3 (devam). Yenilenme döneminde (1997–2012) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
58	MEB.2004.58 Anaokulu (Küçük tip)					
59	MEB.2004.59 Anaokulu (Büyük tip)					

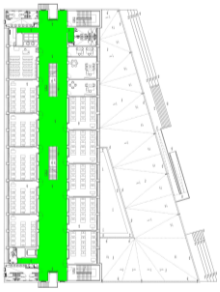
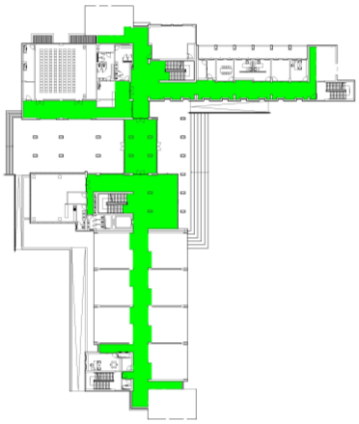
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.4. Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
1	MEB.2014.08 Lİ 8 derslikli lise					
2	MEB.2014.12 Lİ 12 derslikli lise					
3	MEB.2014.16 Lİ 16 derslikli lise					
4	MEB.2014.24 Lİ 24 derslikli lise					

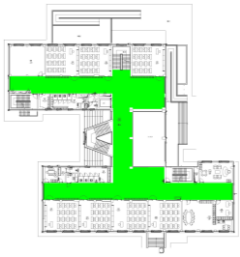
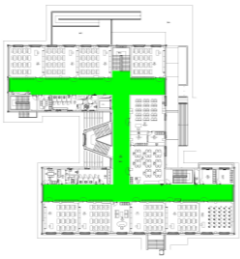
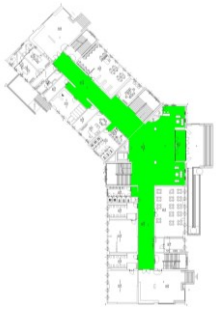
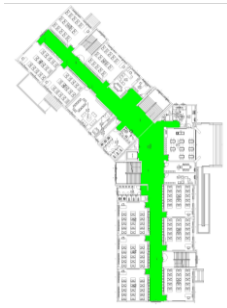
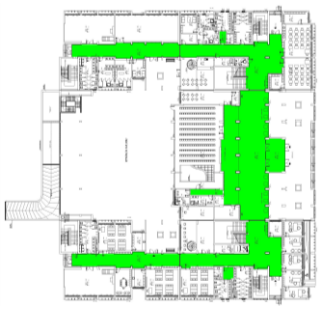
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.4 (devam). Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
5	MEB.2014.32 Lİ 32 derslikli lise Bodrum, ikinci ve üçüncü kat planları tabloya konulmamıştır.					
6	MEB.2014.40 Lİ 40 derslikli lise Bodrum, ikinci ve üçüncü kat planları tabloya konulmamıştır.					
7	MEB.2014.16 İHL 16 derslikli imam hatip lisesi					

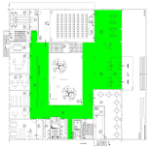
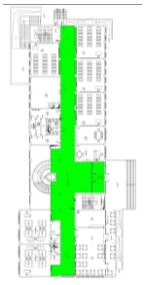
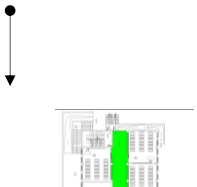
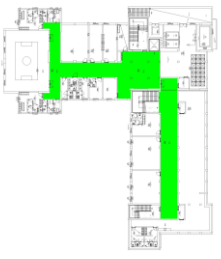
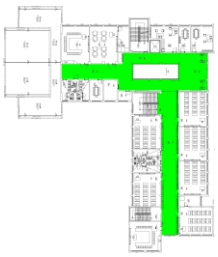
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.4 (devam). Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
8	MEB.2014.24 İHL 24 derslikli imam hatip lisesi					
9	MEB.2014.32 İHL 32 derslikli imam hatip lisesi Bodrum, ikinci ve üçüncü kat planları tabloya konulmamıştır.					
10	MEB.2014.40 İHL 40 derslikli imam hatip lisesi Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					

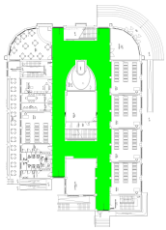
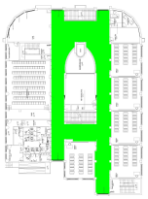
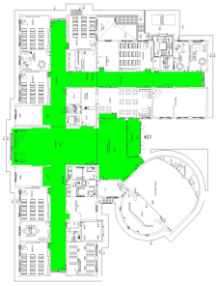
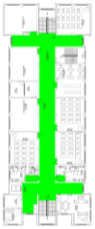
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.4 (devam). Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
11	MEB.2014.04 OO 4 derslikli ortaokul					
12	MEB.2014.08 OO 8 derslikli ortaokul					
13	MEB.2014.12 OO 12 derslikli ortaokul Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					
14	MEB.2014.16 OO 16 derslikli ortaokul					

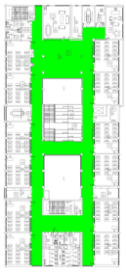
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.4 (devam). Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
15	MEB.2014.20 OO 20 derslikli ortaokul					
16	MEB.2014.24 OO 24 derslikli ortaokul Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					
17	MEB.2014.16 İHO 16 derslikli imam hatip ortaokulu					
18	MEB.2014.24 İHO 24 derslikli imam hatip ortaokulu Bodrum, ikinci ve üçüncü kat planları tabloya konulmamıştır.					

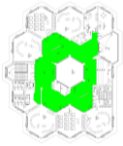
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.4 (devam). Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
19	MEB.2014.04 İO 4 derslikli ilkokul					
20	MEB.2014.08 İO 8 derslikli ilkokul Bodrum kat planı tabloya konulmamıştır.					
21	MEB.2014.12 İO 12 derslikli ilkokul Bodrum kat planı tabloya konulmamıştır.					
22	MEB.2014.16 İO 16 derslikli ilkokul Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					

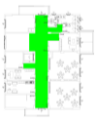
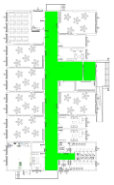
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.4 (devam). Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
23	MEB.2014.20 İO 20 derslikli ilkokul Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					
24	MEB.2014.24 İO 24 derslikli ilkokul Bodrum ve ikinci kat planları tabloya konulmamıştır.					
25	MEB.2014.04 AO 4 derslikli anaokulu					
26	MEB.2014.06 AO 6 derslikli anaokulu					
27	MEB.2014.08 AO 8 derslikli anaokulu					

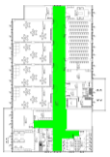
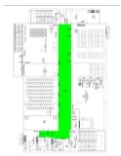
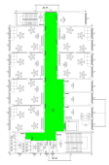
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.4 (devam). Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
28	MEB.AO.8. Z1.22x44.BT.2017 8 derslikli anaokulu					
29	MEB.AO.4. Z1.18x22.BT.2022 4 derslikli anaokulu					
30	MEB.AO.4. Z.20x31.BT.2022 4 derslikli anaokulu					
31	MEB.AO.6. Z1.19x30.BT.2022 6 derslikli anaokulu					
32	MEB.AO.6. Z.21x38.BT.2022 6 derslikli anaokulu					

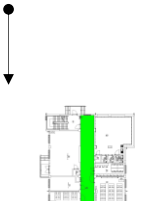
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.4 (devam). Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
33	MEB.AO.8. Z1.19x35.BT.2022 8 derslikli anaokulu					
34	MEB.AO.8. Z.24x42.BT.2022 8 derslikli anaokulu					
35	MEB.AO.12. BZ1.20x34.BT.2022 12 derslikli anaokulu					
36	MEB.İO.4. Z.24x57.BT.2022 4 derslikli ilkokul					
37	MEB.İO.8. Z1.21x54.BT.2022 8 derslikli ilkokul					

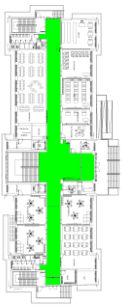
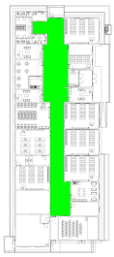
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.4 (devam). Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
38	MEB.İO.8. BZ2.21x39.BT.2022 8 derslikli ilkokul					
39	MEB.İO.12. Z1.23x65.BT.2022 12 derslikli ilkokul					
40	MEB.İO.12. BZ2.20x40.BT.2022 12 derslikli ilkokul					
41	MEB.İO.16. BZ2.20x43.BT.2022 16 derslikli ilkokul					
42	MEB.İO.20. BZ3.25x38.BT.2022 20 derslikli ilkokul					

EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.4 (devam). Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
43	MEB.İO.24. BZ3.25x39.BT.2022 24 derslikli ilkokul					
44	MEB.İO.32. BZ3.21x65.BT.2022 32 derslikli ilkokul Bodrum, ikinci ve üçüncü kat planları tabloya konulmamıştır.					
45	MEB.OO.4. Z.20x56.BT.2022 4 derslikli ortaokul					
46	MEB.OO.8. Z1.21x47.BT.2022 8 derslikli ortaokul					
47	MEB.OO.8. BZ2.21x31.BT.2022 8 derslikli ortaokul					

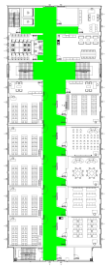
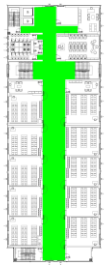
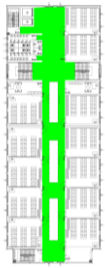
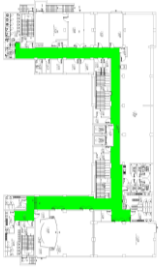
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.4 (devam). Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
48	MEB.OO.12. Z1.20x61.BT.2022 12 derslikli ortaokul					
49	MEB.OO.12. BZ2.23x36.BT.2022 12 derslikli ortaokul					
50	MEB.OO.16. BZ2.24x35.BT.2022 16 derslikli ortaokul					
51	MEB.OO.20. BZ3.22x35.BT.2022 20 derslikli ortaokul					
52	MEB.İHO.20. BZ3.22x37.BT.2022 20 derslikli imam hatip ortaokulu					

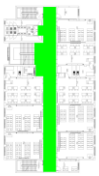
EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.4 (devam). Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
53	MEB.OO.24. BZ3.22x42.BT.2022 24 derslikli ortaokul					
54	MEB.OO.32. BZ3.22x61.BT.2022 32 derslikli ortaokul					
55	MEB.OO.32. BZ3.36x59.BT.2022 32 derslikli ortaokul					
56	MEB.Li.4. Z.24x49.BT.2022 4 derslikli lise					
57	MEB.Li.8. Z1.19x56.BT.2022 8 derslikli lise					

EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.4 (devam). Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
58	MEB.Li.12. Z1.21x60.BT.2022 12 derslikli lise					
59	MEB.Li.16. BZ2.21x39.BT.2022 16 derslikli lise					
60	MEB.Li.20. BZ2.20x41.BT.2022 20 derslikli lise					
61	MEB.Li.24. BZ3.21x44.BT.2022 24 derslikli lise					
62	MEB.İHL.20. BZ3.20x44.BT.2022 20 derslikli imam hatip lisesi					

EK-2 (devam). Tip proje şemaları

Çizelge 2.4 (devam). Yeniden yapılanma döneminde (2012–2023) tip proje şemaları

Sıra	Proje kodu / tanımı	Bodrum kat planı	Zemin kat planı	Birinci kat planı	İkinci kat planı	Üçüncü kat planı
63	MEB.Lİ.32. BZ3.22x59.BT.2022 32 derslikli lise					
64	MEB.Lİ.40. BZ3.22x70.BT.2022 40 derslikli lise Bodrum, ikinci ve üçüncü kat planları tabloya konulmamıştır.					
65	MEB.İHL.40. BZ3.41x60.BT.2022 40 derslikli imam hatip lisesi					

EK-3. Örneklem kodları


```
Python 3.12 (64-bit)
Python 3.12.1 (tags/v3.12.1:2305ca5, Dec  7 2023, 22:03:25) [MSC v.1937 64 bit (AMD64)] on win32
Type "help", "copyright", "credits" or "license" for more information.
>>> # K-means Clustering 1
>>>
>>> from sklearn.cluster import KMeans
>>> import numpy as np
>>>
>>> # Student counts data
>>> student_counts_data = [
...     60, 120, 138, 150, 180, 240, 300,
...     360, 480, 500, 540, 630, 720
... ]
>>> student_counts = np.array(student_counts_data).reshape(-1, 1)
>>>
>>> # Train K-Means clustering model for 3 clusters
>>> kmeans = KMeans(n_clusters=3, random_state=0).fit(student_counts)
>>> # Cluster labels found by the model
>>> clusters = kmeans.labels_
>>>
>>> # Matching clusters with corresponding school counts
>>> clustered_schools = {i: [] for i in range(3)}
>>> for count, cluster in zip(student_counts, clusters):
...     clustered_schools[cluster].append(count[0])
...
>>> # Print results
>>> print("Clustering Analysis Results:")
Clustering Analysis Results:
>>> for cluster, schools in clustered_schools.items():
...     print(f"Cluster {cluster}: School Counts {schools}")
...
Cluster 0: School Counts [240, 300, 360]
Cluster 1: School Counts [480, 500, 540, 630, 720]
Cluster 2: School Counts [60, 120, 138, 150, 180]
>>>
```

Şekil 3.1. *K-means* kümeleme analizi: Sınırlı gelişme döneminde (1950–1997) ilkokul, ortaokul, ilköğretim okulu ve liseler

EK-3 (devam). Örneklem kodları

Python 3.12 (64-bit)

```
Python 3.12.1 (tags/v3.12.1:2305ca5, Dec  7 2023, 22:03:25) [MSC v.1937 64 bit (AMD64)] on win32
Type "help", "copyright", "credits" or "license" for more information.
>>> # K-means Clustering 2
>>>
>>> from sklearn.cluster import KMeans
>>> import numpy as np
>>>
>>> # Student counts data
>>> student_counts_data = [120, 240, 360, 480, 600, 720, 960, 1200]
>>>
>>> student_counts = np.array(student_counts_data).reshape(-1, 1)
>>>
>>> # Train K-Means clustering model for 3 clusters
>>> kmeans = KMeans(n_clusters=3, random_state=0).fit(student_counts)
>>> # Cluster labels found by the model
>>> clusters = kmeans.labels_
>>>
>>> # Matching clusters with corresponding school counts
>>> clustered_schools = {i: [] for i in range(3)}
>>> for count, cluster in zip(student_counts, clusters):
...     clustered_schools[cluster].append(count[0])
...
>>> # Print results
>>> print("Clustering Analysis Results:")
Clustering Analysis Results:
>>> for cluster, schools in clustered_schools.items():
...     print(f"Cluster {cluster}: School Counts {schools}")
...
Cluster 0: School Counts [480, 600, 720]
Cluster 1: School Counts [960, 1200]
Cluster 2: School Counts [120, 240, 360]
>>>
```

Şekil 3.2. *K-means* kümeleme analizi: Yenilenme (1997–2012) ve yeniden yapılanma dönemlerinde (2012–2023) ilkokul, ortaokul ve liseler

EK-3 (devam). Örneklem kodları

Python 3.12 (64-bit)

```
Python 3.12.1 (tags/v3.12.1:2305ca5, Dec  7 2023, 22:03:25) [MSC v.1937 64 bit (AMD64)] on win32
Type "help", "copyright", "credits" or "license" for more information.
>>> # K-means Clustering 3
>>>
>>> from sklearn.cluster import KMeans
>>> import numpy as np
>>>
>>> # Student counts data
>>> student_counts_data = [20, 60, 75, 80, 120, 150, 160, 200, 240]
>>>
>>> student_counts = np.array(student_counts_data).reshape(-1, 1)
>>>
>>> # Train K-Means clustering model for 3 clusters
>>> kmeans = KMeans(n_clusters=3, random_state=0).fit(student_counts)
>>> # Cluster labels found by the model
>>> clusters = kmeans.labels_
>>>
>>> # Matching clusters with corresponding school counts
>>> clustered_schools = {i: [] for i in range(3)}
>>> for count, cluster in zip(student_counts, clusters):
...     clustered_schools[cluster].append(count[0])
...
>>> # Print results
>>> print("Clustering Analysis Results:")
Clustering Analysis Results:
>>> for cluster, schools in clustered_schools.items():
...     print(f"Cluster {cluster}: School Counts {schools}")
...
Cluster 0: School Counts [120, 150, 160]
Cluster 1: School Counts [200, 240]
Cluster 2: School Counts [20, 60, 75, 80]
>>>
```

Şekil 3.3. *K-means* kümeleme analizi: Sınırlı gelişme (1950–1997), yenilenme (1997–2012) ve yeniden yapılanma dönemlerinde (2012–2023) anaokulları

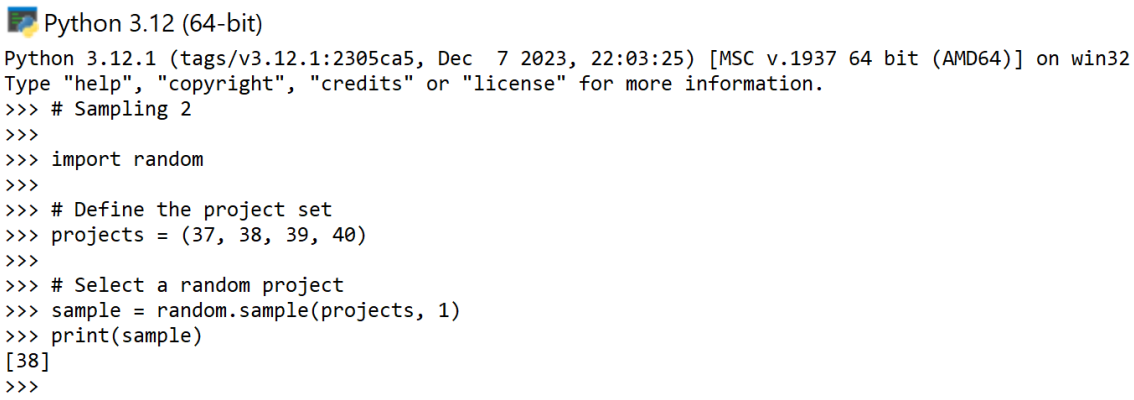
EK-3 (devam). Örneklem kodları

Python 3.12 (64-bit)

```
Python 3.12.1 (tags/v3.12.1:2305ca5, Dec  7 2023, 22:03:25) [MSC v.1937 64 bit (AMD64)] on win32
Type "help", "copyright", "credits" or "license" for more information.
>>> # Sampling 1
>>>
>>> from itertools import combinations
>>> import random
>>>
>>> # Define the project set
>>> projects = (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12)
>>>
>>> # Activity periods
>>> period_1923_1950 = (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12)
>>>
>>> # School sizes
>>> small_schools = (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12)
>>> medium_schools = ( )
>>> large_schools = ( )
>>>
>>> # Architectural firms with more than 1 project
>>> firms_projects = {
...     "Ernst Arnold Egli": {1, 2, 3, 4, 5, 6, 7},
...     "Nafia Vekaleti": {8, 9},
...     "Asım Mutlu ve Ahsen Yapanar": {10, 11, 12},
... }
>>>
>>> def check_conditions(selection):
...     # Condition 1: 2 in 1923-1950
...     condition_1 = len([x for x in selection if x in period_1923_1950]) == 2
...
...     # Condition 2: 2 in small, 0 in medium, 0 in large schools
...     condition_2 = len([x for x in selection if x in small_schools]) == 2 and \
...                   len([x for x in selection if x in medium_schools]) == 0 and \
...                   len([x for x in selection if x in large_schools]) == 0
...
...     # Condition 3: No more than 1 from each architectural firm
...     condition_3 = True
...     for projects in firms_projects.values():
...         if sum(project in projects for project in selection) > 1:
...             condition_3 = False
...             break
...
...     return condition_1 and condition_2 and condition_3
...
>>> # Attempt to find a valid selection
>>> valid_selection_found = False
>>> while not valid_selection_found:
...     selection = random.sample(projects, 2)
...     if check_conditions(selection):
...         valid_selection_found = True
...         print(selection)
...
[10, 5]
>>>
```

Şekil 3.4. Örnek seçimi: Yapılanma dönemi (1923–1950) ilkokul projeleri

EK-3 (devam). Örneklem kodları

Şekil 3.5. Örnek seçimi: Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997) anaokulu projeleri

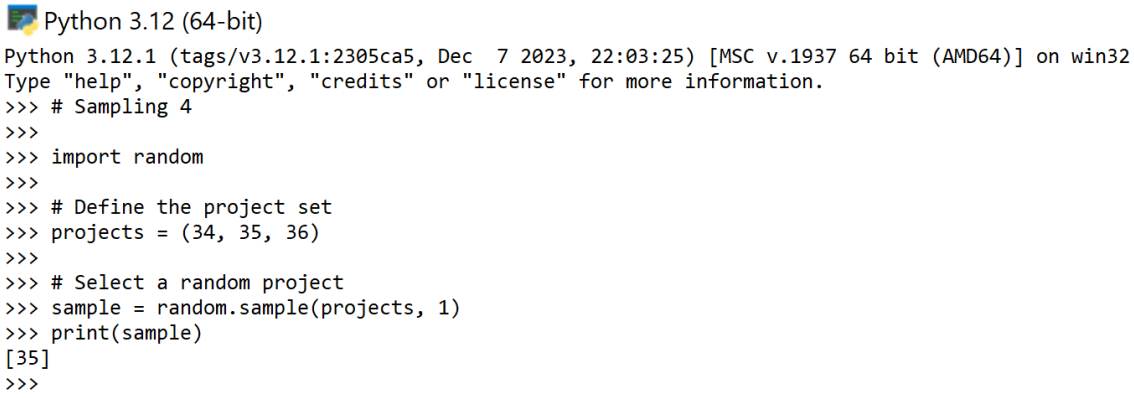
EK-3 (devam). Örneklem kodları

Python 3.12 (64-bit)

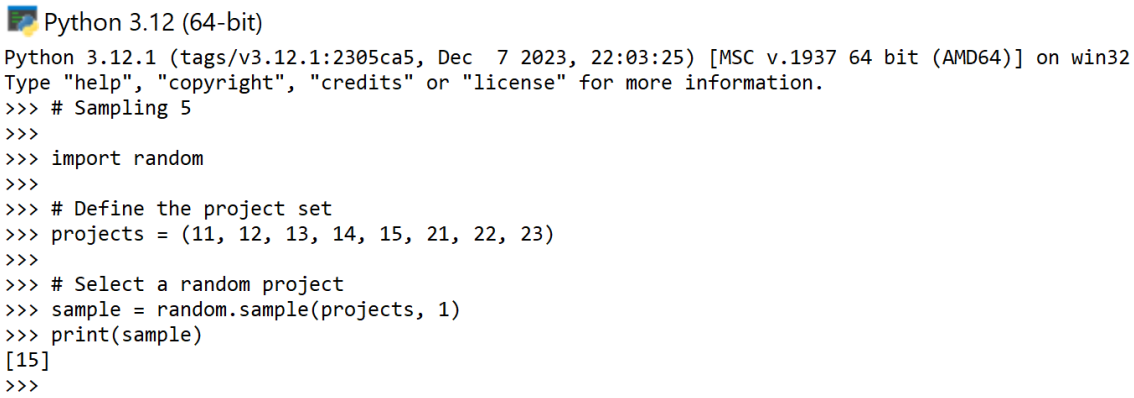
```
Python 3.12.1 (tags/v3.12.1:2305ca5, Dec  7 2023, 22:03:25) [MSC v.1937 64 bit (AMD64)] on win32
Type "help", "copyright", "credits" or "license" for more information.
>>> # Sampling 3
>>>
>>> from itertools import combinations
>>> import random
>>>
>>> # Define the project set
>>> projects = (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 16, 17, 18, 19, 20, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33)
>>>
>>> # Activity periods
>>> period_1950_1997 = tuple(range(1, 11)) + tuple(range(16, 21)) + tuple(range(26, 34))
>>>
>>> # School sizes
>>> small_schools = (1, 2, 3, 4, 6, 7, 17, 18, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33)
>>> medium_schools = (8, 9, 19)
>>> large_schools = (5, 10, 16, 20)
>>>
>>> # Architectural firms with more than 1 project
>>> firms_projects = {
...     "YİGM": {1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 16, 17, 18, 19, 20, 26, 27, 28, 29, 30, 31},
...     "A": {32},
...     "B": {33},
... }
>>>
>>> def check_conditions(selection):
...     # Condition 1: 4 in 1950-1997
...     condition_1 = len([x for x in selection if x in period_1950_1997]) == 4
...
...     # Condition 2: 2 in small, 1 in medium, 1 in large schools
...     condition_2 = len([x for x in selection if x in small_schools]) == 2 and \
...                   len([x for x in selection if x in medium_schools]) == 1 and \
...                   len([x for x in selection if x in large_schools]) == 1
...
...     # Condition 3: No more than 2 from each architectural firm
...     condition_3 = True
...     for projects in firms_projects.values():
...         if sum(project in projects for project in selection) > 2:
...             condition_3 = False
...             break
...
...     return condition_1 and condition_2 and condition_3
...
>>> # Attempt to find a valid selection
>>> valid_selection_found = False
>>> while not valid_selection_found:
...     selection = random.sample(projects, 4)
...     if check_conditions(selection):
...         valid_selection_found = True
...         print(selection)
...
[33, 32, 9, 16]
>>>
```

Şekil 3.6. Örnek seçimi: Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997) ilkokul projeleri

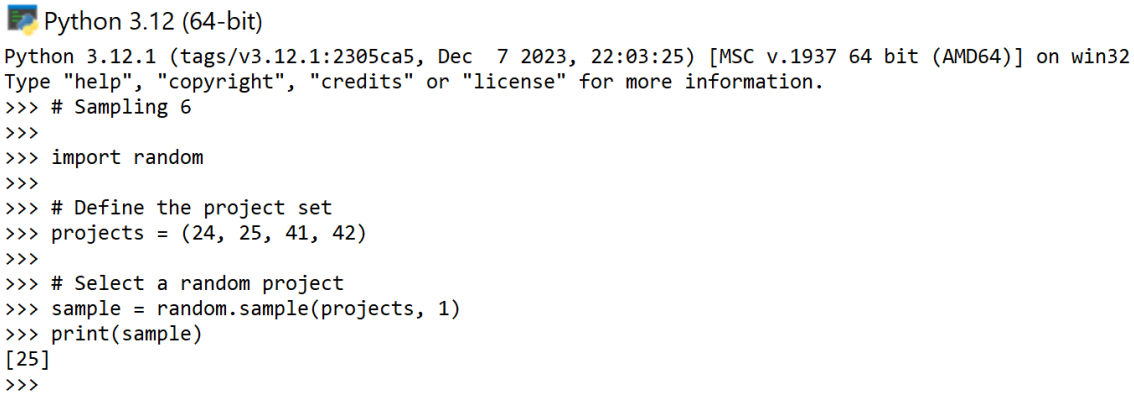
EK-3 (devam). Örneklem kodları

Şekil 3.7. Örnek seçimi: Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997) ilköğretim okulu projeleri

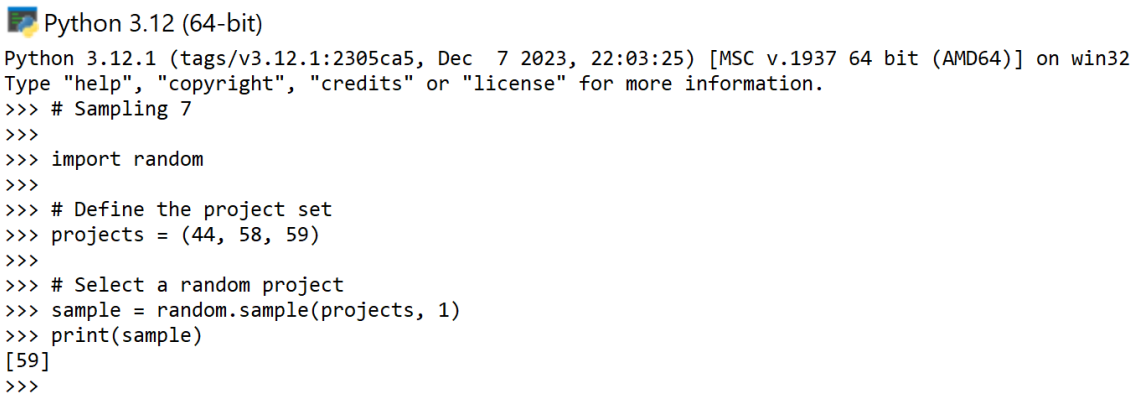

Şekil 3.8. Örnek seçimi: Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997) ortaokul projeleri

Şekil 3.9. Örnek seçimi: Sınırlı gelişme dönemi (1950–1997) lise projeleri

EK-3 (devam). Örneklem kodları

Şekil 3.10. Örnek seçimi: Yenilenme dönemi (1997–2012) anaokulu projeleri

EK-3 (devam). Örneklem kodları

Python 3.12 (64-bit)

```
Python 3.12.1 (tags/v3.12.1:2305ca5, Dec  7 2023, 22:03:25) [MSC v.1937 64 bit (AMD64)] on win32
Type "help", "copyright", "credits" or "license" for more information.
>>> # Sampling 8
>>>
>>> from itertools import combinations
>>> import random
>>>
>>> # Define the project set
>>> projects = tuple(range(1, 28)) + tuple(range(45, 58))
>>>
>>> # Activity periods
>>> period_1998 = tuple(range(1, 28))
>>> period_2000_2004 = (45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57)
>>>
>>> # School sizes
>>> small_schools = (1, 2, 3, 4, 5, 45, 48, 49)
>>> medium_schools = (6, 7, 8, 9, 10, 15, 16, 17, 18, 19, 25, 26, 46, 50, 51, 52, 53)
>>> large_schools = (11, 12, 13, 14, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 47, 54, 55, 56, 57)
>>>
>>> # Architectural firms with more than 1 project
>>> firms_projects = {
...     "GÜ": {1, 2, 6, 7, 11, 20, 23}, "İTÜ4": {9, 17}, "İTÜ5": {12, 21}, "İTÜ6": {14, 24},
...     "ODTÜ1": {25, 26}, "YTÜ": {16, 18}, "ERÜ": {19, 22}, "UBM_Prota _Promim": {46, 47},
...     "Yüksel": {52, 57}, "Prokon_Beşer": {48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56},
... }
>>>
>>> def check_conditions(selection):
...     # Condition 1: 5 in 1998, 2 in 2000-2004
...     condition_1 = len([x for x in selection if x in period_1998]) == 5 and \
...                   len([x for x in selection if x in period_2000_2004]) == 2
...
...     # Condition 2: 1 in small, 3 in medium, 3 in large schools
...     condition_2 = len([x for x in selection if x in small_schools]) == 1 and \
...                   len([x for x in selection if x in medium_schools]) == 3 and \
...                   len([x for x in selection if x in large_schools]) == 3
...
...     # Condition 3: No more than 1 from each architectural firm
...     condition_3 = True
...     for projects in firms_projects.values():
...         if sum(project in projects for project in selection) > 1:
...             condition_3 = False
...             break
...
...     return condition_1 and condition_2 and condition_3
...
>>> # Attempt to find a valid selection
>>> valid_selection_found = False
>>> while not valid_selection_found:
...     selection = random.sample(projects, 7)
...     if check_conditions(selection):
...         valid_selection_found = True
...         print(selection)
...
[13, 22, 5, 12, 52, 50, 7]
>>>
```

Şekil 3.11. Örnek seçimi: Yenilenme dönemi (1997–2012) ilköğretim okulu projeleri

EK-3 (devam). Örneklem kodları

Python 3.12 (64-bit)

```
Python 3.12.1 (tags/v3.12.1:2305ca5, Dec  7 2023, 22:03:25) [MSC v.1937 64 bit (AMD64)] on win32
Type "help", "copyright", "credits" or "license" for more information.
>>> # Sampling 9
>>>
>>> from itertools import combinations
>>> import random
>>>
>>> # Define the project set
>>> projects = (28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43)
>>>
>>> # Activity periods
>>> period_1998= (),
>>> period_2000_2004 = (28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43)
>>>
>>> # School sizes
>>> small_schools = (28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35)
>>> medium_schools = (36, 37, 38, 39, 40, 41)
>>> large_schools = (42, 43)
>>>
>>> # Architectural firms with more than 1 project
>>> firms_projects = {
...     "UBM - Prota - Promim": {28, 32, 35, 36, 39},
...     "Yüksel Proje": {29, 33, 37, 40},
...     "Metroplan Müşavirlik": {30, 31, 34, 38, 41, 42, 43},
... }
>>>
>>> def check_conditions(selection):
...     # Condition 1: 0 in 1998, 3 in 2000-2004
...     condition_1 = len([x for x in selection if x in period_1998]) == 0 and \
...                   len([x for x in selection if x in period_2000_2004]) == 3
...
...     # Condition 2: 2 in small, 1 in medium, 0 in large schools
...     condition_2 = len([x for x in selection if x in small_schools]) == 2 and \
...                   len([x for x in selection if x in medium_schools]) == 1 and \
...                   len([x for x in selection if x in large_schools]) == 0
...
...     # Condition 3: No more than 1 from each architectural firm
...     condition_3 = True
...     for projects in firms_projects.values():
...         if sum(project in projects for project in selection) > 1:
...             condition_3 = False
...             break
...
...     return condition_1 and condition_2 and condition_3
...
>>> # Attempt to find a valid selection
>>> valid_selection_found = False
>>> while not valid_selection_found:
...     selection = random.sample(projects, 3)
...     if check_conditions(selection):
...         valid_selection_found = True
...         print(selection)
...
[41, 32, 33]
>>>
```

Şekil 3.12. Örnek seçimi: Yenilenme dönemi (1997–2012) lise projeleri

EK-3 (devam). Örneklem kodları

Python 3.12 (64-bit)

```
Python 3.12.1 (tags/v3.12.1:2305ca5, Dec  7 2023, 22:03:25) [MSC v.1937 64 bit (AMD64)] on win32
Type "help", "copyright", "credits" or "license" for more information.
>>> # Sampling 10
>>>
>>> from itertools import combinations
>>> import random
>>>
>>> # Define the project set
>>> projects = (25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35)
>>>
>>> # Activity periods
>>> period_2014 = (25, 26, 27)
>>> period_2017_2022 = (28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35)
>>>
>>> # School sizes
>>> small_schools = (25, 29, 30)
>>> medium_schools = (26, 27, 28, 31, 32, 33, 34)
>>> large_schools = (35,)
>>>
>>> # Architectural firms with more than 1 project
>>> firms_projects = {
...     "TNS Mimarlık": {29, 30, 31, 32, 33, 34, 35},
... }
>>>
>>> def check_conditions(selection):
...     # Condition 1: 1 in 2014, 1 in 2017-2022
...     condition_1 = len([x for x in selection if x in period_2014]) == 1 and \
...                   len([x for x in selection if x in period_2017_2022]) == 1
...
...     # Condition 2: 1 in small, 1 in medium, 0 in large schools
...     condition_2 = len([x for x in selection if x in small_schools]) == 1 and \
...                   len([x for x in selection if x in medium_schools]) == 1 and \
...                   len([x for x in selection if x in large_schools]) == 0
...
...     # Condition 3: No more than 1 from each architectural firm
...     condition_3 = True
...     for projects in firms_projects.values():
...         if sum(project in projects for project in selection) > 1:
...             condition_3 = False
...             break
...
...     return condition_1 and condition_2 and condition_3
...
>>> # Attempt to find a valid selection
>>> valid_selection_found = False
>>> while not valid_selection_found:
...     selection = random.sample(projects, 2)
...     if check_conditions(selection):
...         valid_selection_found = True
...         print(selection)
...
[27, 30]
>>>
```

Şekil 3.13. Örnek seçimi: Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023) anaokulu projeleri

EK-3 (devam). Örneklem kodları

Python 3.12 (64-bit)

```
Python 3.12.1 (tags/v3.12.1:2305ca5, Dec  7 2023, 22:03:25) [MSC v.1937 64 bit (AMD64)] on win32
Type "help", "copyright", "credits" or "license" for more information.
>>> # Sampling 11
>>>
>>> from itertools import combinations
>>> import random
>>>
>>> # Define the project set
>>> projects = (19, 20, 21, 22, 23, 24, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44)
>>>
>>> # Activity periods
>>> period_2014 = (19, 20, 21, 22, 23, 24)
>>> period_2017_2022 = (36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44)
>>>
>>> # School sizes
>>> small_schools = (19, 20, 21, 36, 37, 38, 39, 40)
>>> medium_schools = (22, 23, 24, 41, 42, 43)
>>> large_schools = (44,)
>>>
>>> # Architectural firms with more than 1 project
>>> firms_projects = {
...     "İDS Proje": {36, 37, 38, 39},
...     "NDS Mühendislik": {40, 41},
...     "Atölye Beş Mimarlık": {42, 43},
... }
>>>
>>> def check_conditions(selection):
...     # Condition 1: 1 in 2014, 2 in 2017-2022
...     condition_1 = len([x for x in selection if x in period_2014]) == 1 and \
...                   len([x for x in selection if x in period_2017_2022]) == 2
...
...     # Condition 2: 2 in small, 1 in medium, 0 in large schools
...     condition_2 = len([x for x in selection if x in small_schools]) == 2 and \
...                   len([x for x in selection if x in medium_schools]) == 1 and \
...                   len([x for x in selection if x in large_schools]) == 0
...
...     # Condition 3: No more than 1 from each architectural firm
...     condition_3 = True
...     for projects in firms_projects.values():
...         if sum(project in projects for project in selection) > 1:
...             condition_3 = False
...             break
...
...     return condition_1 and condition_2 and condition_3
...
>>> # Attempt to find a valid selection
>>> valid_selection_found = False
>>> while not valid_selection_found:
...     selection = random.sample(projects, 3)
...     if check_conditions(selection):
...         valid_selection_found = True
...         print(selection)
...
[21, 41, 37]
>>>
```

Şekil 3.14. Örnek seçimi: Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023) ilkokul projeleri

EK-3 (devam). Örneklem kodları

Python 3.12 (64-bit)

```
Python 3.12.1 (tags/v3.12.1:2305ca5, Dec  7 2023, 22:03:25) [MSC v.1937 64 bit (AMD64)] on win32
Type "help", "copyright", "credits" or "license" for more information.
>>> # Sampling 12
>>>
>>> from itertools import combinations
>>> import random
>>>
>>> # Define the project set
>>> projects = (11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55)
>>>
>>> # Activity periods
>>> period_2014 = (11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18)
>>> period_2017_2022 = (45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55)
>>>
>>> # School sizes
>>> small_schools = (11, 12, 13, 45, 46, 47, 48, 49)
>>> medium_schools = (14, 15, 16, 17, 18, 50, 51, 52, 53)
>>> large_schools = (54, 55)
>>>
>>> # Architectural firms with more than 1 project
>>> firms_projects = {
...     "Mimar Sinan Mimarlık": {13, 15}, "Focus Mimarlık": {45, 46, 47},
...     "Aray Yapı": {48, 49, 50}, "Neon Mimarlık": {51, 53},
... }
>>>
>>> def check_conditions(selection):
...     # Condition 1: 1 in 2014, 2 in 2017-2022
...     condition_1 = len([x for x in selection if x in period_2014]) == 1 and \
...                   len([x for x in selection if x in period_2017_2022]) == 2
...
...     # Condition 2: 1 in small, 1 in medium, 1 in large schools
...     condition_2 = len([x for x in selection if x in small_schools]) == 1 and \
...                   len([x for x in selection if x in medium_schools]) == 1 and \
...                   len([x for x in selection if x in large_schools]) == 1
...
...     # Condition 3: No more than 1 from each architectural firm
...     condition_3 = True
...     for projects in firms_projects.values():
...         if sum(project in projects for project in selection) > 1:
...             condition_3 = False
...             break
...
...     return condition_1 and condition_2 and condition_3
...
>>> # Attempt to find a valid selection
>>> valid_selection_found = False
>>> while not valid_selection_found:
...     selection = random.sample(projects, 3)
...     if check_conditions(selection):
...         valid_selection_found = True
...         print(selection)
...
[14, 55, 49]
>>>
```

Şekil 3.15. Örnek seçimi: Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023) ortaokul projeleri

EK-3 (devam). Örneklem kodları

Python 3.12 (64-bit)

```
Python 3.12.1 (tags/v3.12.1:2305ca5, Dec  7 2023, 22:03:25) [MSC v.1937 64 bit (AMD64)] on win32
Type "help", "copyright", "credits" or "license" for more information.
>>> # Sampling 13
>>>
>>> from itertools import combinations
>>> import random
>>>
>>> # Define the project set
>>> projects = (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65)
>>>
>>> # Activity periods
>>> period_2014 = (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10)
>>> period_2017_2022 = (56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65)
>>>
>>> # School sizes
>>> small_schools = (1, 2, 56, 57, 58)
>>> medium_schools = (3, 4, 7, 8, 59, 60, 61, 62)
>>> large_schools = (5, 6, 9, 10, 63, 64, 65)
>>>
>>> # Architectural firms with more than 1 project
>>> firms_projects = {
...     "Uyap İnşaat": {56, 57, 58},
...     "ARM Mühendislik": {59, 60, 63},
...     "PDİ Mühendislik": {61, 62},
... }
>>>
>>> def check_conditions(selection):
...     # Condition 1: 1 in 2014, 2 in 2017-2022
...     condition_1 = len([x for x in selection if x in period_2014]) == 1 and \
...                   len([x for x in selection if x in period_2017_2022]) == 2
...
...     # Condition 2: 1 in small, 1 in medium, 1 in large schools
...     condition_2 = len([x for x in selection if x in small_schools]) == 1 and \
...                   len([x for x in selection if x in medium_schools]) == 1 and \
...                   len([x for x in selection if x in large_schools]) == 1
...
...     # Condition 3: No more than 1 from each architectural firm
...     condition_3 = True
...     for projects in firms_projects.values():
...         if sum(project in projects for project in selection) > 1:
...             condition_3 = False
...             break
...
...     return condition_1 and condition_2 and condition_3
...
>>> # Attempt to find a valid selection
>>> valid_selection_found = False
>>> while not valid_selection_found:
...     selection = random.sample(projects, 3)
...     if check_conditions(selection):
...         valid_selection_found = True
...         print(selection)
...
[65, 2, 60]
>>>
```

Şekil 3.16. Örnek seçimi: Yeniden yapılanma dönemi (2012–2023) lise projeleri

EK-4. Bina programları

Çizelge 4.1. Anaokulu bina programı (2023)

Mahal isimleri	4 derslikli anaokulu				6 derslikli anaokulu				8 derslikli anaokulu				12 derslikli anaokulu			
	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)
A. Giriş Bölümü																
B. Yönetim Bölümü																
Müdür odası	1	1	16	16	1	1	16	16	1	1	16	16	1	1	16	16
Müdür yardımcısı odası / idari oda	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		12	12
Öğretmen dinlenme / veli görüşme odası	1		16	16	1		24	24	1		32	32	1		48	48
Rehberlik servisi	1		16	16	1		16	16	1		16	16	1		20	20
				60				68				76				96
C. Eğitim Bölümü																
Faaliyet ve oyun odası	4	20	48	192	6	20	48	288	8	20	48	384	12	20	48	576
Malzeme deposu	1		12	12	3		8	24	4		8	32	4		8	32
Vestiyer / ayakkabılık	1		24	24	1		32	32	1		32	32	1		36	36
Mutfak	1		32	32	1		32	32	1		32	32	1		36	36
- Mutfak deposu	1		6	6	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Çok amaçlı salon / yemek salonu	1	80	96	96	1	80	96	96	1	100	120	120	1	120	144	144
- Fuaye	1		24	24	1		24	24	1		24	24	1		24	24
Beden eğitimi salonu	1		48	48	1		64	64	1		72	72	2		48	96
- Depo	1		8	8	1		12	12	1		12	12	1		12	12
- Havalandırma santrali					1		24	24	1		28	28	1		28	28
Destek eğitim odası	1		28	28	1		28	28	1		28	28	1		28	28
Mescit	2		8	16	2		8	16	2		8	16	2		8	16
				486				648				788				1.036
E. Teknik Servisler																
Teshin merkezi (doğalgazlı) 1.seçenek	1		24	24	1		32	32	1		36	36	1		40	40
Teshin merkezi (katı yakıt) 2. seçenek	1		48	48	1		56	56	1		64	64	1		72	72
Sistem / ana dağıtım pano odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		12	12
Personel / teknisyen odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		12	12
Genel arşiv-depo	1		12	12	1		16	16	1		16	16	1		16	16
				60				72				76				80
Ara toplam (m²)				606				788				940				1.212
Sirkülasyon % 65 maks. (m²)				394				512				610				788
Toplam tahmini inşaat alanı (m²)				1.000				1.300				1.550				2.000

EK-4 (devam). Bina programları

Çizelge 4.2. İlkokul bina programı (2023)

Mahal isimleri	8 derslikli ilkokul				12 derslikli ilkokul				16 derslikli ilkokul				20 derslikli ilkokul			
	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)
A. Giriş Bölümü																
B. Yönetim Bölümü																
Müdür odası	1	1	16	16	1	1	20	20	1	1	24	24	1	1	24	24
Müdür yardımcısı odası	1		12	12	1		16	16	1		16	16	2		16	32
Öğretmenler odası	1		32	32	1		48	48	1		48	48	1		56	56
Zümre öğretmenler odası	1		12	12	2		12	24	2		12	24	2		12	24
İdari büro	0		0	0	1		12	12	1		12	12	1		12	12
Arşiv	0		0	0	1		0	0	1		16	16	1		16	16
Okul aile birliği odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		12	12
Rehberlik servisi	1		16	16	1		20	20	1		20	20	2		20	40
İsg birimi																
- Doktor muayene odası	0		0	0	0		0	0	0		0	0	0		0	0
- İsg uzmanı odası	0		0	0	0		0	0	0		0	0	0		0	0
				100				152				172				216
C. Eğitim Bölümü																
Derslikler	8	30	48	384	12	30	48	576	16	30	48	768	20	30	48	960
Araç gereç odası	1		8	8	1		8	8	2		8	16	2		8	16
Fen dersliği	1	30	48	48	1	30	48	48	1	30	48	48	1	30	48	48
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Görsel sanatlar atölyesi	1	30	48	48	1	30	48	48	1	30	48	48	1	30	48	48
- Depo	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Müzik dersliği	0	0	0	0	1	30	48	48	1	30	48	48	1	30	48	48
- Depo	1		0	0	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Destek eğitim odası	1		24	24	1		24	24	1		24	24	1		24	24
Okul öncesi eğitim bölümü:																
- Faaliyet ve oyun odası	1	20	48	48	2	20	48	96	2	20	48	96	3	20	48	144
- Yemek salonu	1		48	48	1		48	48	1		48	48	1		72	72
- Ofis	1		16	16	1		16	16	1		16	16	1		16	16
				640				936				1.136				1.400
D. Sosyal Tesisler																
Kütüphane	1		60	60	1		60	60	1		60	60	1		60	60
Kantin-kafeterya	1		56	56	1		64	64	1		72	72	1		80	80
Yemekhane: (Öğrenci başına en az 1.30m² alınacaktır.)	1		64	64	1		72	72	1		80	80	1		88	88
Mutfak pişirme bölümü	1		28	28	1		32	32	1		36	36	1		40	40
- Soğuk depo	1		12	12	1		12	12	1		16	16	1		16	16
- Günlük/kuru gıda depo	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		12	12
- Çöp odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
- Bulaşıkhane	1		24	24	1		28	28	1		32	32	1		36	36
Çok amaçlı salon (Kişi başı alan:1.20 m²)	1	60	72	72	1	90	108	108	1	120	144	144	1	150	180	180
- Fuaye	1		20	20	1		28	28	1		36	36	1		48	48
- Bay-bayan giyinme odaları	0		0	0	0		0	0	1		12	12	1		16	16
- Depo	2		12	24	2		12	24	2		16	32	2		16	32
- Projeksiyon / ışık / ses odası	0		0	0	0		0	0	1		8	8	1		8	8
Beden eğitimi salonu	1		72	72	1		72	72	1		72	72	1		72	72
- Spor malzemeleri deposu	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
- Bay-bayan giyinme odaları	2		12	24	2		12	24	2		16	32	2		16	32
Mescit	2		24	48	2		28	56	2		32	64	2		36	72
				532				608				724				808
E. Teknik Servisler																
Teshin merkezi (doğalgazlı) 1.seçenek	1		28	28	1		36	36	1		40	40	1		48	48
Teshin merkezi (katı yakıt) 2. seçenek	1		72	72	1		80	80	1		96	96	1		100	100
Su deposu	0		20	0	1		24	24	1		36	36	1		40	40
Sistem odası	0		0	0	1		0	0	1		12	12	1		12	12
Ana dağıtım pano odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		16	16
Personel / teknisyen odası	1		12	12	1		12	12	1		16	16	1		16	16
Klima santrali	1		48	48	1		48	48	1		64	64	1		64	64
Genel arşiv-depo	1		12	12	1		12	12	1		16	16	1		20	20
Tahmini sığınak alanı	1		100	100	1		120	120	1		140	140	1		160	160
				256				308				392				428
Ara toplam (m²)				1.528				2.004				2.424				2.852
Sirkülasyon % 65 maks. (m²)				993				1.303				1.576				1.854
Toplam tahmini inşaat alanı (m²)				2.521				3.307				4.000				4.706

EK-4 (devam). Bina programları

Çizelge 4.2 (devam). İlkokul bina programı (2023)

Mahal isimleri	24 derslikli ilkokul				32 derslikli ilkokul											
	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)								
A. Giriş Bölümü																
B. Yönetim Bölümü																
Müdür odası	1	1	32	32	1	1	32	32								
Müdür yardımcısı odası	2		16	32	2		16	32								
Öğretmenler odası	1		64	64	1		72	72								
Zümre öğretmenler odası	3		12	36	3		12	36								
İdari büro	1		12	12	1		12	12								
Arşiv	1		16	16	1		20	20								
Okul aile birliği odası	1		12	12	1		12	12								
Rehberlik servisi	2		20	40	3		20	60								
İsg birimi																
- Doktor muayene odası	1		12	12	1		12	12								
- İsg uzmanı odası	1		8	8	1		8	8								
				264				296								
C. Eğitim Bölümü																
Derslikler	24	30	48	1.152	32	30	48	1.536								
Araç gereç odası	3		8	24	3		8	24								
Fen dersliği	1	30	48	48	2	30	48	96								
- Hazırlık odası	1		8	8	2		8	16								
Görsel sanatlar atölyesi	1	30	48	48	2	30	48	96								
- Depo	1		8	8	2		8	16								
Müzik dersliği	1	30	48	48	2	30	48	96								
- Depo	1		8	8	2		8	16								
Destek eğitim odası	1		24	24	2		24	48								
Okul öncesi eğitim bölümü:																
- Faaliyet ve oyun odası	3	20	48	144	4	20	48	192								
- Yemek salonu	1		72	72	1		96	96								
- Ofis	1		16	16	1		24	24								
				1.600				2.256								
D. Sosyal Tesisler																
Kütüphane	1		60	60	1		60	60								
Kantin-kafeterya	1		88	88	1		100	100								
Yemekhane: (Öğrenci başına en az 1.30m² alınacaktır.)	1		96	96	1		112	112								
Mutfak pişirme bölümü	1		48	48	1		56	56								
- Soğuk depo	1		20	20	1		20	20								
- Günlük/kuru gıda depo	1		12	12	1		12	12								
- Çöp odası	1		8	8	1		8	8								
- Bulaşıkhane	1		40	40	1		44	44								
Çok amaçlı salon (Kişi başı alan:1.20 m²)	1	180	216	216	1	240	288	288								
- Fuaye	1		56	56	1		64	64								
- Bay-bayan giyinme odaları	1		16	16	1		24	24								
- Depo	2		20	40	2		24	48								
- Projeksiyon / ışık / ses odası	1		8	8	1		8	8								
Beden eğitimi salonu	1		72	72	1		72	72								
- Spor malzemeleri deposu	1		8	8	1		16	16								
- Bay-bayan giyinme odaları	2		20	40	2		20	40								
Mescit	2		40	80	2		48	96								
				908				1.068								
E. Teknik Servisler																
Teshin merkezi (doğalgazlı) 1.seçenek	1		52	52	1		60	60								
Teshin merkezi (katı yakıt) 2. seçenek	1		112	112	1		128	128								
Su deposu	1		44	44	1		60	60								
Sistem odası	1		12	12	1		12	12								
Ana dağıtım pano odası	1		16	16	1		16	16								
Personel / teknisyen odası	1		20	20	1		20	20								
Klima santrali	1		64	64	1		64	64								
Genel arşiv-depo	1		24	24	1		32	32								
Tahmini sığınak alanı	1		180	180	1		240	240								
				472				572								
Ara toplam (m²)				3.244				4.192								
Sirkülasyon % 65 maks. (m²)				2.109				2.725								
Toplam tahmini inşaat alanı (m²)				5.353				6.917								

EK-4 (devam). Bina programları

Çizelge 4.3. Ortaokulu bina programı (2023)

Mahal isimleri	4 derslikli ortaokul				8 derslikli ortaokul				12 derslikli ortaokul				16 derslikli ortaokul			
	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)
A. Giriş Bölümü																
B. Yönetim Bölümü																
Müdür odası	1	1	20	20	1	1	20	20	1	1	24	24	1	1	24	24
Müdür yardımcısı odası	1	1	16	16	1	1	16	16	1	1	16	16	1	1	16	16
Öğretmenler odası	1		24	24	1		32	32	1		48	48	1		56	56
Zümre öğretmenler odası	0		0	0	1		12	12	2		12	24	2		12	24
İdari büro	0		0	0	1	2	12	12	1	2	12	12	1	2	12	12
Arşiv	0		0	0	0		0	0	0		0	0	1		16	16
Okul aile birliği odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		12	12
Rehberlik servisi	1		16	16	1		20	20	1		20	20	1		20	20
İsg birimi																
- Doktor muayene odası	0		0	0	0		0	0	0		0	0	0		0	0
- İsg uzmanı odası	0		0	0	0		0	0	0		0	0	0		0	0
				88				124				156				180
C. Eğitim Bölümü																
Derslikler	4	30	56	224	8	30	56	448	12	30	56	672	16	30	56	896
Araç gereç odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8	2		8	16
Fen dersliği	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Teknoloji tasarım atölyesi	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Müzik dersliği	0	0	0	0	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56
- Depo	0		0	0	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Görsel sanatlar atölyesi	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56
- Depo	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Bilgisayar dersliği	0		0	0	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56
Destek eğitim odası	1		28	28	1		28	28	1		28	28	1		28	28
				452				796				1.020				1.252
D. Sosyal Tesisler																
Kütüphane	1		48	48	1		64	64	1		64	64	1		64	64
Kantin-kafeterya	1		48	48	1		56	56	1		64	64	1		72	72
Yemekhane: (Öğrenci başına en az 1.30m² alınacaktır.)	0		0	0	1		64	64	1		72	72	1		80	80
Mutfak pişirme bölümü	0		0	0	1		28	28	1		32	32	1		36	36
- Soğuk depo	0		0	0	1		12	12	1		12	12	1		16	16
- Günlük / kuru gıda depo	0		0	0	1		12	12	1		12	12	1		12	12
- Çöp odası	0		0	0	1		8	8	1		8	8	1		8	8
- Bulaşıkhane	0		0	0	1		24	24	1		28	28	1		32	32
Çok amaçlı salon (Kişi başı alan:1.20 m²)	1	30	56	56	1	60	72	72	1	90	108	108	1	120	144	144
- Fuaye	1		12	12	1		20	20	1		28	28	1		36	36
- Bay-bayan giyinme odaları	2		12	24	2		12	24	2		12	24	2		16	32
- Depo	0		0	0	0		0	0	1		12	12	1		12	12
- Projeksiyon / ışık / ses odası	0		0	0	0		0	0	0		0	0	1		8	8
Beden eğitimi salonu	0		0	0	1		72	72	1		72	72	1		72	72
- Spor malzemeleri deposu	0		0	0	1		8	8	1		8	8	1		8	8
- Bay-bayan giyinme odaları	0		0	0	2		12	24	2		12	24	2		16	32
Mescit	2		16	32	2		24	48	2		28	56	2		32	64
				220				536				624				728
E. Teknik Servisler																
Teshin merkezi (doğalgazlı) 1.seçenek	1		24	24	1		32	32	1		36	36	1		44	44
Teshin merkezi (katı yakıt) 2. seçenek	1		56	56	1		72	72	1		80	80	1		100	100
Su deposu	1		20	20	1		24	24	1		24	24	1		36	36
Sistem odası	0		0	0	0		0	0	0		0	0	1		12	12
Ana dağıtım pano odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		12	12
Personel / teknisyen odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		16	16
Klima santrali	0		0	0	1		48	48	1		48	48	1		64	64
Genel arşiv-depo	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		16	16
Tahmini sığınak alanı	0		0	0	1		90	90	1		110	110	1		140	140
				112				270				298				396
Ara toplam (m²)				872				1.726				2.098				2.556
Sirkülasyon % 65 maks. (m²)				567				1.122				1.364				1.661
Toplam tahmini inşaat alanı (m²)				1.439				2.848				3.462				4.217

EK-4 (devam). Bina programları

Çizelge 4.3 (devam). Ortaokulu bina programı (2023)

Mahal isimleri	20 derslikli ortaokul				24 derslikli ortaokul				32 derslikli ortaokul							
	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)				
A. Giriş Bölümü																
B. Yönetim Bölümü																
Müdür odası	1	1	24	24	1	1	32	32	1	1	32	32				
Müdür yardımcısı odası	2	1	16	32	2	1	16	32	2	1	16	32				
Öğretmenler odası	1		56	56	1		64	64	1		72	72				
Zümre öğretmenler odası	2		12	24	3		12	36	3		16	48				
İdari büro	1	2	12	12	1	2	12	12	1	2	12	12				
Arşiv	1		16	16	1		16	16	1		20	20				
Okul aile birliği odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12				
Rehberlik servisi	2		20	40	2		20	40	3		20	60				
İsg birimi																
- Doktor muayene odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12				
- İsg uzmanı odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8				
				236				264				308				
C. Eğitim Bölümü																
Derslikler	20	30	56	1.120	24	30	56	1.344	32	30	56	1.792				
Araç gereç odası	2		8	16	3		8	24	3		8	24				
Fen dersliği	1	30	56	56	1	30	56	56	2	30	56	112				
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	2		8	16				
Teknoloji tasarım atölyesi	1	30	56	56	1	30	56	56	2	30	56	112				
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	2		8	16				
Müzik dersliği	1	30	56	56	1	30	56	56	2	30	56	112				
- Depo	1		8	8	1		8	8	2		8	16				
Görsel sanatlar atölyesi	1	30	56	56	1	30	56	56	2	30	56	112				
- Depo	1		8	8	1		8	8	2		8	16				
Bilgisayar dersliği	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56				
Destek eğitim odası	1		28	28	1		28	28	2		28	56				
				1.476				1.708				2.440				
D. Sosyal Tesisler																
Kütüphane	1		64	64	1		64	64	1		64	64				
Kantin-kafeterya	1		80	80	1		88	88	1		100	100				
Yemekhane: (Öğrenci başına en az 1.30m² alınacaktır.)	1		88	88	1		96	96	1		112	112				
Mutfak pişirme bölümü	1		40	40	1		48	48	1		56	56				
- Soğuk depo	1		16	16	1		20	20	1		20	20				
- Günlük / kuru gıda depo	1		12	12	1		12	12	1		12	12				
- Çöp odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8				
- Bulaşıkhane	1		36	36	1		40	40	1		44	44				
Çok amaçlı salon (Kişi başı alan:1.20 m²)	1	150	180	180	1	180	216	216	1	240	288	288				
- Fuaye	1		48	48	1		56	56	1		72	72				
- Bay-bayan giyinme odaları	2		16	32	2		20	40	2		24	48				
- Depo	1		16	16	1		16	16	1		24	24				
- Projeksiyon / ışık / ses odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8				
Beden eğitimi salonu	1		72	72	1		72	72	1		72	72				
- Spor malzemeleri deposu	1		8	8	1		8	8	1		16	16				
- Bay-bayan giyinme odaları	2		16	32	2		20	40	2		24	48				
Mescit	2		36	72	2		40	80	2		48	96				
				812				912				1.088				
E. Teknik Servisler																
Teshin merkezi (doğalgazlı) 1.seçenek	1		52	52	1		56	56	1		64	64				
Teshin merkezi (katı yakıt) 2. seçenek	1		112	112	1		120	120	1		128	128				
Su deposu	1		44	44	1		52	52	1		60	60				
Sistem odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12				
Ana dağıtım pano odası	1		16	16	1		16	16	1		16	16				
Personel / teknisyen odası	1		16	16	1		20	20	1		20	20				
Klima santrali	1		64	64	1		64	64	1		64	64				
Genel arşiv-depo	1		20	20	1		24	24	1		32	32				
Tahmini sığınak alanı	1		170	170	1		190	190	1		250	250				
				454				498				582				
Ara toplam (m²)				2.978				3.382				4.418				
Sirkülasyon % 65 maks. (m²)				1.936				2.198				2.872				
Toplam tahmini inşaat alanı (m²)				4.914				5.580				7.290				

EK-4 (devam). Bina programları

Çizelge 4.4. İmam hatip ortaokulu bina programı (2023)

Mahal isimleri	8 derslikli imam hatip ortaokulu				12 derslikli imam hatip ortaokulu				16 derslikli imam hatip ortaokulu				20 derslikli imam hatip ortaokulu			
	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)
A. Giriş Bölümü																
B. Yönetim Bölümü																
Müdür odası	1	1	20	20	1	1	24	24	1	1	24	24	1	1	24	24
Müdür yardımcısı odası	1	1	16	16	1	1	16	16	1	1	16	16	2	1	16	32
Öğretmenler odası	1		32	32	1		48	48	1		56	56	1		56	56
Zümre öğretmenler odası	1		12	12	2		12	24	2		12	24	2		12	24
İdari büro	1	2	12	12	1	2	12	12	1	2	12	12	1	2	12	12
Arşiv	0		0	0	0		0	0	1		16	16	1		16	16
Okul aile birliği odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		12	12
Rehberlik servisi	1		20	20	1		20	20	1		20	20	2		20	40
İsg birimi																
- Doktor muayene odası	0		0	0	0		0	0	0		0	0	1		12	12
- İsg uzmanı odası	0		0	0	0		0	0	0		0	0	1		8	8
				124				156				180				236
C. Eğitim Bölümü																
Derslikler	8	30	56	448	12	30	56	672	16	30	56	896	20	30	56	1.120
Araç gereç odası	1		8	8	1		8	8	2		8	16	2		8	16
Fen dersliği	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Teknoloji tasarım atölyesi	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Müzik dersliği	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56
- Depo	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Görsel sanatlar atölyesi	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56
- Depo	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Bilgisayar dersliği	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56	1	30	56	56
Destek eğitim odası	1		28	28	1		28	28	1		28	28	1		28	28
Uygulama mescidi	2	30	56	112	2	30	56	112	2	30	56	112	2	30	56	112
				908				1.132				1.364				1.588
D. Sosyal Tesisler																
Kütüphane	1		64	64	1		64	64	1		64	64	1		64	64
Kantin-kafeterya	1		56	56	1		64	64	1		72	72	1		80	80
Yemekhane: (Öğrenci başına en az 1.30m² alınacaktır.)	1		64	64	1		72	72	1		80	80	1		88	88
Mutfak pişirme bölümü	1		28	28	1		32	32	1		36	36	1		40	40
- Soğuk depo	1		12	12	1		12	12	1		16	16	1		16	16
- Günlük / kuru gıda depo	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		12	12
- Çöp odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
- Bulaşıkhane	1		24	24	1		28	28	1		32	32	1		36	36
Çok amaçlı salon (Kişi başı alan:1.20 m²)	1	60	72	72	1	90	108	108	1	120	144	144	1	150	180	180
- Fuaye	1		20	20	1		28	28	1		36	36	1		48	48
- Bay-bayan giyinme odaları	2		12	24	2		12	24	2		16	32	2		16	32
- Depo	0		0	0	1		12	12	1		12	12	1		16	16
- Projeksiyon / ışık / ses odası	0		0	0	0		0	0	1		8	8	1		8	8
Beden eğitimi salonu	1		72	72	1		72	72	1		72	72	1		72	72
- Spor malzemeleri deposu	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
- Bay-bayan giyinme odaları	2		12	24	2		12	24	2		16	32	2		16	32
				488				568				664				740
E. Teknik Servisler																
Teshin merkezi (doğalgazlı) 1.seçenek	1		32	32	1		36	36	1		44	44	1		52	52
Teshin merkezi (katı yakıt) 2. seçenek	1		72	72	1		80	80	1		100	100	1		112	112
Su deposu	1		24	24	1		24	24	1		36	36	1		44	44
Sistem odası	0		0	0	0		0	0	1		12	12	1		12	12
Ana dağıtım pano odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		16	16
Personel / teknisyen odası	1		12	12	1		12	12	1		16	16	1		16	16
Klima santrali	1		48	48	1		48	48	1		64	64	1		64	64
Genel arşiv-depo	1		12	12	1		12	12	1		16	16	1		20	20
Tahmini sığınak alanı	1		90	90	1		110	110	1		140	140	1		170	170
				270				298				396				454
Ara toplam (m²)				1.790				2.154				2.604				3.018
Sirkülasyon % 65 maks. (m²)				1.164				1.400				1.693				1.962
Toplam tahmini inşaat alanı (m²)				2.954				3.554				4.297				4.980

EK-4 (devam). Bina programları

Çizelge 4.4 (devam). İmam hatip ortaokulu bina programı (2023)

Mahal isimleri	24 derslikli imam hatip ortaokulu				32 derslikli imam hatip ortaokulu											
	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)								
A. Giriş Bölümü																
B. Yönetim Bölümü																
Müdür odası	1	1	32	32	1	1	32	32								
Müdür yardımcısı odası	2	1	16	32	2	1	16	32								
Öğretmenler odası	1		64	64	1		72	72								
Zümre öğretmenler odası	3		12	36	3		16	48								
İdari büro	1	2	12	12	1	2	12	12								
Arşiv	1		16	16	1		20	20								
Okul aile birliği odası	1		12	12	1		12	12								
Rehberlik servisi	2		20	40	3		20	60								
İsg birimi																
- Doktor muayene odası	1		12	12	1		12	12								
- İsg uzmanı odası	1		8	8	1		8	8								
				264				308								
C. Eğitim Bölümü																
Derslikler	24	30	56	1.344	32	30	56	1.792								
Araç gereç odası	3		8	24	3		8	24								
Fen dersliği	1	30	56	56	2	30	56	112								
- Hazırlık odası	1		8	8	2		8	16								
Teknoloji tasarım atölyesi	1	30	56	56	2	30	56	112								
- Hazırlık odası	1		8	8	2		8	16								
Müzik dersliği	1	30	56	56	2	30	56	112								
- Depo	1		8	8	2		8	16								
Görsel sanatlar atölyesi	1	30	56	56	2	30	56	112								
- Depo	1		8	8	2		8	16								
Bilgisayar dersliği	1	30	56	56	1	30	56	56								
Destek eğitim odası	1		28	28	2		28	56								
Uygulama mescidi	2	30	56	112	2	30	56	112								
				1.820				2.552								
D. Sosyal Tesisler																
Kütüphane	1		64	64	1		64	64								
Kantin-kafeterya	1		88	88	1		100	100								
Yemekhane: (Öğrenci başına en az 1.30m² alınacaktır.)	1		96	96	1		112	112								
Mutfak pişirme bölümü	1		48	48	1		56	56								
- Soğuk depo	1		20	20	1		20	20								
- Günlük / kuru gıda depo	1		12	12	1		12	12								
- Çöp odası	1		8	8	1		8	8								
- Bulaşıkhane	1		40	40	1		44	44								
Çok amaçlı salon (Kişi başı alan:1.20 m²)	1	180	216	216	1	240	288	288								
- Fuaye	1		56	56	1		72	72								
- Bay-bayan giyinme odaları	2		20	40	2		24	48								
- Depo	1		16	16	1		24	24								
- Projeksiyon / ışık / ses odası	1		8	8	1		8	8								
Beden eğitimi salonu	1		72	72	1		72	72								
- Spor malzemeleri deposu	1		8	8	1		16	16								
- Bay-bayan giyinme odaları	2		20	40	2		24	48								
				832				992								
E. Teknik Servisler																
Teshin merkezi (doğalgazlı) 1.seçenek	1		56	56	1		64	64								
Teshin merkezi (katı yakıt) 2. seçenek	1		120	120	1		128	128								
Su deposu	1		52	52	1		60	60								
Sistem odası	1		12	12	1		12	12								
Ana dağıtım pano odası	1		16	16	1		16	16								
Personel / teknisyen odası	1		20	20	1		20	20								
Klima santrali	1		64	64	1		64	64								
Genel arşiv-depo	1		24	24	1		32	32								
Tahmini sığınak alanı	1		190	190	1		250	250								
				498				582								
Ara toplam (m²)				3.414				4.434								
Sirkülasyon % 65 maks. (m²)				2.219				2.882								
Toplam tahmini inşaat alanı (m²)				5.633				7.316								

EK-4 (devam). Bina programları

Çizelge 4.5. Lise bina programı (2023)

Mahal isimleri	8 derslikli lise				12 derslikli lise				16 derslikli lise				20 derslikli lise			
	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)
A. Giriş Bölümü																
B. Yönetim Bölümü																
Müdür odası	1	1	20	20	1	1	24	24	1	1	24	24	1	1	24	24
Müdür baş yardımcısı odası	0		0	0	0		0	0	0		0	0	0		0	0
Müdür yardımcısı odası	1	1	16	16	1	1	16	16	2	1	16	32	2	1	16	32
Öğretmenler odası	1		24	24	1		32	32	1		56	56	1		64	64
Zümre öğretmenler odası	1		12	12	2		12	24	2		12	24	2		12	24
İdari büro	1	2	12	12	1	2	12	12	1	2	12	12	1	2	12	12
Arşiv	0		0	0	0		0	0	1		16	16	1		16	16
Okul aile birliği odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		12	12
Rehberlik servisi	1		20	20	1		20	20	1		20	20	2		20	40
İsg birimi																
- Doktor muayene odası	0		0	0	0		0	0	0		0	0	1		12	12
- İsg uzmanı odası	0		0	0	0		0	0	0		0	0	1		8	8
				116				140				196				244
C. Eğitim Bölümü																
Derslikler	8	34	64	512	12	34	64	768	16	34	64	1.024	20	34	64	1.280
Araç gereç odası	1		8	8	2		8	16	2		8	16	2		8	16
Kimya laboratuvarı	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Fizik laboratuvarı	1	34	64	64	1	34	56	56	1	34	56	56	1	34	56	56
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Biyoloji laboratuvarı	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Görsel sanatlar atölyesi	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64
- Depo	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Müzik dersliği	0		0	0	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64
- Depo	0		0	0	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Bilgisayar dersliği	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64
Destek eğitim odası	1		28	28	1		28	28	2		28	56	2		28	56
				900				1.228				1.512				1.768
D. Sosyal Tesisler																
Kütüphane	1		80	80	1		80	80	1		80	80	1		80	80
Kantin-kafeterya	1		56	56	1		64	64	1		72	72	1		80	80
Yemekhane: (Öğrenci başına en az 1.30m² alınacaktır.)	1		64	64	1		72	72	1		80	80	1		88	88
Mutfak pişirme bölümü	1		28	28	1		32	32	1		36	36	1		40	40
- Soğuk depo	1		12	12	1		12	12	1		16	16	1		16	16
- Günlük / kuru gıda depo	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		12	12
- Çöp odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
- Bulaşıkhane	1		24	24	1		28	28	1		32	32	1		36	36
Çok amaçlı salon (Kişi başı alan:1.20 m²)	1	70	84	84	1	100	120	120	1	140	168	168	1	170	204	204
- Fuaye	1		20	20	1		30	30	1		42	42	1		50	50
- Bay-bayan giyinme odaları	2		12	24	2		12	24	2		16	32	2		16	32
- Depo	0		0	0	0		0	0	1		12	12	1		12	12
- Projeksiyon / ışık / ses odası	0		0	0	0		0	0	1		8	8	1		8	8
Beden eğitimi salonu	1	34	82	82	1		82	82	1		82	82	1		82	82
- Spor malzemeleri deposu	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
- Bay-bayan giyinme odaları	2		12	24	2		12	24	2		16	32	2		16	32
Mescit	2		16	32	2		24	48	2		32	64	2		40	80
				558				644				784				868
E. Teknik Servisler																
Teshin merkezi (doğalgazlı) 1.seçenek	1		36	36	1		40	40	1		52	52	1		56	56
Teshin merkezi (katı yakıt) 2. seçenek	1		80	80	1		96	96	1		112	112	1		120	120
Su deposu	1		24	24	1		36	36	1		44	44	1		52	52
Sistem odası	0		0	0	0		0	0	1		12	12	1		12	12
Ana dağıtım pano odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		16	16
Personel / teknisyen odası	1		12	12	1		12	12	1		16	16	1		16	16
Klima santrali	1		48	48	1		48	48	1		64	64	1		64	64
Genel arşiv-depo	1		12	12	1		12	12	1		16	16	1		20	20
Tahmini sığınak alanı	1		106	106	1		130	130	1		170	170	1		200	200
				294				346				446				500
Ara toplam (m²)				1.868				2.358				2.938				3.380
Sirkülasyon % 65 maks. (m²)				1.214				1.533				1.910				2.197
Toplam tahmini inşaat alanı (m²)				3.082				3.891				4.848				5.577

EK-4 (devam). Bina programları

Çizelge 4.5 (devam). Lise bina programı (2023)

MAHAL İSİMLERİ	24 derslikli lise				32 derslikli lise				40 derslikli lise							
	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)				
A. Giriş Bölümü																
B. Yönetim Bölümü																
Müdür odası	1	1	32	32	1	1	32	32	1	1	32	32				
Müdür baş yardımcısı odası	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
Müdür yardımcısı odası	2	1	16	32	3	1	16	48	3	1	16	48				
Öğretmenler odası	1		72	72	1		80	80	1		88	88				
Zümre öğretmenler odası	3		12	36	3		16	48	3		16	48				
İdari büro	1	2	12	12	1	2	12	12	1	2	12	12				
Arşiv	1		20	20	1		20	20	1		20	20				
Okul aile birliği odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12				
Rehberlik servisi	2		20	40	3		20	60	3		20	60				
İsg birimi																
- Doktor muayene odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12				
- İsg uzmanı odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8				
				276				332				340				
C. Eğitim Bölümü																
Derslikler	24	34	64	1.536	32	34	64	2.048	40	34	64	2.560				
Araç gereç odası	3		8	24	3		8	24	4		8	32				
Kimya laboratuvarı	1	34	64	64	1	34	64	64	2	34	64	128				
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	2		8	16				
Fizik laboratuvarı	1	34	56	56	1	34	64	64	2	30	56	112				
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	2		8	16				
Biyoloji laboratuvarı	1	34	64	64	1	34	64	64	2	34	64	128				
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	2		8	16				
Görsel sanatlar atölyesi	1	34	64	64	1	34	64	64	2	34	64	128				
- Depo	1		8	8	1		8	8	2		8	16				
Müzik dersliği	1	34	64	64	1	34	64	64	2	34	64	128				
- Depo	1		8	8	1		8	8	2		8	16				
Bilgisayar dersliği	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64				
Destek eğitim odası	2		28	56	3		28	84	3		28	84				
				2.032				2.580				3.444				
D. Sosyal Tesisler																
Kütüphane	1		80	80	1		80	80	1		80	80				
Kantin-kafeterya	1		88	88	1		100	100	1		120	120				
Yemekhane: (Öğrenci başına en az 1.30m² alınacaktır.)	1		96	96	1		112	112	1		136	136				
Mutfak pişirme bölümü	1		48	48	1		56	56	1		64	64				
- Soğuk depo	1		20	20	1		20	20	1		24	24				
- Günlük / kuru gıda depo	1		12	12	1		12	12	1		12	12				
- Çöp odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8				
- Bulaşıkhane	1		40	40	1		44	44	1		48	48				
Çok amaçlı salon (Kişi başı alan:1.20 m²)	1	200	240	240	1	270	324	324	1	340	408	408				
- Fuaye	1		60	60	1		80	80	1		100	100				
- Bay-bayan giyinme odaları	2		20	40	2		24	48	2		32	64				
- Depo	1		16	16	1		24	24	1		32	32				
- Projeksiyon / ışık / ses odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8				
Beden eğitimi salonu	1		82	82	1		82	82	2		82	164				
- Spor malzemeleri deposu	1		8	8	1		16	16	1		24	24				
- Bay-bayan giyinme odaları	2		20	40	2		24	48	2		24	48				
Mescit	2		48	96	2		56	112	2		64	128				
				982				1.174				1.468				
E. Teknik Servisler																
Teshin merkezi (doğalgazlı) 1.seçenek	1		60	60	1		64	64	1		72	72				
Teshin merkezi (katı yakıt) 2. seçenek	1		128	128	1		140	140	1		160	160				
Su deposu	1		60	60	1		72	72	1		80	80				
Sistem odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12				
Ana dağıtım pano odası	1		16	16	1		16	16	1		16	16				
Personel / teknisyen odası	1		20	20	1		20	20	1		24	24				
Klima santrali	1		64	64	1		64	64	1		64	64				
Genel arşiv-depo	1		24	24	1		32	32	1		40	40				
Tahmini sığınak alanı	1		230	230	1		280	280	1		360	360				
				554				636				756				
Ara toplam (m²)				3.844				4.722				6.008				
Sirkülasyon % 65 maks. (m²)				2.499				3.069				3.905				
Toplam tahmini inşaat alanı (m²)				6.343				7.791				9.913				

EK-4 (devam). Bina programları

Çizelge 4.6. İmam hatip lisesi bina programı (2023)

Mahal isimleri	8 derslikli imam hatip lisesi				12 derslikli imam hatip lisesi				16 derslikli imam hatip lisesi				20 derslikli imam hatip lisesi			
	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)
A. Giriş Bölümü																
B. Yönetim Bölümü																
Müdür odası	1	1	20	20	1	1	24	24	1	1	24	24	1	1	24	24
Müdür baş yardımcısı odası	0		0	0	0		0	0	0		0	0	0		0	0
Müdür yardımcısı odası	1	1	16	16	1	1	16	16	2	1	16	32	2	1	16	32
Öğretmenler odası	1		24	24	1		32	32	1		56	56	1		64	64
Zümre öğretmenler odası	1		12	12	2		12	24	2		12	24	2		12	24
İdari büro	1	2	12	12	1	2	12	12	1	2	12	12	1	2	12	12
Arşiv	0		0	0	0		0	0	1		16	16	1		16	16
Okul aile birliği odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		12	12
Rehberlik servisi	1		20	20	1		20	20	1		20	20	2		20	40
İsg birimi																
- Doktor muayene odası	0		0	0	0		0	0	0		0	0	1		12	12
- İsg uzmanı odası	0		0	0	0		0	0	0		0	0	1		8	8
				116				140				196				244
C. Eğitim Bölümü																
Derslikler	8	34	64	512	12	34	64	768	16	34	64	1.024	20	34	64	1.280
Araç gereç odası	1		8	8	2		8	16	2		8	16	2		8	16
Kimya laboratuvarı	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Fizik laboratuvarı	1	34	64	64	1	34	56	56	1	34	56	56	1	34	56	56
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Biyoloji laboratuvarı	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Görsel sanatlar atölyesi	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64
- Depo	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Müzik dersliği	0		0	0	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64
- Depo	0		0	0	1		8	8	1		8	8	1		8	8
Bilgisayar dersliği	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64
Destek eğitim odası	1		28	28	1		28	28	1		28	28	2		28	56
Uygulama mescidi	2		64	128	2		64	128	2		64	128	2		64	128
				1.028				1.356				1.612				1.896
D. Sosyal Tesisler																
Kütüphane	1		56	56	1		64	64	1		80	80	1		80	80
Kantin-kafeterya	1		56	56	1		64	64	1		72	72	1		80	80
Yemekhane: (Öğrenci başına en az 1.30m² alınacaktır.)	1		64	64	1		72	72	1		80	80	1		88	88
Mutfak pişirme bölümü	1		28	28	1		32	32	1		36	36	1		40	40
- Soğuk depo	1		12	12	1		12	12	1		16	16	1		16	16
- Günlük / kuru gıda depo	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		12	12
- Çöp odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
- Bulaşıkhane	1		24	24	1		28	28	1		32	32	1		36	36
Çok amaçlı salon (Kişi başı alan:1.20 m²)	1	70	84	84	1	100	120	120	1	140	168	168	1	170	204	204
- Fuaye	1		20	20	1		30	30	1		42	42	1		50	50
- Bay-bayan giyinme odaları	2		12	24	2		12	24	2		16	32	2		16	32
- Depo	0		0	0	1		0	0	1		12	12	1		12	12
- Projeksiyon / ışık / ses odası	0		0	0	0		0	0	1		8	8	1		8	8
Beden eğitimi salonu	1	34	82	82	1		82	82	1		82	82	1		82	82
- Spor malzemeleri deposu	1		8	8	1		8	8	1		8	8	1		8	8
- Bay-bayan giyinme odaları	2		12	24	2		12	24	2		16	32	2		16	32
				502				580				720				788
E. Teknik Servisler																
Teshin merkezi (doğalgazlı) 1.seçenek	1		36	36	1		40	40	1		52	52	1		56	56
Teshin merkezi (katı yakıt) 2. seçenek	1		80	80	1		96	96	1		112	112	1		120	120
Su deposu	1		24	24	1		36	36	1		44	44	1		52	52
Sistem odası	0		0	0	0		0	0	1		12	12	1		12	12
Ana dağıtım pano odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12	1		16	16
Personel / teknisyen odası	1		12	12	1		12	12	1		16	16	1		16	16
Klima santrali	1		48	48	1		48	48	1		64	64	1		64	64
Genel arşiv-depo	1		12	12	1		12	12	1		16	16	1		20	20
Tahmini sığınak alanı	1		116	116	1		148	148	1		180	180	1		210	210
				304				364				456				510
Ara toplam (m²)				1.950				2.440				2.984				3.438
Sirkülasyon % 65 maks. (m²)				1.268				1.586				1.940				2.235
Toplam tahmini inşaat alanı (m²)				3.218				4.026				4.924				5.673

EK-4 (devam). Bina programları

Çizelge 4.6 (devam). İmam hatip lisesi bina programı (2023)

Mahal isimleri	24 derslikli imam hatip lisesi				32 derslikli imam hatip lisesi				40 derslikli imam hatip lisesi							
	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)	Oda sayısı	Kişi sayısı	Alan (m²)	Topl. (m²)				
A. Giriş Bölümü																
B. Yönetim Bölümü																
Müdür odası	1	1	32	32	1	1	32	32	1	1	32	32				
Müdür baş yardımcısı odası	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
Müdür yardımcısı odası	2	1	16	32	3	1	16	48	3	1	16	48				
Öğretmenler odası	1		72	72	1		80	80	1		88	88				
Zümre öğretmenler odası	3		12	36	3		16	48	3		16	48				
İdari büro	1	2	12	12	1	2	12	12	1	2	12	12				
Arşiv	1		20	20	1		20	20	1		20	20				
Okul aile birliği odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12				
Rehberlik servisi	2		20	40	3		20	60	3		20	60				
İsg birimi																
- Doktor muayene odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12				
- İsg uzmanı odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8				
				276				332				340				
C. Eğitim Bölümü																
Derslikler	24	34	64	1.536	32	34	64	2.048	40	34	64	2.560				
Araç gereç odası	3		8	24	3		8	24	4		8	32				
Kimya laboratuvarı	1	34	64	64	1	34	64	64	2	34	64	128				
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	2		8	16				
Fizik laboratuvarı	1	34	56	56	1	34	64	64	2	30	56	112				
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	2		8	16				
Biyoloji laboratuvarı	1	34	64	64	1	34	64	64	2	34	64	128				
- Hazırlık odası	1		8	8	1		8	8	2		8	16				
Görsel sanatlar atölyesi	1	34	64	64	1	34	64	64	2	34	64	128				
- Depo	1		8	8	1		8	8	2		8	16				
Müzik dersliği	1	34	64	64	1	34	64	64	2	34	64	128				
- Depo	1		8	8	1		8	8	2		8	16				
Bilgisayar dersliği	1	34	64	64	1	34	64	64	1	34	64	64				
Destek eğitim odası	2		28	56	3		28	84	3		28	84				
Uygulama mescidi	2		80	160	2		100	200	2		120	240				
				2.192				2.780				3.684				
D. Sosyal Tesisler																
Kütüphane	1		80	80	1		80	80	1		80	80				
Kantin-kafeterya	1		88	88	1		100	100	1		120	120				
Yemekhane: (Öğrenci başına en az 1.30m² alınacaktır.)	1		96	96	1		112	112	1		136	136				
Mutfak pişirme bölümü	1		48	48	1		56	56	1		64	64				
- Soğuk depo	1		20	20	1		20	20	1		24	24				
- Günlük / kuru gıda depo	1		12	12	1		12	12	1		12	12				
- Çöp odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8				
- Bulaşıkhane	1		40	40	1		44	44	1		48	48				
Çok amaçlı salon (Kişi başı alan:1.20 m²)	1	200	240	240	1	270	324	324	1	340	408	408				
- Fuaye	1		60	60	1		80	80	1		100	100				
- Bay-bayan giyinme odaları	2		20	40	2		24	48	2		32	64				
- Depo	1		16	16	1		24	24	1		32	32				
- Projeksiyon / ışık / ses odası	1		8	8	1		8	8	1		8	8				
Beden eğitimi salonu	1		82	82	1		82	82	2		82	164				
- Spor malzemeleri deposu	1		8	8	1		16	16	1		24	24				
- Bay-bayan giyinme odaları	2		20	40	2		24	48	2		24	48				
				886				1.062				1.340				
E. Teknik Servisler																
Teshin merkezi (doğalgazlı) 1.seçenek	1		60	60	1		64	64	1		72	72				
Teshin merkezi (katı yakıt) 2. seçenek	1		128	128	1		140	140	1		160	160				
Su deposu	1		60	60	1		72	72	1		80	80				
Sistem odası	1		12	12	1		12	12	1		12	12				
Ana dağıtım pano odası	1		16	16	1		16	16	1		16	16				
Personel / teknisyen odası	1		20	20	1		20	20	1		24	24				
Klima santrali	1		64	64	1		64	64	1		64	64				
Genel arşiv-depo	1		24	24	1		32	32	1		40	40				
Tahmini sığınak alanı	1		240	240	1		300	300	1		380	380				
				564				656				776				
Ara toplam (m²)				3.918				4.830				6.140				
Sirkülasyon % 65 maks. (m²)				2.547				3.140				3.991				
Toplam tahmini inşaat alanı (m²)				6.465				7.970				10.131				

EK-5. Hesap cetvelleri

Çizelge 5.1. Örnek-01: 1933 plan.013 TİP BI a-3 kerpiçten 3 sınıflı köy mektebi

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Teknik alanlar	0,00	Teknik alanlar	210,72	Teknik alanlar	0,00	Teknik alanlar	0,00	Teknik alanlar	0,00
Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler	
İdari alanlar		İdari alanlar	19,50	İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar	
Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar	
Eğitim alanlar		Eğitim alanlar	47,50	Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar	
Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar	48,72	Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar	
TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	210,72	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00
TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	278,28	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00

Bodrum Kat	Zemin Kat	Birinci Kat	İkinci Kat	Üçüncü Kat
Teknik alanlar	Teknik alanlar	Teknik alanlar	Teknik alanlar	Teknik alanlar
Islak hacimler	Islak hacimler	Islak hacimler	Islak hacimler	Islak hacimler
İdari alanlar	İdari alanlar Muallim odası 19,50	İdari alanlar	İdari alanlar	İdari alanlar
Ortak alanlar	Ortak alanlar	Ortak alanlar	Ortak alanlar	Ortak alanlar
Eğitim alanlar	Eğitim alanlar Sınıf 01 47,50 Sınıf 02 47,50 Sınıf 03 47,50	Eğitim alanlar	Eğitim alanlar	Eğitim alanlar
Sirkülasyon alanlar	Sirkülasyon alanlar Koridor-gardrop 48,72	Sirkülasyon alanlar	Sirkülasyon alanlar	Sirkülasyon alanlar
TOPLAM (m² net) 0,00	TOPLAM (m² net) 210,72	TOPLAM (m² net) 0,00	TOPLAM (m² net) 0,00	TOPLAM (m² net) 0,00
TOPLAM (m² brüt) 0,00	TOPLAM (m² brüt) 278,28	TOPLAM (m² brüt) 0,00	TOPLAM (m² brüt) 0,00	TOPLAM (m² brüt) 0,00

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.2. Örnek-02: 1941 1 sınıflı köy okulu (soğuk iklim bölgesi tipi)

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar	
		Depo	14,40						
İslak hacimler		İslak hacimler		İslak hacimler		İslak hacimler		İslak hacimler	
İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar	
Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar	
Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar	
		Sınıf 01	85,09						
		İşlik	38,70						
Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar	
		Koridor-gardrop	31,50						
TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	169,69	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00
TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	278,28	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.3. Örnek-03: 1962 300 öğrencilik yatılı bölge okulu derslik bloğu

Bodrum Kat			Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
İdari alanlar			İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar	
			Büro 01	19,09						
			Büro 02	11,39						
			Büro 03	19,09						
Ortak alanlar			Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar	
			Müze	48,99						
			Yemek salonu 01	82,04						
			Yemek salonu 02	68,32						
			Yemek salonu 03	25,56						
			Spor salonu	326,39						
Eğitim alanlar			Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar	
			Derslik 01	47,95						
			Derslik 02	45,21						
			Derslik 03	45,21						
			Derslik 04	47,95						
			Derslik 05	46,56						
			İşlik 01	55,63						
			İşlik 02	52,85						
			İşlik 03	55,48						
Sirkülasyon alanlar			Giriş holü ve koridor	148,83	Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar	
			Hol (yemekhane)	31,82						
			Hol (işlik)	26,06						
			Hol ve koridor (spor salonu)	70,05						
			Hol (spor salonu)	8,72						

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.3 (devam). Örnek-03: 1962 300 öğrencilik yatılı bölge okulu derslik bloğu

| | | |

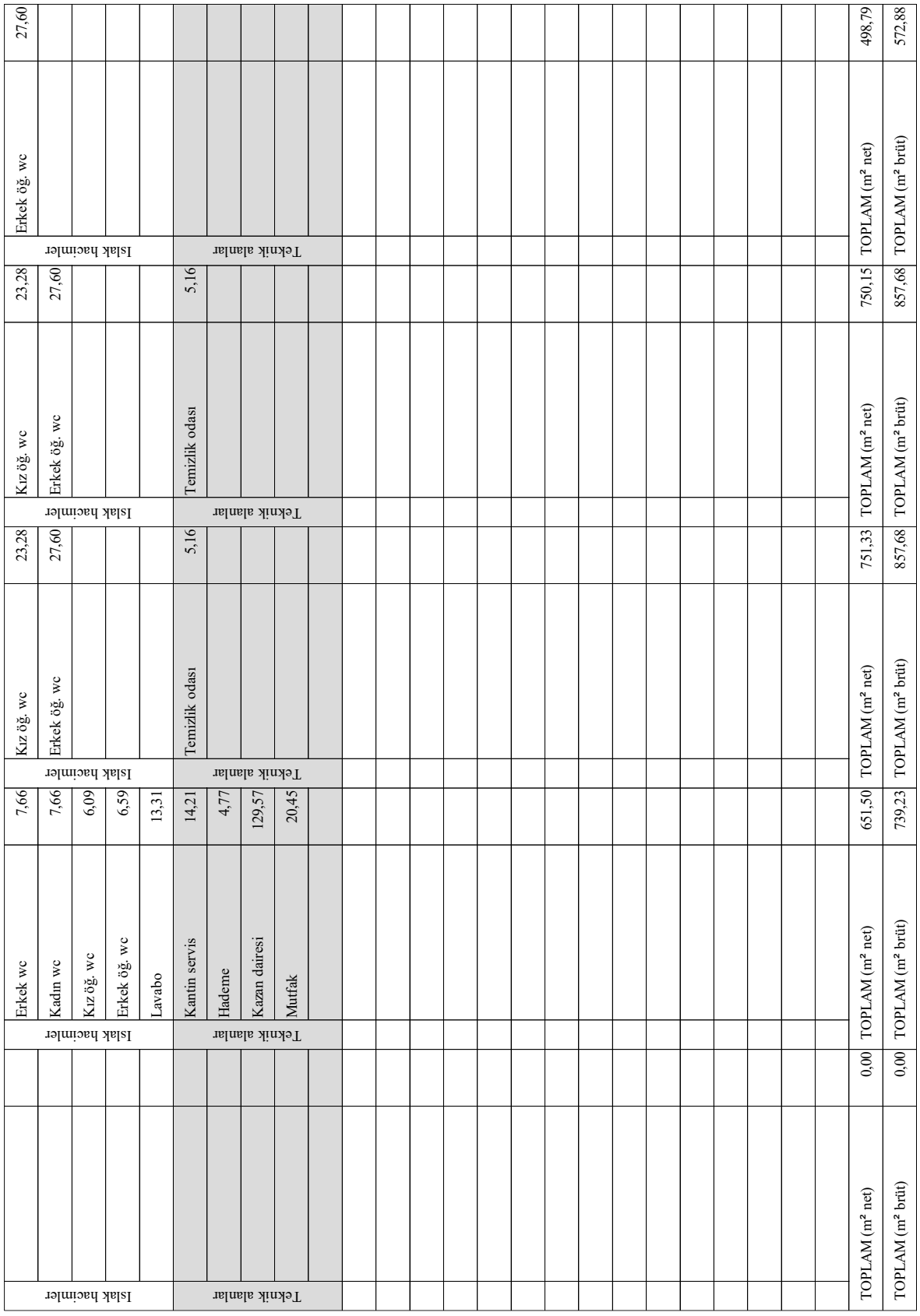
EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.4. Örnek-04: 1963 Pr. No. 6375 21 derslikli ortaokul

Bodrum Kat			Zemin Kat			Birinci Kat			İkinci Kat			Üçüncü Kat		
Sirkülasyon alanları			Giriş holü	13,25		Kat holü ve ana merdiven	202,88		Kat holü ve ana merdiven	202,88		Kat holü ve ana merdiven	159,88	
			Kat holü ve ana merdiven	146,42										
			Merdiven	26,94										
Eğitim alanları						Derslik 01	41,71		Derslik 08	41,71		Derslik 15	41,71	
						Derslik 02	41,71		Derslik 09	41,71		Derslik 16	41,71	
						Derslik 03	41,71		Derslik 10	41,71		Derslik 17	41,71	
						Derslik 04	41,71		Derslik 11	41,71		Derslik 18	41,71	
						Derslik 05	44,98		Derslik 12	44,98		Derslik 19	41,71	
						Derslik 06	44,98		Derslik 13	44,98		Derslik 20	41,04	
						Derslik 07	44,98		Derslik 14	44,98		Derslik 21	41,71	
						Diğer derslik 01 (yab. dil)	44,98		Diğer derslik 02 (resim)	44,98				
						Laboratuvar	63,42		Diğer derslik 03 (müzik)	41,71				
						- Hazırlık odası	8,81		Diğer derslik 04	41,04				
						Laboratuvar	63,42		Diğer derslik 05	41,71				
						- Hazırlık odası	10,00							
Ortak alanlar			Yemekhane	151,59										
İdari alanlar			Müdür muavini	16,46					Yedek	20,01		Yedek	20,01	
			İdare	33,37										
			Öğretmenler odası	33,37										
			Müdür odası	19,79										

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.4 (devam). Örnek-04: 1963 Pr. No. 6375 21 derslikli ortaokul

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.5. Örnek-05: 1965 500 öğ. yatılı bölge okulu Pr. No. 6785 derslik bloğu

Bodrum Kat			Zemin Kat			Birinci Kat			İkinci Kat			Üçüncü Kat		
				168,59			77,54							
			Kat holü ve ana merdiven	7,70		Kat holü ve ana merdiven	47,80							
			Hol (yemekhane)	16,08		Merdiven ve hol (yemekhane	16,08							
			Merdiven ve hol (yemekhan			Hol (yemekhane)	29,39							
Sirkülasyon alanları			Sirkülasyon alanları			Sirkülasyon alanları			Sirkülasyon alanları			Sirkülasyon alanları		
				47,78			47,78							
			Derslik 01	47,78		Derslik 03	47,78							
			Derslik 02	47,78		Derslik 04	47,78							
			İşlik 01	47,78		Derslik 05	47,78							
			İşlik 02	47,78		Derslik 06	47,78							
			Ev idaresi işliği	48,12		Derslik 07	47,78							
						Derslik 08	47,78							
						Derslik 09	47,78							
						Derslik 10	47,78							
Eğitim alanları			Eğitim alanları			Eğitim alanları			Eğitim alanları			Eğitim alanları		
				97,64										
			Toplantı salonu	415,57										
			Yemekhane (çok amaçlı salo											
Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar		
				15,09			13,18							
			İdare 01	15,09		Oda	48,12							
			İdare 02	15,09		Öğretmen odası								
			İdare 03	15,09										
			İdare 04	15,09										
İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar		

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.5 (devam). Örnek-05: 1965 500 öğr. yatılı bölge okulu Pr. No. 6785 derslik bloğu

| | | |

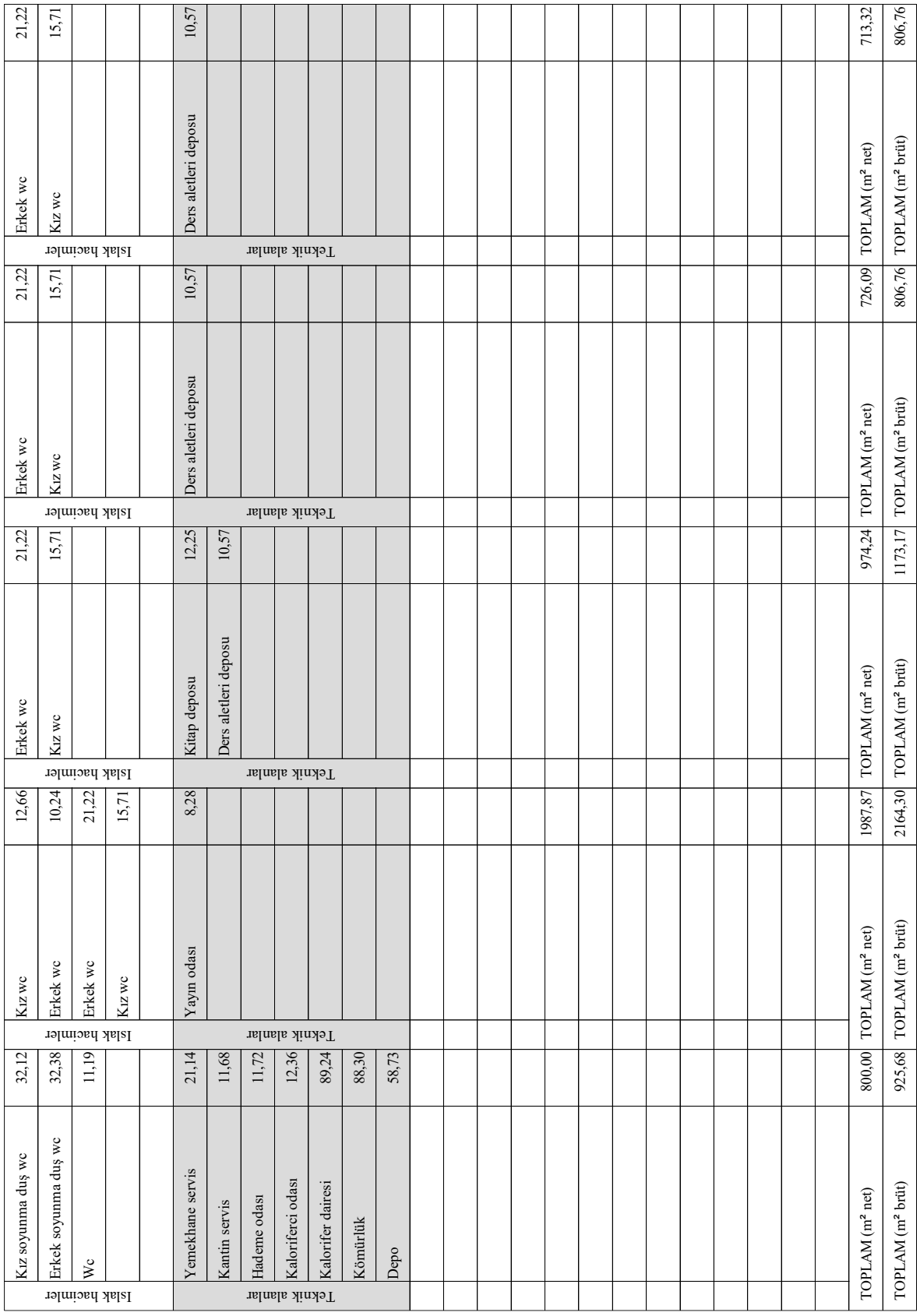
EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.6. Örnek-06: 1970 Pr. No. 8841 24 derslikli lise

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Kat holü ve ana merdiven	305,15	Kat holü ve ana merdiven	315,09	Kat holü ve ana merdiven	249,39	Kat holü ve ana merdiven	199,97	Kat holü ve ana merdiven	199,97
Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları	
Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları	
		Biyoloji laboratuvarı	72,30	Derslik 01	47,54	Derslik 09	47,54	Derslik 17	47,54
		- Hazırlık odası	22,78	Derslik 02	47,54	Derslik 10	47,54	Derslik 18	47,54
		Kimya laboratuvarı	72,30	Derslik 03	47,54	Derslik 11	47,54	Derslik 19	47,54
		- Hazırlık odası	22,78	Derslik 04	47,54	Derslik 12	47,54	Derslik 20	47,54
		Fizik laboratuvarı	72,30	Derslik 05	47,54	Derslik 13	47,54	Derslik 21	47,54
		- Hazırlık odası	10,21	Derslik 06	47,54	Derslik 14	47,54	Derslik 22	47,54
		Sosyal bilgiler laboratuvarı	72,30	Derslik 07	47,54	Derslik 15	47,54	Derslik 23	47,54
		Yabancı dil dersliği	47,54	Derslik 08	47,54	Derslik 16	47,54	Derslik 24	47,54
		Müzik odası	54,97	Seçmeli ders 01	22,27	Resim atölyesi	72,30	Yabancı dil laboratuvarı	72,30
				Seçmeli ders 02	37,01				
				Seçmeli ders 03	37,54				
Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar	
Yemekhane	112,97	Spor - çok amaçlı salon	993,78	Kitaplık	51,32	Oturma alanı	12,77		
		Bekleme alanı	12,77	Oturma alanı	12,77				
				Balkon	38,34				
İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar	
Öğretmen odası	13,02	Müdür	27,27	Muavin odası	13,23	Muavin odası	13,23	Muavin odası	13,23
		Müdür yardımcısı	50,32	Öğretmenler odası	72,30				
		Müdür yardımcısı	37,01						
		İdare	18,55						
		Doktor	17,49						

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.6 (devam). Örnek-06: 1970 Pr. No. 8841 24 derslikli lise

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.7. Örnek-07: 1986 5 dershaneli ilkokul (E.K. Bankası – Kalaba)

Bodrum Kat			Zemin Kat			Birinci Kat			İkinci Kat			Üçüncü Kat		
Kat holü ve merdiven	44,48	Sirkülasyon alanları	Kat holü ve merdiven	141,77	Sirkülasyon alanları	Kat holü ve merdiven	131,92	Sirkülasyon alanları			Sirkülasyon alanları			Sirkülasyon alanları
			İdare koridoru	8,40										
		Eğitim alanları	Derslik 01	53,10	Eğitim alanları	Derslik 03	53,10	Eğitim alanları			Eğitim alanları			Eğitim alanları
			- Araç gereç odası	8,70		- Araç gereç odası	8,70							
			Derslik 02	53,10		Derslik 04	53,10							
			- Araç gereç odası	8,16		- Araç gereç odası	8,16							
			İşlik 01	53,10		Derslik 05	53,10							
			- Depo	17,55		- Araç gereç odası	8,70							
						İşlik 02	53,10							
						- Depo	17,55							
		Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar
		İdari alanlar	İdare	12,75	İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar
			Müdür	12,32										
			Öğretmenler odası	26,55										

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.7 (devam). Örnek-07: 1986 5 dershaneli ilkokul (E.K. Bankası – Kalaba)

| | | |

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.8. Örnek-08: 1986 5 dershaneli ilkokul (Sabancı – Bingöl)

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar	
Kömürlük	17,08								
Kazan dairesi	16,54								
Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler	
		Wc	20,45						
		Wc	17,98						
		Wc öğretmen	5,68						
		Wc öğretmen	5,68						
İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar	
		Müdür yardımcısı	14,52						
		Müdür	15,44						
		Öğretmenler odası	15,44						
Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar	
Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar	
		Derslik 01	31,93						
		Derslik 02	31,93						
		Derslik 03	31,93						
		Derslik 04	31,93						
		Derslik 05	31,93						
Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar	
		Kat holü ve merdiven	95,49						
TOPLAM (m² net)	33,62	TOPLAM (m² net)	350,33	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00
TOPLAM (m² brüt)	49,72	TOPLAM (m² brüt)	404,59	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00

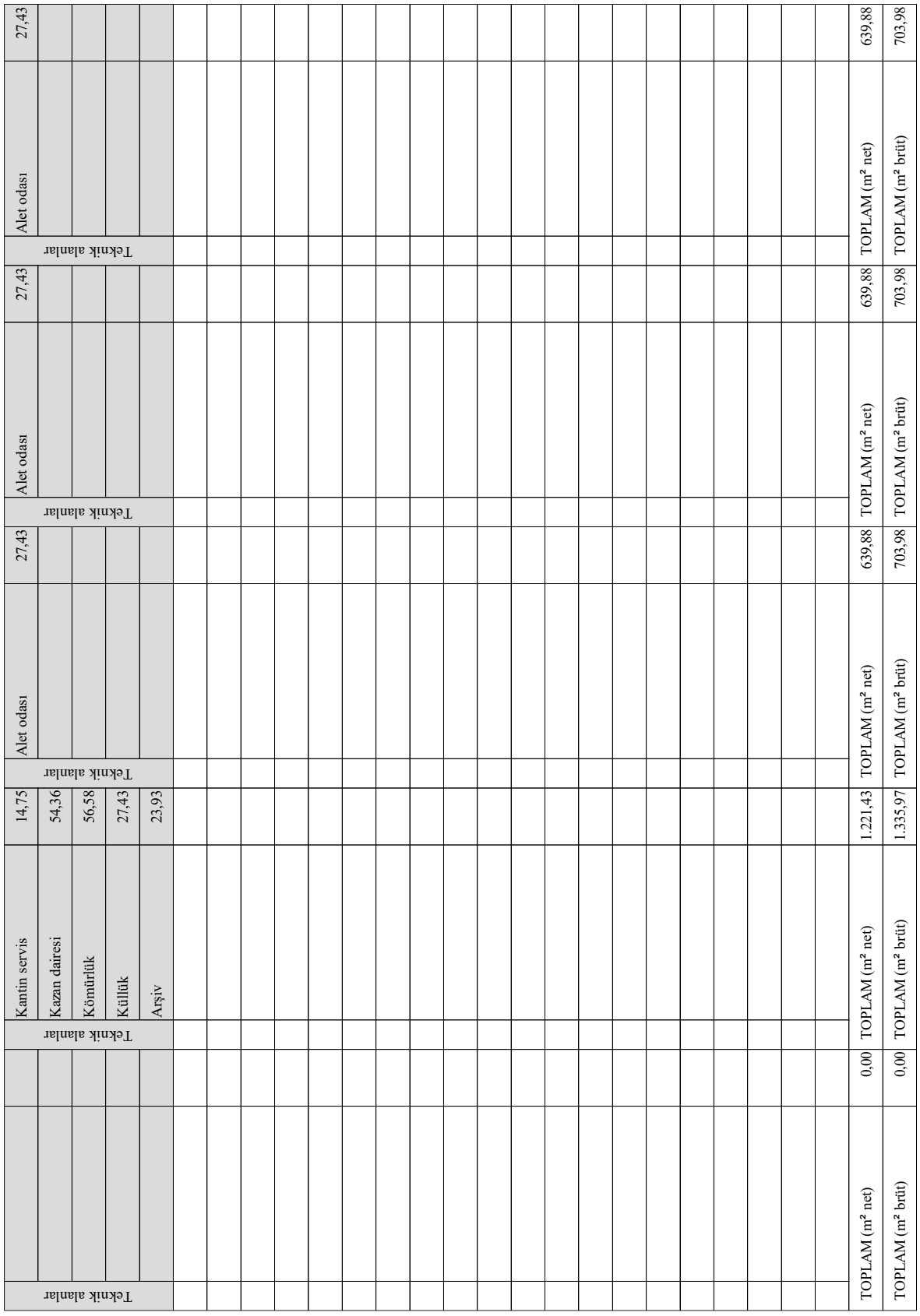
EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.9. Örnek-09: 1986 Pr. No. 10402 12 dershaneli ilköğretim okulu

Bodrum Kat			Zemin Kat			Birinci Kat			İkinci Kat			Üçüncü Kat		
Sirkülasyon alanlar			Sirkülasyon alanlar		163,92	Sirkülasyon alanlar		138,84	Sirkülasyon alanlar		138,84	Sirkülasyon alanlar		138,84
	Yangın merdiveni			Yangın merdiveni	32,93		Yangın merdiveni	32,93		Yangın merdiveni	32,93		Yangın merdiveni	32,93
Eğitim alanlar			Eğitim alanlar			Eğitim alanlar			Eğitim alanlar			Eğitim alanlar		
			Ev ekonomisi işliği		100,09	Derslik 01		57,13	Derslik 05		57,13	Derslik 09		57,13
			- Dikiş odası		71,94	Derslik 02		55,14	Derslik 06		55,14	Derslik 10		55,14
			Teknik eğitim işliği		113,90	Derslik 03		57,13	Derslik 07		57,13	Derslik 11		57,13
						Derslik 04		59,29	Derslik 08		59,29	Derslik 12		59,29
						Laboratuvar		82,24	Laboratuvar		82,24	Laboratuvar		82,24
						- Hazırlık odası		27,43	- Hazırlık odası		27,43	- Hazırlık odası		27,43
Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar		
			Çok amaçlı salon		255,01									
			- Fuaye		42,47									
			Sergi holü		58,16									
			Kitaplık		46,03									
İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar		
			Öğretmen odası		54,96	Kat muavini		26,65	Kat muavini		26,65	Kat muavini		26,65
			Müdür yardımcısı		27,43	Rehber		25,99	Rehber		25,99	Rehber		25,99
			Müdür		27,43									
			İdari büro		27,43									
Islak hacimler			Islak hacimler			Islak hacimler			Islak hacimler			Islak hacimler		
			Öğretmen wc		22,68	Wc		24,12	Wc		24,12	Wc		24,12
						Wc		25,56	Wc		25,56	Wc		25,56

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.9 (devam). Örnek-09: 1986 Pr. No. 10402 12 dershaneli ilköğretim okulu

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.10. Örnek-10: 1986 Pr. No. 10515 3 derslikli anaokulu (bağımsız)

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları	
		Kat holü ve merdiven	333,14						
		Hol	15,52						
		Hol	10,06						
		Hol	10,06						
		Hol	10,06						
Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları	
		Oyun salonu 01	76,91						
		Oyun salonu 02	76,91						
		Oyun salonu 03	76,91						
Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar	
		Uyku salonu 01	65,65						
		Uyku salonu 02	65,65						
		Uyku salonu 03	65,65						
		Yemek salonu	124,47						
İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar	
		Öğretmen	48,39						
		Muhasebe	22,49						
		Yönetici	22,49						
		Revir	29,75						
		Gözlem odası	14,82						
		Gözlem odası	14,82						
		Gözlem odası	14,82						
Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler	
		Wc	12,87						
		Wc	12,87						
		Wc	12,87						
		Wc öğretmen	3,88						
		Wc öğretmen	3,15						
		Wc öğretmen	3,53						

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.10 (devam). Örnek-10: 1986 Pr. No. 10515 3 derslikli anaokulu (bağımsız)

| | | |

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.11. Örnek-11: 1998 ODTÜ.240.İÖ 240 öğrencilik ilköğretim okulu

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Sirkülasyon alanlar	Merdiven 18,27	Sirkülasyon alanlar	Kat holü ve merdiven 354,74	Sirkülasyon alanlar	Kat holü ve merdiven 252,51	Sirkülasyon alanlar	Kat holü ve merdiven 171,13	Sirkülasyon alanlar	
	Hol 14,32		Yangın merdiveni 19,69		Yangın merdiveni 19,69		Yangın merdiveni 19,69		
	Hol 74,21		Kat holü ve merdiven (ÇAŞ) 141,49		Kat holü ve merdiven (ÇAŞ) 108,01		Hol 6,56		
	Hol 24,68								
	Sığınak holü 5,88								
	Sığınak holü 5,88								
	Yangın merdiveni 19,63								
	Hol 34,51								
	Asansör 6,84								
	Hol 22,68								
	Sığınak wc holü 3,26								
Eğitim alanlar		Eğitim alanlar	Derslik 01 44,08	Eğitim alanlar	Derslik 04 43,78	Eğitim alanlar	Derslik 07 43,78	Eğitim alanlar	
			Derslik 02 43,78		Derslik 05 43,78		Derslik 08 43,78		
			Derslik 03 43,78		Derslik 06 38,64		Fen laboratuvarı 59,38		
					Yabancı dil 44,08		- Depo 6,75		
					Bilgisayar işliği 52,22		Sanat ve teknoloji 52,27		
							- Depo 14,25		
							Müzik odası 52,28		
							- Depo 12,65		
Ortak alanlar		Ortak alanlar	Kantin 01 68,54	Ortak alanlar	Kütüphane 42,48	Ortak alanlar		Ortak alanlar	
			Kantin 02 45,74		- Balkon (ÇAS) 71,31				
			Çok amaçlı salon (ÇAS) 312,74		- Soyunma odası (ÇAS) 20,99				
					- Soyunma odası (ÇAS) 20,99				

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.11 (devam). Örnek-11: 1998 ODTÜ.240.İÖ 240 öğrencilik ilköğretim okulu

| | | |

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.12. Örnek-11: 1998 ODTÜ.240.İÖ 240 öğr. ilköğretim okulu anaokulu kısmı

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar	
Depo	91,12	Ofis / mutfak	13,36						
TOPLAM (m² net)	91,12	TOPLAM (m² net)	89,84	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00
TOPLAM (m² brüt)	103,19	TOPLAM (m² brüt)	104,86	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00
Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler	
		Wc	12,83						
İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar	
Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar	
Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar	
		Oyun salonu	39,43						
Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar	
		Kat holü	24,22						

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.13. Örnek-12: 1998 GÜ.480.İÖ.3.3 480 öğrencilik ilköğretim okulu

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları			
Merdiven ve hol	28,46	Kat holü ve merdiven	417,92	Kat holü ve merdiven	413,98	Kat holü ve merdiven	411,35		
Merdiven ve hol	28,03	Koridor	13,01	Hol	6,06	Merdiven	10,63		
Merdiven ve hol	29,91	Koridor	6,90	Merdiven	10,63	Merdiven	10,63		
Asansör	3,99	Merdiven	10,63	Merdiven	10,63	Merdiven	10,63		
Hol	26,37	Merdiven	10,63	Merdiven	10,63				
Koridor	59,22	Merdiven	10,63						
Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları			
		Derslik 01	44,49	Derslik 07	45,30	Derslik 08	44,49		
		Derslik 02	44,01	Resim atölyesi	64,88	Derslik 09	44,01		
		Derslik 03	44,70	- Fırın	4,66	Derslik 10	44,70		
		Derslik 04	44,49	- Kurutma	5,00	Derslik 11	44,49		
		Derslik 05	44,01	- Depo	13,40	Derslik 12	44,48		
		Derslik 06	44,70	Bilgisayar	44,70	Derslik 13	44,48		
				Eğitsel kol	22,28	Derslik 14	44,49		
				Eğitsel kol	22,46	Derslik 15	44,01		
				Müzik odası	64,64	Derslik 16	44,70		
				- Depo	9,36	Fen laboratuvarı	59,06		
				İşlik	52,22	- Hazırlık odası (ortak)	14,60		
				- Depo	7,18	Fen laboratuvarı	60,83		
Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar			
Sportif faaliyetler	149,23	Kantin	45,67	Kütüphane	81,21	Kantin	85,65		
Sportif faaliyetler	189,21	Çok amaçlı salon	192,61	- Kitap deposu	34,57				
		- Fuaye	196,35						

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.13 (devam). Örnek-12: 1998 GÜ.480.İÖ.3.3 480 öğrencilik ilköğretim okulu

| | | |

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.14. Örnek-12: 1998 GÜ.480.İÖ.3.3 480 öğr. ilköğretim okulu anaokulu kısmı

Bodrum Kat			Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Teknik alanlar										
	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	156,67	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00
	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	176,57	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00
Islak hacimler										
			Wc	11,67						
			Wc	10,12						
İdari alanlar										
Ortak alanlar										
Eğitim alanlar										
			Oyun salonu 01	45,05						
			Oyun salonu 02	60,19						
Sirkülasyon alanlar										
			Rüzgarlık	2,19						
			Wc holü	5,06						
			Kat holü	15,67						
			Giriş holü	6,72						

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.15. Örnek-13: 1998 İTÜ.960.İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Merdiven ve hol	8,64	Kat holü ve merdiven	1.052,04	Kat holü ve merdiven	841,42				
Merdiven ve hol	8,64	Rüzgarlık (YH)	16,12	Merdiven ve hol (YH)	19,01				
Koridor	6,16	Merdiven ve hol (YH)	35,09	Merdiven ve hol (YH)	36,96				
		Asansör (YH)	2,73						
		Merdiven ve hol (YH)	36,96						
Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları	
Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları	
		Derslik 01	44,95	Derslik 13	44,95				
		Derslik 02	45,52	Derslik 14	45,52				
		Derslik 03	44,95	Derslik 15	44,95				
		Derslik 04	51,40	Derslik 16	51,40				
		Derslik 05	44,95	Derslik 17	44,95				
		Derslik 06	45,52	Derslik 18	45,52				
		Derslik 07	44,95	Derslik 19	44,95				
		Derslik 08	51,40	Derslik 20	51,40				
		Derslik 09	44,95	Derslik 21	44,95				
		Derslik 10	45,52	Derslik 22	45,52				
		Derslik 11	44,95	Derslik 23	44,95				
		Derslik 12	51,40	Derslik 24	51,40				
		Eğitsel kol	16,52	Derslik 25	44,95				
		Eğitsel kol	16,52	Derslik 26	45,52				
		Eğitsel kol	16,81	Derslik 27	44,95				
		Eğitsel kol	16,81	Derslik 28	51,40				
				Eğitsel kol	16,52				
				Eğitsel kol	16,52				
				Müzik dersliği	28,20				
				- Depo	16,80				
				Resim seramik atölyesi	85,88				

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.15 (devam). Örnek-13: 1998 İTÜ.960.İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu

| İdari alanlar | | |

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.15 (devam). Örnek-13: 1998 İTÜ.960.İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu

| | | |

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.16. Örnek-13: 1998 İTÜ.960.İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu anaokulu kısmı

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar	
		Depo	16,52						
		Mutfak	16,52						
Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler	
		Wc	5,22						
		Wc	5,22						
İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar	
Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar	
Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları	
		Oyun salonu 01	50,92						
		Oyun salonu 02	53,08						
		Oyun salonu 03	50,92						
Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları	
		Koridor	40,86						
		Hol	7,82						
		Hol	7,82						
TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	254,90	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00
TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	276,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.17. Örnek-14: 1998 MSÜ.960.İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu

Bodrum Kat			Zemin Kat			Birinci Kat			İkinci Kat			Üçüncü Kat		
Kat holü ve merdiven	242,01		Kat holü ve merdiven	477,87		Kat holü ve merdiven	517,92		Kat holü ve merdiven	530,22		Kat holü ve merdiven	514,96	
Yangın merdiveni	11,73		Yangın merdiveni	11,73		Yangın merdiveni	11,73		Yangın merdiveni	11,73		Yangın merdiveni	11,73	
Asansör	4,37		Koridor	4,77										
Sirkülasyon alanları			Sirkülasyon alanları			Sirkülasyon alanları			Sirkülasyon alanları			Sirkülasyon alanları		
Eğitim alanları			Eğitim alanları			Eğitim alanları			Eğitim alanları			Eğitim alanları		
			Derslik 01	43,27		Derslik 09	43,27		Bilgisayar laboratuvarı	43,27		Derslik 19	43,27	
			Derslik 02	42,98		Derslik 10	42,98		Fen laboratuvarı	65,11		Derslik 20	42,98	
			Derslik 03	42,98		Derslik 11	42,98		- Hazırlık odası (ortak)	19,56		Derslik 21	42,98	
			Derslik 04	43,25		Derslik 12	42,98		Fen laboratuvarı	65,11		Derslik 22	43,16	
			Derslik 05	43,25		Derslik 13	42,98		Müzik odası	72,72		Derslik 23	43,27	
			Derslik 06	42,98		Derslik 14	43,25		- Depo	12,23		Derslik 24	42,98	
			Derslik 07	42,98		Derslik 15	42,98		Proje stüdyosu	43,25		Derslik 25	42,98	
			Derslik 08	42,98		Derslik 16	42,98		İşlik	66,19		Derslik 26	43,18	
						Derslik 17	42,98		- Depo	8,14		Resim atölyesi	63,85	
						Derslik 18	42,98		İşlik	63,15				
									- Depo	2,77				
									- Depo	2,76				
									Grup çalışma odası	20,41				
									Grup çalışma odası	20,71				
Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar		
Beden eğitimi salonu	144,86		Kantin	62,46		Kantin	80,15							
			Çok amaçlı salon	309,06		Kitaplık	98,80							
			- Fuaye	103,75		- Çoğaltma odası	5,61							
			Müdür yardımcısı	19,48		Rehberlik	20,42		Aile birliği odası	20,42		Müdür yardımcısı	19,23	
			Revir	18,09		Rehberlik	20,71		Müdür yardımcısı	20,71				

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.17 (devam). Örnek-14: 1998 MSÜ.960.İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu

| | | |

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.18. Örnek-14: 1998 MSÜ.960.İÖ 960 öğrencilik ilköğretim okulu anaokulu kısmı

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar	
		Depo	19,59						
İslak hacimler		İslak hacimler		İslak hacimler		İslak hacimler		İslak hacimler	
		Wc	7,57						
		Wc	7,14						
İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar	
		Ofis	18,91						
Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar	
Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar	
		Oyun salonu	123,69						
Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar	
TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	176,90	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00
TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	195,42	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00

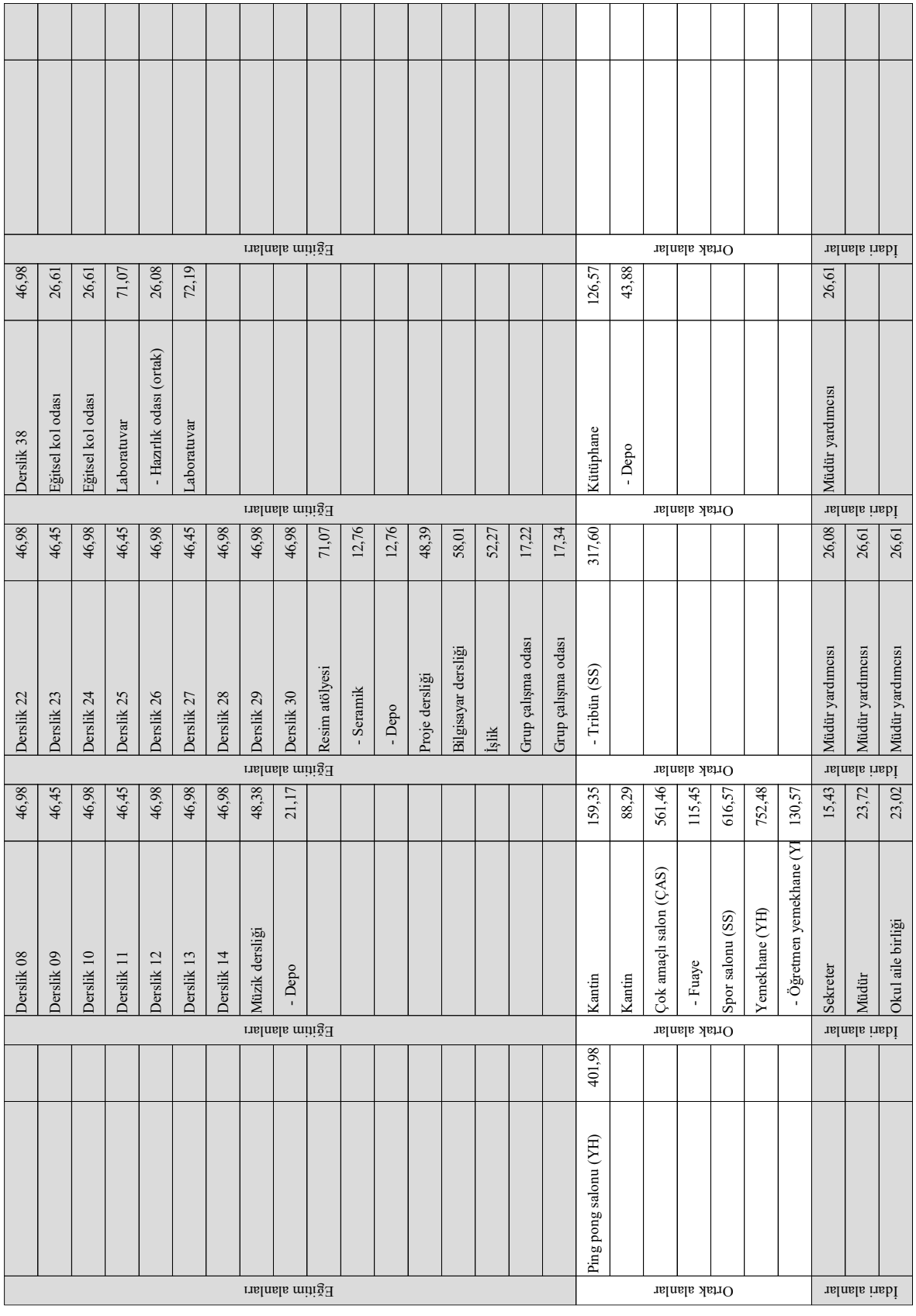
EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.19. Örnek-15: 1998 EÜ.1200.YIBO 1200 öğrencilik yatılı ilköğretim bölge okulu

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları			
Merdiven	32,07	Kat holü ve merdiven	964,45	Kat holü ve merdiven	742,98	Koridor	144,75		
Hol	12,58	Merdiven	23,60	Merdiven	23,60	Koridor	142,20		
Merdiven	26,08	Merdiven	23,60	Merdiven	23,60	Merdiven	23,60		
Merdiven ve hol (YH)	29,61	Merdiven	32,43	Merdiven	32,43	Merdiven	23,60		
Koridor (YH)	43,95	Merdiven	32,43	Merdiven	32,43	Merdiven	32,43		
		Merdiven	7,68	Merdiven (ÇAS)	15,72	Merdiven	32,43		
		Kat holü ve koridor (ÇAS)	139,07	Koridor (ÇAS)	16,38				
		Giriş holü (ÇAS)	21,31	Kat holü ve merdiven (SS)	60,34				
		Merdiven (ÇAS)	15,72	Hol (SS)	26,31				
		Kat holü ve merdiven (SS)	101,46	Hol (SS)	12,60				
		Koridor (SS)	14,29						
		Koridor (SS)	14,29						
		Koridor (SS)	32,30						
		Koridor (SS)	35,90						
		Hol (SS)	8,50						
		Kat holü ve merdiven (YH)	198,95						
		Koridor (YH)	21,50						
		Servis holü (YH)	17,95						
		Merdiven (YH)	14,98						
Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları	
		Derslik 01	46,45	Derslik 15	46,45	Derslik 31	46,45		
		Derslik 02	46,98	Derslik 16	46,98	Derslik 32	46,98		
		Derslik 03	46,98	Derslik 17	46,98	Derslik 33	46,45		
		Derslik 04	46,98	Derslik 18	46,98	Derslik 34	46,98		
		Derslik 05	46,45	Derslik 19	46,45	Derslik 35	46,45		
		Derslik 06	46,98	Derslik 20	46,98	Derslik 36	46,98		
		Derslik 07	46,45	Derslik 21	46,45	Derslik 37	46,45		

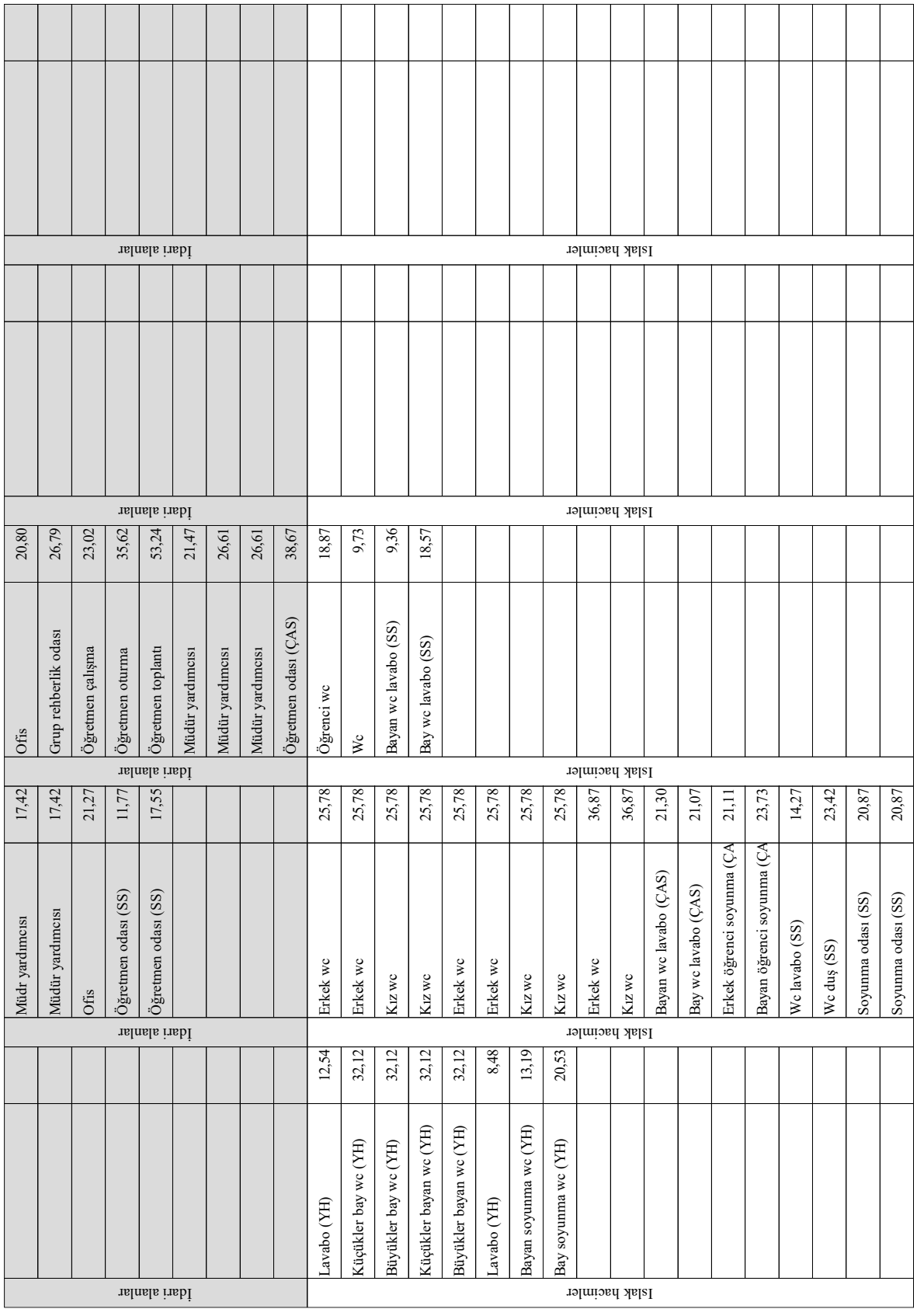
EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.19 (devam). Örnek-15: 1998 EÜ.1200.YIBO 1200 öğr. yatılı ilköğretim bölge okulu

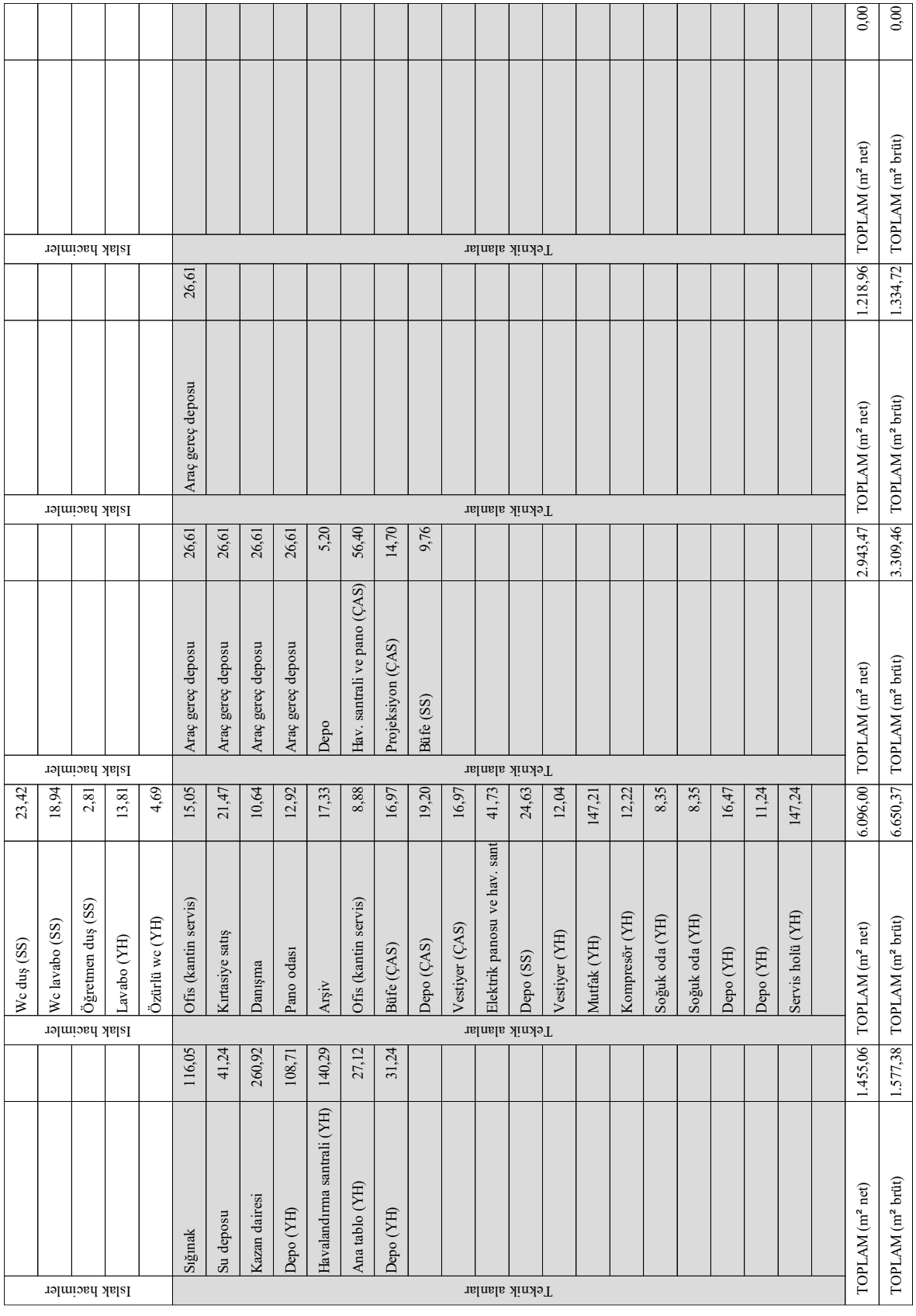
EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.19 (devam). Örnek-15: 1998 EÜ.1200.YIBO 1200 öğr. yatılı ilköğretim bölge okulu

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.19 (devam). Örnek-15: 1998 EÜ.1200.YIBO 1200 öğr. yatılı ilköğretim bölge okulu

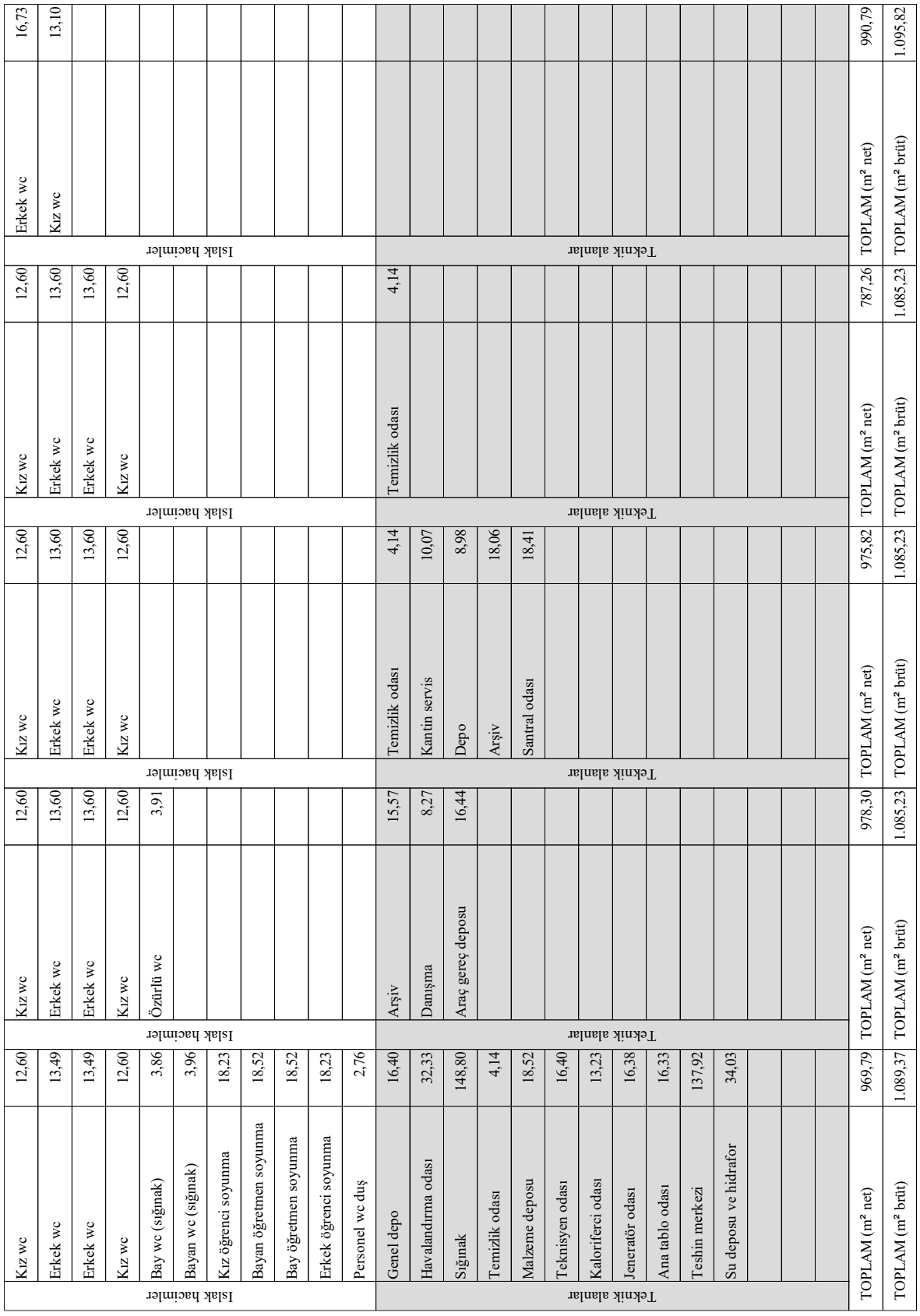
EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.20. Örnek-16: MEB.2000.04 12 derslikli lise

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları	
Kat holü ve merdiven	237,57	Kat holü ve merdiven	443,45	Kat holü ve merdiven	369,06	Kat holü ve merdiven	369,06	Kat holü ve merdiven	369,06
Yangın merdiveni	16,66	İdare giriş holü	17,20	Yangın merdiveni	17,53	Yangın merdiveni	17,53	Yangın merdiveni	17,53
Yangın merdiveni	16,66	Yangın merdiveni	17,53	Yangın merdiveni	17,53	Yangın merdiveni	17,53	Yangın merdiveni	17,53
Sığınak holü	7,05	Yangın merdiveni	17,53						
Asansör	4,14								
Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları	
		Derslik 01	51,42	Derslik 04	52,00	Derslik 07	52,00	Derslik 10	52,00
		Derslik 02	51,93	Derslik 05	51,93	Derslik 08	51,93	Derslik 11	51,93
		Derslik 03	52,00	Derslik 06	51,42	Derslik 09	51,42	Derslik 12	51,42
				Fizik laboratuvarı	67,86	Biyoloji laboratuvarı	67,86	Kimya laboratuvarı	67,86
				- Hazırlık odası	17,20	- Hazırlık odası	17,20	- Hazırlık odası	17,20
				Resim dersliği	69,68	Bilgisayar dersliği	69,68	Müzik dersliği	69,68
				- Depo	16,51	- UPS odası	16,51	- Depo	16,51
								Yabancı dil dersliği	58,36
								Tarih coğrafya dersliği	58,06
								- Depo	17,40
Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları	
Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar	
Beden eğitimi salonu	96,97	Çok amaçlı salon	97,55	Kantin	75,33			Kütüphane	77,53
İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar	
		Memur odası	16,15	Müdür odası	57,71	Zümre öğretmenler odası		Kütüphane sorumlusu	18,89
		Revir	16,44			Rehberlik			
		- Oda	15,57			- Bireysel görüşme			
		Danışma	16,44			Öğretmenler odası			
		Okul aile birliği	34,24			Sigara odası			
		Müdür yardımcısı	34,26						

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.20 (devam). Örnek-16: MEB.2000.04 12 derslikli lise

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.21. Örnek-17: MEB.2000.05 12 derslikli lise

Bodrum Kat			Zemin Kat			Birinci Kat			İkinci Kat			Üçüncü Kat		
Sirkülasyon alanları	Kat holü ve merdiven	237,30	Sirkülasyon alanları	Kat holü ve merdiven	295,66	Sirkülasyon alanları	Kat holü ve merdiven	232,76	Sirkülasyon alanları	Kat holü ve merdiven	232,76	Sirkülasyon alanları	Kat holü ve merdiven	232,76
	Merdiven	20,64		Merdiven	20,64		Merdiven	20,64		Merdiven	20,64		Merdiven	20,64
	Merdiven	20,64		Merdiven	20,64		Merdiven	20,64		Merdiven	20,64		Merdiven	20,64
	Hol (sığınak)	4,80												
	Asansör	5,03												
			Eğitim alanları	Derslik 01	52,06	Eğitim alanları	Derslik 03	52,06	Eğitim alanları	Derslik 05	52,06	Eğitim alanları	Derslik 09	52,06
				Derslik 02	52,06		Derslik 04	52,06		Derslik 06	54,43		Derslik 10	54,43
				Yabancı dil dersliği	52,06		Biyoloji laboratuvarı	69,09		Derslik 08	57,13		Derslik 11	57,13
				Tarih coğrafya dersliği	52,06		- Hazırlık odası	12,33		Derslik 08	50,68		Derslik 12	50,68
				- Depo	11,18		Bilgisayar dersliği	69,79		Fizik laboratuvarı	69,09		Kimya laboratuvarı	69,09
							- UPS odası	14,10		- Hazırlık odası	12,33		- Hazırlık odası	12,33
										Müzik dersliği	69,79		Resim dersliği	69,79
										- Depo	14,10		- Depo	14,10
			Ortak alanlar	Kantin	33,48	Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar	Kütüphane	61,80
	Beden eğitimi salonu	87,24												
	Kantin	52,52												
			İdari alanlar	Okul aile birliği	27,27	İdari alanlar	Memur odası	33,84	İdari alanlar	Zümre öğretmenler odası	15,96	İdari alanlar	Kütüphane sorumlusu	19,89
				Revir	18,99		Rehberlik odası	15,96		Müdür yardımcısı odası	33,55			
				- Oda	16,29		- Oda	19,18		Santral yayın odası	16,61			
							Müdür odası	33,55						
							Sigara odası	16,61						
							Öğretmenler odası	57,09						

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.21 (devam). Örnek-17: MEB.2000.05 12 derslikli lise

Islak hacimler	Wc	12,26	Kız wc	12,26	Kız wc	12,26	Kız wc	12,26	Kız wc	12,26
	Öğretmen soyunma	14,23	Erkek wc	13,95	Erkek wc	13,95	Erkek wc	13,95	Erkek wc	13,95
	Erkek soyunma	16,10	Özürlü wc	5,09	Özürlü wc	5,09	Özürlü wc	5,09	Özürlü wc	5,09
	Bayan soyunma	15,96	Erkek wc	13,95	Erkek wc	13,95	Erkek wc	13,95	Erkek wc	13,95
	Wc	5,22	Kız wc	12,26	Kız wc	12,26	Kız wc	12,26	Kız wc	12,26
	Wc (sığınak)	2,31								
	Wc (sığınak)	2,31								
	Wc duş (personel)	2,99								
Teknik alanlar	Paspas odası	2,18	Paspas odası	2,18	Paspas odası	2,18	Paspas odası	2,18	Paspas odası	2,18
	Sığınak	77,57	Kantin servis	16,77	Paspas odası	2,18	Paspas odası	2,18	Paspas odası	2,18
	Hizmetli odası	16,29	Depo	16,29						
	Su deposu	33,78	Araç gereç odası	16,42						
	Pano	16,19	Paspas odası	2,18						
	Jeneratör	11,74								
	Kaloriferci	13,66								
	Teknisyen	18,02								
	Kazan dairesi	82,14								
	Mutfak	10,38								
	TOPLAM (m² net)	781,50	TOPLAM (m² net)	763,74	TOPLAM (m² net)	781,57	TOPLAM (m² net)	781,64	TOPLAM (m² net)	797,21
	TOPLAM (m² brüt)	892,45	TOPLAM (m² brüt)	878,11	TOPLAM (m² brüt)	901,17	TOPLAM (m² brüt)	901,17	TOPLAM (m² brüt)	915,92

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.22. Örnek-18: MEB.2000.12 24 derslikli lise

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Sirkülasyon alanları	Kat holü ve merdiven	250,79	Sirkülasyon alanları	Kat holü ve merdiven	314,21	Sirkülasyon alanları	Kat holü ve merdiven	233,03	Sirkülasyon alanları	Kat holü ve merdiven	233,93	Sirkülasyon alanları	Kat holü ve merdiven	233,93
	Asansör	6,63		Koridor	158,74		Koridor	159,63		Koridor	159,63		Koridor	158,67
	Hol (sığınak)	8,21		Koridor	158,67		Koridor	159,57		Koridor	159,57		Koridor	159,57
	Koridor	67,42		Rüzgarlık	31,33		Merdiven	24,25		Merdiven	24,25		Merdiven	24,25
	Merdiven	23,56		Merdiven	24,25		Merdiven	24,25		Merdiven	24,25		Merdiven	24,25
	Merdiven	23,72		Merdiven	24,25									
	Hol (sığınak)	9,77												
Eğitim alanları			Eğitim alanları	Derslik 01	54,74	Eğitim alanları	Derslik 07	54,74	Eğitim alanları	Derslik 15	54,74	Eğitim alanları	Derslik 23	53,15
				Derslik 02	54,70		Derslik 08	54,70		Derslik 16	54,70		Derslik 24	54,71
				Derslik 03	53,15		Derslik 09	53,15		Derslik 17	53,15		Müzik dersliği	72,86
				Derslik 04	54,74		Derslik 10	54,71		Derslik 18	54,71		- Depo	18,20
				Derslik 05	54,70		Derslik 11	54,74		Derslik 19	54,74		Yabancı dil dersliği	53,15
				Derslik 06	53,15		Derslik 12	54,70		Derslik 20	54,70		Tarih coğrafya dersliği	54,71
							Derslik 13	53,15		Derslik 21	53,15		Kimya laboratuvarı	72,63
							Derslik 14	54,71		Derslik 22	54,71		- Hazırlık odası	17,48
							Fizik laboratuvarı	72,63		Biyoloji laboratuvarı	72,63		Bilgisayar dersliği	72,85
							- Hazırlık odası	17,48		- Hazırlık odası	17,48		- UPS odası	18,11
										Resim dersliği	72,85			
										- Depo	18,11			
Ortak alanlar	Kantin	53,37	Ortak alanlar	Kantin	72,42	Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar	Kütüphane	92,34
	Beden eğitimi	143,06												
İdari alanlar			İdari alanlar	Rehberlik ve grup görüşmes	36,21	İdari alanlar	Öğretmenler odası	74,39	İdari alanlar	Okul aile birliği	36,88	İdari alanlar	Zümre öğretmen odası	36,88
				- Bireysel görüşme	18,12		Müdür odası	36,88		Müdür yardımcısı	36,88		Müdür yardımcısı	36,88
				Memur	36,88		Sigara odası	36,88					Kütüphane görevlisi	17,52
				Revir muayene	35,11									

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.22 (devam). Örnek-18: MEB.2000.12 24 derslikli lise

| | | |

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.23. Örnek-19: MEB.2004.46 16 derslikli ilköğretim okulu

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar			
Kat holü ve merdiven	110,98	Kat holü ve merdiven	423,01	Kat holü ve merdiven	401,99				
Asansör	4,05	Rüzgarlık	17,48	Yangın merdiveni	17,78				
Koridor	39,68	Yangın merdiveni	17,78	Güvenlik holü	5,04				
Güvenlik holü (sığınak)	7,13	Yangın merdiveni	17,78	Yangın merdiveni	17,78				
Yangın merdiveni	17,64	Rüzgarlık (kantin)	11,50	Güvenlik holü	5,04				
Güvenlik holü	4,90								
Yangın merdiveni	17,78								
Güvenlik holü	4,90								
Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar			
İş teknik atölyesi	68,78	Derslik 01	49,33	Derslik 06	49,80				
		Derslik 02	50,18	Derslik 07	50,22				
		Derslik 03	50,18	Derslik 08	51,28				
		Derslik 04	49,33	Derslik 09	50,07				
		Derslik 05	49,69	Derslik 10	49,94				
		Müzik dersliği	66,86	Derslik 11	48,50				
		Resim dersliği	68,45	Derslik 12	50,07				
		Fen laboratuvarı	67,17	Derslik 13	49,33				
		- Hazırlık odası	16,85	Derslik 14	49,69				
				Derslik 15	50,29				
				Derslik 16	50,58				
				Bilgisayar dersliği	67,37				
Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar			
Beden eğitimi salonu	151,25	Kantin	70,04	Kütüphane	66,85				
İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar			
		Rehberlik grup çalışma	23,79	Oku aile birliği	32,23				
		Rehberlik bireysel görüşme	22,06	Kütüphane görevlisi	18,04				
		Revir	22,06	Müdür	23,57				

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.23 (devam). Örnek-19: MEB.2004.46 16 derslikli ilköğretim okulu

| | | |

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.24. Örnek-19: MEB.2004.46 16 derslikli ilköğretim okulu anaokulu kısmı

Bodrum Kat			Zemin Kat			Birinci Kat			İkinci Kat			Üçüncü Kat		
Teknik alanlar			Teknik alanlar			Teknik alanlar			Teknik alanlar			Teknik alanlar		
		0,00	Ofis (mutfak)	11,31	203,91			0,00			0,00			0,00
		TOPLAM (m² net)			TOPLAM (m² net)			TOPLAM (m² net)			TOPLAM (m² net)			TOPLAM (m² net)
		TOPLAM (m² brüt)			TOPLAM (m² brüt)			TOPLAM (m² brüt)			TOPLAM (m² brüt)			TOPLAM (m² brüt)
Islak hacimler			Islak hacimler			Islak hacimler			Islak hacimler			Islak hacimler		
			Erkek wc	16,43										
			Kız wc	14,22										
İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar		
Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar		
Eğitim alanlar			Eğitim alanlar			Eğitim alanlar			Eğitim alanlar			Eğitim alanlar		
			Faaliyet ve oyun 01	50,29										
			Faaliyet ve oyun 02	51,68										
Sirkülasyon alanlar			Sirkülasyon alanlar			Sirkülasyon alanlar			Sirkülasyon alanlar			Sirkülasyon alanlar		
			Giriş	4,37										
			Hol (vestiyer)	10,96										
			Koridor	44,65										

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.25. Örnek-20: MEB.2004.48 16 derslikli ilköğretim okulu

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Sirkülasyon alanları	Kat holü ve merdiven	206,15	Kat holü ve merdiven	268,35	Kat holü ve merdiven	247,32	Kat holü ve merdiven	247,32	Kat holü ve merdiven	247,32
	Asansör	4,20	Yangın merdiveni	14,28	Yangın merdiveni	14,28	Yangın merdiveni	14,28	Yangın merdiveni	14,28
	Güvenlik holü (sığınak)	7,19	Güvenlik holü	3,64	Güvenlik holü	3,64	Güvenlik holü	3,64	Güvenlik holü	3,64
	Yangın merdiveni	14,28			Yangın merdiveni	14,28	Yangın merdiveni	14,28	Yangın merdiveni	14,28
	Güvenlik holü	3,64			Güvenlik holü	3,64	Güvenlik holü	3,64	Güvenlik holü	3,64
	Yangın merdiveni	14,28								
	Güvenlik holü	3,64								
Eğitim alanları			Derslik 01	49,45	Derslik 05	51,07	Derslik 09	51,07	Derslik 13	51,07
			Derslik 02	52,34	Derslik 06	49,37	Derslik 10	49,37	Derslik 14	49,37
			Derslik 03	50,17	Derslik 07	50,17	Derslik 11	50,17	Derslik 15	50,17
			Derslik 04	50,84	Derslik 08	50,84	Derslik 12	50,84	Derslik 16	52,61
					Fen laboratuvarı	66,67	Resim dersliği	66,67	İş teknik atölyesi	66,67
					- Hazırlık odası	15,88	Bilgisayar dersliği	69,41	- Depo	15,88
									Müzik dersliği	69,41
Ortak alanlar	Beden eğitimi / çok amaçlı sa	119,66			Kantin	51,60			Kütüphane	66,79
İdari alanlar			Memur odası	15,55	Müdür odası	32,21	Öğretmenler odası	49,37	Rehberlik grup çalışma	11,39
			Revir	18,13	Müdür yardımcısı	16,18	Öğretmenler odası (sigaralı)	16,18	Rehberlik bireysel görüşme	16,53
					Okul aile birliği	11,39				

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.25 (devam). Örnek-20: MEB.2004.48 16 derslikli ilköğretim okulu

| Islak hacimler | | |

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.26. Örnek-20: MEB.2004.48 16 derslikli ilköğretim okulu anaokulu kısmı

Bodrum Kat			Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Teknik alanlar			Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar	
			Ofis (mutfak)	9,70						
			Ayakkabılık vestiyer	18,69						
İslak hacimler			İslak hacimler		İslak hacimler		İslak hacimler		İslak hacimler	
			Erkek wc	11,53						
			Kız wc	11,53						
İdari alanlar			İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar	
Ortak alanlar			Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar	
Eğitim alanlar			Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar	
			Faaliyet ve oyun 01	50,22						
			Faaliyet ve oyun 02	48,30						
Sirkülasyon alanlar			Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar	
			Rüzgarlık	5,51						
			Koridor	44,76						
			Yangın merdiveni	14,28						
			Güvenlik holü	3,64						
TOPLAM (m² net)	0,00		TOPLAM (m² net)	218,16	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00
TOPLAM (m² brüt)	0,00		TOPLAM (m² brüt)	253,09	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00

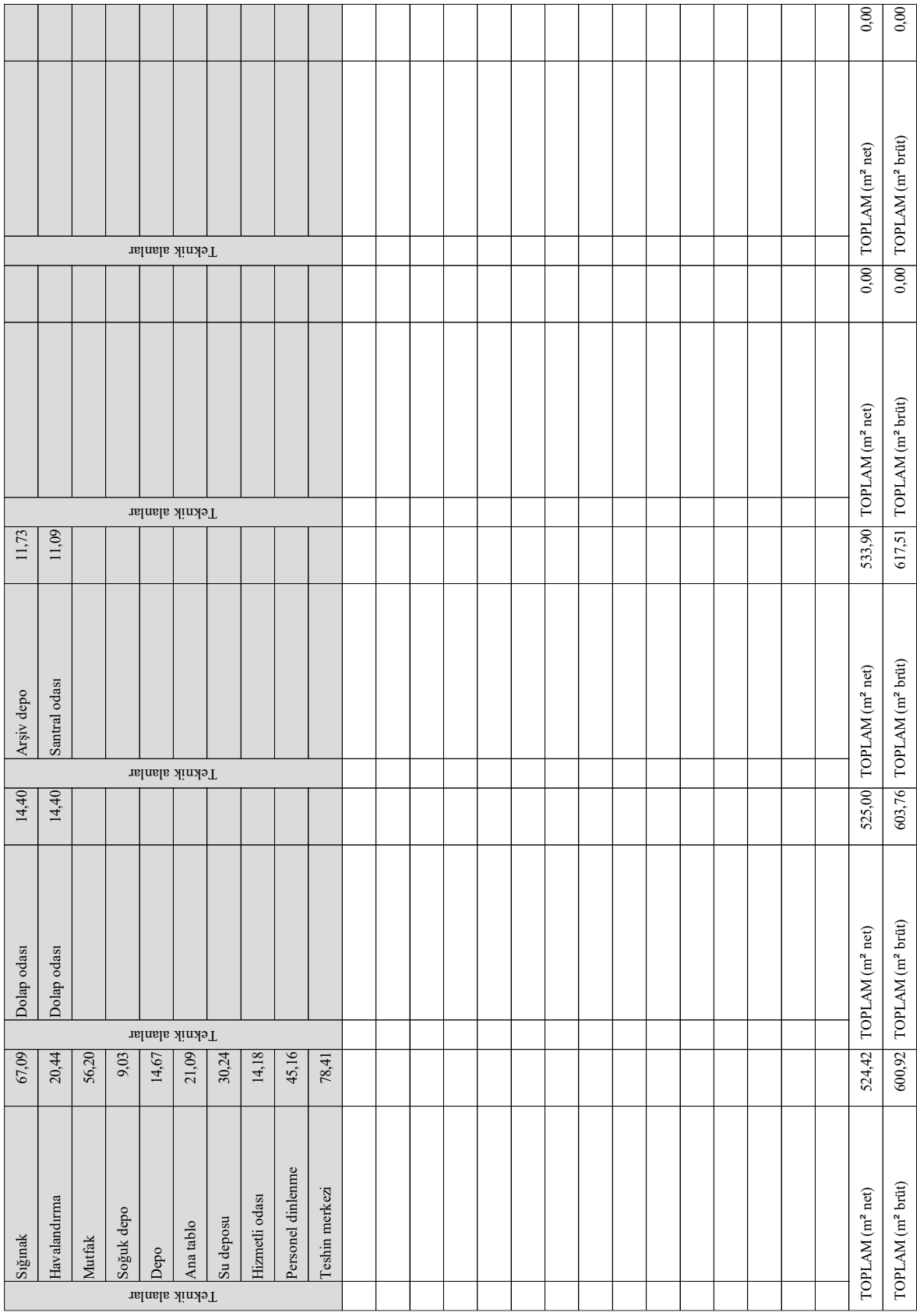
EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.27. Örnek-21: MEB.2004.59 anaokulu (büyük tip)

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar	
Kat holü ve merdiven	104,91	Kat holü ve merdiven	136,66	Kat holü ve merdiven	178,87				
Yangın merdiveni	23,36	Giriş holü	56,70	Yangın merdiveni	18,47				
Güvenlik holü	4,55	Merdiven	12,14	Güvenlik holü	4,15				
Güvenlik holü (sığınak)	8,58	Yangın merdiveni	18,47						
Merdiven	8,10	Güvenlik holü	4,15						
Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar	
		Faaliyet ve oyun 01	44,11	Faaliyet ve oyun 03	47,15				
		Faaliyet ve oyun 02	45,21	Faaliyet ve oyun 04	46,42				
				Faaliyet ve oyun 05	46,49				
				Faaliyet ve oyun 06	47,59				
Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar	
		Yemek salonu + çok amaçlı	136,40						
İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar	
				Gözlem odası	16,16				
				Memur odası	15,41				
				Öğretmenler odası	37,96				
				Müdür odası	31,08				
Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler	
Bay wc (sığınak)	3,86	Bayan wc	9,47	Kız öğrenci wc	10,39				
Bayan wc (sığınak)	3,62	Bay wc	8,76	Erkek öğrenci wc	10,94				
Wc (personel)	10,93	Özürlü wc	2,80						
		Kız öğrenci wc	10,39						
		Erkek öğrenci wc	10,94						

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.27 (devam). Örnek-21: MEB.2004.59 anaokulu (büyük tip)

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.28. Örnek-22: MEB.2014.12 Lİ 12 derslikli lise

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları	
Kat holü ve merdiven	222,56	Kat holü ve merdiven	392,67	Kat holü ve merdiven	230,47	Kat holü ve merdiven	216,76		
Asansör	6,02	Merdiven	16,95	Merdiven	16,95	Merdiven	16,95		
Merdiven	16,95	Merdiven	16,95	Merdiven	16,95	Merdiven	16,95		
Merdiven	16,95	Koridor	14,02						
Güvenlik holü (sığmak)	4,22								
Güvenlik holü (sığmak)	5,34								
Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları			
		Derslik 01	52,40	Derslik 04	52,40	Derslik 08	52,40		
		Derslik 02	52,52	Derslik 05	52,52	Derslik 09	52,52		
		Derslik 03	52,31	Derslik 06	52,31	Derslik 10	52,31		
		Resim dersliği	52,74	Derslik 07	55,51	Derslik 11	52,79		
		- Hazırlık odası	13,75	Biyoloji laboratuvarı	50,83	Derslik 12	52,73		
		Kimya laboratuvarı	52,49	- Hazırlık odası	10,35	Fizik laboratuvarı	50,83		
		- Hazırlık odası	10,31			- Hazırlık odası	10,35		
						Müzik dersliği	52,49		
						- Hazırlık odası	10,31		
Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar			
Beden eğitimi salonu	71,63	Kütüphane	50,84						
Bay mescit	18,64	Çok amaçlı salon	103,21						
Bay abdest	5,44	- Sahne arkası	18,53						
Bayan mescit	17,77	- Fuaye	40,55						
Bayan abdest	4,85	Kantin	48,65						
İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar			
		Okul aile birliği	21,33	Rehberlik	24,32	Zümre odası	24,33		
		Müdür yardımcısı	24,33	İdari büro	23,60				
				Müdür	38,93				
				Öğretmen odası	47,18				

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.28 (devam). Örnek-22: MEB.2014.12 Lİ 12 derslikli lise

| Islak hacimler | | |

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.29. Örnek-23: MEB.2014.16 OO 16 derslikli ortaokul

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Sirkülasyon alanları	Koridor 192,07	Sirkülasyon alanları	Kat holü ve merdiven 397,55	Sirkülasyon alanları	Kat holü ve merdiven 362,84	Sirkülasyon alanları	Kat holü ve merdiven 362,84		
	Yangın merdiveni 34,25		Rüzgarlık 9,80		Yangın merdiveni 34,25		Yangın merdiveni 34,25		
	Asansör 7,00		Yangın merdiveni 34,25		Yangın merdiveni 23,67		Yangın merdiveni 23,67		
	Kat holü ve merdiven 169,48		Yangın merdiveni 23,68						
	Yangın merdiveni 23,36		Yangın kaçış holü 6,00						
	Sığınak holü 1 ve 2 8,83		Koridor 14,71						
	Teshin merkezi holü 6,21								
Eğitim alanları		Eğitim alanları	Derslik 01 51,31	Eğitim alanları	Derslik 06 51,31	Eğitim alanları	Derslik 11 51,31		
			Derslik 02 51,83		Derslik 07 51,83		Derslik 12 51,83		
			Derslik 03 51,96		Derslik 08 51,96		Derslik 13 51,96		
			Derslik 04 51,76		Derslik 09 51,76		Derslik 14 51,76		
			Derslik 05 52,42		Derslik 10 52,42		Derslik 15 52,42		
			Müzik dersliği 52,56		Görsel sanatlar atölyesi 50,32		Derslik 16 52,56		
			- Depo 12,71		Fen ve teknoloji laboratuvar 52,56		- Hazırlık odası 12,71		
					- Hazırlık odası 12,71		Teknoloji tasarım atölyesi 50,32		
							Teknoloji tasarım atölyesi 56,66		
							Fen ve teknoloji laboratuvar 57,16		
							- Hazırlık odası 15,25		
Ortak alanlar	Beden eğitimi salonu 150,66	Ortak alanlar	Çok amaçlı salon 152,72	Ortak alanlar	Çok amaçlı oda 56,66	Ortak alanlar			
	Bay mescit 27,85		- Fuaye 74,25		Çok amaçlı oda 57,16				
	Bayan mescit 28,20		Kantin 85,91						
			Kütüphane 48,47						
İdari alanlar		İdari alanlar	Zümre odası 15,67	İdari alanlar	Zümre odası 15,67	İdari alanlar	Zümre odası 15,67		
			Rehberlik servisi 20,62		Öğretmenler odası 47,16		İdari büro 31,11		
			- Bireysel görüşme odası 9,90		Müdür odası 32,03		Zümre odası 15,21		
							Müdür yardımcısı 31,42		

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.29 (devam). Örnek-23: MEB.2014.16 OO 16 derslikli ortaokul

| | | |

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.30. Örnek-24: MEB.2014.12 İO 12 derslikli ilkokul

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Sirkülasyon alanlar	Kat holü ve merdiven 217,43	Sirkülasyon alanlar	Kat holü ve merdiven 309,08	Sirkülasyon alanlar	Kat holü ve merdiven 523,59	Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar	
	Asansör 7,20		Rüzgarlık 18,74		Yangın merdiveni 21,11				
	Yangın merdiveni 21,11		Yangın merdiveni 21,11		Yangın merdiveni 21,11				
	Yangın merdiveni 21,11		Yangın merdiveni 21,11		Güvenlik holü 7,36				
	Güvenlik holü 7,36		Güvenlik holü 7,36						
	Güvenlik holü (sığmak) 4,50								
	Güvenlik holü (sığmak) 3,24								
Eğitim alanlar		Eğitim alanlar	Fen ve teknoloji lab. 44,66	Eğitim alanlar	Derslik 01 44,87	Eğitim alanlar		Eğitim alanlar	
			- Hazırlık odası 7,12		Derslik 02 43,22				
			Fen ve teknoloji lab. 47,39		Derslik 03 45,95				
			- Hazırlık odası 7,37		Derslik 04 44,30				
			Resim dersliği 45,74		Derslik 05 44,30				
			- Hazırlık odası 6,19		Derslik 06 44,30				
			Müzik dersliği 45,52		Derslik 07 44,87				
			- Hazırlık odası 6,19		Derslik 08 43,22				
					Derslik 09 44,30				
					Derslik 10 42,64				
					Derslik 11 44,30				
					Derslik 12 43,50				
Ortak alanlar	Beden eğitimi salonu 187,88	Ortak alanlar	Kantin 93,13	Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar	
			Amfi 32,38						
			Çok amaçlı salon 145,21						
			Kütüphane 66,56						

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.30 (devam). Örnek-24: MEB.2014.12 İO 12 derslikli ilkokul

| | | |

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.31. Örnek-24: MEB.2014.12 İO 12 derslikli ilkokul anaokulu kısmı

Bodrum Kat			Zemin Kat			Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Teknik alanlar			Teknik alanlar			Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar	
					19,04						
İslak hacimler			İslak hacimler			İslak hacimler		İslak hacimler		İslak hacimler	
			Öğretmen wc	5,32							
			Engelli wc	4,55							
			Kız öğrenci wc	9,66							
			Erkek öğrenci wc	8,71							
İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar	
Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar	
			Yemekhane	68,69							
Eğitim alanlar			Eğitim alanlar			Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar	
			Faaliyet ve oyun 02	43,22							
			Faaliyet ve oyun 01	44,87							
Sirkülasyon alanlar			Sirkülasyon alanlar			Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar	
			Kat holü	110,73							
			Rüzgarlık	16,64							
TOPLAM (m² net)	0,00		TOPLAM (m² net)	331,43		TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00
TOPLAM (m² brüt)	0,00		TOPLAM (m² brüt)	374,93		TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.32. Örnek-25: MEB.2014.08 AO 8 derslikli anaokulu

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar	
		Rüzgarlık	9,24	Kat holü ve merdiven (ayakl	275,37				
		Hol ve koridor	76,76	Merdiven	12,25				
		Kat holü ve merdiven (ayakl	99,23						
		Asansör	5,00						
		Hol	4,30						
		Merdiven	13,50						
		Servis holü	9,22						
		Yangın holü	13,40						
Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar	
				Derslik 01	44,02				
				Derslik 02	44,89				
				Derslik 03	44,65				
				Derslik 04	45,06				
				Derslik 05	43,71				
				Derslik 06	44,21				
				Derslik 07	44,16				
				Derslik 08	44,80				
Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar	
		Çok amaçlı salon	105,91	Uyku odası	29,95				
		- Kulis (sahne arkası)	18,62	Uyku odası	29,54				
				Uyku odası	29,89				
				Uyku odası	30,00				
İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar	
		İdari ofis	12,58						
		Müdür	16,54						
		Bireysel görüşme	4,90						
		Grup görüşme	11,42						
		Öğretmen dinlenme	17,77						

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.32 (devam). Örnek-25: MEB.2014.08 AO 8 derslikli anaokulu

| | | |

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.33. Örnek-26: MEB.AO.4.Z.20x31.BT.2022 4 derslikli anaokulu

Bodrum Kat			Zemin Kat			Birinci Kat			İkinci Kat			Üçüncü Kat		
Sirkülasyon alanlar			Rüzgarlık	12,85		Sirkülasyon alanlar			Sirkülasyon alanlar			Sirkülasyon alanlar		
			Koridor	117,79										
			Hol	3,04										
Eğitim alanlar			Faaliyet ve oyun odası 01	47,10		Eğitim alanlar			Eğitim alanlar			Eğitim alanlar		
			Faaliyet ve oyun odası 02	47,48										
			Faaliyet ve oyun odası 03	47,10										
			Faaliyet ve oyun odası 04	47,48										
			Destek eğitim odası	18,77										
Ortak alanlar			Yemekhane ve faaliyet alanı	115,28		Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar		
			Mescit	9,19										
İdari alanlar			Müdür odası	16,09		İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar		
Islak hacimler			Kız öğrenci wc	9,86		Islak hacimler			Islak hacimler			Islak hacimler		
			Erkek öğrenci wc	10,39										
			Engelli wc	5,36										
			Öğretmen wc	2,63										
			Öğretmen wc	2,49										
Teknik alanlar			Teslim merkezi ve su deposu	22,57		Teknik alanlar			Teknik alanlar			Teknik alanlar		
			Sistem odası	4,72										
			Mutfak	14,78										
TOPLAM (m² net)		0,00	TOPLAM (m² net)		554,97	TOPLAM (m² net)		0,00	TOPLAM (m² net)		0,00	TOPLAM (m² net)		0,00
TOPLAM (m² brüt)		0,00	TOPLAM (m² brüt)		610,00	TOPLAM (m² brüt)		0,00	TOPLAM (m² brüt)		0,00	TOPLAM (m² brüt)		0,00

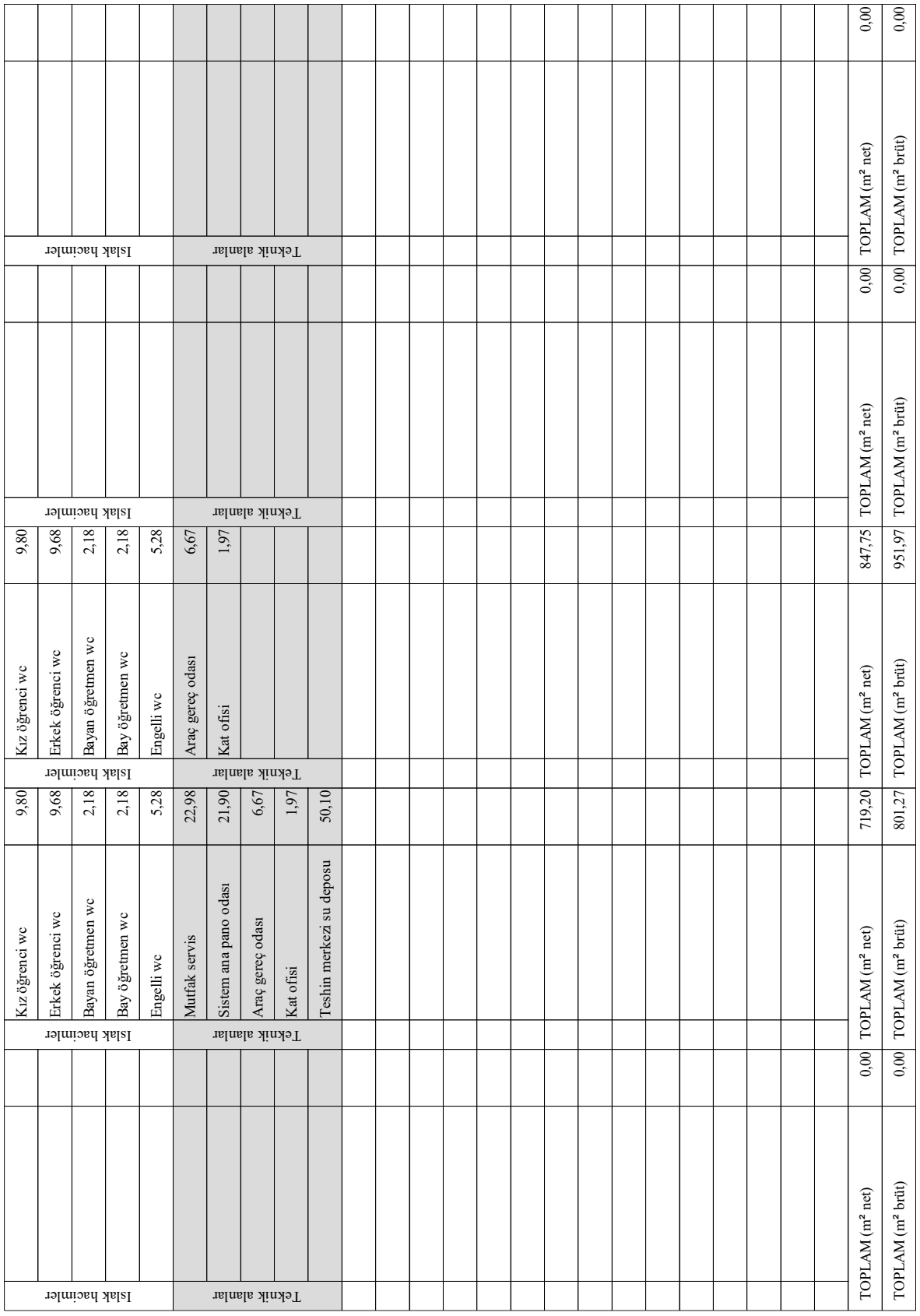
EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.34. Örnek-27: MEB.İO.8.Z1.21x54.BT.2022 8 derslikli ilkokul

Bodrum Kat			Zemin Kat			Birinci Kat			İkinci Kat			Üçüncü Kat		
Sirkülasyon alanları			Sirkülasyon alanları			Sirkülasyon alanları			Sirkülasyon alanları			Sirkülasyon alanları		
			Rüzgarlık	13,01		Kat holü	170,24							
			Kat holü	149,24		Merdiven	32,62							
			Merdiven	32,62		Wc holü	9,81							
			Asansör	6,60		Hol	2,43							
			Wc holü	9,81		Yangın merdiveni	22,24							
			Hol	2,21										
			Yangın merdiveni	22,24										
Eğitim alanları			Eğitim alanları			Eğitim alanları			Eğitim alanları			Eğitim alanları		
			Derslik 01	47,94		Derslik 03	47,72							
			Derslik 02	47,90		Derslik 04	47,73							
			Fen laboratuvarı	48,10		Derslik 05	47,95							
			- Hazırlık odası	6,69		Derslik 06	47,98							
						Derslik 07	47,95							
						Derslik 08	47,91							
						Resim ve müzik dersliği	48,10							
						- Hazırlık odası	6,69							
						Destek eğitim dersliği	21,34							
Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar		
			Yemekhane / kantin	48,07		Mescit	16,57							
			Kütüphane	48,15		- Abdesthane	2,16							
			Beden eğitimi salonu	58,88		Çok amaçlı salon	69,72							
İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar		
			Okul aile birliği	23,20		Rehberlik	21,72							
			Müdür yardımcısı	21,80		Öğretmenler odası	25,22							
						İdari büro	26,29							
						Zümre öğretmenler odası	23,03							
						Müdür odası	24,57							

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.34 (devam). Örnek-27: MEB.İO.8.Z1.21x54.BT.2022 8 derslikli ilkokul

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.35. Örnek-27: MEB.İO.8.Z1.21x54.BT.2022 8 derslikli ilkokul anaokulu kısmı

Bodrum Kat			Zemin Kat			Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Teknik alanlar			Teknik alanlar			Teknik alanlar		Teknik alanlar		Teknik alanlar	
Islak hacimler			Islak hacimler			Islak hacimler		Islak hacimler		Islak hacimler	
			Erkek öğrenci wc	8,27							
			Kız öğrenci wc	7,52							
İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar		İdari alanlar		İdari alanlar	
Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar		Ortak alanlar		Ortak alanlar	
			Yemekhane	23,48							
Eğitim alanlar			Eğitim alanlar			Eğitim alanlar		Eğitim alanlar		Eğitim alanlar	
			Faaliyet ve oyun 01	47,95							
Sirkülasyon alanlar			Sirkülasyon alanlar			Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar		Sirkülasyon alanlar	
			Koridor	5,20							
			Kat holü	18,89							
			Rüzgarlık	5,09							
TOPLAM (m² net)	0,00		TOPLAM (m² net)	116,40		TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00	TOPLAM (m² net)	0,00
TOPLAM (m² brüt)	0,00		TOPLAM (m² brüt)	132,50		TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00	TOPLAM (m² brüt)	0,00

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.36. Örnek-28: MEB.İO.16.BZ2.20x43.BT.2022 16 derslikli ilkokul

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Sirkülasyon alanlar	Kat holü	108,90	Kat holü ve merdiven	185,52	Kat holü	164,49	Kat holü	164,49	
	Ana merdiven	38,26	Wc holü	11,04	Wc holü	11,04	Wc holü	11,04	
	Yangın güvenlik holü	4,08	Yangın merdiveni	25,28	Yangın merdiveni	24,96	Yangın merdiveni	24,96	
	Asansör	7,44	Yangın merdiveni	22,08	Yangın merdiveni	22,08	Yangın merdiveni	22,08	
	Asansör holü	12,00							
	Yangın merdiveni	21,19							
	Yangın güvenlik holü	2,73							
	Yangın merdiveni	22,08							
	Yangın güvenlik holü	4,50							
	Teshin merkezi holü	2,80							
	Sığınak holü	1,92							
	Sığınak holü	1,44							
Eğitim alanlar			Derslik 01	50,09	Derslik 05	49,72	Derslik 11	50,08	
			Derslik 02	49,68	Derslik 06	49,78	Derslik 12	49,78	
			Derslik 03	49,78	Derslik 07	49,76	Derslik 13	49,76	
			Derslik 04	49,27	Derslik 08	50,09	Derslik 14	50,09	
			- Hazırlık odası	7,88	Derslik 09	49,68	Derslik 15	49,68	
					Derslik 10	55,96	Derslik 16	55,96	
					Fen laboratuvarı	49,27	Resim ve müzik dersliği	49,27	
					- Hazırlık odası	7,88	- Hazırlık odası	7,88	
					Destek eğitim dersliği	15,38			
Ortak alanlar	Çok amaçlı salon	88,00	Kantin	45,34			Kütüphane	57,45	
	Beden eğitimi sal. (sığınak)	117,37							
	Yemekhane	87,36							
	Bay mescit	6,24							
	Bayan mescit	6,24							

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.36 (devam). Örnek-28: MEB.İO.16.BZ2.20x43.BT.2022 16 derslikli ilkokul

| | | |

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.37. Örnek-28: MEB.İO.16.BZ2.20x43.BT.2022 16 derslikli ilkokul anaokulu kısmı

Bodrum Kat			Zemin Kat			Birinci Kat			İkinci Kat			Üçüncü Kat		
Teknik alanlar			Teknik alanlar			Teknik alanlar			Teknik alanlar			Teknik alanlar		
			Mutfak	5,70										
İslak hacimler			İslak hacimler			İslak hacimler			İslak hacimler			İslak hacimler		
			Erkek öğrenci wc	2,16										
			Kız öğrenci wc	2,16										
İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar			İdari alanlar		
Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar			Ortak alanlar		
			Yemekhane	17,90										
Eğitim alanlar			Eğitim alanlar			Eğitim alanlar			Eğitim alanlar			Eğitim alanlar		
			Faaliyet ve oyun 01	49,76										
Sirkülasyon alanlar			Sirkülasyon alanlar			Sirkülasyon alanlar			Sirkülasyon alanlar			Sirkülasyon alanlar		
			Kat holü	26,93										
			Rüzgarlık	5,85										
TOPLAM (m² net)		0,00	TOPLAM (m² net)		110,46	TOPLAM (m² net)		0,00	TOPLAM (m² net)		0,00	TOPLAM (m² net)		0,00
TOPLAM (m² brüt)		0,00	TOPLAM (m² brüt)		127,66	TOPLAM (m² brüt)		0,00	TOPLAM (m² brüt)		0,00	TOPLAM (m² brüt)		0,00

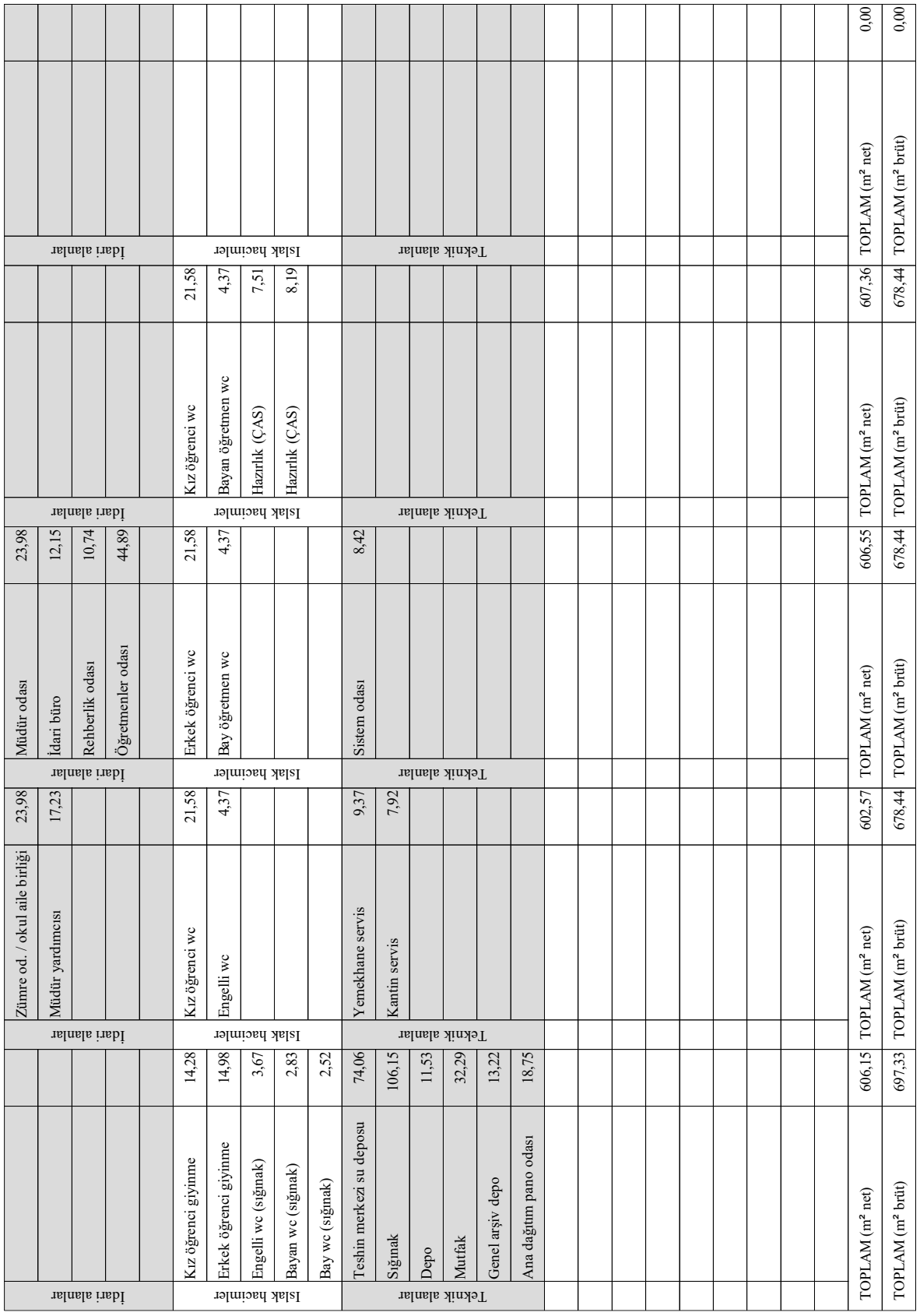
EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.38. Örnek-29: MEB.OO.12.BZ2.23x36.BT.2022 12 derslikli ortaokul

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Sirkülasyon alanları	Kat holü ve merdiven	120,36	Kat holü ve merdiven	162,84	Kat holü ve merdiven	158,87	Kat holü ve merdiven	146,09	
	Asansör	6,48	Rüzgarlık	11,18	Yangın merdiveni	18,13	Yangın merdiveni	18,13	
	Güvenlik holü	5,18	Yangın merdiveni	18,13	Yangın merdiveni	21,64	Yangın merdiveni	21,64	
	Güvenlik holü (teshin m.)	3,24	Yangın merdiveni	21,64					
	Sığınak güvenlik holü	3,04							
	Sığınak güvenlik holü	3,03							
	Yangın merdiveni	21,69							
	Güvenlik holü	3,06							
	Yangın merdiveni	21,64							
	Güvenlik holü	5,10							
Eğitim alanları			Derslik 01	43,57	Derslik 03	57,12	Derslik 03	57,12	
			Derslik 02	39,71	Derslik 04	43,57	Derslik 04	43,57	
			Bilg. dersliği / kütüphane	57,10	Derslik 05	44,44	Derslik 05	44,08	
			Teknoloji tasarım dersliği	42,33	Derslik 06	44,59	Derslik 06	44,39	
			- Hazırlık odası	7,06	Derslik 07	42,68	Derslik 07	46,36	
					Görsel san./ müzik dersliği	42,32	Fen laboratuvarı	42,32	
					- Depo	7,06	- Hazırlık odası	7,06	
							Destek eğitim odası	23,98	
Ortak alanlar	Beden eğitimi salonu	74,19	Yemekhane	78,26			Çok amaçlı salon	70,97	
	Bay mescit	17,78	Kantin	36,30					
	- Abdesthane	8,20							
	Bayan mescit	12,78							
	- Abdesthane	6,10							

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.38 (devam). Örnek-29: MEB.OO.12.BZ2.23x36.BT.2022 12 derslikli ortaokul

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.39. Örnek-30: MEB.OO.32.BZ3.36x59.BT.2022 32 derslikli ortaokul

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Sirkülasyon alanları	Kat holü ve koridor 232,94	Sirkülasyon alanları	Kat holü ve koridor 336,65	Sirkülasyon alanları	Kat holü ve koridor 370,14	Sirkülasyon alanları	Kat holü ve koridor 373,39	Sirkülasyon alanları	Kat holü ve koridor 374,26
	Yangın güv. holü (asansör) 6,65		Hol 5,64		Yangın merdiveni 20,15		Yangın merdiveni 20,15		Yangın merdiveni 20,15
	Asansör 7,30		Hol 5,48		Yangın güvenlik holü 4,34		Yangın güvenlik holü 4,34		Yangın güvenlik holü 4,34
	Asansör 6,69		Hol 14,71		Yangın merdiveni 20,15		Yangın merdiveni 20,15		Yangın merdiveni 20,15
	Merdiven 36,41		Yangın merdiveni 20,15		Yangın güvenlik holü 4,34		Yangın güvenlik holü 4,34		Yangın güvenlik holü 4,34
	Yangın güvenlik holü 5,84		Yangın güvenlik holü 4,34						
	Merdiven 33,71		Yangın merdiveni 20,15						
	Yangın güvenlik holü 5,84		Yangın güvenlik holü 4,34						
	Güvenlik holü 1-2 (sığınak) 6,34								
	Güvenlik holü (teshin m.) 3,72								
	Yangın merdiveni 20,46								
	Yangın güvenlik holü 4,34								
	Yangın merdiveni 20,92								
	Yangın güvenlik holü 3,71								
Eğitim alanları		Eğitim alanları	Derslik 01 55,83	Eğitim alanları	Derslik 07 56,50	Eğitim alanları	Derslik 15 56,50	Eğitim alanları	Derslik 24 56,50
			Derslik 02 47,80		Derslik 08 55,22		Derslik 16 55,22		Derslik 25 55,22
			Derslik 03 47,18		Derslik 09 55,83		Derslik 17 55,83		Derslik 26 55,83
			Derslik 04 55,94		Derslik 10 46,94		Derslik 18 46,00		Derslik 27 48,19
			Derslik 05 51,87		Derslik 11 47,83		Derslik 19 47,40		Derslik 28 46,52
			Derslik 06 53,49		Derslik 12 55,94		Derslik 20 47,83		Derslik 29 48,19
			Görsel sanatlar dersliği 56,06		Derslik 13 51,87		Derslik 21 55,94		Derslik 30 55,94
			- Hazırlık odası 9,23		Derslik 14 53,49		Derslik 22 51,87		Derslik 31 51,87
			Teknoloji tasarım dersliği 56,06		Fen laboratuvarı 56,06		Derslik 23 53,49		Derslik 32 53,49
			- Hazırlık odası 7,98		- Hazırlık odası 10,81		Fen laboratuvarı 56,06		Müzik dersliği 56,06
					Teknoloji tasarım dersliği 56,06		- Hazırlık odası 10,81		Bilgisayar dersliği 46,52
					- Hazırlık odası 8,35		Görsel sanatlar dersliği 56,06		Müzik dersliği 56,06

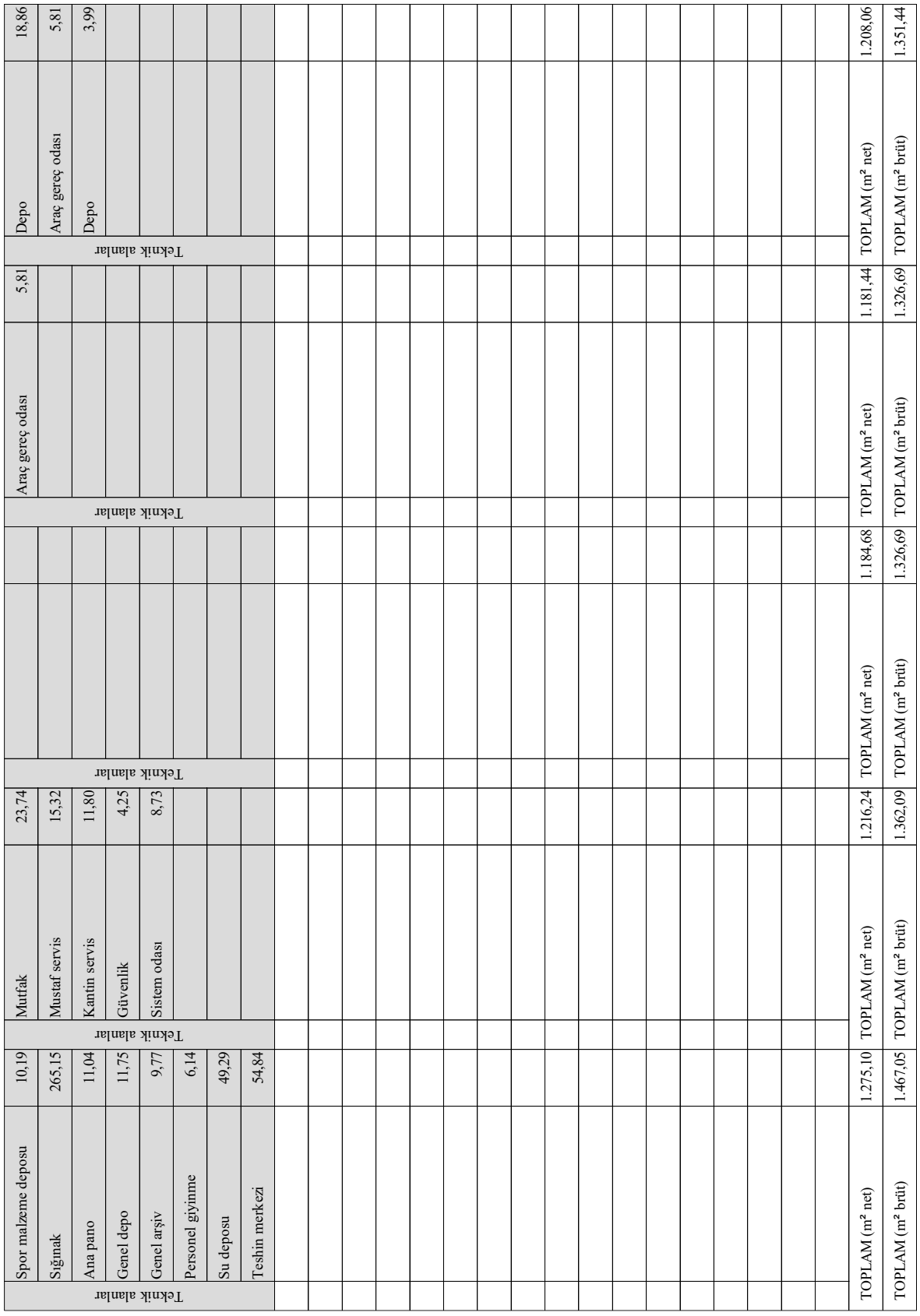
EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.39 (devam). Örnek-30: MEB.OO.32.BZ3.36x59.BT.2022 32 derslikli ortaokul

| | | |

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.39 (devam). Örnek-30: MEB.OO.32.BZ3.36x59.BT.2022 32 derslikli ortaokul

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.40. Örnek-31: MEB.Lİ.20.BZ2.20x41.BT.2022 20 derslikli lise

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları		Sirkülasyon alanları			
Kat holü ve koridor	107,10	Kat holü ve merdiven	221,84	Kat holü ve merdiven	176,56	Kat holü ve merdiven	176,56		
Merdiven	38,51	Yangın merdiveni	16,87	Yangın merdiveni	16,87	Yangın merdiveni	16,87		
Yangın güvenlik holü	4,08	Yangın merdiveni	16,87	Yangın merdiveni	16,87	Yangın merdiveni	16,87		
Asansör	7,19								
Yangın güvenlik holü	4,00								
Güvenlik holü (sığmak)	2,92								
Güvenlik holü (sığmak)	2,98								
Güvenlik holü (teshin m.)	3,34								
Yangın merdiveni	16,87								
Yangın güvenlik holü	4,59								
Yangın merdiveni	16,87								
Yangın güvenlik holü	4,48								
Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları		Eğitim alanları	
		Derslik 01	43,75	Derslik 07	43,75	Derslik 15	44,24		
		Derslik 02	42,60	Derslik 08	42,60	Derslik 16	43,08		
		Derslik 03	44,05	Derslik 09	44,05	Derslik 17	44,53		
		Derslik 04	43,43	Derslik 10	43,43	Derslik 18	44,09		
		Derslik 05	44,09	Derslik 11	44,09	Derslik 19	44,06		
		Derslik 06	44,06	Derslik 12	44,06	Derslik 20	43,53		
		Bilg. dersliği / kütüphane	27,95	Derslik 13	43,53	Fizik laboratuvarı	43,65		
				Derslik 14	44,28	- Hazırlık odası	14,11		
				Görsel san. / müzik dersliği	44,27	Kimya laboratuvarı	45,34		
				- Hazırlık odası	14,12	- Hazırlık odası	6,45		
						Biyoloji laboratuvarı	44,27		
						- Hazırlık odası	14,12		
						Destek eğitim dersliği	28,51		

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.40 (devam). Örnek-31: MEB.Lİ.20.BZ2.20x41.BT.2022 20 derslikli lise

| | | |

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.41. Örnek-32: MEB.İHL.40.BZ3.41x60.BT.2022 imam hatip lisesi

Bodrum Kat		Zemin Kat		Birinci Kat		İkinci Kat		Üçüncü Kat	
Sirkülasyon alanları	Kat holü ve koridor	301,40	Kat holü ve merdiven	393,68	Kat holü ve merdiven	459,37	Kat holü ve merdiven	466,53	Kat holü ve merdiven	466,42
	Asansör	7,20	Rüzgarlık	12,09	Yangın merdiveni	23,28	Yangın merdiveni	23,28	Yangın merdiveni	23,28
	Asansör	7,20	Rüzgarlık	12,09	Güvenlik holü	4,70	Güvenlik holü	4,70	Güvenlik holü	4,70
	Güvenlik holü	7,15	Hol	17,95	Yangın merdiveni	23,28	Yangın merdiveni	23,28	Yangın merdiveni	23,28
	Merdiven	39,40	Yangın merdiveni	23,28	Güvenlik holü	4,70	Güvenlik holü	4,70	Güvenlik holü	4,70
	Merdiven	39,40	Güvenlik holü	4,70						
	Güvenlik holü (sığmak)	5,50	Yangın merdiveni	23,28						
	Güvenlik holü (sığmak)	5,00	Güvenlik holü	4,70						
	Güvenlik holü (teshin m.)	3,92								
	Yangın merdiveni	23,28								
	Güvenlik holü	4,70								
	Yangın merdiveni	23,28								
	Güvenlik holü	4,70								
Eğitim alanları			Derslik 01	52,28	Derslik 09	56,18	Derslik 19	56,18	Derslik 31	56,18
			Derslik 02	54,07	Derslik 10	54,29	Derslik 20	54,29	Derslik 32	54,29
			Derslik 03	55,37	Derslik 11	58,32	Derslik 21	58,32	Derslik 33	58,32
			Derslik 04	55,81	Derslik 12	54,07	Derslik 22	59,75	Derslik 34	54,07
			Derslik 05	54,80	Derslik 13	55,37	Derslik 23	54,07	Derslik 35	55,37
			Derslik 06	57,05	Derslik 14	55,81	Derslik 24	55,37	Derslik 36	55,81
			Derslik 07	52,50	Derslik 15	54,80	Derslik 25	55,81	Derslik 37	54,80
			Derslik 08	54,84	Derslik 16	57,05	Derslik 26	54,80	Derslik 38	57,05
					Derslik 17	52,50	Derslik 27	59,22	Derslik 39	52,50
					Derslik 18	54,84	Derslik 28	57,05	Derslik 40	54,84
					Biyoloji laboratuvarı	59,75	Derslik 29	52,50	Fizik laboratuvarı	59,75
					- Hazırlık odası	5,30	Derslik 30	54,84	Kimya laboratuvarı	59,22
					Görsel sanatlar dersliği	59,22			Bilgisayar dersliği	49,24

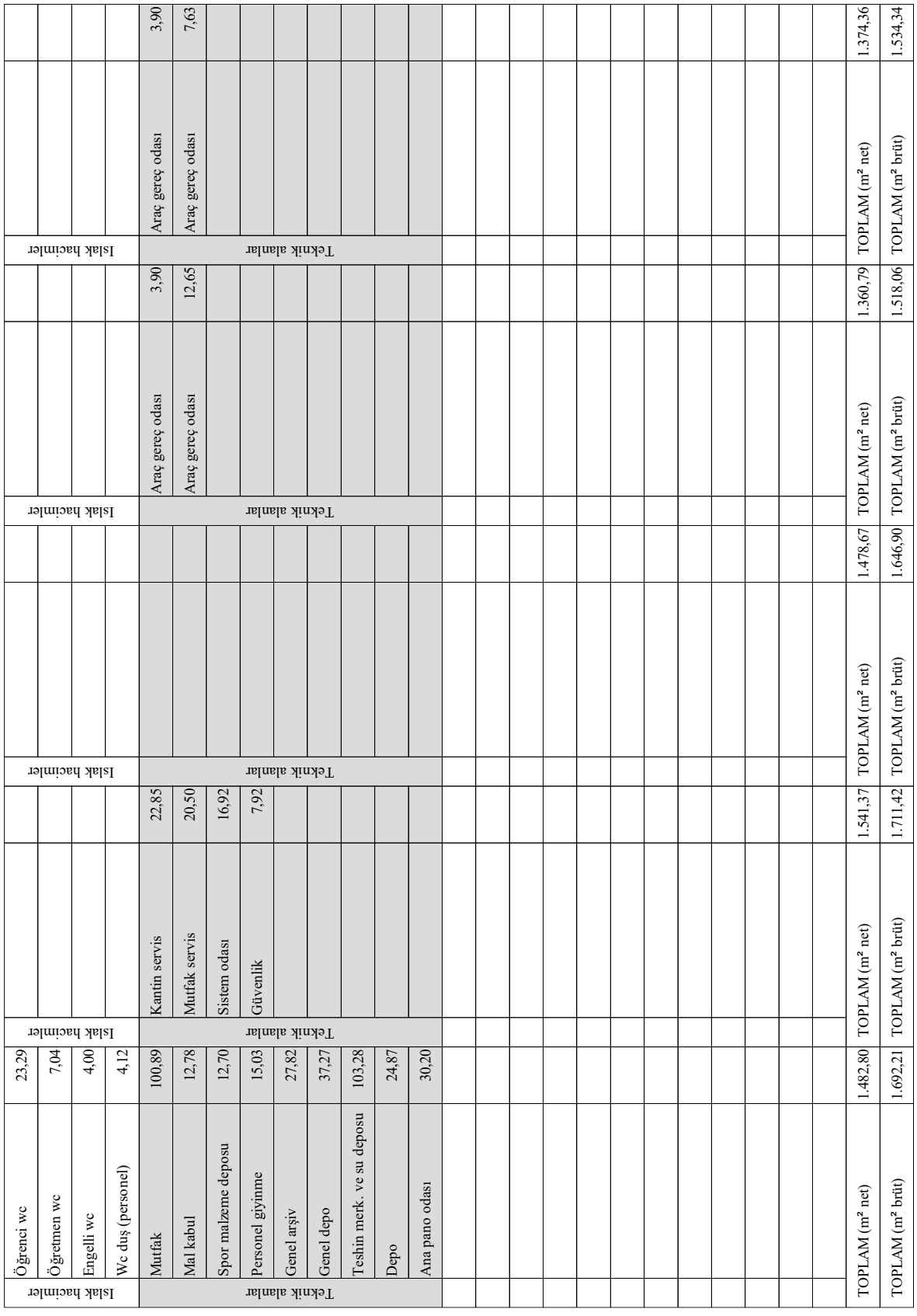
EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.41 (devam). Örnek-32: MEB.İHL.40.BZ3.41x60.BT.2022 imam hatip lisesi

| | | |

EK-5 (devam). Hesap cetvelleri

Çizelge 5.41 (devam). Örnek-32: MEB.İHL.40.BZ3.41x60.BT.2022 imam hatip lisesi

Gazili olmak ayrıcalıktır